§ 3

1. b. 39.

HERMANNI BOERHAAVE

Phil. & Med. Doct. Inst. Collegii Pract. Bot. & Chem. Prof. in Acad. Lugd. Bat. Præs. Coll. Chir. Soc. Reg. Scient. Lond. & Acad. Reg. Scient. Paris. Sod.

PRÆLECTIONES ACADEMICÆ

IN PROPRIAS

INSTITUTIONES REI MEDICÆ

EDIDIT, ET NOTAS ADDIDIT

ALBERTUS HALLER

M. & Phil. D. Consiliarius Aulicus & Archiater Regius Med. Anat. Bot. Chir. P. P. O. Socc. Regg. Brit. & Suec. Sod.

ATENEO VENETO
VENEZIA

Editio prima Veneta post secundam Gottingæ.

TOMUS VI.

PATHOLOGIA, SEMEIOTICE, HYGIENE, THERAPEUTICE.

Accedit Index totius Operis.

VENETIIS, MDCCXLV.
Apud Simonem Occhi sub Signo Italiæ.
SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

ΛΕΞΕΙΣ ΜΙΚΡΑΙ

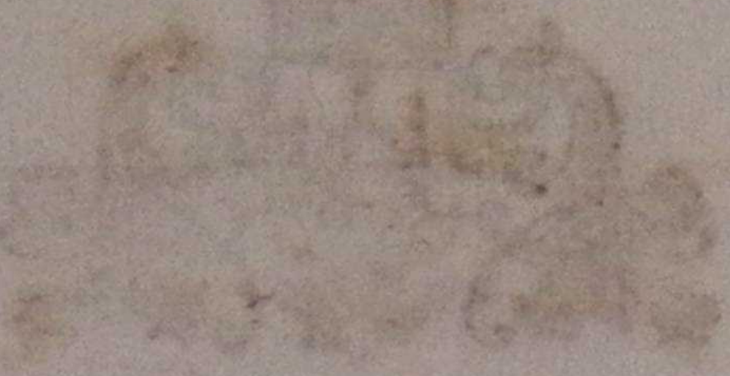

ΑΓΒΕΔΙΖΗΘΙΚΛΜΝΞΟΠΡΣΤΥΦΧΨΩ

ΑΒΓΔΕΖΗΘΙΚΛΜΝΞΟΠΡΣΤΥΦΧΨΩ

ΑΓΔΕΖΗΘΙΚΛΜΝΞΟΠΡΣΤΥΦΧΨΩ

ΑΒΓΔΕΖΗΘΙΚΛΜΝΞΟΠΡΣΤΥΦΧΨΩ

ΑΓΔΕΖΗΘΙΚΛΜΝΞΟΠΡΣΤΥΦΧΨΩ

ΑΒΓΔΕΖΗΘΙΚΛΜΝΞΟΠΡΣΤΥΦΧΨΩ

INDEX CAPITUM

Tomi VI.

ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ.

Morbi Natura.	Pag. 1
Morborum differentiæ.	11
Morbi ſimilares.	12
Morbi Organici.	17
Humorum Morbi.	37
Αἰτιολογία Παθολογικῆς:	57
Συμπτωματολογία Παθολογίας.	118

ΣΗΜΕΙΩΤΙΚΗ.

Σημειωτικῆς *Generalia.*	173
Signa Generalia Sanitatis Optimæ:	178
Signa Sanitatis Singularis.	183
Signa Morborum.	187
De Pulſu Arteriæ, ut Signo.	216
De Reſpiratione, ut Signo.	222
De urina, ut Signo.	228
ΥΓΙΕΙΝΗ.	239
Prophylaxis.	250
Diæta ad Longævitatem.	253
ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.	261
Metodus Medendi.	263
Indicatio Vitalis.	268

Cardiaca, & Diæta Ægroti. 270
Προφύλαξις Θεραπευτικὴ. 281
Antidota. 283
Indicatio Curatoria in Morbis Solidi. 304
Indicatio Curatoria in Morbis corrigens Fluida. 306
Indicatio Curatoria in Fluidis Evacuans. 318
Sudorifera. 319
Apophlegmatizonta. 322
Sialogoga. 325
Emetica. 328
Purgantia. 331
Diuretica. 336
Menagoga & Aristolochica. 338
Phlebotome. 339
Scarificatio. 345
Curatio Palliativa. 346

ΠΑΘΟ-

ΠΑΘΟΛΟΓΙΑ.

MORBI NATURA.

695. HActenus enarratæ, atque indicatu ſuarum cauſarum explicatæ, actiones principes, quæ in corpore humano exercentur per motum humorum in vaſis ſuis, perque horum renixum in illos: vocantur vocabulo recepto Functiones: *hæ vero ſolent diſtingui in vitales, naturales*, animales, ſexus, privatas, publicas: Vitales, quæ vitam faciunt ita, ut hæc iis carere nequeat; ſunt actio muſculoſa cordis, actio ſecretoria cerebelli, actio pulmonis, ſanguiniſque, & ſpirituum per organa illa, horum arterias, venas, nervos, circuitus; unde patet has in ſua perfectione multum equidem augeri, minui, poſſe, vita tamen adhuc ſuperſtite: Naturales, quæ aſſumta ſic mutant, ut in naturæ noſtræ partem abeant; ſunt actiones viſcerum, vaſorumque, & humorum, recipientes, retinentes, moventes, mutantes, miſcentes, ſecernentes, applicantes, excernentes, conſumentes; quæ etiam admodum differre poſſunt: Animales, quæ ita in homine contingunt, ut vel Intellectus humanus ejuſmodi ideas inde concipiat, quæ illi actioni corporeæ unitæ ſunt, vel Voluntas aut his actionibus excitandis operetur, aut iis natis moveatur; ſunt Tactus, Guſtus, Olfactus, Viſus, Auditus, Perceptio, Imaginatio, Memoria, Judicium, Ratiocinium, Animi affectus, Motus voluntarii; in quibus omnibus eſt quoque ingens graduum diverſitas. *Proinde* jam phyſice intelligitur, quid ſit proprie *Vita*, quamdiu illa duret, in quibus accurate conſiſtat, quibus carere

poſſit tamen utcunque perdurans : item inde ſcitur , Sanitatem eſſe facultatem corporis aptam omnibus actionibus perfecte exercendis . Conſtat denique omnes effectus actionum illarum revocari poſſe ad motus determinatos , & ad immutationem aſſumtorum .

HÆC nunc ea pars eſt inſtitutionum medicarum , in cujus gratiam phyſiologiam hactenus pertractavimus . Neque enim in eo labore is princeps nobis finis fuit , ut corporis humani cognitionem philoſophicam adquireremus : is autem *ubique* ſcopus eſt , ut id ipſum corpus *conſervemus integrum* . Sed ad eum finem perveniri non poteſt , niſi corporis fabrica prius phyſiologice cognita ſit .

695. *Explicatæ*] Omnis actio corporis humani eſt motus vel productio vel mutatio . Eam explicamus , quando ſenſibus demonſtramus conditionem phyſicam exſiſtere , quæ in corpore aliquo poſita id faciat exſiſtere , quod actionem ejus corporis vocamus , & qua ſublata etiam actio tollitur . Cauſas vero ſcimus actionis , quando cognoſcimus corpus aliquod *in rerum natura exſiſtere* , *quod* corpus exſiſtere non poſſit , quin id fiat , quod actionem dicimus . Hæ cauſæ non debent explicari ex idea mente concepta , & unice ex idea rerum explicandæ ſunt , quales exſiſtunt .

Motum] Quo profundius in cognitionem naturæ rerum deſcendimus , eo eam naturam reperimus ſimpliciorem . Actiones , quæ in corpore humano fiunt , pendent omnes vel ex fluidis partibus corpus humanum conſtituentibus , vel ex firmis , vel ex utriſque conjunctis . Humores in corpore humano operantur unice per motum ſuum , quando coerciti canalibus impetum faciunt , ut eos canales latiores efficiant , nihilque aliud in iis canalibus mutant . Canales vero in liquores ſuos nihil aliud agunt , niſi quod nixum exerceant , omnibus corporibus communem , ut ſe quam minima *reddant* , & *reſiſtant* , ne majora fiant . Hanc vim elaterem vocant , aut adtractricem vim . Eadem vis , ſive nixus omnium partium ejuſdem corporis , quo conantur propius ad mutuos contactus accedere , hæc eadem eſt principium unionis partium , quod ad CREATOREM univerſi unice referri *debet* . Materia enim ex *propria* & inſita vi non cohæret , ejuſque particulæ juxta ſe invicem ſeparatæ exſiſtunt : ut neceſſe ſit , aliam vim eſſe , a qua cohæſio pendeat , qua diſſolutioni ſuæ reſiſtunt . Alia porro vis eſt in omni corpore ſublunari , quæ facit , ut conetur ſe terræ propinquius efficere , & tunc gravitas vocatur . His poſitis & ad corpus humanum adplicatis , facile intelligitur , arterias corporis humani in liquores ſuos nihil aliud agere , niſi conari ut fiant quam minimæ , adeoque premere liquida , quæ intus vehunt . Medici vix poſſunt ſibi temperare , quin in partibus firmis corporis aliam aliquam vim ſtatuant , qua humores mutent , diverſam ab illa nimis ſimplici contractione : neque enim concipiunt animo , qua ratione ab una adeo ſimplici cauſa adeo & multæ & diverſæ actiones ſequantur .

tur. Verum qui ſollicite animum intenderit, nihil certe ultra inveniet.

Renixus] Mortuo homine omnes actiones pereunt, quæ a circulatione ſanguinis pendent, ſed vis contractilis partium ſolidarum poſt ipſa fata ſupereſt. Arteriæ a morte etiam magis, quam in vita contrahuntur, & obrigeſcentia nihil aliud eſt, quæ cadaveribus contingit. Nam vis elaſtica, quæ omnibus etiam minimis ineſt canalibus, augetur per frigus, & minuitur in calore. Ita & humores: nam ſanguis quo calidior, eo levior eſt, quo frigidior eo gravior & ſolidior, adtrahitque magis elementa ſua. Ergo totum cadaver undique elementa ſua propius adtrahit.

Functiones vel *Facultates*] Has ab actionibus diſtinguimus, manet enim facultas, licet aliquo temporis momento effectum ſuum non producat. Ita hoc ipſo tempore poſſum reſpirationem ſubprimere, aufero ergo actionem, facultas vero ſupereſt integra. Ergo facultas in corpore humano id omne eſt, quod ad actionem efficiendam requiritur. Actio vero eſt motus, vel in toto corpore, vel in parte aliqua, facta matatio. Adparet etiam, omnes functiones corporis humani pendere a temperatione propria partium & ſolidarum, & firmarum. Cæterum hæ voces novæ ſunt. Latiniſſimus enim CELSUS, quas nos functiones vocamus, eas actiones dixit.

Publicas] Quæ reliquis facultatibus omnibus inſerviunt. Hujuſmodi eſt cordis functio, & pulmonum, & arteriarum.

Privatas] Quæ peculiari aliquo liquido generando uniee deſtinantur, ut veſicula fellis.

Sexus] Aliæ functiones unice maris ſunt, aliæ feminæ, & perinde morbi ſunt, qui feminis accidere poſſunt, maribus vero minime.

Vitales] Hæ ſunt, quas abſoluta neceſſitate adeſſe opus eſt, ut vita ſit, & quibus ablatis vita aufertur. Non omnes facultates hujuſmodi ſunt, nam vita ſupereſſe poteſt, etiam pluribus facultatibus deſtructis. Harum functionum vitalium unice conſideratarum effectum neceſſarium vocamus vitam minimam. Homo ſanus poſſidet omnes eas functiones, quæ ex fabrica corporis poſſibiles *ſunt, non autem omnes actiones e*xercet, id enim, ſi fieret eodem tempore, morbum faceret. Verum ſi perierint ipſi pleræque harum facultatum, remanentibus pauciſſimis, poterit tamen vitam trahere ſuperſtitem. Hæc res in hac ipſa academia olim elegantiſſime pertractata fuit a viro, qui nunc in Britannia magna laude floret: enumeratæ ſunt partes, quas ablatas eſſe viderunt medici, vita relicta. Ita totum femur, brachium utrumque, aliquando de corpore ablata fuerunt, neque reliquas functiones minus integras eſſe adparuit. Poſt has jacturas truncus ſupereſt, de hoc ipſo vero trunco poſſunt gangræna aliqua aut ſubpuratione muſculi corrupti auferri, neque ideo neceſſe eſt, ut homo moriatur. Iterum poterit pars pulmonum maxima conſumi. Ipſe ego puerum novi, qui poſt pleuritidem non loqui poterat, quin citiſſime anhelaret: in *cada*vere aperto propriis manu*bus* & oculis vidi & tetigi *pulmonis* minimam particulam relictam, juglande nuce non *majorem*, pectus pure plenum, *diaphr*agma enormiter deorſum *preſſum*, hinc viſcera abdominis pene deleta: vivebat autem cum

hac pulmonis particula pulvillorum ope erectus, vitamque solo fere capite trahebat, quod inviolatum remanserat.

Cordis] Vita supersse dicitur, quamdiu cor sanguinem accipit & exprimit, & ex his fere phænomenis respondetur ad quæstionem, num vita superst? Ut cor sanguinem recipiat, omnino necesse est, auser hanc conditionem, relinque reliquas omnes, non solum morbus, sed mors continuo integerrimæ sanitati succedet. Ergo vita est cordis quædam adfectio, systole nempe & diastole. *Ut has duas actiones cor perficiat*, oportet, ut suo loco remaneat, & cum venis magnis, sinubus venosis, auribusque, dextri & sinistri lateris, pergat cohærere. Ex his enim fontibus sanguis unice ad cor venire potest in antra cordis: fac non veniat, cor inane quiescet, eritque mors. Verum perinde necesse est, ut cor sanguinem exprimat in arterias, pulmonalem illam, & aortam: tolle cordis cum his arteriis continuationem, effluet sanguis in pericardium, mors aderit absque mora. Sed porro, ut cor sanguinem in arterias expellat, oportet has dilatabiles esse, ut sanguinem vi cordis expulsum recipiant. Vis cordis tres causas habet: 1. Arteriarum coronariarum in totum cor influxum, & earumdem diastolen atque systolen. 2. Actionem neryorum cordis, 3. Influxum sanguinis venosi in cavitates cordis. Hæ ergo tres causæ absolute ad vitam necessariæ sunt. Nam cor agit vi musculosa: sed musculorum nullus agit sublato influxu arterioso: ergo ex communi musculorum lege, cor agere non poterit, nisi sanguis ex aorta arteria per coronarias in cordis substantiam venerit. Deinde nullus musculus agere potest, si commercium cum nervis interrumpatur. Ergo etiam cordis motus requirit, ut a cerebello per nervos liquor spirituosus libere ad cor adveniat. Id autem cerebellum nihil liquidi nervis dare potest, nisi quod ab arteriis habet: id demonstrat arteriarum capitis in experimento DRELINCOURTII ligatio. Quando enim ex quatuor arteriis, quæ sanguinem cerebello adferunt, una ligatur, labefactatur animal; quando secunda, jam stertit; si tertia, apoplecticum fit; si quarta etiam, *continuo moritur*. Ergo ad vitam requiritur sanguinis arterioli ad cerebellum sufficiens adfluxus, ut ab eo adfluxu spiritus generari queant, qui in nervos a cerebello ortos distribuantur, & in primis ad cor ipsum ferantur. Sed cerebellum nullum sanguinem habet, ex quo spiritus conficiat, nisi ex sinistro corde. Verum cor sinistrum, quod cerebello sanguinem mittit, nullum habet, nisi quem a pulmone accepit; & pulmo nullum sanguinem sinistro cordi dare potest, nisi quem a dextro corde habet. Ergo ad vitam omnino requiritur liberum iter sanguinis a dextro corde in sinistrum, per pulmones. Atqui hoc iter non potest liberum esse, nisi pectore moto & vi respirationis. Ergo etiam respiratio ad vitam necessaria est. Cernitis nunc, quæ sint actiones vitales. Ergo vita quidem maxima, sive perfectissima est, in qua & hæ vitales & aliæ omnes functiones aptissime exerceri possunt, quales ad præsentem corporis statum requiruntur. Hanc sanitatem alia voce dicimus. E contrario vita nulla, mors est; vita vero minima, status morti proximus. Neque objici debet, aliquantulam quiescen-

ſcente corde ſupereſſe vitam : ſive in animali, corde exſecto, ſive in homine, uti in Britannia accidit viro perfidiæ accuſato, cui ex patriis legibus cor ſpiranti ex thorace ereptum eſt, qui os excifo corde aperuiſſe dicitur. Hæc enim a vi frigoris fiunt aliquos in muſculos ſpiritus pellentis.

Naturales] Ita eas facultates dicimus, quarum ope corpus humanum ſanum, conſervatur idem, quale ſemel fuit. Verum vita noſtra ſe ipſam conſervare nequit, & longe minus id poteſt ſanitas, quæ aggregatum *ſit omnium actionum* humanarum : omnes vero eæ actiones fabricam ſolidam, & humores deſtruunt, adeoque & ipſa ſanitas deſtrueret ſanitatem, niſi facultas ineſſet corpori, quæ reſtituat adſiduo, quod ſanitas de corpore perdidit. Homo ſanus non poteſt viginti quatuor horis abſque cibo & potu eſſe, quin ægrotet, & quo quiſque homo robuſtiori ſanitate eſt, eo minus vim famis ſitiſque tolerare poteſt : uti HIPPOCRATES, qui corpora athletica ad morbos proniſſima pronunciavit, quando ad ſummum gradum roboris pervenerunt. Ergo neceſſe eſt alias facultates eſſe, quæ homini amiſſa reſtituant : id vitales enim non poſſunt. Homo ſanus intra viginti quatuor horas adſumit tres libras ciborum : id facit quotidie, & tamen revoluto anno neque auctum pondere corpus invenit, neque diminutum pondere percipit. Id fieri non poſſet, niſi quotidie tantum in corpore deſtructum fuiſſet, quantum adſtructum eſt, & tantum reparatum, quantum de corpore deceſſerat. Conſtamus iis quibus nutrimur : Græcum proverbium eſt; id enim quod nunc ſum, non ero poſt annum revolutum. Ungues nobis renaſcuntur, & pili, & os fractum coaleſcit, ex debito alimento, cibo nempe, potu, & aere, quibus conſtamus. Hæc cauſa reſtaurans id, quod amittitur de corpore, quæ eadem ex tribus libris cibi, quæ non erant partes corporis humani, ejus corporis partes efficit, ea eſt facultas naturalis. HIPPOCRATES μοναδα σωματος ανθρωπινου dixit την του ανθρωπου φυσιν, cum aliquod nomen facultati imponendum eſſet. (1732. Natura HIPPOCRATIS eſt corpus humanum inſtructum *omnibus proprietatibus phyſicis*, quæ ad perfectam vitam requiruntur). Hujus naturæ functiones abſolvuntur acceptione, mutatione, diſtributione cibi adſumti, in talem naturam, qualis requiritur ad functiones omnes humanas perficiendas. Ergo facultates naturales ſupponunt vitales functiones: ſi enim famelico homini, ſed ſub aquis ſuffocato, os cibo repleveris, non deglutiet quidquam. His demum præſentibus contingere poteſt, ut vaſa repleantur, adſumta mutentur, & ædificentur in corporis noſtri naturam, ut tale id maneat, quale fuerat prius. Huc acceptiones, coctiones, diſtributiones, ſecretiones, adplicationes nutritivæ omnes referuntur. Si nunc ventriculo, & lateri, & pulmoni, & jecori, & cordi bene eſt & aliis partibus, tamdiu ſanitas permanet. Quamprimum vel unica harum partium deficit a munere, jam morbus natus eſt, & tales morbi *naturales* totidem ſunt, quot actiones naturales a manducatione ad perſpirationem uſque recenſitæ.

Animales] Ψυχην vocamus eam hominis partem, quæ intra hominem cogitat, in cogitando mutatur,

tur, & per cogitationes corpus mutat. Vita animalis, ζωη ψυχικη, vita ſpiritus humani, complectitur omnes eas corporis noſtri facultates, quæ dum actiones ſuas mutant, cogitationes mentis noſtræ mutant, per mutatum corpus: tum eas, quæ a mente in cogitationibus ſuis mutata, in corpore mutantur. Ergo facultas animalis erit potentia exercendi actionem quamcumque, quæ exercita mentem mutet, aut a mente mutata mutetur. Anatomicus in arte ſua perfectiſſimus, aut Philoſophus novit, quid vita ſit, id *omne unice ignorat ruſticus. Sed* & ruſticus, & anatomicus perinde non ſentiunt vitam ſuam, non cerebelli actionem, non ſanguinis receptionem in cor, non expulſionem ex corde. Ergo actiones vitales non mutant cogitationes mentis, neque viciſſim pendent aut determinantur a mente. Cor enim ſive vigilaverim, ſive ſomno fuerim ſopitus, perinde pergit operari. Iterum, dum facultates naturales exercentur, dum in chylum cibi mutantur, cogitationes mentis minime mutantur, neque enim quidquam unquam novimus eorum, quæ tunc intra nos ipſos geruntur. Quando in profundis tenebris verſor, & oculum vel aperio vel claudo, nihil tunc video, ſive clauſerim, ſive aperuerim. Aperiatur tunc unico momentulo temporis feneſtra, maneat idem oculus qui prius, ſed irradiet lux vivida, ſubito video omnia objecta, nempe mutatur cogitatio mea. Ergo viſus eſt actio animalis. Viciſſim homo quietus actionem muſculorum cordis, reſpirationis, arteriarum, inteſtinorum, minime percipit. Velit nunc, ut manus ab eo loco, ubi fuit hactenus, recedat, & exſiſtat in alio loco: ilico eo transferetur manus, agentibus omnibus muſculis, qui hanc tranſpoſitionem efficere poſſunt. Ergo & iſte motus eſt actio animalis, nunquam enim contingeret, niſi a mente determinaretur. Morbi vero animales ſunt, qui ex defectu animalium actionum oriuntur. Sit bonum cerebrum, bonus oculus, ſed naſcatur in orbita tumor, qui nervum opticum comprimat: poterit cæcitatem facere, & hæc morbus animalis eſt.

Perceptio] Hi ſenſus interni oriuntur ab externis. Nam, etiam *quando abſentem aliquam rem* cogito, eam tamen pono aliquando præſentem fuiſſe. Quando in memoriam mihi aliquam rem revoco, etiam tunc pono, eam rem alias mihi præſentem & a me cogitatam fuiſſe. Quando judico, pono duas ideas rerum, quæ olim mihi præſentes fuerunt, eaſque ideas conparo. Ergo hæ omnes ſenſuum internorum actiones pertinent ad actiones animales.

Voluntarii] Horologium præſens eſt, quod temporis particulas adcurate definiat. Nunc ego, ſanus homo, cogito,, volo, ut poſt decem minuta horæ manus mea pedis diſtantia ab eo loco ſit, ubi nunc eſt: hæc certe eſt perfecta prævisio rei nondum exſiſtentis. Accedit voluntas, volo, & definio tempus. Denuo ad horologium reſpicio, & quamprimum index circulum ambeundo venit ad definiti temporis notam, jam factus eſt motus quem determinaveram, ut fieret. Ergo motus iſte pendet a mente definiente, & ad actiones adeo pertinet animales. His autem actionibus homo carere poteſt vita ſuperſtite. Nam in perfecta apoplexia, ſuppreſſo ſenſu & motu voluntario, vita utique

que ſupereſt. Sed etiam naturales actiones poſſunt vitali ſalva aliquo tempore abeſſe, uti v. g. in phthiſicis una alterave ante mortem hora abeſſe ſolent.

Sanitas] Ea corporis humani conditio, in qua præſto ſunt omnia, quæ ad omnium functionum humanarum exercitium requiruntur. Hæc eſt vita perfectiſſima, maxime actuoſa, & quæ plurimas actiones vel exercet, vel certe poteſt exercere. Omnium vero actionum in ſanitate communis finis duplex eſt; vel enim pertinent ad perficiendos definitos motus, vel ad humores crudos ſubigendos.

696. Status corporis viventis tollens facultatem exercendæ actionis cujuſcunque (695.) vocatur Morbus. Cujus ergo idea eſt abſentiæ requiſiti ad exercitium poſſibile actionis, *vel præſentiæ repugnantis exercitio eidem*. Nec mentio animæ facta in hac definitione: quia corporis ſtatum determinatum idem animæ ſtatus individue comitatur; & quia Medicina, in ſolum corpus agens, conſuetas animæ conditiones reſtituit; tum etiam quoniam mentis mutata conditio ignoratur, nec bona vel mala noſcitur ſanitati, niſi effectu corporeo jam nato, edito, cognito.

696. Morbus] Eum recte definimus, functionem læſam, quidcunque contra ſcholas hic dicat HELMONTIUS.

Abſentiæ] Ad unamquamque actionem phyſicam requiruntur aliquæ conditiones, ut præſens ſit. Auferantur hæ conditiones, ipſa impedietur functio. Vel, maneant omnia integra, oriatur autem novum aliquod impedimentum, functio perinde nulla erit. Ita, ſi arteria vulnerata fuerit, peribit homo ex defectu ſanguinis, qui de toto corpore amittitur per vulnus. Iterum, cornea oculi tunica homini conpuncta eſt, effluxit aqueus humor, nihil videbit, ſed altero die renaſcetur idem humor, & cum eo videndi redibit facultas: Sola hæc aquula, ſi reliqua omnia manerent integra, ablata, cæcum redderet mortalem. Contraria ratione, ſanus homo ſub aqua teneatur per ſemiquadrantem horæ, perfecte mortuus erit, etſi nihil ipſi deſit earum conditionum, quæ ad vitam conſervandam requiruntur: unice ergo ideo exſtinguitur, quod reſpiratio inpediatur. Iterum, ſi homo ex alto lapſus ſanguinem in cranio effuſum habuerit, qui opticum *nervum* conprimat, cæcus erit *cum* optimo oculo. Habetis *duas* morborum claſſes, ab *impedita* functione, & a demta *conditione* neceſſaria; ad quas *certe* claſſes morbi omnes *reduci* poſſunt.

Corpus] Medicus, quatenus *medicus* eſt, non agit niſi in corpus, &,

&, dum ſolum corpus mutat, ipſam etiam mentem mutat, non, quod arte ſua in mentem aliquid poſſit, ſed ex CREATORIS inſtituto, qui voluit ut hanc definitam corporis actionem certa etiam & determinata mentis cogitatio ſequeretur. Chirurgus, qui cataractam deponit, neſcit quid ſit videre; ſed aufert de oculo corpus opacum, quod radios intercipit, & efficit, ut oculus pelluceat: continuo videbit homo, qui antea nihil videbat; neque ideo aliud quidquam fecit Chirurgus, niſi quod fit, dum tabulatum *removemus ſolis radiis oppoſitum*. Ergo in mente nova oritur mutatio, cogitatio nempe de objectis viſibilibus, quæ certe orta non fuiſſet, niſi medicus corpus mutaſſet: quia ad definitum ſtatum corporis etiam cogitationes definitæ perpetuo vinculo conjunguntur.

Reſtituit] Offertur medico ſanandus homo melancholicus; fruſtra certe curationem molietur argumentis rhetoricis, dialecticis, mathematicis, aliiſve artibus, quas mentis purgationes EPICHARMUS vocabat. Sed utatur jure ſuo medicus, expurget atram bilem, unico certe die *mentis uſus* reſtituetur miſero, ex ſolius corporis mutatione.

Mentis ignoratur] Medicus non tenetur ſcire, quid mens ſit? quomodo a cogitatione ad aliam cogitationem tranſeat? quid memoria ſit? (Memorem autem eſſe, eſt unice pergere cogitare: hac vi ſublata mens fit punctum cogitans, quod hoc momento quidem eſt, ſed continuo eſſe deſinet altero momento, niſi nova acceſſerit creatio. Verum CREATOR fecit rem æque admirabilem ac ipſa æternitas, nempe ut in puncto fluxili cogitationis præſentis ſimul exſiſtat cogitatio præteriti). Fieri poteſt, ut hæc omnia, quæ ad mentem pertinent, vera ſint: non ideo proſunt medico. Deinde, etiamſi hæc omnia ſciret, & archimedea demonſtratione, vel revelationis ope maxime authenticæ oppugnaret inſani hominis abſonas cogitationes, nihil ideo *cum tanta ſapientia ſua* efficiet. Si vero feceris tales eſſe humores, quales ſanitas requirit, & actionum integritas, mens continuo recte cogitabit. Si anima poſſet obliviſci artem videndi, quis ipſam doceret amiſſam ſcientiam? Apoplexiæ ſedes non eſt in anima ſenſitiva, licet hujus animæ functiones inpediat. Cæcitas non eſt aliqua mentis inpotentia. Nullum exemplum eſt, bonum oculum non vidiſſe. Melius hæc PARACELSUS, quam ullus dogmaticorum, qui ita loquitur „ Corpus eſt domus, anima hoſpes eſt; ergo ſi quid vitii eſt, domum repurgare oportet. Fac claram eſſe eam domum, videbit hoſpes: ita fac bonum oculum eſſe, neceſſario videbit æger. Noli ergo quærere, an aliquando corpus, horologiis ſimile, abſque anima fuerit. Id ignoro: quamdiu enim corpus nobis cognitum fuit, animam utique habuit comitem. Hæc ex lege naturæ fiunt.

697. Proinde omnes morborum quorumcunque naturæ cognoſcendæ, & inveniendæ ſunt in variis conditionibus diverſimode affecti corporis bene obſervatis, enarratis, explicatiſque. Nec juvant, quæ de principio ani-

animato his intermiſcuerunt Egregii in arte noſtra Viri, ut cuilibet ſincero indagatori, & æſtimatori rerum apparebit.

697. Perfectio ſapientiæ medicæ in eo ponitur, ut habeatur accuratiſſima deſcriptio corporis humani, plena hactenus quantum ſenſus docent, & corpus humanum ita cognitum ſit medico, uti DEUS ipſe hoc ipſum corpus juſſit exſiſtere: non ideo cogitando, quomodo ita factum ſit. Ergo hæc perfectio artis erit, ſi minutiſſime teneatur natura partium *ſolidarum & fluidarum*, tuncque ſciatur de omni corporis humani actione, a quibus partibus fiat, & a qua conditione phyſica ſingulæ harum partium pendeant, ſicque per omnia organa cognitum fuerit, quæ cauſæ ſint actionum horum organorum: uti in corde certo novimus, arterias, venoſum ſanguinem, & nervos cauſas eſſe actionis cordis, neque enim ulla alia parte cor cum reliquo corpore conjungitur. Si ergo patienter, & bona fide, notaverimus cujuſque partis creatæ actiones, & in partibus quibuſvis conditiones requiſitas ad agendum, tunc quidem omnia ſcimus, quæ ſcire licet & decet, & firmam poſuimus medicinæ baſin. Iterum, nemo novit, quid ſit videre; ſed explicavimus viſionem, quando oculi deſcriptionem talem propoſuimus, qualem CREATOR fecit, & deinde ex phyſicis hiſtorice docuimus, quid ſit reflecti, quid refringi, quid irradiari. Ultra nihil licet. Nam etſi colorem rubrum abſque ulla obſcuritate cognoſcere *facile ſit, cauſam tamen, cur ruber adpareat*, nemo poteſt definire. Sed perdita reſtaurare, nunquam diſcemus. Pedem amputatum nemo faciet renaſci, licet vaſa, ex quibus pes iſte nutritur & formatur, in trunco omnia adſint. Neque capillum delapſum regenerare poſſumus, neque unguem reſtituere, ſi quando abſque radice reſidua exciſus fuerit.

Animato] Qui in archeum, vel in principium cogitans, agere volunt perſuadendo, debent prius cognitos habere hujus entis ſenſus, quorum ope cum ipſo communicare liceat.

698. Qui itaque haberet perfecte intellectas omnes conditiones requiſitas ad Actiones, ille perſpiceret clare defectum conditionis ex cognito morbo, & rurſum bene caperet ex cognito defectu naturam morbi *inde* neceſſario ſequentis. Quæ ſcientia Παθολογία appellatur, inque ſuas partes dividitur (34.).

698. *Cognoſcere Morbum*] eſt, ſcire defectum functionis, ſive a præſentia inpedimenti ſive ab abſentia conditionis *requiſitæ* functio, læſa fuerit. Ut cognoſcatur defectus functionis, debent cognitæ eſſe fun-

ctiones omnes, quæ in parte quacunque exercentur. Id non fit nisi cognitis partibus, quæ functiones producunt, & conditionibus physicis, quibus positis actiones suas exercent. Quando hæ causæ actionum nobis cognitæ sunt, tunc ipsam pariter actionem perspectam habemus. Qui enim cognitam habet causam physicam, is etiam effectum novit: nam causa physica & effectus non differunt nisi tempore cogitationis. Cognitas habeto mille conditiones physicas, quas conjunctas & omnes integras esse oportet, ut oculus bonus sit: tunc quidem demum *intelliges totam functionem* videndi. Si ex his mille cognitionibus physicis unam deesse sciveris, jam intelliges, functionem exerceri non posse, & defectum esse in ea parte millesima, dum reliquæ 999. conditiones physicæ, cum suis operationibus cognitæ, pergunt operari. Ergo cognitio morbi pendet a perfecta cognitione actionum, quarum defectus morbus est. Non sufficit morbi nomen tenere, cognoscenda est morbi causa proxima. Facile est cognitu, ægrum præsentem cæcum esse: verum hæc cognitio nihil juvat ad sanationem: id scire oportet, unde cæcus sit, an in humoribus sit vitium, an in nervis, an in partibus externis. In aure dextra hominis perfecta surditas est, offertur æger, juberis respondere, quid ista surditas sit, nam surditatem dicimus amissam facultatem audiendi. Hujus facultatis plurimæ causæ sunt, quarum omnium defectum unica voce surditatis conprehendimus. Morbus idem & unus est, & millecupulus. Omnes species surditatis conjunctæ efficiunt simul unam ideam totalem surditatis, quæ nihil explicat, quia nulla exsistit in rerum natura surditas *in genere*. Sit vero species surditatis generalis, in qua meatus auditorius materie gypsea obsercitur. Nunquam hanc neque cognosces neque sanabis, nisi sciveris, quid sit audire. Id si ignoraveris, nihil scies de morbo tibi oblato, nisi ablatam esse audiendi facultatem; neque poteris ægrum juvare, nisi uti singulas ita etiam hanc speciem surditatis perspectas habueris. Si vero perfecte tenes, quid sit auditus, si foveris morbosam aurem, fotæque injeceris aquam sale & melle mistam, educes utique materiem, quæ aurem obstruxit, & ægrum restitues sanitati. Iterum, homo ictum in caput accepit, sanguis effusus premet cerebrum, & homo perfecte surdus erit. Nihil hic aut fomenta juvabunt, aut impulsi liquores: nam hæc surditas est sensorii communis obpressio. Ergo tolle causam efficientem, terebra cranium, aufer effusum & stagnantem sanguinem, sanabis utique hominem. Nunc quotcunque causæ surditatis fuerint, cogeris tenere omnes, non sanaturus obvios ægros, nisi omnes tenueris. Sanabis utique, si felici casu factum fuerit, ut illæ in ægro conditiones deficiant, quæ tibi notæ sunt: omnino in tenebris futurus, si vitium, in iis fuerit, quas tu ignoras. Inde tot infelices medicationes: ex hac ignoratione factum est, ut chirurgi spiritum salis ammoniaci ad amaurosin alieniissima ratione medicandi adhibuerint. Si vero omnes causas accurate tenueris, quæ auditum faciunt, tunc utique habes ideam morbi, qui tibi curandus incumbit. Alius homo surdus est, qui antea acute audivit: supervenit autem validus catarrhus, dein-

deinde alvi fluxus, & morbi solutio. Hoc fit, quando materies catarrhalis occupavit aperturam tubæ Eustachianæ, qua in supremas fauces patet, & ibi membranæ aliquæ intumuerunt, uti in naribus fit, quæ gravedine tentantur. Hujusmodi tumor poterit surditatem feciſſe. Quando nunc materies soluta inferiora petit, tunc homo perfecte liberatur. Hæc inculcanda sunt, quia non desunt nostris temporibus viri clari, qui putent, artem nostram plura requirere, quam corporis humani cognitionem. Ego vero *non ultra* puto medicinæ limites proferendos. Ut curem surdum, non debeo mentem ejus docere, quid auditus sit, sed ita disponere organum, uti DEUS dispositum esse voluit, ut ex definito statu corporis definita idea sequatur.

Pathologia est idea generalis morborum, sive eorum, quæ *contra* naturam sunt. Hujus Pathologiæ quatuor partes sunt. Prima est morbi definitio *in genere*. Hæc Pathologia stricte sic dicta dat ideam simplicem entis, quod morbum vocamus: mutatam nempe vel læsam actionem vitæ. Vitam tollas, non morbus erit, si gladio cadaver percusseris, vita enim deficit. Recte adeo & olim PARACELSUS, & nuper HELMONTIUS, omnes morbos in vitâ esse. 2. Differentiæ morborum tradit, non subtiliter distinguendo, sed ita, ut totidem classes diversæ morborum constituantur, quot diversæ medendi methodi ex differentibus morbis oriuntur. Hoc ideo necesse est, quia idem morbus in diversis *partibus diversos morbos efficit*. Ita debilitas nimia partium solidarum in pulmone tabem, in rene mictum sanguineum, in carotide apoplexiam faciet. Verum, qui morbi eamdem causam habent, ii eamdem etiam requirunt curationem. Si singulos oporteret recensere, finis nullus esset, cum innumerabiles sint. 3. Causæ morbi. 4. Effectus ex morbo sequentes, uti ex causa physica effectus profluit.

MORBORUM DIFFERENTIÆ.

699. UT itaque actiones, sic morbi, distingui possunt; ut conditiones ad actiones, ita & harum defectus; hinc 1. morbi partis solidæ simplicis, organicæve; 2. humorum morbi, horum naturam, copiam, accidentia, spectantes; 3. morbi ex his *binis* compositi, qui humani, masculini, fœminini. *Ad* quas classes summas omnes compendio duci queunt.

699. *Solidæ*] Quæ ita cohæret, ut non possit divelli absque vi, & totum, quando liberum est, potius sequatur, quam ulla a parte particula separetur.

Simplicis] In parte nempe firma,

ma, quatenus communis eſt omnibus partibus. Similares dixerunt barbari.

Organicæ] Quæ ex diverſis ſimplicibus ita coaleſcunt, ut, dum ſingula partium ſuam ſingularem actionem producit, inde naſcatur actio toti communis. Morbi organici omnes compoſiti ſunt, nam in debilitate pulmonum & ſimplicis ſolidæ partis morbus adeſt, & organi totius.

Naturam] Si ſolida optima ponas, ſed fluida mutata, jam morbus erit, a quo, ipſa ſolida patientur. Si boni ſint humores, ſed in loca aliena exceſſerint, etiam inde morbus naſcitur.

Copiam] Quando hæc corrumpitur, eſt κακοχυμία quando copia excedit, πλησθωρα, quando deficit, κενεαγγεια.

Humani] Qui ſpectant ad uſum ſenſuum externorum, internorum, adfectum animi, motuſque muſculares.

MORBI SIMILARES.

700. Morbus partis ſolidæ ſimpliciſſimæ, Similaris dictus, proprie 1. obtinet in fibra ultima; quæ quum ſit corpus mere terreſtre, tenue, ſimplex, nervoſum, vel ex nervis oriundum, conflatum ex partibus terreſtribus ſubtiliſſimis, certa vi connexis, patietur inprimis morbos nimii roboris, nimiæ debilitatis, rigiditatis, laxitatis, unitatis ſolutæ: quatuor quidem priores ſemper habent rationem certam ad συμμετρίαν ſui corporis: hinc diverſitas uni ſalubris, morboſa ſæpenumero alteri eſt.

700. *Simpliciſſimæ*] Ita vocamus ea corpora, quorum omnes partes & ſibi, & toti, ſimiles ſunt. Cum vero partes organicæ conſtent ſimplicibus particulis, neceſſe eſt, ut morbi partium ſimplicium organicis perinde conveniant.

Ultima] Corpus noſtrum, quam magnum in adulto homine eſt, concrevit ex minutie omni grano ſabuli minori. In hoc tamen tantillo corpuſculo & vaſa erant, & humores, qui ſuas mutationes paterentur. Incrementum autem non ab externa adpoſitione advenit, ſed per humores corporis noſtri interne natum eſt: Quæ partes nunc duriſſimæ ſunt, eæ olim liquidæ fuerunt, prius nempe quam elementa in unam maſſam cogerentur. Elementum autem neque ſolidum eſt, neque fluidum, tunc autem quando cum aliis elementis conjungitur, ex ipſo nexu fit in ſolidum, & ſi abſque nexu fuerit miſtum aliis elementis, tunc fluidum dicitur. Hoc adeo ſolidum ſimpliciſſimum eſt, quod ex duobus elementis, quæ ad fluiditatem & ſoliditatem adiaphora

phora fuerant, nunc per longitudinem connexis conponitur: hic enim nexus reliquis minor est & simplicior. Elementum ipsum in respectu ad patientiam divisionis nullum habet neque longum, neque latum, sed respectu appositionis admittit utramque dimensionem, & abit in lineam per longitudinem divisibilem, sive fibram minimam, quæ nullam, si ad divisibilitatem respexeris, aut crassitiem habet aut latitudinem, sed unice longitudinem; & fit ex elementis per eam longitudinem sibi adpositis. Hanc fibram cognitam habemus, elementa vero, ex quibus conponitur, penitus ignota sunt. Hujusmodi fibra recta esse potest: nihil tamen impedit, quin etiam circularis sit.

Terrestre) Quod nec aqua, nec aere, neque igne resolvitur. Hoc de vera terra dici potest, neque salibus convenit.

Simplex) Quod ex nullis aliis vasis conponitur.

Nervosum] Liquidum, quod facit, ut minima fibra crescat, debet ingredi vas minimum, sed vas minimum nervus est. Fibra vero non nascitur, nisi ab elementis ab intus adpositis. Ergo ipsa minima fibra non nutritur nisi per nervos.

Connexis) Partes pure terreæ non cohærent, nam cineres dilabuntur, & vento diffiantur. Ergo elementa ultima gluten requirunt, quo cohæreant. Hoc gluten duplex est, nempe aliud aquosum, aliud pingue, sive oleosum. Glutine deleto fibræ in cineres abeunt, neque ultra cohærent. Exemplo res notior fiet. Habeo cineres ab omni sale lavando purgatos, destinatos, ut testa docimastica inde fabricetur: Ergo cineres istos cum aqua subigo, in pastam fingo, cohærebunt, & in filtrum fient. Quando eosdem cineres cum oleo subigo, & in furno exsicco, ut oleum excoquatur, tunc fortissime cohærent, & firmissimum vas mihi præstant. Si vero ignis tortura aquam istam vel oleum omne expuleris, denuo in pollinem tua aqua redibit. Ita diuturna cæli siccitas facit, ut terra dissoluta in pulverem abeat, volatilem, albæ nubi similem. Quamprimum pluit, eadem terra in tenacem pastam cohæret, quæ rhedarum rotas moratur.

Morbos] Elementum unicum, *seorsim consideratum*, *nullum morbum* patitur, aut ignotos certe, si sunt aliqui, nam elementa sensus fugiunt. Sed neque in duobus elementis alius morbus erit, nisi quatenus connectuntur. Nexus enim elementorum potest nimis firmus esse, aut debilior justo, aut denique nullus. A prima conditione firmitas, elasticitas, robur nimium oriuntur. Ab altera, debilitas, laxitas, defectus elateris in fibris. Ab ultima, solutio continuitatis, s. vulnus, quando fibra discedit in elementa nunc dissoluta, quæ prius conjuncta fuerant.

Συμμετριαν) Non possum generalem aliquam hic regulam tradere, quantum oporteat esse gradum cohæsionis, ut optimus sit, & sanitati optime conveniat: quantum enim hominum corpora, tantum etiam cohæsiones differunt. Dum grano fabuli minores eramus, guttula *fuimus* liquidi. Prius quam MALPIGHIUS artem didicerat ova secunda in aqua tepida *contemplandi*, pullus plumulæ *inpositus*, totus liquidus diffluebat. Verum ex hujusmodi pullo *gallus* gallinaceus nascitur, *cujus* ossa & rostrum tanta duritie sunt, ut a dentibus diffringi renuant,

nuant. Ergo medici non poſſunt eam ſibi ſumere auctoritatem, ut ſciant, quæ ſit rei alicujus menſura. Catuli mileſii, adeo adamati virginibus, qui ex Hiſpania & Luſitania advehuntur, ſolent tunc pulcherrimi haberi, quando minutiſſimi ſunt. Ergo lavantur quotidie alcohole vini, cujus efficacia partes ſolidæ ita indurantur, ut creſcere nequeant, & canis tota vita catulus maneat. Si arte aliqua fibris ſolidis pueri annui poſſet id conciliari robur, quod in fibris adulti eſt, tunc quidem cor tantas reſiſtentias arteriarum *ſuperare non poſſet*, & maneret embryonil ſimillimus homuncio, nihilo major, quam cum primum in lucem edebatur. Adparet, quantum nimia rigiditas fibrarum nocere poſſit. Sed nihilo innocentior eſt laxitas nimia. Hydrocephalos laxitatis genus eſt, quæ commiſſuræ oſſium cranium componentium accidit, tanta, ut membranæ, quæ oſſa connectunt, ab arteriis ſe dilatari patiantur: ex hoc morbo capita in immenſam molem intumeſcunt: poſſet autem ſuperari aut evitari, ſi oſſibus tanta firmitas præſtari poſſet, quæ hanc extenſionem ſuperaret. Ergo hæc omnia *non fiunt in morbos*, niſi in incongrua loca tranſponantur.

701. Idem morbus, una cum ſuis differentiis (700) obtinet 2. in membrana minima ex fibris hujuſmodi junctis, vel intertextis, facta; & 3. in canalibus minimis nerveis cylindrica concretione cava talis membranæ conſtitutis; 4. in membrana contexta ex talibus canaliculis, uſu fibrarum fungentibus; 5. in canalibus ex tali membrana compoſita factis, quæ ſunt omnia vaſa majora corporis, vario gradu compoſitionis admodum differentia; 6. in iis partibus ſolidis, quæ ex canalibus humore diſtendente orbis, compreſſis, concretis, conſtant; vel quæ ex humore craſſeſcente, atque una cum proprio vaſe coercente concreto, in unam quaſi ſingularem partem craſſiorem abeunt: ſi enim examinantur morbi omnibus his ſeorſum ſpectatis accidentes, deprehenduntur modo eſſe mox deſcripti.

701. *Membrana*] in Geometricis ſuperficiem dicimus ſpatium non craſſum, ἐπιφάνειαν τοῦ σώματος, quod longitudinem habet, & latitudinem, profunditate vero deſtituitur. In corpore humano eadem ratione membranam vocamus, quæ longitudinem habet & latitudinem, craſſitiem vero non habet. Quando nempe fibra ad fibram adplicatur, ut longitudines ſe contingant, membrana eſt diviſibilis ſecundum longitudinem fibrarum ſibi adcumbentium, & parallelarum, quæ aliquan-

quando tamen se invicem superequitant, ex MALPIGHII [in plantis] & GLISSONII observationibus. In corpore humano nulla ullibi fibra simplex reperitur, neque simplex aliqua membrana, quæ in vas convoluta non sit. In hanc membranam simplicem non alii morbi cadunt, quam fibrarum juxta longitudinem sibi adcumbentium cohæsio nimia, aut nimis parva, aut denique nulla: Eosdem ergo morbos patitur, quos fibra minima.

Canalibus] Hoc nomen damus membranæ in se ipsam ita revolutæ, ut *cavitatem intercipiat*. Hujus canalis morbi, quantum ad firmas partes pertinet, sunt denuo iidem, rigiditas, laxitas, dissolutio. Verum hic accedunt alii morbi conpositi, ad quorum definitionem liquidi consideratio conjungenda est, nempe aperturæ laxitas, aut angustia; alio porro loco dicendæ.

Contexta] Canales simplices, tamquam fibræ considerati, possunt in tegmen & subtegmen uniri, & alias membranas formare. Et hæ denuo eos morbos patientur, quos fibræ simplices.

Composita] Quando ex vasculosis membranis modo nominatis in se ipsas revolutis & concrescentibus alii canales nascuntur, propriis præter fibrarum morbos malis obnoxii. Non alii canales nobis cogniti sunt: & ne quidem secundi generis canales oculis obnoxii redduntur, sed quinti demum, aut sexti ordinis; Aorta arteria forte ex millionibus integris vasorum & membranarum conponitur, & hæc tamen arteria non alios nisi fibræ simplicis morbos patitur.

Compressis) Canales olim impleti, nunc exinaniti, ut fibræ componentes ad contactum mutuum perveniant, concrescunt in novas fibras. Hæc corporis humani communis natura est, ut nullus canalis in toto corpore aliquo tempore vacuus esse possit, quin continuo concrescat cum partibus vicinis. Homini perforatur cultro peritonæum; in ea certe sede, per quam causa vulnerans transiit, nascetur cicatrix; sed cicatrix non perspirat quidquam, ergo intestinum, vel omentum cum ea ipsa sede peritonæi connascetur. Eadem ratione si vulnus in pectore acceperit, cicatrix in pleura nascetur, quæ neque ipsa *perspirabit, & ad eum locum pleura cum peritonæo connascetur*. (Quando similis causa in omni puncto canalis alicujus minimi obtinet, tunc utique longe facilius concrescet, & ex pluribus minimis vasculis unus canalis solidus fiet,) nempe fibra; & hac ratione nova nascuntur solida, quæ post nativitatem corpori adduntur: morbis fibræ simplicis pariter obnoxia. Visum est cor cum pericardio coaluisse, & in loco concretionis locus siccus inventus est, sedes inflammationis, quæ coalitum præcesserat. Visa pleura cum pulmone connata.

Humore] Omnes humores, qui diutius in corpore humano in eodem loco stagnaverunt, concrescunt in polypum. Hoc malum, postquam semel natum est, perpetuo crescit firmitate, pulsa materie liquidiori, ut sola massa insolubilis superstit, novumque genus canalium solidorum nascatur. Hi polypi *nascuntur* in mediis liquidis, & *tamen* non raro confervent cum *vasis*, quibus continentur. Visus *est in* corde dextro durus *polypus*, qui sanguinis transfluxum *impediret*, & cum cavis *parietibus* cordis ita coalitus esset, ut ne lacerando quidem avelli pos-

poſſet, ſed cultro opus eſſet, ut ſepararetur.

Unam quaſi ſingularem) Olim totum corpus noſtrum ex ſolis canalibus conpoſitum fuit, nunc multi coaluerunt, exque multis unus canalis major factus eſt. Cavitas communis vaſis conpoſiti habet motum validiorem, quam vaſa conponentia. Nam omnis motus in corpore humano venit ex corde & per arteriam magnam advenit, hinc in cavum commune hujus arteriæ maximus inpetus nititur. In ſyſtole arteria expellit liquidum cavitate ſua, & *inplentur canales, qui parietes conponunt: Quando vero vis cordis* arteriam extendit, tunc conprimuntur canales minimi. An nunc plures modi ſuperſint, quo ſolida fiant ex fluidis, de eo non definio. Quoſcunque tamen obſervationum ſcriptores evolvi, [ſed hos ſolos amo, de commentatoribus parum curioſus], iis ſollicite excuſſis, non aliud exemplum inveni, quo canales vel liquida in ſolidas partes corporis humani degenerare poſſint. Cæterum hi ipſi morbi naturales ſunt, & ex ipſa vitæ diuturnitate naſcuntur: ex ea enim ſola, ſibi relicta, abolentur vaſa corporis humani, ut totum paulatim ad vivendum ineptum reddatur; & ipſa denique ſanitas facit, ut corpus deſinat vivum eſſe.

702. Quin etiam in his partibus ſemel ſanis morbi oriri queunt malæ ſtructuræ, ſi ſolida minima nutrientia mala, vel male apponuntur; & quidem particula apponenda mole, figura, ſoliditate, mala evadere poteſt; appoſitio autem mala iterum videtur tantum habere morbos eoſdem, ac ſunt jam deſcripti (700.)

702. *Appoſita*] Corpus perfecte ſanum eſt, quando & ſolidæ partes, & liquidæ, in definita ſymmetria conſiſtunt. Fac nunc in tali corpore perfecte ſano, ut ex cauſa quacunque particulæ nutrientes non ſint perfecte tales, quales fuerant particulæ detritæ; jam corpus mutari incipiet. Recte HELMONTIUS „ quando regenerationes non perfectæ identitatis ſunt, eſt introitus ad vitam brevem, & corpus degenerat. Medicus tamen hæc mala neque cognoſcere poterit, neque ſanare: Poſſunt autem hæ particulæ alibiles, aut nimia ſoliditate, aut malo modo adhærendi peccare.

703. Qui enim ulterius inquirit in originem horum morborum, jam ſane tractabit vitia humorum, aut incidit in ſubtilitatem ſenſibus abditam, nec utilem Medico: quare etiam morbi Similares Temperiei, Elementarii, aut totius Subſtantiæ, in ſcholis vocati, hic profecto locum habere non poſſunt, nec intelligi; ſed ad compoſitos, ſi queunt, legandi.

703. *Temperiei*] Dimidia pars ſcriptorum medicorum tradit unice morbos elementares, maxime generales. Galenici de calido ſuo humidoque laborant, Chemici in ſale & oleo toti ſunt, utrique voces nobis exhibent, ſonos ſine ſenſu, quibus nulla ſubeſt ſignificatio. Legite ARGENTERII magnum opus, poteritis per ſex menſes integros delectari hac pulchritudine ingenii. Sed quæſo, quid legiſtis? Legite magnum SENNERTUM, in capite de Elementis, habebitis quæ cognita non profunt, neque ignorata nocent, *telas arancarum, ſubtiles*, ſed uſu caſſas.

Subſtantiæ] Galenici docent, morbos fieri a quatuor qualitatibus primariis, calido, in quatuor gradus diſtincto; frigido, totidem diverſo gradibus; humido denique & ſicco. Verum non poterant cum ulla veri ſpecie omnes morbos ad has claſſes revocare. Ergo ſi quando vipera hominem admorſit, non poteſt mortem effugere; cum tamen neque calidum peccet, neque humidum, neque ſiccum denique aut frigidum. Cum hos morbos viderent veteres, dixerunt morbos eſſe totius ſubſtantiæ, quia in nulla ſuarum qualitatum ſedem eorum reperiebant. Verum ſi aliquid per hanc vocem intellexiſſent ſcholaſtici, dixiſſent utique ad HIPPOCRATIS *exemplum, amarum eſt quod peccat, aut ſalſum; aut non harmonicum* denique, PLATONEM ſecuti. Nunc nihil de tota re videntur intellexiſſe; hinc, cum ideo nollent ſilere, vocem dediſſe, & nihil præterea.

MORBI ORGANICI.

704. UBI autem pars quædam corporis compoſita ex partibus enumeratis (700. 701.) valet actionem motu humorum peragendam munere inſtrumenti peragere, aut aliud quoddam munus vi ſuę conformas tionis efficere, tum ſpectari poteſt vel in ſe, ut pars ſolida, vel ratione habita ad ſuum humorem contentum: ſi prius fit, tum morbi Organici dicti in ea recenſentur commodiſſime ad quatuor haſce claſſes:

1. Figuræ læſæ in externa, vel in interna, ſuperficie, tum in accidentibus utriuſque, aſperitate, lævitate, rectitudine, curvitate, laxitate, denſitate, cavitate, ſoliditate; qui morbi malæ Conformationis appellantur.

2. Numeri in exceſſu, vel in defectu.

3. Magnitudinis auctæ, vel imminutæ.

4. Situs, nexus, hinc mobilitatis excedentis, deficientis.

704. *Compoſita*] Hactenus conſideravi vas minimum, nempe nervum; nunc tranſeo ad pulmonem, qui ex nervis conponitur. Si in pulmone partem ſolidam ſeorſim conſideravero, nihil inveniam, quod dudum non dixerim: ſi vero conſideravero eumdem ratione habita humorum, qui ſua vaſa perfluunt, longe alia utique conſideratio naſcetur.

Partibus] Nempe ex totidem partibus compoſitam eſſe oportet, quot ad hoc totum requiruntur. Oculus eſt pars corporis humani *organica, cujus ope viſus perficitur*. In oculo membranæ ſunt, & humores, & nervi, & arteriæ, & venæ: hæ partes conſtituunt oculum, & ipſæ ex ſolidis & fluidis partibus conpoſitæ. Solidorum morbos dixi ad 700. Sed alii ſuperſunt, quos reperimus minutiori indagine facta. Cornea in oculo eſt tota pellucida: pone hanc opacam reddi in aliquo puncto, perla erit, vel aſteriſcus; ſi latior macula fuerit, onyx dicetur; & plures porro gradus mali diſtingui poſſunt. Nempe membrana cornea fit innumerabilibus ſtratis ſibi incumbentibus membranarum globoſarum: has ſeparavi, adhibui lentem vitream, integras horas inpendi, lædebam cornæ ſuperficiem acu ſubtiliſſima, tunc inſpiciebam oculo armato. Si nunc in aliquo horum ſtratorum vel humor ſtagnans concreverit cum membrana ſua, vel vaſa inter ſe invicem conferbuerint, oculus in iis locis deſinet videre, & morbus erit in partibus ſolidis. Alios ergo morbos partes organicæ patientur ratione partium ſimilarium, & eos jam dixi: alios reſpectu ad compoſitionem ſuam vel effectum.

Figuræ] Id eſt τῆ ἐπιφανεῖ ς ſuperficiei limitatio.

Internæ] Multum diſtat, num vaſa in ſuperficie interna læſi fuerint, num in externa. Longe alius morbus oritur a vulnere veſicæ, in ea membrana inflicto, quæ extrema peritonæum contingit, & alius a vulnere, quo cava ſuperficies læditur, quæ urinam continet.

Rectitudine] Talem natura dedit vertebrali arteriæ & carotidi: coronarias vero non rectas fecit, ſed continuo in circulum conflexas,

Soliditate] Si Pulmo noſter, adultus, vaſis conſtaret, ex qualibus in nobis pueris fuit conpoſitus, tunc utique ſanguis ex rara textura undique efflueret.

Numeri] Digiti ſex in manu, vel quatuor, exemplum præſtant hujus generis morborum. Ea ratione fieri poteſt, ut aorta arteria in ipſo principio biſida reperiatur. Aliquando duas veſiculas felleas legimus in uno corpore repertas fuiſſe. Verum hæc non ſolent vitam noſtram turbare.

Magnitudinis] Omnes partes corporis humani ſani obſervant ſymmetriam perfectiſſimam: Si nunc aliqua harum partium mole aucta fuerit, exercebit aliam actionem ratione totius corporis, & lædetur perfectio corporis, quæ ponitur in mutuo nexu partium ſingularium ad commune officium. Exemplum eſt in muſculis, ſi quando antagoniſtarum aliquis juſto major factus fuerit, hinc adverſario prævaluerit, ejuſque functionem ſuſtulerit.

Nexus] Hujuſmodi morbi plurimi ſunt, a quibus mobilitas & immobilitas partium pendet.

705. Ipſa vero ſuperficies prius ſana, deinde vero læſa, conſiſtet vel in unione partium componentium variata, vel in morbis humorum ibidem peccantibus.

705. *Peccantibus*] Ex hac ſola demonſtratione innumerabiles ſpecies morborum delentur, in quibus veteres nimii fuerunt. Figura fibræ, ſi per καταχρησιν figura dici poteſt, quæ nullum ſpatium conprehendit, eſt linea recta. Superficies fit ex fibris conjunctis, vel parallelis, vel intertextis. Ergo ſuperficies non alias adfectiones admittit, præter eas, quæ in fibras cadunt. Quando nunc oportet figuram partis alicujus politam eſſe, ut actione ſua defungatur, uti in palpebræ interna ſuperficie, hæc autem figura ex levi in aſperam mutetur, tunc hæc mutata figura efficiet, ut palpebra, quæ intus accuratiſſime ſentit, ſuper globum oculi non poſſit libere moveri: ſed hoc morbus eſt. Si idem in arteria aliqua fiat, ejuſque membrana interna a perfecto levore degeneraverit, natum eſt impedimentum circuitus ſanguinis. Hæc autem morboſa adfectio ſuperficiei ſedem ſuam habet, vel a partis ſolidæ per appoſitionem incremento, *quod rarum eſt, vel in vaſorum obſtructione & aggeſtione* humorum. Arteria in corpore humano, ſemel ſana, non poteſt lædi niſi infarctu, aut detritu. Hujus modi perlæ vel χαλαζαι in oculis naſcuntur ex obſtructis vaſis; ergo morbus iſte eo videtur referendus eſſe.

706. Quatenus autem ſuperficies format cava, ut fiant meatus, ſinus, receptacula, peccare poteſt numero, unde raro morbi, vel magnitudine cavitatis factæ exſuperante, aut deficiente.

706. *Cava*] Quando membrana in ſe ipſam revoluta cavitatem intercipit, tunc erit vel ſimplex meatus, per quem jugiter liquor defluit; vel ſinus, quando canalis ex anguſtiori latior fit, & liquida adeo lentius moventur, quo canalis a principio ſuo longius abeſt, qualis eſt venæ Portarum ſinus ratione venæ meſentericæ; vel tandem receptaculum erit, in quo liquor aliquo tempore quieſcit, quale veſicula fellis eſt.

Numero] Nihil intereſt noſtra, num arteria aliqua in duos potius, aut tres ramos dividatur; hinc hi morbi raro occurrunt.

707. Si naturalis cavitatis capacitas augetur *nimium*, aut ſi nova quædam formatur, oritur triplex malum, quod ἀναστόμωσις, διαπλήδησις, διαίρεσις, appellatur: in primo dilatatæ cavitatis ora emittunt retinenda: in altero partes membranas conſtituentes ſic divelluntur, ut in-

terſtitia hiantia naſcantur demittentia continendum : in tertio denique contingit cohærentium vera ſeparatio : unde merentur retineri hæ morborum ſpecies, ſæpe in unam diæreſin exeuntes, quandoque ſe reſtituentes, & optime ex mechanicis explicandi.

707. *Augetur*] Omnia vaſa, quæ ex corde egrediuntur, oriuntur ex unica arteria Aorta : hujus definita eſt diameter, quando legitime ſe habet ad capacitatem cordis, & capacitatem reliquarum arteriarum conjunctam. Quando nunc aorta arteria in aneuryſmatis ſpeciem dilatatur, & in diametrum duplo majorem extenditur, quam quidem in ſtatu naturali eſt, tunc oritur cordis palpitatio. Cor enim ſanguinem expellet nihilo pauciorem, quam in perfecta valetudine. Verum hunc ſanguinem expellere debet in canalem duplo ampliorem, & minor hinc oritur celeritas, quam quæ prius in ſanguine ſolebat eſſe, dum per canalem conicum convergentem anguſtiorem fluebat. Contraria ratione, ſi arteria anguſtior facta fuerit, per cartilagineum aliquem tumorem, aut ſenilem illam χονδριγενσιαν, orietur perinde palpitatio cordis, quia arteria dilatationi ſuæ nimis valide reſiſtit, neque cor ſanguinem ſuum in arterias nimis duras projicere valet. Ergo in ſingulis corporis humani vaſis requiritur definita diameter oſtii, neque quodlibet lumen ſanitati convenit.

Ανεξωμωσις] Nihil his definitionibus & nominibus pulchrius eſt. HIPPOCRATES totum corpus humanum conſideravit, tamquam ex exterioribus introrſum perſpirabile, & ab interioribus perinde extrorſum διαπνευσιμον. Hæ voces ſignificant, ab omni puncto extremo corporis humani libere patere fiſtulas, quæ ex corpore ad ſuperficiem humores avehant, & viciſſim ab omnibus punctis extremis corporis humani fiſtulas aliquas humores ex ſuperficie introrſum ducere. Nunc ἀνεξωμωσις fieri dicimus, quando naturale orificium vaſis dilatatur per morbum aliquem ad eam capacitatem, ut liquor, qui hoc vaſe ſolebat & debebat contineri, nunc per liberius oſculum exeat. Per cutem univerſam in ſtatu integræ valetudinis non ſudor emanat, ſed exhalat vapor tepidus, ſaniſſimi enim hominis cutis nunquam madida eſt; quando vero politiſſimum nummum aureum cuti opponis, ut ſtraminis fere craſſitie diſtet, tunc levis ſuperficies metalli tota obumbratur a vapore ex cute prodeunte & per frigus metallici corporis coagulato. Quando nunc hujuſmodi exhalantes arteriæ dilatantur eo uſque, ut per earum oſtium ſudor vel ſerum flavum tranſeat, tunc erit is morbus, quem anaſtomoſin vocamus, nempe per dilatatum finem arteriæ tranſibit liquor, quem oportuerat intra eum canalem manſiſſe: Quando ipſe ruber ſanguis tranſiit, ut in hiberno illo viro, & muliere amſtelædamenſi, dicta ad 667. tunc anaſtomoſis major eſt. Medici plerumque hos morbos non intelligunt, quæ damnoſa certe ignorantia eſt. Mulieres reperias, quæ

quæ omni menſe ſanguinem exſpuunt, neque ideo contabeſcunt; in iis anaſtomoſis facta eſt in arteriis, quæ ex bronchialibus proveniunt, innitente in aliena vaſa abundante ſanguine, quem uterus non poteſt dimittere, & ita dilatante minuta vaſcula, ut ſanguinem tranſmittant. Hi morbi plerumque a plethora naſcuntur, & plethora remota tolluntur. Quamprimum enim tantum ſanguinis effluxit, ut nixus in dilatationem minuatur, continuo connivent oſcula & morbus ſanatus eſt. Hujus modi anaſtomoſis ex naturæ lege totiès fit, quoties ſana mulier menſes ſuos patitur. Exempla etiam proſtant, vaſa, quæ in cavitates internas corporis vaporem ſecernere ſolent, ita dilatata fuiſſe, ut ſanguinem tranſmiſerint. Inde horrendi morbi nati ſunt: ut v. g. in pericardio effuſi grumi ſanguinis reperti fuerint.

Διαπνόησις] Quando per diſtentionem validam vaſis alicujus, membranæ hujus vaſis ita diſtenduntur, ut inter fibras intertextas, quæ parietes canalis conponunt, oriatur dilatatio, per quam liquida contenta penetrare poſſint. Hac ratione canalis non rumpitur, ſed ex dilatatione diſparatur. Fac decem digitos conjunctos canalem clauſum efficere, deinde duos digitos a mutuis contactibus diſcedere, ut deſinant cohærere; & ita per intervalla liquidum tranſire: ita habebis ideam διαπνόησις. Quamprimum autem urgens liquor effluxit, & preſſio remittit, quæ vim inferebat fibris, accedunt hæ propius, & vulnus claudunt.

Διαίρεσις] Quando ab interna diſtentione vas diſrumpitur, eſt διαίρεσις; quando ab humore acri erodente demorſum aperitur, eſt διάβρωσις: Hæ diſtinctiones non abſque utilitate ſunt. Ita hæmoptoe fit aliquando per anaſtomoſin, eaque non periculoſa eſt, etſi perinde metuatur a *medicis harum differentiarum* ignaris: alias per διαπνόησιν, & in hac ſpecie pariter vaſa coeunt & reſtaurantur: alias per διαίρεσιν, v. g. validis clamoribus homo latera rumpit, etiam hæc ſpecies ſanari poteſt. Quando vero ſanguis acris & floridus intus arterias conſumit, tunc διάβρωσις eſt, nulla arte medica ſanabilis.

Exeunte] Quando anaſtomoſis magna fuit, & diu ſuperfuit incurata, poterit in diaireſin mutari.

Explicandi] Non ſunt fictæ voces, ut multi ſibi perſuadent, qui medicos veteres artem noſtram his vocibus oneraviſſe magis quam adjuviſſe credunt: ſed veræ morborum differentiæ, quales in praxi clinica occurrunt, & maximos uſus habent.

708. Aucta vi humoris vas nimis auctum quoad capacitatem conſtituit morbos in materie trajicienda, ſecernenda, excernenda, peccantes.

708. *Auctum capacitate*] Quando vas aliquod ſanum quidem manet, humor autem in canalem ſuum vi majori nititur. Axioma eſt, capacitatem vaſis naſci in conpoſita *ratione* ex facultatibus diſtentibus directis, & facultatibus contrahentibus inverſis. Liquidum di-

diſtendens conatur, ut canalem ampliſſimum faciat : Solidum contractum, ut minimum. Ergo magnitudo canalis ab utraque cauſa dependet, non a ſola canalis reſiſtentia, ſed ex eadem cum liquidi copia & inpetu comparata. Quando inpetus diſtendens *duplo* major fit, & vas *duplo* magis reſiſtit, diameter manebit eadem, & in omni mutatione, quamdiu vires coercentes vaſis æquales manent viribus diſtendentibus, tamdiu nihil in vaſe mutatur. Quando vero vis diſtendens *ſola augetur, neque pariter creſcit vis contrahens, tunc* proportio mutatur, & plurimi morbi oriuntur. In homine ſano definita copia eſt ſanguinis, & certa ad vaſa ſua ratio : ab hiſce proportionibus definitur magnitudo vaſorum. Sed idem homo corpus curſu agitat, ut ſanguis acceleratus duplo celerius moveatur ; tunc quidem diameter vaſorum augebitur, & dupla fiet : ſive enim eodem tempore cogantur duplo plus ſanguinis tranſmittere, ſive eamdem ſanguinis quantitatem in tempore duplo minori, perinde certe vaſa diſtendentur. Nunc, dum loquor, uncia una intra unum temporis ſtadium per vaſa mea tranſit : paulo poſt, intra idem tempus, per eadem vaſa tranſeunt unciæ duæ; ergo canales iſti duplo plus patientur. Ergo major diſtentio vaſorum mutat celeritatem liquidi perfluentis, ſive a vi liquidi aucta orta fuerit, ſive a quantitatis incremento. Cum medici hæc non conſiderarent, adeo neceſſario cognitu, factum eſt, ut multos morbos non intellexerint. Homo ſedet, pallidus totus & frigidulus; deinde ambulat, currit denique vi maxima. Dum currit, & facies ipſi & tota cutis ruborem induit, & ſi microſcopio inſpexeris in cutem, videbis, cutem, quæ pellucebat prius alba & decolor, nunc undique vaſis rubris percurri. Non ideo vel una guttula ſanguinis quantitati addita eſt, neque vaſa nova generata, ſed per motum muſculorum vaſa prius a frigore contracta, nunc a ſanguinis per motum aucto impetu diſtenta ſunt, cum auctæ vires diſtendentes *effecerint dilatationes* vaſorum ſuo incremento proportionales : & ita vaſa, quæ prius ſolam aquam tranſmittebant, dilatata rubrum ſanguinem admittere apta facta ſunt, quem intra ea vaſa fluentem lens vitrea demonſtrat. Idem vero homo poſt hanc decurſionem ad quietem redeat, contrahentur vaſa, & ſanguinem, quem recipiebant, nunc repellent in truncos majores proximos, ſicque acquiſitus iſte rubor totus evaneſcet. Ita morbi acutiſſimi in canalibus corporis humani ſolam turbant proportionem oſculorum : Et in corpore ſaniſſimo cauſæ latent omnium morborum, qui expediti in nos incumbent, quam primum vaſorum proportio mutabitur. Hoc paradoxum videtur, ſed certiſſimum eſt. Peſtis inter acutos morbos acutiſſima eſt; ſed vidi EGO perfectam peſtem enatam in ſaniſſimo homine, qui ſupra vires cucurrerat, & intra paucas horas exſpiravit, unice quia canales ejus minores omnes per dilatata oſtia rubrum ſanguinem admiſerant : ut cadaveris univerſa ſuperficies maculis rubris varia reperta ſit.

709. Cavitatis autem imminutæ quintuplex cenſetur ſpe-

ſpecies, 1. ἔμφραξις, cavitatis obturatio per viſcoſum, craſſum, grumoſum, inflammatorium, calculoſum, gypſeum, purulentum, adipoſum; intrinſecus ipſa vaſorum cava occludens. 2. στενοχωρία, anguſtatio viæ, quando enatus tumor in ſubſtantia propria membranæ, conſtituentis cavitatem, meatum arctat, & impedit. 3. θλῖψις, laterum mobilium compreſſio, quando cauſa externa membranas vaſis ſibi invicem apprimens, cavitatem per gradus minuit, tandem perfecte tollit. 4. σύμφυσις, quando latera cavum formantia vel θλῖψει vel ἐμφράξει penitus coaleſcunt ita, ut tota aboleatur capacitas interior: quo & referri ſolet 5. συνίζησις, qua dicuntur vaſa inanita, collapſa ſuas cavitates amittere; intelligi poteſt in iis, quæ ultra tonum diſtenta per morboſam materiem nimia κενεαγγείᾳ evacuantur ſubito. An & huc referri debet vaſis contractio nimia per vim excedentem fibrarum orbicularium?

709. *Εμφραξις*] Hæc vox ſignificat, portam occludere ferruminatis valvis: hinc omnia, quæ accurate clauſa ſunt, ea ferruminata dicuntur. In medicina vero hac voce deſignamus obſtructionem canalis a materia intra canalem hærente, quæ per canalis finem tranſire nequit, abſque ulla mutatione canalis ipſius. Subjectum hujus morbi ſunt canales conici convergentes; tum alii canales; infinita enim inde mala proveniunt. Viſa eſt iſchuria funeſta; tribuebatur calculo urethræ inpacto, adparuit a morte diverſiſſima cauſa, nempe grumus ſanguinis in pelvim effuſus, in polypum ſpiſſatus, & ureterem obſtruens.

Viſcoſa] Quod lentius eſt, quam ut tranſitui vaſis ſe accommodare poſſit.

Craſſa] Ita unus globulus ſanguinis ſeorſim ſumtus craſſus dicitur reſpectu vaſis ſeroſi, *quia* ob magnitudinem ſuam nequit tranſire.

Grumoſa] Θρομβος, quando ex pluribus partibus ſanguinis ſeorſim exiſtentibus una maſſa concreſcit, quæ porro per vaſa tranſire nequit.

Inflammatorium] Globuli ſanguinis per majorem motum deſtruuntur, & mutantur in figuram polyedram, quæ naturam ſanguinis inflammatorii conſtituit. Quamdiu oculus partes diſtinguere poteſt, in omnibus humoribus *noſtris* nihil invenimus niſi globulorum ſeries, & ſpicula ſalis *marini*, qui nunquam in globulos convertitur: Reliqua pars humorum noſtrorum, ſive rubri *fuerint*, ſive flavi, pellucidi, pingues, omnis fit particulis globoſis, ut omnino elementa corporis

poris humani se non aliter, nisi in uno puncto contingant. Verum in corporibus vires cohæsionis sunt, uti facies contiguæ. Quando duo corpora in unico puncto se contingunt, tunc vis cohæsionis nihil potest efficere, nisi in iis ipsis punctis. Quando decuplo major est superficies contactus, tunc cohæsio etiam decuplo major est. Ergo, quando globuli sanguinei figuram induuntur polyedram, irregularem, in plana conpressam, tunc globuli, qui prius unico puncto vicinos globulos contingebant, & in mille *punctis nunc eosdem contingunt*, adhærebunt ad se invicem vi millies majori, neque poterunt per vasa transire. Hæc est ratio simpliciſsimæ inflammationis, a qua omnis error loci abest. Hæc autem species hoc modo nascitur. Non omnes in corpore humano canales ad eumdem humorem rubrum, sive sanguinem vehendum apti nati sunt, & maxima tantum vasa inter vasa humana sanguinem rubrum continent, proxima vero a sero flavo solo permeantur, tertius ordo lympham unice transmittit, reliquæ series longo ordine alios ignotos liquores, donec in ultimam parvitatem minimi canales reducti sint. Qui nunc inter canales minimos maximi sunt, ii unum eodem tempore sanguinis globulum transmittunt; & in integro corpore oportet, nullum omnino canalem rubrum minorem esse diametro globuli rubri: vasa vero lymphatica, minora sanguineis, nullum globulum rubrum, vel flavum in integro corpore admittunt. Quamdiu eadem vasis & globuli proportio est, sanguis legitime in circulum redit: Pone vero vasa ista pellucida a violento motu urgeri, ut globuli rubri, vel flavi in vasa lymphatica inpellantur, tunc nata est inflammatio ex errore loci, ubi elementa sanguinis immutata in loca aliena transierunt.

Calculosa] Calculum dicimus materiem duram, friabilem, cum aqua minime miscibilem, quando in aliquam cavitatem corporis humani, vel naturalem, vel præternaturalem effunditur. Hujusmodi coagula lapidosa in toto corpore humano inventa sunt, nulla parte excepta, etiam in cerebro, etsi vulgo joculari sermone eos tantum lapidem *in cerebro circumferre* dicimus quibus mens minus integra est. Verum ego in cerebro amici mei, viri sapientissimi certe & solertissimi, calculos vidi: Præcipua tamen sedes calculorum in vasis bilariis est, & urinariis.

Gypsea] Materies calcaria, quæ minimo motu diffiari potest instar farinæ volatilis, in aqua vero instar salis solvi, ita tamen, ut post pauca momenta temporis denuo in naturam lapideam indurescat, quod optime norunt, qui facies hominum gypso exprimunt; superfundunt enim faciei gypsum, quod continuo instar lapidis induratur. Hujusmodi *tartarum* sæpe invenias in dentibus hominum, qui munditiei non satis student.

Adiposa] Omnis enim adeps viscosi aliquid habet.

Στενοχωρια] Viæ angustatio. Quando in membranis canalium, quodcunque liquidum vehentium, & harum membranarum vasis minoribus causa nascitur, quæ communem canalis viam inpedit. Anatome nos docuit, homines laborasse pertinacibus capitis doloribus, & exstinctos esse diuturni mali vehementia: in aperto cranio causa morbi reperta

ta eſt, nempe tumor ingens in proceſſu falciformi duræ membranæ, qua parte ſinum longitudinalem efformat : hic adeo tumor, dum contra caveam ſinus paulatim increſcebat, non potuit non morari ſanguinem ex cerebro per ſuas venas reducem : inde ab his venis turgidis variæ morborum facies. Alias iſchuria viſa eſt, in qua nulla urina effloueret, & catheter ex veſica excluderetur : exſtincto homine, in cadavere reperiebatur tumor, collum veſicæ obſidens, non in cavitate ipſa, ſed ad latus, *ut via penitus connata, urinam omnem* retinuerit. (1732. Iſchuriam hujus modi repertam fuiſſe ab ureteris ſubſtantia aucta, ut clauſerit ureteris cavitatem).

Θλιψις] Quando cauſa externa, in vicinia orta, latera flexilia vaſis conprimit, ut coaleſcat. In his dimidia pars chirurgiæ verſatur, & egregie de his ſcripſit FALLOPIUS. HARVÆUS exemplum habet hominis, cui cauſa mortis fuerat atheroma, quod diviſioni arteriarum iliacarum adſidens, eas conpreſſerat. In alio homine tumor pedis maximus cum gangræna totius pedis erat : a morte repertum eſt atheroma, quod venam magnam femoris compreſſerat. VESALIUS exemplum habet cæcitatis a tumore inſidente divaricationi nervi optici. Videte, quam ſint cauſæ neceſſariæ ſcitu. Nemo enim mortalium hanc cæcitatem ſanare poteſt, niſi qui cauſam cognoverit, & tumorem ſalivatione removerit.

Συμφυσις] Quando canalis poſt θλιψιν vel infartum connaſcitur cum propriis lateribus, expreſſo, qui interceſſerat, liquore. Hæc fiunt a variis omnino cauſis, quando cauſa, extus conprimens, liquida exeuſſit, ut paries cavus, ad obpoſitam partem parietis contiguus acceſſerit. Vidi puero in labiis vulnus inflictum effeciſſe, ut intra unicam noctem coaluerint, & os cultro chirurgi aperiri neceſſe fuerit. Quando palpebræ excoriatæ fuerunt, unius aliquando noctis quiete concreſcunt. Ita pulmo cum pleura, cor cum pericardio connaſci viſum eſt.

Συνιζησις] Concidentia, quando partes ab interfluente liquido ſuſtentatæ, nunc eo orbatæ, præter naturam concidunt; *maxime, quando prius ultra modum diſtentæ fuerunt*. Sunt inter recentiores, qui negant ſe has voces intelligere : Verum hi viri videntur juſto velociores in ſermonibus, & prius pronunciare, quam res ipſas penſitaverint. Non poteſt equidem in arteriis hic morbus fieri, & prius periret homo, quam omnes arteriæ evacuatæ ſubſiderent. Verum in vaſis lateralibus intelligimus non difficulter συνιζησιν fieri poſſe. Quando homo aliquis anaſarca *hydrope* laborat, morbus eſt in panniculo adipoſo, quem effuſa aqua diſtendit, ut omnes artus decuplo craſſiores adpareant, quam in ſano homine, & femora cruraque immaniter tumeant, cum intus carnes fere omnes evanuerint. Fac nunc amburi tibias, ſi quando ſenſu deſtituta crura calefacturus ad focum propius acceſſerit, effluet aqua immenſa copia, quæ intus ſtagnabat, & membranæ, quas aqua diſtendebat, ita collabentur, ut ex immenſa mole diminutæ quaſi flaccidæ propendeant; & viſum ſit, viſcera abdominis concreviſſe, *funeſto eventu*. Ergo ſubponit hic *morbus* prægreſſam diſtentionem nimiam, huic vero ſuccedentem κατασυγκλισιν.

Orbicularium] Tunc enim vaſa ſa coaleſcere poſſint. ſua fluida expellunt, ut ex ea cau-

710. Numero autem excedente pars organica raro peccat, ut morbo; niſi inde ſequatur læſa actio : ſed a defectu laborat ſæpe , ut pro morbo annumerari debeat.

710. *Numero*] Functionem vix lædit abundantia , & deformitas potius inde quam morbus naſcitur. Si vero aliqua pars defecerit , jam corpus *minus* aptum erit ad functionem , cui hæc pars deficiens præeſt : v. g. manus quatuor tantum digitis inſtructa , ad apprehenſionem minus idonea eſt ; ſextus vero digitus vix quidquam nocet.

711. Sed magnitudo in parte organica morboſa ſæpe habetur, quæ tum etiam exceſſu aut defectu peccat. Prior complectitur tumores, ὑπερσαρκώσεις, nodos, tophos, exoſtoſes; hic plerumque poteſt referri ad cavitatis anguſtationem circa fines anguſtos , dilatationem vero in medio , aut ad κακοχυμίαν, ἐγχύμωσιν, διαίρεσιν. Poſterior autem adeſt, ubi requiſita magnitudo partis ad agendum minuitur; eſtque ejus conceptus in κενεαγγείᾳ, ἀτροφίᾳ, φθίσει , nimia contractione in temperie nimis ſtricta, mutilatione.

711. *Tumores*] Corporum animalium partes æquabiliter creſcere voluit CREATOR : ergo fecit , ut omnes minimæ particulæ ſenſim evolverentur . Ideo DEUS omnia animalia , dum creſcunt , conplicata in liquido ſuſpendit : hoc enim balneum facit, ut omnes partes æquabilem preſſionem patiantur : & ex ea actione liquida ex corde in omnes particulas æqua vi diſtribuantur : Sic cum undique æqualis eſt reſiſtentia , & preſſio interna æqualis , neceſſe eſt omnia æquabiliter evolvi . Hinc in utero mediis in aquis ſuſpendimur ; quando vero in lucem editi ſumus, in medio aere , qui perinde undique æqualiter in corpus nititur, ut vis aortæ inpenſa partes æqualiter creſcere faciat . Sed & minores & minimæ partes corporis omnes in cavo ſunt , & liquidum habent , quo alluantur . Hæ ſunt κοιλίαι HIPPOCRATIS , quas ſpiritu plenas eſſe dixit, in capite, pectore, pericardio, inter duram matrem piamque, in quatuor ventriculis cerebri, inter omnes nervos.

Ὑπερσαρκώσεις] Veteres σαρκα di-

dixerunt, omnem corporis humani partem rubram, mollemque. Recentiores angustius hac voce utuntur, & carnem dicunt, quæ musculos efficit, reliquam vasculosam corporis substantiam, quæ fibris destituitur, aliis nominibus designant. Sed ex veterum usu ὑπερσαρκωσις vel σαρκωμα sumitur, pro omni magnitudine præter naturam aucta in parte rubra corporis, cum læsa functione. Hujusmodi tumores vidi, qui fere in pinguedine sedem habuerunt rubræ carni interposita, vasis ita adauctis, ut ex non sanguiferis rubra fierent. In vera carne fibrosa rarum est hujusmodi mala videre, & ego quidem nunquam vidi, neque facile crediderim unquam visum esse. Adiposa vero substantia omni parti corporis humani circumponitur, & vasa plurima habet, quæ aucta paulatim adeo ampla fiunt, ut rubrum sanguinem recipiant, &, qui adeps erat, nunc rubram carnem mentiatur. Hujusmodi tumores in immanem molem excrescunt, & quando cute incisa deteguntur, tumor continetur tenui pellicula, totusque deglubi potest. RUYSCHIUS octo librarum pondere vidit, cujus substantia nihil fuit, nisi oleum. Neque huc referri debet cordis aneurysma, frequentior morbus, quam quidem vulgo creditur, uti recte LANCISIUS demonstravit, licet carnis fibrosæ tumor sit: reliqui enim musculi non cavi non videntur ita increscere posse, uti cor, quod intus magnas vacuitates continet.

Nodos] Quando solum periosteum obstruitur, deinde intumescit, fit tumor mollis, in pastæ modum, referens cornu recens in animale natum. Quando hic tumor magis & magis in acumen adsurgit, & tactui tamen cedit, tunc tophus est. Quando magis indurescit, ἐγχείρατωσις & ἔξοστωσις nascuntur, quando jam ossea duritie sunt. Sæpe fit, ut lamellæ ossis a mutuis contactibus recedant, & mirificus inde tumor nascatur. Vidi ossa cranii triplo, & quadruplo crassiora, quam in statu naturali, fungosa tota, ut pumicem referrent. Hæc mala, quando diuturniora fiunt, abeunt in cariem.

Anguſtos] Aliquando extravasatio causa est, sed hæc rarior est: plerumque malum in ipsis canalibus est, quando in fine angustior fit, in medio latior, quorum integri milliones eodem tempore intumescunt, magnumque adeo tumorem efficiunt, cum singula minima sint. Vidi, quod pene fidem superat, vas lymphaticum, quod in sano corpore capillo non crassius est; cum sanguinem rubrum excludat, ita intumuisse, ut in hydatidem libræ pondo abierit. Femina formosissima me consultum venit, cui in collo tumor durus erat, capite humano major, minime ruber. Inquisivi in tanti tumoris indolem; & re perpensa judicavi, esse omnino hydatidem, accersivi peritum chirurgum, jussi aperire: effluxit aqua limpidissima, evanuit tumor: in inanem caveam exiguum plumaceolum jussi inmittere, ut subpuraret. Sic consumtis parietibus, consolidata cute formæ gratia rediit feminæ. Cum RUYSCHIO aliquando enucleavi ex dorso bajuli tumorem octo librarum, natum in cavitate, quæ in sano homine granum sinapi ægre admisisset: plenus erat liquefacto oleo.

Εκλυμεωσιν] Quando ſpatia cellulosa inter partes firmas relicta occupantur ab effuſis humoribus, qui ex aperto vaſe exit, quo contineri debebat. Vaſa ſingularia, ſuis dicata humoribus, nunquam libera ſunt; revinciuntur enim propriis vinculis ad certas ſedes. Hoc vinculum eſt membrana cellulosa. Nam omnes arteriæ ſub aliqua membrana decurrunt, ſive pleura fuerit, ſive peritonæum, per mediam celluloſam membranam. Hæc in omnes partes ſe inſinuat, inter *ipſa elementa*, neque ſcitur *ubi finem faciat progrediendi*. Fit autem fibrillis celluloſis adeo teneris, ut a levi flatu diſtendi, etiam rumpi poſſint; ergo liquor ex ruptis vaſis effuſus, facile ſpatium ſibi parabit in fibrarum celluloſarum interſtitiis: ſi ex arteria exiverit, erit aneuryſma ſpurium, ſi ex vena, varix ſpuria. Aliquando etiam in majores cavitates corporis effunduntur humores, in quatuor cerebri ventriculos, pericardium, thoracis duas cameras, peritonæum, ſaccum teſtium. In has cavitates in ſanitate perpetuo effunditur humor aqueus: is, ſi copioſior adfluxerit, hydrocephalum faciet, aut hydropem ventriculorum cerebri, cauſam funeſtæ apoplexiæ, aut hydropem pericardii, (a quo cordis miræ palpitationes fiunt,) aut hydropem pectoris, aut verum aſciten, aut veram hydrocelen faciet, qualis etiam in mulieribus propriis locis ſatis ſimilis naſcitur.

Defectu] Quando diminuitur ea magnitudo partium, quæ ad earum functionem *rite* perficiendam requiritur.

Κενεαγγεια] Quando vaſa liquoribus ſuis ad *συνεχειαν* uſque exhauriuntur. Inde mirabiles morbi naſcuntur. Mulier gravida, decimo menſe ſæpe feliciter parit: quando vero fetus, & aquæ, & ſecundæ effluunt, *κενεαγγεια* maxima in utero naſcitur, & vaſa, quæ prius a ſanguine diſtendebantur, non reſiſtunt, nec adeſt obſtaculum, quod ſanguinem retineat: ergo effluit ſanguis, & poterit omnis ex toto ſyſtemate arterioſo effluere, donec nihil ad cerebrum & cerebellum veniat; inde apoplexia, convulſio, paralyſis, & ſæpe mors in *ipſo partu*. Hæc mala non a nervis pendent, nec a ſpiritibus, ſed ab hac, quam dixi, cauſa; hinc occupantur, quando continuo a partu mulieris hypogaſtrium vinculis undique adſtringitur, uti quidem in mulieribus Europæis adſtringi ſolet. Quando HIPPOCRATES de ſpaſmis nimiæ evacuationi ſupervenientibus loquitur, intelligit evacuationem ad *κενεαγγειαν* uſque factam.

Αφροφια] Hæc dicitur, quando pars aliqua corporis paulatim quaſi deſinit eſſe: quia liquida non manent in vaſis ſuis. Cauſa phyſica horum malorum non multis medicis nota eſt. Si fieri poſſet, ut totus ſanguis aqua eſſet, homo animal eſſet *ημεροβιον*, imo vero *αφροβιον*, neque enim ſanguis in vaſis rubris retineretur ab anguſtia vaſorum minorum, ſed effluere undique, ad citam mortem uſque, neque quidquam ad cor rediret. Ita per morbos aliquando fit, ut humores debita denſitate deſtituantur, & exeant per ſudores, tunc conſumtio naſcitur, veraque tabes. Hi homines omni mane in ſudore proprio quaſi natant, neque unquam ſanari poſſunt, quamdiu hæc diſpoſitio ad ſudorem ſupereſt, ſed pergunt

gunt conſumi. Si obtinueris, ut ſudores ſiſtantur, jam incipient nutriri, jam enim humores denſantur, ut ad nutriendum apti fiant. Aliud genus atrophiæ eſt, quando vas amiſſum eſt, per quod alimentum ſolebat advehi.

Φθισει) Hanc dicimus atrophiam cum cacochymia purulenta ſanguinis, undecunque demum hoc pus effundatur, dummodo venis reſorbtum in ſanguinem miſceatur. Si ex pulmone venerit, dicetur φθισις pulmonalis.

Mutilatio] A cauſa quacunque externa violenta facta; ſublata autem parte neceſſario etiam functio tollitur.

712. Denique eſt morbus organicæ partis conſiſtens in compoſitione mala cum aliis partibus; quæ quidem in ſitu, nexuque, hæret, & in qua mobilitas, vel *immobilitas partis, continetur. Ad hunc morbum* ergo pertinent, figura nectendorum læſa; ligamentorum nectentium nimia accurtatio; eorumdem peccans elongatio; horum laxitas, aut rigiditas; tandem diſruptio; materiæ inter nectenda requiſitæ abſentia, aut depravatio; aut peccans præſentia; diſtorſio; ſubluxatio; luxatio; qui tres morbi poſtremi ſurſum, deorſum, antrorſum, retro, introrſum, extrorſum, contingentes varia iis nomina, ad intellectum eorum *utilia*, imponunt; Herniæ umbilicales, inguinales, ſcrotales, veſicæ in viris, femorales in fœminis, tum omenti, inteſtini, pinguedinis, aeris, aquæ, in eas ingreſſus; uteri prolapſus, veſicæ, & inteſtini recti; muſculorum, tendinumque inprimis eorum ex debitis locis exſilitio; membranaceorum vinculorum eos proprio loco retinentium laxatio, ruptio; primarii ſunt huc pertinentes morbi, intellectu ſane perquam neceſſarii in Medicina.

712. *Situ*'] Nulla in corpore humano particula eſt, quæ non proprio ſuo loco ponatur, unde non ſine magno malo emoveri poteſt. Innumerabiles in corpore humano, omneſque inter ſe diverſæ partes conjunguntur in unum totum, quod conjunctæ efficiunt; *connexæ* inter ſe ea ratione *qua ſola* ad actiones ſuas aptæ *redduntur*. Nullibi dentes *reperias* niſi in ore, neque *ungues*, niſi in extremis digitis: ſi alibi ponantur in corpore, jam morbum faciunt.

Fi-

Figura] Quando vel caput articuli, vel cavitas recipiens figuram mutavit, fit ἀγκυλωσις; vel immobilitas. Princeps in corpore humano articulatio atlantis est cum occipite, quæ flexionem & extensionem capitis permittit. Ad hanc articulationem pertinent duæ apophyses ossis occipitis, deinde duæ glenæ non valde cavæ atlantis, quæ hæc capita recipiant: porro requiruntur cartilagines leves, lubricissimæ, quibus & eminentiæ & glenæ obducantur: tum linimentum Haversianum, ligamenta inungens: musculi denique, qui motum faciant. Nunc in toto corpore ubique adeo numerosæ partes requiruntur; non mirum ergo innumerabilem varietatem morborum in articulationibus oriri posse. Potest in cartilagine ipsa tumor oriri, qui motum capitis ossei impediat, a nullo unquam medico aut cognoscendus, aut curandus, qui anatomen non exquisite notam habuerit.

Accurtatio] In lue venerea visa est strictura circa ligamenta junctura rum orta, quæ partes immobiles redderet. Hoc Belgæ vocant a variolis venereis obrigescere.

Elongatio] Tunc capita ossea nimis ex suis acetabulis mobilia sunt, & luxatio facile accidit, ut in hominibus tenerrimi habitus experimur.

Materie] In omni articulatione mobili ossium est tuber excipiendum, & cavitas excipiens, cum ligamentis connectentibus. Hæc ligamenta circa capitulum plerumque abeunt in capsulam adeo arctam, ut nullam fissuram relinquant, neque humor ullus exire possit. Verum & tuberi, & cavitati articulationis, natura undique cartilagines obduxit; addiditque machinulas ex cryptis compositas, quæ gelatinosum liquidum effundant intra cavitatem articulationis. Hoc liquidum inungit omnia, & adjuvat circumductionem, atque cum transsudante medullosa pinguedine confunditur, ut unum uterque liquor linimentum efficiat, quo articulatio inungitur. Hoc unguen per motum muscularem dissipatur. Quando crassescit, aut deest, tunc ἀρθριτις oritur, aut ἀγκυλωσις. Quando secundum naturam secernitur, sed inperspirabilis factus est, neque in venas bibulas resorbetur, tunc concrescunt ossa deficiente linimento, & fiunt morbi atrocissimi. Quando acre fit, enormia articulorum & præcipue femoris tormenta facit. Hæc pulchre in nova sua osteologia docuit CLOPTON HAVERS.

Distorsio] Quando articulatio quidem loco non mutatur, a situ tamen naturali mutatur. Hoc fit, quia nimis fortes musculi ad latera trahunt, & os in alienam sedem trahunt. Id fit plerumque, ubi plura ossa conjunguntur; uti in tarso & carpo, aut in ginglymis. Sæpe etiam in ἐναρθρωσει fit, quando convulsio flexorum, cum paralysi extensorum conjungitur, & inde nascitur membri contortio, ut in osse humeri.

Subluxatio] Quando tubercula ossis unius, in crepidine cavitatum ossis alterius hærent. Raro omnino fieri potest. Nam si situs hactenus naturalis fuerit, artus emotus ex viribus musculorum facile in naturale cavum retrahetur. In γομφωσει, si unquam, accidere potest.

Luxatio] Tuberis articulati ex cavitate sua emotio. In enarthro-

si

ſi ſimplici , in qua unicum caput in unicam cavitatem recipitur, poteſt luxatio fieri in omnem partem, antrorſum, deorſum, retrorſum ; & longe ſæpius fieret , niſi natura varia impedimenta adpoſuiſſet . Ita acromion & proceſſus coracoides in exemplo cavet , ne os humeri ſurſum luxari poſſit. Hinc fit, ut in ſcapulæ cum humero articulatione adeo mirificæ luxationes oriantur. In articulatione cubiti multo rarius accidunt. Is demum hæc mala intelliget & ſanabit , qui *muſculos & ligamenta* memoria tenet , adeoque definire poteſt, quænam luxationes per fabricam poſſibiles ſint.

Antrorſum] Hæ directiones omnino teneri debent , cum repoſitionis methodus pro varia directione luxationis alia ſit , & alia.

Herniæ] Ita vocamus partium mollium ex membranis cavis coercentibus dislocationes in aliena loca , ut adpareat eſſe quaſi luxationem partis mollis . Vulgus non alias hernias novit , niſi quæ in peritonæo fiunt, quod rumpi dicunt, & per vulnus partem aliquam mollem erumpere: ipſum nomen hanc falſam ideam exprimit , *bruch* , *breuk*. Rariſſimi Chirurgi reperiuntur , qui de his malis interrogati non vacillent, aut ex fabrica partium reſpondere norint . Primus nos meliora docuit DUVERNEYUS: extendi nempe peritonæum, non rumpi , quod neſcio an unquam factum ſit . Peritonæi tres ſedes ſunt, in quibus a nullis muſculis defenditur: duæ ad inguina, per quas in viris vaſa ſpermatica in unum faſciculum conjuncta, in feminis ligamenta teretia uteri demittuntur. Tertia in umbilico eſt. Hos peritonæum cavitatem abdominis totam undique coercet , & viſcera involvit: in lumbis autem arteriæ magnæ ſuperponitur , ut ſub peritonæo & ipſa migret , & rami . Ergo , ubi vaſa ſpermatica per muſculos abdominis egrediuntur , ibi ſolum ipſis peritonæum incumbit , quod horum muſculorum tendinibus adnatum eſt . In ea autem ſede nullus muſculus ſubeſt , ſed vaſa ſola & mollis ſæpe pinguedo. Quando nunc major aliqua vis ab interioribus peritonæum urget , non rumpitur equidem , *nimis valida membrana* , & *ne dilatatur quidem* , niſi ubi vaſa libera ſubſunt . Ibi portio proxima peritonæi extrorſum protruditur . Quando ſacculus iſte ad inguen venit , tunc bubonocelen vocamus ; quando in ſcrotum uſque deſcendit , eſt ογχοκηλη , nunquam rediturus tumor , quem multi ferunt , omnis mali ignari , quando nullum forte viſcus tumorem ſubiit . In feminis ad eadem *loca* vaſa a femore in *uterum dimittuntur* , ad quæ *in viris ad teſtes* amandantur , ergo & in feminis in iisdem locis *peritonæum* extendi poterit . Quando *tumor in eo* angulo eſt , quem femur cum pudendi muliebris lateribus intercipit , tunc ſimilem bubonocelen facit ; quando in parte domeſtica juxta femur deſcendit , hernia femoralis eſt : quæ aliquando ad medium femur & ad ipſa genua deſcendiſſe viſa eſt , ut ex *ea ſede* , perforato inteſtino , *ſtercus* efflu*xerit* ; & pro ulcere *femoris* habita hernia a *minus prudente* chirurgo inciſum *fuerit* emotum inteſtinum . *In hoc* vero ſacco nihil *continetur* , niſi quod ex cavi*tate abdominis* advenit . Nempe 1. Materia elaſtica , quæ πνευματοκηλη

κηλη facit. 2. Aqua naturalis abdominis, unde ὑδροκηλης prima ſpecies oritur, quæ vel manu rurſum retruſa aqua evaneſcit, vel decubitu in dorſum, ut femora altius ponantur. 3. Omentum, quod επιπλοκηλη facit. 4. Inteſtina: tunc eſt εντεροκηλη. Hæ partes herniæ, quotquot ſunt, non adtingunt unquam vaſa ſeminalia, ſed in cæco ſacculo juxta eadem deſcendunt anteriores, ea adeo libiera manent, niſi forte a tumore herniæ aliquantum comprimuntur. *Verum vaſa genitalia ambulant in materie quadam celluloſa*, ergo hæc & inteſtina elapſa ambibit. Quando hoc malum ætatem tulit, ſaccus hernialis concreſcit cum partibus vicinis, neque unquam reponi poteſt. Curatio eſt, ut inpediantur inteſtina, ne in ſaccum deſcendant: hoc faſcia fit comprimente, cujus uſu diuturno denique lamellæ ſacci inter ſe connaſcuntur, tuncque malum radicaliter ſanatum eſt.

Umbilicale] Harum herniarum ratio diverſa eſt. In umbilico abdomen olim apertum erat, cum epidermis, cutis, panniculus adipoſus, peritonæum, funiculum umbilicalem, ex arteriis duabus, vena, & uracho conpoſitum, perforata tranſmitterent. Poſt partum hæc quatuor vaſa reſcindit obſtetrix, dum fetum a matre ſolvit; conſtringuntur hæ partes, & cicatrix oritur, quæ per totam vitam ſupereſt, & vaſa umbilicalia extra peritonæum anteriora deſcendunt. Sed in ea tamen ſede nulli muſculi adſunt, & peritonæum debilius eſt, cum aliqua foraminis veſtigia ſuperſint. Hinc, quando majori vi peritonæum contra eam laxiorem ſedem inpellitur, hernia ibi oriri poteſt: non quod funiculus umbilicalis cavitatem peritonæi ſubeat, qui unice ſuccingitur peritonæo, & abſciſſus cum cute connaſcitur: peritonæum vero ſub eo funiculo ſequitur. Sed quando hæc membrana ab interioribus urgetur, cutis quidem & membrana adipoſa facile cedunt, quæ ibi perforatæ ſunt, nec unquam accurate concreſcunt: atque ita peritonæum integrum, paulatim magis productum, ſub cute nudum, tenue, pellucens eminet, herniamque efficit, aliquando minime capite infantili minorem, qualem octo libras liquidi continentem vidi. In hujuſmodi hernia contineri poteſt 1. Materia elaſtica: tunc erit πνευματο-ομφαλοκηλη, in qua aer ex tumore cum ſonitu poteſt in abdomen reprimi. 2. Aquam continet: tunc conprimi poteſt, ſed difficilius. 3. Omentum επιπλο-ομφαλο-κηλη: tunc, dum premimus tumorem, inæquale corpus intus percipimus. 4. Inteſtinum, εντερο ομφαλο κηλη: in qua per pellucens peritonæum motus periſtalticus adparet. In feminis gravidis plerumque oritur, &, dum recens eſt, ſanatur retrorſum premendo tumorem, & inperando, ut ægra in dorſum recumbat. Sæpe tamen periculoſum malum eſt. Quando enim inteſtinum aere, aut aqua, aut chylo, aut fæcibus plenum eſt, poterit fieri, ut a peritonæo conſtringatur, & ſtrangu-letur.

Alia denuo natura eſt σαρκοκηλης, quando productio peritonæi naturam duram & carnoſam induitur. Non ipſum quidem peritonæum pingueſcit, neque poteſt, verum ſaccus, in quo vaſa ſpermatica decurrunt, is pinguis eſt, &

& augeri poteſt, atque incarnari. Quando pinguedo contunditur, aut vaſa rumpuntur, quæ per pinguedinem ambulant, tunc liquor effuſus facit eum morbum, quem Batavi vocant, *een uytſpatting van het Vet*. Quando vena brachii ſecta eſt, & lanceola educitur, perfecta operatione, fit aliquando, ut ictus juſto obliquior ſit, adeoque pinguedo collapſa oſtium vulneris claudat, & ſanguis, quem oportebat ex cute proſilire, ſub cute effuſus ſugillationem faciat. Eadem ratione, ſi alibi vaſa læſa *fuerint*, ſanguis liberum ſpatium *inveniens*, quo ſe diffundat, ingentem tumorem excitare poterit. Vidi in ſcroto tumorem maximum: teſtis liber erat & ſanus, neque inteſtinum in tumore erat, neque omentum; ſed in obeſo homine pinguedo luxurians exorbitaverat per anulum, in ſcrotum cum vaſis ſpermaticis, ibique facta erat περιλεπτοσχεοκηλη, illapſa in locum alienum pinguedine.

Femorales] Per ſummam violentiam, ſed rarius, oriuntur herniæ peritonæi ad quatuor digitorum ab umbilico diſtantiam, verſus inferiora, & exteriora: Ibi enim ſpatium ſemilunare eſt, ubi muſculi aliqui abdominales oriuntur, & nudum ſubeſt peritonæum. In eo loco, poſt nixus vehementiſſimos naſcitur aliquando tumor ab aliis omnibus diverſus, qui abdominalia contenta recipiunt; eſt peritonæum, a magna vi extenſum, & hæc corpora ſecum deorſum ducens, quæ intus continet. Quando porro abdomen vulneratur, & gladius cutem muſculoſque incidit, ſola peritonæi interna tenui lamella illæſa, & vulnus a medico negligitur, poterit fieri, ut a nixu aliquo majori & valida inſpiratione, peritonæum denudatum extorſum per rimam trudatur, & ſaccum hernialem formet, abdomine interim nullibi aperto, ut intra paucos dies horrendus tumor oriatur, qui perinde, uti priores, poterit vel aerem, vel aquam, vel omentum, vel inteſtina continere. Si in talem tumorem chirurgus inprudentior inciderit, poterit eum vinculo, aut inciſione adgredi, & ægri fatum præcipitare. In mercatore hujus urbis Leidenſis exemplum exſtitit, *in quo clari viri hujuſmodi tumorem voluerunt*, exſtirpare: quæ res maximos rumores excitavit.

Veſicæ] Hanc ſpeciem Herniæ primus vidit RUYSCHIUS, & deſcripſit in obſervationibus chirurgicis caſum, in quo veſica laxata in vaginam vel extra femina delapſa, opinionem fecit uteri prolapſi: donec in muliere pene moribunda crepitatione lapillorum auribus percepta, apertus fuerit, qui credebatur, uterus, tuncque ſanitas non difficulter reſtaurata. In Viris difficilius fit, ut veſica prolabatur, exempla tamen proſtant, & idem recenſet hiſtoriam RUYSCHIUS. Poſt maximos nixos viſum eſt aliquando iter urinæ obſtructum, & in ſcroto tumorem inmenſum oriri: neque inmiſſo cathetere, urinam reſpondiſſe; effluxuram, quando æger ſcrotum manu conprimebat, ut tamen continuo fluere ceſſaret, quam primum a preſſione remitteretur. Nempe veſica virilis ſub peritonæi productione *ponitur*, non longe ab *inguinibus* remota, in quibus *herniarum* ſedes eſt. Quando nunc veſica præter modum plena eſt, & diu plena retinetur, &

paulo major hiatus in eo loco eſt, ubi herniæ oriri ſolent, tunc nixu aliquo edito veſicæ urina pleniſſima efformatur in farcimen, quod in peritonæum ſe inmittit, ubi vaſa ſeminalia deſcendunt, ex peritonæo ſaccum effingit, in eum ſaccum deſcendit, & in eamdem partem cadit, in quam inteſtinum ſolet elabi: & non difficulter intelligitur, veſicam undique preſſam, in eum locum, qui ſolus non reſiſtit, exire poſſe. Non in alio morbo magis periculoſe erratur: Vidi Judæum, miſerrimum hominem, qui, dum *nuptias ſuas celebrat*, *veſicam* pleniſſimam exonerare diſtulerat; ſumma enim religio in ea gente foret, ſi ſponſus de nuptiali menſa ſurgeret. Pergebat potare miſer, neque auſcultare naturæ, donec in hoc triſtiſſimum malum incideret. Semel intra viginti quatuor horas veſicam exonerat, & tribus antea, quatuorve horis eoſdem dolores patitur, quos mulier parturiens: curit, ſudat, molitur omnia, donec ultimo ſummoque nixu urinam omnem profliget, non iterum micturus, niſi poſt elapſas alias viginti quatuor horas. Ex his phænomenis manifeſtum eſt, veſicam in hoc homine in cavitatem aliquam præter naturam ortam ſe inſinuaſſe, ibique extra preſſionem abdominalem urinam hærere.

Uteri prolapſus] Duplex morbus eſt: 1. Quando uterus conſervata figura ſua clauſus elabitur. In eo caſu aliquando relaxata vagina, relaxatis membranis uteri, corpus ejus clauſum deſcendit in vaginam, & ſub urethræ oſtio hærens inter reddendum urinam incommodum eſt. Alias uterus os ſuum internum aperturæ labiorum pudendi opponit. Alias totus uterus extra feminal pendet. Hic morbus frequens eſt, & oritur ſæpe, quando continuo a partu mulier, nimis ſana, nixum edit, aut ambulat, quod inter pauperculas ruſticas mulieres frequenter fieri ſolet, tunc enim omnia circa uterum aperta & laxa ſunt, qua puer nuper tranſiit, & uterus facile extrorſum decumbit. Alter morbus eſt, quando uterus, dum detrahitur, ſimul invertitur, quando obſtetrix placentam, fortius vellendo extraxit, neque altera manu uterum ſuſtinuit; tunc enim, ſi chorion utero firmius adhæſerit, poterit cum extracta placenta uterus deorſum educi; ſi tunc quam maxime uterus repoſitus fuerit, perpetua tamen ad prolapſum diſpoſitio ſupereſt. Sæpe vero femina continuo perit, & cauſa mortis ignoratur. Quando puerperæ moriuntur, raro inquiritur in cauſam mortis, neque eam cauſam medici intelligunt, quæ tamen plerumque non in malignitate aliqua imaginaria eſt, ſed mechanicas cauſas habet. Os uteri, quando nuper pueri caput & humeros tranſmiſit, valde ampliter hiat. Si tunc funiculus umbilicalis fortius trahitur, placenta vero ad uterum firmius adhæret, poterit fieri, ut uterus totus invertatur, & ſuperficies chorio contigua nunc aerem contingat, funduſque uteri per os internum educatur. Ex eo malo ſolet ante triduum mors ipſa ſequi, nam in utero, quem aer adtigit, circulatio ſanguinis continuo ſupprimitur; ergo ex ſtagnatione ſanguinis inflammatio, inde putredo & gangræna ſequitur, quam convulſiones, & deliria, & mors ipſa preſſo pede ſequuntur. Unicum remedium eſt, quamprimum uterus elapſus eſt, tenerrimum viſcus pannis molliſſimis calidis fotum introrſum reponere, &

& mulieri perfectam quietem imperare, donec uterus se in sua sede confirmaverit.

Præterea uterus diversis modis ex situ se dimovere potest, uti nos monuit Cl. a DEVENTER. Uterus enim totus mobilis est, quem recte ζωον εν ζωω, animal in animale vocaverit DEMOCRITUS. Quando nunc in femina gravida os uteri ossi pubis obvertitur, quod vaginæ respondere debet, nunquam pariet misera. Quando in latus divergit, aut ad os sacrum declinat, etiam tunc infans, utcunque pressus, transire nequit, sed uterum sacculi specie extrorsum protrudit, & sæpe in hujusmodi casibus ignara obstetrix quærit orificium, neque invenit. Hanc frequentissimam causam difficilis & funesti partus invenit idem, quem citavi, vir clarissimus.

Recti] Sphincter ani in eo loco est, ubi fibrarum carnearum contractione inpedire potest, ut ne aqua quidem injecta exitum inveniat. Quando vero duriores fæces alvinæ egeruntur, dum exeunt scybala, & sphincter laxatus est, tunc extrema pars intestini recti extra anum expelli poterit, & inverti, ut internus paries intestini exterior fiat, quod in equis alvum exonerantibus manifestum est: hæc enim animalia, non ex foramine quiescentis intestini fæces emittunt, verum ex inverso intestino. Sed aliquando etiam gravius malum accidit. Eo tempore, quo scybalum exprimitur, sphincter cessat contrahi: ergo intestinum pergit extroverti, & quando jam aliqua intestini portio infra sphincterem descendit, tunc vero constringitur idem sphincter, strangulat intestinum, & horrendi morbi sequuntur, ex inflammato intestino. Unicum remedium est, in hominibus prolapsui obnoxiis, ut intestinum continuo retrorsum prematur, quam primum alvus exonerata est. Quando vero malum jam invaluit, admovenda sunt mollissima linimenta, tuncque repositio tentanda. Alias laxato sphincktere intestinum invertitur, & propendet: hoc tamen malum rarius accidit.

Exsilitio] Musculi a locis suis naturalibus sæpissime exeunt, & faciunt morbum, quem tetanum vetusti medici, recentiores italica voce *crampum* dicunt: rigescit musculus nihilo mollior ligno vel metallo. Quando nempe vaginæ musculorum intra cellulosas fibras, quibus coercentur, adeo laxæ sunt, ut musculi exorbitare possint, tunc ad primam mutationem æquilibrii elabetur musculus & tendetur. Sed præterea tendines solent in glenis sinubusque propriis, in ossium superficie exsculptis, firmati incedere, quos sinus optime indicavit EUSTACHIUS. Ex hac sede si paululum excesserint, crampus oritur, qui aliquando ad mortem usque molestus manet, post brevem quietem iterato importunus. COWPERUS, qui primus hoc malum intellexit, exemplum narrat in musculo bicipite cubiti, cujus alterum caput ex glena sua retrorsum versus posteriorem partem brachii exsilierat: miserrimus homo immania tormina patiebatur, neque poterat brachium flectere, donec ultimo aberrans tendo in glenam suam resilierit. In manu tendines extensores digitorum propria armilla coercentur, quæ directionem tendinum moderatur, ne in actione sua ad lineam rectam tendant. Quando nunc, ut aliquando in bajulis fit, dum onus aliquod vi majori adtollunt, hæc armilla rumpitur, tunc tendo exsiliet, ne-

que munere fungetur, donec artificialem ex corio armillam circumligaveris. In musculis laryngem moventibus idem malum non infrequens accidit, & mirabiles mali facies producit.

713. Est & morbus parti solidæ, tam simplici, quam organicæ, communis, qui dicitur Solutio continui simpliciter, si in parte simplicissima fit; sed in parte organica composita varie denominatur a natura partis, a diversitate causæ, a discrimine applicationis; huc ergo spectant vulnus, scissura, fissura, punctura, contusio, ulcus, corrosio, dilaceratio, ruptura, fractura, fissura, *exfoliatio, caries, spina ventosa*.

713. *Vulnus*] Sive solutio continui recens, cruenta, facta in parte molli, per instrumentum durum, acutum, motum, pressum, vel resistens.

Scissura] Quando causa vulnerans acuta & dura juxta longitudinem adplicatur.

Fissura] Quando instrumentum, dum partem vulnerat, etiam findit.

Punctura] Quando instrumentum acutum & durum uno ictu, unico extremo suo puncto parti molli adplicatur.

Contusio] Solutio continui facta in parte organica per instrumentum durum obtusum, motu, pressu vel resistentia adplicatum.

Ulcus] Solutio continui facta in parte molli (ulcera enim ossium aliter vocantur) vetusta, conjuncta cum cacochymia in soluta parte. Hic humor malus erit vel blandum pus, tuncque ulcus benignum dicitur; vel ichor, & erit ulcus ichorosum; vel sanies, vel virus, tuncque saniosum dicitur, aut virulentum.

Corrosio] Solutio continui in parte molli ab acri liquido in aliquo loco hærente & erodente.

Dilaceratio] Solutio continui in parte molli, facta per fibrarum distentionem.

Fractura] Solutio continui in osse.

Fissura] Quando os per longitudinem finditur.

Exfoliatio] Quando ossis lamellæ separatæ secedunt.

Caries] Solutio continui in parte dura ab applicata materie acri, erodente lamellas osseas.

Spina ventosa] Caries orta a medulla primo affecta.

Tales differentias morborum videas supra centum ab auctoribus enumerari: Non incommode tamen ad has paucas classes revocantur. Has classes medicus tenetur percurrere animo, & examinare singulas, quot morbi in solida parte ex situ, figura, magnitudine nasci possint &c. Nisi enim distinctas harum rerum ideas animo teneat, turpiter errare poterit in diagnosi, prognosi, & therapia morborum. Qui vero hæc omnia accurate in memoria retinuit, is, quamprimum difficilior casus ipsi offertur, repræsentabit sibi omnia possibilia mala, &

sym-

ſymptomata a ſcriptoribus deſcripta, quæ huic præſenti morbo adfinia fuerint. Ea ergo cum ægritudine oblata comparat, & in notitiam cauſæ proximæ venit. Chirurgi non alia ex ratione continuo os ſcalpunt, & urunt, quando denudatum eſt, niſi quod exfoliationem oſſis cum carie, hanc cum ſpina ventoſa confundant.

HUMORUM MORBI.

714. UT rite intelligantur deinde morbi humorum, atque accurato digerantur ordine, ſcire eſt dotes in iis requiſitas eſſe vel univerſales cuicunque liquori neceſſarias; vel *ſingulares*, quibus *donantur humani; denique privati hujus, illiuſve, ſingularis hominis* indolem in humore conſtituentes. Univerſales quidem ſunt, ea parvitas partium quæ omnem fugiat ſenſum nudum, tam parvus nixus in contactum mutuum, ut minima vi ſenſibili ſuperari queat, ea ſuperficierum lubricitas ut ſe invicem vix implicent. At reſpectu naturæ humanæ accedunt plurimæ equidem aliæ dotes, unde profecto & multi admodum morbi oriuntur.

714. „ QUando liquor aliquis naturalis degenerat in quodcunque poſſibile vitium, quod a medico attento obſervari poſſit. Liquores vocamus, quorum maſſæ ſenſui ſubjiciuntur, particulæ vero inſenſibiles ſunt, eædemque ita parum cohærent, ut motus uni parti inpreſſus eam ab aliis partibus ſeparet, non dimoto toto, & abſque ulla notabili reſiſtentia. Particulas inſenſibiles eſſe oportet, alias arenæ cumulus liquor eſſet. Quando tamen ſabulum ſubtiliſſimum eſt, quali in clepſydris utimur, tunc fluido proximum eſt: & ſi ejus ſabuli particulæ poſſent minutiſsimæ reddi, ut earum nulla ſeorſim oculis ſubjiceretur, tunc iſte arenæ cumulus humor vocari poſſet; fluit enim, ſed partes habet ſenſibiles. Diſſolve in aqua regia, jam humor eſt. Præterea has moleculas oportet abſque vi notabili a ſe invicem recedere, non penitus nulla, ſed adeo parva, ut pars facilius a toto ſeparetur, quam reliqua trahantur. Viciſsim, quando ſolidum corpus premo, tunc totum eodem tempore cedit, & movetur. Ita glaciei fragmentum digito percuſſum loco movetur, neque pars percuſſa a reliquo corpore glaciei ſecedit. Si eamdem glaciem ad ignem liquaveris, digitumque intinxeris, diſcedet utrinque fere abſque reſiſtentia pars a parte. Ergo glacies ſolida eſt, aqua humor. Nunc in homine humores concreſcibiles ſunt, ab aliis

in

in rerum natura liquoribus diversi ea dote.

Necessarias] Uti si partes sensibiles factæ fuerint, aut tantus inter particulas nexus generetur, ut massa potius loco moveatur, quam partes separentur. Ita poterunt elementa inter se connasci, & in solidum corpus abire.

Humani] Ita vocamus eos humores, qui ex aere, cibo & potu in corpore humano ita mutantur, ut nostri fiant. Extra hoc corpus integra natura nihil simile facit. Nunc in his humoribus certa sanguinis densitas est, certa seri: mutentur hæ densitates, liquores discedent a natura humana, & morbus erit, qui non pendet a generalibus adtributis humorum. Præterea cuique homini propria idiosyncrasia est, s. crasis humorum peculiaris: Bilis Sempronii non est bilis Caji, neque sanguis Sempronii sanguis Caji; & in urina diversitas etiam oculo subjicitur. Ex hac diversa elementorum proportione, quæ idiosyncrasiam facit, innumerabiles morbi oriri possunt.

715. Qui omnes morbi tamen revocari facile possunt ad copiam, vel qualitatem, læsam, si fluida quidem in se spectantur.

716. Si autem considerantur quatenus coercentur in solidis definitis, tunc loco inprimis, aut proportione, peccare deprehenduntur.

716. *Loco.*) Per metastasin varii morbi oriuntur, & boni humores in bonis, sed alienis vasis positi, morbosi dici possunt, quia morbos omnino faciunt. Quando sanguis ruber in vasis secundi generis deprehenditur, inflammatio nascitur, quæ ut plurimum ab hac sola transmigratione oriri solet.

717. Humoris boni ea abundantia, quæ lædit functiones, vocatur πλησθώρα. Quæ intelligitur concepta bona chylosi, hæmatopoiesi, concurrentibus una cum parciori exhalantium dispendio. Hanc describunt, quod sit vel ad vasa, vel ad vires.

717. *Plethora*) Ita vocamus bonorum humorum excessum, qui functiones lædit. Quando homo viscera χυλο- & αἱματοποιητικὰ robusta habet, in vasis autem non ea dispositio est, ut humores satis adtenuentur, atque perspirabiles fiant, tunc plethora generatur. Ita in bellis aliquando ambo femora homini auferuntur, & una tertia pars corpori demta est, viscera vero chylopoietica & hæmatopoietica sunt eadem, & eamdem copiam sanguinis præparant, ergo nascetur plethora. Hæc plethora est vel ad vasa, vel ad vires. Ad vasa vocatur, quando tanta copia bonorum humorum est, ut humores in arteriis venisque desinant conprimi, sed vasa distendant ut duplo tumidiora

diora fiant. Id unice fit in maximis vasis, chyliferis, sanguiferisque, & interim reliqua vasa conprimuntur. Plethora ad vires est, quando tanta humorum copia est, ut cor sanguinem propellere non valeat, & momentum movendum majus sit potentia movente: tunc liquores stare necesse est.

HELMONTIUS iisdem usus argutiis, quas in scholis reprehendit, non admittit plethoram: nam, si non est vitium humorum, inquit, neque morbus est; si morbum fecerit, jam *degenerarunt humores*: neque *morbus* respondet *definitioni* plethoræ, sed ad classem cacochymiæ pertinet. Verum HELMONTIUS HIPPOCRATIS mentem non percepit, quando in n. 3. Sect. 1. Aphorismorum ait „Qui in summo vigore constituuntur, ii in maximo periculo versantur. Neque enim in eodem statu manere possunt, neque in melius proficere: supereſt, ut in deterius ruant. Homo plethoricus bene habet, quamdiu sanguis ipsi per nares evacuatur, aut per venas hæmorrhoidales. Sed quomodo impedies, ne idem sanguis abundans, æque facile aliquam venulam plexus choroidei rumpat, & in ventriculos effundatur. Ne hujusmodi eventus accidat, pergit HIPPOCRATES, *his athleticis hominibus corpus solvendum esse, & vasa evacuanda, ut corpus iterum augeri possit*. Ergo plethoram quidem morbum esse non dixit, sed causam morbi futuri, adeo proximam, ut, si velis morbum sanare, necessario prius plethoram solvere debeas.

718. Humoris boni ea inopia, quæ lædit functiones, raro adest, nisi subito *vis* externa eam effecerit, quum cæterum mala simul adsit in humoribus temperies.

718. *Inopia*] Nunquam credo aliter oriri, nisi per vasorum vulnera: per abstinentiam, quando novus humor in corpore non regeneratur, cacochymia nascitur. De vulnere vero hic non est dicendum locus; cum effusio sanguinis cum solutione continuitatis in vulnere conjungatur, atque adeo pertineat ad morbos conpositos.

719. Humoris qualitas illa, quæ lædit functiones, κακοχυμία appellatur. Ea est vel hærens in fluidis, quatenus spectantur seorsum partes componentes simul massam fluidi; vel in tota mole fluidi simul considerata ut parte ad constituendum corpus humanum concurrente.

719. Κακοχυμια) Degeneratio sanguinis, qui a statu naturali recedit, *sive in elementis vitium fuerit, sive in miscela*.

720. Si consideratur morbosa indoles in unaquaque particula humoris, ea hærebit vel in mole aucta aut minu-

minuta; vel in ſoliditate particulæ nimia aut minore; vel in figura; tum in rigiditate, flexilitate, elaſticitate, cohæſione varia, aut denique diviſibilitate, conſiſtet.

720. *Mole*] Tota maſſa una ſuperficie contenta, quæ major dicitur, quando majorem locum occupat.

Nimia) Particula quæque poteſt vel nimis conpacta eſſe, vel nimis parum: utraque conditio morbum faciet.

Figura] Idem corpus mutata ſola ſuperficie novas vires adquirit. Omnes in corpore humano particulæ, quæ adunatione ſua humores noſtros efficiunt, eædem mutabiles ſunt. Quando vero in maſſam humorum noſtrorum corpuſcula introducuntur, quorum figura mutari nequit, ea in venena abeunt, & humores noſtros ita mutant, ut ſanitas cum ea mutatione conſiſtere nequeat. Uno verbo, globulus ruber tamdiu & ruber manebit, & ſanus, quamdiu in ſex globulos ſeroſos reſolvi poteſt, & neque nimis cito diffilit, neque nimis rigidus eſt.

721. Molis auctæ in partibus humorum idea exhibet horum immeabilitatem, ἔμφραξιν, in vaſculis minoribus ἀτροφίαν, σύμφυσιν, συνίζησιν.

721. *Auctæ*] Quando homo rectiſſime valet, moleculæ vero, quæ per vaſa fluebant, nunc mole augentur, & certa menſurata ſuperficies major fit, tunc oritur immeabilitas. Nam extremitates fiſtularum capillarium debent admittere corpuſcula adeo parva, ut per orificia vaſorum tranſire poſſint. Quando nunc una particula adeo craſſa fit, ut per ſolitam vaſis aperturam tranſire nequeat, orietur morbus, quem ἔμφραξιν diximus. Quando fiſtula primi generis obſtruitur, tunc canales laterales, qui infra locum obſtructionis oriuntur, omnes atrophiam patiuntur, nihil enim a corde recipiunt: &, cum vaſculum evacuatum continuo concreſcat, ut cavitas nulla fiat, hinc συνίζησις fiet. Intelligitur adeo, quomodo ex ſimplici obſtructione in primo genere vaſorum tam varii in diverſis ſubjectis morbi oriri poſſint.

722. Molis minutæ in partibus humorum idea exhibet διαπνοὴν, & κενεαγγείαν, nimiam.

722. *Minutæ*) Recentiores hos morbos exploſerunt, & CRAA-NENIUS atque Cl. BONTEKOE ſcripſerunt, humores corporis humani

mani nunquam nimis ſubtiles fieri poſſe. Verum ex vaſis primi generis, quod a corde ſanguinem accipit, cordique reddit, nempe ex arteriis veniſque rubris, humores derivari debent in reliqua genera minora, & ex iſtis iterum in majora redire. Hoc autem primum genus vaſorum, quo omnes rubras & arterias & venas & cor ipſum conprehendo, ſecundo genere eo fortius eſt, quo plus liquidi vehit. Adeo, ſi primi generis humores, globuli nempe rubri, adeo tenues facti fuerint, ut in ſerum mutati per ſecundum genus tranſire poſſint, tunc cum ſecundum genus adeo multo dilatabilius ſit genere primo, in ea ratione nempe quo tenuioribus humoribus deſtinatum eſt, ſequitur, ut ex contracto primo genere omnis liquor ex arteriis primi generis in ſecundum tranſeat, & parciſſima liquidi copia in venas primas redeat; ſicque eadem ratione in aliis vaſis fiet, & ſic vera naſcitur idea conſumtionis hecticæ Anglorum, quam vocant conſumtion, diverſiſſimam ab altera, quæ cum purulento ſputo conjungitur. Vides hominem pulcherrimum, incipit tabeſcere, & flacceſcere emarcidi floris ſimillimum, & omni mane ſudore diffluere: Quid mutatum eſt in hoc ſaniſſimo corpore? procul dubio aliquid in elementis, quibus deeſt ea vis, a qua in majores maſſulas conpinguntur. Sudabit ergo, donec exſiccatus pereat. Si efficere potueris, ut ſanguis craſſus in primo genere maneat, ſanabuntur ægri. Ergo monebo hominem, ut omni mane & veſperi corpus ſuum fricet per ſemihoram, cibos ingerat ſolidiores, *equitet &c. hæc ſola medi*catio proderit, ſi aliqua prodeſſe poteſt. Inde intelligitur, in hoc morbo adtenuantia nocere, cum ipſa tenuitate nimia humores peccent, Præcipua hic medicamenta ſunt, quæ humores conpingunt, ut equitatio. Quamprimum enim globulorum rubrorum ſatis magna copia adeſt, ii in vaſis rubris manent, neque porro corpus diffluit κενεαγγια vaſa enim evacuata ita ſe contrahunt, ut pene nulla videantur.

723. Soliditas aucta in partibus humorum ſi concipitur, habetur vis nimis immutans tam ſolida, quam fluida, & ſimul intelligitur in ſolidis partibus ἀναξήμωσις, διαπνόησις, διαίρεσις; in fluidis vero nimia attenuatio & attritus.

723. *Soliditas*] Ponderoſitas ſpecifica, ſive pondus in eadem loci portione majus, quam in alia particula ad quam refertur. Sanguinis humani pondus debet ad aquæ pluviæ pondus ſpecificum eſſe, uti 13 ad 12: hinc in aqua fundum petit, quando cum ea permiſcetur. Si nunc globuli mercuriales, *decies* quater ponderoſiores aqua, in ſanguinem venerint, *agent* equidem 13 ies fortius, *quam* reliqui globuli. *Si ex eodem* ſclopeto globulos *aureos*, *plumbeos*, ſtanneos, *ligneos*, ſuberinos exploſeris, eadem vi ejusdem ponderis pulveris

pyrii incitatos, & hæc omnia globulorum genera projeceris ſuper planum album, invenies ſphęrulas ponderoſiſſimas longiſſime a ſclopeto lapſas, reliquas eo propius, quo quæque levior fuit. Nempe quo corpus gravius eſt, eo magis motum acceptum in linea recta pergendo continuat; & eo majori vi in alia corpora inpingit. Nunc in conparatione noſtra cor ſclopetum eſt; particulæ magis ponderoſæ rectius iter adfectant, & longius progrediuntur, & majori momento & alia fluida, & ſolida percutiunt. *Ergo ſive ſanguinis moleculæ* ipſæ denſiores factæ fuerint, ſive mercurium ſanguini admiſcueris, ſolida vim magnam patientur a globulis gravioribus, & aliæ ſanguinis ſphærulæ contundentur &c.

διαφορησιν] Obſervatum eſt, mercurium diarrhoeam cruentam feciſſe, cum globuli mercuriales orificia vaſorum ita dilataſſent, ut per patulos fines ipſum ſanguinem transmitterent. Aliis ſanguis ruber ex gingivis proſilit &c.

Διαιρεσιν] Hinc fit, ut ſanguis inflammatorius, qui idem ponderoſiſſimus eſt, toties maculas rubras vel purpureas producat; ſanguis nempe, ex ruptis vaſis exſtillans, ſub cute effunditur.

Attenuatio) Quando ſanus homo mercurio utitur, & mercurius in vaſis manet, ſanguis totus in aquam mutabitur, quæ per os ægri effluet, ut qui ducentas libras pependerat, centum tantum libras corporis ſui conſervet. Idem contingit, quando aliud remedium ſanguine ponderoſius maſſæ humorum admiſcetur: indeque, in vaſis actuoſis, horrendi effectus ſequi poterunt.

724. Si intelligitur ſoliditas nimis imminuta, concipitur inertia tam in vaſa, quam in fluida, hinc & quies, & cita cohæſio.

724. *Imminuta*] In homine debili, minus firmo, in puero, & ſexu in primis muliebri, tempore virgineæ plethoræ, vaſa quidem replentur, & diſtenduntur ab humoribus alimentariis, non autem reagunt: hinc liquida tenuja & aquoſa & ſanguis debilis lymphæque ſimillimus ex chylo generantur. Quamdiu hæ puellæ quietem degunt, commode habent: quam primum vero corpus movent, continuo anhelant, quia nempe humores nimis rari in vaſa non ſatis potenter premunt, neque ſolida legitimo robore contra liquores reagunt: hinc chylus non in ſanguinem mutatur, & ſeri lactis ſimilis manet.

725. Peccat particula humoris ſua figura cum inprimis, quando a natura ſphærica recedens anguloſam acutam induit; hinc motum ſuum integrum parvæ parti applicans acris fit; receſſus hi varii ſunt, ſed commo-

diſſi-

diſſime revocantur 1. ad acrimoniam mere mechanicam dictam, ubi, omnibus iiſdem manentibus, ſola figura in angulos ſolidos acutos componitur. 2. ad acrimoniam ſalinam dictam, quæ hic inprimis eſt muriatica, ammoniaca, acida, alcaleſcens, fixa, volatilis, ſimplex, compoſita. 3. ad oleoſam, quæ eſt olei in ſpiritus attenuati, olei attritu nimio quaſi exuſti, olei ſalini, olei terreſtris, olei acris quaſi exuſti ſalini & terreſtris ſimul. 4. ad ſaponaceam acrimoniam, qualis in venenis animalium & vegetantium deprehenditur. 5. ad acrimoniam ex quatuor præcedentibus compoſitam, tum & eam, *quæ ab aſſumtis acribus* in corpore ſæpe naſcitur, ut a vitriolis metallicis.

725. *Sphærica*] Omnia, quæ adſumimus, figurantur in ſphæras. Serum, lac, pinguedo, particulis ſphæricis conponuntur, quæ prius ramoſæ aut polyedræ fuerant: & ipſa elementa ſphærica eſſe, non abſurda conjectura eſt, cum hæc figura ubique regnet, quamdiu ſenſibus acceſſus patet. Quando ſanguinis recens ex vena emiſſi gutta vitro excepta microſcopio opponitur, adparet eam partim ex ſphærulis conponi, partim ex intercurrentibus ſalibus, inſtar ſpiculorum longis. Ergo ſales in ſphæras minime mutantur, ſed vel figuram diu non immutatam conſervant, quæ medicamenta ſunt: vel omnino nunquam mutant, neque in ſphæras unquam abeunt, ſuntque venena.

Anguloſam] Longe alius effectus eſt ejuſdem materiæ, prouti vel in ſphæram figurata fuerit, vel in anguloſam ſpeciem. Primo particulæ rotundæ omnium minime cohærent, quo magis ab hac figura recedunt, eo magis cohærent. Deinde quando ex drachma una chalybis fuſa globum facio, hunc certe deglutire potero, aut manubus tractare, aut vulneri demum admovere, abſque ulla noxa. Si vero eamdem drachmam chalybis, nulla parte demta, nulla materia addita, in lanceolæ chirurgicæ figuram finxeris, ea certe in manu conpreſſa manum mediam transfodiet, deglutita ſanguinem ad citam mortem uſque eliciet, & viſcera diſcindet. Non ideo venenum factus eſt hic chalybs, ſed figuram unice aliam induit.

Acris] Quo minores ſunt inclinationum anguli, eo major eſt in cuneo penetrabilitas: id olim Geometrice demonſtravi. Si libro corpus humanum ita percuſſeris, ut plana ſuperficies voluminis cutem adtingat, tunc mille puncta carnis humanæ tanguntur a mille punctis libri, & quævis milleſima pars percuſſæ cutis excipiet unam milleſimam partem impetus. Verum,

pyrii incitatos, & hæc omnia globulorum genera projeceris ſuper planum album, invenies ſphęrulas ponderoſiſſimas longiſſime a ſclopeto lapſas, reliquas eo propius, quo quæque levior fuit. Nempe quo corpus gravius eſt, eo magis motum acceptum in linea recta pergendo continuat; & eo majori vi in alia corpora inpingit. Nunc in conparatione noſtra cor ſclopetum eſt; particulæ magis ponderoſæ rectius iter adfectant, & longius progrediuntur, & majori momento & alia fluida, & ſolida percutiunt. *Ergo ſive ſanguinis moleculæ* ipſæ denſiores factæ fuerint, ſive mercurium ſanguini admiſcueris, ſolida vim magnam patientur a globulis gravioribus, & aliæ ſanguinis ſphærulæ contundentur &c.

ἀναστομωσιν] Obſervatum eſt, mercurium diarrhoeam cruentam feciſſe, cum globuli mercuriales orificia vaſorum ita dilataſſent, ut per patulos fines ipſum ſanguinem transmitterent. Aliis ſanguis ruber ex gingivis proſilit &c.

Διαιρεσιν] Hinc fit, ut ſanguis inflammatorius, qui idem ponderoſiſſimus eſt, toties maculas rubras vel purpureas producat; ſanguis nempe, ex ruptis vaſis exſtillans, ſub cute effunditur.

Attenuatio) Quando ſanus homo mercurio utitur, & mercurius in vaſis manet, ſanguis totus in aquam mutabitur, quæ per os ægri effluet, ut qui ducentas libras pependerat, centum tantum libras corporis ſui conſervet. Idem contingit, quando aliud remedium ſanguine ponderoſius maſſæ humorum admiſcetur: indeque, in vaſis actuoſis, horrendi effectus ſequi poterunt.

724. Si intelligitur ſoliditas nimis imminuta, concipitur inertia tam in vaſa, quam in fluida, hinc & quies, & cita cohæſio.

724. *Imminuta*] In homine debili, minus firmo, in puero, & ſexu in primis muliebri, tempore virgineæ plethoræ, vaſa quidem replentur, & diſtenduntur ab humoribus alimentariis, non autem reagunt: hinc liquida tenuja & aquoſa & ſanguis debilis lymphæque ſimillimus ex chylo generantur. Quamdiu hæ puellæ quietem degunt, commode habent: quam primum vero corpus movent, continuo anhelant, quia nempe humores nimis rari in vaſa non ſatis potenter premunt, neque ſolida legitimo robore contra liquores reagunt: hinc chylus non in ſanguinem mutatur, & ſeri lactis ſimilis manet.

725. Peccat particula humoris ſua figura cum inprimis, quando a natura ſphærica recedens anguloſam acutam induit; hinc motum ſuum integrum parvæ parti applicans acris fit; receſſus hi varii ſunt, ſed commo-

diſſi-

diſſime revocantur 1. ad acrimoniam mere mechanicam dictam, ubi, omnibus iiſdem manentibus, ſola figura in angulos ſolidos acutos componitur. 2. ad acrimoniam ſalinam dictam, quæ hic inprimis eſt muriatica, ammoniaca, acida, alcaleſcens, fixa, volatilis, ſimplex, compoſita. 3. ad oleoſam, quæ eſt olei in ſpiritus attenuati, olei attritu nimio quaſi exuſti, olei ſalini, olei terreſtris, olei acris quaſi exuſti ſalini & terreſtris ſimul. 4. ad ſaponaceam acrimoniam, qualis in venenis animalium & vegetantium deprehenditur. 5. ad acrimoniam ex quatuor præcedentibus compoſitam, tum & eam, quæ *ab aſſumtis acribus* in corpore ſæpe naſcitur, ut a vitriolis metallicis.

725. *Sphærica*] Omnia, quæ adſumimus, figurantur in ſphæras. Serum, lac, pinguedo, particulis ſphæricis conponuntur, quæ prius ramoſæ aut polyedræ fuerant: & ipſa elementa ſphærica eſſe, non abſurda conjectura eſt, cum hæc figura ubique regnet, quamdiu ſenſibus acceſſus patet. Quando ſanguinis recens ex vena emiſſi gutta vitro excepta microſcopio opponitur, adparet eam partim ex ſphærulis conponi, partim ex intercurrentibus ſalibus, inſtar ſpiculorum longis. Ergo ſales in ſphæras minime mutantur, ſed vel figuram diu non immutatam conſervant, quæ medicamenta ſunt: vel omnino nunquam mutant, neque in ſphæras unquam abeunt, ſuntque venena.

Anguloſam] Longe alius effectus eſt ejuſdem materiæ, prouti vel in ſphæram figurata fuerit, vel in anguloſam ſpeciem. Primo particulæ rotundæ omnium minime cohærent, quo magis ab hac figura recedunt, eo magis cohærent. Deinde quando ex drachma una chalybis fuſa globum facio, hunc certe deglutire potero, aut manubus tractare, aut vulneri demum admovere, abſque ulla noxa. Si vero eamdem drachmam chalybis, nulla parte demta, nulla materia addita, in lanceolæ chirurgicæ figuram finxeris, ea certe in manu conpreſſa manum mediam transfodiet, deglutita ſanguinem ad citam mortem uſque eliciet, & viſcera diſcindet. Non ideo venenum factus eſt hic chalybs, ſed figuram unice aliam induit.

Acris] Quo minores ſunt inclinationum anguli, eo major eſt in cuneo penetrabilitas: id olim Geometrice demonſtravi. Si libro corpus humanum ita percuſſeris, ut plana ſuperficies voluminis cutem adtingat, tunc mille puncta carnis humanæ tanguntur a mille punctis libri, & quævis milleſima pars percuſſæ cutis excipiet unam milleſimam partem impetus. Verum,

ſi nunc eadem vis in unico puncto corpus humanum percuſſerit, tunc vis feriens eadem erit, ſed una milleſima pars corporis eam totam patietur; ergo obſtaculum, ſive pars percuſſa milleçuplam patietur vim, quam in priori caſu patiebatur, &, cum procul dubio corpora cedant ictui in ratione actionum inpreſſarum, vaſcula minima valide mutabuntur ab ictu libri, cujus angulus præit, & deſtruentur, & pars percuſſa dividetur. Atqui corpus acre eſt corpus denſum, rigidum, deſinens in acumen, & *motum ſuum pauciſſimis punctis aliorum* çorporum inprimens. Quo acutius idem eſt, & pauciora puncta ſunt, in quæ vim ſuam exercet, eo gravius lædet ea corpora, quæ percutit. Sed denſum eſſe neceſſe eſt. Nam corpus ferreum cavum, non ita graviter lædit, ac ſi idem corpus mercurio repleretur; hac enim arte vim percuſſionis mirifice augeri laniſtæ norunt. Verum neque tunc acre erit, niſi ſimul rigidum fuerit: longe enim alius, & major, effectus eſt chalybei teli, quam plumbei. Idemque oportet in acumen figuram ſuam terminare: nam ſphæra ferrea non lædit. Has nunc conditiones, figuram acutam, pondus, & rigiditatem microſcopium in ſalibus invenit.

Salinam] Sal eſt corpus ſenſibile, conpoſitum ex corpuſculis inſenſibilibus, in aqua fuſile, quod guſtum noſtrum definito ſenſu ſalſedinis adficit. Sales omnes acres ſunt, ſive nativi fuerint, ſive factitii: nullum enim ſalem oculo admoveris, quin dolorem faciat, manifeſtum acrimoniæ indicem.

Muriatica] Salis gemmæ, aut marini, aut fontinalis in aqua diſſoluti.

Exuſti] Oleum conponitur ex globulis: idem vero exuſtum aut in ſartagine nimis diu frixum, aculeatum fit, & exurit. Magno enim igne vel ipſa vetuſtate blandiſſimum lac & butyrum ita amara fiunt, ut ferri nequeant. Quando animalia conburuntur, tunc olea hæc fumi ſpecie adſcendunt, & in ſales mutantur.

Saponaceam] Hæc vis in animalibus & vegetabilibus venenis vix explicari poteſt, cum adeo mirifice operentur, ut ſubito omnia genera mutationum in motu exerceant. Quando homo non adfuetus Lepidium mandit, os inflammatum habebit; quando deglutit idem, patietur anginam, ſed fugacem; quando in ventriculum majori copia deſcendit, vomitum facit & dolorem. Et hanc adeo acrem herbam Erucæ minimæ depaſcuntur, neque ſentiunt eam acrimoniam. Ergo non mechanica vis eſt, quæ ita mirabilis mihi videtur, ut neſciam, quid de ea docere oporteat. Saponaceam eam vocamus, quia neque ſal ſolus, neque oleum ſeorſim agit. In ſpiritu cochleariæ acrimonia minor eſt, quam in ipſa cochlearia. Sed horum acrium aliqua longe funeſtiſſima ſunt, & quorum effectus nemo prævideret *a priori*. Bufo ex rictu ſpumam fundit ſalivæ ſimilem, nullo odore, neque ſapore eminentem; ea tamen deglutita tormina mortemque faciet. Cicuta aquatica GESNERI ſatis grato ſapore eſt, & placere poteſt ignaro, quam dirum tegat venenum: hinc multi pueri hac ratione perierunt, decepti blanditate ſaporis. Vix ſtomacho tamen excepta eſt, cum dolores & tormina mirifica excitat, ipſamque mortem.

Acri-

Acribus] Quando hæc omnia viribus convulsionum , aut vomitu, aut purgatione eliminari nequeunt, neque viribus corporis mutari in figuram sphæricam tunc pharmaca fiunt . Optime veteres alimentum dixerunt esse , quod adsumtum , cum mutabile sit , in id corpus abeat, quod mutavit , si natura cibo isto fortior fuerit . Pharmacum vero medicamentum est, quod adsumtum in corpore mutatur a corpore , sed & ipsum interim corpus nostrum mutat . Ita colocynthidis drachma semis adsumta acerrimum venenum est , & dysenteriam facit: elicit enim materiam liquidissimam , deinde ipsum sanguinem . Hujus pharmaci moderatam quantitatem capit homo robustus : ejus certe hominis corpus a colocynthide mutabitur , sed idem ita mutabit colocynthidem , ut post aliquot horas iners fiat . Nisi hæc mutatio hoc modo pharmacis accideret, tunc certe a medicamento emetico semel adsumto , perpetuus vomitus sequeretur . Quando vero corpus humanum adeo debile est , ut a medicamento mutetur , neque vicissim medicamentum mutare valeat , tunc fit quod hypercatharsin vocamus. Denique venenum est acre , quod a vi vitæ domari nequit, & pergit vasa destruere, & dissolvere liquores humanos, donec totam machinam destruxerit. Hinc non recte faciunt recentissimi medici , qui ubique metallica medicamenta adhibent. Prudentior medicus , non ad præsentem morbum unice respicit , sed ad totam superfuturam vitam . Male certe ad uncias octo mercurius exhibetur , partitis etsi vicibus , in morbis aliter sanabilibus . Non diffiteor , morbos dari , a solo mercurio sanabiles : sed idem humores nostros sæpe corrumpit . Facile est in juniora corpora robusta hæc metallica infundere : multo vero minus facile dictu , quomodo eadem ex corpore ejici queant.

726. Est & morbus gravis, vixque sanabilis humoris , si ejus particulæ tam rigidæ , ut vi corporis humani subigi , inque idoneas massulas figurari , dividique , nequeant.

726. *Rigidæ*] Animalia , & in primis homines , diversissima quæque alimenta ingerunt , ex omnibus autem pene simili modo sphæras efficiunt , quæ figura ad lædendum inertissima est . Dum enim circulus rectam lineam tangit , cum ea angulum efficit adeo acutum , & exiguum , ut nulla inter circulum & tangentem recta linea introduci possit , quin circulum secet . Deinde angulus , quo circulus , aut sphæra superficiem rectilineam ferit , is omnium angulorum possibilium obtusissimus est : vires autem penetrantes sunt , uti acumina angulorum . Ergo *vis* , quam circulus inprimit, *inter omnes* possibiles casus *minima* est, & ab ipsis vicinis *circuli punctis* sustinetur. Quamprimum autem corpus in polyedram figuram degeneraverit , tunc lædere poterit .

727.

727. Sed & eædem nimis mutabiles in ſuis figuris morboſæ ſunt : etenim , complanatis ſuperficiebus , auctis contactibus concreſcunt.

727. *Contactibus*] Hæc claſſis morborum , longe utiliſſima , a pleriſque medicis prætervisa eſt . Corpus humanum ita admirabili artificio conſtructum eſt, ut innumerabiles vaſorum ordines contineat : &, ſi centum fuerint ordines, primus omnia contineat , quæ reliqui nonaginta novem, & pro omnibus iis ordinibus laboret : ſecundus pro nonaginta octo ſeriebus , ultimus demum unice pro ſe ipſo . Ergo corpus humanum non eſt hydraulica aliqua machina , per quam homogeneus aliquis liquor movetur; ſed is humor, quem primum genus vaſorum continet, idem debet ſucceſſivis mutationibus in reliquos omnes formari : idemque , qui in primo genere craſſiſſimus fuit , continuata vitæ actione intra viginti quatuor horas adtenuatus poterit in ſecundum genus tranſire , indeque porro in tertium & reliqua . In primo genere humores pene ſolida ſunt , nam ſanguis ex vena effuſus, cogitur in placentam , quæ ex uno vaſe in aliud transferri poteſt , ut ne gutta deſtillet ; ſolidus enim eſt, & a ſolo mechanico motu in ſtatu fluiditatis retinetur , continuo ſolidam conſiſtentiam recuperaturus, quamprimum iſte adfrictus ſublatus eſt . Hanc ſoliditatem neceſſariam eſſe demonſtravi , ne omnes humores in minora vaſa diffluant , atque cordis egeſtas oriatur . Neque tamen nimia debet eſſe , ſed ſuperabilis . Ergo ſanitas hominis in eo ponitur , ut ex humoribus craſſiſſimis tenuiſſimi generentur , non ſubito quidem , ſed lento gradu : ita enim penus in primo ordine ſufficit , ut ex ea ſequentia vaſa liquidis ſuis repleri poſſint , ſucceſſive elaboratis . Quando vero maſſa rubra nimis facile mutatur , homo inſtabilis fiet , neque ſanitas conſtans aderit , niſi primum genus roboretur equitatione aliiſque medicamentis hujus modi .

728. Quin & notabilis eſt morbus in partibus nimium elaſticis noſtrorum humorum : quippe qui nimium mutat aſſiduo omnem humorum compagem , ad minimam mutationem caloris , aut motus comprimentis.

728. *Elaſticitas*] Homines ſunt, qui ex mutationibus tempeſtatis ita mutantur , ut vix oculis fiderem , qui mutationem videbant . A pauciſſimis baccis ribeſiorum aut ceraſorum vidi homines intumuiſſe toto corpore , non in ventriculo & inteſtinis ſolis , ſed & brachia , & faciem turgidam factam , ſic ut omnino videatur particulas humorum in his hominibus nimis extenſiles & mutabiles fuiſſe . Hinc ita inſtabilis in multis ſanitas . Quænam vero cauſa horum ſubitorum

torum motuum & rarefactionum? Passim reperimus potestates motuum generatrices, de quibus nemo mechanicorum cogitaret, nisi per experimenta innotescerent. Ita tartarus vini rhenani per annos & secula potest conservari quietus. Si eundem, post centum annorum quietem super ignem posueris, subito certe cum summo fragore lagena diffringetur. Apis pungit extremum articulum digiti in puella, alter in spinam incidit, post aliquot minuta horæ & digitus & brachium utriusque quadruplo se ipso majus est. Rarefactio est humorum, absque augmentatione solidorum.

729. Imo & nimis firma cohæsio substantiæ in qualibet particula mala est: nam impeditur sic productio minorum molecularum ex majoribus, quæ tamen tam necessaria ad integritatem Vitæ. Contra vero nimis facilis divisibilitas nocens est; namque repugnat constantiæ Sanitatis, & Vitæ.

729. *Cohæsio*] Nam impeditur productio minorum particularum, quæ ad vitam requiritur.

Nimis facile] LEEUWENHOECKIUS viam nobis aperuit ad hos morbos intelligendos, dum in naturam sanguinis inquisivit. Acu digitum pertudit, tuncque cylindrum cavam, vitream, capillarem in vulnus introduxit: ita sanguis in tubulum adscendit, hunc microscopio adjutus contemplatus est. Invenit globulos in sanguine rubros, & flavescentes alios, & alios penitus pellucidos, qui quasi umbræ adparent, & lympham pellucentem conponunt. Rubrorum globulorum unusquisque in sex elementa sua flava dissilit; globulus flavus iterum in sex pellucidos: deinde sequuntur alia longa serie liquida, quorum ultimum forte plus quam centesimo loco a spiritu distat, & id est, quod Spiritum vocamus. Ex penultimo ergo globulo ultimus generatur, idemque ex primo, per omnes successivos gradus, forte vigesimo & primo die. Si quando nunc hi globuli *minores nimis cohærent, ut difficulter* in minores dividantur, morbus est, maxime si præterea scaber fuerit. Hujusmodi degenerationes globulorum videntur in morbis inflammatoriis esse, ut in flavos globulos rubri non secedant, hinc primi tantum generis vasa repleantur, depletis interim reliquis omnibus: inde languor & debilitas. Quando vero nimis facile dissiliunt elementa, tunc perinde corpus debilitatur, cum cor depleatur, & minima vasa, cellulæque repleantur, & hydrops nascatur.

730. Et sunt sane hi morbi maximi *quidem* momenti in Scientia Medica, & *intellectus* eorum basis certe optimæ Pathologiæ: intelligi *tamen* vix queunt, nisi accu-

accuratiſſima obſervatione ſuorum effectuum, quos in corporibus ægris præſtant: unde & patet ſic humorum ἰδιοσυγκρασίαν morboſam optime perſpici.

730. Ἰδιοσυγκρασίαν] Duo homines, in nulla forte particula corporis ſui ita differunt, ut diſcrimen ab anatomico demonſtrari poſſit: horum idem victus eſt, & ſimilis diæta, neque tamen eoſdem humores generant: alter enim eundem cibum in bonum chylum mutat, alter ex eodem alimento ægrotat. *Hujus phænomeni ratio eſſe videtur*, quod naturalis quædam inter humores ipſos, & inter humores & ſolidas partes, ſive vaſa, & inter vaſa demum & vaſa, rubra ad rubra, rubra ad ſeroſa, & ſic porro, proportio ſit. Si nihil in toto corpore mutatum fuerit præter proportionem inter vaſa primi, & vaſa ſecundi generis, ex hac ſola diverſitate, humor, quem hæc vaſa elaborant, totus alius naſcetur. Hinc impoſſibile eſt dare generalem aliquam regulam exercendi artem. Millenos certe ægros curavi, quibus ſyrupum roſarum pallidarum præſcripſi, innocentiſſimum reperi in omnibus, & benigniſſimum cathartici genus. In alio tamen, milleſimo primo forte ægro, idem ſyrupus adeo valide alvum duxit, *ut convulſiones excitaret*. Millena millia mortalium pomis veſcuntur; dantur tamen aliqui, qui ex pomorum odore animo linquuntur, & pene exſtinguuntur, adeo incredibilem inde anxietatem patiuntur. Aliis ſimilia mala a caſei odore accidunt. Hæc in univerſum adeo ſubtilia ſunt, ut ſolo effectu obſerventur, & videntur pendere a proportione iſta ignota inter humores & humores, humorum ad vaſa, vaſorum ad vaſa.

731. Si autem ſpectaveris humores totos ſimul, deprehendes morbos eorum præcipuos eſſe, vel nimiam fluiditatem, vel nimiam tenacitatem, tum excedentem horum motum per vaſa, aut quietem eorundem nimiam, aut denique morbum compoſitum ex vitiis recenſitis (717. ad 731.) hactenus.

731. *Fluiditatem*] Hujus natura ponitur 1. in diminuta mole elementorum fluidorum, 2. in diminuta cohæſione, 3. in utraque cauſa. Contrariæ cauſæ tenacitatem faciunt.

Motum] Motus & humores mutat, & vaſa, & diametros pororum, quæ in eadem ratione ampliores fiunt, quo magis vires diſtendentes vel in velocitate, vel in mole liquidi augentur.

732.

732. Oriuntur & morbi notabiles in humoribus manentibus iisdem, sed sola mutatione loci morbosis redditis; cujus mali duæ sunt classes: 1. si nimis aucta diametro vasis, crassiores humores recipiuntur canalibus arctioribus, qui sensim angustiores fiunt. 2. si ruptis quomodocunqne vasis exeunt humores, colliguntur in interstitiis a distensione factis inter partes solidas corporis; intelliguntur huc pertinere inflammatio, aneurysma verum, varix, sugillatio, aneurysma spurium, ἐχύμωσις, a sanguine errante in suo loco. Tum oedema, pustulæ, *hydrops*, membranæ *cellulosæ*, *capitis*, *thoracis*, *abdominis*, *uteri*, *ovarii*, *testium*, scroti, peritonæi, habitus totius corporis, a lympha similiter peccante. Tandem emphysemata ab aere.

732. *Arctiaribus*] Funestissimi morbi nasci possunt ex sola transfusione humorum optimorum in sanissima, sed aliena, vasa. 1. Quando canales laterales ita distenduntur a vi liquidi agentis in parietes canalis majoris, ut canalium, qui inter maximos & minimos medii sunt, ostia mutentur: hoc facto non fieri potest, quin humores in aliena transfundantur. Arteria aorta continet omnes series liquorum decrescentium. Ex aorta, per latera, tot derivantur canales decrescentes, quot series sunt elementorum in sanguine, quem aorta vehit. Hinc cuilibet seriei sua diameter est. Primum genus est globulorum rubrorum, hos oportet contineri in corde, & utraque arteria magna, quæ ex corde prodit, earumque ramis rubris, & in utraque vena magna, quæ in cor redit, ejusque ramis rubris. Hæc circulatio rubra est. Sed in latere minimi vasis rubri osculum est vasis secundi, quod non recipit globulum rubrum, verum omnia, præter hoc solum, humana liquida. Quando nunc ostium hoc secundi generis vasorum flavi nempe, latius factum est, tunc globuli rubri, qui *in prima* vasorum serie circumvehuntur, omnes transibunt *in canales laterales*, generis secundi, quo non aliam nisi secundam seriem & reliquas *minores* transire oportuerat. Verum per hos canales minores globuli rubri transmeare nequeunt, quia eundo convergunt, & angustiores fiunt, hærent ergo in ipsis, faciunt obstructiones, inflammationes &c. Hæc omnia vulgus medicorum ignorat, neque aliam apoplexiæ causam esse putant, *præter* sanguinem ex ruptis *vasis in* ventriculos cerebri effusum. *Id* vere & sæpe *contingit fieri*, aliquando tamen ex *solo motu* aucto, particulæ *rubræ nimia* vi in arteriolas piæ *meningis* adactæ, vasa corticis *cerebri* ita dilatant, ut sanguis ruber vasa minora subeat, &

peculiares naſcuntur in ovariis, teſtibus, virili ſcroto.

Habitu] Quamprimum ſanguis tenuis factus eſt, eo momento deſinit coerceri in arteriis. Cauſa mortis tabidorum, vulgo ignorata, hæc eſt : pulmo corruptus eſt, neque ſanguis neceſſariam denſitatem adquirit, & tenuis manet & aquoſus, hinc in vaſis rubris manere nequit, ſed in lateralia abit, quæ non reſiſtunt. Verum omnia vaſa aliquantulas vires conſervant, in cellulis omnino nullum robur eſt. Ergo a vi *ſuperſtitis vitæ ſanguis ille* aquoſus deponitur in cellulas, ibique ſtagnat ; neque corrumpitur : Ita fetus, quamdiu aer ad ipſum non admittitur, in utero materno per multos annos circumgeſtatur, neque putreſcit. Verum ſtagnantes humores, lenti, minime ſalini, a putredine etiam remotiores ſunt.

Εμφυσηματα] Inflammationes : Hi morbi adeo mirifica facie ſunt, ut vulgo putetur, cauſas aliquas ſupernaturales ſubeſſe. Veteres ſcribunt, ſerpentem eſſe, cui nomen fecerunt *φυσητηρ*, ſi is ſerpens momorderit hominem, narrante NICANDRO, continuo totus panniculus adipoſus tumet, non ponderoſior, ſed flatu turgidus : manifeſto indicio, non ex effuſis humoribus, ſed ex liberata aliqua elaſtica aeris ſimili materie hos tumores generari. Similes tumores vidi ex leviſſimis cauſis ortos fuiſſe. Vidi hominis robuſtiſſimi brachium vulneratum fuiſſe : chirurgum emplaſtrum ampliter circa vulnus adplicaſſe, ita ut aer interceptus ſub cute hæſerit. Ergo perſpirare nequeuns rareſcibile elementum, coercitum emplaſtro, expanſum, nititur in majus ſpatium, adeſt diſſectus, neque reſiſtens, panniculus adipoſus, in eum aer ſe inſinuat. Verum iſte panniculus in toto corpore humano continuatur: ergo & aer totum corpus obambulat, ut ipſum ſcrotum mirifice tumere cogat. Sed in thoracis vulneribus phœnomenon evidentius eſt, quoties aer caveam pectoris ſubiit & intus manet, dum vulnus obligatur : coercitus enim aer in membranam celluloſam diffunditur, & intra 24 horas homo ad pedum uſque articulos intumeſcit. *Vidi puerum*, qui de gradibus lapſus erat, inpoſito emplaſtro ita intumuiſſe, ut altera die ne oculos quidem videre poſſes. Hæc emphyſemata in iis corporis partibus frequentiora accidunt, in quibus pauciſſima pinguedo, & panniculus adipoſus laxiſſimus eſt, ut in ſcroto & labiis pudendorum femininorum, & fronte, ubi celluloſa membrana muſculos pene nullos vicinos habet, hinc laxa eſt & inanis.

733. Humores autem hi ſtagnantes, collecti, effuſi, calore & quiete putreſcunt, purulenti, ichoroſi, rodentes, acres, fiunt, ſtamina tenella ſolida deſtruunt, unde ſinus, fiſtulæ, ulcera, gangrænæ, ſphaceli, cancri, & ſimilia.

733. *Putreſcunt*] Non ſubito, in febre acuta, putredo fit, neque ſemper, neque nunquam tamen, ſed eo citius, quo morbus major, tem-

temperamentum hominis robuſtius, cœlumque calidius fuerit, contrariæ conditiones putredinem impediunt.

Acres] A corruptione & admiſtis ſalibus. Veteres ajunt, humores, qui in locis ulcerosis degenerant, abire vel in craſſum pus, vel in pus tenuius ichorosum, vel in ſaniem, quando pus totum tenuius non cohæret, ſed loturam carnium refert; denique in virus fætidiſſimum & acerrimum, quale in cancro reperitur, aut in peſſima ſpecie luis venereæ.

Ulcera] Nullibi reperiuntur, præter celluloſam membranam, neque unquam veram carnem muſculi, aut tendinis ſubſtantiam depaſcuntur, etſi celluloſam membranam erodant, quæ faſciculus muſculoſos cingit. Verum hæc membrana ubique in corpore reperitur; muſculi vero & cutis non ſuppurantur: illa quidem rumpitur, cutis tamen ipſa flaccida pendet ſupra puris fomitem.

Gangrænæ] Ubicunque in parte aliqua ſanguis neque per arterias adfluit, neque refluit per venas.

Sphaceli] Gangræna nempe in parte majori, quæ ad oſſa uſque progreſſa eſt.

734. Sunt autem hæ (699. ad 734.) primariæ morborum differentiæ, ex ipſa natura eorum petitæ, quæ certe maximam partem adeo fœcundæ aliis producendis morbis, ut hinc fere etiam inter cauſas morborum recenſeri mereantur.

734. *Cauſas morborum*] Ex ſola ſanguinis aberratione in vaſa aliena, oritur in capite phrenitis, in naribus gravedo, ſternutatio, ad fauces angina, ad loca intercoſtalia pleuritis, ad diaphragma paraphrenitis, ad meſenterium meſenteritis, ſicque porro arthritis, & omne genus morborum inflammatoriorum.

735. Uſu vero obtinuit inter Medicos, ut præterea diſtinxerint morbos ex quibuſdam accidentibus externis, quæ quam plurimis diverſiſſimis communia ſunt, quæ tamen diſtinctiones & uſum in Medicina celebrem habent, licet nimium ſubtili diviſione multiplicati ſint: omiſſis ergo aliis, præcipuæ ſunt ſequentes.

735. *Subtili*] SENNERTUS & ARGENTERIUS trecentas forte morborum diſtinctiones proponunt. Verum pulchre VERULAMIUS, etiam aranearum telas ſubtiles eſſe, utilitate vero deſtitui. Quæ vero ab accidentibus morbi diſtinctiones petuntur, eæ non debent inter inutiles referri.

736.

736. 1. Ratione Cauſæ ſunt; ἰδιοπάθεια, συμπάθεια, πρωτοπάθεια, δευτεροπάθεια, hæreditarius, connatus, acquiſitus.

2. Ratione Subjecti ſunt; morbi ætatis, puerorum, juvenum, adultorum, ſenum; morbi generis, maſculini fœminini, virginei, gravidæ, parientis, nutrientis; tum univerſales & particulares.

3. Ratione Temporis; acutiſſimi intra quatuor dies terminandi; peracuti intra ſeptem; acuti intra dies viginti; chronici reliqui omnes; dein verni, vel autumnales, *continui*, *continentes*, *intermittentes*.

4. *Ratione Effectuum*; ſalubres, benigni, maligni, ſanabiles, inſanabiles, lethales, contagioſi.

5. Inprimis ratione Status; initii, progreſſus, ſtatus, decrementi, finis.

736. ἰδιοπαθεια] Morbus, cujus cauſa phyſica in eo ipſo loco eſt, in qua morbi ſedes eſt. Talis ſanguis eſt, qui in ventriculis cerebri effuſus ſtagnat. Πρωτοπαθειαν etiam vocant. Pleuritis morbus eſt, qui a pleura nomen habet, in qua ejus ſedes eſt. Quando in *ipſa* pleura initium mali fuit, idiopathicus morbus eſt.

συμπαθεια] Quando morbi per conſenſum ad alias partes deferuntur, quam ubi inceperunt, id autem plerumque per nervos fit: Vocatur etiam δευτεροπαθεια. Ita peripneumonia a pleuritide orta morbus eſt ex claſſe δευτεροπαθικῶν.

Hereditarius] Differt a connato. Hereditarium dicimus, qui cum genitali ſemine & materna cum ſemine conjuncta ſubantia, ipſis ſtaminibus embryonis infuſus eſt. Omnes mares in corpore materno acceperunt facultatem, quæ facit, ut decimo quarto, vel quinto anno barba ipſis erumpat, mulieribus

Connati] Hos ſæpe falſo hereditarios vocant, neque enim a labe genitali, ſed a matris imaginatione naſcuntur, dum fetus in utero circumfertur. Quando mater gravida ho-

hominem epilepticum forte vidit, & poſtea fetum parit epilepticum, non hereditas eſt, neque morbus perinde inexpugnabilis. Id in hac urbe in femina ſpectatæ familiæ accidit.

Acquiſiti) Qui per aliquam cauſam in corpus introducuntur, quæ corpori jam nato accidit. Vidi epilepticam puellam, quæ morbum contraxerat ex viſo in ipſo paroxyſmo mendico epileptico: & omnino homines mobilioris ingenii habent quod ſibi ab eo ſpectaculo caveant. Romani, & Græci, quando unicus homo epilepticus in turbam ſe inmiſcuerat, concionem diſſolvebant.

Ætates] Dolendum eſt, quod hanc conſiderationem nemo medicorum exhauſerit, neque definiverit, quinam ex ordine morbi cuilibet ætati proprii ſint. Aliquos HIPPOCRATES enumeravit, omiſit alios: & multa loca ſunt vacua in hac medicinæ parte, nulla hactenus obſervatione plena, cum tamen ad curationem plurimum faciat.

Infantum) Qui, prius, quam dentes eruperint, ſolo lacte vitam alunt, a quo varios morbos patiuntur. Infantibus, & caput, & nervoſum genus majus eſt, quam in adulta ætate, pro portione nempe reliqui corporis. In homine recens nato, cujus totum corpus duodecim librarum eſt, caput ponderat tres omnino libras: adultis vero eo minus caput eſt, quo adultiores ſunt. Infantibus ergo morbi proprii ſunt ex genere convulſivo, qui ex ipſa hac majore mole generis nervoſi pendent, quod neceſſe eſt magis a cauſis irritantibus adfici. Quando mille puelli pereunt, vix unus erit, quin prius convulſus fuerit: & minima febricula vel dens difficilius prodeuns, vel alvi tormen, aut urinæ difficultas puellum convellit, quæ hominem, triginta annos natum, vix adficit. Deinde a lacte in caſeum & ſerum accensa beunte, alii tenellis morbi incumbunt.

Juvenum) In hac ætate vaſa extenduntur, plethora naſcitur, hinc morbi acuti,

Adultorum] in iſtis æqualis eſt ſolidorum & fluidorum proportio. Hinc morbi funeſti oriri ſolent, ſi vel vires diſtendentes, vel repellentes, mediocritatem exceſſerint.

Senum] Horum morbi ab exceſſu ſolidorum fiunt, & a defectu emunctoriorum, quæ ſenibus plerumque clauſa ſunt, ut mali humores excerni deſinant, adeoque retenti noceant.

Virginei] Hi pendent a ſtatu virgineo; hoc autem nomine deſigno eam ætatem feminæ, qua ad prolem ſuſcipiendam apta eſt, & tantum ſanguinis confecit, ut ſupra pondium vel alendo fetui inſumi, vel per menſes educi neceſſe ſit. Quando hæc excretio impeditur, vel nimis abundat, virgineus morbus eſt.

Graviditatis] A mutata ſanguinis circulatione.

Nutrientis] in femina, quæ lac in proprio corpore conficit, & infanti præbet. Qui morbi hanc functionem lædunt, ii huc pertinent.

Acutiſſimi] Qui cum ſumma velocitate & maximo periculo procedunt, v. g. intra quatriduum, alii tamen intra *unum* diem, alii unica hora, alii *momento* temporis occidunt, *ut* peſtis *ſpiritualis*, quæ *ſub prima* initia peſtilentiarum *homines* ſubito exſtinguit, ſuppreſſa quaſi cordis potentia.

Pera-

Peracuti] Qui intra ſeptem dies terminantur, neque octavum adtingunt.

Acuti] Qui intra vigeſimum diem, & ſæpe intra decimum quartum finiuntur. Neque debet objici, HIPPOCRATEM aliquot morbos acutos ad ſeptuageſimum diem protraxiſſe, SYDENHAMUM vero variolas ad vigeſimum & ultra. In his enim exemplis ægri non ex primigenio morbo moriuntur, ſed ex permutatione morbi. Empyema non fert morbi acuti nomen, licet ex morbo acutiſſimo oriatur, nempe ex pleuritide.

Verni autumnales) Utiliſſima certe diſtinctio. Verni februario Mincipiunt, deſinunt auguſto vertente. Tunc autumnales ineunt, menſe martio finem facturi.

Continui] Qui motum ſemel ſuſceptum continuo tenore ad finem producunt.

Continentes] Qui paroxyſmos equidem duplicant, nunquam autem penitus remittunt, neque corpus liberum relinquunt.

Intermittentes) Quando morbus alternis intervallis, & vere remittit, & recrudeſcit iterum.

Salubres) Qui corpus ſanius relinquunt, quam acceperant.

Benigni] Qui functiones humanas non multum lædunt.

Maligni) Qui vires ſubito deſtruunt.

Sanabiles] Qui a vi vitæ, vel per artem, vel ab utraque in ſanitatem mutari poteſt.

Inſanabiles] Contrario modo. Numerum autem utriuſque claſſis pauci omnino medici accurate definiverunt. Morbi aliqui veteribus inſanabiles fuerunt, qui medelam noſtram non reſpuunt. Quando crus totum unico acinacis ictu amputatur, non ideo pereundum eſt, dum modo chirurgus præſto fuerit, qui continuo ad inguen ſplenium admoverit, hoc inſtrumento *tornatile* conpreſſerit. Ante IACOBUM BERENGARIUM CARPENSEM lues venerea fuerat inſanabilis morbus, & interibant omnes, quos ſemel hoc malum infecerat: ſed ille, viribus mercurii cognitis, cepit adhibere ad morbum aliunde funeſtum, & experimentis per mortes captis didicit frena ponere furenti malo. Nemo hactenus, quantum poſt tot noctium vigilias novi, nemo cancrum exulceratum ſanare poteſt. Sed ait HELMONTIUS hominem fuiſſe, qui inſperſo pulvere cancrum necare noverit. Talis pulvis, ſi detectus fuerit, eximet cancrum ex claſſe morborum inſanabilium. CARDANUS ſcribit, ſe virum noviſſe, qui exhibita potione calculum in veſica reſolverit. Et ſpes eſt, morborum inſanabilium numerum perpetuo minorem evaſurum, cum ars quotidie magis perficiatur.

Contagioſi] Quando homo, nullo morbo adfectus, recepta aliqua materia ex adfecto corpore educta, in ſimilem morbum incidit. Hæc definitio non conprehendit, Morbum in multos dominari debere mortales, nam hujus modi morbi poſſunt endemici eſſe, vel epidemici, neque ideo contagioſi erunt. Veri morbi contagioſi, peſtis & variolæ & morbilli ſunt, & certi ad pectus catarrhi, nam in equis experientia docuit, quando unicum animal hujus modi peripneumonia laboraverat, equos, qui in eodem ſtabulo vixiſſent, eumdem morbum paſſos fuiſſe.

Initii] Status ſanitati proximus.

Pra-

Progreſſus) Quando morbus continuo major fit.

Status] Quando morbus non ultra augetur.

Decrementi] Quando morbus continuo minor fit.

Finis) Quando morbus deſinit, & mutatur aut in perfectam ſanitatem, aut in mortem, aut in alium morbum. Hæc omnia probe obſervare oportet, cum idem morbus in diverſis temporibus decurſus ſui diverſam medendi methodum requirat.

ΑΙΤΙΟΛΟΓΙΑ ΠΑΘΟΛΟΓΙΚΗΣ.

737. CAuſa morbi vocatur, quæ morbum præſentem facit. Semper fere realis eſt. Aut revera producit novum ſtatum in ſolidis, & in fluidis, qui morbus ferme ipſe. Aut tollit rem requiſitam omnino ad exercitium functionis.

737. C*Auſa*] Morbus eſt ens phyſicum, adeoque morbo conveniunt omnia axiomata generalia, quæ cauſæ phyſicæ conpetunt. Verum cauſam entis phyſici cognoſcere dicimur, quando certi ſumus, entia aliqua eſſe, quæ non poſſunt concipi, quin ſimul concipiatur eſſe ea res phyſica, cujus cauſæ dicuntur. Neque enim eam cauſarum cognitionem poſſidemus, quæ CREATORIS eſt: ſed experiundo diſcimus, hoc datum ens exſiſtere, & ſi tunc etiam aliud aliquod ens neceſſario concipitur exſiſtere, tunc res prior conceptu cauſa, poſterior effectus dicitur. Phrenitis eſt res phyſica, quæ in homine nata facit, ut cum furore deliret, & a vitio cerebri cum febre ardente producitur. Cauſam phrenitidis teneo, ſi conceperim, quid ſit inflammatio in vaſis ſanguiferis & ſeriferis, quid cortex cerebri, deinde ſciverim leges humanitatis, juxta quas ad ſingulas cerebri conditiones phyſicas definitæ cogitationum ſpecies in mente oriuntur: Tunc vero novi, quid phrenitis ſit, febris nempe continua, acuta, cum inflammatione cerebri, hinc orta perturbatione cerebri, & idearum confuſione. Sed quænam adeo phrenitidis cauſa eſt? Reſpondebo expeditus, inflammatio cerebri. Sed aies, adeo ipſe morbus ſibi cauſa eſt. Nempe non poteſt eſſe in cerebro corticis inflammatio, cum vi ſanguinem in vaſa obſtructa urgente, quin cerebrum turbetur: neque poteſt cerebrum turbari, quin talis cauſa adſit: ergo totus effectus perfecte idem eſt cum tota cauſa. In alio exemplo pleuritis eſt inflammatio in arteriis intercoſtalibus, quæ urgentur a præſente febre continua. Qui hunc ſtatum horum vaſorum cogitat, *is* totam etiam cogitat pleuritidem: & qui pleuritidem cogitat, *is* ſtatum cum vaſorum *intercoſtalium* cogitat. Idem per *omnia* exempla verum eſt. *Si rerum* naturam concipere *poſſemus*, uti DEUS, qui *nobis imperfectis* entibus multo certius exſiſtit, demonſtrante SOCRATE

TE & PLATONE, tunc non uteremur aut cauſæ nomine, aut effectus, ſed omnia videremus, uti ſimul exſiſtunt. Verum cum non cogitemus, niſi ſucceſſive, & pauca ſimul, & ipſi ſucceſſive exſiſtamus, ita fit, ut rem exſiſtentem hoc momento minus perfecte concipiamus, quam alio momento; & ob hanc ſolam rationem rem primo conceptam cauſam vocamus, effectum vero quam poſtremo concipimus. Non ideo vera in cauſa & effectu diverſitas eſt, ſed cauſa effectus eſt, & effectus cauſa, neque *unum abſque altero ſubſiſtere* poteſt, neque differunt, niſi in duratione reſpectu noſtri.

Realis] Ita barbare vocamus, quæ vere exſiſtunt. Sed morbus eſt ens phyſicum verum. Et cauſa morbi eſt idem ens cum morbo ipſo; ergo & cauſa morbi ens reale eſt. Imo vero, etiam ſi ſit ablatio entis alicujus ad ſanitatem requiſiti; non eo minus ens reale eſt. Ut homo vivere pergat, oportet ſanguinem adeſſe. Abſentia ſanguinis morbus eſt, & morbus lethalis, neque tamen mera privatio, ſed cordis talis collapſus, & contractio arteriarum, ut ſanguis non continuo filo ad cerebrum fluat, hinc ſyncope fiat: adeoque privativus morbus æque ens phyſicum eſt, ac morbus, qui impedimentum eſt functioni obpoſitum. Ex hac ſola legitima ſignificatione cauſæ conponuntur lites acerrimæ philoſophorum, ex eo ſolo præjudicio ortæ, quo credunt, cauſam morbi aliquid eſſe ab ipſo morbo diverſum, eſt quæ manifeſto idem ſunt. Sit globus A ex filo pendulus, & alius globulus B, qui pariter pendulus in obpoſita linea in A inpingit: tunc utique ex legibus motus, in ipſo contactu quieſcit uterque globulus, brevi momento, eruntque duo globuli quaſi unum corpus, & conplanabitur in utroque ſuperficies, quæ alterum contingit, atque particulæ minimæ utriuſque globi verſus centrum reſilient. Verum mox iidem globuli ſe reſtituunt, & partes conplanatæ reſtituunt ſe in arcum, æqualem priori, ex quo conplanatæ ſunt, & globulus A repellit globulum B, viciſſimque globulus B repellit A. Quænam hujus recurſus cauſa eſt? contractus utique duorum globulorum, & quies, & ſequens partium reſilitio. Verum conjunge hæc omnia & habebis ipſum recurſum, cujus ea cauſam eſſe dixeras. Apoplexia eſt ſubita actionum animalium omnium deſtructio, ſuperſtite & aucta actione vitali. Fons actionum animalium phyſicus læſus eſt; is eſt cerebri medulla; ergo, quando cauſa aliqua ſenſorium commune privavit facultate exercendi functiones animales, tunc apoplexia adeſt: Hujuſmodi cauſa eſt, ſi ſaniſſimi hominis caput malleo percuſſum fuerit, ut ſanguinis unciæ duæ in cavitatem cranii effundantur, atque iſte ſanguis cerebrum conpreſſerit, tunc apoplexia eſt; conpreſſio enim cerebri facit, ne medulla actiones animales perficere queat. Tolle has duas uncias effuſi ſanguinis, ſuſtuliſti apoplexiam. Ergo conpreſſio cerebri eſt hujus morbi cauſa proxima. Iterum, ſi nervus ita inciſus fuerit, ut pars adhuc integra manſerit, dolor atrox oritur, cuius cauſa proxima eſt nervus ita diſtractus, ut jam jam rumpendus ſit. Tolle hanc tractionem, diſcinde nervum, vel fac ut ejus partes ad ſe invicem accedant, jam dolor ſublatus eſt. Ergo cauſa proxima eſt ipſe morbus.

738. Si

738. Si illa præextitit quodammodo in corpore ante effectum productum, Interna vocatur; ſi autem extra corpus exiſtens, inde ei applicata, morbum parit, Externa dicitur.

738. *Internæ*] Quando in corpore humano ſemel ſano nihil mutatur, tunc ſanum manet. Quando vero a cauſa externa, extra corpus poſita, mutatur, tunc morbus ex illa cauſa natus, eſt ab externa cauſa. Quando vero in corpore ſano, ex ipſa ſanitate, quæ ipſa perpetua mutatio eſt, oritur mutatio aliqua, ex qua morbus naſcitur, tunc dicitur morbus a cauſa interna. Et, ſi intra corpus cauſa nata fuerit, quæ ſola morbum facere nequit, ex qua tamen cauſa ſucceſſu temporis morbus naſcitur, is etiam morbus ad eos refertur, qui ex cauſa interna oriuntur.

739. Internæ lædunt plerumque primo humores, deinde partes ſolidas; Externæ ut plurimum prius afficiunt ſolidas, & humores deinde; venenatos paucos, & contagioſos, morbos forte exceperis.

739. *Humores*] Quando corpus humanum ſanum morbum pati incipit, ex iis cauſis, quæ intra corpus ſunt, non poterit vitium natum eſſe, niſi in liquidis partibus, quæ demum ſolidarum vitium efficiunt, prius mutatæ.

Solida] Antequam enim hæ cauſæ, in humoribus natae, morbum faciant, ſolent plerumque prius ſolida mutare. In vulnere & contuſione primo vaſa mutantur, nempe hi morbi externi ſunt. Sed pleuritis, quæ morbus internus eſt, non naſcitur niſi ſanguis φλεγμονωδης præſto ſit, & ex illo demum ſanguine ita poteſt ſyſtema arterioſum adfici, ut pleuritis oriatur.

Venenatos] HIPPOCRATES pro re demonſtrata admittit, totum corpus perſpirare ab exterioribus introrſum, & exhalare ab interioribus extrorſum. Quando nunc corpus aliquod per venas bibulas in corpus humanum ſubire poteſt, quod prius in humores ſe inſinuet, eoſque mutet, quam ſolida adgrediatur, oritur nova claſſis morborum, in qua cauſæ externæ prius fluidis quam ſolidis mutationem inferunt, eaque claſſis venenatos & contagioſos morbos conprehendit. Quando vero aliquem tepidus adflavit auſter, deinde vero ſubitus aquilo ſupervenit, is homo tuſſiculoſus fieri poterit, & catarrhoſus a ſola aeris viciſſitudine, qui ab auſtro prius calidus & humidus, & deinde ſubito ab aquilone ſiccus & frigidus factus eſt. Tunc vero catarrhus non naſcitur, quin prius vaſa contracta ſint: ergo aer prius in ſolidas partes egit, & tum demum liquida ſtagnantia etiam mutantur.

ATENEO VENETO VENEZIA

740. Cauſa proxima morbi appellatur tota illa ſimul, quæ totum jam præſentem immediate conſtituit; hæc ſemper eſt integra, ſufficiens, præſens, totius morbi, ſive ſimplex fuerit, ſive compoſita. Hujus præſentia ponit, continuat, morbum. Hujus abſentia eum tollit. Eſt fere idem ens ipſi integro morbo. Hinc inquiſitu utiliſſima, maxime neceſſaria.

740. *Proxima*] Vulgo docetur, cauſam remotam eam eſſe, quæ ponit aliquam aliam cauſam intermediam, ex qua poſita continuo morbus naſcatur. Verum nulla hujus modi cauſa in rerum natura eſt. Cauſa A, quæ generavit cauſam B, eadem eſt cum ipſa B[738.] a qua non differt, niſi ratione ſucceſſivæ cogitationis. Porro ſi cauſa B produxerit effectum C, etiam B [per eadem] idem erit cum C: & adeo A, B, & C unum ſunt ens idemque. Ergo nulla datur cauſa morbi remota. Verum in reſpectu ad effectum producendum cauſa remota dicitur, quæ exſiſtens, effectum generat, qui nondum morbus eſt, ſed ab alia demum accedente cauſa, cum hoc effectu conjuncta, in morbum abit. In hac conſideratione prior imperfecta cauſa remota eſt, altera perfecta proxima, quæ proxime cauſa eſt. Pleuritidis definitio eſt, humoris craſſioris redditi, inmeabilis, in arteriis ſpatiorum intercoſtalium facta propulſio a vi vitæ adaucta. Hujus pleuritidis cauſa remota dicitur diatheſis ſanguinis φλεγμονωδης, cauſa vero proxima febris acuta. In hoc exemplo cauſa remota non potuit ſola pleuritidem facere: ſanguis enim lentus eſſe poteſt abſque pleuritide. Neque febris per ſe ſola pleuritidem facit, cum ſæpe febris adſit, neque ideo pleuritis ſequatur. Verum ex cauſæ utriuſque concurſu pleuritis nata eſt. Ergo ex concurſu cauſarum remotarum fit cauſa proxima morbi ſ. pleuritis. Ergo cauſa remota eſt cauſa dimidiata. Tolle craſſitiem humoris, non eſt amplius pleuritis: tolle impedimentum in vaſis, neque tunc pleuritis erit. Hæ conditiones ſeorſim cauſæ dicuntur, conjunctæ vero morbus. Quando moles ducentarum librarum adeſt, quam duo homines junctis viribus elevare debent, eorumque hominum ſingulæ vires centum libris æſtimantur, tunc unus eorum hominum, qui prior accedit, molem elevare nequit, & eſt cauſa dimidia elevationis. Si enim, cum conatur, pondus maſſæ movendæ dimidium reddi poſſet, elevaret utique perfecte. Nunc accedit alter homo, moles elevatur. In hoc exemplo medici vulgo priorem hominem adpellarent cauſam remotam, alterum proximam, non bona ſignificatione nominum: utraque enim cauſa æque propinqua eſt, & cauſarum neutra remotior eſt; ſed diviſæ ſunt. In cauſis morborum idem valet, quæ conjunctæ morbum efficiunt, ſeparatæ non faciunt. Male in eo caſu cauſam unam remotam, alteram

teram proximam vocares, & huic unice effectum tribueres. Lanx una eſt, cui centum libræ inpoſitæ ſunt; altera, cui 99 libræ. Illa immota manet; addatur nunc huic libra unica, adſcendet illa. Non ideo hæc unica libra cauſa elevationis unica dici debet: ſed cauſa eſt, quando cum aliis 99. conjungitur. Sic intelligitur diverſitas cauſæ remotæ a proxima, & adparet SYDENHAMUM cauſarum remotarum conſiderationem non bene rejeciſſe, cum æque neceſſe ſit curare remotas cauſas conjunctim, ac neceſſe eſt unam cauſam proximam ſolam ſub oculis habere: Et uno verbo, cauſæ remotæ conjunctæ ſunt cauſa proxima. Qui vero cauſam proximam novit, novit quid pertineat ad ſanationem.

741. Cauſa remota morbi dicetur illa, quæ corpus ita mutat, ut aptum ſit ſuſcipere morbum, ſi adhuc alia acceſſerit. Non eſt ergo integra unquam, nec ſufficiens illi morbo producendo. Nec alia illa accedens ſola eum pareret; at utraque ſimul. Ergo utramque ſimul eradicandam jubet Medicina. Ambæ junctæ faciunt cauſam proximam.

742. Cauſa remota corpori inhærens vocatur Prædiſponens, vel προηγουμένη; eſtque talis v. c. temperies, plethora, cacochymia.

742. *Prædiſponens*] Pars morbi, quæ prius exſtitit, quam altera cauſa acceſſerit: hæc non generat morbum, cujus dicitur cauſa prædiſponens, ejus enim morbi non niſi dimidia cauſa eſt. In homine diatheſis pleuritica eſt, totum nempe corpus calidum eſt, ſanguine repletum, torpidum, ſiticuloſum, adeſt ſpontanea laſſitudo, & perpetuus ſomni amor: jam incipit corpus laborare, ſed tamen nondum pleuriticum eſt: agit enim hæc cauſa remota pleuritidis, non ita vero, ut pleuritidem faciat: ut is enim morbus fiat, debet alia cauſa accedere. Hæc cauſa ſemper interna eſt: & nomen habet, quod exercitui hoſtili caſtra viamque præparet [*Ein* Fourier]. Accedat nunc in eo ſtatu cauſa, quæ arterias intercoſtales anguſtiores reddat. Stagnabit ibi ſanguis denſus, coacervatus, orietur in latere moleſta gravitas, & febris, & horror & pleuritis.

Temperies] Διακρασία, temperatio, inclinatio vel repugnantia ad certos morbos, quæ cuivis propria eſt: nulli enim mortalium perfecte iidem, qui alteri, humores ſunt.

Plethora] Tanta boni humoris abundantia, ut hactenus ſanitas maneat, ſed ex levi additione molis, vel ex rarefactione morbum ſequi neceſſe ſit. Humores bonos ſupponimus, alioquin non plethora eſſet, ſed cacochymia: tantam vero copiam, ut morbus in procinctu ſit.

Cl.

Cacochymia] Corruptio humotum antea bonorum. Hæc ſemper & neceſſario morbum facit, non tamen eum, cujus reſpectu προηγουμένη dicitur, quamdiu ſola eſt, ſed alios, ab eo diverſos morbos. Quando vero cauſæ externæ accedunt, quæ latentem cauſam excitant, ut morbus recens gignatur, tunc eæ externæ cauſæ vocantur *procatarcticæ*, quas etiam remotas vocant.

743. Cauſa, quæ remotæ accedit, eam excitat, ut morbum faciant ſimul, appellatur προκαταρκτικὴ, vel πρόφασις, quibusdam Occaſio. Solis nocet prędiſpoſitis, ut fiat talis morbus. Aliquando eſt interna, quandoque externa.

743. *Prædiſpoſitis*] Sint tres mortales, primus temperiei atrabilariæ; alter ſumme plethoricus; tertius phthiſica cacochymia laboret. Fac ut hi tres homines ſupra vires ſuas velociter decurrant: ex eo motu atrabilarius incidet in mirificos morbos; plethoricus in inflammatoria mala, aut ſubitam etiam mortem; tertius acrem materiem movebit in vaſa tenerrima, & alios inde morbos patietur. Prima hic cauſa eſt prædiſpoſitio, altera motus: neutra ſola eum morbum produxiſſet, quem nunc duæ conbinatæ generant. Sint iterum duo homines, alter plethoricus, hydropicus alter: expone utrumque aeri frigidiſſimo; ille pleuritide corripietur, hic nihil mali patietur. Ergo cauſæ ejusdem procatarcticæ effectus diverſiſſimi ſunt, prouti diſpoſitio alia & alia fuerit.

744. Hæ poſteriores omnium commodiſſime, atque memoriæ juvandæ aptiſſime, reduci poſſunt ad quatuor claſſes iis indagandis, digerendiſque, apprime utiles: quæ ſunt:

1. Ingeſta. Aer. Cibus. Potus. Medicamen. Venenum. Quæ per ſpiracula cutis, narium; per meatus oris, pulmonis, œſophagi, ventriculi, inteſtinorum, pudenda muliebria introgeruntur, Specie viſibili, inviſibili, fumo, hauſtu, deglutitu, enemate, infuſo.

2. Geſta. Motus corporis totius, partiſve, affectus animi quicunque. Quies utriuſque. Hinc Somnus, & Vigilia, huc quoque referentur.

3. Retenta. Excreta. ſive ſalubria. ſive recrementa. ſive morboſa.

4. Ap-

4. Applicata externa corpori. Aer. Vapor. Fomentum. Balneum. Veſtis. Linimentum. Unguentum. Emplaſtrum. Vulnerans. Contundens. Erodens.

744. *Nonnaturales*) Entia phyſica, adiaphora, quæ ad ſanum corpus adplicata, certo & legitimo uſu faciunt partem corporis noſtri, male vero adplicata morbum. Cibo & potu tales conſervamur, quales ſumus ſani: abſque eis ſanitas cito in morbum tranſit. Si vero ægro homini cibum potumque dederis, immaniter morbum augebis. Nomen habent, quod nondum pars naturæ noſtræ ſint, ſed bono uſu fieri poſſint. Hæc non male ita a veteribus dicta ſunt; melius tamen IONSTONUS, quem ſequor, cauſas procatarcticas in quatuor claſſes diſtribuit.

Corporis) Naturales, vitales, animales. Hæ conſiderationes maximas utilitates præſtant. Adducor ad ægrum medicus, & nihil cognoſco hactenus de ejus morbo. Interim addiſcenda eſt, neceſſario, cauſa proxima morbi, quæ ipſe morbus eſt. Hæc cauſa conponitur ex prægumene & procatarctica. Ergo illas percurro: quæro morbum primo in temperie ægri. Si invenerim, noto inventum: ſin minus, tranſeo ad plethoram. Si in ea morbus fuerit, pariter obſervo; v. g. ſi æger dixerit, ante triduum bene vixi, deinde percepi laſſitudinem, & ſpontaneam corporis gravitatem. Verum præter has cauſas debet externa aliqua cauſa acceſſiſſe. Ergo interrogo ægrum, quid ederit, quid biberit, quale ſumſerit medicamentum, denique an venenum aliquod, quod vel a malignitate hominum veneficorum, vel caſu aliquo admiſerit, uti ſi mytulum corruptum comederit, aut cibum ſpuma bufonis infectum. Si cauſam morbi in his claſſibus non invenero, quærendum eſt, quid fecerit, & an motum aliquem majorem ediderit. Si neque in ea claſſe peccavit, quærendum, an in excretis aut retentis aliquid minus bene adminiſtratum ſit. Hac ratione percurrendæ ſunt quatuor cauſarum claſſes, donec vera cauſa inveniatur. Infans erat, qui abſque cauſa nota febriebat, ejulabat, convellebatur: inquiſivi undique, nihil diſcebam: tandem juſſi corpus denudari, ita reperta eſt acicula corpori miſelli inter veſtiendum infixa; ea remota, inpoſito fomento, totus morbus ablatus eſt. Niſi cauſam morbi didiciſſem inquirendo, nulla venæ ſectione, nullo medicamento ſanitatem reſtituiſſem. Vidi homines, qui certiſſime ſibi perſuaſerant, ſe calculo renis laborare: ſanguinem enim minxerant, poſt ſanguinem vero pus, cum magno dolore. Verum inquirendo conſtitit, eos exterius corpori cantharides admoviſſe. Hæc ergo omnia obſervando demum medicus eris: abſque iisdem in obſcuro incertus vagaberis.

Aer oris] Exſtat libellus de cavenda per exſpuitionem infectione in morbis acutis. Antiquiſſima conſuetudo populis Aſiæ communis eſt, ſi quid abominabile vident, exſpuunt: nos abſtinemus, quod exſpuere nobis minus decorum ſit. Verum antiqui moris fundamentum in ipſa natura poſitum eſt. In variolis homines plerumque primo adficiuntur in ventriculo, dum ſali-

vam

vam deglutiunt, & una volatile illud in aere obvolitans venenum ventriculo tradunt : hinc prima phænomena infectionis produnt se in ventriculi ostio superiori. In peste centies demonstratum est, neminem adfici, nisi qui aerem deglutiverit. Inde anthrax in ventriculo, funestissimus morborum. Aer enim cum omnibus, quæ vehit, miasmatibus, toti undique ori absque medio adplicatur, & ne drachmam aquæ quidem, neque cibi buccellam deglutire possumus, quin una aerem hauriamus.

Animi] Plerique in corpore humano motus pendent a communi sensorio : Hujus magnæ mutationes sunt, quos animi adfectus dicimus. Non ergo mirum est, ab iis animi passionibus corporis motus miris modis mutari.

Retenta] Si ea retenta fuerint, quæ expelli oportuerit, aut ea expulsa, quæ retinuisse oportebat. Sanguis optimus sanus potest nocere, ut præstet excerni. Bilis optima non excreta morbum faciet.

Superficies] Corporis humani tres superficies sunt, 1. cuticula cum cute, 2. superficies respirans arteriæ asperæ & vesicularum bronchialium, faucium, & oris, 3. superficies alimentaris, os, fauces, oesophagus, ventriculus, intestina tenuja, crassa.

Vestis] Ex hujusmodi causis mira sæpe mala oriuntur. Novi hominem sanguinis sputatorem, qui nunquam angustiorem vestem induebat, quin morbi sui paroxysmum pateretur. In alio mictum sanguinis ab eadem causa accedere vidi. Puellæ corpus solent valide adstringere : Ergo, si quando phthisicæ fuerint, premunt sanguinem in loca non resistentia, indeque sibi morbos inducunt. Ergo hæc omnia medicus perquirere debet.

Emplastrum] Quis crederet, nisi qui exprimenta certa vidit, emplastrum de mercurio Vigonis pedum plantæ adplicatum, scabiem totius corporis inducta salivatione sanare ? Sed alii hujus modi casus mille modis contingere possunt. Ergo medicum ad hæc omnia animum adtendere oportet.

745. Quæ eadem in sex classes alii dividunt titulo Rerum non naturalium digestas : quas nempe recensent ita, ut sit. 1. Aer. 2. Cibus, potus. 3. Motus, quies. 4. Animi affectus. 5. Retenta, excreta. 6. Somnus, vigiliæ. Hoc nomine donatæ, quia usu, vel abusu, bonæ naturales, aut malæ contranaturales, fieri queunt. Ad has quoque causæ illæ redigi possunt. Longe tamen commodius, atque indagini aptius præcedenti divisione utemur.

746. Aer nimis æstuans, humidissima oculorum, nariuim, oris, asperæ arteriæ, dissipat; vascula ibi exsic-

ficcat ; pulmonis ſanguinem magis cogit ; utraque cauſa pulmonis actiones impedit ; multos morbos inde oriundos excitat ; humores externos ſemper tenujores aufert , internos reſiduos excoquit , diſſipat mobiliora , lentiora aggregat , compingit , exſiccat ; ergo partes aquoſas , ſpirituoſas , ſalinas volatiles , aſſiduo diminuit ; contra vero ſalina fixiora , olea craſſa & tenacia , acria exuſta & iis involuta , tum terreſtria fixa , auget , accumulat , unit , in maſſas irreſolubiles adunat ; hinc itaque , immeabilitas humorum , ſi mul elongatio , & debilitatio ſolidorum , & , quæ inde ſequuntur , obſtructio , exſiccatio , inflammatio , coctio impedita , putrefactio , alvus adſtricta , ſitis , ſtranguria , urina rubra , humores flavi , morbi acuti , calidi , ſicci quammaxime generari ſolent ; inprimis autem genus nervoſum , lymphaticumque , & horum actiones inde ſummopere læduntur .

746. *Oculorum*] Ab hac cauſa factum eſt , ut Ægyptii dentes quidem firmiſſimos habuerint , quales in mumiis integerrima ſerie reperimus , poſt tot elapſa ſecula ; ſed iidem trigeſimo fere ætatis anno fere cæci facti ſint . Cauſa eſt in radiis ſolis æſtuoſiſſimis , in oculum repercuſſis .

Narium] Qui tota die per æſtuantem arenam obambulavit , veſperi αοσμος erit , exſiccata SCHNEIDERI membrana .

Pulmonis] Quando in coelo æſtuante corpus movemus , pulmo vix diu lubricitatem conſervat : exhalat enim RUYSCHIO docente humor in ipſas veſiculas . Sed ex pulmone exſiccato funeſti morbi oriuntur .

Aufert] Dum ſani ſumus , ſemper ad aliquot digitorum a corporis ambitu diſtantiam atmoſphæram humidam circumfuſam habemus . Quando per ſummos æſtatis ardores glacies ex cella effertur , ſi tunc fragmentum glaciei ad aliquam a manu diſtantiam tenueris , videbis fumum craſſum ex manu prodire . Non eo momento cepit vapor ex cute adſcendere : ſed qui perpetuo adſcendit , is a corpore frigidiſſimo repercuſſus conſpicuus fit , qui antea oculos fugiebat : perinde uti anima noſtra hyeme viſui ſe ſiſtit , quæ æſtate oculos fugerat . Ergo corpus totum ponitur in balneo vaporis . Quando vero calidus aer nos adflat , aufert hanc noſtram atmoſphæram : ſuccedit altera , ſed & hanc aer averrit : ergo corpus brevi exhauritur . Quanta vero hæc aeris potentia ſit , adparet ex enormi aquæ intra datum tempus exhalatione , quam HALLEIVS per experimenta demonſtravit .

Conpingit] Hinc in Asia vix per tria milliaria castra moventur, quin jam homines & armenta pereant. Ibi enim aer ita æstuosus est, ut ad 70. & 80. gradus thermometri FAHRENHEITIANI adcedat: ibi aqua epota instar expressæ spongiæ ex corpore exsudat: uti D. BERNIER eleganter in epistolis narrat, quas ex Indostania scripsit, ubi inter scribendum cutem sibi destillare, atramentum vero exsiccari queritur. Neque aqua epota sanguis temperari potest, cum aqua piceis sanguinis grumis misceri nolit.

Irresolubiles] Hinc morbi atrabilarii in calidissimis regionibus frequentiores: & in Græcia creberrimi: qui nobis multo rariores, ut in frigidis regionibus, atræ biles neque generentur, neque moveantur, quales in patria sua HIPPOCRATES descripsit, & calidarum regionum incolæ etiam nostris temporibus patiuntur.

Debilitatio] Adparet inde, quare ab omni ævo corporibus borealium gentium firmitas propria fuerit; & vicissim eo molliores sint, quo æquatori propiores. Ignis enim elementa corporum a se invicem removet, aerem rarefacit, aquam in vapores disjicit, olea, spiritus, ligna, metalla in omnibus particulis suis recedere cogit, ut majore mole fiant. Idem autem ignis etiam elementis corporis humani adplicatur, ea ergo elongabit, & corpus debilitabit: augetur enim fluidi ad solida ratio, atque adeo minuitur solidorum potentia. Nam quo elementa sibi propiora, eo corpus firmius est, & contra. Hinc etiam in calida anni tempestate vires mortalium dilabuntur, quæ eadem sereniſſima hyeme & sub frigidissimo cœlo firmissimæ sunt.

Nervosum] Aer nimis calidus in nullam corporis partem magis agit, quam in subtilissimam eam partem, quæ ad nervos pertinet: subtilissimum enim inter liquida velocissime exhalat. Hinc adparet, cur ii homines, quibus nervi tenerrimi sunt, iis morbis maxime obnoxii sint, qui ab aere nimis calido nascuntur.

747. Aer gelidus fibras solidas accurtat, densat, roborat; hinc actionem earum in humores auget; ubi autem regelascit, tum fibras dissolvit, destruit; idem aer gelidus humores cogit, densat, pulmonem siccat, stringit, coagulatque sanguinem pulmonalem, unde obstructio, inflammatio, exsiccatio, anhelitus, tussis, coryza, catarrhus, mucus, pus, gangræna, sphacelus; si autem corpus simul valde movetur, tum actio solidi in liquores, & humorum in liquida, adeo augetur, ut fiat summa attenuatio, perspiratio, voracitas, debilitas, animi deliquia, mors subitanea; si contra quies, summumque simul frigus aeris afficiunt,

ciunt, tum torpor, dolor ad artus, ſcorbutus, contingunt.

747. *Gelidus*] Adeo frigidus, ut aquam cogat. Poſt hunc gradum frigoris aer adhuc refrigerari poteſt ſupra frigus aquæ congelatæ per graduum numerum dimidium, quibus ſummus calor æſtivus a frigore aquam conglaciante diſtat: & vidi ante 26. annos (1709.) aquam tepentem in liberum aerem ſparſam in grandinis ſpeciem ſubito abiiſſe, prius quam in terram caderet. Oportet autem, ut gradus definiamus, medium frigoris gradum invenire: Neque pulchrius quidquam in phyſicis præſtiterunt recentiores, quam illud ſtudium, quo qualitatum medios gradus definiverunt. Inter ſumum calorem ſummumque frigus aliquis gradus eſt caloris medii, qui in quibuſdam locis fere perpetuo idem manet & immutabilis. Nam in altiſſimo puteo obſervatorii Academiæ Pariſinæ aqua neque hyeme coagulatur, neque in æſtate tepeſcit, adeo æquabilis eſt aeris temperies: eum autem caloris gradum per multos annos obſervando Academici medium inter calorem & frigus gradum invenerunt.

Denſat] Corpus hominis frigentis contrahitur, & minus redditur. Veſtes, quæ æſtate corpus calefactum vix ambiebant, hyeme amplas nimis experimur. Videtur NATURA hoc conſulto voluiſſe, ut calor internus augeretur. Ventres hyeme & vere natura calidiores, inquit HIPPOCRATES, quia iis anni ætatibus plus naturalis roboris poſſident; hinc iiſdem temporibus digeſtiones celerrimæ, addit idem; has enim facit actio vaſorum in fluida: eam actionem frigus auget, adeoque & coctionem, ſive crudi humoris in humanum mutationem. Male ergo hic HIPPOCRATEM carpſit HELMONTIVS.

Regelatio] Nulla alia mutatio animalibus, vegetabilibus, aut foſſilibus perniciofior eſt, quam *congelatio & regelatio viciſſim* alternans, & crebro repetita. Ipſa metalla, quæ candefacta ſubito aquæ frigidæ immerguntur, fragilia fiunt, vitri ſimillima. Caro edulis in gelido aere diu conſervatur, ſed quam primum regelavit, eadem in tabi ſpeciem diffluit. In commentariis Pariſinis * optime notatum eſt, nunquam tuſſes magis populariter graſſari, quam in ſubitis mutationibus, ubi poſt magna frigora ſubitus æſtus ſuccedit, & hunc æſtum nova frigora ſequuntur. Non alio tempore majus a tabe pulmonali periculum.

Stringit] Exempla ſunt, in ſummo frigore homines abſque ullo ſymptomate ſubito mortuos procubuiſſe: neque hæc calamitas infrequens in hyperboreis regionibus aut hominibus accidit, aut beſtiis: cauſa mortis eſt in pulmone ſubito conſtricto, & coagulato *intus* ſanguine, qui in pulmonibus *rigidiſſimo* frigori aeris *nudus* exponitur.

Coryza] Aer *gelidus* morbos facit epidermidis, membranæ Schneiderianæ, pulmonis, oeſophagi, ventricu-

* potius Britannicis.

triculi, inteſtinorum, ut vix ulla valetudo reſiſtere poſſit. Hos catarrhos multi putaverunt eſſe ſecretionem aliquam criticam, quæ totum corpus repurget. Verum homines ſaniſſimi reperiuntur, qui in tota vita ne unicum quidem catarrhum paſſi ſunt. Fit autem, quoties membrana Schneideriana calefacta prius, ſubito refrigeratur; tunc enim extremi vaſorum fines conſtringuntur, inſpiſſantur humores, & paulo poſt ſubito & humores reſolvuntur, & ſolida laxantur. Recte HIPPOCRATES, qui ad *hæc mala ſuffitus ſiccos ex thure* & maſtiche commendat, quibus membrana Schneideriana laxata roborâtur. Hinc intra viginti quatuor horas aliquot muccinia humore replente, quantum vix ſex menſibus ſani excreviſſent.

Sphacelus] Saniſſimis hominibus ex ſumma frigoris ſævitâte labia, & extremi pedes, & naſus decidunt. Recte Romani, qui eadem phraſi ignis, & ſummi frigoris effectum expreſſerunt.

penetrabile frigus adurit. VIRGIL. Siderationem ſubitam facit conſtringendo partes ſolidas, fluidas condenſando.

Moretur) Non alia ex cauſa velocius deſtruitur corpus humanum, quam ubi frigus externum rigidius ſuperatur per calorem ex motu muſculorum generatum: quando, in exemplo, homines per hyberna frigora ſuper glaciem ferratis calceis armati decurrunt: in primis, ſi præterea ventus adverſus flaverit. Tunc enim ſolida adeo valide in humores agunt, ut calorem per adtritum generent, qui & ſuperet externum frigus, & præterea ſanguinem ſuper conſuetum gradum cogat incaleſcere. Aeris enim hyberni, quando aqua congelari incipit, frigus eſt 32. graduum, ſanguinis humani vero calor 92. hos totos 60. gradus, quos frigidus aer perpetuo abſorbet, debemus motu ſolidorum noſtrorum generare. Hinc etiam vix ullum medicamentum ad morbos chronicos potentius, quam motus validus in calceis ferratis ſuper glaciem. Verum frigoris effectus ſunt ut aeris adplicationes. Vulgi error eſt, flabella aerem refrigerare movendo. Ventus enim, quem follis metallicus excitat, nullum ad thermoſcopium frigus generat. Sed hæc cauſa eſt adparentis refrigerationis. Sanguis vivi hominis ſemper calidior eſt aere, in quo vivit, neque poteſt aer ad eum gradum caloris pervenire, qui ſanguinis eſt, quin prius exſtinguamur. Qui in officinis ferrariis laborant, & qui ſaccharum in pileos formatum excoquunt, ii aerem calidiſſimum hauriunt, & poſt brevem patientiam decedere coguntur ſtatione, atque in lectulo requieſcere: tunc refecti ad operam redeunt: & niſi ex aere æſtuoſo ſubinde recederent, caderent mortuorum ſimiles, atque celerrime putreſcerent. Ergo atmoſphæra, quæ nos cingit, & perſpiratione noſtra plena eſt, aeris calorem excedit: hanc ventus perpetuo aufert, & reddit aerem ea atmoſphæra frigidiorem; hinc flante vento frigus percipimus, etſi aer motus nihilo frigidior ſit quieſcente.

Voracitas] Humores denſati adteruntur ad vaſa denſiſſima. Sed calor ab adtritu generatus eſt, ut denſitas corporis adtriti, ergo in frigore major calor, perſpiratio maxima. Hinc & ſudor continuo novus, novuſque ſudor excepit, quem

aer

aer averrit, maxima humorum copia deſtruitur, ut corpus intra paucas horas exhauriatur, & ſanguinis ad cerebrum & cerebellum preſſio interrumpatur, neque ſuppetat continuus denſi ſanguinis influxus &c. Ergo, ſi homini per gelidum aerem corpus moventi humidos cibos, aut liquores ſpirituoſos obtuleris, linquetur animo: ſi atrum panem cum lardo ſalito fumoque indurato dederis, cum eo duro cibo optime valebit. Nam viſcerum fortem actionem excipiet durum alimentum, & aliquid novi chyli perpetuo ad ſanguinem addetur. Hinc in DIOCLIS epiſtola ad R. ANTIGONUM antiquiſſimus aphoriſmus eſt: Quo majus frigus, eo copioſiorem cibum dare oportet, & pauciorem & meraciorem potum. Quo major calor, eo pauciorem cibum, potum vero uberiorem, ſed magis dilutum.

Torpor) Quando ſubitum frigus hominem quieſcentem opprimit, ſenſus oritur ingratus: ſed ſi idem diutius frigus toleraverit, ſomnolentia adeo grata obruitur, ut tantam ſuavitatem vita redimere velles. Si indulſeris his ſirenibus, captus es, & cerebrum, quod nunc quieſcere cœpit, quieſcet penitus, & placidiſſima mors ſomnum excipiet.

Scorbutus) Formidabilis ille morbus regionum ſeptentrionalium.

Dolor] Nulla hiſtoria medica pulchrius hæc docet, quam rudia illa diaria Batavorum, qui hyemem in Spitzbergia tolerarunt: & mala ſua deſcripſerunt, pleroſque enim inclementia frigoris occidit: rigeſcebant artus, & immaniter dolebant, & mors finem faciebat malorum. (*1732.*) Struxerant ſibi caſam ligneam, focum in caſa accenderant; ſed cum jam vera vis frigoris ingruiſſet, neque calefacere ſe potuerunt, neque pene movere, ſed torpidi in lectis manſerunt; artus contracti dolebant miſeris ex ſcorbuto, & interibant ex ordine: qui diarium ſcribebat, ultimus ſuperſtitum, ſcribit in fine libri „ Omnes ſocii mei perierunt miſere, & ego, qui ſcribo, exitum vitæ propinquum exſpecto. *Altero* vere naves Batavæ advenerunt, & nihil invenerunt *niſi* cadavera ſodalium.

748. Si idem nimium humidus, laxat, ſolvit, debilitat, fibras, inprimis pulmonales, ſerum pulmonum retinet, auget, accumulat, perſpirationem in iis prohibet; unde rurſum tuſſes, peripneumoniæ, ſeroſæ; diarrhœæ ſimiles, torpores, & febres; ſi magnus calor illi jungitur, cita putrefactio, ſi magnum frigus, tum ſeroſa colluvies.

748. *Laxat*] Hannibali tepentes Bajæ, & Capreanæ deliciæ id fuerunt, quod Cannæ Romanis; adduxerat exercitum heroum, & calonum turbam reduxit.

Peripneumoniæ) Quando aer humidus corpori humano diutius adplicatur, flacceſcunt omnia, & emoriuntur etiam plantæ quælibet eo celerius, quo diutius

tius humidi aeris vires paſſæ fuerint.

Tuſſes) Aer omni momento temporis ſiccus pulmones ſubit: ſed idem, quando efflatur, humidus eſt: hoc halituoſum averrit atmoſphera, qua ambimur. Quando vero aer ipſe nebuloſus & humidus eſt, deſinit recipere vaporem humidum de pulmone, & ipſe pulmonem humectat, ergo humectans anima in pulmone manet, tunc lenius quaſi ſub aquis mergimur, & tuſſis oboritur, qua ſeroſum humorem de pulmonibus expellere conamur. *Hinc tuſſes & alvi fluxus flantibus auſtris dominantur*, quod poſt HIPPOCRATEM MALPIGHIUS obſervavit.

Putrefactio] Nihil potentius partes animalium deſtruit, quam humiditas cum calore conjunctim adplicata. Docet id ſolutio cornu cervi in vapore tepido ſuſpenſi. In aere 40. vel 50. gradibus calente, & humido ſimul ac nebuloſo, ſuſpende carnem ſuillam, poſt viginti quatuor horas putridam reperies, quæ in eodem calore, ſed ſicco aere intra triduum demum non putrida, ſed rancida facta fuiſſet. Hinc HIPPOCRATES morbos epidemicos & peſtem ipſam deducit ab aere nebuloſo, calido, humido. Si vero cum humiditate aer frigidus fuerit, tunc adfectus catarrhales dominantur.

749. Atqui nimis ſiccus patrat fere eadem, ac ſi æſtu nimio ageret.

749. *Eadem*) Exſiccat, & humidum omne de corpore adtrahit.

750. Aer nimium gravis, comprimit omnes canales, humoreſque totius corporis, maxime autem in pulmonibus, unde reſiſtentiam cordi nimis auget, motum humorum ſuffocat, occidit.

750. *Gravis*) Hujus modi aer, & internæ & externæ ſuperficiei corporis humani robur addit adplicatus: & vaſa omnia firmiora efficit. Robur enim eſt vis, qua fibræ elongationi reſiſtunt: hanc ipſe aer fieri impedit, violentius adpreſſus. Deinde idem aer, quo ponderoſior eſt, eo valentius vaſa conprimit, & reddit arctiora, & vires parietum contra fluida intus contenta auget, auget adeo adtritum & calorem: Ergo eo rectius valemus, quo aer ponderoſior fuerit. Hinc etiam fit, ut facillime incaleſcant operarii, qui in ſubterraneis cuniculis, in aere alioquin frigido operam collocarunt. Vulgo ſolent aerem pluvio tempore gravem dicere. Verum tunc certe graviſſimus eſt, quando ſereniſſimus, maxime in diuturna cœli ſerenitate. Quando graviſſimus redditur, poterit ultimo circulationem ſanguinis per pulmones ſupprimere, dum pulmonem majori pondere dilatat, magis ad pleuram adprimit, majorem partem pulmonis replet, minorem

adeo

adeo ſanguini relinquit. Sed hæ noxæ raræ ſunt. Neque ab hac aucta gravitate mors ſequitur unquam, & ſani homines eo melius habent, quo gravior eſt. A media enim aeris gravitate, quæ in mercurio pollices mercurii 28. ſuſtinet [& reſpondet altitudini 34025 6. pedum aeris] non facile altius adſcendit, quam partem ponderis ſui vigeſimam octavam, quæ mercurium cogit per pollicem adſcendere: & hanc diverſitatem facile toleramus. Aſthmatici ſoli aerem graviorem moleſtum habent: quamprimum enim ventus ex boreali regione flat, & argentum vivum in barometro adſcendit, paroxyſmus ipſis ingruit.

751. Idem ſi levis nimium fuerit, vaſa, humoreſque minus premendo dilatat, rarefacit, hinc tumores, eruptiones humorum, eorum in loca minus oportuna derivationes, *inde morbos (732.) creat; ſed* tum ſimul minus valet *vim contractilem*, dilatationi reſiſtentem, in fibris pulmonicis ſuperare; unde reſpiratio ſiſtitur, ſanguis ibi accumulatur, peripneumonïa velox, mors. Sed & ex iiſdem, denſi, rarique, aeris effecta pateſcunt.

751. *Levis*) Longe magis noxius eſt. Animalia facile ferunt tantum in aeris pondere incrementum, ut argentum vivum tribus unciis adſcendat, uti conſtat per experimenta, quæ BOYLEUS machina ſua fecit, qua aer comprimitur. Verum ſi pondus aeris ita minueris, ut argentum vivum per tres quatuorve uncias deſcendat, jam omnia animalia vitam agunt: & ſi ſextam partem ponderis ſuſtuleris, pereunt. Ut manifeſtum fit, aeris pondus auctum vix nocere, diminutum plurimum. In ea enim aeris conditione humores minus premuntur, & rareſcunt, & vaſa expanduntur. Huic expanſioni aer reſiſtebat, ſed aeris vis nunc diminuta eſt, ſupereſt ut vaſa dilatentur. Ergo arteriæ ſecundi generis adeo latæ fiunt, ut primi generis liquida recipiant, & ſanguis in aliena vaſa tranſit, uti in cute ſolet, quam violentius ſuximus, aut ab adplicata cucurbita. Inde error loci, & inflammationes, & malorum infinita vis. Ita in animalibus, vacuo Boyleano incluſis, tumor inmanis, & quaſi univerſalis totius corporis ſugillatio.

Fibris pulmonicis] Pulmo animali viventi major eſt, quam foret, ſi aer atmoſphæricus in cavitatem thoracis veniſſet: quoties enim id fit, continuo pulmo minor redditur. Ergo fibræ meſochondriacæ pulmonis perpetuo in ſtatu violento ſunt: & conantur ut minores fiant. Hanc contractionem aer impedit, qui intus pulmones expandit. Tolle nunc de viribus aeris, augebis utique vires contractiles pulmonis. Ergo, quando pondus aeris minuitur, non valet idem pulmonem expandere ad legitimam diametrum; amiſit enim de viribus ſuis, quæ in fibris pulmonis integræ

græ manſerunt. Hinc anhelatio in aere leviori, & difficilis inſpiratio, & aſthma, contrarium aſthmati dicto ad 750. quod in aere humido augetur. Hujus etiam generis ſunt phænomena animalium, quæ in vacuo BOYLEANO moriuntur; anhelant enim, anguntur miſerrime & pereunt.

Denſi, rari] Nam denſitas æqualis eſt ponderi, adeoque pondus auctum denſitatis incrementa, minutum decrementa exprimit.

752. Cœlum, anni tempeſtas, ſolum, mare, montes, lacus, paludes, flumina, vapores, exhalationes, meteora, aerem ita permutant, ut creet varios morbos non pendentes adeo ex ipſa aeris indole, ejuſve dotibus, qualitatibuſque, quam quidem ex natura & efficacia admiſti: unde etiam inde inquiri, atque intelligi, debent.

752. *Cœlum*] Ita aerem vocamus, cum æthere, & corporibus cœleſtibus omnibus, quæ perpendiculariter dato loco incumbunt. Huc ergo pertinent latitudinis gradus, & longitudinis,

Tempeſtas] Solis acceſſio & receſſio, quum viginti duorum graduum intervallo nobis propior fiat, & in eadem diſtantia longius a nobis recedat.

Solum] Pars ſuperficiei telluris, quam quiſque inhabitat. Id poteſt arenoſum eſſe, aut aquoſum, aut bituminoſum, aut metallicum.

Mare] Collectio aquæ ſalſæ, in qua omnia, quæ mare continet, & oriuntur & occidunt. Mare tamen non ſolam aquam continet, aut ſalem marinum ſolum, ſed bituminoſum aliquid & amarum, quod ILL. MARSILIUS manifeſtum fecit, intolerabile, quod deſtillatione abigi non poteſt, ſed in ipſum alembicum cum ingratiſſimo ſuo fœtore adſcendit. Et præterea ſepelit animalia, & majora, & numeroſiora, quam terrena illa, piſcium enormia corpora, & homines, quorum immenſa vis a 6000. annis in oceano contabuit. Hinc mare alterne regiones adluens & deſerens, eas totas inſalubres reddit; cum in ſummo apice receſſionis enormis fracedo in ea aqua oriatur, quæ in foſſis terræ a recedente mare relicta eſt. Inde factum, ut Britanni Flandriam cœmeterium ſuum vocent. Omne ergo mare ſuſpectum eſt.

Montes] Loca telluris eminentiſſima, in quibus aer exhalationibus minus inquinatur. Hinc HELMONTIUS ita verba illa DAVIDIS exponit, quis habitabit in monte domini? ut ſignificet, quis ſaluberrime habitabit.

Lacus] Stagna majora aquæ dulcis.

Paludes] Stagna minora quam lacus.

Flumina] Aquæ decurrentes. Horum naturam EDMUNDUS HALLEIUS per artificioſa experimenta primus aperuit, quibus conſtitit, quantum aquæ intra datum tem-

tempus, dato gradu caloris, aut ex aqua dulci, aut ex ſalſa exhalet : eo minus nempe exhalare, quo quæque aqua copioſius ſale inprægnata eſt. Per ea experimenta demonſtravit, aquam ex mari & ex lacubus ſtagniſque & fluviis elevari, & nocturno frigore repercuti per ſuperficiem telluris, atque montibus refrigeratis occurrere : ad eos, aere frigidiores, aquam in nebulas roremve condenſari, quæ humum cadant & porro juxta cacuminum declivia deſtillent, & hanc fluminum originem eſſe. Nullus enim fluvius ſurſum ſcaturit, niſi altiorem montem ſuper ſe poſitum habeat. Hinc in planiſſima Batavia nulli fontes ſalientes reperiuntur. Ex iiſdem experimentis explicatur nondum ſatis intellecta mens Salomonis, cur nempe omnia flumina in mare decurrant, neque ideo mare augeatur ? Nempe quantum aquæ influit, tantum exhalat, & vel imbrium ſpecie delabitur, quales in toto terrarum orbe cadunt, vel ad montium cacumina colligitur, & flumina efficit curſu exercita, electro puriores aquas, defluentis de montibus amnis. Verum hæc exhalatio in qualibet parte telluris, in omni tempeſtate anni alia & alia eſt, & cum his mutationibus ipſa mutatur atmoſphæra.

Vapores] Humidi, aquei : exhalationem vero vocamus vaporem ſiccum, qualis ſulfuris accenſi eſt, aut putreſcentis animalis; aliæ autem ſunt in qualibet parte telluris.

Meteora] Ita vocamus mutationes, quæ in cœlo ſublunari apparent. Meteora hactenus cognita alia referuntur ad inflammabilia, quale fulgur eſt, & fulmen, & tonitru, ignis fatuus, ignes vagi, quos ante peſtilentias frequentes ajunt apparere, jaculares, & Jovis, ſi dantur omnino, lapides. Et Fulmina quidem generantur ex calore & humiditate conjunctis, atque ideo facile dies æſtuoſos ſequuntur. Alia Meteora ad aquoſa pertinent, ros, pluvia, grando, nix.

Admiſti] Hæc res nondum pro dignitate exculta fuit. Multum huc tellus confert; Nam quo propius ad ſolem accedimus, eo majus frigus eſt. In montibus altiſſimis Peruvianis candidiſſima nix cacumina undique tegit, quam nulli æſtivi ſolis radii unquam liquefaciunt, dum ad pedes eorumdem montium in vallibus æſtus intolerabilis habitat. Calor enim aeris noſtri magis a reflexione eſt, quam a ſolis radiis. Increſcit equidem, quando ſolis radii verticaliter feruntur, & decreſcit idem, quando radii oblique incidunt. Sed in eodem tamen climate non idem ubique aeris calor eſt. Quando enim altiſſimi montes regioni ad boream ponuntur, fervebit æſtu : & ſi iidem ad auſtrum jacuerint, frigus feret perpetuum. Hinc diverſæ illæ aeris in corpora humana efficaciæ, quæ non a quatuor qualitatibus, ſed a corpuſculis pendent, quæ per aerem obvolitant. Ante triennium demonſtravi, aerem non ſolum corpus illud elaſticum eſſe BOYLEO notum, ſed chaos eſſe, in quo ſuſpenſa hærent omnium rerum confuſa elementa, quæ fermentatione, aut putrefactione, aut igne reſoluta fuerunt, ipſius etiam auri, argentive, quatenus hæc metalla volatilia reduntur, ſive quod idem eſt in aerem recipiuntur. Neque aeris effectus determinari poſſunt, niſi ſci-

veris , quænam quovis determinato anni tempore in patria tua effluvia dominentur.

753. Venti autem agunt in corpus noſtrum vel ſuo motu , vel quatenus ſimul nobis advehunt qualitates aeris explicatas (746. ad 753.) : impoſſibile eſt ea de iis dicere , quæ omni tempori , & regioni , quadrant; ſed cognitio chorographica loci , cujus ſolum vicinum undique perſpectum eſt , comparata cum anni tempeſtatibus , aliquid boni , verique , hic adfert . Pariter certa ſucceſſiva ſerie ſequentium notabilis ſæpe effectus . *Primario* agunt ut calidi , frigidi , humidi , ſicci . Hinc ſolida , & liquida , mutant.

753. *Motu*] Ventus aeris motus eſt. Pulcherrima de ventis habet Divus VERULAMIUS, & alia addidit MARIOTTE : ſed aliquid ſupereſt a neutro intellectum, quod neque a calore, neque a pondere, neque a frigore , neque ab exhalationibus pendet . Motus autem aeris duorum generum ſunt. Vel enim perpetuo iidem manent, quales inter Tropicos reperiuntur, ſtati & periodici : ibi ſol, mane adſcendens , aerem proximum ante ſe urget, ut ventus ſolem antecedat, & viciſſim veſperi , quando ſol receſſit, ventus contrarius priori naſcitur , quia aer ſpatium a ſolis diurno æſtu calefactum occupat, adeoque eurus omni mane , & veſperi ventus ex occidente ſpirat. Reliquorum variabilium ventorum infinitæ cauſæ eſſe poſſunt. Sed venti in corpus humanum agunt 1. motu, dum pulmoni vim majorem adplicant : nam aer ſudus, & ſtagnans agit in pulmones ſolo pondere : ſed quando idem duplicato motu in pulmones incumbit tunc pulmo ab aere co plus virium patitur, quo velocius movetur, ut homo , qui adverſo pectore procellam excipit, vix exſpirare poſsit, licet commode inſpiret. Ventorum moderatiores ſaluberrimi ſunt, eadem enim efficiunt, quæ aer ponderoſus : hinc animalia reſpirantia melius vigent, dum modico vento adflantur, anhelatura, quamprimum aer omnino quieſcit. 2. Aer removet a nobis atmoſphæram noſtram calentem, & auram adfert frigidiorem. Cum vero hæc frigidior ſit, quam illæ, quæ nos deſerunt, exhalationes, fit ut ventus corpora noſtra refrigeret. Ventus autem ad ſummam vehementiam auctus, eadem, quæ aer nimis gravis, vitia facit.

Chorographia] Ii medici ſuaviter delirant, qui in libris pronuntiant, quinam eurí effectus ſit , quid boreas faciat : & boream quidem ſiccum frigidumque vocant, auſtrum calidum humidum &c. Parum certe eſt univerſalis, quæ ſubeſt, veritatis: Qui vero vires ventorum explicare voluerit, eum meminiſſe oportet, ventum ea ad nos ad-

adferre, quæ in ea regione ſunt, unde ſpirat. Pro diverſitate harum viciniarum, etiam vis venti alia erit. Qui vim ventorum noſſe cupit, quam Leidæ exercent, is debet chorographiam ſive mappam geographicam fideliſsimam ſibi conparare, Leidamque in centro ponere, tunc ope acus magneticæ ordinare circa Leidam regiones vicinas, ventorumque ex omni ambitu directiones. Si mare a ſeptentrione fuerit, in ea urbe certe longe alia boreæ indoles erit, quam ſi maris vice longus terrarum tractus ad boream poneretur: illic enim marina effluvia, hic ſiccitatem meram advehet. Demonſtravi alibi, ventos etiam craſſiora corpora a decem, & viginti milliarium diſtantia adtuliſſe. Subſolanus Belgis ſalubris, Britannis peſſimus eſt. MARIOTTUS tabulas nobis reliquit, in quibus calculum poſuit celeritatis, quæ in vento ſumma eſſe poteſt, ſpatiis, quod intra datum tempus percurrit, durationis, quæ longiſſima in procelloſo vento obſervata eſt. Sed KRUQUIUS imprimis pulcherrimas obſervationes reliquit, batavus homo, utiliſſimum opus, ſi quis eas continuaret; is expertus eſt, quomodo aer de loco in locum migret, & quo tempore. Si decem homines MARIOTTI aut KRUQUII ſimiles in Europa viverent, & per 18. annos obſervationes de ventis conſignarent, tunc certius aliquid de ventorum natura diſceremus. His uſus, ſi notaverim, quamdiu ventus aliquis conſtanter flaverit, & quanam celeritate, & addiderim, eum ventum a mari adſpirare, aut a montana regione, tum vero incipiam noſſe, quid ille datus ventus ſit effectu-

rus. Quæ HIPPOCRATES, græcus homo, de eteſiis ſcripſit, quæ de euro, aut auſtri potentia, ea in Batavia diverſiſſimo modo ſe habent. Boreas equidem nunquam auſtro ſimilis eſſe poteſt, & ille fere ſemper frigidus, auſter autem tepidus & ſubhumidus eſt. Sed ſi aliquando tamen boreas ſupra ingentes paludes ſpiraverit, alius erit a borea, qui ſuper ſiccam lateque patentem terram advenit. Subſolanus nobis æſtate calidiſſimus eſt: omnes enim venti diuturniores adferunt in regionem, quam adeunt, eum ſtatum aeris, qui fuit in ea regione, unde adveniunt. Quando boreas per duos menſes ſpiravit, eo toto tempore cœlum boreale ad nos delatum eſt, adeoque ſicca & frigida tempeſtas erit. Autumnali vero tempore auſter advehit humidos vapores, & tempeſtas mutatur in pluvioſam. Ergo medicus in ea urbe, in qua praxin exercet, chorographiam tenere debet regionis ſuæ. HIPPOCRATES Illyricis conſilium petentibus in peſtis metu, nullum dedit, Græcos vero monuit, ut ventos ab Illyrico adſpirantes corrigerent. Peſtis, ajebat, eſt retro hos montes: hos montes hæ portæ dividunt: per eas hoc certo tempore eteſiæ ſpirabunt: ergo eo tempore peſtilentialem ventum ab Illyria adferent ad Græciam. Ergo obturate eas portas. Hoc conſilio Græcos a peſte præſervavit, neque aliam cauſam divinatio habuit, niſi peritiam itinerum, quæ in Græcia ventis conſtantiora ſunt. Si tunc HIPPOCRATES Græcos eſſet conſolatus, atque nocituras negaſſet Eteſias, adeo ex ſalubritate ſua celebres, perdidiſſet patriam. Facile vero intelligitur, de ventis, qui ſtato diei

vel anni tempore recurrunt, faciliorem prædictionem esse, quam de vagis illis ventis, qui nulla tempora observant. Etesiæ anniversarii sunt, de iis ergo HIPPOCRATES audacter dicere potuit, hos morbos spirantibus Etesiis leviores futuros &c. Ejus certe libellus de aere aquis & locis masculis observationibus pleniſſimus honestissimo in quavis bibliotheca loco dignus est.

754. Cibi quidem, & potus, peccare possunt ad morbos producendos, vel copia, vel qualitatibus.

755. Copia quidem si male agunt, excessu, vel defectu, id efficiunt.

756. Si nimia copia peccant, nimis extenditur ventriculus, hinc convulsione nata ora ejus clauduntur, vasa ejus comprimuntur, dilutio, digestio, contritio, separatio, expulsio, horum prohibetur; inde dyspnœa, circuitus humorum perversus, cruditas, ructus, nausea, cardialgia, vomitus, putrefactio, vertigo, confusio, cachexia, quæ omnia vitia hic semel nata vix corriguntur in functionibus sequentibus.

756. Nimia] Supponendum est hominem saniſſimum esse, & saluberrimo cibo uti, & sola copia peccare.

Clauduntur] Qui ventriculum nimia ciborum copia repleverunt, isti cibi per ventriculum iter ægre perficient; hoc primus HIPPOCRATES, deinde HELMONTIUS docuit, & nunc per experimenta certiſſimum factum est. Nempe in pleniſſimo ventriculo arteriæ gastricæ a cibo conprimuntur, & sanguis in iis detinetur, & nascitur ventriculi paralysis. Imo, qui frigidam, puriſſimam, nimia copia, intra breve tempus absorbsit avidior, illi potus intra ventriculum stagnabit, quia ora ventriculi eo firmius clauduntur, quo magis distenditur. Helluones vinum, quod subito ingurgitaverunt, non eminguntur, sed revomunt, & si retineant, apoplectici pereunt, quod adeo multis exemplis WEPFERUS confirmavit. Fibræ enim, quibus vis infertur, reagunt, & ventriculum claudunt.

Prohibentur) Cibi majori copia ingesti non mutantur, sed rarescunt tumidi, neque magis promoventur, quam si vesicam suillam pasta farinacea offarctam contunderes; neque enim ea vi contenta vesicæ mutares, quæ insigniſſime comminuerentur, si dimidia tantum vesica repleta esset.

Perversus) Cibi ventriculo recepti necessario in loco calido rarescunt, & intumescunt, non aucta subantia, sed ab elastica substantia aeris cibis permista, & rarefacta. Verum rarefacta corpora eadem ratione agunt, qua mole aucta agerent: ergo cibus rarefactus perinde distendet ventriculum, ut etiam ocu-

oculis tuis poſt prandium turgere videas, & ventriculus crepare viſus ſit in ſue, vorace animale, quæ poſt famem ſe ſubito cibis obpleverat, & humi procumbens ſubito exſpiraverat.

Dyſpnœa) Quia diaphragma a tumente ventriculo ſurſum pellitur, & ſpacium ad pulmonis dilatationem neceſſarium minuitur.

Circuitus] Aorta conprimitur, & ſanguis per eam ægrius deſcendit, hinc majori copia ad cerebrum premitur. Inde a repletione nimia vertigo, ſomnus, imo apoplexia.

Cruditas] Cibi vel naturam ſuam retinent, vel aliam, quam chyli, naturam induuntur.

Cardialgia] Dolor in ſuperiori ore ventriculi, nervoſiſſimo illo, & diſtento.

Vomitus] Quando homo ſanus eſt. Pueri vix epulis adſunt, quin vomant: cum enim quotidie eamdem, eamque modicam cibi copiam adſumant, neceſſario vomunt, quamprimum præter morem ſe repleverunt.

Putrefactio] Ciborum in ventriculo nimis diu retentorum: quales poſt 24. horas per diarrhœam ejicimus, nihil inde chyli nacti; ſed inprimis paralyſis ventriculi inde fit. Nam uti ab urina juſto diutius retenta aliquando incontinentia lotii fit, ut urina per totam porro vitam non aliter niſi fortiſſimo nixu diaphragmatis & muſculorum abdominalium dimittatur: ita ventriculo eadem mala accidunt. Dantur enim homines, qui poſt unam crapulam tota vita ſua languent, deſtructa ventriculi actione, ita extenſi, ut fibræ vim contractilem pene totam amiſerint, & diuturnæ lienteriæ ſecutæ ſint. Quando enim ventriculus per 24. horas turgidus fuit, eo tempore venæ nihil ab arteriis ſanguinis acceperunt, & latera pene concreverunt, nervi autem conpreſſi fere deleti ſunt. Hinc poſt epulas abſtinentia utiliſſima, qua fit, ut fibræ tonum ſuum per quietem recuperare poſſint.

757. Quod ſi defecerit in inedia abſoluta, equidem quum merus ſit defectus, per ſe nihil efficit: ſed tum interea temporis actiones vitæ perſiſtentes ſolidas corporis partes deterunt, deſtruunt, conſumunt; ſubtiliſſimos humorum diſſipant; reſiduos inſpiſſant; repetito continenter attritu ſolvunt olea, & ſales, eadem extricant, volatilia, acria, rodentia [ad minima & tenerrima vaſcula reddunt, humores *putrefa*ciunt, anhelitum fœdant; hinc ſpuma *ſalina*, acris, bilioſa, putrida, in ventriculo inprimis & in inteſtinis; ructus; nauſea; animi deliquia; ingens, & atrox appetitus; ejuſdem deinde integra proſtratio ſuccedens; poſtea immanis ſitis, ſiccitas, debilitas; tormina; bor-

bo-

borygmi ; bilis cumulus , vomituſque ; macies ; pervigilium ; epilepſiæ ; febres furioſæ ; mors.

757. *Inedia*] Inedia ſola, per ſe ipſam nullum morbum facit, cum mera privatio ſit. Sed interim, dum cibis abſtinemus, vita pergit operari; & vita motus perpetuus eſt : hinc mutat humores, ſolidaque adterit, ſubtiliora liquida per exhalationem exprimit, & ſe ipſam conſumit. Hi ergo morbi vitæ debentur, non inediæ. Eo magis autem nocet inedia, ſi cum motu corporis valido conjuncta fuerit : qui quieſcunt, inediam diu tolerant.

Diſſipant] Per SANCTORII perſpirationem, maxime octo circiter ab ultimo paſtu horis.

Rodentia) Hæc TSCHIRNHAUSII egregia obſervatio eſt, in *l. de medicina mentis & corporis* „ inediam nempe putredinem in toto corpore facere; hinc urina fætet, & ſudor, & anima, etiam iis, quibus alioquin innocens fuerat, graviſſima redditur, & eo olidior, quo jejunium diutius toleratum eſt.

Bilioſa) Bilis & ſuccus Pancreaticus adſcendunt in ventriculum, ibi conquaſſantur, & qui diu jejunant, bilioſi fiunt, ſecundum HIPPOCRATICAM phraſin; non ideo, quod majori copia bilis generetur, verum ideo quod adſcendat & manifeſta fiat.

Appetitus) Amara omnia appetitum ſuſcitant, hinc & bile plenus ventriculus eadem ratione appetit, ac ſi totus abſinthio & minori centaurio plenus eſſet.

Proſtratio) Ventriculus ab acri bile tamdiu vellicatur, donec ultimo inſenſibilis redditus deſinat adfici.

Sitis] Quia ſubtiliſſima diſſipantur, neque præſto adeſt humor, qui nervos repleat.

Borborygmi] Famelicis ventres obmurmurant ; & PLAUTI nequam ſervulus querebatur, ſibi in ventre horologium eſſe, quo abſque ſolis umbra dirigatur, & audire poſſint, qui negaverint.

Cumulus) Bilis in nobis ſanis magna copia generatur, uti vel ſola amplitudo hepatis demonſtrat: quando vero in inteſtina deſcendit, & retinetur, acris ibi ex mora fit, & tenuior. Quando eadem in vaſa meſenterica reſorbetur, etiam eo motu acrior fit, & redit ſecundo in inteſtina, atque accumulatur. Quando nunc homo panem edit, habet bilis in quod vires exerceat, panemque mutat, & dum mutat, mutatur ipſa. Quando vero ſola manet, erodit utique ventriculum, & vomitum movet : ipſe in ME expertus ſum, cum aliquando ob urgentes labores cibum non liceret adſumere : inde vero, plane inſolitum MIHI contigit, ut ructus nidoroſi MIHI continuo adſcenderent, cumque ructibus in ore amaror.

Vomitus) Poſt magnam inediam a minimo motu facillime vomitus ſequitur. Ventriculus vacuus flaccidus non reſiſtit, inteſtina vero pergunt agere, & in laxum non reſiſtentem ventriculum bilem ſuccumque pancreaticum agunt, qui irritando vomitum faciunt.

Pervigilium) Nemo dormit famelicus.

Epilepſiæ) Homines epileptici relapſus patiuntur morbi, ſi famem toleraverint.

Fu-

Furioſæ] Animalia fame enecta ante mortem in furorem aguntur.

Mors) Eaque velociter ſequitur, quando non cibo ſolo ſed potu etiam prohibentur animalia: In his vero animalibus, quæ fame enecuerat, inteſtina nitidiſſima reperit FRANCISCUS REDUS, cujus hæ obſervationes ſunt. Ergo, ut corpus repurgetur, prodeſt ſubinde jejunare, ita, cum ſimul aqua bibitur, viſcera puriſſima fiunt, & hic mos plurimum ad longævitatem confert. De anachoretis Aſiaticis VERULAMII eſt obſervatio.

758. Ex quibus patet, abſtinentiam quoque nimiam pejores morbos creare, quam nimiam repletionem, & longe difficilius ſanari poſſe prioris, quam poſterioris, vitia; aſſentiente Hippocrate.

758. *Pejora*) Medici cum mala viderent, quæ a nimia repletione oriuntur, conſilium ceperunt mala omnia ſanandi per abſtinentiam: verum malos eventus experti deſtiterunt. Facile eſt nimiam repletionem exinanire; lanceola præſto eſt, & clyſter, & purgatio, quibus humores ſubducantur. Sed longe difficilius eſt, corpus tabidum & extenuatum replere. Recte adeo HIPPOCRATES, magis in ſtricta diæta peccari, quam in nimia repletione.

759. Illa autem vitia, quæ in qualitate mala cibi, potuſve, hærent, commode poſſunt revocari ad acrimoniam, viſcoſitatem, aut oleoſitatem.

760 Acrimonia cibi & potus eſt primo Salina; hæc autem eſt muriatica, acida ſpontanea, vel fermentata. Prima facit ſitim, raucedinem, aſperitatem, ſiccitatem, rigiditatem, acrimoniam in humoribus maxime ſeroſis, ſimilem humorum diſſolutionem, ſeroſæ lymphæ ineptitudinem ad nutriendum, ſolidorum minimorum deſtructionem, dolores rodentes, ſcorbutum muriaticum. Altera, quæ vel acida ſimplex, aut plerumque acerba ſimul, adſtringit, incraſſat, coagulat, acidam acrimoniam, dolores lancinantes, algentes, cardialgiam, pallorem, ſcabiem, inprimis creat; atque præcipue reſidet in fructibus horæis paulo minus maturis. Tertia denique in vinis acidis, aut acetis, conſiſtens, fere ſimilia facit, at leviora, deinde

de præ cæteris nimio uſu aſſumta acre acidum ſerum facit, unde rheuma, podagra, & ſimilia.

760. *Muriatica*] Hæc operatur 1. ex natura ſalis marini. 2. quatenus ſal marinus non purus eſt, ſed corruptus, qui, dum carnes ſalit, ipſe ineptus factus eſt, ut voce utar SALVATORIS. Non ignoro, ſalem marinum ex urina poſt diuturnas putredines educi poſſe; verum idem utcunque mutatus eſt, neque omnes ſalis marini proprietates retinuit.

Simplex) Quæ ex fructibus horæis inmaturis eſt, aut ex pane ſecalino per trihorrium in ventriculo retento: aut *fermentata*, qualis in paſta, in muſto, & in omni fermentato liquore reperitur.

Sitim) Non ob ſiccitatem; nam aqua marina epota ſitim adeo non ſolatur, ut irritet.

Rigiditatem) Exemplum in Leidenſi puella fuit, quæ pica quadam laboraverat, & ſalem aſſiduo vorabat integris manipulis, neque unquam abſque penu ſalis in pera erat. Hæc viva & ſpirans fere in ſtatuam inflexilem obriguit. Hiſtoria legitur in ACTIS SOCIETATIS BRITANNICÆ. Ita conditæ carnes rigidiſſimæ fiunt, ut vix dentibus ſubigas, & nimia copia ſalis addita omnino inutiles reddantur; ſal enim cum carnibus in lapideam fere naturam abit.

Seroſis) Serum inprimis adficit, & reliquos humores aquoſos, nam ſal marinus in aqua facilius, in oleo difficillime ſolvitur. Humores vero ex natura ſua diſſolvit, non coagulat, adeoque bonam & naturalem ſanguinis craſſitiem diluit.

Nutritionem) Sanguis ſani hominis adeo blandus eſt, ut inſtillatus oculo, parti acutiſſime ſentienti, nullum ſenſum inprimat ſui. Sal vero marinus oculo inſperſus intolerabilem dolorem facit: corpori adeo noſtro inutilis, niſi iners fuerit, & motu egeat aucto: adeo vero adhæret elementis noſtris, ut vix ullo modo educi queat. Lardum ſalſum muriaticam acrimoniam non deponit, etiam ſi per plures horas cum aqua coxeris.

Scorbutum) Claſſiarii noſtri, multo quam Angli parciores, hordeo ſolo, & piſcibus ſalſis vivunt, aeremquæ marinum ſpirant. Ab hac diæta in diuturnis itineribus immobiles fiunt, fere uti cadavera, & noctes dieſque in lecto jacere coguntur præ crudelitate dolorum, gingivæque miſeris ſpirantibus putreſcunt & excidunt. Quamprimum ad inſulam appellunt, tunc qui ſani ſunt, ægros ſodales in aſſeribus in terram efferunt, & fructus colligunt acidos, acetoſam, atque virentes herbas, inde juſcula parant, ea condiunt ſucco limonum, quæ proprio nomine vocant *puspas*: Hoc ſolo victu ægri intra tres aut quatuor dies ſanantur, vireſque recuperant.

Deſtructionem] Humores, qui ſale marino prægnant, propulſi in vaſa, hæc magis adficiunt, quam ſi ſine ſale forent: adeoque, qui vel tribus menſibus ſolis ſalſamentis vixerint, iis gingivæ inflammantur, & tactæ ſanguinem ſtillant, & totum corpus maculis cœruleis variegatur.

Acerba] Quando acidum terram admiſtam ſecum fert, partes corporis fortiores reddit: quod experimur,

mur; ſi pomum cydonium immaturum manducaverimus, mox enim totum os craſſius fit, & durius, & humorum adfluxus ſiſtitur, & coagulantur iidem. Hæc acerba indoles eſt in fructibus horæis immaturis, uviſque inprimis, noxia omnino, ut ipſi porci grandinoſi & ſcrophuloſi fiant, quando immaturis fructibus ſe ſaturaverunt.

Coagulat] Auſtera enim ſanguinem, & ſerum ſanguinis admiſta cogunt.

Acidam] Nullum in homine ſano acidum eſt, & toti indoli noſtrorum humorum hæc acrimonia repugnat.

Lancinantes] Quaſi partes lanceola diſcinderentur: hinc tormina gallice vocantur *des tranchees*.

Pallorem] Acida ſemper faciunt: ſi puer acetum ore hauſerit, ei continuo labia palleſcent, & in univerſum omnes homines pallent, quibus ob deficientes vires chylus aceſcit.

Scabiem] Ejus ſpeciei, quæ ex malo victu oritur: unde particulæ craſſiores ad cutem deductæ perſpirationem inpediunt. Pueri ruſtici, qui poma a ventis decuſſa devorant, plerumque ſub autumnum ſcabie infeſtantur, diverſiſſima ab ea ſcabie, quam in navibus ſalſamentorum nimius uſus facit.

Acetis) Hæc quidem ſanguinem diluunt.

Rheuma] Acidum penetrabilitate ſua aquæ parum cedit. Hinc, quando copioſius adſumitur, & naturam noſtram ſuperat, atque ſervata indole acida in ſanguinem venit, arthritides facit, & minima vaſa, quibus impactum hæret, tota deſtruit: exemplum eſt in hominibus, qui vinum rhenanum recens cum tartaro ſuo potant, donec naturam vincat, & acidum ipſum purum in articulos veniat. Non ideo aio, omnem a vinolentia podagram oriri, ſed eſſe hanc unam ex cauſis podagram facientibus, eamque, graviorem, quam illa a ſpiritibus orta levior.

761. Acrimonia ſecundo in cibis & potu eſt Aromatica, ut plurimum conſtans ex ſale & oleo acribus unitis; hæc facit ſitim, ſiccitatem, calorem, ardorem, ſtimulum ſolidi, velocitatem humorum, liquidi diſſipationem, hinc cardialgiam, ardorem ſtomachi, nauſeam, ructus, vomitus, febres, maciem, contracturas, & morbos inde pendentes.

761. *Acribus*] Acre in aromate aliquid exiliſſimum eſt, igniſque ſimillimum. In libra integra piperis vix aliquot grana acria ſunt. Ablato enim oleo eſſentiali, reliquum omne iners eſt. Sed de eo oleo eſſentiali aufer ſpiritum rectorem, etiam hujus olei reliquum iners erit. Ergo, quod in aromatibus acre, id ſpiritus eſt: Non mirum adeo, cum hoc acre adeo ſubtile ſit, poſſe nervos noſtros ſubire; deſtructurum omnia & aduſturum, ſi noſtros ſpiritus ſuperaverit. Quando homo ſaniſſimus cinnamomum edit, & hoc more per aliquot annos

nos utitur, ne unicum dentem retinebit, omnes enim perinde, uti ab igne, & etiam violentius adurentur : exempla visa sunt in aromatariis. Pulcherrime SENDIVOGLIUS, chymici in archæo quæsiverunt principia corporis, quando vero is archæus, quem adsumimus, nostro validior est, tunc occidimur ambusti. Aroma enim perinde, uti ignis, exigua copia medicamenti loco est, confertim usurpatum destruit. D. BONTEKOE aromata tamquam Deorum manus laudat, sed iisdem certe medicamentis multos occidit mortales. Nulla enim inflammatio certius lethalis est, quam ea, quæ ab oleo stillatitio aromatum oritur.

Ardorem] Ipse expertus sum in ventriculo intolerabilem vehementiam hujus ignis.

Febrim] Homo hydropicus, ab omni certe febre remotissimus, si piper contusum cum vino majuscula copia devoraverit, poterit non modica febre per aliquot horas laborare.

Cardialgiam) In ore sinistro ventriculi, quod veteres καρδιαν dixerunt. Soda quidem etiam alias causas habet. Quando debilior homo panem secalinum edit, majori copia, & aquam superbibit, ructus post aliquot horas acidissimos edet, fere ad modum aquæ stygiæ rodentes : Qui vero piper ingurgitavit, pejus omnino malum patietur : & prior ille solis oculis cancrorum facile se sanabit, iste vero nihil nisi a magna copia aquæ sperare potest.

Ructus] Quia acre illud, quod carminatiorem vocant, partes solidas ita stimulat, ut se contrahant, aeremque elidunt.

Vomitus] Veteres inter præsentiora emetica raphanum rusticanum acerrimum retulerunt. Ego vero ad eam classem audeo omnia aromata referre, si majori copia adsumta fuerint : nam, si copia moderata adsumseris, eadem sistent vomitum.

Contracturas) Nervi rigescunt, & eorum vaginæ obstruuntur. In manubus & pedibus inprimis hæc mala observamus fieri, quando musculi flexores convulsi prævalent, & extensores paralytici cedunt antagonistis.

762. Acrimonia tertio est Spirituosa fermentatione parata, tempore diuturno aucta, destillatione in summum gradum evecta, est ut plurimum in vino, in cerevisia antiqua, spiritibus stillatitiis; producit sitim, temulentiam, fibrarum constrictionem siccam, humorum coagula vix resolvenda, stimulum celerrimum & citissime evanescentem partium solidarum, hinc summam necessitatem similis potus assiduo auctioris, inde debilitates, flatus, obstructiones, febres, tumores, leucophlegmatiam, hydropes, & similia his mala.

762. *Fer-*

762. *Fermentatione*) Cerevisia, vina, succi vegetabilium fermentati, vi caloris non majoris, quam sanguinis humani est, purum alcohol exhibent. De hoc alcohole LULLIUS dixit tamquam de antiquo invento. Ex vegetabilibus, inquit, educo corpus, quod ad ignem absque residuo avolat: dudumque de spiritu ex vino & frumento ante BASILIUM VALENTINUM & PARACELSUM scripserunt Chemici antiqui. Ab hoc autem alcohole temulentia unice nascitur, & quo quisque liquor plus possidet alcoholis, eo inebriat potentius. Vinum & cerevisia, si meracissima fuerint, soli aeri exposita omnem vim inebriandi amittunt, vix pondere interim mutata, nihilque porro possunt, quam stranguriam & tormina movere.

Temulentiæ) Homo sobriæ vitæ adsuetus plus vini bibit, quam solebat; is hilarior fiet, & ingenium percipiet acutius, & promtius judicium, & facundior erit. Si idem plus biberit, delirare incipiet, & titubare, & tandem perfecte delirabit. Ita in fabula BACCHUS omnes in bestias convertit, cum quibus in eadem nave erat. Inde paralyticus fiet, & pedum brachiorumve officio destituetur: tandem somnus malorum finem faciet, nisi nimia crapula apoplexiam & ipsam mortem acciverit.

Siccam) Oriuntur morbi varii cerebri & nervosi generis.

Potus] Ut *inflent hesterno venas ut semper Jaccho*: ni fecerint, titubat caput & genua tremunt: Cerebrum enim a perpetuo usu inebriantium debilitatur. Hac fallacia hi potus, sirenum simillimi, homines ad *mortem* usque seducunt.

Flatus] Homines ebriosi altero mane frigidam pituitam & flatus gelidiusculos in ventriculo percipiunt: monituros, ut novo haustu se refocillent. Qui in Asia opii usui adsueti sunt, si aliquando facultas desit amabilis veneni, incidunt in ægrimoniam adeo tristem, & fastidiosam, ut omnia pro opio vendere parati sint, aut ad laqueum denique recurrere. Si tunc opii loco vinum creticum nigrum meraciſſimum præsto fuerit, poterit ipsis pro opio esse. Hæc PROSPER ALPINUS ipse vidit.

Hydropes) Et postremo ipsa mors.

763. Quarto denique deprehenditur acrimonia penetrans Fermentans, quæ inprimis in musto crudo fructuum horæorum, aut in vino, cerevisiave, in ipso actu fermentationis cito suppressæ clausis; hæc creat ructus, inflatus, spasmos ventriculi, intestinorumque, vomitum, choleras, diarrhœas, dysenterias, ileon, & talia.

763. *Clausis*) Nemo credit, quam exiguus vapor hominem enecare possit. Quando succus vegetabilis qualiscunque fermentat, in ipso actu explodit particulas maxime actuosas, acidos spiritus, qui gratis-

ſime nares feriunt. Hoc eſt Gas illud HELMONTIANUM, quod non in fermentatis reperitur, ſed in itinere ad fermentata. Verum iidem vapores collecti, & uno impetu adtracti, eodem fere, quo adtrahuntur, temporis momento enecant. Si vero copia minor fuerit, apoplexiam faciunt, & ſi mitius egerint, titubationem. Nihil in orbe terrarum forte vehementius actuoſum eſt, quam illud principium, quod in fermentationis actu de ſuccis vegetabilium ſe reſolvit. Quando mille *muſti libræ in* cado ſollicite clauſæ conſervantur, ſpiraculum vero anguſtiſſimum eſt, & liquor nunc maxime fermentat, intuſque ſpumam agit, ſi tunc aliquis naribus ad ſpiraculum admotis vaporem adtraxerit, mortuus cadet abſque mora. Hinc omnino inſalubres ſunt eæ cereviſiæ, quæ ex phiala ſaliunt, inſalubria vina muta, in quibus fermentatio vi ſuppreſſa eſt: nam hi potus, quando in ventriculum pervenerunt, elaterem ſuum continuo exſerunt. In ACTIS ACADEMIÆ PARISINÆ exemplum hominis nobilis legitur, qui, cum importunius ſitiret, maximam copiam ingeſſit fortiſſimæ cereviſiæ (ale) in lagena incluſæ, necdum fermentatæ: periit omnibus fruſtra tentatis, & in cadavere inteſtina ſupra fidem flatu diſtenta adparuerunt. Acre enim fermentabile cereviſiæ a calore ventriculi excitatum convulſiones fecerat, quas nulla ars ſuperare potuit.

Plures ſpecies acrimoniæ hoc loco non trado, cum unice de iis locus ſit dicendi, quæ cum alimentis admitti poſſunt.

764. *Viſcoſitas autem nimia ciborum ex farinoſis non fermentatis, aut ex gelatinoſis animalium, tum ex caſeo lento, aut preſſo nimis coagulo lactis, gignit pondus in ſtomacho, flatus, ructus, acorem, cruditates, vaſculorum tenuiorum in inteſtinis obſtructiones, hinc inteſtinorum inertiam, abdominis infarcti tumorem, duritiem; tum deinde ipſi ſanguini infert viſcoſitatem malam ex unitis iterum viſcoſis particulis, hinc obſtructiones ad glandulas, pallorem, inertiam, frigus, tumores; ſed & patet, quod frigida dicta potentia ſimilia faciant; tum etiam quod præ cæteris noceant quieſcentibus corporibus.*

764. *Pondus*) Pylorus enim non tranſmittit, niſi fluida. Si viſcoſi, quales adſumimus, cibi in inteſtina venirent, peſſime certe nobiſcum ageretur. Hinc a prandio quarta, & magis adhuc octava hora ponderis ſenſus a materie indigeſta retenta.

Flatus) Ab aere retento: ſyſtema enim inteſtinorum in ſano homine

mine clauſum eſt, quod clyſmata demonſtrant, ſæpe ita retenta, ut ne guttula effluat.

Obſtructione) Obturat vaſa bibula.

Tumorem] Qualis in infantibus eſt, ortus a lacte, quo pene ſolo vivunt, & caſeo viſcoſo; vel a cibis tenacioribus, quam ut ſuperari poſſint a viribus ſolventibus infantis: Tunc paulatim laxantur ventres prominuli & inteſtinula flatu turgida, & denique omnia immutata transmittuntur, atque atrophia & mors ipſa ſequuntur. Vitium fere eſt in bile debili, quæ inertem congeſtam pituitam ſuperare nequit: tunc frictiones commendo, quas mane & veſperi aſperis & calidis linteis ad focum jubeo adminiſtrari: ita pulchre convaleſcunt. Si purgantibus aggreſſus fueris, pituita iners in æternum renaſcetur.

Unitis iterum) Natura cavit ſollicite, ne craſſi aliquid in venas & ad hepar veniret. Sed una particula cibariæ maſſæ non viſcida eſt, duæ demum ſe adtrahunt. Una amyli atomus non paſtacea eſt, & tranſit per cribrum ex tenerrimo linteo factum, cujus minimi pori ſunt. Addo nunc particulis floris farinæ aquam, qua inter ſe colligentur, tum vero in amylum abibunt, ductilem paſtam, quæ digitis extendi poterit, & uſque ſe trahet continua. Quando ergo duæ pluresve particulæ viſcidæ ſeorſum in venas lacteas veniunt, deinde in lacteis, aut thoracico ductu, aut cava vena, corde demum dextro, in toto nempe venoſo chyli itinere hæc viſcidi elementa uniuntur, quod in vaſis venoſis facillimum eſt, tunc verum viſcidum orietur, cujus effectus primo in pulmonibus manifeſtus redditur. Sapienter ergo monet MALPIGHIUS, ſaniſſimum quemque mortalem, ſi fabis, piſis, aliiſve farinaceis nimium utatur, ſub ipſas coctionis horas laborare fugaci quadam peripneumonia. (Qui fabarum copiam comedit, hora tertia, ad ſextam a paſtu aſthmate laborat, neque currere poteſt, quando vero pulmo hoc viſcidum ſuperavit, iterum libere reſpirabit, motuſque obibit ſolitos: Ex hac obſervatione manifeſtum eſt, viſcidum in ſanguinem venire poſſe 1732.)

Glandulas) Viſcidi in ſanguinem delati effectus ſunt ſtrumæ glandularum, parotidis primum, & thyroideæ, & maxillaris, deinde ſubaxillarium & inguinalium: ſed maxime meſentericarum, ad quas primas chylus adpellit. Hinc in toto corpore pallor.

Potentia) Quæ ad corpus humanum adplicata hoc corpus faciunt frigidius quam abſque his adſumtis fuiſſet. Omnia corpora in eodem aere conſtituta æque frigida ſunt: ſive plumæ molliſſimæ fuerint, ſive aroma calidiſſimum, ſive alcohol, aut glacies, aut mercurius, aut nix: hæc omnia in eodem aere, eundem ad thermometrum oſtendunt caloris gradum. Hæc ita ſe habere demonſtravi in Chemicis de igne prælectionibus. Verum exiſtunt corpora aliqua, quæ calorem in corpore humano vivo augent, ut piper, quod in cadavere nihil agit; hoc ergo piper, etſi ipſum non caleat, dicitur calidum potentia: Eadem ratione potentia frigidum dicitur, quod adplicatum corpus poteſt frigidius reddere, dum nempe cauſas caloris minuit. Si fervidiſſimus juvenis octo continuis diebus nihil biberet, niſi calidam, is quidem frigore fere periret, adeoque

que aqua, quæ actu calet, potentia frigida eſt.

Quieſcentibus) Omne pituitoſum egregium præſtat alimentum hominibus, qui artus exercent; ſed idem ſedentariis nocebit: alimenta vero tenuja, noxia laborantibus, quieſcentibus proſunt. Ruſtico juſculum languorem faciet, a lardo vero ſalito reficitur. In viro literario horum fiunt contraria.

765. Nimia vero Oleoſitas, ſolida lubricat, laxat, debilitat; oſcula minimorum vaſculorum obſtruit; hinc introitum aquoſorum impedit; miſcelam humorum depravat, acria nidoroſa, urentia, excitat; hinc ructus, nauſeas, vomitus amaros oleoſos, creat; tum ſitim immanem, obſtructiones, inflammationes, indigeſtiones viſcerum, & mala inde orta, efficit.

765. *Laxat*] Apparet in bubulo corio. Quando ſiccum corium vis flectere, non potes, findetur potius: immerge in oleum fervidum, & macera, tunc huc illucve agita, reddetur adeo flexibile, ut abſque ulla rima in quamcunque figuram fingi poſſit. Hæc etiam oleorum eſt in corpore humano efficacia, & apto tempore data poſſunt pro medicamentis eſſe. Sed idem uſu perpetuo proprios morbos facit. Monachi ex religione lardo & pinguedine animali abſtinent, ciboſque in oleo frixant, in Monachorum adeo conventibus morbos ab oleo reperies: Nullibi frequentiores reperies hernias inguinales vel ſcrotales.

Obſtruit) Tenuiſſimi liquores corporis humani fere ſaponacei ſunt, non oleoſi. Verum aqua non tranſit per chartam oleo inbutam: neque oleum per chartam aqua madentem. Ergo quando oleum ad partes corporis noſtri minutiſſimas venit, obſtruit eas: quod in tenerioribus hominibus valde manifeſtum eſt: his enim eryſipelas oritur, ubicunque oleum ad cutem adfrictum fuerit.

Urentia] Nihil oleo acrius redditur. Pinguedo vitulina corpus inertiſſimum eſt: quando vero ad ignem funditur, aut in ſartagine amburitur, adeo nigrum fit & amarum, ut minima copia adſumtum febrem excitet.

Oleoſos] Nil dulcius butyro recens preſſo, aut oleo amygdalarum optimo: idem tamen, quando a vitæ viribus ſuperatum eſt, ranceſcit & nidoroſum fit. Quando homo in prandio nimiam butyri copiam adſumſit, neque ſatis aliis cibis temperatam, poſt prandium hora quinta vel ſexta (octava nonaque 1732.) ructus amaros & abominabiles infeſtos habebit: ſaporeſque percipiet horrendos ex amaro corrupto, dum ructus per fauces adſcendunt.

Amaros oleoſos) Audies homines, qui olea refutabunt, neque volent uti, quod in bilem, ut ajunt, ſibi vertantur: norunt enim ructus inde rancidos ſibi adſcendere. Mala phraſi utuntur, neque enim iis oleoſa nocent, quibus bilis valida eſt:

eſt : quibus autem bilis iners eſt, iis oleoſa induunt ſpontaneam rancedinem.

Inflammationes) Obeſi inter omnes homines facillime intereunt, neque alii febres periculoſiores patiuntur ; ſolvuntur enim in his corporibus ea olea, quæ ſtagnaverant, & calore majori, motu, fotuque fuſa amareſcunt, ſolida irritant, neque aliunde pejora mala oriuntur, quam ab oleo hujus modi, quod ipſe olim HIPPOCRATES vidit.

766. Motus nimius muſcularis in toto corpore, vel in aliqua ſingulari parte, auget ſemper villorum muſcularium contractiones & laxationes reciprocas; ſimulque velocitatem in omnibus humoribus ; hinc fluida, & ſolida, nimium attrita diſſolvuntur ; aquoſa, ſpirituoſa, mobiliora, difflantur ; reſidui humores in denſitatem inflammatoriam mutantur ; interim olea, & ſales, nimis attenuata, trita, volatilia facta, acria reddita, quaſi in putredinem exaltantur ; craſſa, & tenacia, olea, accumulantur ; humores quaſi exuſti redduntur ; omnium maxime bilis ; medulla conſumitur ; cellulæ ichore replentur, macies fit ; hinc defatigatio, dolor, inflammatio, febris, ſuppuratio, gangræna, hæmorrhagia, mors ſubitanea.

766. *Humoribus*) Muſculus non poteſt aut laxari, aut contrahi, quin ſanguis velocius ad cor dextrum moveatur ; aucto vero volumine humorum in pulmonem motorum, neceſſe eſt etiam velocitatem augeri: hinc omnis motus muſculorum febrem facit, & intra unicam horam nimio motu poteſt febris excitari nihilo minus acuta, quam vera peſtis.

Denſitatem) Hominibus, qui currendo morbum ſibi arceſſunt, vix ſanguis mitti poteſt, ſi quam maxime vena ſecta fuerit, adeo denſus eſt & ſimillimus Pleuritici, & concreſcet in craſſum corium. Imo idem homo, qui a quiete lenem motum orditur, bonum ſanguinem emittet, ſi venam ſecuerit; idemque cruſtam pleuriticam poſt horam in ſanguine habebit, ſi eam horam valido motui inpenderit. Idem contingit in acuta febre, ubi ex nimio motu ſanguis lentus & viſcoſus redditur.

Volatilia] Uti gradus caloris ſunt, ita acrimoniæ & putredinis gradus. Hinc fætor in omni animale, quod fortiter laborat. Saniſſimus homo curſu fatigatus lintea ſua inficiet croceo & olente ſudore, qui modica vita uſus aquam ſolam ſudat : ergo motus humores noſtros acres reddit. Idem ipſe percepi, cum tota nocte ad herbas quærendas ambulaſſem, mane vero requieviſſem, miratus enim vidi lintea mea flavo

fæti-

fætido ſudore plena . Equi currentes ſudant ; ſi hunc ſudorem cani dederis , in pilulas formatum , emittet ſurſum & deorſum mirabiles crepitus .

Exuſti) Veteres , qui hæc verba invenerunt, non merentur explodi . Confer ſanguinem humanum de induſtria ad ignem exſiccatum , cum ſanguine hominis ardente febre exſtincti , reperies utrumque ſanguinem ſpiſſum , craſſum , nigrum , tenacem, fere ſciſſilem . Sanguis in pleuritide, phrenitide, febre ardente, vix fluit, ſed adeo denſus fit, ut eo momento in ſolidam naturam coaguletur, quo ex vena miſſus ſtannum patinæ feriit .

Bilis] Hæc ſponte in ſano homine omnium humorum acerrima, omnium prima peſſime alcaleſcit : & ſi in eo ſtatu intra venas vel rubras , vel lacteas , reſorbetur , omnia diſſolvit , & liquefacit .

Medulla] Pinguedo conſumitur per nimium motum . Pinguiſſimi equi , leniter per decendium in motum deducti , toti inſtar ſceleti macilenti fiunt , & in mactatis fatigatis bobus non medullam in oſſibus reperimus , ſed tenuem rubentem & aquoſum ichorem : omnis enim pinguedo diſſoluta & ſanguini adfuſa eſt. Experimentum DUVERNEYI eſt, Lutetiæ factum , quo boves aguntur a locis tridui itinere diſtantibus , ſi tunc eos , quamprimum Pariſios redditi ſunt , mactaveris , flavum ichorem pro medulla habent : ſi quieverint in ſuburbiis , & pabulo refecti fuerint , poſt aliquot dies medullam iterum in oſſibus habent ,

Defatigatio] Eo oleo conſumto , quo ligamenta lubricantur .

Mors) Motus animalis intra unicam horam facit , quod fæviſſima peſtis . Innumerabiles equi ſubito perierunt , qui in ocio educucati , occaſione aliqua ad curſum velociorem inſtigati fuerant . RUYSCHIUS Hagæ Comitum , ſeptuaginta ante mortem annis , in equo , qui ex hac cauſa perierat , integras olei libras vidit , extra vaſa in abdomini cavitatem effuſas .

Hæmorrhagiæ] Bonæ eæ & ſalutares , niſi ad nares , reneſve determinatæ fuerint .

767. Si autem acciderit cacochymicis , aut conſumto fere viſcere quodam laborantibus , tum etiam in ſummo æſtu , ſubito lethalis .

767. *Cacochymicis*) Quando atrabilarii æſtivo tempore majus iter peragendum ſuſcipiunt , tunc atra bilis funditur , & tormina maxima , vomituſque & dejectiones alvinas materiæ atrabilariæ facit . Leidæ homo melancholicus fuit , qui pertinaci conſilio , cum currum conducere facile poſſet , dives homo , pedeſtri itinere Hagam petiit æſtivo tempore : ſed per viam , cum male haberet , neque ullo modo progredi poſſet , ſeque crederet continuo moriturum , dum atra bilis fuſa per inferiora deſcendebat , bona fortuna aurantia mala , quæ ſecum geſſerat , devoravit , & ita perfecit iter , ut etiam nunc ſuperſtes ſit ; narrabat autem MIHI , ſibi procul dubio fuiſſe moriendum , niſi hæc mala habuiſſet .

Lethalis] Sæpe , quando medicus caco-

cacochymico homini motum muſculorum commendat, & æger inprovide conſilio obſequitur, ægrum viſum eſt ſubito occidiſſe, ſive hydropicus fuerit, ſive empycus, ſive alio morbo conſumtus. Cave ergo ſimilia ſuadeas ægris. Hujuſmodi ſunt, qui gnari equitationem tabidis profuiſſe, mox equum conſcenderunt, & majori motu muſculorum excitato, ſanguine venoſo rapidius adfluente, minimum, quod ſupererat, pulmonis obruerunt, & perierunt. Ergo motus muſcularis non convenit, ubicunque viſcus aliquod jam adeſum eſt. Sed in æſtuoſo inprimis cœlo motus noxius eſt, neque ullum animal adeo firmum reperias, quod abſque præſente vitæ periculo in hujuſmodi aere vehementer corpus movere poſſit.

768. *Vigilia nimia conſumit ſpiritus nulla arte, niſi ſomno, reparandos; exſiccat reliqua; atterit ſolida minima inprimis cerebri, auget acre; coctiones, nutritioneſque, impedit; bilem exaſperat; hinc productio maciei, febrium, deliriorum, bilis atræ generatio, agitatio, evacuatio, harumque teterrimi effectus, triſtitia, phantaſia depravata, inquietudo perpetua.*

768. *Vigilia*] Quæ perpetua eſt exercitatio motus muſcularis & ſpirituum conſumtio.

Conſumit] Quod in cerebro generatur, & in nervis operatur. Sed hoc liquidum non poteſt reparari, niſi in ſomno. Feſſus arator nocturno ſomno tantum reſtaurat virium, ut craſtino labori par ſit.

Adteruntur) Cum perpetuus motus in tenerrimis vaſis cerebri ſolida & fluida ad ſe mutuo adfricet, neceſſe eſt adteri utraque.

Nutritiones) In vaſis, quæ nervoſo cerebri ſpiritu aluntur.

Maciei) Somnus plus in pinguefaciendo poteſt, quam reliqua omnia. Omne animal macilentum manebit, utcumque ſagines, niſi dormiverit.

Bilis) Quæ per ſomnum temperatur, coquitur, blandior redditus.

Atræ] Obſervavi ipſe, poſt vigilias nimis diu continuatas, enormem bilis atræ quantitatem excretam fuiſſe, oritur autem ex parte reſidua craſſiſſima, poſtquam id omne periit, quod fluidiſſimum erat.

Inquietudo) Et mirifici nervorum morbi. Hujus aphoriſmi veritatem non accuratius, quam in me ipſo expertus ſum. Oritur aliquando in corpore hominum meditatione nimia animum exercentium, & in meo quidem, mirifica animæ ad omnia officiia promtitudo. Hanc ſequitur conſtans pervigilium, tunc vero ſummi nervorum dolores incumbunt, quos non *facile* expugnaveris, niſi optimam *medelam* adhibueris, aut a *favente* fortuna fueris adjutus [1732. Id MIHI accidit, cum *inprudens* toto æſtivo die a *ſummo* mane ad ſolis occaſum de re feria meditatus fuiſſem, totis inde ſex ſeptimanis ſomnum noctu diuque nullum vidi, vigil uſque,

que, ſed ad omnia indifferens, ut nihil me adficeret. Succeſſerunt dolores totius corporis, indicium ſpirituum, qui reparabantur, canaleſque priſtinos ſubibant, unde per totum corpus ſe diffunderent.]

769. Quies nimia muſculorum in toto corpore, vel in aliqua ſingulari parte, fibras muſculares motui ineptiores reddit; minuit velocitatem in omnibus humoribus; hinc concretio, inſpiſſatio, inertia, tam fluidorum, quam principiorum ea conſtituentium; cellularum repletio; medullæ aggregatio; obeſitas; leucophlegmatia; frigus; torpor; pigritia; ἀναισθησία. Unde ergo otii, & vitæ ſedentariæ, effectus cognoſcuntur.

769. *Muſculares*) Cor muſculus eſt, qui nunquam quieſcit, a CREATORE ita ad motum perpetuum fabrefactum, ut paralyticum, vel mortuum denique, aqua inſperſa reſuſcitare poſſis. Verum muſculus, qui nimis diu quieſcit, ad motum ineptus redditur. Quando cubitus vel radius fractus eſt, & manus in ſindone per menſem immota geſtatur, aliquando, ſoluto vinculo totus artus brevior & immobilis eſt, quia omnis fibra ſibi commiſſa brevior redditur, & elementa propius ad ſe mutuo adtrahit: Extendendo eadem flexilior fit, & elementa a mutuis contactibus dimoventur: quam primum vero elementa penitus ſe non contingunt, jam ruptura eſt. Sit corpus quod quam flexiliſſimum eſſe oportuerit, id alterne extendimus & laxamus, uti hortulani ſolent in arboribus, quas in figuram quamcunque flectere volunt. Quando vero elementa ſibi invicem committuntur, tunc adtrahent ſe mutuo, & a liquidis ſuis diſtendi non poterunt, atque ad omnem motum fibræ ineptæ fient, quia nullus motus fit, niſi fibra a ſucco nerveo repleta.

Velocitatem] Quia motus humorum ſoli cordis & arteriarum robori committitur.

Concretio) Vivimus per ſolida adtrita, ita enim melius vocantur quam fluida; liquida enim humana ſunt quaſi ſolida, quæ vero in illa quaſi molendina circulationis adteruntur & diſtrahuntur, ut fluida videantur. Hinc gutta ſanguinis, quæ ex naſo deſtillat, continuo in placentam orbicularem fit, & in ſolidi ſpeciem concreſcit.

Repletio) Quando cor ſolum liquores movet, ſanguis ruber quidem per arterias rubras in venas rubras tranſit, niſi tranſierit, mors eſt. Serum vero propelletur quidem in arterias ſuas, non autem in venas ſeroſas veniet, cum deficiat motus muſculorum, quo eoſque urgeatur: idem vitium in reliquis vaſorum generibus adeſt. Cum ergo pars liquidiſſima humorum in vaſa lateralia tranſeat, quieſcent liquores in minimis vaſorum generibus, & eo derivari perget omne illud, quod

quod in maſſa ſanguinea fluidius eſt, neque quidquam in ſanguinem redibit, craſſeſcet adeo ſanguis ſpiſſusque fiet.

Cellularum] Quæ in eadem ratione replentur, qua liquida in vaſis majorum generum minuuntur: quamprimum motus muſculorum ceſſat, replentur cellulæ, & fit obeſitas. In bove pinguefacto vaſa minora fiunt, quam in macilento, dum pinguedo cellulas expandit.

Αναιδησια] Confer exemplum citatum n. 8. ad 590. medici, qui ex conſuetudine dormiendi tandem in fatuitatem incidit, & in publico foro periit.

Vitæ] Via ad vitam longam eſt in moderamine inter peccantem motum, & peccantem quietem, ut neque nimis laboribus corpus conteratur, neque oleo ſuffocetur. Ita meta ſuprema vitæ humanæ adtingi poteſt.

770. Somnus nimius, volatilia conſumit; inſpiſſat ſenſim reliqua; ea in vaſa lateralia aggregat, vix movet; figit excrementa; aggravat cerebum; caput replet; ſenſus, motuſque hebetat; reliqua fere omnia jam dicta (769.) procreat; hinc ſimul iis maxime nocere, qui in eum præ cæteris proclives; prodeſſe his, qui in pervigilia promti.

770. *Vix movet*] Perſpiratio ſanctoriana poſt ſomnum naturalem, qui in ſaniſſimo, neque fatigato homine 7. eſt vel octo horarum, expellit de corpore liquida tenuiſſima. Si nunc nihil reficiatur, ſubſequitur continuo fluidius omne, & ſomno longius protracto omne perſpirat, quod vero humorum ſupereſt, id lenteſcit, reductio per venas tardior eſt, ex vaſis lateralibus vix ulla, hinc oleum in vaſa lateralia hiantia, & in cellulas deducitur ex ſanguine. Qui pendulis cruribus pedibuſque ſomnum capit, tumentes habebit ſubito œdemate, ſed ambulet idem, & muſculos moveat, tolletur œdema. Nempe liquida, quæ in vaſis lateralibus & cellulis ſtagnaverant, hoc motu determinantur, ut in cor revertantur.

Excrementa] Quia per ſomnum non excernuntur. Homo vigilans vix retinet tertiam partem ejus ponderis lotii, quod dormiens abſque moleſtiæ ſenſu in veſica gerit: idem de alvi fæcibus verum: ergo omnes fæces craſſiores retinentur in ſomno.

Cerebrum) Animalia omnia dormiunt, & ipſi piſces. Videtur autem, per contemplationem fabricæ cerebri hominis & brutorum animantium, circulum ſanguinis non eſſe, niſi in pia membrana, & maximis vaſis cerebri, reliquum vero corticem quieſcere, & ſanguinem breviſſima circulatione peracta in ſinus refundi. Hinc videtur cerebrum in ſomno quaſi collapſum eſſe, & tunc ſomnum oriri, quando cortex cerebri ita conprimitur, ut olvitas in corticis vaſis deficiat, ſive ea compreſſio fuerit a repletione ven-

ventriculorum cerebri, lympha turgentium, ſive a quacunque alia cauſa externa conprimente, ſive a collapſu cerebri.

Hebetat) Uti pulcherrime CELSUS expreſſit„ quando de repletionibus cerebri agit, quæ nimium ſomnum ſequuntur: Nemo vero eſt, qui non ſe hebetiorem percipiat, quando ultra morem v. g. decem horis dormiit. Senſus enim tardos & caput grave percipiet: quia ſanguis venoſus eo tempore in cerebrum congeſtus eſt, dum minima vaſa collapſa erant; rediturus idem verſus cor, quando motui arteriarum vigor ſuus rediverit.

Proclives] Hos vigilare oportet: qui vero nimium vigilant, & alacritatem percipiunt, quæ ſomnum arceat, iis dormire convenit, & ſomnum etiam arte arceſſere, ſemper enim in his malis id ſalubre eſt, quod appetitui contrarium: niſi ſomnolentia a morbo inflammatorio fuerit.

771. *Affectus* animi violenti, aut diu permanentes iidem, cerebrum, nervos, ſpiritus, muſculos, mirabiliter, & efficaciſſime mutant, figunt, depravant; unde quoſcunque fere morbos valent producere, & fovere, pro ſua diverſitate, & duratione.

771. Animi adfectus ſunt motus voluntatis noſtræ vehementiores: non alia cauſa cogitationes noſtras magis perturbat. Sed cogitationum ſedes eſt ſenſorium commune: id ubique eſt, ubi cortex ad medullam connectitur: ergo adfectus animi vim ſuam in cerebro exſerunt, & ſpiritus motores verſus muſculos celerius determinant, ſpiritus autem a ſenſoriis peculiaribus ad commune ſenſorium redeuntes exagitant variis modis. Aliquando ideas aliquas ita fixant, ut delere nequeas; & ipſe expertus ſum certarum calamitatum memoriam non poſſe deleri, quodcunque moliti fuerimus, neque recedere etiam e dormiente, quod inprimis de ira, & vindicta verum eſt. Quamprimum alia idea naſcitur in ſenſorio, debellatum eſt, & recedit ingrata illa idea.

Violenti) Qui ſubito hominem quaſi in ſtatuam transformant, & veram catalepſin imitantur:

Obſtupui ſteteruntque comæ & vox
faucibus hæſit.

Novi hominem ſaniſſimum, aulæ miniſtrum primarium, qui cum ſumma gratia apud principem floreret, retulit de rebus nonnullis non bona fide. Princeps duobus verbis eum adgreſſus, abire juſſit, qui ſe fefelliſſet. Continuo aulicus pondus in pectore percepit, & tertio die poſt hæc tria verba exſtinctus eſt. Quid notius quam ipſas fæces ex terrore dimitti &c.

Diuturnis] Qui per temporis ſucceſſionem eoſdem effectus producunt, qui a prioribus ſubito ſuccedunt.

Mutant] Homo tenerior videt crudelem aliquam operationem. labetur ſæpe defectus viribus mortuo ſimilis. Facile eſt exiſtimatu, ſi quidem adfectus terroris externam mortis faciem ſubito inducit, in viſceribus eumdem miras etiam mutationes productorum.

772.

772. Salivæ excretio nimia turbat coctionem primam, hinc & ſequentes; profert ſitim, ſiccitatem, bilem atram, tabem, ἀμροφίαν: ſi autem non excernitur in os, aut longe parcius ſolito, impedit tum ciborum manducationem, ſaporem, deglutitionem, digeſtionem; augetque ſimul ſitim.

772. *Coctionem*] Aptiſſime DRELINCOURTIUS „deglutitam, & ſanguini ſecundo miſtam, tunc iterata cohobatione ſalivam optimam fieri, & in menſtruum perfectiſſimum elaborari. Non alius certe inter humanos liquores ſalubrior eſt: deglutita repurgat inanem ventriculum, & vi ſaponacea mucum detergit, reſolvit, coctionis vero tempore digeſtionem & aſſimilationem adjuvat. Ergo, quando deficit, oriuntur vitia primæ coctionis, quæ in nulla aliarum coctionum emendantur, cum tamen coctionum reliquarum vitia per primam integram corrigantur. Hæc egregie tradit PEYERUS *de ruminantibus*.

Bilem atram] Senex medicus, nomine *Phelipo*, Hiſpanus natione, a quo multa didici, retulit MIHI, in aula gallica aliquando Principi graveolentiſſimam animam fuiſſe, medicos contra hanc turpitudinem paſtillos præſcripſiſſe ex maſtiche & rebus odoratis, quos continenter manducaret, oriſque vitium occultaret. Brevi factum eſſe, ut tota aula Principis exemplum ſecuta fuerit, neque nobilis palatium frequentaverit, aut nobilis virgo, quin inter dentes ſimiles paſtillos volutaret. Inde vero aulicos omnes, ineidiſſe in teterrimam atram bilem, cum per nimiam excretionem ſalivæ, conſumta liquidiori materia, reliqua humorum maſſa lentiſſima fieret, & phantaſias mirificas paſſim invaluiſſe, neque alios aulicos manſiſſe intemeratos, niſi quibus corpus ſucculentiſſimum erat: Denique cognita ratione morbi aulici una cum paſtillis malum evanuiſſe. Dudum HIPPOCRATES „ſputatores melancholicos eſſe, aut fieri. Qui tabaci fumum nimis frequenter ex fiſtula fugunt, exhauriunt corpus ſuum, & reddunt inertiſſimum, & in anorexiam, ſiccitatem membranarum, maciem, ſitim, tabem, melancholiam denique ſe præcipitant, niſi maxime phlegmatici fuerint. Quando in Aſia exercitus per ſteriles campos movent, exhibent militibus pilulas ex tabaci foliis contra famis morſum manducandas: ita fames quidem ſopitur, ſed totum ſimul corpus exhauritur. Qui ſæpe ſalivationem paſſi ſunt, plerumque ſolent in melancholias incidere.

773. Bilis excretio nimia per ſuperiora, vel inferiora, orbat chylopojeſin primario inſtrumento; hinc impedit ciborum coctionem, ſecretionem, fœcum excretionem; producit temperiem acidam, frigus, debilitatem,

tem, pallorem, leucophlegmatiam, deliquia. Si vero confecta impeditur fluere in cavum inteſtini, icterum creat, & ſimul præcedentia vitia.

773. *Excretionem*) Quibus bilis deficit, iis tumet abdomen. Hoc verum eſſe adparet in infantibus tumidos gerentibus aqualiculos, frigidulis, & pallida mingentibus, tum in cachecticis, virginibus, quibus frigus, debilitas, pallor, leucophlegmatia, animi deliquia moleſta ſunt.

Acidum] Omnia enim officia deſinunt, quæ bilis corpori præſtat, dicta ad IC. C. Recte contra Scholam hanc bilis dignitatem adſeruit HELMONTIUS & demonſtravit, quamprimum bilis deficit, mutationem etiam ingeſti cibi deficere, & facultatem chylum inde parandi.

Retenta] In vaſis, quæ valvulis carent, humores facile ad eam viam determinantur, quæ minus reſiſtit, quamprimum alicubi nimia reſiſtentia nata eſt; ergo ſi calculus in ductu choledocho hæſerit, oritur congeſtio bilis in toto ſyſtemate ſuo, deinde ſequuntur anxietates, vomitus enormes, per quos motus, vi muſculorum abdominalium, & ſepti incumbentis, retenta bilis poteſt per poros bilarios retroire, ut in cavam venam & ſanguinem veniat, inde in totum corpus, tunc-que icterus naſcitur, & ſymptomata remittunt. Verum ſanguis ſanus denſus eſt & receptus in patellam coit in glebam. Quamprimum autem bilis in ſanguinem viam ſibi fecit, diſſolvitur ſanguis a vi bilis ſaponacea, ut fiat χυλωδης κατακρημνισις του αιματος: & icterus fit, in quo ſanguis ex vena miſſus minime cogitur, urina vero ipſa flava eſt, & immiſſa lintea flavo colore tingit. Bilis enim eadem fere facit, quæ mercurius, & in adulto malo ſanguis ſecedit extra cordis imperium in vaſa minora, ſtagnaturus ibi, & facturus hydropem, qui mortem poſt diuturnos icteros præcedere ſolet.

Frigus] Quam primum bilis vel paulum abundat, calor naſcitur in corpore, ut non adeo male veteres a phlegmate frigus, a bile calorem dixerint oriri. In vivo animale, diſſecta forfice fellis veſicula mors ipſa ſequitur, effuſa in abdomen bile. Ita in homine adparuit, cui enſe veſicula fellis perfoſſa fuerat, poſt triduum enecto ſubortis convulſionibus.

774. Lympha pancreatis & inteſtinorum, ſi nimia copia depellitur in inteſtina, producit mala ſimilia ac ſaliva ſic peccans (772.); ſed & ſimul diarrhœas ſeroſas præprimis; unde ſummæ debilitates, animi deliquia, ſiccitates, ſitis, febris hectica, maraſmus. Si non fluit in inteſtina, vel parciſſime, tum facit moles in inteſtinis craſſas, compactas, hinc pondus, re-

ple-

pletionem, tormina, volvulum, ſitim, febrem, alvum duram, tumores, &c.

774. *Nimia*) Homines ſunt, quibus ſaliva magna copia ſecernitur: eam autem deglutiunt omnem. Iiſdem pancreas multum humoris adfundit, ut ex duodeno repleto aqua in ventriculum regurgitet, & queri ſoleant de aqua, quæ ventriculum inundet, maxime jejunis, nam a cibo melius habent, & ſuccus pancreatis, cum cibis, per inteſtina deſcendit & per anum exit. Non ergo mirum eſt, hos homines ſeroſis diarrhœis obnoxios eſſe.

Seroſas) Cinericias, graauwe loop, quem Batavi nihilo minus, quam peſtem, metuunt. In hoc morbo humores pancreatis, hepatis, arteriarum meſentericarum, ſaliva deglutita, omnes exeunt per alvum, unde ſumma debilitas. Vix enim æger quater cinerea illa egeſſit, quin animo linquatur: inde convulſiones ſequuntur, quia humores non ultra continuo fluento ſe ſequuntur, incredibilis enim liquidorum vis per alvum effluit. Inde oriuntur continua ſiccitas, ſitis, maraſmus, & hectica febris. Hinc adparet, errorem vulgi eſſe, quod in omni morbo diarrhœam laudat, quaſi morbi materiem excernat: nam quando ea, quæ dixi, fæcum materies eſt, totum corpus certiſſima atrophia exhauritur.

Compactas] Chylus in ventriculo generatur ex cibo ſolido, cujus pars craſſiſſima in ventriculo manet, reliquum fluidum fit, ad lactis modum: hinc nunc ſuccus per tractum inteſtinorum volvitur, & exhauritur parte liquidiori, ſive chylo in venas lacteas reſorbto; & tamen fæces in fine ilei non minus fluidæ ſunt, quam ad pylorum fuerant. Ergo neceſſe eſt interim, dum chylus extrahebatur, tantum per arterias adfuſum fuiſſe, tantumve acceſſiſſe ſalivæ novique liquoris gaſtrici, quantum per venas lacteas abſorbtum fuit: deme hunc adfluxum, neceſſe eſt ut materies fæcum continuo lenta, & denſa fiat. Aliquando in pueris hoc malum accidit, ut abdomen turgeat, & a morte omnia inteſtina craſſa fæce plena reperiantur.

Volvulum) Leidæ vetula mortua eſt, quæ per os ſcybala evomebat: in diſſecto corpore adparuit ſcybala cum inteſtino ileo coaluiſſe, & inſuperabilem certe morbum feciſſe.

Duram] Hinc ſaniſſimis & robuſtiſſimis hominibus hæmorrhoides familiares ſunt. Dura enim & ſcabra ſcybala, & ob eandem rationem copioſa, quia difficulter egeruntur, non poſſunt excerni, niſi nixu fere, qualis eſt feminæ parturientis: in eo vero nixu comprimuntur inteſtina, ſanguis arteriosus promovetur, venoſus retardatur adeoque ſtagnat in vaſis inteſtini recti, putreſcit, ſic naſcitur diſpoſitio ad hæmorrhoides, quæ plurima mala in cerebro facere poterit, niſi ſanguis libere fluxerit.

775. Sanguinis nimia excretio; ſive per anaſtomoſin ex hepate, inteſtinis, renibus, utero, fiat; ſive per diaireſin, diapedeſin, aut vulnera; tollit vires; minuit ſpi-

ſpiritus ; deſtruit omnes actiones ; accumulat cruda ; aquoſa , pallida , frigida ; producit leucophlegmatiam, hydropem ; laxitatem in omnibus vaſis ; in arteriis autem capacitatem . Cruor autem per hæmorrhoidalia vaſa , aut naturalia mulierum , vel & per alia minus conſueta loca , dudum jam , & periodice , evacuari ſolitus , interceptus nunc , facit topicas , diraſque , inflammationes ; circulationis ſuffocationes ; febres ; mira morborum , & varia genera ; maxime autem valde mirabiles alibi hæmorrhagias .

775. *Anaſtamoſin*) Hæc naturæ via eſt . NATURA nullum locum negligit , per quem poſſibile eſt ut ſanguis ex vaſis integris neque diſruptis effluat . Cutis ſanguini effluxuro pro operculo eſt : nihilo tamen ſecius exempla reperias , in quibus purus ſanguis per cutis integræ poros , ex variis corporis partibus , certis temporibus periodice excretus fuit : poſt excretionem vero ſponte vaſa iterum clauduntur . In hac urbe mercator eſt , vir honeſtiſſimus , qui quolibet menſe plus ſanguinis ex alvo egerit , quam ſaniſſima ex utero mulier : quoties ſiſtere conatus eſt , in metum incurrit apoplexiæ . Hæc vero ratio eſt , qua αναστομωσις fieri poteſt . In corporibus laxioribus ſanguis ruber dilatat feroſas arterias , per eas venit ad exhalantia vaſa , quæ aquam ſolam tranſmittunt , ea dilatat , dum plethora urget , & diſtendit ſupra vim contractilem parietum ; ita ſanguis effluit : Quam primum plethora deſinit urgere , etiam ſanguis mitius per vaſa laxata & paralytica pergit equidem fluere , ſed impetu perpetuo minori , donec ultimo vaſa extendere non valeat , tuncque contracta eadem ſanguinem coercent . Ea ratio eſt in cute , in hepate , in utero , in renibus .

Hepate) Hujus ubique eadem vaſa exhalantia , propagines ſunt venæ portarum , debiliſſima ſunt , monente GLISSONIO . Ergo , ſi morbo magis adhuc debilitata fuerint , & ſanguis urſerit , poterit ſanguis ipſe in bilarios meatus tranſire , & per alvum plethora exonerari , & demonſtrant experimenta RUYSCHIANA fluxum ſ. dyſenteriam hepaticam naſci , quamprimum reſiſtentia in hepate aucta eſt . Hæc ſpecies abſque inflammatione eſt , & abſque magno periculo .

Spiritus] Spiritus non ſecernuntur in cerebri cortice , uti alii in reliquo corpore humores : videtur ibi ea fere ratio eſſe , quæ ſpongiæ bibulæ , ad quam liquor ex diverſi generis particulis compoſitus adplicaretur ; & ſpongia ſubtiliſſimum quidque reſorberet . Sed pulcherrime veteres , πασων χινησιων αιτια αιμα και πνευμα . Quamprimum ergo ſanguinis non ſatis adfertur ad cerebri corticem , neceſſe eſt etiam ſpiritus deficere : hoc autem utroque inſtrumento motus deficiente labaſcunt motus omnes , uti poſt vulnera fit , & ſuccedit ultimo hydrops,

drops, quando chylus in ſanguinem craſſum minime fictus, in vaſa minima ſecedit tenuitate ſua, inque cellulas ſtagnat effuſus.

Frigida) Inter ſummam vitam & perfectam mortem innumerabiles gradus intercedunt medii. Excretio ſanguinis, etiam quando non occidit, vires tamen proſternit. Vulnerati, & magnas hæmorrhagias paſſi, hydropem patiuntur.

Pallida) Cum ſolus ſanguis ruboris cauſa ſit. LISTERUS in peregrinatione Pariſienſi narrat, animalia repetitæ venæ ſectioni adſueta in vaſis ſuccos albos, non rubros habere.

Capacitatem] Ea in arteriis minor fit, quo minus arteria diſtenditur, reliqua vero vaſa minora, in quæ ex majoribus humor tenujor tranſit, diſtenduntur præ copia liquidi.

Interruptus] Prudentiſſime HIPPOCRATES, in l. de diæta, quando ſanguis per hæmorrhoides [conſuetam aliquam hæmorrhagiam] effluere adſuevit: hæ autem hæmorrhoides (aut alia hæmorrhagia) ſanantur, numquam oportere vias claudere omnes, ſed unam relinquere, per quam ſanguis pergat evacuari. Per has enim adſuetas hæmorrhagias viri fere in feminas mutantur, & perinde male habent a ſuppreſſa ſua menſtrua excretione, ac puellæ ſolent, quibus uterini menſes emanſerunt: uti exempla ſunt in juvenibus, qui narium hæmorrhagias vitriolo repreſſerant.

Hæmorrhagias] Hinc feminæ, cui menſes ſuppreſſi ſunt, ſanguis ex pulmonibus effluit, aut ex oculi majore angulo, aut ex ventriculo. Solve uterum: etiam hæmorrhagia ſponte deſinet.

776. *Seminis excretio nimia facit laſſitudinem; debilitatem; immobilitatem: convulſionem; maciem; ſiccitatem; membranarum cerebri dolores, calores; ſenſuum, maxime viſus, hebetudinem; tabem dorſalem; fatuitatem; varios his affines morbos.*

776. *Seminis*) Legitur in ſcriptis nonnullis medicis, aliquando ſemen ſponte abſque ſenſu effluere. Sed rariſſimum hunc morbum eſſe oportet, & nunquam vidi ſemen effuſum fuiſſe abſque tentigine venerea, non certe ſemen verum in teſte ſecretum, & in veſiculis adſervatum, licet proſtatarum liquorem effluxiſſe viderim, in gonorrhœa vero virulenta cancroſus humor aut pus ex ulcuſculo in urethræ ſubſtantia nato effluere ſoleat. Verum eſt, in ſomno ſemen effluere. Sed eo tempore animæ ludibria venerea ſemper obverſantur. Hæc vero gonorrhoea in literatis diligentiſſimis & lienoſis hominibus non rara eſt, & ſæpe tanta ſeminis effuſio fit, ut atrophia ſequatur. Sed adeſt utique grata, licet fallax, venus, & animus ad ea ſacra paratus. Vidi morbum: oritur a laſſitudine & debilitate totius corporis, maxime circa lumbos, ſequuntur ſubſultus tendinum, ſpaſmi artuum periodici, & macies, ut corpus totum pereat: & in ipſis cerebri membranis dolor percipitur, quem ſiccum ardorem ægri nominant, partes nobiliſſimas intus per-

perpetuo urentem. Sed iſte morbus rarior eſt.

Dorſalis] Etiam hanc ſpeciem in formoſiſſimo juvene vidi, qui ſæpe monitus, in caſtris tamen veneris non deſiit militare, & ante mortem ita deformatus eſt, ut ea toroſitas, quæ ad lumbos eminet ſupra vertebrarum ſpinas, tabulæ planæ ſimilis eſſet; quæ vera eſt, HIPPOCRATI dicta, tabes dorſalis. Ipſum cerebrum videtur conſumi, fatui enim fiunt. Deinde obrigeſcunt toti, qualem non ex alia cauſa ita obſtipam corporis immobilitatem vidi: oculi ipſi, qui in amore ſcintillant, atrophia nervi ſui affecti hebeſcunt, ut facultatem videndi amittunt. In iis frequentius accidit, qui a prima juventute in caſtris veneris militaverunt. Rarus tamen morbus eſt, miſerrimus idem: nulla enim fere ſpes ſupereſt. Lac non retinent, equitatio non prodeſt, queruntur enim ſibi vires omnes inde labaſcere; poſt muſculorum enim motum etiam largius per nocturna ludibria & ſemen profundunt, & vires, & redeunte die ſudore madidi atque ex ipſo ſomno debilitati, lectum relinquunt. Sed neque aromata ferunt, quorum eadem noxa eſt. Sola ſpes eſt in bono alimento, moderato corporis exercitio, cum pediluviis conjuncto, & frictionibus cautiſſime adhibitis. Hanc difficultatem ſanandi hunc morbum ſane Græci viderunt: priſcis enim ſeculis frequentius malum fuit, quod balnea in quotidiano uſu eſſent, ea enim & ſtimulabant libidinem, & corpus reſolvebant. [1732. Sæpe vidi, neque unquam curare potui.]

777. Urinæ excretio nimia facit ſiccitatem; humorum immeabilitatem; ardorem; ſitim inexplebilem; cruditates; ſpirituum ſubductionem; maciem; atrophiam; & mala his ſimilia. Nimius autem Sudor ferme eadem efficit: Urina autem ſuppreſſa veſicam, ureteres, pelvim, renes, diſtendendo, rodendo, putrefaciendo, labefactat, corrumpit; toti lymphæ cruoris acrimoniam alcaleſcentem conciliat; hinc cerebri tenella ſtamina lædendo, anxietates, ſopores, inſomnia, vertigines, apoplexiam, profert.

777. *Nimia*] Hæc eſt vel vera *diabetes* ſive excretio albæ urinæ, turbidæ, & dulcis & inodoræ, chyloſæ. Cauſa eſt laxitas vaſorum renalium tanta, ut æque facile chylum tranſmittant, quam vaſa galactophora mammarum. Vel fluxus eſt aqueæ urinæ, limpidæ fontanæ ſimilis, inſipidæ, qualis in hyſtericis & hypochondriacis & teneris corporibus non infrequens eſt, & hydrops ad matulam ſolet vocari. Prior ſpecies brevi via ad atrophiam mortemque ducit: omne enim de corpore alimentum decedit. Altera alia corpori damna infert, maximum in primis torporem. Memorabile exemplum in domina vidi, cui abſque

sque manifesta causa incredibilis vis urinæ effluxit ; eam exstinxit suppuratio cadaverosa in toto panniculo adiposo, per omne corpus diffusa. Nempe pars liquidior de sanguine decesserat, & reliquum immeabile stagnaverat ubique in vasis minimis.

Sudor] In homine sano nimius sudor eadem mala facit, quæ nimia effusio lotii, inspissat, & omnia immeabilia reddit, atque occasionem dat ad omne genus inflammatororum morborum & gangrænosorum. In omni homine, cui pulmo debilis, sudor frequens est. Agricolæ, quamvis corpora laboribus exercent, non ita sudant, dum laborant ; teneriores autem homines ad minimos labores, & noctu ex solo lecti calore sudore diffluunt. Hic sudor oritur a sanguine ita adtenuato, ut ejus particulæ non cohæreant, & liquidiores partes a reliquis sponte secedant. Nulla ergo sanatio exspectari debet, nisi sanguini sua densitas restituta fuerit : incuratum vero malum in maciem abit & cachexiam.

Suppressa) Hæc est alias vera Ischuria, cuius causa in vesica est, tuncque causa vel in vesicæ collo vel in urethra est. Alia Ischuria spuria est, quando causa supra vesicam sedem habet. Hæc iterum vel in ureteribus, pelvique est, tunc ren inflatur & ureter : vel in vasis renalibus, aut vicinis partibus renem conprimentibus.

Putrefaciendo] Non acrimonia sua, dum in rene stagnat : in multis enim animalibus renes nullum urinosum aut saporem aut odorem demonstrant ; in pelvi vero urina acrior fit, & in vesica adhuc acrior, acerrima vero tum demum, quando aeri exponitur, a quo citissime putrefactionem concipit.

Alcalescentem] Urina est universale sanguinis lixivium, quod eum ab oleis rancidis & salibus alcalescentibus repurgat. Quando urina retinetur, etiam omnes istæ excrementitiæ particulæ in sanguine manent. Tolerant fere per duodecim dies ; quando vero malum diutius producitur, lethale est, eo enim tempore tantum partium acrium in humorum massa generatum est, ut incipiat erodere vasa tenerrima cerebri, & in ventriculos ipsos effundi.

Vertiginis] Liquida subtiliora caput inprimis petunt, uti de vino notissimum est ; Ita & urina, quando retinetur, cum mobilium partium sit, ad caput agitur, somnia facit de submersionis in aqua periculo, vertigines, apoplexiam ; iplamque denique mortem.

778 Sanctoriani perspirabilis excretio nimia facit debilitates summas ; hinc animi deliquia ; mortem inopinam. Si vero parcior est, vel sublata, facit extremæ cutis vascula siccari, emori ; hinc & majora excretoria obstrui arefacta ; mutatur hinc circulatio ; retinetur acre ; oritur putredo ; cruditas ; febris ; inflammatio ; apostema.

ATENEO VENETO
VENEZIA

778. *Nimia*] Quæ ope ſtateræ cognoſcitur. Nunquam autem homo vehementius perſpirat, quam in frigido aere, dum ſimul corpus valide exercet: ut calore, quem motu generat, ſuperet frigus externum. Exemplum in iis eſt, qui ferratis calceis ſuper glaciem decurrunt: ab hoc enim motu, qui jejunus tentaverit, facile animo linquetur, &, ſi nihil omnino chyloſum conſumendum reliquum fuerit, incidet in famem oſcitatoriam, qua intra breviſſimum tempus vires ita conſumuntur, ut mors ipſa ſequatur; hoc in borealibus non infrequens malum eſt.

Parcior] Cauſas noxæ a tranſpirabili retento male explicavit SANCTORIUS. Ad duas claſſes hæc mala referri poſſunt. Perſpirationis utilitas prima eſt, ut cutis humida maneat: id effecit NATURA vaſculis paratis, quæ liquidis replentur. Obſtructa vero pone vaſa, quæ paulo perſpirantibus majora ſint, intelligis exareſcere vaſa minima, uti in febre ardente fit, quando liquidiſſima parte humorum diſſipata, vaſa minima cutis, deſtituta adfluxu liquidi ſatis tenuis, intra breve tempus exſiccantur, ut totam cutem ſqualere neceſſe ſit.

Putredo] Altera utilitas eſt liberare ſanguinem a ſubtilibus particulis, quæ majori copia retentæ, ſpiritibus ſe admiſcent, & eorum in cerebro actiones turbant. Pone nunc ſupprimi perſpirationem, ergo materies, quam perſpiraſſe oportebat, aut ſtagnat, aut ſanguini remiſcetur: inde multa mala, & eo promptio putredo, quo hoc perſpirabile ſubtilius fuerit.

779. Applicata externa frigida, meatus claudunt, fibras contrahunt, retenta retropellunt, exhalationem impediunt; hinc efficiunt quæ perſpiratio impedita. Calida autem, aperiunt, laxant, exhalant, verſus cutim ducunt, ſed exſiccant. Humida abluunt excrementa, aperiunt ora, laxant vaſa, alliciunt extrorſum, unde ſi nimiam, morbos producunt, ut Sudor nimius (777.). Sicca contraria faciunt: ex quibus efficacia balneorum, fomentorum, epithematum, intelligitur, ſi prius cognoſcitur materies, qualitas, modus, durationque applicandi: ut & reliqua memorata (744.4.) prius facillime capiuntur.

779. *Frigida*] Hæc trium generum ſunt: 1 Aer, qui ſanguine noſtro ſemper frigidior eſt; quando vero valde friget, tunc corpus noſtrum veluti in balneo frigido ponitur. Toleramus equidem frigus ad gradum 33. thermometri FAHRENHEITIANI: ad gradum vero 31. aqua jam conglaciata eſt. Verum aer longe frigidior redditur, cum Gedani a Cl. ROEMERO viſum ſit thermometrum deſcendiſſe ad 32. infra

infra 0. adeoque aer, qui 20. ſub 0 deſcendit, plus refrigerat, quam aqua etiam frigidiſſima. 2. Aqua, quæ nunquam frigidior reddi poteſt, quam ad gr. 33. ſupra 0. infra hunc gradum jam glacies eſt. 3. Aqua ſale ſaturata poteſt frigus induere majus quam 33. graduum, & tamen fluida manere, adeoque hujuſmodi balneum frigidius reddi poteſt, quam ſi aqua pura fuiſſet.

Contrahunt] Pono hominem calidum eſſe, aerem vero frigidum, huic aeri hominem nudum pectus exponere: Dum denudatur, totus minor fit, & emergunt undique per univerſam cutem tubercula ſimilia cuti deplumati anſeris, quæ fines ſunt ultimarum arteriolarum exhalantium eminentes, quia liquor a tergo urgetur, neque per contracta exhalantium vaſorum orificia dimitti poteſt. Redde calorem, evaneſcunt omnia tubercula. Omnia enim corpora per frigus minora reddunturt: in ipſo ferro hoc experimento confirmavit PARISINA academia. Ergo, quando ſummum frigus cutem contingit, omnia vaſa cutanea conſtringuntur, & fluida ſua repellunt ad interiora per venas, verſus magnas cavitates & cor ipſum, adeoque cum interiora caleant, *ασυμμετρια* naſcitur inter interiora & exteriora. Intelligitur balnea frigida magnam cautelam requirere. Certum eſt, per eadem magnos effectus præſtari: ut non omnino mirer hujuſmodi balnea AUGUSTI ævo Romæ magna in fama fuiſſe, commendante ANTONIO MUSA, & hodie adhuc a multis in Anglia in uſum revocari. Sed omnino conſiderari debet, ab his balneis humores magno impetu in caput premi: totum enim corpus a frigido conprimitur, & caput ſolum non poteſt a frigore contrahi, ob oſſeam indolem, figuramque globoſam, adeoque vaſa in capite laxa & libera ut prius manent, quo neceſſe eſt humores a partibus obſtructis confluere & cephalæas facere. Objiciunt ægros monendos eſſe, ut etiam caput immergant; verum non vident, neque ea ratione vaſa capitis anguſtiora reddi.

Laxant) Maxime vero omnia liquida ab interioribus ad exteriora trahuntur. Hinc calidum animal continuo pondere minuitur, & in magno calore toti fere in aquam diffluimus. Sed vaſa præterea valde extenduntur, inde errores loci &c. Cl. BERNIER, dum aulam imperatoris indoſtanici in Cachemiriam ſequitur, terræ illam paradiſum, in adſcenſu montis Bember cum exercitu hanc caloris vehementiam expertus eſt, ita enim ſitiit, ut perpetuo bibere cogeretur, ita vero ſudavit, ut de potu intra ſemihoram nihil in corpore ſupereſſet. Peribat omne animantium genus, præter camelos, qui ſoli intolerabiles ardores inoffenſi ferunt.

Humida] Hæc corpus totum relaxant & debilitant, uti experimur in aere humido, toti enim torpemus.

Extrorſum) Undique per ſuperficiem corporis humani patent oſcula vaſorum exhalantium & reſorbentium. Pone nunc huic ſuperficiei humorem adplicari, dilatabuntur arteriæ, ab humido relaxatæ, & exhalatio copioſior fiet, quia *fines dilatati* minus reſiſtunt: *in aperta* interim vaſa venoſa, pariter debilitata, liquida ſubeunt, ut corpus ſenſibiliter ad ſtateram augeatur, quod experimenta BELLINI docent in cap. *de balneis*. Ergo aer humidus reſpectu arteriarum humores extror-

trorſum, reſpectu venarum introrſum ducit, & ex ea cauſa ſanguinem diluit.

Sicca) Siccus aer, & pannus ſiccus bibula corpora ſunt, & aquam adtrahunt. Id demonſtrant experimenta pulchra, quæ ad hunc finem cepi, & quibus mihi conſtat, hujuſmodi pannos plurimas libras aquæ intra breve tempus reſorbere. Deinde id demonſtrant fullonum experimenta & pannificum. Nam panni madidi in quieſcente, ſed ſicco aere, ſuſpenſi intra paucas horas ſiccantur: ſi vero aer ipſe humidus fuerit, madorem diutiſſime retinent. Nunc conſidera, cutem noſtram cum panno hujuſmodi conparari, humido, dum ſana eſt, nam nummus politus, qui cuti admovetur, continuo madet. Ergo aer ſiccus de ea cute humiditatem reſorbebit; dum vero proxima cuti humiditas exhalat, ſequitur proxima, quæ denuo exſiccatur, & ſic intra horam balneo ſicco homo occidi poteſt.

Qualitas) Longe alia efficacia eſt balnei, prouti ex vino fuerit, aut oleo, aut aqua marina, aut pluvia. In univerſum autem eo magis corpus mutatur, quo liquidi adplicati particulæ mobiliores fuerint. Aqua balnei ſtagnans non valde efficax eſt, corpus autem idem ſuſpende in vapore aquæ calidæ, centies certe potentius ab hoc vapore mutabitur, quam a quieſcente aqua. Inde mirabile robur balneorum a ſubſtrato & accenſo alcohole, quæ ipſos venereos tumores auferunt, quod ipſe præſens vidi.

780. Sunt & internæ quædam corpori diatheſes, adeo generales, ut plurimi morbi ab iis, ut cauſis, pendeant; unde in enumeratione cauſarum generali proponi, explicarique per ſuas cauſas ſolent; ſuntque imprimis plethora, cacochymia, heterogenea interna.

780. *Heterogenea*] Ut vermes, calculi, & alia hujuſmodi.

781. Plethora fit, ſuſtentatur, augetur, in corpore, cui viſcera Chylopœa fortia, vaſa ſanguifera laxa, victus plenus boni ſucci, ætas media, temperies ſanguinolenta, tempus hybernum, & æſtivum, aer humidus, mens otioſa & indolens, artuum truncatio. Facit autem intolerabilitatem caloris, motuſve; extenſionem vaſorum majorum; compreſſionem minorum; hinc, minima data occaſione, lacerationem in vaſis, ſuffocationem in liquidis; inertiam; deſidiamque.

781. *Media*) Inter annum 18. & 48. quo tempore plethora viget.

Hybernum) Hujus efficacia eſt replere, ſimul autem viſcerum actiones augere & digeſtionem adeo copioſiſſimam facere: æſtivi vero rarefacere, & vaſa expandere. Vere & autumno plethora parum augetur.

Artuum) In hominibus, quibus artus aliquis amputatus fuit, plerumque naſcitur plethora. Quando robuſtiſſimi homines in bellis ambobus femoribus privati ſanantur, ventriculum quidem eumdem retinent, & pulmones æque magnos, adeoque eamdem, quam prius, ſanguinis quantitatem perficiunt, ſed vaſorum ſanguinem vehentium pars quarta ſublata eſt, reliquæ adeo partes ſuperſtites hanc quartam ſupra legitimam quantitatem admittere debent, ſi duo crura pro quarta parte corporis ſumſeris. His hominibus plethora certo naſcitur, ſæpe funeſta. Ergo monendi ſunt, ut ſibi caveant ſtrictiori diæta, parco potu, & frequentibus venæſectionibus, donec corpus novæ & nonnaturali proportioni adſueſcat.

Minima] Plethoricus homo hoc quidem momento ſanus eſt, ſed augeatur vel paulo ſanguis, vel eadem agat, ac ſi auctus eſſet, jam morbum plethora faciet. Nempe minimus calor rarefaciet humores, & cum humores citius quam ſolida expandantur, vaſa nondum expanſa ab humoribus violente diſtenduntur. Hi homines nullas mutationes tolerant, quas tamen vitæ ordo & leges non ſinunt evitare, quales ſunt calor externus, corporis exercitium &c.

Laceratio) Quando inpetus aliquis præter naturam in vaſa urget, rumpuntur, & ſanguis per nares effluit: ſi vero hæ naturales viæ reſiſtentiam ſanguini majorem obpoſuerint, poterunt internæ & funeſtæ in ipſis viſceribus hæmorrhagiæ fieri.

782. Cacochymia conſiderari poteſt *vel in iis*, quæ extrinſecus humoribus accidunt, *vel in iis*, quæ interne illis adhæreſcunt; tumque iterum vel in omnibus ſimul, vel in aliquo ſingulari.

783. Ubi ergo occurrit primo nimius humorum per vaſa motus, is facit humorum compreſſionem, attritum, attenuationem, calorem, diatheſin inflammatoriam, & mala jam explicita (766.) Eorundem vero motus nimis lentus, facit vitia ſimillima iis, quæ jam expoſita (769.) Inprimis periculoſus ſpirituum nervoſorum motus exceſſu, vel defectu peccans, inde *enim* omnes coctiones, ſecretiones, excretiones, *læduntur*, & inde varii, omnis fere generis, morbi.

783. *Motus*] Quando omnes humores optimi ſunt, tunc morbus ſimpliciſſimus & frequentiſſimus eſt nimis velox motus ſanguinis. Hujus effectus ſunt, partes liquidorum propius ad ſe invicem premere, expellere quod ſubtuliſſimum fuit; deinde omnia *eadem* facere quæ plethora .; Quando enim intra datum tempus duplum ſanguinis ad cor venit, idem eſt, ratione vaſorum, ac ſi duplo plus ſanguinis continerent,

Διαθεσιν) Hanc dicimus adeſſe, quamprimum globuli ſanguinei ita incipiunt conprimi, ut ſe non in punctis, ſed in planis contingant. Sanguinis enim materies tota figurabilis eſt. Motus ſanguinis moderatus particulas globoſas facit, nimius ſanguinem in unam ſolidam maſſam conpingit.

Nervoſorum] Animi adfectus omnino ſunt ſpirituum febriles morbi. Uti enim veræ febris eſſentia ponitur in ſanguinis arterioſi velociori per cor circulatione, ita in adfectibus id fortius agit, cujus ad motum proxima neceſſitas eſt, augetur ergo vis cordis &c.

Excretiones) Nemo negabit, in corpore humano omnes actiones reduci poſſe ad ſolidorum in humores conpreſſionem, & humidorum motorum in ſolida inpetum. Adparet adeo, liquorum motu aucto impetum in aperturas extremorum vaſorum augeri : ſed ea terminantur in fines teretes, qui plerumque aliquo quaſi ſphincktere circumdantur, congenere cum majoribus illis ſphincteribus oris, œſophagi, pylori, ani, veſicæ, ductus Pancreatici, choledochi. Verum hi ſphincteres omnes a ſpiritibus reguntur, his ergo turbatis omnes in corpore humano actiones turbari neceſſe eſt.

784. *Humorum autem nimia Fluiditas producit nimiam exhalationem, conſumtionem, ſecretionem perturbatam, vaſorum majorum arctationem, inanitatem eorundem, debilitatem, in minoribus vaſculis obſtructiones, rupturas, ſuppurationes; inprimis nocet ſi magna acrimonia, motuſque, ſimul concomitantur.*

784. *Nimia*] Quando hoc in ſaniſſimo homine fit, continuo humores a vi cordis & arteriarum prementur in minora vaſa; ſed ibi reſiſtentia minor eſt, ſtagnabunt ergo ibi vel excernentur.

Hæc addere neceſſarium fuit, poſtquam celeberrimi medici ſcripſerunt, [a. 1732. CRAANEN & BONTEKOE) tunc ſanguinem optimum eſſe & ab omni corruptione morbive metu integerrime conſervari, quando omnes humores corporis fluidiſſimi ſunt. Hæc opinio ita invaluit, ut etiam ſummi viri eam publice propugnarent, & ſanitatem unice profuſo Theæ & Coffeæ potu vellent reparatam. Verum EGO quidem miror homines eſſe, qui EO ſapientiores eſſe velint, a quo leges naturæ poſitæ ſunt. Hujuſmodi ſapientiæ humanæ conatus ſemper fatales effectus ſortiuntur: & in ea ipſa, quam deſiderant, ſan-

sanguinis perfectione ponitur essentia consumtionis. Hæc enim est cohæsio nimis parva humorum in corporibus agilissimis: quibus hæc natura est, ii homines præstant agilitate corporis, & meabilitate humorum, atque promtitudine intelligendi; verum iidem diffluunt undique, &, nisi cœrceantur humores, pereunt exhausti, neque unquam sanantur, quin sanguini crassities legitima redierit. Tunc vero, si præterea diæta stricta usi fuerunt, & rusticatione, & equitatione in aere libero, & corporis fricationibus, sanari poterunt: his enim remediis sanguis conpingitur, & quamdiu non conpingitur, medicus laterem lavat. Hinc adparet, quam male in his morbis argentum vivum exhiberi soleat. De sanguine enim pars fluidior ex arteriis rubris in vasa minora secedit, remanet pars crassissima sola, cum qua vix ullus humor se patitur misceri; hinc ex ipsa prægressa fluiditate sequuntur morbosæ pessimæ indolis obstructiones. Quamdiu in flore ætatis vigent, & vasa plena sunt, fluxilitatem humorum utcunque tolerant; sed brevis est felicitas, herbæ enim solstitialis similes sunt, quæ mane floret, & sub vesperam exaruit. Fluiditas summa humorum agilissimam vitam facit, sed momentaneam: crassities vero constantiam in sanitate efficit.

Acrimonia) Hæc fere humorum est conditio in scorbuto, a causa alcalescente in navibus contracto.

785. Eorum vero Tenacitas nimia parit obstructiones, vasculorum extensiones, dolores, tumores, inprimis autem ad glandulas, & ad plexus arterioſos. Ubi vero tenacitati juncta pariter acrimonia, tum pro varia proportione, qua concurrunt hæ duæ, maxime fit vasculorum destructio, unde dein, effusis humidis, pustulæ, inflammationes, gangrænæ, sphacelus, cancer, ulcera cacoethe, caries, & similia sane mala; est autem quandoque acrimonia comes, aliquando pedissequa, tenacitatis.

785. *Acrimonia*) Chirurgi norunt, caustica sola cuti admota parum operari: quando vero super medicamentum vesicatorium emplastrum tenax inponitur, tunc vero violenter erodunt, summa enim vis corrosionis est, quia cum acrimonia tenacitas conjungitur. Tenacitatem hoc loco voco id, quod difficulter excutitur. Homo sanissimus miscetur prostibulo pessime infecto, suscipit ab eo coitu materiem, non lentam quidem, cum lues venerea omnes humores in ichorem dissolvat, sed *singulari modo* acrem: hæc oleo humano & ossium medullæ miscetur, & tunc ita tenax fit, ut inter tenacia excellat, neque possit ex nostris humoribus excuti. Eadem ratione pessimi morbi fiunt in acutis passionibus, quando dissipata parte fluidiori,

diori, craſſior in extremis vaſis ſtagnat, & ſtagnando acris fit, tunc enim omnia deſtrui neceſſe eſt, ab acrimonia cum tenacitate conjuncta, & inprimis, tenerrima illa cerebri vaſa.

In homine ſano ſanguis adeo blandus eſt, ut *optimum* collirium ſit, & nunquam viderim ullam partem corporis a ſanguine inſtillato dolere, cum potius recentiſſimus pipionum ſanguis oculo inſtillatus dolores leniat. Quando vero ſanguis per motum animalem agitatur, tunc adeo acris fit, ut ipſe ſudor fœteat, putrefacturus ſanguinem, ſi retineretur: & ipſe ſanguis, adeo blandus, adeo leniſſime ſalſus, aucto calore adeo putridus fit, ut manum, quam contigerit, cogat deſquamari: id enim contingit iis, qui cadavera putridiſſima tractant.

786. Humores acidi crudi, acidi acerbi, acidi fermentati vinoſi, acidi chyloſi, acidi lactei; tum & alcaleſcentes volatiles, fixive, aut jam ipſa re alcalini; iterum ſalſi muriatici, ammoniacive; acres ſalini, oleoſi, aromatici; inſulſi tandem & oleoſi; pariunt morbos quam ſimillimos propoſitis (760. ad 767.)

786. Veriſſime HIPPOCRATES „in corpore humano non ſolum calidum, humidum, & frigidum, & ſiccum reperiri, ſed amarum etiam, & acerbum, & ſalſum, & oleoſum: & in amaro quidem amariſſimum, in ſalſo ſalſiſſimum. Hanc antiquiſſimam doctrinam ſequor.

Lactei] Præter eos, quos hic enumeravi, non novi alios ſales acidos, qui in corpore humano generentur.

Alcaleſcentes] In humoribus vitalibus nunquam alcali vidi, ſed ſalſum ammoniacale; & perſuadeor me alcali humanum debellaſſe. In viro clariſſimo, Profeſſore hujus academiæ, qui iſchuria ſexto die exſtinctus fuerat, uncias aliquot lotii paulo ante mortem redditas recentiſſimas omni experimenti genere torſi; rubrum erat, fœtidum, & acre, nullum tamen ſignum alcalinæ indolis edidit. Neque unquam liquores humani in alcali tranſeunt, quin multo prius a tanta mutatione tenerrima cerebri & cerebelli ſtamina deſtructa ſint, & mors alcaleſcentiam præveniat. Tantum abeſt, ut verum ſit, quod docent HELMONTIUS, SYLVIUS, OTTO TACHENIUS & alii, humores humanos ſanos alcalinos eſſe.

Inſulſi) Quoties abundant, morbos faciunt.

787. Pituita autem inſipida, acida, ſalſa, vitrea, Veteribus adeo conſiderata, intelligetur quoad ortum, & effectus, ex (785. 786.).

787.

787. Pituita eſt humor lentus, qui in aqua difficulter diluitur, quod particulas mucoſa quadam tenacitate connexas habeat. Hanc veteres & vulgus pro frequentiſſima cauſa morborum habent, & plebs apud medicum vix ſolet queri, niſi de acido, vel bile, vel pituita. Falſa certe pathologia, quam ſenior olim prudenſque medicus ME juſſit deferere.

Inſipida) Hæc non nocet, corpori enim naturalis eſt. Omnis pars corporis humani ſana pituita inſtruitur. Ipſi oculi non aquoſo omnino liquido oblinuntur, ſed ejus modi, quod facile in pituitam concreſcat. Neque os pura ſaliva madet, ſed permiſto cum ſaliva muco, qui ſaniſſimis inter animalia ex ore perpetuo propendet. In aſpera arteria, pulmone, ventriculo, inteſtinis, pelvi, urethra, vagina uteri, articulationibus oſſium, ubique reperitur pituita. Nempe tres in corpore regiones ſunt in quas pituita diſpoſita eſt: 1 Ubicunque aer externus cutem abſque medio contingit, uti in facie, quæ tota unctuoſa eſt, & deterſa linteo puriſſimo id flavo oleo inficit. 2. Ubi magnus adtritus eſt, ut adnates, ad inguina, & junctura rum loca, quæ magna pondera ſuſtinent, pituita diſponitur. 3. Ubi acrimonia aliqua regnat, in toto ore, faucibus, naribus, oeſophagi cavitate, & ventriculi, & inteſtinorum, & urinariæ veſicæ. Hæc eſt ſedes pituitæ naturalis. Triſtis adeo eſt triumphus medicorum, qui in ſella pituitam expurgatam videntes, morbum devictum credunt. Nam pituitam ſimillimam in ſaniſſimo homine a purgante adſumto egeri certum eſt, cujus ad vitam ſanam ſumma neceſſitas eſt. Veras utilitates pituitæ & morbos ab ejus degeneratione ortos veriſſime recenſuit CLOPTON HAVERS, inter quos ipſa podagra eſt, & rhachitis, & arthritis. Ante HAVERSIUM obſervatum reliquit HIPPOCRATES, quando humor mucilaginoſus circa articulationes artuum ſtagnat, neque motu expeditur, inſpiſſari paulatim & fluxionem ad eam partem facere. Optimus humor in peſſimum degenerat, quando non ita adtenuatur, ut tranſpiret.

Acida] In corporibus hominum languentium & virginum naſcitur acida in ventriculo pituita, ab inertia vaſorum, quæ adtenuandæ pituitæ præfecta ſunt: ea adeo languente vi vitæ, morbos parit. Vegetabilia in acidum abeunt, & lac caſeum generat, quem tenelli puerorum & virginum ventriculi ſuperare nequeunt. Inde hæc pituitæ ſpecies huic ætati propria.

Salſa] In ſcorbuto, catarrho, coryza, materies, quæ deſtillat, ſalſa eſt. *Qui per quatuordecim dies puro ſero lactis abſque ullo alio cibo & potu vivunt*, quod MIHI accidit, ſalem tamen in urina habent, uti fieret, ſi acria adſumſiſſent. Ergo NATURA facit ſalis certam copiam ex ingeſtis cibis, qui non habebant, niſi ſalis materiem. Ille ergo ſal, quem NATURA corporis noſtri ex cibis adſumtis parat, commiſtus cum inerti pituita, quæ ad articulationes hæret, & incraſſata ſtagnat, materiem conponit, quæ & tenacitate peccat, & ſalina acrimonia.

Vitrea] Hanc veteres deſcripſerunt, & diu ignoratam, ex duobus caſibus ſingularibus tandem perſpexi. Civis erat urbis noſtræ, a partu languida, pallens, exſan-

guis, & frigida, ut vix vivere videretur, ſuccis interim ſatis plena. In ea femina vidi, quod GALENUS deſcripſit, copioſe per alvum excretam materiem, quæ pelluciditate vitrum æmulabatur, ſpiſſiſſimam, inſtar gelatinæ Cornu Cervi, quæ in frigore ſpiſſeſcit, & odore omni deſtitutam. Hanc pituitæ ſpeciem mortalem eſſe VETERES pronunciaverunt, neque ulla arte ſuperari poſſe, cum tunc demum naſcatur, quando jam integre corporis vires defecerunt, & ipſe calor naturalis. [1732. Vidi hujus modi ægros, evadere ne unum vidi.

788. *Bilis flava, vitellina, porracea, æruginoſa; Iſatodes, ſolo motu, convulſione, animi affectu, ſæpe naſcitur, cauſa vix explicata hactenus; producit autem multos, maloſque morbos, nauſeas, horrorem contra cibos, anxietates, ſingultus, cardialgias, vomitus, dolores iliacos, colicos, tormina, flatus, borborygmos, diarrhœas, dyſenterias, acutos morbos, febres, convulſiones.*

788. *Flava*] Naturalis hic color eſt bilis veſicularis.

Vitellina) Dilutior, qualis hepaticæ bilis color eſt.

Porracea) Viridiuſcula.

Iſatodes] Ex nigro virideſcente & flavicante colore.

Motu) Homo ſanus, qui mari ſe commiſit, vomet ingeſta primum, tum bilem, ab initio flavam, deinde ejuſdem, ſed ſaturioris coloris, ſenſim magis & magis virideſcentem. Color bilis eo deterior fit, quo magis malum urget. Ita ſaniſſimus homo, cui caput percutitur, æruginoſa vomet, ſi internum caput læſum fuerit, ex antiquiſſima HIPPOCRATIS obſervatione.

Anxietates] In non alio vomitu graviores. Quamprimum enim bilis ventriculum ſubiit, moleſtiſſimum ſenſum excitat, donec vomitu ejiciatur.

Singultus) A diuturna nauſea ventriculi, a qua non diu abeſſe ſolet.

Cardialgias) Non ab acido, uti in prima ſpecie, neque ab aromatibus plenius ingeſtis, quæ ſecunda eſt, ſed a bile, quæ in ſanguinem reſorbta febrem excitat.

Dyſenterias) Varia mala pro variis locis inteſtinorum, ad quæ impetu fertur. In infantibus hujus modi diarrhœæ virides a bile oriuntur, quas nemo ſanaverit, niſi qui novit temperare bilis acrimoniam.

Acutos) Qui periculoſi æſtimantur, quando bilis ſanguini ſe admiſcuit.

789. Bilis autem Atra dicta a colore ſuo, & Bilis vocata a ſede, ubi colligitur, & unde excernitur; aliquando

do ſapore acerrimi aceti, quandoque vero putrefacti cruoris, rodit, urit, eliquat, inflammationes, gangrænas, ſphacelos, dolores atrociſſimos, effervescentias enormes, excitat. Triplex quidem talis in cauſis morborum deſcribitur: 1. mitiſſima ex ipſa materie ſanguinis nimis moti, hinc exuſti dicti (766. 783.) 2. ex hac prima magis, magiſque, per eaſdem cauſas exacerbata. 3. ex bile corrupta, exaſſata, quæ ſi ex flava, vitellina, porracea, æruginoſa, Iſatode, orta fuerit, poſterior ſemper pejor eſt, hinc pro varietate indolis, qua gaudet, & pro ingenio partis, in quam deponitur, varii admodum ejus effectus.

789. *Atra*] Humorem nigrum, vomitu rejectum, atram bilem dixerunt veteres, quod in ſyſtemate bilis habitet.

Aceti] Quæ terram permiſta fermentat, uti oleum vitrioli, & dentes adtactu ſtupere cogit. Talem HIPPOCRATES deſcripſit, & ipſe vidi.

Putrefacti] Quæ inter omnes ſpecies teterrima eſt, & mala inſanabilia facit.

Rodit] Tunc bilis acris calefit, & ab inteſtinis premitur.

Mitiſſima) Quæ vocatur *humor atrabilarius*, non *atra bilis*, & aduſtus ſanguis eſt, qui oleoſas atque terreſtres, ſed acriores particulas continet, poſtquam particulæ ſubtiliores difflatæ fuerunt.

Exacerbata] Picea pars ſanguinis. Hæc humorum degeneratio malignitate inter omnes excellit. Veteres bilem atram motam dixerunt. Talis maxime æſtivo tempore gignitur per nimium motum.

Corrupta] Omnium peſſima & tanto deterior ſanguine corrupto & acriori, quanto bilis ſanguine acrior eſt. Oritur a bile *in ipſo hepate* cyſtico ductu, aut duodeno inteſtino putrefacta. Hujus modi atra bilis aliquando in febribus epidemicis evomitur, quam nemo cauſæ ignarus ſanaverit, cum tamen diluentibus & bilem temperantibus tractata paucos occidat.

Effectus) Vaſa inprimis omnia erodit, per quæ fluit, & febres vehementes excitat.

790. Sanguis etiam, ſerum, bilis, ſi *ſcatent prædominante* acido, alcali, muriatico ſale, *oleo, vel terra*, producunt morbos, quales ex *his rebus oriri* demonſtrati ſunt (760. ad 767. & 786.)

790. *Sanguis*) Aggregatum omnium humorum. Serum vero aggregatum omnium humorum excepto rubro. Quando in ſanguine ſero vel bile ſal prædominatur, hi humores cum ſale moti & agitati . . . . 1732.

Oleo) Olea putrefacta in cellulis & ſanguini ſubito reddita, & ad cor adlata, mira faciunt.

791. Serum ſanguinis, bilis, urina, generant ex ſua materia *calculos* compoſitos ex volatili ſpiritu, ſale, oleo, & ex terra hæc excipiente, certo modo unitis.

Hi vero extenſa ſua mole, pondere, motu, vicina comprimunt; tum quoque vaſa calculos complexa motu, & preſſu ſuæ ſubſtantiæ contra duros, aſperos, atteruntur, deſtruuntur; hinc tranſitus humorum intercipitur, creatur dolor, inflammatio, ulcus, gangræna, callus, & quæ ab his pendent, mala.

791. *Calculos*] Materies dura friabilis, quæ in nullo fere liquido ſolvitur, (præter ſpiritum nitri] in cavitatibus vaſorum noſtrorum quieſcens. *Non oriuntur ex humorum degeneratione*, & videntur ab ipſis elementis corporis noſtri oriri.

Urina) Centies hæc experimenta repetii, & inter centum urinas vix unam reperi, quæ calculum non contineret: 1732. & in lectionibus publicis de calculo a. 1728. demonſtravi, omnem, etiam ſaniſſimum hominem ſemina calculi ſecum ferre. Ergo non monſtrum in natura eſt, ſed fit ex ipſis elementis corporis noſtri, quæ emerita, & ad functiones humanas pene inepta, ſpecie minutiſſimorum floccurorum per urinam excernuntur, quod per microſcopium adparet. Unus ſingularis flocculus non eſt calculus, centum vero forte flocculi uniti, cohærentes & concreti calculum faciunt ſabuli grano æqualem, & ex millenis horum ſimilibus ipſe calculus major naſcitur. Chemia demonſtrat, calculi elementa fere eadem eſſe, quæ oſſium, terram, ſal, oleum, ſpiritum. Sed in ipſo etiam ſero, viiſque ſalivalibus, & pulmonis vaſis aereis, & bilariis meatibus calculi reperiuntur. Inter decem mortales chronico morbo exſtinctos, vix unum reperies, cui non calculoſa aliqua concretio circa bilis vaſa inſederit, aut in alia corporis parte. In ſanguine tamen rariſſimi ſunt. Naſcuntur quiete inprimis, vix in homine qui agilem vitam vivit, aut inquietiori animo eſt; ſed in iis, quibus neceſſitas quieſcendi incumbit.

Sale] Raro vel marino ſale, vel acido, vel alcalino fixo. CL. SLARE demonſtravit in ACTIS BRITANNICIS, ex duabus unciis calculi calcinatis vix drachmam cineris ſupereſſe, reliquam molem omnem volatilem abire in oleum & ſalem. Id confirmat Cl. HALESIUS in *ſtaticis in vegetabilia experimentis*,

tis, & invenit, Calculum veſicæ maximam inter omnia corpora vim aeris elaſtici generare.

Oleo] Sed putrido.

Mole] Primum malum calculi eſt, quod natus augeatur. Calculum facere facillimum eſt: ſi arenulam vel minutiſſimum calculum in matula merſeris, & ſæpe recentem urinam adfuderis, & teporem addideris, ſemper aliquid ad hunc quaſi magnetem accedet, & increſcet additis ſucceſſive lamellis in magnum calculum. Huc refero aſperitatem ſuperficiei, quæ maxime corpus lædit.

Motu] Calculus ex ſe ipſo, dum quieſcit, nihil mali facit niſi ponderis ſenſum, ſed irritat, mole, pondere, aſperitate; hinc irritatæ partes muſculares & membraneæ acute ſentientes, quæ hoſtem expellere conantur, ſe ad calculum adterunt, & dolorem eo majorem excitant, quo magis calculum expellere conantur. Ita cui ſabulum in oculum illapſum fuerit, ei palpebræ adeo fortiter & convulſive claudentur, ut nequeas aperire etiam robuſtiſſimus: ſic emunguntur lacrymæ, quæ ſabulum eluant. Recte HELMONTIUS *de lithiaſi*, membranam ſe ipſam inflammare. Ergo ut dolorem calculi tollas, neceſſe eſt tollere adtritum, nempe ſopienda eſt veſicæ circa calculum conſtrictio.

792. Ova inſectorum cum aere, potu, cibo, corpori ingeſta, pituitæ inteſtinali, fœcibuſve, miſta, aut in cavitatibus nidulantia, fotu, quiete, calore, exponunt vermes rotundos, latos, vel Aſcarides; iidem forte quandoque cum iiſdem aſſumtis deglutiuntur, inde creſcentes corpori quoque inhærent.

Illi autem ſugendo, movendo, vellicando, rodendo, terebrando, chylum conſumendo, nervos irritant, ſolida vulnerant, nauſeas, horrores, cardialgias, vomitus, animi deliquia, maciem, famem caninam, tumorem abdominis, & talia producunt; maxime flatus, ſubitoſque tumores, creant.

792. *Inſectorum*) Omne animal, quod cognitum ſit, generat ex aliis animalibus prius exiſtentibus. REDUS in aureis ſuis experimentis demonſtrat, ex putrefactione nullum animal generari, niſi ovum ex animale in corpus putridum depoſitum fuerit; neque carnes putridiſſimas vermes generaſſe, quando aer accurate excluſus erat. *Hæc* experimenta in aere florentino fecit, in quo intra ſex *horas* vermes in carne naſcuntur. *Nullus unquam* mortalium contrarium experimentum produxit: & omnia abſque exceptione animalia ex ovo, & ex ovo inprægnato prodeunt. Triplex autem eſt generatio animalium:

1. na-

1. naſcuntur ex mare ſeparato copulato cum femella ſeparata. 2. Alia animalia in eodem corpore partem maſculam & femininam circumferunt, & illa alterius animalis femininam partem ſubit, hæc ejuſdem alterius individui maſculam partem recipit, *uti in limacibus nudis*. 3. Alia animalcula ſimul ſunt maſcula & feminina.

Aere] Experimenta demonſtrant, ſemina pappoſa, ovis animalium & majora, & ponderoſiora, deferri in turres, ibique in plantas adoleſcere. In Chemicis l. de aere demonſtravi, aliquando nubes vermiculorum in aere obvolitare. Cicadarum nubes ſuper oceani altiorem alveum volantes vidit in itinere Iamaicenſi HANSIUS SLOANE, quæ ex Aſia in Americam ſuper immenſum mare iter faciunt. Non adeo magis in aere animalia rara ſunt, quam in aqua piſces. Pluvioſus aer plenus eſt animalculis rodentibus, *ut aliquando veſtes ſubito* erodantur a pluvia quæ ſuper eas veſtes decidit. Eadem ratione vermiculi in nos ipſos irrepere poſſunt & ibi ova ponere. In India vermes reperiuntur, qui in cutem humanam ſe inſinuant, ut ſuper fuſum extrahi neceſſe ſit. Non id quidem volo, quod KIRCHERUS, qui peſtis cauſam explicaturus, adfirmat, totam atmoſphæram undique vermiculis plenam eſſe, eoſque ſanguinem noſtrum inficere, ut pariter & ipſe verminaſcat, atque hoc peſtem eſſe. Nam huic hypotheſi experimenta repugnant. Id volo, omnium animalium, quæ in hominis corpore latitant, primordia in aere fuiſſe.

Potu] Acetum vappidum animalculis plenum eſt. Cereviſia, & ipſum vinum verminaſcunt, & facilius aqua, quæ tota verminoſa eſt, eaque maxime quæ a vegetabilibus prolicitur. LEEUWOENHOECKIUS demonſtravit, potus noſtros aeri expoſitos in veras animalium piſcinas abiiſſe. Poma, pira, panis, animalculis plena ſunt. In butyro, & caſeo, diutius adſervatis continuo vermes adparent. ROTERODAMI terribile in puella exemplum exſtitit, cui omnes ſex ſinus pituitarii vermibus plena fuerunt, qui de hora in horam increſcebant. Hanc ſanavi fumo leviori cinnabarino, & tabaci cum aqua decocto per nares adtracto, quo continuo coegi animalia, ut de naribus deſilirent.

Rotundos] Teretes, albos lumbricos: ſimillimi eorum, excepto colore, qui rubri in terra reperiuntur. Sed & iſti vermes arenæ arefactæ inmiſſi, & tepido lacte irrorati, exalbeſcunt toti, uti per accurata experimenta conſtitit; ut manifeſtum ſit, nos hos vermes cum cibo adſumſiſſe. In fetu quamdiu utero materno continetur, nullus unquam vermis viſus eſt, neque in infante, quamdiu ſolo lacte cocto cibiſque coctis nutritur. Tum demum vermes incipiunt generari, quando cruda adſumuntur.

Latos] Conſtat per certa experimenta hujus modi vermes excretos fuiſſe aliquot centenarum ulnarum longitudine, qui convoluto corpore a pyloro ad colon uſque inteſtinum tenue replerent. Ipſe ſolo vitriolo martis cum melle dato ex Ruſſo homine vermem trecentarum ulnarum expuli. Tæniæ vero aſcarides ſunt, quæ ſe mutuo retinent.

Aſcarides] In ſolo recto inteſtino: ibi ſæpe ante ſomnum intolerabilem pruriginem excitant. Hi

ſunt

ſunt vermes corporis humani quaſi proprii : aliæ vermium ſpecies rariores ſunt.

Terebrando] Inteſtinorum a vermibus perforatorum exempla proſtant.

Conſumendo) Inde fit, ut verminoſi homines perpetuo eſuriant, & nunquam pingueſcant, licet tota fere die edant.

Horrores) Maxime quando in ventriculum ipſum adſcendunt : tunc enim infantes certiſſime convelluntur, adulti vero homines tantis nauſeis adfliguntur, ut ne unico momento temporis perferre poſſint.

Maciem] Quia chylum intercipiunt, materiem nutritionis.

Abdominis) Pueri verminoſi ſolent protuberantibus ventribus incedere.

Tumores ſubitos) Poſt cibum maxime, quando vermes ex inteſtinis ad ea loca properant, ubi bonorum alimentorum copia eſt. Hoc certiſſimum vermium ſignum eſt : In militibus obſervatio frequens eſt, cum id hominum genus plurimum crudis fructibus horæis veſcatur, crudamque & corruptam aquam bibat. Talis morbus caſtrenſis fuit, in quo tumebant, qui cibum ſumſiſſent; qui abſtinebant, continuo deficiebant animo, & peribat exercitus. In cadaveribus cauſa ignoti mali apparuit, inteſtina nempe veri vermium nidi erant. Hinc fere in omnibus acutis morbis, ubi vermes in inteſtinis adſunt, niſi comedant ægri, beſtiæ in ventriculum, & aliquando & ex ore per gulam erepunt, quod ſignum funeſtum eſt, & demonſtrat bilem, ſuccum pancreaticum, materiem ventriculi, ipſis vermibus nutriendis ineptam eſſe : hæc enim his animalculis fugæ cauſa eſt.

Flatus] Id inprimis in exercitibus obſervatur, in quibus milites ſæpe quaſi ab adſumto veneno turgent : aliquando etiam pereunt ex eo malo, in cadaveribus reperiuntur inteſtina plena lumbricis, qui catervatim ad novi chyli ſedem adſcendunt : hæc cauſa eſt flatulenti tumoris in inteſtinis, ſemper enim ab irratione flatus ſequuntur.

793. Vis externa, aut interna, corporum motorum, lædit partes corporis noſtri ſimpliciſſimas actione omnibus dicta mechanica, utpote nota ; hæc itaque, fatentibus cunctis, nequit referri ad calorem, frigus, humidum, ſiccum, principia chemica, acre alcali, vel acidum. Simili autem ratione & alias cauſas minus viſibiles, hinc parum cognitas agere, facile perſuademur, quæ deinde morbos partium Similiarium inprimis pariunt.

793. *Mechanica*] Omnes ſectæ hic adquieſcunt, nam hæc mala a ſimpliciſſima actione materiæ pendent, neque referri poſſunt ad principia chemica, neque ad quatuor qualitates cardinales. Sola moles,

& figura, & motus hic efficaciter operantur. Et tamen hæc adeo ſimplex actio præſtat eoſdem effectus, quos medicamenta, quæ ab omnibus pro remediis habentur. Manifeſtum eſt adeo, neque a calore, frigore &c. omnes morbos oriri, neque ab acido vel alcali, quod tamen adfirmaverat F. SYLVIVS. Hæc enim theoria neque acris olei, neque lanceolæ actionem explicat. Sive acutus metallicus pugio ad corpus adigatur, ſive inſtrumentum ex ſpina piſcis, vel ex oſſe, vel ex ligno, vel ex lapide factum fuerit; ubique ſequitur effectus, nempe vulnus, & ſanguinis effuſio.

Perſuademur] Si in corpore humano rigida elementa naſci poſſent, ſenſibus inviſibilia, parvorum telorum ſimilia, ea pariter, ut pugiones, effectu mechanico agerent & vaſa deſtruerent. Eadem autem elementa, ut acuta vel rigida fuerint, non agunt a morte. Culter acutiſſimus vaginam ſuam non lædit, niſi motus.

Simili) Multæ cauſæ inviſibiles videntur modo mechanico agere. Exclamabat LULLIUS „ CREATOREM nullum corpus feciſſe, quod ſimplicitate & indiviſibilitate partium Mercurium ſuperaret. Ego ipſe mercurium 25. annis torſi, ut ſecederet in duo principia, & nihil effeci. Verum mercurius iſte decies ter gravior eſt ſanguine, ergo vehementer in eumdem agit. Globus plumbeus cereo forte 185. gravior eſt, hinc, ſi ambo eodem impetu exploduntur, plumbeus aget vi 185. majori quam cereus, qui ob levitatem vires motumque continuo amittit.

794. Materia morbi in parte ægra hærens, ſubito collecta, *Fluxio*, lente congeſta Collectio, appellatur; pro cauſa agnoſcit inertiam partis ſolidæ non ſubigentis, nec expellentis id, quod formari incipit, aut præſentis jam alibi materiæ peccantis in partem, quæ nunc obſidetur, derivationem.

794. *Adpellatur*) Inde tumorum diſtinctio, Chirurgis familiaris, in tumores a fluxione, & tumores a collectione. Fluxionem vocant ſubito orta mala, v. g. quando calculus ex pelvi in ureterem, inde in veſicam devolvitur. Collectio eſt, quando materia paulatim in locum obſtruentem congeritur.

795. Derivatio hæc, fluxio, vel attractio, dicta Veteribus, fit motu, calore, dolore, fotu: atque hinc oriuntur morbi, qui dicuntur cum materie.

795. *Attractio*] Ita dividit HIPPOCRATES, qui ait „ omnem partem corporis humani, quæ plus calet, vel plus madet, vel fricatur,

tur, vel dolet, cito intumeſcere: quod in brachio experiri facile eſt, in quo aliquid horum feceris, & cum altero brachio conparaveris. Noſtro ſeculo, poſt inventam circulationem ſanguinis, novimus humores ad omnes partes pro earum magnitudinis portione deferri. Quando vero aliquo in loco obſtructio nata eſt, adeoque reſiſtentia alibi major, alibi minor eſt, tunc pelletur humor ad eam partem, quæ minus reſiſtit. Hinc, ubicunque in corpore dilatatio eſt aut laxitas, ibi fluxio naſcetur, ut adpareat fluxionem ab obſtructione non multum differre.

796. Venena, peſtis, contagia, ingeſta quomodocunque (744. 1. 4.), lædunt ſolida, fluida, vel utraque ita, ut ſiſtatur curſus humorum vitalium; agunt quidem ſemper vi mechanica (793.), ſed ſæpenumero vix explicanda niſi per principia doctrinæ Chemicæ: concipiuntur enim facile lædere ſolidas partes nimium diſſolvendo, laxando, conſtringendo, obſtruendo; fluida autem depravant nimis inſpiſſando, diſſolvendo, acres reddendo; hinc utraque ſimul corrumpunt unita hac opera: pleraque ideo velociſſima in nervos, pulmones, ſanguinem, agunt actione hactenus minus obſervata, ideo habita plane inſueta, & incomprehenſibili, unde etiam morbi ſic geniti dicebantur Antiquis morbi Totius Subſtantiæ læſæ.

796. *Chemicæ*) Ut alcali & acidum, quæ non ut alcali & acida ſolum, ſed etiam ut oppoſita operantur, & commixta propria phænomena producunt, alios ab iis quos efficiunt ſeparata.

Incomprehenſibili) Chemia multorum venenorum actiones explicat. Ita rationem reddit, quare alcohol venis infuſum animal occidat. Nempe ſanguinem coagulat. Ita explicatur, cur febres contagioſæ peſſimæ oriantur, quando homines per fervidam æſtatem carnes putridas edunt. Nempe ſales ſanguinis mutantur in naturam volatilem & alcalinam. Omnia vero agunt vel in ſolida vel in fluida, vel in utraque. DEUS ſingulis corporibus impertivit proprias qualitates, quas PYTHAGORAS monadas vocavit. Ita ego totus unum ſum „ & ſingula mei pars, v. g. digitus, unus vocatur. *Sed denuo* quilibet digitus conponitur *ex tribus* articulis, *quorum denuo* quilibet unus eſt. .... Talia corpora *una* ſingula ſuum habent eſſentiale principium .... Equus ex gramine naſcitur, ſed gramen in rerum natura nullibi in equum mutatur, niſi in equi corpore. Has nunc eſ-

ſentiales ſingularium corporum proprietates non poſſumus mechanice explicare. Qui conati ſunt, eorum hypotheſes vix per annum ſuperfuerunt. Quæ vero ex generalibus corporum proprietatibus pendent, ea mechanica exponit, v. g. actionem adamantis, indomabilis veneni, quia inteſtina perinde diſcindit, uti minutæ lanceolæ. Sed in priori claſſe nihil explicamus. Arſenicum necat omnia animalia. Si quæras, unde ea vis deleteria ſit? cum in cadaver nihil operetur, chemicus conabitur reſpondere „ſulfur arſenici hoc facere. Verum hæc explicatio relinquit nos in tenebris. Aliquando tamen rationem reddere non licet ob minutiem particularum: Quando vipera hominem momordit, naſcuntur omnia ſymptomata febrium acutarum, & flaveſcit ipſa cutis in loco vulneris, atque mors ipſa, irritis remediis, brevi ſequetur. Id explicare nequimus, etiam ſi indagaverimus naturam veneni viperini. Experimentum in aula Hetruſca captum eſt: taurus ab irata vipera ad nares demorſus, cum brevi mortuus cecidiſſet, inciſus eſt, & nulla mali veſtigia aut in ſolidis, aut in fluidis partibus reperta ſunt. Qui effectus veneni buſonis vidit, quod hominibus lethale eſt, & per anxietates & convulſiones necat, nullam in cadavere mutationem reperiet, neque in veneno ipſo adparent partes, quæ tanto effectui pares videantur. Qui vini fermentati vaporem haurit, vel mortuus cadet, vel alia mala patietur: quorum triſte exemplum in celebri anatomico Helveto fuit: is enim ſeptiduo inmobilis manſit, deinde hemiplegia adflictus eſt, denique amiſſa memoria ad plantæ fere ſtatum redactus eſt. Hæc nemo explicaverit.

797. Sed & ſunt cauſæ quædam ſingulares morborum peculiarium admodum notandæ, quum malæ Conformationi præbeant originem; primariæ habentur, imaginatio Matris, imprudens actio Obſtetricis, Nutricis, vel Cuſtodis negligentia, his enim corpuſculum tenellum agitatum, preſſum, tractum, pulſum, ligatum, deformatur in faciem vix poſtea emendabilem. Sed & indoles ſpiſſorum & acrium humorum ſimilia multa producunt.

797. *Obſtetricum*) Frequenter omnino accidit, ut hæ mulieres pueri cerea corpuſcula deforment, & capitis figuram corrumpant, rudius adprehendendo. Inde adeo frequentes fatui, quorum capita ſemper male formata eſſe, oblonga, vel anguloſa, vel aliter a naturali figura aliena, & EGO vidi, & WILLISIUS obſervavit. Sæpe cogitavi, feliciores fore mulieres, ſi omnino obſtetrices nullæ eſſent. Nunquam enim convenit ars obſtetricia, niſi quando aliquid par-

tui

tui obſtat : ſed hæ mulieres non exſpectant naturæ tempora , dilacerant ovum , & extrahunt puerum priuſquam veri dolores adſint, quos Græci dixerunt ὠδῖνας . Vidi in hac operatione artus puerorum luxatos fuiſſe , vidi fractum humerum . Quando artus luxatus eſt , manet tota vita miſer , quia malum non cognoſcitur . Quando fractus, tunc prodit ſe brevitate ſua. Cui pes in partu fractus fuerit , & adulto curtus erit . Iterum, in ea ætate epiphyſes facile a capite oſſis ſecedunt , inde plurimi claudi , quibus femur epiphyſi orbatum fuit . In centum claudorum cadaveribus , hanc unicam cauſam mali reperit DUVERNEYUS , fracturam cervicis femoris . Hanc ergo VESTRAM , quando praxin exercebitis , principem curam eſſe jubeo , ut temerarias coerceatis obſtetrices.

Cuſtodis) Sæpe fit , ut hæc femina plurimum noceat puellis , dum eos in idem brachium, eumdemque ſitum ſemper reponit, cum corpuſculum in omnem ſitum poni , & undique æquabiliter premi oporteret : ex hoc vero peſſimo more ea pars minus creſcit , cui puer innititur , altera vero liberius , inde deformitas . Inde non raro femur alterum , aut brachiolum debilitatur , aut omnino paralyticum redditur . Sæpe etiam quando infans geſtatus ſe reclinat, & ſuper brachium retroflectit , illa vero pedes retinet lapſuri , ea actione caput oſſis femoris a corpore ſecedit , dum ligamenta laxa ſunt , & fit nova capitis femoris cum collo articulatio , unde claudicatio perpetua ſequitur . Aliis etiam peſſimus mos eſt, faſciis infantes obvolvere . NATURA fetum ſuſpendit in media aqua tepida , ut flexio undique æquabilis foret . Nunc matres pueros conſtringunt a capite ad pedes uſque ut mumiæ videantur , cauſantes , ita bene nata fore corpora . Quanto DEO ſapientiores . In Aſia pueros laxo tantum involucro tegunt, neque tamen ibi vel gibbi homines, vel claudi reperiuntur . Imaginationes vero materiæ plerumque aliquid addunt vel auferunt.

Producunt) Ut magna deformatio a præcedente κακοχυμια oriatur , quando acre cum tenaci miſcetur . Id demonſtrat Rhachitis , lues Venerea , quæ bene natorum hominum oſſa diſtorquent.

798. Cauſæ etiam cavitatis vitiatæ in partibus male diſpoſitis claræ , ſive ut internæ, ſive ut externæ, ſpectentur (707. 709.) diæreſios autem origo eſt ex diſtenſione , acrimonia , vi externa . Hinc & reliqua mala huc relata pateſcunt.

799. Fortis preſſio ; valida diſtractio ; ligamentorum , aut membranarum coercentium laxatio , aut diſſolutio ; producunt luxationes , contorſiones , hernias , procidentias partium.

799. *Contorſiones*) A muſculis inæqualiter agentibus.

Hernias] Quæ oriuntur a viſcoſa laxitate membranarum, & a preſſione interna majori.

800. Secantia, pungentia, ictum inferentia, rodentia, adurentia, diſtendentia, contundentia, rumpentia, ſunt cauſæ præcipuæ Solutæ Unitatis.

800. *Ignis*] Univerſalis omnium corporum motor & diſſolutor, cujus ope, quando per ſpeculum concentratur, vitra, metalla, lapides, in fluorem rediguntur. Sed in corpore humano, adeo teneriore, quanta mala facit. Omnia corpora volatilia reddit idem, ſola terra excepta. Capillus in flamma alcoholis ſuſpenſus unico momento temporis comburitur: conſervat tamen figuram, niſi diſtrahas, & manebit cohæſio, ſed adeo levis, ut minimo adflatu in cineres dilabatur, ſola enim terra capilli ſupereſt. Si idem cum fruſto carnis tentaveris, perinde comburetur oleum carnis, exhalabit aqua, avolabit omne, quod non terreſtre eſt: id vero remanet integrum, vimque ignis inconſumtum ſuperat, ſed friabile erit & minima vi cohærebit. Nam fabuloſum illud Rabbinorum in lumbis oſſiculum riſu dignum eſt: id ajebant ſolum ſupereſſe in corporis ruina, & die noviſſimo adtracturum reliquas partes corporis: ſic explicabant reſurrectionem.

ΣΥΜΠΤΩΜΑΤΟΛΟΓΙΑ ΠΑΘΟΛΟΓΙΚΗΣ.

801. ID præternaturale, quod ex morbo, ut cauſa, in corpore ægroto fit ita, ut diſtingui queat tamen ab ipſo morbo & ab ejus cauſa proxima, vocatur *σύμπτωμα* morbi; ſi autem eadem ratione ex morbi cauſa fluit, dicitur cauſæ *σύμπτωμα*: at vero, ubi ex alio priore ſymptomate, ut cauſa, prodit, appellatur *σύμπτωμα συμπτώματος*. Verum id ipſum quod morbo ſuperaccidit ex diverſa a præcedentibus origine potius dicetur *ἐπιγέννημα*, *ἐπιγενόμενον*, *συμβεβηκός*.

801. *Morbi*) Hoc eſt, una pars morbi ſeorſim conſiderata: & ex hujus modi ſymptomatum congerie ipſe morbus componitur; exemplum eſt ardor in febre ardente. In Pleuritide inhibita inſpiratio eſt ſymptoma morbi.

Cauſæ] Effectus cauſæ, quatenus cauſa a morbo diverſa eſt: exemplum eſt in febre ardente effluxus ſanguinis de naribus, cujus cauſa nimius adtritus eſt.

802.

802. Unde efficitur ipſa hæc ſymptomata priora revera iterum eſſe morbos, numero, varietate, effectu, admodum diſſimiles; tamen ſatis commode ex placitis Veterum revocantur ad Actiones læſas, Retentorum & Excretorum vitia, atque Qualitates corporis mutatas. Horum recenſioni adjuncta cauſa incumbemus.

802. *Veteres*) Volebant, medicum debere ante omnia definire nomen morbi, deinde cauſam, ſive ea in ingeſtis, ſive in medicamento &c. fuerit: porro conſiderare, cum quibus ſignis invaſerit malum. Et certum eſt, ſi hac ratione novelli medici caſus ſuos eadem ſeveritate conſignarent, ac ſi continuo novo examini ſubjiciendi forent, fructus hujus diligentiæ per totam vitam futuros ampliſſimos. Porro adnotanda eſſent *excreta*, quo tempore, qua copia, v. g. perſpiratio SANCTORIANA, ſudor, ſaliva, fæcum color, odor intolerabilis.

Qualitates) ARISTOTELES qualitatem vocavit, id, ob quod entia vocantur talia. Nos in corporibus qualitates vocamus id omne, quod ſenſibus obſervatur. Ergo obſervandum, an albus color ſit, an lividus, an fæces alvinæ fæteant, malo omine in omni morbo, quod putredinem demonſtrent.

Incumbemus) SENNERTUS hæc eadem tradidit, ſed nimis ſubtiliter, ut difficiliorem doctrinam fecerit. EGO vero auſus ſum hæc perturbare.

Id ipſum] Hæc res maximi momenti eſt. Tres medici curant eumdem morbum in tribus hominibus, tribus diverſis methodis. Galenicus mittit ſanguinem ad ceſſationem doloris uſque, vel ad deliquium animi; & quem ſanavit æger, is per annos languebit prius quam vires recuperet. Helmontianus nullum ſanguinem mittit, ergo æger patietur ea ſymptomata, quæ ex inflammatione ſibi relicta oriuntur. Tertius mittit ſanguinis, quantum ſufficit ad prohibendam ſubpurationem, & æger intra 14. diem integre reſtituitur. Indè nunc naſcitur enormis illa diverſitas in obſervationibus medicorum practicis.

Συμπτωματος] Exemplum eſt tumor parotidum, productus ex ſanguinis extravaſatione, quæ ipſa ex ſymptomate cauſæ producebatur [hic error codicis ſubeſt]. In Pleuritide ſymptoma ſymptomatis eſt, quando ab inhibita reſpiratione ſanguis in pulmone congeritur, adeoque morbus non a morbo adeo, quam a ſymptomate ſymptomatis oritur.

Συμβεβηκος] Quæ oriuntur, non ex morbo, ſed ex aeris mutatione, ex adſtantium errore &c. Ita in febre ardente peripneumonia *poſt potum* frigidæ, non *morbi effectus* eſt, ſed commiſſi *erroris; vel*, ſi pleuriticus vinum *biberit*, patietur alia ſymptomata, *quæ* ab hoc potu ortum *ducunt*.

803. Prima igitur claſſis horum digeritur juxta ſeriem actionum imminutarum, abolitarum, auctarum, depravatarum; unde primo occurrit enarratio ſymptomatum appetitus in cibos, potus. Adeoque δυσορεξία, appetitus cibi imminutus; ἀνορεξία idem deletus; ἀποσιτία abhorrens faſtidium cibi, hinc vita ſine cibis; βούλιμος, ὄρεξις κυνώδης, fames aucta, canina, vel bovina; κίσσα, μαλαχία, pica, appetitus vix ſuperabilis eorum, quæ in nutrimentum commutari queunt, vel eorum, quæ neutiquam apta huic operi.

Cauſæ horum ſymptomatum plerumque deprehenduntur pituita iners, viſcida, obruens, bilis abſentia, ſalini ſuppreſſio, fibrarum laxitas aut paralyſis; ſordes a putrido, ſanguinis aquoſa indoles, obeſitas, otium; acrimonia acida, ſalina, bilioſa, atrabilaria, ad ſtomachum & inteſtina delata, vermes, fibrarum in iis validum robur, motus aſſiduus; acer humor prædominans, vix niſi inſueto aſſumto compeſcendus, circuitus cruoris mutatus, imaginatio depravata, gravidis inprimis.

803. *Depravatarum*] Omnis actio in corpore humano pendet a cauſis ſuis, hunc neque alium, neque majorem, neque minorem effectum producentibus. Depravatas vero cauſas actionum neceſſario alia phænomena ſequuntur.

Δυσορεξια) Hac laborant quibus mucus iners in ventriculo eſt, vel bilis deficit, quæ appetitum faceret, ſi in ventriculum veniret. Ergo hic amara exhibenda ſunt, vel ſalia, moderato uſu.

Αποσιτια] HIPPOCRATES ait, in omni morbo nihil deterius eſſe, quam appetitus deſtructionem conjunctam cum ciborum horrore.

Κισσης] Ita vocamus appetitus abnormes ciborum, qui digeri nequeunt, v. g. gravidarum, aut virginum chloroſi laborantium. Talem vidi perire puellam, quæ ſericum Kermeſino colore tinctum deperiebat.

Pituitæ] Quæ nervoſas ventriculi papillas ita obruit, ut a ſaliva, motu jugorum, & ciborum reliquiis vix adficiantur. Oritur lenta congeſtione abſque febre.

Salini] Uti fit in laxitate a nimia abundantia aquæ. Tunc amara conveniunt, quatenus bilem acuunt, pituitam incidunt, & fibras roborant.

Paralyſis) Hinc pariter & anorexia, & lienteria oriri poteſt, deleto

leto ſimiliter & ventriculi & inteſtinorum robore. Tale malum aliquando ab extenſione ventriculi nimia poſt convivia oritur.

Putrido] Vir nobilis poſt anorexiam incidit in ciborum horrorem, ut ad ſolum nomen cibi nauſearet; anima vero fætidiſſima erat. In cadavere demortui . . . . putridum inventum eſt. Eadem a rancescente oleo mala contingunt. Nam ipſius certe ERISICHTONIS fames uncia una olei balænarum epota deſtrueretur.

Acrimonia] Salis ammoniaci drachma appetitum deſtruit: ſal vero muriaticus cum ſucco limoniorum poſt horam egregium appetitum reſuſcitat.

Indoles] Tunc & ſitis & fames deſtruitur, quia corpus neque aqua indiget, neque cibo.

Acida] Hæc appetitum auget, & homines voraciores reddit.

Salina] Hæc famem auget, quando in ſaliva, bile, ſucco pancreatico dominatur. Hinc voraciſſima animalium ſalſam in ventriculo aquam habent, qualem in falconis ſtomacho invenerunt CIMENTINI ACADEMICI. In olore & ſtruthiocamelo idem viderunt.

Bilioſa] VESALIUS incidit voraciſſimum latronem, invenit ductum bilioſum ventriculo inſertum: & GALENUS confirmat, homines, quibus bilis in ventriculum adſcendit, voraciſſimos eſſe.

Atrabilaria] Quæ homines pene inſatiabiles reddit.

Vermes] Maxime, quando magni & multi ad ventriculum morantur, & cibum intercipiunt. Homines, qui lumbricis teretibus abundant, ſolent voraciſſimi eſſe.

Periſtalticus) Hinc veteres græci hominem quemdam χαλκεντερον dixerunt, quaſi ænea habentem viſcera. Nempe uti motus, ita cibus eſt, inquit, HIPPOCRATES: Ruſtici, qui æſtate manuum labore ſe exercent, ea æſtate anni duplo plus cibi, quam hyeme adſumunt. Si horum hominum ventriculum debilitare volueris, propina aquam cum ſaccharo.

Compeſcendus] Calcem de muro, limaturam ferri ex officinis fabrorum devorant, quam plurimam nanciſci potuerint: & id ipſum ſummum in his hominibus famis remedium eſt. Qui magno appetitu in abſurda aliqua feruntur, & coercentur a medico, vix ſanantur, facile, & ſponte ſanitatem recuperaturi, ſi appetitui indulgeretur. Amſtelodami homo ditiſſimus erat, qui nullius cibi appetitu movebatur, ut cum omnibus divitiis miſeram vitam viveret: nihil proderant medici. Incidit tandem in halecum appetitum & aliquot centenos piſces voravit, ita convaluit. Gallinæ, quæ granis ſolis vivunt, acidum generant, hinc lapillos appetunt, ſi nullos invenerint, pereunt. Res ipſa facile explicatur: in pueris enim & debilibus virginibus acidum ventriculum torquet, ergo abſorbentia, calx, creta, & alia acido oppoſita famem ſedant, neque creta nocet, quamdiu in acido vitium eſt: & in univerſum picæ oriri ſolent ab humore aliquo in corpore dominante ignoto, qui a nulla alia ſuperatur, præter eam in quam fertur appetitus. Olim HIPPOCRATES medicos juſſit obſequi his deſideriis ciborum abſurdorum & genio morbi repugnantium.

804. Potus deſiderium inexplebile, ſitis nimia, ſolet oriri a nimia ſiccitate; a ſpiſſitudine humorum immeabilium; a calore nimio; ab acri muriatico, ammoniaco, alcalino, aromatico, oleoſo exuſto; a venenis.

804. *Nimia*) Hujus cauſæ perderent totum corpus, niſi potus adſumeretur. Sitis fidus corporis cuſtos eſt, quamdiu mens non laborat, cui ſemper oportet obſequi.

Siccitate) Quia nempe ſiccitas demonſtrat materiem immeabilem, inflammabilem.

Spiſſitudine) Neque prius ſitis ſedabitur, quam humores diluti fuerint.

Calore] Hic enim diſſipat omnes in corpore tenues liquores, ut ablato fluidiori ſpiſſamentum in vaſis ſuperſit. Ignis omnia exurit, hunc aqua exſtinguit: ægro tamen non dandum eſt tantum aquæ, quantum ad ignem reſtinguendum ſufficit. Nam ignis 600. graduum comburit, centum vero occidit.

Alcalino) Hæc in hydrope cauſa ſitis eſt, quando aquæ putreſcere incipiunt, & una omnis pars fluidior ex vaſis ſanguineis in minora vaſa ſecedit.

Venenis] Hæc res admirabilis eſt. Parvus ille ſerpens, qui Iſraelitas pungebat, infligit minimum vulnus, inde incredibilis ſitis naſcitur. Huic malo oportet tantum aquæ dulcis opponere, quantum diluendo veneno ſufficit. Alius aquam ſalſam bibit, ſolaturus malum, ſi inſulſam biberit.

805. Manducatio læditur vitio oris, linguæ, dentium, maxillarum, ſalivæ, muſculorum; quod pendere poteſt a vulneribus, inflammatione, paralyſi, ſpaſmo, ſiccitate.

806. Deglutitio læditur quoque vitio oris, linguæ, palati penduli, tonſillarum, uvulæ, laryngis, pharyngis, œſophagi, ventriculi ſuperioris; atque illud accidit per vulnera, inflammationem, dolorem, tumorem, ſpaſmum, paralyſin, ſiccitatem, χονδρογενίαν, luxationem partium laryngis, aut vertebrarum colli, abſentiam muci.

806. *Deglutitio*) Hæc actio adeo conpoſita eſt, adeo multa organa requirit integra [& plura certe, quam ulla alia in corpore humano actio] ut neceſſario ex plurimis cauſis inpediri poſſit.

Penduli) Paralytici, convulſi, exeſi, corruptive.

Ton-

Tonſillarum] Inflammatarum, ſcirrhoſarum.

Uvulæ] Vel ablatæ, & tunc perit directio potus, vel pendulæ, inde nauſea in deglutiendo.

Laryngis &c.) Quatenus per muſculos moveri debent. Quando enim vel unicus Mylohyoideus inflammatus eſt, tota deglutitio ſupprimitur.

Spaſmum] Qualis in hominibus hypochondriacis, & feminis hyſtericis eſt, & deglutitionem inpedit: jurant ſibi corpus aliquod per gulam adſcendere, quod etiam digitis, & oculis, uſurpari queat. Verum uno ructu emiſſo totus tumor evanuit. Nempe flatus calefacti intercipiuntur a ſpaſmo, neque poſſunt per œſophagum eſcendere, ob conſtrictum cardiæ ſphincterem, inde collum miris modis intumeſcit &c. ſed ſoluto ſpaſmo, & flatu exeunte, partes continuo ſubſident.

Χυλοφαγεσιαι) Primus NUCKIUS, & poſt eum paſſim alii obſervaverunt, cardiam & œſophagum aliquando in ſenilibus ſubjectis in cartilaginem mutari, & nihil aut admittere, aut emittere. Hoc mali genus non infrequens eſt, & videtur oriri a potu aquæ fervidæ.

Tumorem] Nonnunquam in œſophago in potentia deglutiendi naſcitur, qualem aliquoties ſanavi, alias autem ſanare non potui. Fuerunt, qui ad primum nixum deglutitionis cibos adſumtos per nares redderent fauceſque. Alii deglutiebant, ſed angebantur miſerrime, donec ſummo conatu rejicerent omnia. Morbus iſte videtur ſedem habere in glandulis dorſalibus VESALIANIS, quando tumentes, & ſcirrhoſæ œſophagum comprimunt, quem circumfuſæ amplectuntur. Hi miſeri, niſi cito ſuccurratur, fame pereunt enecti. Hinc, niſi malum cito remediis ceſſerit, mercurium continuo oportet adhibere, qui ſanguinem diſſolvat, ut omnes canales aperiantur. Experimentum felix fuit, quod RUYSCHIUS recenſuit.

Laryngis] Hujus cartilagines definitis articulationibus committuntur: Si inde dimotæ fuerint, inpeditur deglutitio. Exemplum vidit COWPERUS.

Muci] Hinc fauces illæ glabræ & ſplendentes aphthoſorum nihil deglutiunt, dictæ HIPPOCRATI & SYDENHAMIO. Adde ſalivæ defectum.

807. Actionis ſtomachicæ læſæ primæ ſpecies ſunt ἀπεψία, δυσπεψία, βραδυπεψία, διαφθορὰ, quando cibi ventriculo contenti aut non coquuntur; aut tarde, & difficulter; aut ſi in putrem humorem a bono *chylo* diverſum commutantur; cauſæ ſunt eædem fere ac ἀνορεξίας (803.); maxime defectus, & *inertia*, ſalivæ oris, & ventriculi; organa reſpirationis languida; ſordes; vermes; tenacia ingeſta; putridorum humorum affluxus. Celerior autem Digeſtio, cæterum bo-

na, raro morbus eſt, aut cauſa ejus jam in βυλίμῳ explicata (803.)

807. Βραδυπεψια] Quando cibus intra 24. horas nondum mutatus eſt, ſed aliquot demum dierum ſpatio ſubigitur.

Διαφθορα) Quando cibi in ventriculo mutantur, ſed in ſuam, non corporis humani naturam : panis nempe aceſcit, carnes alcaleſcunt &c.

Salivæ ventriculi] Certa eſt ſalivæ liquoris gaſtrici efficacia, quæ in ſale penetrabili, per calorem actuoſo, reſidet. Quando hic ſuccus deficit, deletur & appetitus & digeſtio. Hi ægri adjuvantur per remedia bilis ſimilia, qualia ſunt elixir proprietatis, tinctura abſinthii &c.

Reſpirationis] Horum enim magna ad digeſtionem efficacia eſt.

Vermes] Quatenus motum ventriculi mutant, & abſorbent liquidiora. Hi appetitum inanem abſque concoctione faciunt.

Celerior] Divites de hoc morbo non conqueruntur, & ERYSICHTON facile famem perpetuam ferebat, cum regnum haberet: pauperibus vero fames graviſſimus morbus eſt. Arabes hiſtoriolam habent feminæ, quæ a medico contra mariti famem medicamentum petiit.

808. Vitia vero expulſionis ex ventriculo recenſentur ſingultus, nauſea, vomitus, cholera, ructus. Quorum primum eſt, ut videtur, convulſio œſophagi ventriculum & diaphrgma ſurſum trahens, dum ſimul diaphragma ſubito deorſum convellitur; cauſa autem ejus deprehenditur celeris deglutitio copioſi ingerendi; copia ingeſti; acrimonia ventriculo inhærens; inflammatio œſophagi, ventriculi, ſepti tranſverſi; ſpaſmus a nimia evacuatione, vel ab exceſſu vomitus exercitati; venena acerrima.

808. *Cholera*) Eſt abdominalium contentorum violenta ſurſum & deorſum ejectio.

Singultus) Obſcura morbis cauſa eſt, effectus manifeſtiſſimus. Hunc vulgo pro diaphragmatis convulſione habent. Sed ad ſingultum pertinet etiam contractio fibrarum longitudinalium œſophagi, quæ gulam ad fauces elevant, dum ſimul ventriculus & diaphragma deorſum trahuntur. Hinc a diuturniori ſingultu in ventriculo ſuperius & inferius dolor percipitur, ex irritato ſuperiori ventriculi orificio. Lethalis eſt, quando a vitio diaphragmatis oritur.

Caloris] Sæpe helluonem ſingultus prodidit, quando majorem bolum ſubito deglutiebat.

Copia]

Copia] Hinc pueri ſæpius ſingultiunt, quibus paſtus vulgo immoderatus eſt.

Venena) Dum abradunt oblinientem mucum, & tunicam nervoſam ſtimulant. Hic fere omnium venenorum acrium effectus eſt.

Evacuatione] Quando tanta fuit, ut nervi denudati admordeantur ab acri pharmaco. Hæc ſpecies ſingultus fere funeſta eſt, uti olim a HIPPOCRATE obſervatum eſt.

809. Nauſea, & Vomitus, videntur eſſe motus ſpaſmodici retrogradi fibrarum muſcularium œſophagi, ventriculi, inteſtinorum, ſimulque convulſiones validæ muſculorum abdominalium, & ſepti tranſverſi; quæ leniores Nauſeam, violentiores Vomitum, creant. Fiunt autem hæ a copia nimia, aut acrimonia ingeſti, a venenis, læſione cerebri vulnerati, contuſi, compreſſi, inflammati; ab inflammatione diaphragmatis, ventriculi, inteſtinorum, ſplenis, hepatis, renum, pancreatis, meſenterii; ab irritatione gulæ; a motu perturbato ſpirituum per agitationes inſuetas in rheda, mari, &c.; ab idea rei, quæ nauſeam, vomitumve, ſæpe excitavit.

809. *Retrogradi*] Quando homo ſanus ſimplex filum deglutit, & ſubito iterum ex gula protrahit, jam nauſea oritur: & ſi linguæ radicem digito depreſſerit, ventriculus totus ſubvertitur. Ergo videtur nauſea tunc fieri, quando motus naturalis ventriculi & inteſtinorum ab inferioribus retrogradus ad ſuperiora tendit. WEPFERUS, BRUNNERUS, PEYERUS, egregii illi viri docuerunt, bene omnem actionem digeſtionis perfici, quamdiu motus periſtalticus ſucceſſive deorſum agit. Quando vero animalia aperuerunt, quibus emetica medicamenta propinaverant, videbant motum periſtalticum inverſum eſſe, ab ano nempe ſurſum. Quando ad hunc inverſum motum, diaphragmatis & muſculorum abdominis convulſio accedebat, tunc ventriculus quaſi inter duo prela conpreſſus contenta ſua expellebat, vomitus oriebatur. Qui hanc cauſam habet, nunquam perpetuus eſt, ſed alternis recidivis poſt violentas convulſiones recrudeſcit.

Copia) A nimio, etiam ſaluberrimo, cibo ingeſto, primum nauſea oritur, deinde vomitus.

Acrimonia) Ipſe ſal abſinthii, quo medici paſſim vomitum conpeſcere ſolent, idem malum nimia copia adſumtus excitat.

Cerebri) Quando vertigo adeſt, non longe abeſt vomitus: ſi v. g. effuſus ſanguis cerebrum conpreſſerit.

Rheda) Homines huic vehendi modo non adſueti, nauſeant, & poſt præcedentem nauſeam vomunt, quoties

ties præeunte dorſo curru vehuntur. In mari vero agitato nemo non vomit, ut nauſea ipſa a navibus nomen habere videatur. Ab initio nihil mali ſentiunt, paulatim dolorem in cardia percipiunt, tum nauſeam, tunc ingeſta evomunt, deinde ſalſam aquam, bilem *ultimo*.

Copia) Allium, cepa, porrum, raphanus ruſticanus, piper, Zingiber, in *minori* juſtaque copia ſumta, roborant ventriculum, & conpeſcunt vomitum, eadem majori copia adſumta vomitum movent.

Idea] Video homines firma & integerrima ratione valentes, quos medicus jufferat continuis octo diebus purgans pharmacum adſumere. Ultimis diebus, vix viſo poculo medicamento, reſpondebat ſtomachus. Hæc res mirabilis eſt. Qui exiguam quantitatem cicutæ aquaticæ C.GESNERI deglutivit, bolumque in ventriculo retinuit, patietur ſæviſſimas convulſiones omnis generis, tetanos, opiſtotonos, & mors ipſa ſuccedet. Si vero fruſtulum radicis vomitu potuerit rejicere, jam ſalvus eſt, & breviſſimo tempore ad ſe ipſum redibit. Inde demonſtratur, maximam ventriculo, ejuſque nervis, cum cerebro & communi ſenſorio adfinitatem eſſe.

810. Cholera vero, violenta ſurſum deorſumque expulſio ex ventriculo & inteſtinis, eſt convulſio vomitum creans (809.), & ſimul fortis inteſtinorum deorſum ſpaſmus; cauſæ itaque ædem, at violentiores ut plurimum, maxime ingurgitatio fructuum horæorum, & fervidum Auguſto menſe cœlum.

810. *Cholera*] Ita vocamus materiæ bilioſæ per vomitum & diarrhœam violentam exploſionem. Hic morbus vehementiſſimus eſt, & plerumque intra 24. horas necat: Quando ventriculi irritati ora clauduntur, poteſt, [& viſa eſt dirupiſſe] materia fermentans ventriculum diſrumpere, vel certe hominem per convulſiones occidere. Quando vero dimittitur eadem, tunc tota maſſa cibaria convulſa tantum facit confluxum bilis ſucci pancreatici, & ſaliva, ut ſumma debilitas, & mors ipſa ſequatur: totum intra hoc tempus hepar egeritur, cum prius liquor ejus omnis biliſque, flava ab initio, cyſtica, tunc hepatica, tandem viridiſſima ejiciatur. Effectus idem eſt, ac ſi antimonium, aſarumve nimia copia quis ingeſſerit; neque enim hæc medicamenta magis vomitum movent, quam alvum, ſi vis eorum ad inteſtina fuerit determinata.

Horæorum) Hi fructus tempeſtate ſumme calida in loco humido & calente fermentantur adſumti, rarefiunt, & materiem elaſticam generant, qualem vinum fermentans, unde illi mirabiles per ventriculum & inteſtina tumultus. Felices, ſi ructuum ſpecie hoc venenum exhalare datum fuerit: Quando vero eo tempore ventriculi orificium firmiter clauſum eſt, tunc tumet ad crepaturam uſque ventriculus, uti cere-

cereviſia aliquando, dum fermentat, lagenam ſuam diſplodit. In ACTIS BRITANNICIS exemplum hominis eſt, qui a nimia pota fermentantis cereviſiæ intumuerat, & perierat. Inciſum eſt cadaver, & inteſtina duodecuplo ſolita mole turgidiora inventa ſunt, ex hujus elaſtici vaporis potentia.

Cœlum] SYDENHAMIUS contra pleroſque medicos adfirmat, ex propria obſervatione, hunc morbum etiam abſque ingeſtis horæis fructibus naſci, a calidiori tempeſtate, quæ humores fundit, & ad inteſtina, per calorem laxata, minuſque reſiſtentia deponit; ſive auguſtus menſis eo tempore decurrat, qui in hoc morbo producendo reliquis antecellit, ſive alio menſe idem æſtus ſæviat, qui auguſto menſe ſolet dominari. Adeo cæterum atrox eſt, ut robuſtiſſima corpora intra unam horulam ſolvat, atque a nimia κενεαγγεια convulſivam mortem inducat.

811. *Eſt Ructus exploſio materiæ elaſticæ convulſiva contractione fibrarum œſophagi, ventriculi, inteſtinorum, compreſſæ, mox, iiſdem reſolutis, liberatæ; hæc autem fit a cruditate, putredine, acore, fructibus horæis, muſto, liquoribus fermentantibus, venenis, morbis ſpaſmodicis, omni acrimonia valida.*

811. *Eſt*] In omni flatu concurrunt ſemper 1. materies elaſtica, quæ ex vegetabilibus nata ſe ipſam rarefacit. 2. Spaſmus, qui fiſtulam conſtringit ſupra & infra eam materiam. 3. hujus materiæ nixus in libertatem, & 4. violenta eruptio, poſtquam vis conſtringens ſpaſmodica reſoluta fuit. Quanta vero caloris in his malis producendis potentia ſit, adparet conſideranti, ignem pleraque corpora millies & ultra ſe ipſis majora facere. Tartari crudi uncia una dimittatur in vas chemicum, educatur aeris copia, deinde vas obſignetur, & addatur tantum caloris, ut tartarus fundi poſſit, diffringetur vas etiam fortiſſimum cum ſummo impetu, nihilo minori, quam ſi pulvere bombardario plenum fuiſſet.

Muſto] Dolia, quæ fermentantes liquores continent, rumpuntur ſæpe a flatibus, quos fermentando generant, niſi ſpiraculum aliquod apertum relinquatur.

Spaſmodicis) Quando intra inteſtina ſaniſſimi hominis elaſticus aer majori copia gignitur, poterit ita inteſtina & ventriculum mutare, ut penitus in aliena loca migrent. Vidi a flatibus inteſtina penitus inverſa, ut dorſum, quo miſenterium reſpiciunt, inferius poneretur, & omentum poſterius eſſet, quod ante inteſtina pendere oporteret. Conferatur D. de S. ANDRE obſervatio, quam ACTIS BRITANNICIS inſeruit. Inde etiam mirifici illi a venenis adſumtis tumores. Fuerunt mortales, qui medii crepuerunt, cum a venenis ventriculus ipſis diſſiliiſſet, & hoc genus mortis a veneno in omnes linguas vulgi

gi conſenſu tranſit *zerberſten*. Inde pientum, quibus pituita moleſta etiam mirificæ illæ anxietates ſa- eſt.

812. At Expulſio & ventriculi, & inteſtinorum læſa quoque habetur in λιειντερίᾳ; quæ eſt cita expulſio per alvum alimentorum, quæ ventriculo ingeſta, non mutatorum; cujus quidem cauſa eſt inertia humorum, ut in ἀνορεξίᾳ, & ἀπεψίᾳ; tum laxitas ſumma ventriculi & inteſtinorum; reſpiratio interim ſatis fortis.

812. Lienteria] Quando adſumti cibi abſque ulla mora egeruntur. Frequens malum, oritur a paralyſi ventriculi, vel pylori: Nam interea vis reſpirationis pergit operari, & contenta ex reſolutis neque reſiſtentibus ventriculo & inteſtinis expellit. Id ſemper fieret, etiam in ſano homine, niſi vi contractili harum partium cibi retinerentur. Ex hac morbi idea hoc malum ſæpe feliciter ſanavi, unice enim a debilitate & reſolutione harum partium pendet.

813. Si chylus una cum fœcibus alvinis ejicitur, vocatur Affectio Cœliaca; ubi videntur concurrere pro cauſa conſtituenda ſtomachus & humores ſatis validi, dum interim inteſtina nimis laxa, aut oſcula vaſorum lacteorum quacunque de cauſa obſtructa.

813. *Cœliaca*) Rarus morbus eſt, & vix certo a ME viſus unquam, certe qualis ab auctoribus medicis deſcribitur. Is enim morbus ſubponit bonum ventriculum, pylorum vero nimis amplum, ut chylus præparetur quidem, ſed non guttatim deſtillet, verum cum chylo una fæces alvinæ exeant. Adde obſtructionem in lacteis vaſis, bibuliſque, ut nihil admittant, v. g. in aphthis: quando cruſtæ ipſa inteſtina obſident. Tunc fæx alvina vix putrefacta eliminatur [1732. hanc ipſam cauſam lienteriæ ſolam propoſuit.]

814. Diarrhœa eſt frequens, & copioſa, per alvum egeſtio excrementorum liquidorum; ſive ex cibo, potuve, ſive ex humoribus quibuſcunque undecunque delatis in inteſtina, exorta fuerint. Ejus vero cauſa eſt vel acre inteſtina irritans, humores exprimens, ex hepaticis, pancreaticis, meſentericis, inteſtinalibus, vaſis,

vaſis , dum ſimul ora venularum meſentericarum , & lactearum , obſtructa ; vel laxitas ingens fibrarum inteſtinalium ; denique aliæ excretiones impeditæ.

814. *Diarrhæa*] Quamdiu neque dolor accedit neque teneſmus, tamdiu diarrhæa eſt, dyſenteria vero , quamprimum teneſmus conjungitur.

Vaſis] Liquores corporis humani poſſunt pene omnes per vaſa ſua in inteſtina deponi, v. g. obſtructo hepate, quando ſanguis per portarum venam, ejuſque ramos nequit tranſire, tunc enim ipſe purus ſanguis per anaſtomoſin ex vaſis meſentericis effundi poteſt, quorum oſcula dilatata ſunt. Verum ea via, quæ ſanguini patet, omnes alios humores etiam facilius tranſmittet. Hinc diarrhœæ ſalivoſæ variæ , & aliæ ſalivoſæ, & mucoſæ, & ſanguineæ. Ipſæ denique acidulæ ſpadanæ copia majori adſumtæ per alvum effluunt.

Laxitas] In homine robuſto, cui copia humorum major in has partes confluit , nunquam diarrhœæ naſcuntur, licet aquam biberet, ſed requiritur conjuncta fibrarum paralyſis. Tunc lympha quidem pergit ſecerni , neque tamen in vaſa reſorbentia premitur , interim urget vis reſpirationis & lympham effuſam expellit . Curatio eſt, cutem raram facere, ita enim alvus ſtricta fiet HIPPOCRATE teſte.

815. Dyſenteria eſt diarrhœa cum dolore notabili ; cujus materies eadem quæ diarrhœæ , ſed acrior , & præterea ergo bilis , ſeri , cruoris , muci inteſtinalis , puris , ſaniei , bilis atræ , fibrarum , caruncularum , membranarum . Inde & cauſam habet eandem , at violentiorem , quæ ſæpe acrimonia quæcunque humorum , tum inflammatio , ulcus , gangræna , vel inteſtinorum , vel partium , ſuam colluviem in ea deponentium.

815. *Teneſmus*] Dolens & irritus conatus egerendi abſque effectu: cauſa eſt inflammatio intimæ membranæ extremi inteſtini Recti.

Dolore] In inteſtino ileo : ſi in colo hæſerit, idem faciet conatum egerenti perpetuo moleſtum, & irritum. Videtur in diarrhœa cruſtam illam, quæ nervos oblinit , integram manere , in dyſenteria vero abradi, ut nervi denudentur. Hinc HIPPOCRATES „ a diarrhœa dyſenteria , a dyſenteria teneſmus, a teneſmo mors . Nam dyſenteriæ materia acrior eſt, quam diarrhœæ, & ex hepate venit, aut ſplene, aut pancreate aut ſyſtemate gaſtrico , ex ulcere, cancro , ſcirrho cancreſcente, circa has partes.

Inflammatione] Neque tamen hæc

hæc perpetua dyſenteriæ cauſa eſt, niſi denudationem nervorum καταχρωτικως dicere velis inflammatio-nem. Aliquando tamen vera inflammatio adeſt, & funeſta gangræna ſequitur.

816. Ileus vocatur rejectio violenta per os eorum, quæ cibi, potus, medicamenti titulo aſſumta; aut chyli, bilis, ſeri ſtomachici, pancreatici, inteſtinalis; bilis atræ, muci, puris, ichoris; fœcum inteſtinalium; clyſmatum ipſorum. Cujus quidem ſymptomatis proxima cauſa ſemper videtur motus inverſus fibrarum inteſtinorum, ventriculi, œſophagi, accedente ſimul, cauſa quacunque (809. 810.), vomitu; remotior vero eſt inflammatio, volvulus, apoſtema, ſcirrhus, cancer, fœx dura, calculus, hernia, convulſio, inteſtinorum. Ex his retentio fœcis durioris in origine, cauſa, natura, effectis, intelligitur.

816. *Violenta*] Enormis inteſtinorum dolor cum anxietate & vomitu omnium, quæ ad tenuia inteſtina pervenerunt: Materies enim vomitus eſt omnis illa, quæ ad ſedem Hei pervenit, perque eam partem tranſire nequeuns magis & magis accumulatur, vim infert acriter ſentienti inteſtino & dolorem, a qua irritatione convulſio fit, & motus inteſtinorum periſtalticus retrogradus redditur, & omnia per ſuperiora expellit. Incredibilis hic copia nervorum eſt, ut minus mirum eſſe debeat volvulum adeo multos mortales occidere. Primus RUYSCHIUS obſervavit, vulnera nervorum meſentericorum, etiam abſque ſanguinis jactura, intra tertium diem occidere: obſervabit autem in nautis, quorum triginta ad minimum quotannis cultro occiduntur, a RUYSCHIO totidem autem aperti fuerunt, ut legitime in vulnerum naturam inquireretur. Cum autem in hoc caſu dolor a vulnerato nervo vitam auferre poteſſit, non vides, quare non idem poſſit effectus eſſe doloris in Ileo vehementiſſimo. Inteſtinorum enim ſuperficies exterior veriſſimum meſenterium eſt.

Clyſmatum) Teſtes ſunt graviſſimi viri, non ſcybala ſola, ſed ipſos aliquando clyſteres per os ejectos fuiſſe (verum ſtercus alvinum ipſe per os excerni vidi 1732.] Hoc quidem explicationum non videtur admittere. Nam ileus quidem explicatur ex obſtaculo, quod tranſitum fœcum impetit: ſed clyſmata non poſſunt per os emitti, niſi inteſtina meabilia fuerint. Verum ſi meabilia ſunt, cur demum per os egeruntur clyſmata, potius quam per anum? Deinde oportet, ut ſcybala clyſtereſve hanc viam relegant, valvulam coli vel paralyticam, vel ruptam eſſe.

In-

Inverſus) Qui naturaliter cibos a ſuperioribus deorſum pellit, nunc præter naturam ſurſum determinatur. Verum, cur rejiciuntur ex craſſis clyſmata, cum in his inteſtinis numquam, in numeroſis vivorum animalium ſectionibus viderim motum periſtalticum.

817. *Si autem generatio, & excretio in inteſtina, Bilis læditur, ſymptomata inprimis oriuntur hæc; icterus; cachexia bilioſa; calculus, gypſus, hepatis; obſtructiones; excrementa alvi alba, dura, ſicca; appetitus deletus; ciborum digeſtio impedita; miſcela impedita partium aſſumtarum; Tympanitis; hydrops: pro cauſa agnoſcit plerumque hepatis inflammationem, exſiccationem, obſtructionem; humorumve ejus, & abdominalium viſcerum, inſpiſſationem quamcunque.*

817. *Icterus*] Laticis aquoſi ſanguinis a bilis adſperſione decoloratio, hinc flavedo totius habitus corporis.

Excretio] Supra valvulam, obturantem emiſſarium ductus choledochi, via liberrima eſt per totum corpus humanum, ſed bilis deorſum fertur ad inteſtina, quamdiu ibi reſiſtentia minor eſt, neque redit ab inteſtinis in ductum choledochum. Quamprimum locus reſiſtentiæ mutatus eſt, & reſiſtentia ad inteſtinum major, tunc bilis aut ſtagnat, aut retrorſum it in ſanguinem, eumque diſſolvit, uti ſapo, ex natura ſua tenaci, plaſtica, nutritia, in merum aquoſum laticem. Hinc ex Ictero naſcitur bilioſa cachexia, ex ea hydrops, quod ante tot ſecula recte vidit HIPPOCRATES. Si vero diu ſtagnaverit, exhalata parte liquidiori, reliquum in calculum cogitur gypſeum, quod obſtructo oſtio duodenali non infrequenter contingit: & in iis reperitur, qui frequentes icteri recidivas paſſi ſunt.

Impedita] Pereunt effectus bilis recenſiti ad IC. & C. & tenax pars ciborum non reſolvitur, neque adeo coquitur chylus in materiam tenerem, ſed ſeroſus manet, & a ſanguine ſecedit aquæ ſpecie: neque unquam oleum ex cibis ad ſanguinem venire poteſt, niſi bilis pituitam detergeat.

Tympanites) Conſumtis hinc inde inteſtinis, viſum eſt materiam flatulentam in abdomen exiiſſe, & feciſſe ſiccum hydropem. Quo magis autem venter intumeſcit, eo magis conprimuntur inteſtina, neque eorum vaſa quidquam admittunt, unde peſſimum genus *tabis* oritur. Alias idem malum ortum eſt a lumbricis, qui inteſtina perroſerant.

818. *Si autem lympha pancreatis, hepatis, inteſtinorum, læditur in ſua confectione, vel motu, oriun-*

tur ſymptomata quam ſimillima recenſitis (817.); quin & cauſæ erunt ſimiles.

818. *Simillima*] Chylo tantum liquidi reſtitui debet, quantum inde abſorbtum fuit; niſi hoc fiat, exficcabitur, & in ſcybala abibit. Ergo quando in inteſtino tenui humoris diluentis adfuſio deſinit, naſcentur ibi ſicca ſcybala, & poterunt cum inteſtinis connaſci, volvulumque facere.

819. Sanguinis in Corde mutatio, ejus eſt modo receptio, mora, expulſio; quæ ſi nimiæ quoad motum, faciunt febres continuas, ardentes, validas; ſin vero remora longior, vel expulſio languidior, tum fiunt languores, concretiones polypoſæ, vel pituitoſæ, frigus, leucophlegmatia, hydrops, atque plurimi diverſi alii hinc oriundi morbi.

819. *Polypoſæ*) Qui ſæpe animi deliquio, & palpitationibus cordis laboraverunt, diſſecti a morte ſolent fere polypos in corde oſtendere.

Frigus) Quando pars partem pelere deſiit. Tunc id, quod in vaſa lateralia abiit, non ultra in cor conpellitur redire, ſed ſtagnat, & naſcitur ſenſim διάθεσις ad hydropem.

820. Actio læſa pulmonum tam reſpiratoria, quam tranſmiſſoria cruoris, conſiſtit inprimis in augmento vel decremento efficaciæ ejus in ſanguinem; a priori videtur oriri διάθεσις φλογιστικὴ, a poſteriori αἱματοποιήσιος impedimentum, & nutritionis, unde καχεξία, ἀτροφία, φθίσις, & infinita mala; cauſa autem illius actionis læſæ eſt omnis labes organorum multiplicium, quæ reſpirationi exercendæ ſerviunt.

820. Pulmo agit in ſanguinem, quatenus omnes humores in ſanguine continentur, hinc in omnes omnino humores noſtros agit, atque materiem crudam omnem omnium primus accipit, primuſque coquit, nempe aptam reddit, ut per omnia corporis vaſa fluere poſſit, & fingit in naturam humanam. Quando ergo pulmonis actio vel increſcit, vel decreſcit, tunc etiam increſcit vel decreſcit actio cor-

corporis humani in humores ſuos. Quando decreſcit, labefactatur totum corpus, deſtruitur adſumtorum converſio in bonum ſanguinem. Sed vis omnium fiſtularum humores tranſmittentium pendet ab adplicatione actionis cordis, prementis in vaſa certo modo figurata, & ſe ad ſuos humores conſtringentia: ergo diminuto officio pulmonis minuuntur omnia: Sed omnia liquida, quæ in corpore humano præparantur, in pulmone neceſſe eſt prius præparari. Ergo aucta vi pulmonis omnia nimis cito aſſimilantur, nempe corpus ducitur ad putredinem: & quidem id in omnibus humoribus fit ſimul, quia pulmo vaſorum corporis humani quoddam conpendium eſt; inde perpetua neceſſitas novorum ciborum ingerendorum, crudorum, qui putredini reſiſtant. Diminuta vero actio pulmonis omnia nimis tarde aut nunquam aſſimilantur, inde cruditas, adſumtorum cacochymia &c.

Organorum] Nihil in corpore humano majori admiratione dignum eſt. DEUS duplex quaſi homini corpus fecit. Prius eſt ſolus pulmo, qui habet præ reliquis omnibus corporis partibus tot & talia vaſa, quot reliquum corpus. Ut adeo liquores ex craſſiſſimis in tenuiſſimos mutari queant in pulmone, neque detur ullum genus vaſorum humanorum, ad quod non accommodetur. Ergo pulmo laborat pro toto corpore.

821. Secretionis Urinæ læſæ ſymptomata præcipue ſunt 1. *ἰσχυρία*, nempe integra retentio urinæ nullo modo excretæ; cujus cauſæ primariæ, plethora, inflammatio renum, ureterum, veſicæ, colli veſicæ, urethræ; earundem partium ſpaſmus, preſſio; tum & obſtructio a lapide, pituita, pure, thrombo, caruncula, apoſtemate, tumore.

821. *Plethora*) Quando arteriæ ſanguine turgidæ canales uriniferos conprimunt.

Inflammatio) Hinc in febribus ardentibus, cum acutiſſimo ad lumbos dolore, ſæpe nulla ſecernitur urina.

Ureterum] Hi ipſi inflammari poſſunt, demonſtrat NUCKII obſervatio, inflammantur autem in vaſis a RUYSCHIO per injectionem detectis. Inflammantur autem maxime a calculo intus retento.

Urethræ] Hæc ſæpe oritur poſt luem veneream, quando poſt gonorrhœam locus inflammationibus obnoxius relinquitur. Hoc mali genus frequens eſt.

Pituita) Mucilaginoſa, qualis in vermium ſpeciem protrahi poteſt, tuncque teneras illas vias obſtruit.

Spaſmus] Hinc in ſummis animi adfectibus homines vix urinam reddunt, niſi admoniti.

Preſſio] Quando arteriæ turgidæ ductus urinarios conprimunt, aut calculus eadem facit. Hinc reſpondetur, cur ſæpe lethales iſchurias patiantur, quibus alter ren ſolus obſtructus eſt, alter integer. Nempe

pe tunc in renem integrum ſanguis majori copia irruit, & inflammationem facit, & in eo caſu, in cadavere ren alter calculo obſtructus, alter penitus deſtructus reperitur: & hoc malum incurabile eſt.

Thrombo] Quando ſanguis in pelvem renalem effuſus in grumos coit, hinc in ureterem, deinde in veſicam propulſus, vel ureterem, vel urethram obſtruit. Vidi ſanguinem ibi coactum vermium ſpeciem adſumſiſſe, ut hamulo eximere neceſſe fuerit. Hoc morbo periit magnus ille anatomicus CAROLUS DRELINCOURTIUS.

Caruncula] Fuerunt inter recentiores, qui negarent, poſſe in urethra hujuſmodi carunculam naſci; & proprium in hanc ſententiam exſtat opuſculum BRUNNERI. Verum IPSE vidi ægros, quibus ad inſertionem proſtatarum, & ſeminalium ductuum, & Cowperianorum, excitabantur ex urethra verrucæ *venereæ*, *ſimiles* earum, quæ *in pene externo* naſcuntur, vulgo notæ: has excutiebam uſu turpethi mineralis efficacius adplicati. In corona penis idem malum frequens eſt, & nemini ignotum, in urethra vero obſcurius, ſimile tamen. Sæpe etiam ab ulcuſculis purulentis, cicatrice obductis, caruncula naſcitur, urethram obturans, quod cicatrix protuberet. Dudum ipſe HIPPOCRATES pronunciavit, carunculas in urethra naſci, quæ ſuppuratione ſolvantur: ſed noſtræ carunculæ ſuppurari neſciunt, diverſæ ergo ſunt a morbo HIPPOCRATICO. Sed hoc genus non eſt carnoſa excreſcentia, uti in priori caſu. Male tunc adhibentur mediçatæ candelæ mercurio ſublimato inbutæ; ſic enim ulcus apertum tenetur, & nocetur ægris. Alias ex ſuperficie interiori urethræ exulcerata vidi incredibile malum natum fuiſſe, intra octo nempe vel decem ſomni horas, quibus æger a potu abſtinuerat, partes excoriatæ concreverant, uti ſolent palpebrarum limbi, aut labia, aut exulcerati digiti: & hoc mali genus ægre curationem admittit.

Adde nunc cauſis iſchuriæ diuturniorem cohibitionem lotii, quæ vim infert muſculoſæ fabricæ veſicæ, eamque paralyticam reddit. Aliquando canem, deſtinatum ad anatomen, incluſeram: & lotium continuerat verecundum animal; in aperto corpore veſicam pleniſſimam reperi, quæ preſſa nihil amittebat, levi vero vulnere pertuſa in ſphæram ſe ita contraxit, ut nihil per collum tranſire poſſet. Miſerum animal potuiſſet catheteris ope ſanari.

822. 2. Eſt Δυσυρία, nimirum urinæ excretio cum moleſtia, conatu, aut dolore; cujus ſpecies Στραγγυρία dicta, ubi habetur ſtillatim cum ſenſu ardoris emiſſum lotium; cauſa utriuſque mali multiplex; nempe acrimonia inprimis recentis, fermentantis, cereviſiæ, vini, aut fœcum utriuſque; acrimonia acida, ſalſa, alcalica, oleoſa, aromatica, bilioſa, humorum; excoriatio partium veſicæ aut urethræ ab inflammatione, ulce-

ulcere quocunque, atterente calculo, cauſticis maxime inſectis aſſumtis; calculus occludens, tumorve, in veſicæ collo, ejuſve urethra.

822. *Στραγγουρια*] Urina guttatim cum dolore & ſummo conatu emiſſa. Oritur ſæpe ab hæmorrhoidibus inteſtini recti.

Cereviſiæ] Maxime quando coctione ſpiritus ſuos amiſit: idem malum facit vinum vappidum, nempe altero die ſtranguriam. In hominibus meliori potui adſuetis aliquando cereviſia recens ſimilia mala facit, & viſum eſt, mucum veſicæ in junioribus hominibus ab hac cauſa ita abraſum fuiſſe, ut vera gonorrhœa videretur.

Excoriatio] Quando calculus in veſica hæret, maxime ſi aſperior fuerit, premit perpetuo veſicam, & ad excretionem ſtimulat, detergit humorem mucilaginoſum, ſic dolorem facit, ubi calculus eſt, & perpetuum teneſmum veſicæ, hæc conſtringitur, expulſura urinam contra durum calculum, inde dolor quaſi urens, ſimilis effectui corporis rodentis cauſtici, quod in veſica moraretur. Vidi miſeros a calculo collo veſicæ inpacto, ita tortos, ut capiti inſiſterent, pedeſque ſurſum protenderent, ſic calculus relabebatur in fundum veſicæ, & urinam reddebant, non aliter ſe hoc onere liberaturi. Poſſideo tales calculos piriformes, qui oſtium urethræ perfecte obturaverant.

Cauſticis] Fuerunt medici, qui abſurdo certe & vix condonando errore cantharides laudaverunt ad gonorrhœam, malum ſolis blandiſſimis medicamentis ſanabile, & iis, quæ ſanguinem abſque acrimonia diſſolvunt. Sed cantharides, & intus ſumtæ, & cuti adplicatæ faciunt, ut urina difficilius emittatur, atque præ intenſo conatu non raro ſanguis ipſe ſequatur. Vidi hujuſmodi morbum natum a tinctura Bartholiniana, quæ cantharides & nitri ſpiritum recipit, & adfirmare poſſum, expertus, hanc tincturam, aut ſimilia medicamenta malum ſemper exacerbare. Multa enim animalia venenata habent proprium quaſi membrum, in quod moleſtam ſuam efficaciam exerceant. Dipſas & Vipera hepar adficiunt, & icterum excitant; lepus marinus pulmonem, cantharides veſicam urinariam.

Adde cauſis ſtrangu riæ ipſum ſenium. Juvenes pleno filo urinam expellunt, ſenes repetito inpetu, cum teneſmo, & ægre veſicam exonerant. Cauſa eſt in veſicæ debilitate, & muſculorum urinam exprimentium paralyſi, inparium expellendæ urinæ, acrimonia lotii &c. Hos oportet digito ad perinæum poſito lotii ultimas guttulas exprimere.

823. 3. Cenſetur urinæ *Incontinentia*, quando ſine voluntatis, reſpirationiſve, nixu, ſponte effluit; oritur ut plurimum a reſolutis, dilatatis, diſciſſis, ſuppuran-

ATENEO VENETO VENEZIA

purando conſumtis, gangræna putrefactis, fibris ſphincteris veſicæ.

823. *Incontinentia*] Quando ſphincter veſicæ non clauditur. Semper enim clauſus eſt, niſi vis externa ſuperior eum aperiat: & claditur, non voluntatis imperio, ſed ſponte ſua, abſque animæ arbitrio.

Reſolutis) In homine ſano ne unica quidem gutta liquidi per anum exit. Quando vero lapis infernalis, ſub nomine Hydragogi ANGELI SALÆ aut antihydropici Boyleani ingeritur, tunc ignaro homini aqua de alvo effluet, ut manifeſtum ſit, hoc medicamentum non ſolum alvum ſolvere, ſed etiam laxare vim ſphincteris ani, ut reſiſtere nequeat. In Veſica ſimilis diſpoſitio naſci poteſt. Quando a deſtructis partibus incontinentia naſcitur, nihil in arte medica præſidii eſt; quando vero ab ipſo partu pueris hoc malum inhæret, ex laxitate ſphincteris ortum, adjuvantur, quando ſingulis horæ quadrantibus mingunt, donec veſicam maxime irritabilem reddant. Nunquam per ſemihoram integram urinam retinere debent, quamdiu vigilant, per noctem vero bis aut ter excitari, ut mingant expergefacti.

Diſciſſis] Poſt calculi ſectionem, qualem veteres excogitaverunt, fere ſemper urinæ incontinentia ſequitur, quia inſtrumenta ingentia per inciſam urethram inmiſſa, nempe conductor, & forceps, & calculus denique forcipe conprehenſus, tum vi ſumma eductus, ut ſæpe vix duorum hominum robore forceps extrahi poſſit, veſicæ ſphincterem laceraverunt, ut porro non integre claudatur. Idem malum etiam feminis accidit, quibus equidem vix unquam urethra inciditur: Sed immittitur catheter, ſuper eum conductor, ſuper conductorem forceps, qua calculus educitur: ita dilatatur urethra, ut nunquam in tota vita urinam continere poſſit. Solus Clar. RAVIUS, ſumma peritia ſitus, artiſque dextero exercitio fretus ſecabat feminas in ipſo perinæo, uti viros, atque tollebat hujus incontinentiæ metum. Idem ab ulcere venereo accidit; tum a luxatione ſpinæ dorſi, & contuſione medullæ ſpinalis, quam plerumque fæcum alvi & urinæ incontinentia ſequitur. Malum vidi in aurifabro, cui vertebræ lumborum luxatæ fuerant.

824. 4. Denique eſt διαβήτης, quæ eſt urinæ chylo-ſæ, vel lacteæ, frequens, & copioſa trajectio; cauſa ejus cenſetur nimia laxitas fibrarum in arteriolis urinoſis, concurrens ſimul cum humoribus valde dilutis, quæ utraque ab aquoſis.

824. *Lacteæ*] Ita ut vaſa renalia in mammaria vaſa tranſmutata fuerint. Tunc, quæ emulgentia vulgo dicuntur, vere totum corpus emul-

mulgent. Harum urinarum copia magna eſt, ſapor dulcis, lactis color & conſiſtentia.

Dilutis] Omne vas dilatatur pro ratione virium prementium, & laxatur adeo omne vas, per quod nimia humorum copia tranſmittitur. Inde hoc malum frequens factum eſt, poſtquam D. BONTEKOE potum Theæ commendavit: nam hi diuretici potus duplici modo nocent, cum & humores adtenuent, & vaſa laxent. Spes ſanationis maxima eſt in diæta ſiciſſima, abſtinentia ab aquoſis, exercitatione corporis, & ſudore. Non ideo quilibet copioſior urinæ fluxus continuo pro diabete haberi debet: qualis poſt nimium Theæ Coffeæve potum, aut aquarum ſpadanarum uſum ſequitur. Diabeten enim veteres dixerunt fluxum urinæ lacteæ. Hunc morbum vidi in juvene, qui noctes dieſque ſtudiis incumbebat. Somnum arcebat perpetua pocillatione Theæ & Coffeæ: incidit miſer in deplorabilem tabem, ut ſiphar hominis videretur; & ultimo cum intolerabili & inexſtinguibili ſitis tormento exſpiravit.

825. Actio autem Vitalis læſa ſpectat maxime pro ſymptomatibus pulſum cordis, reſpirationis exercitationem, vel utraque ſimul.

826. Ita quidem, ut ergo 1. primo numeretur Palpitatio cordis, quæ dicitur violenta ejus contractio una cum magna reſiſtentia cruoris a corde pulſi; cauſa ejus plerumque eſt inordinatus, & violentus, ſpirituum vitalium in cordis villos impetus, ut in ſummis animi affectibus, ſubito terrore, affectu hyſterico, motu violento & ſubitaneo, evigilatione præcipiti; aliquando eſt irritatio fibrarum cordis ab acri quodam ſtimulo facta, ut in cacochymica materie mota, inflammatione cordis, pericardii, hiſve male affectis a calculo, vermibus, pilis, aneuryſmate; deinde a cruore ſpiſſo, polypoſo, copioſiore; tandem ab arteriis cartilagineis, oſſeiſve, factis, aut his ad extrema obſtructis.

826. *Palpitatio*] Ita vocamus cordis contractionem validiſſimam, contra ſummam reſiſtentiam nitentis.

Spirituum) Quando cor palpitat, ſenſim dilatatur & fit aneuryſma. Quamprimum enim plus accipit ſanguinis, quam dimittere poteſt, vis ejus in eadem ratione diminuitur, in qua adfluxus liquidi, adeoque capacitas augetur, cum fibra muſcularis quælibet debilitetur, quando

do longior fit. Ita v. g. cui noctu, ſubito, lux exploſi pulveris pyrii oculos perſtrinxit, is perturbatur, & cor palpitat, quia ſanguis omnis ad cor confluit, quod tantum onus nequit expedire. Adde vim inæqualem ſpirituum, ex qua hyſtericæ & chloroticæ palpitationes oriuntur.

Vermibus] In ipſo pericardio vermes LOWERUS vidit, qui mirificas ibi palpitationes excitaverunt.

Aneuryſmate] Mulierculæ, quæ frequenter animo linquuntur, exſtinguuntur ultimo per palpitationes cordis: in eo enim ſtatu ſanguis quidem ad cor refluit, cor autem quieſcit, & dilatatur, ita ſanguis ſtagnans polypoſus redditur, viaſque iterum arctat, & mjoris dilatationis cordis cauſa eſt, & naſcitur ad inevitabilem mortem diſpoſitio. Hunc morbum oportet Medicis & Chirurgis probe notum eſſe, ne ex ignoratione veræ naturæ mali ægrum occidant. Vidi aneuryſma capitis infantilis magnitudine ſub axilla ſiniſtra in homine Græco: Huic homini, quoties noctu quieſcebat, ſanguis exibat ex ſacco aneuryſmatico arteriæ ſubclaviæ, & inanem relinquebat cavitatem: quamprimum vero expergefactus ſitum mutaverat, reddebatque liberum ſanguini aditum, continuo ſpatium nactus ſanguis in ſaccum patulum ſe effundebat, ut nihil ad cerebrum veniret: atque adeo ex ſomno ſurgens in animi deliquium incideret. A morte tumor apertus eſt, repertus plenus intus lacertis, quaſi columnis.

Spiſſo] Qui etiam ad arteriæ pulmonalis principium hærens hujus dilatationem inpedit, adeoque dextri cordis evacuationem. Inde frequentes illæ eruditorum palpitationes, tunc, quando ad quietem ſe conponunt, moleſtiores, ut proprium cor palpitare audiant. Nempe prius ſedebant erecti, nunc quando recumbunt, ſanguis ab omni parte corporis ſubito majori copia ad cor refluit. Hæ tamen palpitationes non ultra unam alteramve horam ſolent moleſtæ eſſe.

Copioſiore] Palpitatio a ſpirituum vitio non periculoſa eſt: quando vero humores ad cor retropelluntur, tunc caute agere oportet. Qui polypoſi ſunt, iis hujuſmodi palpitatio familiaris eſt: fit per minutum horæ integra ασφυξια, deinde redeunt ad ſe ipſos: ſed interim ſtagnat ſanguis, & poteſt in thrombum abiiſſe. Vidi hunc morbum, juſſi ut æger bono victu ſibi proſpiceret: alius vero medicus commendavit ſalem volatilem oleoſum Sylvii, infelici auſu; protruſit enim polypum ſurſum in aortam adſcendentem. Neque unquam in polypi ſuſpicione hi ſales volatiles concedi debent.

827. 2. Pulſus arteriarum intermittens contingit aut vitio liquidi cerebelloſi inæqualiter influentis in cor; aut vitio vaſis tranſmittentis ſanguinem & humores; vel denique peccante humore illo, qui fluit per vaſa; cauſa proinde hujus mali varia, ut convulſio, polypus, cacochymia pituitoſa, inflammatio arterioſa,

ſa , pulmonica , cardiaca , cruor deficiens , arteriæ oſſeæ , cartilagineæ, aneuryſmaticæ, calculo infarctæ, cor male affectum vario modo.

827. *Intermittens*] Signum periculoſum in omni morbo: deſignat enim deficere vires vitales.

Liquidi] Polypoſi , obſtruentis.

Inflammatio arterioſa] Hujus primum exemplum in bove vidi, qui, cum ad macellum deduceretur immolandus, fuga ſe proripuerat, & vehementiſſimo curſu libertatem quæſiverat : receptus tamen , & mactatus eſt ; aorta vero reperta nigerrima . Sed RUYSCHIUS demonſtravit , aortam arteriam ramos per ſuperficiem ſuam diſtributos a coronariis accipere : his tumentibus conpreſſio mediæ cavitatis &c.

Pulmonica] Lethalis , in peripneumonia.

Cardiaca] Talem morbum deſcripſit HIPPOCRATES „ cor inflammatum , & gangrænoſum , in latus alterum prolapſum.

Deficiens] Pulſus poſt majora vulnera deficiens ſolet lethalis eſſe.

Aneuryſmaticæ] Cor dextrum rarius , frequentius vero ſiniſtrum , ex LANCISII experimentis, aneuryſma patitur, atque in maximam molem dilatatur : maxime quando ſanguis in corde quievit , quod in deliquio animi contingit, tunc enim congeſtus cor extendit , ut diminuta ejus vi contractili ab iiſdem cauſis poſtea facile dilatetur.

Oſſea] Hæ dilatationi reſiſtunt, adeoque ſanguis , qui a corde advenit , nullum ſpatium invenit , inde palpitatio.

828. 3. Pulſus crebrior oritur ſemper a celeriore contractione ſyſtolica cordis ; hæc autem a frequentiore influxu ſpirituum cerebelli , & difficiliore progreſſu liquoris expellendi : quo faciunt acre , & obſtructum.

828. *Celeriore*] Quamprimum clavias ſe exonerent , hinc caput corpus celerius movetur , inpediuntur venæ jugulares, ne in ſubtitubat.

829. 4. Pullus imminutio , vel deletio ; quæ reducitur ad λειποθυμίαν , ubi eo uſque deficit , ut vires multum debilitatæ corpus vix ſuſtineant; λειποψυχίαν , quando hæc eo uſque increſcit , ut & naturalis calor multum labefactari incipiat ; συγκοπὴ ubi cor eo uſque deficit , ut calor , motus , ſenſus , fere deleantur,

tur, ſudoreſque frigidi exprimantur; ἀσφυξίαν ubi omnia illa quoad ſenſum deleta mortis imaginem ſimulant; Cauſæ horum ſymptomatum variæ, varioque gradu conſtantes, ſimiles fere iis, quæ (827.), inprimis ideæ rei horridæ, graviditas, animi affectus, ſpaſmi, inanitiones quælibet, maxime ſanguinis in vulneratis, parturientibus, abortientibus, cancroſis.

829. *Λειποθυμια*] Quando vires ita deficiunt, ut corpus nequeat ſe ſuſtinere.

Λειποψυχια] Hæc gravior eſt quam λειποθυμια, quando etiam anima deficit, ſenſus nempe delinquunt, ut neque videat, neque audiat.

Συγκοπη] Adhuc gravior caſus, quando pulſus cordis non percipitur.

Ασυφυξια] Quando deficit reſpiratio & cordis actio. Ab hoc ſtatu mors nonniſi duratione majori diſtat. Quando homo perfecte ſanus ſub aquam demergitur, mortuus eſt perfecte, ſimilis boni horologii, in quo omnia perfecta ſunt, ſolo elatere excepto, qui quieſcit. Reddite motum, incipiet vivere.

Horridæ] Poetæ ipſos heroas terroribus panicis obnoxios fecerunt: in eo ſtatu cor fere ſiſtitur, & corpus totum contremiſcit. Ita pio ÆNEÆ.

. . . geliduſque
per ima cucurrit
oſſa tremor . . .

Inopia] Quando neque arterioſus ſanguis, neque venoſus cor adluit. Hinc frequentes ex hæmorrhagiis nimiis lipothymiæ.

830. Reſpiratio vero læſa ſymptomata primaria numerat 1. ἀπνοίαν, ubi integre deſinit; & agnoſcit pro cauſa fere quæ in pulſu imminuto recenſita (829.); tum eo ſpectat aer vitioſus (746. ad 754.); venenati vapores, cauſticique acidi, vel auſteri; paralyſis, vel ſpaſmus organorum reſpirationi famulantium (602. ad 625.); ut & alii morbi, qui harum partium functionem omnino deſtruunt.

830. *Απνοια*] Status morti proximus, & in mortem abiturus, ſi vel duobus continuis momentis perduraverit.

Pulſus] Quamprimum cordis actio deficit, reſpirationem deficere neceſſe eſt; & quamprimum cor ſanguinem non accipit, omnes actiones hominis deſinunt.

Venenati] Fortiſſima animalia fumo accenſi ſulfuris hauſto continuo ſuffocantur.

831.

831. 2. Δυσπνοίαν, in qua cum moleſtia, dolore, fatigatione, reſpiratio contingit; hæc quidem habet eaſdem, ac prior, cauſas (830.), ſed leviores, quo & mala facit præ cæteris pectoris conformatio.

831. *Difficulter*] De inſpiratione dico, nam exſpiratio facillima manet, cum ea ſponte fiat & elatere coſtarum, neque actionem organorum reſpirationis requirat. Hoc malum naſcitur ab aucta vi contractili muſculorum pulmonalium, ita valida, ut diſtendentis atmoſphæræ pondus eam ſuperare nequeat.

832. 3. Ἄσθμα, quæ eſt frequens, moleſta, ſibiloſa, reſpiratio, plerumque orta a cauſis dyſpnœæ pertinacioribus; ſed maxime, ut videtur, a conſtrictione ſpaſmodica fibrarum muſcularium in pulmone.

832. *Spaſmodica*] Pulmo nunquam eſt niſi in violento ſtatu, nempe magis dilatatus, quam foret, ſi in libero aere, & in æquilibrio relinqueretur. Ergo pulmo ſemper vi aliqua propria reſiſtit dilatationi ſuæ. Quando nunc hæc vis contractilis duplo major fit, atmoſphæræ vero vis diſtendens eadem manet, tunc fieri non poteſt, ut pulmones dilatentur. Naturalis enim ratio eſt virium diſtendentium atmoſphæræ ad vires contractiles pulmonis: hac ſublata effectus idem, qui in ſanitate, ſequi non poteſt. In eo malo homines corpus erigunt, humeros elevant, ſcapulas ad ſe invicem adducunt, & cubitis innixi in feneſtram aliquam vehementiſſime cum ſtridore inſpirant, pectore quantum poſſunt dilatato. Quando proxima jam inſtare videtur ſuffocatio, (cum ſanguis per pulmones non tranſeat, turgeantque venæ jugulares pene ad crepaturam, neque cor ſiniſtrum aliquid accipiat, neque aorta, neque adeo encephalon, neque pulmo ipſe), tunc reſolvuntur muſculi meſochondriaci, & libertas reſpirationis redit. Hoc malum inprimis patiuntur, quando venti ex boreali plaga ſpirant, qui fibrarum omnium robur & elaterem augent, in ipſis certe horologiis. (Contrarium I. GESNERUS, melius nempe valere ſpirante borea, quod tunc atmoſphæræ vires majores ſint) Hoc aſthma ſiccum eſt, quod ſola equitatione cum lactis uſu conjuncta ſuperatur, frequens certe & fallax morbus.

833. 4. Ὀρθοπνοίαν, quæ anheloſa, difficilis, ſtertens, ſola erecta cervice & thorace abſolvenda, reſpiratio; cauſæ iterum æedem (830. 831. 832.), ſed vario inſultu agentes, recedenteſque.

833.

833. Ορθοπνοια] Reſpiratio ſtertens, quæ peragitur cervice & ſcapulis : HIPPOCRATES meteoricam vocabat.

Aædem] Inprimis empyema, hydrops pericardii, & alia hujus generis mala, ex quibus reſpiratio ſublimis ſequitur. A ſolo etiam pulmone humido, aqua repleto, naſci poteſt.

834. 5. Catarrhum ſuffocantem; qui videtur eſſe ſubita occidens ἄπνοία; habet & hic cauſas eaſdem (833.); maxime obſervantur frequentes, materiæ eliquatæ in fauces & pulmones ſubita deſtillatio; nervorum ſumma vitia ut in hyſtericis; polypus cordis major ſubito in pulmones truſus.

834. Απνοια) Quando homo ſubito ſuffocatur, nullis magni mali indiciis prægreſſis : quam primum vero cadaver obriguit, materia ſanguinea, vel pituitoſa, vel purulenta magna vi ex ore & naribus exundat. Hoc malum fit, quando rupta per validam inſpirationem aliqua vomica, materia ſubito in meatum pulmonum effunditur. Quando una puris uncia ex veſicula diſrupta in bronchia evacuatur, ſufficit ad ſubitam mortem, & ne verbi proferendi libertatem ægro relinquit, cum bronchia repleat, & reſpirationem perfecte intercipiat : poſt mortem vero partibus a frigore contractis, materia per aſperam arteriam adſcendit. Aliquando idem malum a cauſa externa oritur, quando una thoracis camera pure plena eſt, aut aqua, & ſubito mediaſtino exeſo etiam altera camera effuſo liquido repletur : inde enim ſuffocatio inevitabilis ſuccedit, cum nunc uterque pulmo opprimatur; prius autem pus in altera camera ſola effuſum orthopnœam fecerat.

835. Verum omnia hæc ſymptomata (830. ad 835.) ſolent produci a cauſis quibuſdam notabilibus per inciſa cadavera, vel excreationem materiæ, manifeſtatis; quæ ſunt primario Thoracis repletio per extravaſatam lympham, pus, ſanguinem; etiam inflammatio laryngis, aſperæ arteriæ, bronchiorum, pulmonum, pleuræ, mediaſtini, diaphragmatis, pericardii, muſculorum thoracis reſpirationi ſervientium, ut & abdominalium; ut & materies diverſa, polypoſa, gypſea, pituitoſa, calcea, calculoſa, purulenta; tum quoque tumor circa laryngem, in ea, ut & in pulmonibus, vel thorace, in-

inflammatorius, ſuppuratorius, ſcirrhoſus, cancroſus; tandem & lata accretio pulmonum cum pleura.

835. *Thoracis*) Imo pus in ipſa pericardii cavea repertum eſt; & inter ſecedentes mediaſtini laminas, ex inflammatione ibi nata, alias viſum eſt: quod ſanari poteſt ſterno trepano perforato. Hæc operatio Amſtelodami in Theologo inſtituta eſt, cui plurimum ex foramine pus effluxit, & cor ita nudum reliquit, ut oppoſito ſpeculo cor in proprio pectore pulſans contemplaretur, uti heteroclitus erat homo: Is enim BECKERUS fuit, cujus ſcriptum contra dæmonum exſiſtentiam exſtat.

Polypoſa] Sæpe vaſti polypi excernuntur, quos nemo crederet excreari poſſe.

Gypſea) Quæ induratur, quando liberum aerem adtigit.

Calculoſa) SEBASTIANUS VAILLANTIUS, clarus ille botanicus, quadringentos lapillos ante mortem ſcreatu reddidit, rotundos omnes & exiguos. Aſthmate vero laborabat ex materie calculoſa, quæ in pulmonum veſiculis collecta erat. Vidi aſthmata peſſima, in quibus ægri perpetuo tuſſiebant abſque requie, donec poſt aliquot ſeptimanas calculos ex aſpera arteria rejicerent, tunc vero reſpiratio liberior fiebat, donec novi calculi regenerarentur. Vidi alios ægros, qui integras pyxidas plenas geſtarent calculorum, quos ex pulmone ejectos adſervaverant. Hujus modi ægri fere ex ſanguinis ſputo pereunt, mollis enim pulmo ab eo nixu deſtruitur, quem ad excludendum calculum edunt. [Hæc in codice I. GESN. ad VAILLANTIUM referuntur.]

Laryngem) Vidi eruditum virum, quem tumor parotidis, capiti æqualis, ſuffocavit. Celebrem ſtatuarium etiam vidi, cui a pulvere deglutito omnes glandulæ faucium ſcirrhoſæ factæ erant: eum ſubita mors abripuit.

Accretio) Tunc pulmo dilatato pectore non poteſt deſcendere, neque diaphragma ſequitur: hinc minuitur liber aeris acceſſus, & δυσπνοια immedicabilis ſequitur. Neque mirum eſt, hos morbos raro ſanari, cum diverſiſſima mala uno nomine vulgo includantur.

836. Viſus læſi ſymptomata numeroſa recenſione cauſarum juxta diverſitatem locorum optime diſtinguuntur, primo enim partes coercentes bulbum oculi male afficiunt premendo, protrudendo extrudendo, erodendo, per tumores inflammatos, apoſtemata, ſcirrhos, cancros, exoſtoſes, caries oſſium orbitam conſtituentium; inde enim figura, humores, circuitus, viſus axis, collectio radiorum in debito loco, depravantur.

836. *Numeroſa*] Ut olim D. GUILLEMEAU Pariſiis trecentos oculorum morbos numeraverit. Verum hæc jactantia eſt, & ſupervacua ſubtilitas, quæ confuſionem potius, quam methodum parit. Mihi videtur eos tantum morbos deſcribi oportere, qui ex *diverſis* cauſis oriuntur, & *diverſas* curationes accipiunt. Satis vero & hi numeroſi ſunt. Oculus enim viſum perficit per concurſum fere innumerabilium inſtrumentorum. Sed generale axioma eſt, quo plura organa ad functionem aliquam concurrunt, eo frequentioribus & magis multiplicibus malis obnoxiam eſſe. Si centum organi partes fuerint, non difficulter intelligitur morbos trecentos eſſe poſſe.

Premendo] Quando glandula innominata intumeſcit, oſſei quidem parietes, & bulbus oculi cedere nequeunt: adeoque oculus ſolus ſpatium conpenſare debet, quod aucta glandula poſcit, conprimetur adeo, figuram mutabit, & alucinatio naſcetur, & hebetatio in oculo ſano, ſed ab externa cauſa conpreſſo. Ita oculum extra orbitam protuberare vidi in puella: inde vero ſequitur, ut palpebris etiam adductis oculus tegi nequeat. Vidi etiam glandulam iſtam ita tumidam, ut in genas exiret.

Inflammatos] Tota orbita ab oculo muſculis & pinguedine accurate repletur, conprimitur adeo, quam primum aliqua pars orbitæ majus ſpatium occupat.

Caries) Quando naſus a venerea lue intus corrumpitur, & eroſa membrana mucoſa, canalis naſalis incipit detegi, qui ſacci lacrumalis parietem oſſeum efficit, tunc os unguis & planum intus, in parte nares reſpiciente, denudantur, cariоſa fiunt, oculus inflammatur in tunica ſua, & denique vel uterque perit, vel ſaltem is oculus, in cujus latere os corruptum fuerat. Ergo in hominibus, quibus nares a malo venereo conputruerunt, quam primum inflammatio levis oculi cum lacrumatione adeſt, oculus in præſentiſſimo periculo verſatur: finis enim mali eſt oculi ipſius eroſio.

Depravantur] Hoc malum ſignum eſt, & ſero plerumque medicina paratur, neque unquam leviter contemnendus eſt tumor a cauſa externa in orbita ortus. Legi poteſt hac de re HILDANUS in obſervationum centuria prima, & HEISTERUS de ſectione & exſtirpatione cancri oculorum.

Circuitus] Qui a minima cauſa depravari poteſt, quia per minutiſſima vaſa fit, & per membranas, & aqueum humorem, & ductus ciliares, lentem cryſtallinam, humorem vitreum, & retinam.

837. Deinde etiam palpebræ inflammatæ, ſuppuratæ, inflatæ, conglutinatæ, concretæ, grandinoſæ, viſum mire turbant variis quidem de cauſis, ſed maxime frequenter per glandulas ſebaceas male affectas; etenim omnibus oculi ſordeſcunt, ſimilia pati incipiunt, aciem amittunt, humores pervertunt.

837. *Inflatæ*] Non alibi membrana celluloſa in morbis magis intumeſcit, quam in palpebris: hæ enim ſæpe ita inflantur, ut oculum medium occultent: & in variolis pluſculis diebus non ſinant aperiri; neque deſunt exempla, perfectam cæcitatem inde ſecutam fuiſſe.

Conglutinatæ] In puero vidi marginem palpebrarum ita exulceratum, ut omni nocte concreſcerent, & eos interpoſita lamella plumbea vel aliquando cultello ſeparari neceſſe eſſet. Hæc *συμβλεφαρωσις* eſt.

Grandinoſæ) Quando granula deſtinata inungendo limbo palpebrarum obſtruuntur, & oleo flavo replentur, ita tubercula naſcuntur, *χαλαζαι* veterum, quæ viſum impediunt & exſciendi debent.

Sordeſcunt) Oculi perpetuo obvolitantibus corpuſculis fædarentur niſi a palpebris detergerentur: ergo quando hæ palpebræ inflammatæ ſunt, aut aliter immobiles, neceſſe eſt munditiem & nitorem oculorum perire.

Similia] Quoties palpebræ inflammantur, idem plerumque malum etiam oculos invadit.

838. Quin etiam peccato lachrymarum abundantium, exacerbeſcentium, ſpiſſeſcentium, ad limbos palpebræ utriuſque natantium guttatim, inde in genas ex oculis deſtillantium; fiunt hic humiditates turbantes aciem, eroſiones inflammatoriæ, obfuſcationes, fiſtulæ lachrymales; contingent illa vitio laxitatis nimiæ in glandula lachrymali, aut acrimonia & motu nimio materiæ lachrymoſæ, tum mala forte figura tarſorum palpebralium, aut malo habitu carunculæ angularis, vel mala, variaque, diſpoſitione oſculorum palpebralium abſorbentium lachrymas, fiſtularumque has deducentium in ſaccum lachrymalem; iterum hujus quocunque receſſu a ſtatu naturali, & canalis naſalis, vel membranæ nares intus ſuccingentis illo peccato, quo exitum per hunc canalem in cava narium impedit; ſunt autem omnes cauſæ, quæ priores enarratas creant, quam plurimæ.

838. Hoc numero magna continetur vis obſervationum. PETITUS integrum tractatum de his malis ſcripſit, neque tamen rem acu tetigit [1732.] Glandula innominata oculorum ſecernit ex arterioſo ſanguine lacrumas, eas per proprios ductus hygrophthalmicos MEIBOMIANOS effundit ſuper oculum, inter eum & palpebram ſu-

periorem, ita oculus lavatur & nilorem conſervat. Deinde ad puncta lacrumalia determinantur lacrumæ, neque ſano homini ex oculo ſtillant, niſi ex animi adfectu triſti uberiores ſecernantur.

Abundantium) Quando perpetim ingentes ſtillæ de palpebris cadunt, tunc oculus in humore natat, neque objecta accurate cernit, niſi deterſus fuerit. Cum hoc malo ſpiſſeſcentia lacrumarum plerumque conjungitur, moleſta literatis viris.

Spiſſeſcentium] Id ex vitio circulationis jam ſuppreſſæ in moribundis contingit. Tunc corpuſcula in aere obvolitantia inviſcantur in eo ſucco, & oculos pulverulentos faciunt.

Eroſiones) Maxime quando lacrumæ acres redduntur, quod vitium ipſi narium muco in ſubtili coryza non raro accidit.

Fiſtulæ) Has adeſſe dicimus, quando ex quacunque cauſa homini lacrumæ perpetuo ad oculos adfluunt, inde vero in genas deſtillant. Non video hos morbos alio referri poſſe, & præmeditatus hoc nomine ita utor, etſi diverſiſſima mala eo conprehendere cogar.

Laxitatis) Quando idem vitium in glandula lacrumali naſcitur, quod ſalivalibus in melancholicis hominibus accidit: ut nempe lacrumæ perinde uberius & perpetim ſecernantur, uti in iſtis ægris ſaliva ſolet.

Tarſorum) Nemo geometrarum duas lineas cum ſumma mobilitate aptius conjunxerit, quam in limbis palpebrarum factum eſt. Quando vero hic vitium aliquod naſcitur, ut v. g. inter limbos rima ſuperſit, tunc, per eam rimam, lacrumæ exſtillabunt. Hoc malum videntes chirurgi ſæpe cauſam in angulo majori oculi quærunt, quod omnino in tarſorum inæqualitate eſt. Vidi hujuſmodi rimulam, ab eroſione natam, in ægro, cui lacrumæ non ad angulum majorem confluebant, ſed per eam rimam exſtillabant, & oras palpebrarum erodebant. [a. 1726. Vidi in milite hoc vitium a vulnere, glande plumbea inflicto natum.]

Caruncula] Hæc caruncula rubrum, & pilis minimis conſperſum pulvinar eſt, quod ad angulum oculi internum adpoſitum, ad eum locum defectum palpebrarum ſupplet. Nam hæ deſinunt prius, quam ad angulum internum pervenerint: ergo adpoſita caruncula hoc ſpatium replet, ne oculus ibi claudi poſſit: eo ergo defertur omnis lacruma, quia oculus totus claditur. Dum hoc ſolum ſpatium apertum manet, ibi retinetur ad carunculæ pilos, quod viſcoſum eſt, & craſſius, liquidior vero pars lacrumæ ſubit puncta lacrumalia. Quando nunc caruncula exeſa fuit, fovea manet, per eam effluunt lacrumæ, neque ſiſtuntur unquam, & fiſtulæ lacrumalis ſpecies naſcitur, abſque fiſtula, vel ulcere.

Oſculorum] Ad extremum limbum palpebrarum ponuntur duo oſcula, inſtructa propria cornuta valvula: hæc oſcula hauſtrorum more, quibus utuntur fullones, excavata abſorbent lacrumas. Quando nunc lacruma pone hæc hauſtra in ductum lacrumalem venire nequit, naſcitur etiam fiſtula, ſed quæ καταχρηſτικως ita vocatur.

Deducentium] Quando ductus a punctis ad ſaccum lacrumalem inflammantur, aut exulcerantur, aut conprimuntur, tunc lacrumæ ad ſaccum lacrumalem venire

re nequeunt, & per genas effunduntur.

Nares] In initiis gravedinis membrana narium intumescit, & canales nasales conprimit: tunc lacrumæ per genas defluunt. Idem malum a polypo, aut a lue venerea nasci potest.

Ex his paucis verbulis apparet, quam sint hujus morbi & multæ, & conpositæ causæ: quam varias curationes poscant, & quam inpossibile sit sanari ab alio, quam perito causarum medico: quam male adeo oculorum morbos sanandos suscipiant homines inperiti anatomes. Non quererer, si sola aqua rosarum uterentur, aut auro contra cara aqua lapidis scissilis: hæc enim medicamenta non nocent, nisi crumenis: id queror, quod chirurgicas operationes ignari audeant adminiſtrare. Vidi chirurgum os nasi perterebrare voluisse, & ea parte viam facere, cum exiguus tumor receptacula lacrumalia, a punctis ad saccum ducentia, unice conprimeret: quod malum emollientibus fomentis facile cessit. Sed caustica in primis & erodentia medicamenta maximas cautiones requirunt, & rarissime adhiberi debent. Hæc contra Parisinos chirurgos dico, quibus adeo proclive est ferro pugnare & igni.

839. Deinde vero depravatur, impeditur, aboletur, Visio, tunicæ Corneæ atque Adnatæ obscuratione, dealbatione, incrassatione, œdemate, phlyctæna, inflammatione, ungue, sarcosi, perla, cicatrice, panniculo, albugine, cartilagine; quæ etiam ex causis variis, diversisque, accidere solent.

839. *Oedemate*] Vel hydrope corneæ. Ante hos viginti annos, cum de morbis oculorum prælegerem, corneam vidi, in qua plurimæ exiguæ vesicæ erant, aqua plenæ, pellucidæ: tendebam corneam, & cuspide subtilis acus chalybeæ pungebam bullulas, exstillabat liquor pellucidus, & supererant alia interiora strata: tunc alteram vesiculam aperui, & sic alias porro aliasque. Oedema erat, in quo aqua collecta erat.

Phlyctæna] Vidi studiosum, qui ME consuluit, querebundus, quod subito visum amisisset, inspexi oculum, inveni vas lymphaticum in tunica adnata intumuisse, ut ægro trabi simile videretur, & visum adimeret: sanatus est eo vase puncto, deinde oculo eloto vini spiritu cum decuplo aquæ temperato.

Sarcosi] Quando aspera verrucula ex superficie adnatæ eminet, tunc cum palpebræ dies noctesque perpetuo nictitent, interna palpebrarum tunica irritatur, inflammatur. Vidi hoc malum ortum fuisse ab arenula in oculum illapsa, quæ inter globum oculi internamque palpebræ faciem hæserat: dolores inde tanti orti fuerant, ut æger pene convelleretur: adeo facile ex minimo vitio maximi morbi nascuntur.

Perla] Stigmate corneæ albo,

ſemipellucido. An callus eſt vaſis lymphatici, quod crepuerat?

Cicatrice) Ita non raro poſt variolas in oculo per aliquot ſeptimanas clauſo concretio & cæcitas facta eſt.

840. Quando etiam humor Aqueus deficit, fit oculi marcor, corneæ corrugatio; ſi abundat, naſcitur oculus elephantinus; ſi ſtagnat non renovatus, putreſcendo totam fabricam oculi peſſundat; ſi colorem accipit, ſpiſſaturve ſive in muci, ſive in pituitoſi, indolem, hinc ſuffuſiones, cataractæ; oculorum color alienus; hæc plerumque inter interiora uveæ & inter lentem cryſtallinam; eſtque cauſa fere inflammatio, cacochymia, aut nimis coagulantium imprudens applicatio.

840. *Corrugatio*] Oculi fracti, quales in moribundis ſunt, & plani, qui ſphærici erant, ob collapſam corneam, ex defectu liquidi, a quo eam extendi oportet.

Abundat) In anteriora a copioſo humore protrudi neceſſe eſt, qua parte non adeſt ſclerotica, ſed mollior cornea, atque adeo reſiſtentia bulbi minima eſt.

Colorem] Uti in ictero, ubi omnia flava videntur, quia aliquid bilis ſe humori aqueo admiſcuit. Vidi etiam, cui ab ictu pugni effuſo in aqueum humorem ſanguine, omnia rubra adparebant.

Stagnat] Nam aquæ, niſi moventur, vitium contrahunt.

Suffuſiones] Recentiores medici non ita acerbe inter ſe pugnaſſent de hoc morbo, ſi omnem ejus naturam perſpexiſſent undique. Vidi aqueum humorem vere opacum. Idem contingit fieri in extrema ſenectute. In modo natis animalibus, ſed canibus inprimis & felibus, aqueus humor ex naturæ providentia turbidus eſt, ne eo tempore videant, & teneri oculi ab inſueta luce ita adficiantur, ut totum animal convellatur, & paulatim demum incipit pellucere. Ergo omnino hoc vitium vere accidere poteſt aqueo humori, ut concreſcat in ſpeciem lemæ mucoſæ: ſed hæc tamen cataractæ ſpecies rarior eſt. In eo malo iris non poteſt ab intuente conſpici, & coloris oculi evaneſcunt. Hunc morbum *hypochyma* dicere poſſemus, vel etiam accenſere cataractis; quæ vox in univerſum obicem fluento oppoſitum deſignat. Verum tunc moneri debet, hanc ſpeciem non ſanari acus ope, cum ante iridem poſitus ſit, retro corneam, cornea vero non debeat perforari. In vera autem cataracta acus introducitur retro iridem; nam in legitima cataracta malum pone pupillam eſt, ideoque color pupillæ manet inmutatus [PR. a. 1732. tertiam claſſem cataractæ conſtituit, quando in humore aqueo, ſed retro uveam,

veam, ante lentem membrana concrevit, & addit, etiam tunc iridem bonam adparere.)

Inflammatio] Ita oculus diu in variolis clauſus tandem opacus redditur, & viſus tollitur, non tamen abſque ſpe reſtitutionis.

Coagulantium) Per experimenta notum eſt, vini ſpiritum, & adeo etiam aquam reginæ Ungariæ, & multo magis alumen, vitriolum, aut ſaturni ſaccharum, aut aquam chelidonii cum ſalis ammoniaci ſpiritu, intra unicum temporis momentum aqueum humorem in albuminis ſpeciem cogere. Inde intelligitur, ægros ſæpe intra unicum oculi ictum cæcos futuros, ſi medicamenta empiricorum integris viribus ad aqueum humorem pervenire poſſent. Quanto ſapientius Ægyptii, qui ſolis oculis medendis totam vitam inpendebant, uti in politicis ſcribit ARISTOTELES. Neque unquam medicamenta dolorifica oculo admoveri debent, niſi cum maxima prudentia.

841. Si Uvea inflammatur oritur ophthalmia maxime dolens, brevi pernicioſiſſima viſui; ſi ſuppuratur, perditur acies & viſus; ſi immobilis fit, ſimulque contracta, oritur ἡμεραλωπία, quæ & contingit, ubi cataracta minor, ad margines tenujor, in medio ſpiſſior, adeſt; ſi autem immobilis, & ſimul valde aperta, tum νυκταλωπία oriri videtur.

841. *Inflammatur*) Vaſcula tenerrima a RUYSCHIO primum, deinde ab HOVIO in uvea detecta, inflammantur. Sed iris contrahitur ad quoſcunque radios lucis illabentis: atqui muſculi inflammati, quando operantur, dolent magis, quam ut tolerari poſſit, adeoque hic morbus cum ſummo periculo conjungitur, atque continuo oportet cum ſumma cura medicamenta antiphlogiſtica adhibere, oculum vero obligari, ne ulla lux adfulgeat, & iris moveatur: niſi hoc fiat, oculum ſuppurari neceſſe eſt. Quamdiu radios lucis tolerat, bene eſt; quamprimum vero ad minimam lucem acerrime dolet, tunc malum in iride, ſive pupillæ muſculis eſt. Hoc ſigno etiam cognoſcitur internum oculum ægrotare, non palpebras, eæ enim inflammatæ lucem non formidant. In tenebris hi muſculi quieſcunt, ſed contrahuntur accedente luce, & excludunt radios, cum acerrimo dolore.

Viſui) Vidi contigiſſe viro, qui britannicam linguam docebat: collyriis exceptum eſt malum, cum medici in cornea malum quærerent, & utrumque oculum per hanc curationem funditus amiſit. Nullus hic locus eſt negligentiæ, ſanguinem oportet ad animi deliquia uſque emittere, fomenta adponere molliſſima, & ea omnia facere, quæ in pleuritide ex arte fiunt, ne malum in ſuppurationem abeat. Si enim abierit, actum eſt de dulci lumine.

Ἡμεραλωπία] Veſperi pupilla maxima eſt, ut ſuperficiei amplitudine

ne radiorum paucitatem compenſet. Quamprimum radii majori copia adpellunt, tunc iris contrahitur, & excludit ſuperfluos. Quando nunc pupilla immobilis facta eſt, & perampla, tunc oculus in luce nihil videt, non magis, quam aves, quæ noctu prædam quærunt, bubones, & ululæ, quæ ſolem fugiunt, quia pupillam amplam immobilem, & abſque iride habent. Quando vero pupilla pariter immobilis eſt, ſed contracta ſimul, tunc, contrario modo oculus non videt, niſi in ſumma luce. In eo vero perfectio oculi eſt, ut luci ſe accommodet, & pariter ad lucem nimiam conſtringi poſſit, ad minorem vero in tenebris dilatari, ſolaque mora aptitudinem ad videndum acquirere. Hæc tamen facultas felibus major eſt, qui & interdiu vident conſtricta pupilla, & noctu eamdem ita dilatant, ut minimum muſculum eminus ſpeculentur.

842. Verum etiam fit, ut Lens Cryſtallina opaca, inflammata, ſuppurata, hydropica, corrupta, atrophica, facta producat glaucoma, cataractam, viſum hebetem, cœcitatem opacam, ἀμβλυωπίαν: ſi vero eadem læditur in ſua figura, mole, ſpiſſitudine, tenuitate, creabit multa, varia, & ſæpe mirabilia, mala, viſui accidentia.

842. *Inflammata*] Lens componitur ex innumerabilibus ſtratis parallelis membranaceis: quæ ipſa conſtant vaſis pellucidiſſimis, & pellucidiſſimum liquidum vehentibus, juxta ſe invicem adpoſitis. Quando nunc humor in aliquo horum vaſorum ſtagnat, continuo opacus fit, & incipimus alium in ægri oculo colorem videre: hoc cataractæ initium eſt. Poſſe vero opacam reddi, vel ex fervida apparet, cui injecta lens continuo opaca redditur & alba. Alias lens atrophica exareſcit, & ex ea cauſa opaca redditur: eademque ſanata facultas videndi redit.

Glaucoma] WOOLHOUSIUS, & WOOLHOUSII adverſarius Cel. HEISTERUS germanus, petierunt a ME, ut de lite ſententiam ferrem, quæ utriſque intercedebat: ego vero nolui his litibus me inmiſcere. Verum puto eos, ſi rite conſideraſſent, quæ hic ſcripſi, mentem meam ſatis fuiſſe intellecturos. Quando lens cryſtallina opaca fit, relinquit ſanam iridem, ſed loco nigerrimi coloris, qui ſani hominis pupillam obſcurat, corpus aliquod albidum pone pupillam adparet: lens eſt, non pellucida, qualem eſſe oporteret. In eo ſtatu ægri incipiunt alucinari, & ἀμβλυωπεῖς fiunt. Quando malum durat, & increſcit, tunc hoc coloratum corpus ob colorem album, aut perleum, veteribus glaucoma dicitur; ſed hæc vera cataracta eſt, quæ acu deponitur. Quando nunc homo TE convenit, & quærit, num acu ſibi mederi liceat, pone ægrum in averſa luce, tunc oculum inſpice. Si tunc color

color iridis naturalis fuerit, oportet ſub iride ſurſum & deorſum circumſpicere, donec lentem cryſtallinam invenias. Quando ea opaca eſt, tunc licet utique eam acu introducta excutere; & in locum, quem depreſſa lens reliquit, humor vitreus protuberabit, ut adeo radii lucis ad retinam viam liberam inveniant. Sed non ideo videbit æger, niſi perſpicillo valde convexo utatur, quo convexitatem anteriorem oculi ſuppleat, ablatam per adminiſtrationem chirurgicam. Viduæ magni DRELINCOURTII, RAVIUS cataractam depoſuerat, neque viſum potuerat reſtituere: ergo juſſi eam uti ſphæra, ſive perſpicillo craſſiſſimo, globoſo: cum hoc præſidio, poſt quindecim vel ſedecim annos a depoſitione nunc commode legit.

Quando vero non in lente vitium eſt, ſed aqueus humor opacus eſt, tunc iridem non poteris videre, & numquam oportet acum oculo admovere: Neque tunc, quando lens ad iridem adnata eſt, & iris immobilis. Si tunc conatus fueris deponere cataractam, poterit æger convulſus perire: Lens enim non poterit ſeparari, niſi quamplurimis nervis laceratis. Repetito moneo, ut in omni cataracta ſub iridem introſpiciatis: ſi vacuum videritis retro iridem, inter uveam & lentem, tunc lens libera eſt, & deprimi poteſt. Si vero nullum ſpatium retro iridem adparet, & auſus fueris acu uti, convulſiones certe lethales excitabis, aut alia mala ſupervenient, quæ non ante ipſam vitam finientur.

Figura] Quando utcunque finditur, ut in multa plana abeat, tunc toties æger objectum repetitum videbit, quot mutatæ lentis latera ſunt.

843. Imo & figura nimis ſphærica prominentis bulbi, quin etiam parvitas pupillæ, & multæ conditiones minus clare hactenus perſpectæ in longitudine oculi, in ipſa lente, ejuſque ſitu, poterunt *μυωπίαν* valiore, tum & ex varia indole lentis, ejuſque ſitu, *πρεσβυωπία* naſci poterit.

843. Alii homines objecta proxima non recte vident: Si vero objectum ad certam diſtantiam removeris, in qua diſtincte vident, poteris ulterius in infinitam diſtantiam removere, & ſemper clare videbunt. Hos vocamus Presbyopes; iiſque oculi planiores ſunt, quales in ſenio fiunt, quando cornea validius contrahitur, quam ut expandi poſſit ab humoribus. Alii homines proxima objecta diſtincte vident, remota confuſe: hos Myopes vocant, & inter juvenes frequentiores ſunt, cum ipſa vero ætate viſus, qui peſſimus fuerat, emendatur, & eo *melior fit*, quo ætas major eſt, ut *ſenes* æque bene videant, ac *homines* mediæ ætatis ſaniſſimis oculis inſtructi; neque unquam ad legendum perſpicillis egent. Utrumque vitium per-

perſpicillis corrigi poteſt. Myopibus lens nimis rotunda eſt, & radios cogit convergere ante, quam retinam adtingant, ut iterum divergant, multiſque in punctis ratinam feriant: his nimiam convexitatem lentis conpenſat vitrum concavum. Presbyopes vero quibus radii ob oculum nimis planum non convergunt ante retinam, medelæ eſt vitrum convexum, quo rādii citius cogantur convergere.

844. *Sed Vitreus* humor iiſdem vitiis jam enarratis (840. 842. obnoxius mala ſatis ſimilia pati, & producere *poterit*.

845. Membranæ Retinæ varia vaſa multa pati, diverſa efficere, queunt; etenim eorum hydrops, œdema, phlyctæna, inflammatio, compreſſio; ut & nervi optici ipſius, atque membranarum eum involventium, ſimiles morbi; tum tumor, ſteatoma, abſceſſus, hydatis, lapis, inflammatio, extenuatio, exeſio, corruptio, obſtructio, cerebro accidens ita, ut libera communicatio inter nervum opticum ejuſque originem in parte medulloſa cerebri impediatur, vel omnino aboleatur; omnia hæc vario modo efficient imagines, floccos, ſcintillas, ἀμαύρωσο, dictam Guttam Serenam.

845. *Hydrops*) Non mirum eſt, cum RIDLEYUS demonſtraverit, in retina vaſa lymphatica eſſe, quæ amauroſin facere poſſunt, ſi ita intumuerint, ut nerveas retinæ fibrillas conprimant.

Inflammatio) Et tumor arteriæ MARIOTTIANÆ, vel inflammatio in vaſis arterioſis retinæ RUYSCHIANIS, jam EUSTACHIO notis.

Phlyctæna) Vaſis lymphatici tumor.

Optici] In fundo oculi, ſub ipſo axe viſus explicatur mucilago productorum thalamorum opticorum: in ea pictura ſ. imago rei viſæ repræſentatur, & inde per nervum opticum defertur ad cerebrum, & ſenſorium commune, ibique ex viſa imagine idea excitatur: Id eſt videre. Si nunc punctum fuerit, in quo objecta non poſſint depingi, in eo puncto utique oculus cæcus eſt. Quando v. g. effuſa guttula ſanguinis in nervo hæret, nihil ibi videbit, & ne vitium quidem oculi ſui, ſed in hemiſphærio cœleſti foramina nigra videbit. Si millena talia puncta cæca fuerint, in mille etiam punctis oculus nihil videt, & mille puncta nigra in aere videt ſaltantia. Huc pertinent flocci omnis generis, & ſpectra, quæ omnia ex PITCARNII & pridem CHRISTOPHORI WREENII demonſtratione nun-

nunquam in lente, neque in vitreo humore, ſed in oculi fundo ſedem habent, & in vaſis quidem ſanguineis, quæ rubra, in pellucidis quæ diaphana [1732. Hoc naturale vitium eſſe, cum oculus in parte vaſculoſa, rubra aut lymphatica naturaliter cæcus ſit; quando vero vaſa intumuerunt, tunc partem cæcam oculi majorem eſſe] Neque mirum eſt, hæc vitia nobis extra oculum adparere, cum vulgo imago rei viſæ ſemper in retina pingatur, & tamen extra oculum ſita adpareat.

Αμαυρωσις) Cæcitas ex vitio nervi vel communis ſenſorii, abſque adparente oculi vitio, cum perfecta tamen immobilitate pupillæ, etiam ex tenebris in ſummam lucem translatæ. In hoc morbo ſtulti eſt externa medicamenta adplicare.

Compreſſio] Quando ſiniſtrum oculum ad dextrum latus converto, & eodem tempore digito comprimo, video flammam ingentem. Dum enim retinam inverto, & partem inferiorem cogo ſuperiorem fieri, eadem eam fere ratione adficio, uti ab igne adficitur: inde flamma, quam in oculi fundo video. Pone nunc arteriam in retina eſſe, centies capillo minorem, eam pulſare, retinam premere, intelliges, etiam tunc hominem ſcintillas perpetuas viſurum eſſe. Hæc mala cum rotationibus, & coloribus iridis, ſolent epilepſiam præſagire.

Cerebri) Sive impedimentum in nervo optico inter oculi bulbum & cerebrum fuerit, ſive in ipſo cerebro. Hoc poſtremum contingit in apoplexia, ubi perfecta cæcitas ex vitio cerebri accidit.

846. *Et paralyſis vel ſpaſmus muſculorum, qui oculum agitant, horum diſtractiones variæ ortæ ex oſſibus orbitæ male affectis, tum etiam vulnera, ulcera, inflammatio, preſſio, poſſunt facere νύκτωπτίαν, ſtrabiſmum, luſcitatem, adſpectum trucem, & talia mirabilia mala.*

846. *Νύκτωπτίαν*] SENNERTUS celebrem hiſtoriam tradit,, Homini muſculus abductor oculi integre diſſectus fuerat, hinc adverſarii adductores oculum paulatim ita introrſum traxerant, ut punctum viſus juxta caruncularn lacrumalem eſſet, &, quidquid intuebatur, ſub nares cogeretur ponere: adeo ad nares tractus erat & inverſus oculus. Deinde eidem homini caſu vulnus infligitur, quo naſus ipſi perforabatur. Is homo tota vita ſua per vulnus & naſum, tamquam opticum tubum, objecta vidit.

Strabiſmum] Dantur homines, quibus axis viſorius non idem in uno loco eſt, qui in altero. Id obſervavi, cum menſurarem angulos ab axi viſus, cum naſo interceptos, quando juſſeram, ut utroque oculo idem objectum intuerentur. Inde diverſa genera ſtrabiſmi oriuntur: cum alii oculos, dum objectum intuentur, ad ſe invicem inclinent, alii ab invicem convergentes faciant; alii uno o-

culo ſurſum, altero deorſum reſpiciant. Hæc mala oriuntur a muſculis oculi convulſis aut reſolutis: ſi v. g. auferri poſſet actio muſculi obliqui inferioris, mirifice certe oculus in oppoſitas partes traheretur. Si ſuperbus *læditur*, oculus detrahitur, ſi *humilis*, tunc oculus adtollitur, & coguntur ægri caput eo *inflectere*, quoties in aliquid *tuentur*. (1732. Strabiſmus eſt, quando uterque oculus ad exteriora converſus eſt, luſcities quando introrſum ad nares.

Trucem] Quando omnes muſculi conjunctis viribus oculum extra orbitam protrudunt, & prominere cogunt. Ita PLATO ait„ SOCRATEM cum brevi ante mortem de anima differeret, *taurinum* inſpexiſſe. Omnes hi morbi nunquam intelliguntur, niſi cognitis conditionibus, quæ ad viſum requiruntur: neque ulli oculus tractandus committi deberet, niſi horum omnium gnaro: Huic autem tota res facilis eſt.

847. Tunica tandem Choroeides, Ruyſchiana, Uvea, vaſis ſanguiferis abundantiſſimæ, inflammationi, & ſuppurationi obnoxiæ, valent ὑπόπυο tandem producere, quin & a variis admodum diverſarum in oculo partium morbis alucinatio, fallacia, confuſio, hebetudo, coecitas, produci poterit frequentiſſime.

847. *Videtis*, quam multiplices morbi hic generari poſſint. Antequam vero definiatur de morbo, ſumma cura adhibenda eſt in tanta errandi occaſione. Conſiderare oportet ſingulatim omnes partes, quæ ad viſionis organa pertinent: ita judicare poteris, num morbus ſanabilis ſit, num ſanationem repudiat; & ſi ſanabilis fuerit, remedia, per quæ ſanari poterit, facile definies.

848. Auditus læſi primaria ſymptomata quidem numerantur, ejus augmentum, imminutio, ablatio, depravatio.

848. In auditu etiam numeroſiora vitia occurrunt, quam in viſu, cum plures partes ſint, earumque multæ oſſeæ.

849. In acutiſſimis cerebri, nervorum, membranarum, morbis, his ut videtur nimium tenſis, ſæpe oritur intolerabilis fere νόξυκοΐα minimo ſono validiſſime afficiente cerebrum, atque excitante aliquando convulſivos motus.

849.

849. Οξυηκοια] Quando ſenſorium commune & nervi ad hoc ſenſorium pertinentes ita tenſi ſunt, ut ad minimam actionem nimis valide adficiantur. Hoc fit in omni morbo acuto, brevi abituro in phrenitidem : hi ægri ne quidem leniſſimum ſtrepitum hominum ſocco calceatorum ferre queunt, qui, dum miniſtrant, per cubiculum obambulant. Exempla habet ILL. BOYLEUS. Idem etiam malum hypochondriacis & hyſtericis nonnumquam accidit.

850. Βαρυηκόια dicitur, vel gravis Auditus, quando perceptio ſoni minor eſt quam ejus magnitudo in ſanitate requireret; oritur autem ex plurimis ſane, iiſque diverſiſſimis profecto, cauſis, commodiſſime juxta varia loca affecta enarrandis, ſunt enim auris externa nimis plana, vel ablata; meatus auditorius nimis rectus, anguſtus, obſtructus a tumore quocunque, ab inſectis, pure, ſordibus, cerumine concreto; membrana tympani læſa, laxa, ſpiſſa, calloſa, cruſta adhæreſcente fungoſa ſpongioſa & craſſa reddita; concha interna impleta ichore, pure, pituita, tumoribus membranæ eam undique inveſtientis, pulvere illapſo poſt ruptam membranam tympani, canalis Euſtachianus impeditus, obſtructuſve; officula a nexu ſuo ſoluta, atque per meatum ſæpæ rejecta, ſuppurata membranula colligante, ut poſt diros dolores inflammatorios auris internæ ſæpe contingit, aut officula abſentia per malam conformationem; exſiccatio, laxatio, ſpiſſatio, inundatio, nimia tenſio, corruptio, exeſio, induratio, membranulæ feneſtræ rotundæ, atque ovalis; veſtibuli, labyrinthi, cochleæ, meatuum oſſis petroſi, vitia admodum varia, inflammatoria, obſtructoria, paralytica, & quæ ex his, ut cauſis, iterum enaſci poterunt, tum horum mala ſtructura auditui contraria; tandem omni impedimento, quo nervus mollis auditorius a ſuo ingreſſu in os petroſum, uſque ad medullam oblongatam, vel hinc uſque ad originem in medulla cerebri, modia via impedi-

peditur, ut ſunt inflammationes, tumores, exoſtoſes, cerebri læſa functio, & plurima præterea mala: unde perſpicitur ratio difficilioris curationis horum.

850. Βαρυηκοια] Quando ſonus perceptio minor eſt, quam in ſanitate.

Ablata) Hoc malum appoſita cava manu, aut cornu ſonoro, emendari poteſt.

Anguſtus) In Virgine nobili adeo arctum vidi, ut vix aciculam admitteret.

Ruyſchiana) Quia ex meris vaſis conponitur, utique inflammari poteſt.

Τ'πεπυον) Quando omnia vaſa oculi in pus convertuntur.

Tumore V. g. carne poſt læſionem tunicæ eminente.

Sordibus) Cerumen bili cognatum, viſcidum, facile concreſcit: inde turundæ cum pulvere fiunt, quæ totum meatum obplent. Hæc ſpecies ſurditatis ſanatur ab empiricis per injectos liquores ſaponaceos, quorum primarius eſt ipſe Sapo venetus, in lacte diſſolutus, cum melle & ſyrupo . . . Ipſe hujuſmodi ægros eadem methodo ſanavi.

Cruſta] Talis cruſta in homine modo nato eſt, cui vix ullus meatus auditorius eſt, ſed in loco meatus, membrana fungoſa, craſſiſſima, tympani meningem obducit, ne tenerrimum cerebrum a ſono lædatur: uti in oculo humor aqueus puerorum modo natorum ideo turbidus factus eſt, ne a nimia luce convellantur. Cum ætate demum meatus in longitudinem & profunditatem extenditur, pannus autem ille ſubpurat, nudamque & ſiccam, tenſiſſimam relinquit membranam. Si eadem membrana adulti hominis tympanum obduxit, vitium in auditu ſequetur.

Euſtachianus] In graviſſima angina, quæ fit a pleuritide, vel a peripneumonia ſicca ad fauces adſcendente, & in venerea lue premitur emiſſarium tubæ Euſtachianæ quæ ex tympani cavea ad nares patet: inde quando totum claditur, perfecta ſurditas, quando non integre, auditus gravior ſuccedit. Tunc enim aer rarefactus in concha interna, non renovatus, trudit extrorſum tympani membranam, ut nullus ſonus percipi poſſit. Hoc malum vix capit medelam. Exempla tamen aliqua proſtant, ſanatum fuiſſe injecto liquido in ipſam tubam.

Soluta] Rupta membrana tympani aliquando oſſicula cum pure prodierunt. Inde gravis auditus neceſſario ſequitur, & poſtremo ſurditas.

Inflammationes] Nervus acouſticus intra calvariam, inter cerebrum & os petroſum, veſtitur pia meninge, quæ vaſa primi generis continet, obnoxia inflammationi. Si vero inflammatio vera ibi nata fuerit, premetur ſentiens nervi medulla, & morbus naſcetur in auditu, quem in viſa ἀμαυρωσιν vocamus, a natura, non ab arte ſanabilem.

Hinc intelligitur, neminem ſurditatem ſanare poſſe, niſi cognitas habuerit omnes conditiones ad audiendum requiſitas. Abſque hac cognitione in tenebris palpabit, & forte fieri poterit favente fortuna, ut ex centum adhibitis remediis, unum conveniat. Deinde, ne cognita

gnita quidem vitia auditus, ſanari poſſunt, præter obſtructionem & paralyſin, & inflammationem membranæ, quam antiphlogiſtica methodo tollere poſſumus 1732.] Ad illam princeps remedium eſt illapſa guttatim in aurem aqua thermarum Aquiſgranenſium, ſi frictiones una adminiſtratæ fuerint, & hanc methodum EGO ſoleo commendare, ægroſque Aquiſgranum mittere. Veteres Embrochen vocabant. Cæterum ad hæc vitia remedia vix poſſunt directe adplicari.

851. Etiam vitio aeris externi, maxime humidi, & nebuloſi; aut interni non potentis libere ingredi, exire, accidit depravati Auditus; tum in primis hic nocent morbi illarum arteriolarum, quæ ornant membranulas in toto organo auditus ubique diſperſas; inde enim facilis intellectus, tinnitus, bombi, echus, ſuſurri.

851. *Humidi*) Vulgo notum eſt, cœlo ſereno & gelido, & flante borea, concentus muſicos magis penetrabiliter reſonare, auſtro vero ſpirante, & cœlo humido omnia inſtrumenta, & ipſam vocem humanam vires ſuas amittere, ex aeris vitio, qui levior, humidior, organa noſtra minus valide adficit, & ipſam tympani membranam relaxat. Aliqui ſurdaſtri tempore nebuloſo vix audiunt, optime vero adſpirante borea: his a laxitate malum eſt. Alii auſtrino cœlo melius audiunt, his cauſa mali a ſiccitate eſt.

Interni) Tympanum plenum eſt externo aere, cum quo per meatum EUSTACHIANUM communicat. Impediatur hoc commercium, ſurditas certe ſequitur, quia aer internus poterit compreſſus eſſe, dum externus rarus eſt, & viciſſim. Num vero etiam in veſtibuli cavitate aer verus adſit, qualem congenitum ibi habitare ARISTOTELES docet, id quidem dubium eſt, cum nulla per oſſa duriſſima via pateat, & in infante citiſſime omnia æque perfecta ſint fere, quam in adulto.

Inflammatorios) RUYSCHIUS demonſtravit, membranam tympani inter duas lamellas media vaſa habere, quæ ex centro *tanquam* radii ad ambitum abeunt; hæc inflammari poſſunt; & *inde* pulſatio oriri, atque tunc mens ſingulos pulſus tamquam mallei ictus percipit. Sed & oſſicula perioſteum habent, & obſtupuit DUVERNEYUS, cum Lutetiæ audiret, RUYSCHIUM vaſa plurima in oſſiculis auditus demonſtrare.

Tinnitus) In apoplexiæ initiis, & acutis morbis, & poſt capitis plagas ſolet moleſtus eſſe. Cauſa eſt in ſubſultatione alterna arteriarum, quæ membranas *audientes* concutiunt.

Echus) Hoc vitium in nervo eſt, quando ſonus poſt aliquam temporis ſucceſſionem percipitur. Cauſa eſt laxatio, aut diſceſſio demum connexorum oſſium.

852.

852. Si tandem omnia hæc vitia enarrata (849. 850. 851.) validiſſime increſcunt, qui admodum perſiſtunt, tum oritur κάφωσις vel perfecta ſurditas, hincque loquelæ ignorantia, vel oblivio: cujus cauſa ſæpe concretio tubę Euſtachianæ ſæpenumero in lue gallica exeſis faucibus, deinde cruditate labiorum unita concretis.

852. *Oblivio*] Qui ſurdi nati ſunt, nunquam diſcunt certum ſonum edere. Mirificum eſt, omnia animalia ſuum proprium ſonum nacta eſſe, non vero hominem, ut duo homines ſurdi nati nunquam eoſdem ſonos edant. Quando vero homo loqui doctus, & auditu præditus, per infortunium obſurdeſcit, etiam tunc facultatem audiendi amittit: ut cogatur denuo addiſcere voces & loquelam, ſi poſt multos annos auditum recuperaverit. Eadem certe ratione muſicus uſum inſtrumenti dediſcet, quo per viginti annos nunquam uſus eſt.

Cauſa) Concretio a lue venerea frequens ſurditatis cauſa eſt.

853. Olfactus etiam minuitur, aut tollitur; 1. defectu, aut ſoliditate, quatuor officulorum ſpongioſorum, vel cavernarum in oſſe frontis, maxillæ ſuperioris, & cuneiformi oſſe. 2. membranæ olfactoriæ ſiccitate, humiditate, inflammatione, ſuppuratione, gangræna. 3. compreſſis olfactoriis nervis per tumores quoſcunque hic enatos, exoſtoſes, polypoſque. 4. a vitiis in cerebro ad originem horum nervorum, ut ante jam dictum in aliis Senſibus; depravatur etiam a fœtore materiæ cujuſcunque in locis his cavernoſis ſtabulante, atque aſſiduo exhalante.

853. *Cavernarum*] Qui ſinus frontales nullos habent, nullo olfactu præditi ſunt, eſtque inſanabile vitium.

Abſentia] Tunc minor eſt membranæ olfactoriæ tenſio.

Siccitate] Hinc fit, ut, qui per arenoſa obambulat, auditum pro aliquo tempore amittat.

Humiditate] A copioſo muco in gravedine: magis autem ab inflammatione in coryza peſſima, & maxime a gangræna venerea, qua olfactus deſtruitur abſque ulla ſpe reſtitutionis.

Polypos] Vidi in puella polypum, adeo magnum, ut oſſa maxillæ extrorſum cogeret, & ſenſum olfactus tolleret, cum totam membranam olfactoriam conprimeret.

Fœtore]

Fœtore] Vidi virum præſtantiſſimum eadem patientem, ac ille, qui putridiſſimum cadaver ſibi adligatum haberet : levabatur aqua per nares reſorbta, ſed a ſomno idem redibat intolerabilis fœtor, ut vitæ miſerum pœniteret. Cauſa erat caries oſſium naſi. Finis mali eſt perfecta ασσμια. Alius, ex lue venerea, querebatur ſe lardum odorare. Ejuſmodi homines jubeo melle, aqua, aceti, & ſalis paulo nares eluere, & fauces gargariſmo purgare : ita ulcus mundatur.

854. Guſtus quoque minuitur, tollitur, depravatur ; priora bina contingunt, ſi papillæ guſtantes linguæ obducuntur cruſta, ſordibus, muco aphthis, pellieulis, puſtulis, verrucis, inflammatione, exſiccatione, læſione accedente ſæpe ſimul nervorum quinti & noni paris. Depravatur vero vitio humoris prædominantis, inprimis id ſæpe hæret in ſaliva ori infuſa, quæ ſapore peccans multa hic producit effecta ſaporis bilioſi, alcalini, acidi, ſalini, æruginoſi, oleoſi, ſaccharini, cadaveroſi, haud aliter, ac ſi res aſſumtæ repræſentato hoc ſapore donarentur.

854. *Papillæ*] Quando muco obducuntur, uti fit in catarrhorum initiis, ubi materia pituitoſa totam membranam Schneideri occupat, & foramen occludit, quod a naribus ad palatum patet, & viam aeris per os obturat.

Exſiccatione] Quando aer per paucas horas per os ſolum hauritur, uti fit in obſtructione narium, linguam exſiccari videmus, guſtumque perire.

Nervi] His duobus nervis multa certe vitia inter ſenſorium cõmune & linguam accidere poſſunt.

Bilioſi] Tunc omnes cibos amaroris poſtulant, uti in ictericis videmus.

Salini] Qui a febribus ardentiſſimis convaleſcunt, *in omni*, etiam maxime *inſulſo cibo*, deteſtantur ſaporem ſalſiſſimum : His nervi diu ſicci, & cruſta tecti, ſubito liberi, humidi, & nudi, validius adficiuntur, & dolent a ciborum etiam modica acrimonia. Poteſt etiam a ſalivæ vitio fieri.

Saccharini] Qui ſaccharum admorſit, deinde continuo acidum vinum bibit, longe alium ſaporem vini, quam extra eam ſucceſſionem, percipiet. *Qui ob* luem veneream *mercuriali curationi* ſe ſubmittunt, *carnes* cauſantur fœtidiſſimas. *Sed* putredinem, quam *in cibis percipiunt*, in propria anima *habent*.

855.

855. Tactus lædi ſolet primo in ſtupore vix ſentiente, vel admodum obtuſe, & quaſi per interpoſitum medium; quod contingit præ frigore nimio extremi organi, vel nervi, aut cerebri, vitio, ut & ab interpoſitu cujuſdam ſenſui ineptæ materiæ; deinde in nimis acuta ſenſilitate, vitio nervum non ſatis tegentis cuticulæ, ejuſve forte nimia tenſione & teneritudine ſimul, etiam in abolita plane Tangendi facultate ab omni cauſa, quæ nervos, cerebrum, aut utraque, inepta reddit colendo huic muneri, ut profecto Apoplexiæ & Paralyſios hiſtoria ſatis docet.

855. *Obtuſe*] Hoc ſignum eſt nervi & cerebri peſſime adfecti, & ſæpe futuram apoplexiam præſagit.

Frigore] Manibus congelatis nihil accurate tangi poteſt.

Cuticulæ] Principem quemdam Polonum (Lithuanum 1732) narrant abſque cuticula natum eſſe, aliumque Amſtelodami hominem. Ita, quando ungues accuratius & propius ad radices reſecantur, ab omni adtactu dolens adfectio & moleſtia percipitur, quod papillæ non ſatis defenſæ, nimis exquiſite ſentiant.

Torpedinis] Huc etiam referri poteſt ſtupor a torpedine excitatus: quæ contacta formicationem moleſtiſſimam infert, & ipſam denique cardialgiam. Hæc veteres dudum viderunt, quos a junioribus præter rem deriſos, experimenta MALPIGHII & BORELLI vindicant: ex his enim conſtat, ab adtactu torpedinis ſubſilire nervos tactiles per totum corpus, eadem ratione ac ſi digitus ſupra menſam cum tremore fricaretur, (aut culter ſuper vitrum raderet, quod multis ingratum in dentibus ſtridorem excitat,) & idem in omni digito, & in toto denique corpore contingeret: eoſdem certe effectus vere ſe vidiſſe, adfirmarunt MIHI homines ex Indiis reduces. Hæc agitatio ſyſtematis nervoſi ultimo ipſos nervorum ad præcordia plexus adficit: inde cardialgia.

856. Pervigilium oritur 1. a nimia determinatione liquidi nervoſi ad organa Senſuum. 2. a nimio ejus raptu verſus cerebrum, obſtructis inferioribus a frigore, aliave cauſa, ut in hypochondriacis, melancholicis, maniacis, inferius frigentibus. 3. ab irritante quocunque, & ubicunque poſito, quod organa Senſuum, maxime cerebri, vellicat. 4. a nimio motu humorum,

rum , cerebri meatibus adhucdum apertis . 5. a morbis , in quibus illa præmemorata prædominantur , ut a febribus , phrenitide , melancholia , doloribus , ſuppurationibus , & ſimilibus malis.

856. *Frigore*] Si obtinueris in hypochondriacis , ne pedes frigeant , neque caput caleat , ſanaſti moleſtas ipſorum vigilias.

Irritant] Sive dolor , ſive cura , ſive alius animi adfectus.

Motu humorum) Ante aliquot annos, cum ex acuto morbo decumberem , percepi me majori mentis acumine gaudere,& velocitate cogitandi,quam in ſanitate , hinc timui MIHI de delirio , neque metus vanus fuit.

857. Sed nimia Somnolentia oriri ſolet ab omni cauſa , quæ impedit liberum fluxum , & refluxum , ſpirituum bonorum , & ſatis copioſorum , a medulla cerebri per nervos ad organa Senſuum , & muſculorum voluntati ſervientium , iterumque ab his ad originem horum nervorum in medulla cerebri ; eſt quidem hæc cauſa multiplex admodum , tamen referenda facile ad plethoram , obſtructionem , humorum effuſionem , vaſorum compreſſionem , inflammationem , ſuppurationem , gangrænam , inertiam , collapſum ab inanitione, uſum opii & narcoticorum , aromatum , ſpirituoſorum fermentatorum , naribus nimis applicatorum , vel corpori ingeſtorum , cibos duros , pingues , copioſos , diuque in ſtomacho hærentes , magna nimis copia ingeſtos.

857. *Somnolentia*] Somnus eſt quies ſenſorii communis. Quæ hanc quietem faciunt , ea ſomni cauſæ ſunt.

Plethoram) Plethoricorum hominum ſanguis æſtivo tempore rareſcit , & vaſe , pridem diſtenta , tenſiſſima facit eſſe. Verum totum corpus reſiſtit , cerebrum vero neque ſanguini extroſum cedere poteſt , neque reſiſtere , totum ergo augmentum diſtenſionis inpenditur in conprimenda vaſa , mollemque cerebri medullam. Inde ſomnolentia , & aliquando funeſta apoplexia oritur.

Uſum) Opium operatur, dum in ventriculo adhuc retinetur. Canem invitum coegi devorare opium , deinde cum jam ex medicamento fere convelleretur , incidi ; & *opium* adhuc in ventriculo *inveni* . Ergo efficacia opii non eget *longa illa* per lactea vaſa via.

Opii] Si aliquid vi ſpecifica in certam partem corporis humani agit, certe opium eſt : id enim non in vitales , ſed in animales ſpiritus vires

res exercet . Quando homini non adſueto mediocris opii doſis propinatur , mutatur ita , ut non dormiat , ſed dulcedinem quamdam percipiat , ut qui in elyſios campos translatus fuerit ; & tunc maxime gratam , ſi prius doloribus probe maceratus fuerit . Novi , qui ob podagram opium adſumſerant , jurarunt , ſe ſtatus illius perpetuitatem omni re , quæ ſibi pretioſiſſima eſſet , libenter redemturos , ſi liceret manere talibus , quales fuiſſent poſt opii præbium . Ergo opium non operatur conprimendo , neque ſopiendo , ſed per gradus in ſpiritus agit , & minori copia datum blandam quietem , majori ſomnum infert . Ita neque maxima voluptas abſque animi deliquio diu ſentiri poteſt .

Aromatum] Pharmacopœi narrant ſe in ſomnolentiam vix ſuperabilem delabi , quando ciſtas ex Oriente acceptas , & aromatibus plenas aperiunt .

Naribus] Homo , qui fortiſſimum vinum diu olfecit , æque & inebriatur , & dormit inebriatus , uti fieret , ſi vinum bibiſſet .

Copioſos] Et duros digeſtu , v. g. carnem bovinam , quia plenus ventriculus aortam deſcendentem conprimit , & ſanguis majori copia ad cerebrum aſcendit .

858. Κῶμα ἀγρυπνώδες , inſuperabilis proclivitas in Somnum cum perpetua a terribili inſomnio excitatione , agnoſcit cauſas (857.) ſimiles prioribus , accedente interim magna ſtimulatione ab ingenti plerumque inflammatione concurrente . Κῶμα ὑπνώδες aſſidua dormitio cum aſſiduo in eam poſt excitationem relapſu , cauſas habet plurimas fere eaſdem , & majores jam explicatis (857.) Κάρος , profundiſſimus ſomnus , cum repentina ſenſuum , motuumque , abolitione , una cum febre acuta , & difficili admodum excitatione , eſt Apoplexiæ calidæ genus levius . Λήθαργος , profunda , tranquilla , oblivioſa , ſomnolentia , ex lenta , frigidaque , cauſa cæterum ſimili multis cauſis (857.) dictis , atque ſæpe ex concurſu variarum talium orta . Καταφορά ab antecedentibus vix differt .

858. Ἀγρυπνώδες) Videtur ponere collapſum magnæ partis cerebri dum reliquum liberum eſt : adeoque humores , qui per illam tranſire nequeunt , ad iſtam majori copia determinari . Hinc ſæpe deſinit in cerebri inflammationem .

Ὑπνώδες] Sunt qui ita obdormiunt , ut in remota loca transferri poſſint , neque excitentur , non

non magis quam ſcapha vecti a navis motu expergiſcimus.

Eaſdem] Homo, cui caput percuſſum erat, inciderat in ſomnum perpetuum, ut nulla arte excitari poſſet. Vidi in cadavere, incredibilem vim ſanguinis ſub cranio effuſam fuiſſe.

Κωφος) Profundus ſomnus cum febre acuta; denotat cerebri inflammationem, ut nulla pars ſuperſit, quam ſpiritus libere poſſint permeare.

Ληθαργος) Oritur ex cauſa frigida, lenta, obſtruente vaſa cerebri, ut nulli ſpiritus generari poſſint, inde enim ſomnum perpetuum ſequi neceſſe eſt. Quando in ſanguine illud liquidum deficit, quod per minimos canales fluere debet, naturalis ſomnolentia naſcitur, quia id ſubtile liquidum non reparari poteſt, niſi per ſomnum. Ita gallina incubans ovi albumen, quod ſibi tenax ſubpoſuit, elaborat, ut per teſtas volatile avolet. Eadem ratione per ſomnum, moderato & æquabili calore, partes humorum ſubtiliſſimæ redduntur; & neque albumen abſque calore incubantis gallinæ, neque humores noſtri corporis, abſque ſomno ad illam neceſſariam ſubtilitatem elaborari poſſunt.

859. Ἀναισθησία, facultas ablata percipiendi actiones objectorum ſenſibilium in organa Senſuum externorum; tum & varii gradus illius, ſtupor, hebetudo, confuſio; Memoria minor, major, abolita, confuſa; Judicii facultas vacillans, deleta, confuſa; Ratiocinandi facultas vacillans, deleta, turbata; delirium, ſtultitia, furor, mania, imaginatio depravata; omneſque morbi huc referri ſoliti; pendent quidem ex multis, atque diverſis plane cauſis, ita tamen, ut commode peti queant ex his, quæ ordine explicatæ jam ſunt (836. uſque ad 859.); in quibus tamen ætas; affectus; rigiditas, laxitas, concretio, deletio, ſolidorum; inſpiſſatio, acrimonia, inertia, fluidorum; ut principes inter cæteras deprehenduntur.

859. Ἀναισθησια] Ille ſenſorii communis ſtatus, in quo vel anima ad ideas corporeas ſibi oblatas non advertit, vel ſenſorium commune ipſum ita vitioſum eſt, ut nullos ab objectis motus recipiat, aut nullos menti repræſentet. Lex humanæ naturæ eſt, non explicata, ſed inventa experiundo, *partem* eſſe in cerebro, *non totum* cerebrum, cui adligentur cogitationes, uti ad res aliquas arbitrarias. Hiſtoria eſt, latino ſermone ſcripta, triſtiſſima, facti alicujus ſæviſſimi a tyranno perpetrati. Offer hanc hiſtoriam Arabi, ille videt lineas,

circellos, figuras, chartam, nihil præterea. Sed offer eamdem homini perito latini sermonis, videbit certe oculis suis non alia, præter ea quæ vidit Arabs, sed perturbabitur animo, & orientes in anima commiserationes, iras, indignationes patitur. Ergo ipsæ literæ cogitationes non producunt, & tamen ex consuetudine adligandi ideas ad characteres arbitrarios, oriuntur hæ cogitationes: Neque necessarium est adeo mutari totum corpus ut sanæ mentis homo incipiat desipere; sufficit minima mutatio in sensorio communi.

Memoria) Aliquando nimis fixa est, uti in Melancholicis, quibus eadem idea perpetuo menti præsens manet. Hac deperdita omnia pereunt, intellectus, judicium, & sui denique conscientia. Homo se ab ea æra incepisse credit, a qua primum recordari cœpit; idemque desinit esse, quamprimum memoria eum destituit. Nam meminisse est, conscium esse præsentis cogitationis, cum concogitatione cogitationis prioris. Hac memoria ablata ideæ nexu destituuntur, & anima fit cogitans atomus, quæ boni & mali judicio, & sui denique ipsius cognitione caret, nam etiam ista cognitio idea est, quæ priorem subponit. Sed hæc memoria, quamdiu vivimus, a corpore pendet, & cum eo pariter & crescit, & desinit. Infantes & senes pene memoria destituuntur, & illis plurima est, quibus in cerebro nervi tensissimi, vasa plurima, pauci vero calli sunt. An ergo non cogitamus a morte? Dubito. De his omnibus in *Critone*, pro more sapienter disputavit SOCRATES.

Confusa) In convivio ALCIBIADIS bonus SOCRATES insolita boni vini copia perculsus, ita turbatus est animo, ut citharœdam juberet ludicrum aliquid cantare, ad quod saltaret, neque temperaret saltando. Medico certe conviva egebat, qui paucum illud acre a vino corrigeret.

Delirium) Res incredibilis est, sed verissima, nihilo incertior mathematica demonstratione: Homo sapiens inter papaveris semina adsumsit aliquantum seminis hyoscyami, post pauca horæ minuta delirare cepit, mirifica & nunquam visa deliria. Prudens medicus exhibuit drachmam unam vitrioli albi, vomuit æger, & continuo sensum mentemque sanam recepit ejectis seminibus nihil adhuc mutatis. Hoc paucum, quod de his seminibus in cerebrum venerat, sustulerat ipsi *identitatem* & *egoitatem*.

Stultitia) Depravatus nexus prioris ideæ cum sequente: quando post unam ideam, altera discors animæ obvertitur. Nam stultorum ideæ seorsim positæ non sunt stultæ, nexus autem, & concogitatio præcedentis ideæ cum præsente laborat.

Affectus] Qui amat, nihil nisi puellam suam videt & cogitat; Geometra nihil præter lineas suas cogitat, reliqua omnia nihili facit, & se quasi solum in orbe considerat.

Multis & diversis) Adfectus animi a quadam conditione corporea plerumque pendent: In sano homine vix potest tristitia produci, & si necesse fuerit simulare mœrorem, semper eminebunt læta sanitatis signa. In melancholico vero vix excitabitur lætitia, nisi corpus prius mutaveris.

Laxitas] In Leucophlegmatia ple-

plerumque memoria, & ſenſus pereunt. Hos ægros oportet robuſtiores reddere. In phrenitide, contraria curatio convenit, nempe relaxatio tenſionis nimiæ fibrarum. Ita in his ſtimulum addere, in aliis ſedare convenit.

Concretio] Inde pendet anaiſthesia ſenum, quorum anima ſpeculum mundi eſſe deſinit. Perit paulatim perceptio & ſenſibilitas, & anima in ſe ipſam ſe obvolvere cogitur, atque de ſuo vivere, nempe de ideis præcedente tempore acquiſitis. Hanc ſenum miſeriam pulcherrime BARSILLAI deſcripſit, quando ad menſam DAVIDIS invitatus hunc honorem deprecatus in filios transferri petit, nam bona hæc omnia nihil ſe juvare, addebat, neque dignoſcere ſe bonum a malo, neque guſtare, quid edat bibatve, neque audire vocem cantorum & cantatricum &c. [L. SCHEMUEL. II. c.19. v.36.ſeqq.] Ita porro etiam animi adfectus majorem partem a corpore pendent; nam hypochondriacus inter lætiſſima ſpectacula & omne genus deliciarum ſerius manebit. Quem vero natura ad lætitiam finxit, ille vel inter publicos luctus vix poterit jocis temperare.

860 Ἀποπληξία, ablatio ſubita, integra, Senſuum externorum, internorum, motuumque voluntariorum omnium, reſpiratione & pulſu perdurantibus, ſæpeque auctis, ſuperſtitibuſque functionibus, quæ a prioribus immediate pendent; cauſam habet in cerebro id omne, quod impedit fluxum ſpirituum ab origine medullæ cerebri per nervos cerebri; hæc eſt multiplex, & referenda appoſite ſatis ad omnes eas, quæ comprimunt cerebrum externe, interneve, revocandas ad quinque claſſes primarias, quæ 1. fracturæ, impreſſiones, exoſtoſes, tumores, compreſſiones, cranii, inprimis in juventute, & pueritia, adhuc teneri. 2. Humores cruenti, ſeroſi, purulenti, pituitoſi, ſanioſi, ſtagnantes, effuſi, iis locis, ubi poſſunt comprimere, vel erodere cerebrum, ejuſque membranas, ut inter cranium & meningas, inter has & cerebrum, in ventriculis cerebri, ad medullam oblongatam, ad medullam ſpinalem. 3. Tumores inflammatorii, aquoſi, ſeroſi, purulenti, mucoſi, ſebacei, ſcirrhoſi, lapidoſi, iiſdem in locis, & eodem effectu compreſſionis enati. 4. Impedimenta fluxus ſangui-

guinis appellendi, perfluxuri, ad cerebrum, vitio præcipue vaſorum vulneratorum, compreſſorum, obſtructorum vitio polypoſi ſpiſſamenti, ſideratorum. 5. Impedimenta ſimilia nata in venulis, ſinibus, venis, in quæ redit a cerebro humor ſanguineus; naſcuntur autem hæc impedimenta quam maxime a compreſſione venarum.

860. *Cerebro*) Non poteſt alibi eſſe, cum nihil ſit, niſi impedita præſentia facilis & adfluxus, & tranſfluxus ſpirituum animalium in nervos ſenſorios & motorios. Hæc cauſa proxima eſt, remotæ poſſunt innumerabiles eſſe, quæ tamen omnes unicam producunt proximam. Ipſa vero multiplicitas facit, ut eas ad claſſes reduci neceſſe ſit. (Eadem eſt BELLINI obſervatio, poſt aliquot uncias ſanguinis e vena miſſi deliquium animi, & ſomnolentiam & ſtertorem ſuccedere, quia ſanguinis ad cerebrum preſſio ſublata eſt: perire vero hominem, quamprimum etiam cerebellum nihil accipit.) In apoplexia videtur etiam ſui conſcientiam deleri, cum omni actione, quæ ab anima pendeat, ſenſu motuque, conſervata interim vitali facultate, & homine pro aliquo tempore plantæ quaſi vitam vivente.

Fracturæ) Spatium inter encephalon & calvariæ oſſa ſecundum naturam nullum intereſt, ne guttulæ quidem capax. Si nunc vel os depreſſum, vel effuſum inter os & cerebrum liquidum, ſpatium aliquod in cavitate cranii ſibi fecerit, neceſſe eſt diminui encephalon, ut huic augmento cedat, & conprimi, donec ſpatium paratum ſit; & hæc eſt ratio apoplexiæ chirurgicæ. Vidi apoplexiam in puero recens nato, ſuſpicatus ſum caput ab obſtetrice conpreſſum, aut ab ancilla aliqua nimis conſtrictum eſſe, juſſi omnia vincula ſolvi, & mirum dictu, vix ad 20. numeraſſes, cum infans ſanus ad ſe rediit.

Exoſtoſes) Vir nobiliſſimus poſt inſultus epilepticos apoplexia exſtinctus fuerat. RAVIUS MECUM cadaver ſecuit, invenimus tumores, protuberantes in cranii caveam, ut neceſſe eſſet ſpirituum irritationes, & irregulares motus, & denique apoplexiam ſequi. Hujuſmodi mirificæ apoplexiæ accidunt in venerea lue, a tabula vitrea in exoſtoſin tumente, quæ cerebrum conprimebat.

Vaſorum] DRELINCOURTIUS *in canicidiis* demonſtrat „ſi cani majori altera carotis ligetur, animal vacillare: ſi utraque, ſtertere: ſi præterea vertebralium altera, apoplecticum cadere, & cor incipere laborare: ſi utraque demum cum carotidibus vertebralis adſtricta fuerit, mortuum procumbere. Hinc ferociſſimum moloſſum, aut leonem conpeſcere non difficile eſt, dummodo adſilientis jugulum amplexus conprimas, continuo enim vires beſtiam deſtituent.

In venis] Si venam jugularem externam cani ligaveris, eodem DRELINCOURTIO obſervante, animal

animal male habebit; ſi & altera, ægrum erit & ſtertet, tumebit, rubebit, ſpumabit, ſuffocabitur: cum ſanguis venoſus impediatur ne a cerebro refluat, arterioſus interim per liberas carotides in caput adſcendere pergat. Hæc apoplexiæ ſpecies eſt, qua ſtrangulati moriuntur.

Spiſſamenti) Vidi apoplexiam hujus modi in puero ex annoſa matre modo nato: adhibui ad nares ſpiritum ſalis ammoniaci, ut cerebrum fortius moverem, & malum evanuit.

861. Παράλυσις, immobilitas *muſculorum* flaccidorum; cauſa impeditus influxus ſpirituum *in villos* muſculorum, vel cruoris arterioſi in ejus vaſa; contingit vitio cerebri, nervi, muſculi ipſius, vel *ejus* arteriarum.

Παραπληγία, immobilitas omnium muſculorum ſub capite, qui habent nervos a cerebro & cerebello ſub cranio egreſſos; cauſa ideo plerumque hæret ad ventriculum quartum cerebri, vel ad initia ſpinalis medullæ.

Ἡμιπληγία, idem morbus, ſed modo ad unum latus totius corporis; hinc cauſa eadem, ſed uni modo lateri cerebri, aut medullæ ſpinalis, applicata.

Παράλυσις partis ſingularis, & hinc *clare cognoſcitur*: atque intelligitur, cur in apoplexia *ſimul adſit* paraplegia, aut ſaltem hemiplegia valida? item cur ablatæ apoplexiæ alterutra harum fere ubique ſuccedat, diuque reſtet?

861. *Paralyſis*) Impotentia motus muſcularis cum flacciditate partium.

Paraplegia) Eſt apoplexia, cujus ſedes eſt in medulla ſpinali: tunc omnes partes, quæ a dimidia parte medullæ nervos habent, una reſolvuntur.

Singularis] Quæ ſemper vel in arteria eſt, vel in nervo, vel in cerebri parte, ex qua is nervus provenit. Nunquam in corde eſt, hujus enim paralyſis eſt mors: quam in peſte acutiſſima ſubitiſſimæ mortis cauſam eſſe ſuſpicor. Hiſtorias in peſte Londinenſi legi. *Muſculorum* autem animalium *paralyſis* chronicus morbus eſt, qui diu ſuperſtite vita tolerari poteſt.

862. Ἐπιλη̃ψία, Morbus Caducus, eſt ſubita, integraque, abolitio Senſuum externorum, internorum, motuumque voluntariorum cum reciprocis violentis convulſionibus, & reſolutione: unde videtur hic concurrere cauſa duplex, & quaſi oppoſita, partim apoplexiæ, partim pervigilii, aut comatis vigilis (856. 858. 860.), viciſſim agentes, nec adeo fortes, nec tamdiu durantes, ut ibi.

862. *Epilepſia*] Eſt ſubita abolitio actionum animalium, cum motu violento ſpaſmodico omnium muſculorum conjuncta.

Caducus] Licet in initio paroxyſmi aliquamdiu in circulum decurrant, aut aliqui recta etiam procedant, amiſſa conſcientia, neque mementuri, quid ſecum actum ſit: quamprimum tamen morbus invaluit, procumbunt omnes.

Reciprocis] Cauſa proxima epilepſiæ eſt is cerebri ſtatus, in quo eæ cerebri partes clauduntur, quæ ad ſenſus reſpiciunt, apertis manentibus, quæ ad voluntarios motus pertinent, & celerius a ſpiritibus animalibus perfluxis. Hinc omnis epilepſia in apoplexiam abit, quando remittit, nempe in profundiſſimum ſomnum, ex quo nequeas excitare ægros: eo vero ſponte ſoluto ſenſus, & ratiocinium non continuo, ſed paulatim & lente reſtituuntur.

863. Δῖνος, Vertigo, apparens rotatio objectorum, atque membrorum vacillatio; cauſæ ut apoplexiæ, ſed leviores.

863. Δῖνος] Hæc alias cum tenebris eſt, pejor eadem: Alia abſque tenebris, quando corpus unice vacillat, ut ſe nequeant ſuſtinere, ſed ad obvium aliquod corpus apprehenſum firmare, quod omnia ipſis in gyrum circumferantur. Hujus vertiginis deterior gradus eſt, quando æger colores iridis conſpicit. Hujus phænomeni cauſa admirabilis eſt: v. g. pueri, quando apertis oculis corpus celeriter in circulum rotant, ſenſus amittunt, & cadunt apoplecticorum ſimiles, ſi luſum diutius urgeant. Oculis vero clauſis circumgyratio non perinde vertiginem facit: nam equi cæci nihil patiuntur, quando molendinam agitant. Alii homines ne facem quidem celerius rotatam abſque vertigine adſpicere poſſunt. Deinde plerique ex alto loco deſpicientes, vertiginem patiuntur. IPSE ab eſu cicutæ tantas vertigines paſſus ſum, ut omnia MIHI celerrime circumire viderentur, neque fere ſtare poſſem; ſumto vero medicamento vomitorio malum abiit. Sed tantum præcidenti eam plantam, & robu-

robuſto hortulano, idem incommodum accidit. Idem etiam aquatica illa GESNERI cicuta facit. Sed & vinum, & heſterna crapula ſimiliter vertiginem infert. Ergo vertigo ſæpe morbus ventriculi eſt.

864. Σπασμὸς, Convulſio, eſt invita, violenta, contractio muſculi, cum attracta ſimul parte muſculo appenſa; cauſa, liquidum nervoſum fortiter & diu in muſculum influens, cujus cauſæ infinitæ, in ſanguine, arteriis, meningibus, cerebro, nervis, muſculis, cranio.

Τέτανος rigiditas, convulſio invita, violenta, muſculorum parti flectendæ & extendendæ propriorum ſimultanea; quæ hinc vel univerſalis omnium ſimul, vel ſingularis unius cujuſdam membri.

Ἔμπροσθότονος eſt ſpaſmus muſculorum, caput, collum, thoracem, lumbos, ad anteriora flectentium.

Ὄπισθότονος, eſt ſpaſmus muſculorum caput, cervicem, dorſum, retro flectentium: & liquet facile attendenti, quod poſteriorum cauſa una & eadem ut ſpaſmi, ſed magis univerſalis, & fere ſemper ſubtilis, acerrima, venenata.

864. Σπασμος] Facultatis trahentis ad unum muſculum præ reliquis determinatio: ut pars appenſa vehementer trahatur. Simillima actioni animæ, ſed animæ inobediens. Huic morbo præ reliquis hyſtericæ tenerrimæ feminæ etiam ex leviſſima cauſa obnoxiæ ſunt, redit autem quies ſpirituum, ſi aliquid violentius, quam morbi cauſa, nervos adfecerit, qualia ſunt fætida oblata, aut ammoniaci ſalis ſpiritus.

Tetanus] „ Vehementiſſimus ſpaſmus, qui artum aliquem immobilem reddit. Eſt quando uterque muſculorum antagoniſtarum ſpaſmodice conſtringitur, nempe flexor pariter & extenſor partis. Vidi hunc morbum in muſculo temporali, qui menſa durior erat. Sed in gaſtroenemio & ſoleari etiam vidi, ita contracto & indurato, ut ferri ſimillimus eſſet. Cauſa validior eſt, quam in ſpaſmo. HIPPOCRATI notiſſimus fuit.

Univerſalis] Si cauſa in cerebro hæſerit: in his terris rariſſimus, frequentior in Græcia; deinde in metalli fodinis, maxime ubi argentum vivum, aut arſenicum eruitur: ut recte eum morbum PARACELSUS metallicum dixerit: *Cito* ægros enervat.

Singularis] Quem *Crampum* vocant: eſt incommoda muſculi tractio, orta a tendine ex orbita ſua devio

devio & convulſo. Quando homini ſano muſculus extra propriam ſedem eſt, continuo diſtorquebitur, aliterque partes trahentur, quam in ſanitate. Huic malo luxatio maxillæ ſimilis eſt, quando per oſcitationem inferior mala ita deorſum trahitur, ut proceſſus condyloidei extra verum ſitum propendeant: tunc coroneideus proceſſus acumine ſuo muſculos pungit, & una muſculi maxillæ inſerti horrendis modis convelluntur. Hoc malum ſanatur, maxillam neque ſurſum, neque ad latus deducta, ſed deorſum primo & antrorſum, deinde ſurſum tracta * Vidi qui integris diebus in reſtituenda maxilla ſudaverant.

Εμπροσθοτονος] Quo totum corpus ita antrorſum trahitur, ut pedes ad caput accedant, totumque corpus in circulum flectatur. Eſt ſpaſmus Flexorum colli capitis, thoracis, lumborum. A cicuta aquatica GESNERI aliquando naſcitur, & a metallicis vaporibus.

Οπισθοτονος] Quando muſculi colli, dorſi, & lumborum extenſores, femoris & tibiæ vero flexores eodem tempore omnes convelluntur, & caput ita retrorſum flectunt, ut calcem feriat. Hæc mala intra 24. horas occidunt, & cadavera æthiope nigriora faciunt: tunc vulgus inperitum venena, aut incantamenta ipſumque dæmonem accuſat. Hæc vero mali naturalis ratio eſt. Muſculus contractus repellit ſanguinem arterioſum, venoſum exprimit: quando nunc diutius contractus manet, redit venoſus ſanguis ad cor, & redit per arterias, & ſtat ante muſculum excluſus, & aggeritur, donec nixu ſummo viam in panniculum arterioſum perrumpat: Tunc parte liquidiori diflata, reliquus cruor aterrimus redditur, quaſi totum corpus ex ictibus liveret, nato ecchymomate. Vidi hunc effectum in piſtoris filio, ad cujus corpus vicini ME advocaverant, ut exhibiti veneni teſtis eſſem: muſculi certe etiam a morte rigidiſſimi erant.

865. Hinc bene patet, cur vertigo, convulſio, inprimis univerſalis, morbus caducus, reſolutio, inprimis ſi majores, pertinaces, & ex interiori cauſa, fere ſemper tandem in apoplexiam tranſeant.

866. Excretorum, & retentorum vitia jam expoſita in cauſis morborum præmiſſis (772. ad 779.), unde petenda tam hæc, quam eorum cauſa: vermes, calculi, & ſimilia inſolita huc poſſunt referri.

867. Qualitas corporis vitiata dicitur, quæ diſpoſitionem in ſenſus incurrentem lædit; conſideratur vero hic quammaxime quoad colorem, odoremque.

867. *Qualitatem*] Ita vocamus quam ſenſibus externis percipimus. omnem apparitionem corpoream,

868.

868. Cutis, cuticulæ, tunicæ oculi adnatæ, tunicæ corneæ, labiorum, oris, linguæ, faucium, caruncula oculi, color pallidus, flavus, viridis, lividus, ruber, ater, pendet a similibus corporibus per pellucida vascula translucentibus; & prout varia serie se mutuo exceperint, etiam varias causas agnoscunt; ut in phlogosi, gangræna, sphacelo, &c. *patet*.

868. *Oculi*) Quia humores per pellucidos vasorum parietes microscopio videre licet. Sed hæc loca rara sunt: cute nempe soli oculi non teguntur, & palpebræ, & labia, & lingua. IPSE in sani hominis oculo ad lucem obverso humores, in vasis pellucentes, vidi moveri, & judicare licet, qualis sanguis, & quale serum in ægro circulum obeat.

Pallidus] Significat aquosam cacochymiam; & ex hac oculorum observatione totam morbi historiam prædicere licet. Nam sanguinem rubrum deficere vides, adesse adeo vitia omnia, quæ hunc defectum sequuntur: securus potes præsagire v.g. ægro post motum corporis paulum auctum cor palpitare &c.

Flavus] Qui hepar obstructum denotat, adeoque anxietates hypochondriorum, fæces albas, urinam croci colore tinctam. Viridis, bilis vitia majora indicat. Ita vatem Te facies, & miraculum *inperiti* vulgi.

Ruber] Abundantiam boni sanguinis, & διαθεσιν φλογιστικην, dolores capitis, pulsum valentem. Sed etiam successiva mutatio hic multa docet. Ergo merito monent medici clinici, ne unquam ab ægro acute laborante discedat medicus, nisi oculis prius & lingua lustratis: liquidissimam enim διαγνωσιν præstant. Veterinarii, vel periti bubulci, dum boves, oves, equosve emunt, neque falli volunt emto morboso pecore, *hoc artificium bene norunt*: ad *oculos nempe respiciunt*, ubi præsagia integræ, fractæve valetudinis inveniunt: & credibile est, similibus notis uti eos, qui homines mercantur, ex oculis nempe labiisque judicare, num sani sint, ferendisque pares laboribus.

869. Ossium pallor, rubedo, flavedo, fuscus aut ater color, á contusione, inflammatione, abscessibus, medulla morbosa, ablatione periostei, carie, *spina* ventosa.

869. Os per infortunium detectum est colore semipellucido, e rubro coeruleo, fere qualis unguis est. Si palluerit, jam sanguis per ossa desiit moveri, uti ungues pallentes paroxysmum *febrilem* & imminentem syncopen præsagiunt. Sed in sano homine ossa nullibi nuda sunt, ergo ibi dentes inspiciendi sunt, qui ne quidem periosteo teguntur.

Quibus in ſcorbuto, in rachitide, dentes flaveſcunt, poſt breve tempus ſimilia mala naſcentur in oſſibus.

Propria vero dentium mala, in molaribus quidem interne initium capiunt, a carne aliiſve cibis in intervallis putreſcentibus & dentem cavantibus. In caninis vero & inciſoribus vitia plerumque externa ſunt, & lapilli maxime, ſive tartarus, ex vaſis epodonticis * effuſus, quem diligenter oportet deradere, ne dentem corrumpat, faciatque caducum eſſe.

870. Fœtor autem oritur ab humoribus ſtagnantibus, effuſis, corruptis, vel venenatis; ut & ab omni cauſa, quæ olea & ſales nimium attenuat, & volatilia reddit, ut eſt inedia, calor, motus nimius, acrimonia nimia aſſumti.

870. *Fœtor*] Nullus eſt in ſano & integro homine fætor, ſolo excepto inteſtino recto fæcibuſque craſſorum inteſtinorum, [nam in urina valde exiguus fœtor eſt], inde in abdomine aperto nidor ingratus percipitur; ſed in thorace minor fœtor, in cranio reſecto fere nullus eſt. Ergo quando fœtor in aliqua parte corporis eſt, certum indicium eſt, humores degenerare, ſales alcaleſcere, & olea in rancorem inclinare. Qui ex ore exhalat, vel ex ſordibus oris & neglecta colluſione oritur, vel ex pulmonibus adſcendit, vel ex ventriculo denique. Ad pulmonum malum equitatio, ad ventriculi vitium aqua ſpadana, ad oris vitia aqua cum decima parte vini, & ſalis octava.

Nimia adſumti] Animalia, quæ ſolis vegetabilibus vivunt, excrementa alvi fætore deſtituta habent. Homo, ſi ſolo pane & aqua vixerit excrementa egeret parum olida, fætidiſſima vero qui plurimis carnibus, ovis, piſcibus vivunt. Qui de fœtore excrementorum queruntur, & me conſulunt, ſolent levari ex uſu aquoſorum, acidorum, ſalſorum, alimentorum: & quoties in fæcibus flavedo naturali ſtraminis colore major eſt, eadem audacter commendari poſſunt. In phthiſi cum fœtore, jubeo abſtinere omni carne, plurimo ſucco limonum uti: idem conſilium bonum eſt, ſi in urina fœtor moleſtus fuerit. In hydropicis eadem regula eſt, carnes ferunt, quamdiu excrementa non fœtent, abſtinere oportet, quam primum olidæ fuerint, & ad acida confugere.

Σ H M E I Ω T I K H Σ

G E N E R A L I A.

871. QUum Morbus ſit effectus a ſua cauſa pendens, ens eſt ſingulare, ab omni alio diſtinctum, ideoque in ſua propria ſingulari natura accurate cognoſcendum, ut curari queat. Quod idem de Sanitate, ejuſque ſtatu vario ſentiendum erit.

871. ENS] Quilibet morbus eſt ens creatum, diſtinctum, phyſicum, quod perinde, uti planta vel animal, ab omni alio ente diverſiſſimum eſt, & per ſua ſigna dignoſci poteſt. Nomen eſt a σημειον, ſignum, cujus origo eſt hebraica vox שם.

In medicina ſignum vocatur, apparitio ſenſibus percepta, ex qua percepta medicus dignoſcit aliquid a ſigno diverſum, & quod neſciret, niſi hanc apparitionem percepiſſet. Ita v. g. quartana cognoſcitur ex externis phænomenis, laſſitudine &c. In homine ſigna deſumuntur ab iis quæ adſunt, & ab iis quæ adfuerunt: inde vero intelliguntur, quæ adſunt, quæ erunt, & quæ fuerunt. Medicus enim ſcit non præſentes tantum conditiones corporis, ſed etiam potentias. Quando per ſigna novi hominem plethoricum eſſe: & ſimul ex phyſicis prævideo, craſtino die magnum æſtum futurum: & ex politicis, eadem die eundem hominem majorem vini copiam ingeſturum; tunc certe prædicere poſſum, eum hominem, eo tempore, in præſentiſſimo periculo apoplexiæ fore. Hanc artis medicæ partem præ reliquis excoluit HIPPOCRATES, & non alia ipſi divini nomen meruit. Hunc præeuntem ſecuti ſunt Græci omnes, quorum ſcripta exſtant, omnium enim librorum quatuor quintæ partes unice verſantur in ſignis tradendis: & in his fere propoſitionibus „ poſt hoc ſignum fiet hæc definita mutatio, ergo hoc remedii genus adhibendum eſt. HIPPOCRATES morbum tamquam ens incognitum conſideravit, DEUM vero inſtruxiſſe nos organis, quibus phænomena perciperemus, omnem morbum cogniturı, ſi phænomena externa rite perſpecta haberemus. Nam ſymptoma morbi pars eſt, omnia vero ſymptomata conjuncta efficiunt totum morbum: hinc medicus omnia præſtitit, quæ in mortalium poteſtate ſunt, quando ex obſervatione ſymptomatum omnium cum obſervatione effectuum a ſimilibus ſymptomatibus olim productorum collata, concludit ad ſtatum morbi præſentem, & futurum. HIPPOCRATEM ſecutus SYDENHAMUS credidit, ex perſpectis omnibus ſignis medico perfecte innoteſcere, quid agendum ſit, & perſuaſus fuit, omnes morbos, ſi cogniti eſſent, facillime ſanari, tantillum vel adjuvando naturam, vel coercendo. Adeo commiſera-

tione

tione digni ſunt medici, qui, cum novam PROSPERI ALPINI *de præſagienda vita & morte* editionem viderent, contemtim dixerunt; quid adeo placuit BOERHAAVIO in hoc, quem edit, libro, præter ſigna enim nihil habet. Certe medico nihil magis intereſt ſcitu, nam per hæc ſola poteſt addiſcere, quis morbus ſit, a qua cauſa, qua in parte, quos humores, & quomodo adficiat.

Curari queat] Quæruntur ſigna diſtincta, quibus ducamur ad talem morbi ab aliis morbis cognitionem, qualis eſt gemmarum, gemmam unam ab alia per certa ſigna dignoſcentis.

872. Natura autem præſens vel Sanitatis, vel defectus ejus, Morbi, raro per ſe apparet ſenſibus, hinc nec per ſe tam conſpicue, ubi præſentes in corpore ſunt, poſſunt cognoſci: quin imo utriuſque ratio ſæpe latet.

872. *Raro*] In apoplexia non vides ſanguinem, qui effuſus cerebrum conprimit: Sed neque integerrimam valetudinem, niſi per anatomen, in te ipſo cognoſcere potes. Nihil adeo vides eorum, quæ in te ægro aguntur, (præter ſola vulnera) niſi phænomena quædam extus apparentia.

873. *Sed ex præſentia utriuſque fiunt quædam effecta pendentia a functionum ſalubrium exercitatione, vel a læſione earundem;* hæc quidem diſtincta ſunt ab illis cauſis, ſed tamen ita ab iis pendent, ut earum indolem manifeſtent, & quum ſenſuum acie obſervari poſſint, magnam his indagandis lucem affundunt.

873. *Fiunt*) Et morbus & ſanitas perinde entia actuoſa ſunt. In ſano homine certi motus contingunt, certæ functiones; quæ in mortuo vel aliter fiunt, vel omnino abſunt & deficiunt: hæ ſunt læſiones functionum. Ex actionibus ſanitatem ſequentibus ſanitas cognoſcitur: morbus autem ex iis, quæ a ſanitatis ſtatu aberrant.

874. Præterea vero notitia applicationis cauſæ notæ ad corporis partem quamcumque prius cognitam in Phyſiologia docet naturam effectus, qui inde ſequetur; ſive ille ſalutaris, ſive pernicioſus, futurus ſit. Nec multum

multum refert, an cauſa hæc corporis externa, interna, naturalis, accidens, ſalutifera, morboſa, vel lethalis, ſit.

874. *Phyſiologia*] Noſti naturam mollis pulpæ cerebri, & ſcis, qui inde pendeant effectus. Audis malleum magna vi inflictum eſſe in eam partem cranii, quæ cerebrum continet: facile inde confi-cis, hominem apoplecticum fore, & æque certe hoc prævides, ac ſi præſens apoplexiam patientem videres. Sed idem malleus, ſi brachium ferierit, non eumdem effectum producet, ergo oportet & partem læſam cognoſcere, & cauſam, quæ lædit.

875. Porro hæc memorata effecta (873.), atque hæ dictæ cauſæ (874.), quatenus ſenſibilia habentur ipſa, vel inde quam proxime deducta, vocantur φαινόμενα: hæc autem ſolent appellari Signa, quando ex iis ſenſu notis, lege juſti ratiocinii demonſtratur præſentia, natura, ſtatus, eventus, tam Sanitatis, quam Morbi, & Mortis.

875. Φαινόμενα] Mutationes, quæ corpori accidunt, a ſenſibus perceptæ, & a mente cognitæ: petuntur autem ſigna ab iis, quæ ſunt in homine, extra hominem, & quæ homini adplicantur: pertinent ad ſanitatem, morbum, & mortem.

Eventus] Quam juſta hæc eſſe oporteat, ex eo cognoſcitur, quod integra regna a medici effato pendeant, v. g. a reſponſo, num fetus in utero materno vixerit.

876. Quæ vocantur διαγνωſικὰ, vel δηλωτικὰ, quando denunciant præſentem conditionem corporis vivi, ſani, ægri, morituri, moribundi; ſi vero prænunciant ea, quæ in his futura ſunt, tum προγνωſικὰ appellantur; ubi tandem prægreſſa in cognitionem revocant, tum ἀναμνηſικὰ dicuntur Medicis.

877. In morbis autem deſignandis id Signum, quod proprium eſt morbo, & ab eo inſeparabile, utpote ex natura ejus ortum, vocatur παθογωμικόν.

877. Παθογνωμονικα] Quod uni morbo ita proprium eſt, ut nulli alii conveniat: eo ergo cognito morbus cum nullo alio confundi poteſt. Utinam in omni morbo talia haberemus. Sed vix tres aut quatuor in tota medicina poſſidemus. In defectu humoris aquei certum ſignum eſt corneæ collapſus. In calculo veſicæ ſignum pathognomonicum unicum eſt, ſi calculum cathetere contigeris.

878. Cujus proinde cognitio eſt neceſſaria quam maxime, utiliſſima, indagatu ſæpe difficillima, ſemper tamen præſens morbo, quamdiu genium ſervat; quin & frequenter conſtat aggregato plurium concurrentium ſignorum.

878. *Difficillima*] Utinam talia haberentur. Qui unici morbi, ſurditatis v. g. omnes differentias, cum propriis ſignis deſcriberet, plus utilitatis præſtat generi humano, quam celebris per millionum ædes ALEXANDER.

Aggregato] Scire ſignum pathognomonicum morbi, eſt tenere cauſam phyſicam morbi. Verum hæc cauſa vix unquam ſimplex eſt, [1732. nunquam unum organum ſolum adficit, ſed plura perpetuo,] ergo & ſigna pathognomonica plerumque ſunt aggregata ſignorum. Pleuritis eſt lateris dolor inflammatorius, increſcens in inſpiratione, cum pulſo duro & febre continua acuta. Dolor punctorius lateris non ſolus ſignum eſt, nam a convulſione viſus eſt oriri: neque dolor punctorius, cum pulſu duro conjunctus, nam & iſta mala ex alia inflammatione oriri poſſunt: neque demum dolor punctorius cum pulſu duro, qui increſcat in inſpiratione, ſed dolor hujuſmodi cum febre continua acuta conjunctus. Unum horum ſignorum nihil definit, conjuncta demum pleuritidem faciunt.

879. Illa autem Signa, quæ docent mutationem, variataſque conditiones, morbi, nomine dicuntur ἐπιγενόμενα.

879. *Manente*] Nomen Pleuritidis complectitur tot morbos, quam ſtatus Pleuritidis ſunt, etſi permaneat nomen, & tribuatur omnibus. Ergo Pleuritis eſt 1. Morbus inflammatorius reſolubilis. 2. Morbus inflammatorius tendens in ſuppurationem. 3. Morbus inflammatorius ſuppurans. 4. Morbus inflammatorius qui ſuppuravit. 5. Morbus qui inflammatorius fuit, deinde in vomicam mutatus, hac rupta empyema factus eſt. Omnes hi morbi a ſe invicem diverſi, diverſas curationes requirunt. Venæ ſectio in ſtatu reſolubili optima,

in

in ſuppuratorio peſſima eſt: cum in ſanguinem recipi, eumque corſpatium præparet, quo poſſit pus rumpere.

880. Quorum tanta eſt vis ad bene cognoſcendum, & curandum, ut vix aliud ſit, quod plus emolumenti in praxi afferat: unde etiam ſumma nocumenta oriuntur his neglectis.

881. Quum vero omnia illa ſint *effectus producti a* cauſa morbi, morbo, & ſymptomatibus aſſiduo mutatis, notant ergo in morbis quolibet tempore conditionem præſentem *ejus* materiæ, quæ primo produxerat malum, vel & ejus, quæ a malo producta fuerat: quare & ſolent revocari ad has tres claſſes, quæ ſunt:

1. Cruditatis, coctionis.
2. Exitus in ſanitatem, morbum, mortem.
3. Secretionis, & excretionis, materiæ coctæ, quæ ideo vocantur Decretoria, vel κριτικά.

881. *Conditionem*) Is bonus medicus erit, qui hanc ſibi legem ſcripſit, nunquam ſe ab ægro receſſurum, niſi ſtatu viſcerum perfecte cognito. Olim numquam ad ægrum accedebam, quin conſcriberem ex ordine omnia morbi ſigna & ſymtomata, indeque incredibile quantum profeci. Hæc ſi feceritis, & quatuor aut quinque morbos unius claſſis per ſua ſigna cognita habueritis, in tota reliqua vita eos morbos facillime dignoſcetis.

Cruditatis) Cruditas dicitur omne, quod a naturali ſtatu aberrat. Quando cruda materia movetur, eſt ὀργασμος, quando coſta, κρισις.

Critica] Quæ eſt „vel morbi materia, uti ſanguis tenax in Pleuritide, quæ ea ſanguinis diſpoſitio eſt, a qua morbus natus eſt: dimidia nempe morbi cauſa, cum qua, conjuncta febris acuta, & ad latera determinatio, pleuritidem facit. Hæc materia perpetuo mutatur, & vel in reſolutionis ſtatum mutatur, vel denſior fit, vel materies eſt, poſt natum morbum ex cauſa morbi mutata, vel a procatarctica cauſa, vel a binis conjunctis, ut in eodem exemplo ſanguis corruptus a febre inflammatoria, quæ Pleuritidem comitatur, idemque cauſa, quare morbus continuetur.

SIGNA GENERALIA SANITATIS OPTIMÆ.

882. HÆC quidem peti debent ex actionibus corporis (695.) exercitatis facile, commode, læte, constantissime.

882. *Commode*] Sanitatis varia discrimina sunt, & gradus: inter centum homines sanos unus sanissimus est, alter sanior tertio &c. Ita HIPPOCRATES „ sexcenta in homine esse, aquosum, salsum, amarum, & in salso denuo salsius & salsissimum. Signa vero hujus sanitatis antea tradenda sunt, ut de morbo judicare liceat. Nam rectum est norma sui & obliqui.

883. Quarum quatuor conditionum tres priores facile cernuntur, quarta difficilius: etenim tantum cognoscitur maxima constantia per ea signa, quæ indicant futuram esse in eo corpore magnam longævitatem; & hinc eadem quoque prænunciant plerumque sanitatem firmam.

884. Signa autem illa longævitatis omnia sunt effectus ejus indolis totius machinæ quoad solida & fluida, unde inprimis pendet durabilitas ejus quoad totam compagem; hæc vero est reductio assumtorum in naturam similem illis, quæ jam constituunt machinam sanam.

884. Longævitas pendet 1. a bona constitutione corporis: 2. a resistentia contra ea, quæ corpus destruunt. Nempe oportet, ut res non naturales vertantur in naturales, & assumta vitalia reddantur.

885. Operosæ observationis beneficio Signa hæc possunt referri in Europa ad has classes.

1. A Generatione. Conceptus ex parentibus sanis; vegetis; plenæ ætatis; rara, sed fervida, venere utentibus, matutino tempore post perfectam a somno co-

ctio-

ctionem , tempeſtate verna , inprimis & ſalubri.

2. A Geſtatione in utero. Mater prægnans bene ſana ; corpus ſatis exercens fortiter ; mentem tranquillam habens ; & unum modo fætum ſimul utero alens ex alimento ſalubri.

3. A Nativitate . Partus poſt novem integros menſes omnino abſolutos a primo conceptu , maxime ſi ille incidit in menſem decembrem , januarium , vel februarium.

4. A Modo , quo corpus creſcit . Lentum, & maxime æquabile , incrementum molis & virium uſque ad vigeſimum quintum , & ultra , annum ætatis.

5. Ab Habitu corporis . Thorax latus , amplus ; abdomen gracile & compreſſum , humeri , brachia , femora , crura , firma , toroſa , carnoſa , hirſuta , denſis , ſetoſiſque , pilis hirta : craniuum magnum , & capax , maxime ad occiput , non a parte faciei apparente , ſed fallaci ſpecie , magno capite ; cutis dura ; caro multa , adeps parcior.

6. Ab Humoribus. Sanguis floridus quidem, at craſſior , qui extravaſatus concreſcit cito , & ſatis valide, in molem tenacem ; reliqui humores , copioſi , tenaces , modice calidi , minus oleoſi , blandi.

7. Ab Actionibus . Reſpiratio lenta, magna, plena, facilis , æquabilis , cum minima apparente mutatione organorum pneumaticorum ; pulſus arteriarum lentus, magnus , plenus , æquabilis , fortis, conſtans , nec per cauſas leviores facile mutabilis ; alvus tardior , & ſine incommodo ſicca ; urina parcior & cocta ; ſudor rarus; ſomnus profundus , æqualis , reficiens ; voracitas cum digeſtione facili ; tolerantia laborum ; tarditas tam ingenii , quam motuum animi & corporis , conſtantia ad mutationes accidentes.

885. *Operoſæ*] Has notas undique conquiſivi, maxime ex tribunis militum, qui commilitones caro emunt, hinc ſollicite advertunt, ut robuſti ſint, aptique laboribus, inediæ & ſiti. Deinde ab alio didici, qui ſervos ad triremes ſolebat emere.

Europa) De Europæ ſtatu medico commentarios habemus, de reliquo orbe vix quidquam. Nam etiam Arabes ſua pleraque ab Europæis habent.

Rara) Sapienter LYCURGUS, ut veneri ſtimulos adderet, ſanxit, ut levis infamiæ nota publice imprimeretur noviter nupto, ſi propalatum fuiſſet, eum cum uxore rem habuiſſe. Sic obtinuit, ut venus perpetuo quæſita, ſed raro inventa, fervidior eſſet, ita ſperabat cives ſuos omnes alios mortales fortitudine ſuperaturos. In Gallia homines ex furtiva venere genitos [enfans d'amour] vulgo pro robuſtioribus habent, præ illis, qui ex officio nati ſunt.

Verna) In homine nullum certum tempus veneri conſtitutum eſt, ſed in brutis res manifeſto nota eſt. In homine demonſtrant ſchedæ publicæ, quæ natos & denatos enumerant, ſaniſſimos eos eſſe, qui tribus ante vernum æquinoctium menſibus naſcuntur. Has leges olim commendavit ſuaviſſimus SOCRATES; quando homines increpat, valde ſollicitos, ut egregios pullos ex equis tollerent, ſed negligentes omnis curæ, qua obtinerent, ut ſani liberi naſcerentur.

Exercens) Hæc una eſt ex rationibus, quare principum proles adeo caduca ſit, quia mollem vitam inertamque delicatæ matres degunt. Præſtat certe corpora exercere. Sic equæ robuſtiſſimos pullos pariunt, monente VIRGILIO: &, qui fortes equos optant, equas agitant. Eadem cura eſt illis, qui canes ad curſum aut pugnam eximios educare ſtudent.

Unum] Semper enim melior erit gemellis aut trigeminis, ſi reliquæ conditiones pares fuerint. Deinde melior erit fœtus, quem mater toto tempore graviditatis ſana geſtavit: & eo robuſtior, quo diutius geſtatus eſt [1732. neque præcocem, neque tardum eſſe oportere.]

Decembrem] Januarium, & Februarium, ii enim vere concepti fuerint.

Lentum] Et animalia, & homines, qui velociter increſcunt, brevis vitæ eſſe reperiuntur: ob vaſorum obcalleſcentiam nimis præcipitem, & phthiſicam diſpoſitionem. Juvenes qui vix videntur creſcere, longæviſſimi ſunt, id reperio in diariis meis. Quantum nempe tempus incrementi eſt, tantum ſolet eſſe ſtatus & decrementi. Ita qui per 25. annos creſcit, vivet annos 75. ſtabit enim ad quinquageſimum, decreſcet ad 75.

Capax] Non ita, ut laxæ buccæ late pendeant, ſed ut oſſa magnam cranii cavitatem comprehendant. Veteres ſculptores equidem HERCULI & LAOCOONTI exiguum caput finxiſſe videntur, ſed hæc apparentia ad latos humeros referri debet, inter quos caput quaſi abſconditur.

Craſſior] Sanguis tenuis & floridus optimam, ſed inconſtantem ſanitatem præſtat. Humores vero tenaciores faciunt tolerantiam laborum; hinc robuſtus homo raro etiam poſt labores ſudat.

Mutatione] Quo integrius homo valet,

valet, eo minus ſuam reſpiratio-nem externis ſignis prodit, ſomni tamen tempore excepto, uti ſæpe in ſaniſſimis hominibus adtentus obſervavi, quia pulmones maxime meabiles, & explicabiles, & contractiles ſunt, & in omnes humores perfectiſſime agunt. Quo viciſſim morboſior valetudo, eo magis externis ſignis evidentior reſpiratio.

Leviores] Qui ſervos emunt, pulſus & reſpirationes numerant, deinde currere jubent: ſi tunc a magno moto pulſus & reſpiratio non admodum mutentur, intelligunt corpus validiſſimum eſſe: quo morbidius, eo leviori ex cauſa pulſus mutatur; mortiſque candidati vix corpus movent, quin pulſus bis vel ter frequentiores fiant. [1732. experimentum tribuit tribuno militum.]

Sicca] Tunc enim plurimum de ingeſtis adtenuatur, neque per alvum abit, ſed abſque ſenſu perſpiratur. Vidi ſaniſſimos homines conquerentes de alvi ſegnitie & ſiccitate, ſua certe bona peroſi, cum hæc ſiccitas ſit ſignum robuſtæ temperiei; & vidi, qui, cum ſaniſſimus eſſet, ſingulis ſeptem diebus ſemel alvum levaret. Idem de urina verum eſt. Contra quo quiſque debilior eſt, eo plus fæcum edit, eo plus etiam mingit, quod frequens eſt incommodum hypochondriacorum & hyſtericarum. Bonum etiam, quando a prandio neque calent, neque tument, qui multum edunt, & facile digerunt.

Somnus] In ſaniſſimis hominibus profundus eſt mortiſque ſimilis, ſed alacres inde reſurgunt.

Ingenii] Qui corpore valent, ſtupent ingenio, & viciſſim. Nam mobilitas ſumma cerebri & nervorum ad ingenium requiritur: ſed ea ipſa ponit corporis debilitatem. E contrario ſoliditas, quæ robur facit, nervos ſupponit minus aptos ad eam mobilitatem, quæ cogitationibus inſervit. Nihil eſt ab omni parte beatum, neque Salomon erit, qui Methuſalem eſt. De Anglo illo longævo nihil ſcimus, niſi caſeo plurimum delectatum fuiſſe, & centum annos natum adulterium commiſiſſe.

Mutationes] Calorem, frigora &c. Hinc CELSI conſilium, ſanum hominem nullis legibus adſtringi debere, ſed vita maxime varia uti, quæ corpus ad omnes mutationes facile ferendas diſponat.

886. Quod vero corporis fabrica apta ſit exercere ſuas actiones facile, commode, læte, deprehenditur 1. ipſo ſenſuum experimento. 2. ſi ſigna adſunt modo expoſita (885.). 3. ſi partes ſolidæ deprehenduntur eſſe *validæ*, tenaces, elaſticæ, quoad materiem; ſi *ſunt præditæ* ea mole, forma, ſuperficie; ſi *ſunt connexæ* eo modo, ſitu, proportione; unde motus tam proprii, quam communes, tam in ſolidis, quam in fluidis, facillimi, expeditiſſimi fiant. 4. ſi ea ſit natura humo-

rum,

rum, quæ motus inteſtinos, circulatorios, ſecretorios, nutrientes, excretorios, efficit ſine inæquabilitate, & abſque effectis hujus. Et quidem ſignum evidentiſſimum, quod docet hanc æquabilitatem adeſſe, eſt abſentia pulſationum, tumorum, dolorum, calorum, immobilitatis, inſenſibilitatis, in variis partibus variorum. 5. ſi ea eſt *ratio unionis* inter mentem & corpus, unde moderati quidem, non vero vehementiſſimi, fiant affectus animi. 6. ſi color eſt roſeus & candidus, vel læte *nigreſcens*; calor moderatus; ad ſenſum levitas. 7. maxima vis reſiſtendi omnibus morborum cauſis.

886. *Senſuum*) Quiſque in ſe ipſo præſagia de propria longævitate habet. Si enim a cibo minime gravatur, bene eſt: ſi etiam a paſtu reſpiratio libera eſt, quando chylus ad ſanguinem miſcetur, bene eſt. Si corpus ſuum in nulla parte gravius percipit, bene eſt, tamdiu enim æquabiliter perfluuntur omnia, quamdiu æque ponderoſa ſunt. Nemo ſanus pedes ſuos graves percipit, neque corpus, quando uni pedi innititur.

Proportione] Statuarii artis periti aliam ſymmetriam Mercurio tribuunt, aliam Apollini, Herculi aliam. Illa proportio, quidcunque demum ſit, nota ſtatuariis, demonſtrat corpus certo modo factum ſpecificis motibus aptius natum eſſe. Quando vero corpus ratione proportionum pulcherrimum eſt, id etiam omnibus functionibus vitæ humanæ optime defungitur. Quibus vero pars aliqua prævalet, non poſſunt diu durare.

Exerceri) Quando partes abſque pulſatione, dolore, tumore, rubore, motu valido exercentur: hæc enim demonſtrant maxime æquabilem diſtributionem humorum. Ubi vero pulſatio, tumor, & dolor, ibi morbus, inquit HIPPOCRATES. Nam nullam pulſationem percipi demonſtrat, liquida omnia per ſuos canales abſque renixu tranſire, quæ maxima conditio ad longævitatem eſt.

Moderati) Corpus, quod animæ aptiſſimum hoſpitium eſt, plerumque facile ad adfectus animi determinatur, iram, triſtitiam, vel lætitiam. Beati ſunt, quibus hæc mobilitas moderatior contigit: ſi aliter fuerit, tunc adfectus animi perinde conſumunt, uti veſtem tinea exedit, manifeſto indicio adfectuum fontes in corpore hærere. Non ergo mirum adfectus animi ſigna ſua in corporis fabrica exhibere, & habitu ipſo ingenia diſtingui. Niſi forte malignitas corporis ab animæ robore ſuperetur, uti SOCRATES corpus ſuum, ad omnia vitia formatum, ſapientia potentiori correxit, coegitque animam omnium mortalium optimam incolam recipere.

Candidus] Macilentiores homi-

nes ſaniores ſunt. Delicati, & obeſuli, morbidi ſunt, & per levem emaciationem mire deformes fiunt, produntque minus bonam corporis fabricam. Optimum etiam ſignum eſt, quando eodem quotidie tempore fames, digeſtio, fæcum quarumcunque egeſtio, & ſomnus ſe ex ordine æquabiliter excipiunt.

Contagioſis) Pleuritis, variolæ, & venerea lues florem juventutis demetunt. Peſtilenti cœlo homines qui chronice laborant, & languidi, optime habent, & hydropici fere ſanantur, ſola pulcherrima pubes perit, & plethorici homines. Adeoque, qui peſti reſtitit, non habet, cur corpus ſuum firmiſſimum eſſe credat, illa vero demum diſpoſitio optima eſt, quæ non uni, ſed omnibus morbis firmiſſime reſiſtit. Porro Hiſpani toti ſicci, ab inpura venere cum feminis infectis vix lue venerea corripiuntur, pingua vero Germanorum corpora cum iiſdem feminis peccata graviter luunt, & continuo inficiuntur.

887. Sed maxima potentia ſuperandi cauſam ſingularem hujus illiuſve morbi, ſive venenatam, ſive contagioſam, non notat ſemper ſanitatem perfectiſſimam; & contra: ut certe in morbis contagioſis, & in venenis, clare pateſcit.

SANITATIS SINGULARIS SIGNA.

888. VIſceris cujuſque optima *conditio ſingularis* cognoſcitur, ſi actio ejus prompta, læta, conſtanter, in ſuis effectis deprehenditur; quæ quum in Phyſiologia quam uberrime explicata habeantur, facillime huc vera cum ratione referri poterunt.

888. *Læta*] Pulmonis diſpoſitionem cognoſcimus, pertentato pulſu, & numero inito pulſuum intra certum tempus, tunc jubendo hominem, ut aerem quam plurimum hauriat, & quam diutiſſime retineat. Si id abſque moleſtia & dolore, & pulſus mutatione & quam diutiſſime præſtiterit, certum eſt pulmones ipſi optimos eſſe. In reliquis viſceribus ſimilia *experimenta* inſtitui poſſunt. *Volo* ſcire, an cor bonum ſit, *video*, num palpitet, quando *caleo*, aut vehementer *moveor*, aut chylus ab alimento in ſanguinem venit.

889. Sed Sanitas eſt conditio hærens in tota compage ſimul totius corporis, conſtantis ex ſolidis & ex fluidis; hæc ergo unicuique homini privata ſua eſt; ideoque tantum ratione ſui ſingularis corporis talis eſt; unde igitur diverſa corpora, quæ ſummopere differunt tam in ſolidis, quam in fluidis, tamen ſingula ſana eſſe poterunt; hanc vocavere veteres ἰδιοσυγκρασίαν, vel Sanitatem Temperiei; quæ proinde difficulter ad ſingularia capita determinari poteſt; ſed tamen propoſita Antiquis diviſio in temperiem calidam, frigidam, humidam, ſiccam, bilioſam, ſanguineam, phlegmaticam, atrabiliariam, aliquem in Medicina uſum habet.

889. *Singularis*) Nulla datur in orbe ſanitas generalis. Sanitas enim pendet a certa ſolidorum & fluidorum proportione, quæ cuilibet homini propria eſt. Cajus & Sempronius optime valent, ſed dentur nunc Sempronio ſani humores Caji, laborabunt ambo: reſtitue cuique ſuos bonos humores, bene habebit uterque. Perinde, uti nunquam duas facies perfecte ſimiles reperias, ita neque unquam cor & pulmo unius hominis, cordi & pulmoni alterius perfecte ſimilis eſt. Id proprium dixerunt ἰδιοσυγκρασιαν veteres, ex quorum ſcriptis hæc deſumſi: addidi vero cauſas a ſtructura ſolida petitas, & brevem catalogum juvantium & nocentium.

Sed tamen] Claſſes iſtas refutabat HELMONTIUS; neque tamen uſu carere adfirmare auſus eſt.

890. Calidi temperamenti ſigna deſcribuntur eſſe pili flavi, craſſi, copioſi, toto corpore; color oculorum in alba parte rubeſcens, in carunculis lachrymalibus, facie, labiis, ore, valde ruber; corpus gracile, agile, robuſtum, calidum; pulſus major, crebior; iracundia, ſed brevi furore detonans. His videntur eſſe vaſa robuſta, contracta, viſcera valida, humores valde moti, denſi, & acres; quibus humectantia, diluentia, temperata, proſunt; calefacientia quæcunque quam maxime nocent.

890. *Calidi*] Iracundia facilis, ſed ſimilis pacatio: iraſci faciles, tamen ut miteſcere poſſint. Iidem in eodem calore aeris cum aliis viventes calidiores ſunt.

891.

891. Temperamenti frigidi ſigna omnia contraria enarrantur eſſe glabrities, pili tenues; color palleſcens; corpus craſſius, tardius, debile, frigidum, facile tumens; pulſus minor, tardior; ἀναισθησία, metus. His humores blandi, aquoſi, pituitoſi, tardi; ſolida laxa, flaccida. Proſunt roborantia, calefacientia, nocent frigida, humida, laxantia.

891. *Frigidi*) Corpus facile a quocunque vitio tumet: vix animi adfectum alium ſentiunt, præter meticuloſitatem, ut omnia tuta timeant.

Calefacientia] Aromata & ſcorbutica. Puellæ vero, quæ ad hanc claſſem pertinent, perdunt ſe ipſas, quando theam copioſius bibunt.

892. Siccum autem temperamentum ſpectatur fere ſignis calidi (890.), ſi ſimul adeſt macies; vaſa hic contracta, humida pauca, & fere acriora. Nocent & juvant ut in calido. Humidum autem facile convenit frigido, ſi tumor accedit (891.), unde reliqua eadem.

892. *Siccum*] Humores pauciores, agitati per vaſa contracta, hinc acriores redditi.

Macies) Tunc vaſa contracta ſunt, humores pauciores, hinc acriores, a majori motu. His nocent calefacientia, uti de omnibus calidiſſimis notum eſt, Afris, Hiſpanis, Italiſque: Iiſdem exigua aeris mutatio continuo truculentiſſimos morbos infert.

893. Bilioſa temperies cognoſci deſcribitur a pilis copioſis, nigris, criſpis; duritie, macilentia, gracilitate carnis; colore fuſco; venis magnis; pulſu magno, celeri; pertinacia; iracundia. His videtur major ſolidi quam humidi copia excedere; ſiccis conveniunt (892.), & calidis (890.), calida, ſicca, his nocent; humectantia, refrigerantia, proſunt.

893. *Copioſis*] Apud calidiſſimas gentes, mauros, & aſiaticos, pili abundant, & in omni puero, quando adolevit, & calidior factus eſt, ſimul

ſimul pili prodeunt ; ipſæ demum robuſtiores puellæ genis ſunt lanuginoſis.

Iracundia) Vocantur πικροχολοι, ανω & κατω, cholerici, & videntur plus bilis facere quam alios, hinc plus caloris habere.

894. Sed Sanguineum temperamentum diſtinguitur pilis rarioribus, flavo-albis, fuſcis ; carne molli, copioſa ; venis amplius cæruleis, ſanguine diſtentis; colore roſeo ; iracundia ; flexili mobilitate. Proſunt his evacuantia, & temperantia ; nocent calefacientia, & ſtimulantia valida.

894. Perfecte uti ACHILLES rarefit, turgentque vaſa. Homericus. Continuo his ſanguis

895. Phlegmaticum quoque depingitur glabritie cutis majore ; pilis albis, tenuibus, tarde creſcentibus; albedine, tumore, mollitie, pinguedine, corporis ; venis anguſtis, latentibus ; his videntur vaſa ſanguinea anguſta, lateralia vero latiora, conveniunt frigidis (891.) ; unde & his humida, atque frigida, maxime obſunt ; juvat quidquid calefacit, roborat, ſiccat.

896. Melancholicæ denique temperiei indicantia habentur glabrities ; pili nigerrimi ; macilentia ingens ; ſiccitas magna ; color ubique maxime niger, qui in tali natione cernitur ; cunctatio ; conſtantia ; ira memor ; magna penetratio intelligentiæ. Quare his vaſa videntur ſtricta, robuſta, macria ; humores denſi, tenaces, admodum permiſti, nec facile ſeparabiles, aut mutabiles. Nocent his quam maxime calida, ſicca, acria ; juvantur autem omni humectante, refrigerante, laxante, emolliente, leniter, ſine acri, diſſolvente.

896. *Ira memor*] . . Manet alta mente repoſtum Judicium Paridis, ſpretæque injuria formæ & alibi . . . memorem Junonis ob iram.

Con-

Conſtantia) Quales ſemel fuerunt, manent perpetuo. Quando ſemel bono auſcultant, fiunt in virtutum exemplaria; ſi malo, veri cacodæmones. Hi nigri ſunt, quos caveri jubebat HORATIUS.

Penetratio] Detectio rerum obſcuriſſimarum obtinetur, quando mens unicum objectum diu contemplatur, & undique conſiderat, neque ab aliis objectis interea diſtrahitur. Hujus modi mentes ſunt melancholicorum, qui aptiſſimi ſunt ad promovendos ſcientiarum limites, quod perſpicax vidit ARISTOTELES. Exemplum illuſtre eſt SWAMERDAMIUS, qui ex omnibus generibus inſectorum accurate cognitis & diſſectis, poſtquam ſingulorum generum characteres definiverat, pauciſſimas claſſes conſtituit, immenſo labore. Idem de apibus, pulice, pediculo, muſcis volitantibus plurima ſcripta reliquit, quæ forte aliquando edam (1732.) & undique ex Galliis conquiſivi, talia certe, quæ MALPIGHII induſtriam longe ſuperant. Sed idem SWAMERDAMIUS adeo atra bile plenus fuit, ut adloquentem vix reſponſione dignaretur, & immoto vultu adſpiceret: & in cathedram productus, SYLVIO Præſide, hæreret adtonitus, & neque verbulum reponeret ad objectiones opponentium, totamque curam reſpondendi Præſidi relinqueret, quo tamen ipſo forte doctior erat. Denique ante mortem correptus furore melancholico, ſcripta, quæ ſecum habebat, combuſſit omnia, fanatica exſtaſi percitus: & tabe periit, ſceleton & exuvias hominis ſimulans.

Denſi] Atram bilem præ aliis bene deſcripſit HIPPOCRATES, quod illiud temperamentum eo tempore in Græcia frequens videret, uti etiam nunc melancholici ibi frequentiſſimi ſunt.

897. Porro maxima hinc utilitas in perſpiciendis morbis, qui ex quolibet temperamento oriundi, unicuique proprii prævideri queunt, unde hinc magna pars cauſarum προηγουμένων pendet.

897. *Morbis*) Commodum eſt, quod integræ nationes ſub eodem temperamento ordinari poſſint. Itali, Luſitani, Hiſpani ad annum ætatis decimum octavum vividi & ludibundi ſunt: poſt trigeſimum annum triſtes omnes, moroſi, melancholici, & hæmorrhoidarii fiunt. Iidem propriam ſanationem ſibi adplicant, aromata fugiunt, balnea amant, & aquam bibunt abſtemii.

SIGNA MORBORUM.

898. SIgna futuri morbi petuntur 1. ex animadverſa mutatione inſueta functionum qualiumcunque; præcipue quidem ex imminuta perſpiratione Sanctoria-

na, laſſitudine inſolita, & corpore ad ſenſum graviore. 2. ex accurata cognitione temperamenti in unoquoque homine, atque ſimul ex ſingulari ſtructura corporis uniuſcujuſque. 3. ex obſervatione claſſium, quibus continentur cauſæ προκαταρκτικαὶ (744. ad 780.). 4. ex ſcientia certa *Epidemicorum*, dato tempore regnantium.

898. *Sanctoriana*] Quando corpus ad ſtateram ponderoſius fit.

Laſſitudine) HIPPOCRATES in ep. ad Perdiccam R. & DIOCLES ad Antigonum, ajunt „ ut ſcias, an morbus tibi immineat, debes animum advertere, an aliquid inſoliti tibi acciderit; an male dormieris, meliori quieti adſuetus; an laſſitudinem ſenſeris abſque cauſa; an ſudaveris per ſomnum præter conſuetudinem: hæc enim omnia morbum præſagiunt. Pulcherrime hæc SANCTORIUS, qui demonſtravit, tunc morbum inſtare, quando corpus ad ſenſum gravius fit, & ad motum inertius eſt; ſignum impeditæ nempe perſpirationis, nam perſpiratio ponit humectationem in vaſis minimis, aſt, ubi iſta exſiccantur, pondus ad ſenſum augetur. Quando brachium minus mobile eſt, morbus ibi erit, aut jam adeſt morbi cauſa. Quando alvus præter rationem uberius fluit, inteſtina laborabunt. Hæc omnia abſque ſtateræ uſu æque præclare HIPPOCRATES obſervavit, ac SANCTORIUS, qui ſtateram invenit. Pene omnes morbi hoc pondus pro nuncio præmittunt, ſola apoplexia excepta, & plerumque præveniri poſſent, ſi & æger, & medicus, ad hoc ſignum adverterent.

Temperiei] Si noverim hominem plethoricum eſſe, facile concludo, eum hyeme melius, pejus æſtate valere.

Procatarcticæ] Quando cauſam prægumenen noſti, & noſti procatarcticam, totam certe cauſam, nempe ipſum morbum cognitum habes.

Epidemia] Primus poſt HIPPOCRATEM SYDENHAMIUS docuit „ bis in anno dominari in omnia temperamenta aliquam diſpoſitionem morbificam, & propriam ſibi curationem etiam in aliis morbis poſcere: ut v. g. omnes morbi dyſenteriæ curationem requirant, quando diſpoſitio dyſenterica dominatur. Quando quartanaria diſpoſitio regnat, plethorici nihil patiuntur, ſed væh melancholicis! Hæc obſervatio utiliſſima eſt: indeque explicatur, quare felix etiam & ſapiens medicus, ſi ſedem mutaverit, in nova patria minus feliciter ab initio praxin exerceat.

899. Signa morbi præteriti habentur ex cognitis effectis, quæ relicta ſunt poſt quamlibet læſionem partis cujuſcunque ſolidæ, aut peccatum humorum ſequentia,

aut

aut poſt Actiones læſas : qui enim uſus partium perſpectos in ſanitate confert iis defectibus, qui relicti ſunt, inde concipit morbi indolem.

899. *Præteriti*] Hoc vaticinium medicum admirationem hominum ſibi acquirit, ut, qui præſagiendo polluerit, ſupra humanam ſortem ſapiens videatur. Medicus ab ægro audit, ſe omni nocte ſudaſſe, ſed reponit, heſterna nocte non ſudaſti, id in matula video, quia nempe urinæ copiam ibi videt; inde magna apud vulgus admiratio. Nempe, quando effectum vides, cujus cauſam noſti, facile concludis, ſiquidem effectus præſens adſit, cauſam prægreſſam eſſe. Alius æger ait, ſe ex aſthmate laborare. Si ſingulatim interrogatus, neque a frigore in eum morbum incidit, neque a calore, neque congenitum habet, neque in utrumque latus facile decumbit, jam certus ſum, eum habuiſſe pulmonem inflammatum, atque tuto id edicere poſſum.

900. Signa morbi præſentis ſpectant ejus cauſas, naturam, ſymptomata, ſtatum, eventum.

901. Signa indicantia naturam Cauſæ morbi petenda ſunt 1. ex obſervatione rerum earum, quæ corpori applicatæ, vel applicandæ, morbos conſtituunt, vel facient. vid. *αἰτιολογίαν παθολογικῆς*. 2. ex *Ἰδιοσυγκρασία* (vid. 888. ad 898.) 3. ex obſervata natura effectuum in ſenſus incurrentium.

901. *Idioſyncraſia*) Facile morbum dignoſces, ſi & temperiem ægri noveris, & cauſam externam, quæ adplicata morbum fecit.

902. Morbus ſolidæ partis cognoſcitur 1. ex vi, qualitate, modo applicandi, duratione, cauſæ, ſive internæ, ſive externæ. 2. ex mutatione ſenſibili qualitatum, ſitus, nexuſque, loci affecti. 3. a læſis *functionibus*. 4. ab excretis a loco affecto recta, vel oblique, prodeuntibus.

902. *Situs, nexus*] In dislocatione, & luxatione morbus cognoſcitur, ſi aliquid loco motum fuerit.

Læſis

Læsis functionibus] Quando hydropicus æstum sustinuit, bene est: si non potuerit tolerare, jam adest putredo.

Oblique] Quando mucum rubellum video, scio vasa laxata esse.

903. Vulnerum, contusionum, corrosionum, ambustionum, *præsentia*, si patet sensibus, eo ipso noscitur.

Horum autem conditio, & status, scitur 1. ex conspectu. 2. ex natura partis læsæ. 3. ex symptomatibus.

Eorum eventus præsagitur 1. ex necessitate functionis læsæ ad vitam, vel sanitatem. 2. ex indole læsæ partis. 3. ex ipso modo læsionis. 4. ex temperie Ægri.

903. *Loco*] Nam contusio, quæ in cute nullius momenti esset, eadem in glandula conglomerata scirrhum pessimum producit.

Temperie] Quæ sæpe lethale vulnus facit ex leviſſimo. In Phthisicis pauciſſimus sanguis per vasa circumit: adeoque, si vel pauculæ unciæ per vulnus subtractæ fuerint, moriuntur ex malo, quod sanus homo ne quidem sensisset. Cancer in femina plethorica facile curatur [1732.], difficillime in melancholica.

904. Præsentia sensibus patens ulcerum, fistularum, scirrhorum, cancri, carcinomatis, inflammationum, gangrænarum, sphaceli, facillime facit, ut noscantur per sua signa pathognomica, quæ in ipsa eorum definitione continentur.

Sed & status horum noscitur 1. inspectu, tactu, odoratu. 2. cognita indole partis læsæ. 3. observatione symptomatum.

Sed eventus præsagitur 1. a natura cognita mali. 2. a natura partis læsæ, ejusve influxu in vitam, sanitatemve. 3. a vicinia aliarum partium cognitarum. 4. a difficultate applicandi auxilii. 5. a temperie.

904. *Ulcera* &c.] Hæc ex sua definitione cognita facile in præsenti ægro adgnoscuntur. Ita scirrhus est tumor non dolens, scaber, durus, in

in loco glanduloſo : habes omnia phænomena ſcirrhi in definitione conprehenſa. Cancer, eſt ejuſdem ſcirrhi exulceratio, gangræna & in ichorem converſio. Vides denuo, ſi tenueris definitionem, facile in præſente ægro adgnoſci.

Natura mali] Quando inflammationem video, facile concludo, eam vel in reſolutionem, vel in ſuppurationem, vel in gangrænam, vel in ſcirrhum tranſituram.

Partes læſæ) Num in vulnere cerebrum, num cerebellum læſum ſit, facile definitur, prouti vel vitalis vel animalis functio læſa fuerit.

Vicinia) Suppuratio ex ſe ipſa parum noxia, ſi per inguen fiat, & arteriæ iliacæ tunicam celluloſam eroſerit, poterit lethalem hæmorrhagiam producere. Eadem ratione cancer ſæpe per hæmorrhagiam enecat, quando acerrimus ichor vaſa eroſit.

Auxilii) Ita ulcus pulmonum non occideret, ſi perinde balſama adplicari poſſent, uti in brachii ulcere.

905. Si autem mala hæc (903. 904.) intro abſcondita ſenſibus latent, deteguntur tamen ſignis petitis 1. a natura cauſæ. 2. a functione quacunque ſimul læſa. 3. ab excretis. 4. a loco affecto per Anatomen cognito, tam interno, quam externo. 5. a qualitate ſenſibili læſa.

Status autem & eventus eorum habentur, ubi primo cognita ſunt, ex iiſdem ac jam dictum (902. 904.).

905. *Functione*) Quando icterus a contuſione adparet, hepar læſum eſt.

Excretis) Quando ſanguis vomitu egeritur, & certum eſt, contuſionem aliquam præceſſiſſe, hoc vitium vix potuit ventriculo, aut inteſtino contigiſſe; ſupereſt, ut in hepate, liene, vel pancreate ſedem habeat.

Loco) Optima anatomica demonſtratio eſt, quam LANCISIUS in præfatione ad EUSTACHII tabulas commendavit. Nempe corpus in partes & regiones diſtribuitur: (1732. Veteres ita egiſſe, & definiviſſe regionem hypochondriacam dextram, ſiniſtram &c. & ad ſingulam ſedem definiviſſe, quænam ſubſint viſcera.] Deinde notæ relinquuntur, ut aperto corpore accurate ſciri poſſit, quæ partes ſub quavis externi corporis ſede ſibi ſucceſſive ſubcumbant. Ita fere tabulas ſuas diſpoſuit EUSTACHIUS, quas contra VESALIUM perfecit, ut prior tabula exterius ſtratum traderet, huic ſuccedat alia, in qua partes pinguntur, quæ ſub partibus prioris tabulæ ſequuntur, atque adeo ex conparatione tabularum omnes ſitus partium accurate cognoſcantur. Non ignoro, aliquando ſitum varietate ludere; verum id non inpedit, quin ſumma ſit utilitas hujus ſtudii.

Co-

ATENEO VENETO
VENEZIA

Cognito] Ita ſimilis fere ſtructura eſt mammæ & Pancreatis : in utraque glandula ſcirrhus contuſionem ſequitur. Ergo cogitandum, in pancreate, ſicuti in mamma fit, ſcirrhum irritatum abiturum in cancrum, qui late partes erodat.

Qualitate) Homo ex alto cadit, & mox per totam cutem flaveſcit, atque ſanguinem concreſcibilem, quaſi parenchymaticum per hepar egerit : facile ex his notis concluditur, hepar contuſum eſſe, hinc ex fractis vaſis ſanguinem in ventriculum & inteſtina effundi.

906. *Locus* affectus in morbis, ſi externus eſt, vel *internus*, ſed læſus a cauſa externa, habet plerumque *ſigna ipſis* ſenſibus externis pateſcentia, unde facile de*tegitur*; ſunt enim morbi plurimum hi : vulnus, contuſio, inflammatio, oedema, ulcus, gangræna, ſphacelus, luxatio, diſtorſio, fractura, caries, atrophia, ſcirrhus, cancer, carcinoma.

Etiam comparatio functionis læſæ cum origine illius inſtrumenti, quo actio fiebat ſana, ſedem mali docet.

906. *Comparatio*] Hæc regula divina eſt, ſed valde neglecta. Æger paralyticus eſt, non poteſt manum extendere, quæro an vitium in muſculis inveniam. Non invenio, inquiro ulterius, ait æger ſe prius laboraviſſe epilepſia, aut vertigine. Ita diſco vitium in cerebro eſſe.

907. Locus affectus internus a cauſa interna difficilius pateſcens, detegitur tamen 1. a natura cognita cauſæ. 2. a functione læſa. 3. a natura morbi. 4. ab excretis inprimis. 5. ex ſymptomatibus bene cognitis comparatis cum ſcientia Anatomica partium : Etenim ex his quinque fontibus præcipue cognoſcuntur morbi interni, & latentes, cerebri, narium, faucium, thoracis, pleuræ, mediaſtini, pericardii, pulmonum, cordis, diaphragmatis, hepatis, ſplenis, ventriculi, pancreatis, meſenterii, inteſtinorum, renum, ureterum, veſicæ, urethræ, uteri, genitalium.

907.

907. *Functione læsa*] Debet ex pathologicis teneri, quænam læsæ functiones a qualibet parte ægra sequantur. Ita cerebrum læsum vertiginem facit, tinnitum aurium, scotomiam, sensuum abolitionem, apoplexiam: si aliquod horum malorum adfuerit, vitium in cerebro esse indicatur. Ergo in prima visitatione ægri, non quidem aliam sententiam proferes, quam versatilem aliquam, & medicamenta innocua: scribe vero in chartam symptomata, eam domi Tecum animo pervolve, & quære ex Te ipso, quis morbus est? quænam pars adfecta? in quonam statu morbus est? quid inde potest timeri? in quamnam partem potest morbus decumbere? Et vix unquam morbum non intelliget, qui prius recte perspexerit omnia: neque intelliget morbi naturam, si neglexerit. Coram ægro vero nullam trepidationem oportet apparere; & ibi aliquid firmiter, quasi ex mathematica demonstratione adfirmari debet: quod altera die fieri poterit, morbo jam cognito. Fiducia enim ægri confidentiam medici sequitur, neque obsequetur facile medico, quem incertum esse videt.

908. Signa morbi Acuti in humoribus nati habentur 1. ex velocitate, & violentia, incrementi ipsius morbi. 2. ex vehementia symptomatum. 3. ex functionibus læsis. 4. ab excretis. 5. a constitutione epidemica. 6. ab tempestate anni. 7. a sexu, ætate, vita, temperie, ægri.

908. *Excretis*] Quo magis a naturali indole recedunt, eo majus in morbo periculum est.

Tempestate anni] Periculum summum faciunt subitæ mutationes a calore in frigus. Ver etiam & æstas media & autumni initium morbos acutiores faciunt.

Ætate] Infantes & pueri morbis acutis parum obnoxii sunt, maxime vero adolescentes & homines mediæ ætatis.

Vita) Quo magis ea agilis & laboriosa, eo magis etiam acutis morbis obnoxia est; chronicis vero, quæ sedentaria: Quo magis etiam delectantur cibis putrescentibus, eo magis morbis acutis subjiciuntur.

Ægri] Plethorici morbis acutis, melancholici vero minime iisdem obnoxii sunt.

909. Si omnia hæc signa (908.) valida admodum sunt, denunciant periculum ingens; si leviora promittunt aliquid adhuc boni.

910. Signa rursum morbi Acuti in fluidis, quæ definiunt, & præsagiunt, statum, periculum, dura-

tionem, eventum, intelliguntur ex obſervatis effectis pendentibus a vitiatis noſtris humoribus (760. ad 766. 781. ad 792.)

911. Signa Acrimoniæ in humoribus ſunt inprimis dolor ſine ſignis motus aucti, & ſine apparente obſtructione majore; ut & eroſio partium ſine tumore ſimul præſente.

911. *Dolor*) Non ideo continuo ab acrimonia ſanguinis oritur, ut putant vulgo, ſed ex impulſu ſanguinis in vas anguſtum a valente vi urgentis febris: & ſi decies dolor adfuerit, vix ſemel eſt ab acrimonia. Qui vero ab acri producitur, is fere abſque febre aut ſanguinis motu aucto eſt, ut in ſcorbuto. Male ergo PARACELSUS, qui hominem ajebat exponere macrocoſmon, & tot mutationes in corpore pati, quot in aere contingant, quatuor v. g. ventos cardinales in homine eſſe, perinde uti in mundo ſunt.

912. Signa Acrimoniæ Alcalinæ ſunt fœtor cadaver olens in toto aut in parte; ſapor ut carnis, aut urinæ, putrefactæ; eroſio cineritia, plumbea, nigra, quoad colorem, eaque celerrime proſerpendo graſſans; ſitis ingens, vix ſedanda; appetitus proſtratus, atque ab omni cibo abhorrens; fœces alvi ſolutæ, ſplendentes, cadaveroſæ, fuſcæ, nigræ; urina acris, craſſa, fuſca, ſpumeſcens, fœtida inſtar putrefactæ, vix dimittens fœces; ſudor vix ullus, aut ſimilis lotio modo deſcripto; cutis arida externa, ut & interna narium, oris, linguæ, faucium; cruor tenuis, diſſolutus, floridus, vix concreſcens; puſtulæ rubellæ, ichoroſæ, fuſeæ, plumbeæ, nigræ, ſubito gangrænoſæ; bubones; anthraces; maculæ purpureæ; inflammationes acutiſſimæ, celerrimæ; ſphaceli cum bullis elevatis; juvamen ab Acidis.

912. *Alcalinæ*) Quæ ipſa acerrima peſtis eſt. Quo magis humores noſtri vergunt in oleum volatile rancidum, & ſalem alcalinum, eo ardentiores febres fieri neceſſe eſt. *Fœtor*) Hunc in cibis accuſant, ſed

ſed in ſaliva eſt, quæ in acrimoniam alcaleſcentem degenerat: Porro ſaliva, ſudor, fæx alvi, urina, cadaver fætentia teſtantur de acrimonia alcalina. Cum tali fæce alvi ſemper tuto acida dari poſſunt.

Proſtratus) Ut ad ipſos cibos, ſed maxime ad carnes horreant ægri. Acida cacochymia etiam nonnunquam appetitum proſternit, ciborum vero horrorem nunquam inducit.

Urina) Hæc urina jam putrida eſt & lixivioſa, & peſtiferam, cito deſtruentem, diatheſin denotat.

Sudor) Maculas induſio imprimens, vix delebiles.

Floridus] Hujuſmodi ſanguis in pleuritide & peſtis peſſima ſpecie emittitur. Experimentum citat BAGLIVIUS, cauſas vero addit mirificas: fit ab alcali, ſales enim alcalini ſanguinem ſolvunt in ichorem. Sæpe in maligniſſima peſte, & variolis confluentibus peſſimi moris nullum ſignum malignitatis in morbo adpareret, niſi notitia epidemicæ conſtitutionis medicum de periculo moneret. Adparet adeo, humores in morbis non adeo fieri acerrimos, ut vulgo creditur, nam ſanguis pleuriticus oculo inſtillatus neque lædere, neque ſenſum ullum inprimere.

Gangrænoſæ) Quales in calloſa cute in variolis confluentibus erumpunt, tales procul dubio etiam in jecore & pulmonibus prodeunt, facile hinc lethales.

Acidis] Quæ putredinem vincunt, & alcaleſcentiæ reſiſtunt. HIPPOCRATES mel cum aceto & aqua in omnibus acutis propinabat. Hinc patet medicos ad maſſilienſem peſtem vocatos, morbum omni modo exacerbaſſe, dum ſpiritum cornu cervi, & tincturas bezoardicas, & ſales volatiles oleoſos exhibuerunt, flammæque addiderunt oleum, quibus utique pueriles convulſiones domantur. SYDENHAMUS autem, ſatis alioquin alienus a medicamentis chemicis, fatetur, variolarum aliquando genus regnaſſe, in quo ſublividæ bullæ orirentur, aquam continentes fætidulam, qua effluxa caro ſubjecta aterrima adparebat: in his vero variolis ne unicum ægrum ſe ſanare potuiſſe, donec vitrioli ſpiritum, cum tenui cereviſia ægris exhibuerit. Enormi errore putatum eſt poſt HELMONTIUM, acidum homini ſemper inimicum eſſe: Nequæ HELMONTIUS ita intellexit, uti diſcipuli, nam alibi dicit,, ſpiritus ſulfuris per campanam febrem exſtinguit, uti aqua ignem, & commendat eumdem in febribus contra ſitim, metumque putredinis. Certum eſt, alcalinam intemperiem plus nocere intra unam horam, quam acida intra integrum revolutum annum. Peſtem vero ipſam ad naturam alcalini morbi accedere, demonſtratur ex cadaverum fœtore, & atritate, cum duodecima a morte hora æthiopum ſimillima videantur. Hi morbi fere robuſtiſſima corpora & exercitata enecant, parcunt iidem pueris & corporibus mollioribus. Melancholicos autem & hydropicos tempeſtas peſtilens etiam recreat.

913. Signa Acrimoniæ Acidæ ſunt fœtor acidum ſpirans; ſapor ſimilis; color pallidus faciei, anguli ocu-

lorum, labiorum, oris, gingivæ, faucium; eroſio lenta, cum pallore; ſitis non magna; appetitus ſæpe ingens; digeſtio celerrima; validus appetitus rerum terreſtrium, & abſorbentium; tormina alvi cum pallore, & frigore; *fœces alvi torminales*, acidum ſpirantes, virides; *urina* ſtrangurioſa, craſſa, alba, cum ſedimento craſſo, copioſo; ſudor multus, & acidus; cutis laxior; ſanguis craſſus quandoque pallidior, aliquando nigreſcens; inflammationes leviores, & lentiores; juvamen ab iis, quæ acido oppoſita.

913. Acidum, quod adeo incuſant SYLVIUS & TACHENIUS, & adſeclæ eorum, eroſiones aliquando facit, ſed alcalina multo frequentius: Non nego acidum nocere poſſe, quando adeo diu & confertim uſurpatum eſt, ut integris viribus ad ſanguinem venire poſſit.

Terreſtrium) Ita ut pueri ipſos carbones devorent, ut acidum ſubigant.

Torminales) Nunquam fæces alvi acidum ſpirant, quamdiu bilis abundat.

Alba] Ita alba, ut in terram delapſa ad lactis modum coaguletur.

Sudor] Acida ſudorem movent, & princeps acetum magnum ſudorificum eſt.

Leviores] Olim HIPPOCRATES, non eſſe pleuritidi obnoxios, qui acidum eructent.

Oppoſita) A ſapone veneto, græco, abſorbentibus.

914. Signa Acrimoniæ Muriaticæ, vel Ammoniacæ ſunt ſapor ſalſus; eroſio lenta, pruriens, ruborem inducens; ſitis aſſidua, ingens, vix ſedanda; ſiccitas; rigiditas; urina ſalſa, tarde putreſcens, cum ſedimento ſpiſſo, & cum pellicula tenui pinguiuſcula innatante; juvamen ab Aquoſis.

914. *Sitis*] Hæc inprimis oritur ex materie muriatica, ſive ſale marino cum animalium carnibus putreſcente, ubi & rancidum oleum & ſal ſemiputridus conjunctis viribus ciborum appetitum deſtruunt. Ab eorum hominum ſanguine aqua non ſecus ac a candente ferro repellitur. Juvant acida, leniter ſaponacea, blanda. Hujuſmodi morbos nautæ patiuntur, qui in medio ſalſo natantes, nullos, niſi ſalſos cibos ingerunt, & aquam verminoſam bibunt.

Urina] Viridis, pinguiuſcula, cum pellicula, quæ non phthiſin denotat, ſed acrimoniam, unde phthiſis naſci poſſit.

915.

915. Signa Acrimoniæ Oleoſæ putrefactæ ſunt fœtor empyreumaticus ; ſapor amarus , rancidus , acer pinguis , ut ab oleo ambuſto vel putrefacto , fauces exurens , nidoroſus ; eroſio fervida , nigra ; nauſea , appetitus omnino & cum horrore deletus ; ſitis ſumma ; fœces alvi pingues , fœtidæ , dum redduntur fervidæ ; urinæ flammeæ , fœtidæ , ſpumoſæ , paucæ , calidæ ; cutis arida ; oris ſiccitas , ſordes , graveolentia ; cruor ambuſtus ; inflammationes acres , celeres , pertinaces ; ſuppurationes ſimiles ; gangrænæ fœtidiſſimæ ; juvamen a frigidis , acidis , aquoſis , ſaponaceis.

915. *Oleoſæ*) Quæ alcalina degeneratione & frequentior eſt , & deterior.

Rancidus] Hinc fit , ut optimas carnes pro putridis habeant , qui ex acutis morbis laborant.

Amburens] Lardum nimia copia adſumtum , ſexta fere hora exſurgit halitu , fauceſque fere exurit , & liquidum rejectum in igne flamma capit.

Urinæ) Color omnis ab oleo eſt , hinc color intenſus ejus acredinem demonſtrat.

Horrore] Præſentiſſimum remedium famis eſt vitellus ovi putridus. Inde nauſea , & vomitus horrendus , & famis febriſque deſtructio. Plerumque bilem accuſant , ſed ſæpe innoxiam , niſi cum cibis & ipſa putruerit.

Pertinaces] Obeſi ex morbis acutis fere pereunt. Sal enim acrimonia ſua , & oleum canales obſtruendo omnia inflammant & deſtruunt. Non alio medicamento pejorem in cute inflammationem facias , quam inpoſito lardo rancido , aut oleo cornu cervi per deſtillationem rancido obuncto.

Juvamen] Huc oxymel , HIPPOCRATIS medicamentum.

916. Signa Fluiditatis nimiæ ſunt perſpiratio Sanctoriana , ſudor , urina , ſaliva , fœx alvi liquida , nimium aucta ; corporis totius marcor , contractio , debilitas , ſitis , mobilitas ; juvamen ab Inſpiſſantibus.

916. *Fluiditatis*] Hæc veriſſima conſumtio eſt , Anglis familiaris , quibus ex victu & aere , & natura humores fluidi , ſoluti , mobiles , corpora tenera ſunt , quæ , niſi induruerint exercitio , tota aut ſudoribus nocturnis diffluunt , aut in ſputa reſolvuntur. Hi ægri nunquam ſanantur , niſi denſato ſanguine , quod nunquam fit , niſi motu , & corporis exercitio : Sine eo neque lactea cura proderit , neque in-

incraſſans diæta. Fluida vero diſſolventia hic adhibere, errorum peſſimus eſt. [Quamdiu vita magna eſt, fluiditas macilentiam facit: ſi cum debilitate cordis conjungitur eadem, hydropem.]

917. Signa Tenacitatis auctæ nimis ſunt tumor; dolor; anxietas; circulatio, ſecretio, excretio, impeditæ; lentor humorum circulantium, ſecretorum, excretorum; ſi cum hiſce ſignis frigus ſimul manifeſtum, tum deſignat pituitoſum; verum ſi calor ingens ſimul adeſt, tum ſpiſſum inflammatorium ſignificatur.

* 917. Inde etiam ſigna prædominantis aquæ, ſalis, olei, terræ, habentur nota.

917. *Tenacitatis*] Quæ æqualiter a quiete & a motu, a calore perinde ac a frigore oritur: curationes vero pro cauſarum diverſitate diſtinctiſſime adhiberi debent. Si cauſa in ſanguine phlogiſtico fuerit, qui nimio motu hepar & pulmonem deſtruit, tunc venæſectio & diluentia proſunt: Sed eadem curatio translata ad viſciditatem pituitoſam, morbum cum magno ægri periculo augebit.

918. *Si vero una cum prædictis ſignis apparent ſimul ſigna Vitæ vel Circulationis validæ, tum deſignatur citiſſima, ſummaque deſtructio; contraria autem oppoſitum demonſtrant.*

918. *Citiſſime*) In febre ardente, ubi magna ſpiſſitudo ſanguinis, & ſimul enormis motus conjunguntur. Tunc inpacta in cerebrum vel pulmonem materia vaſa minima citiſſime deſtruit. Hic attenuandi humores per liquida ſaponacea, fructus horæos, addito melle, aceto, & prunellæ ſale.

919. Quin etiam ex omnibus his bene perpenſis intelliguntur ſigna Malignitatis in Acutis: quum enim hæc ſignificet celerrimam morbi mutationem in mortem, poterunt hæc colligi 1. ex cauſis validis, velocibus, corpori applicatis: ut ſunt peſtis, venena, ignis, putredo. 2. ex cognita per obſervationes violenta natura prædominantis Epidemici. 3. ex cognita tem-

perie

perie naturali, atque morboſa, ægri. 4. ex reſiſtentia pertinaci contra omnia genera remediorum, licet valida vi mutante præditorum. 5. ex ſymptomatibus malis, quæ vitales actiones præcipue admodum læſas eſſe teſtantur; qualia ſunt ex primariis ſitis inextinguibilis; ſiccitas, ſordities, albedo, flavedo, fuſcus color, nigredo, maxime cum cruſtis, in ore, naribus, lingua, faucibus, palato; appetitus integre deletus; nauſea perpetua, ingens, abominabilis; vomitus aſſiduus; ſingultus; dolor, & anxietas valida circa ſtomachum; rejectio ſincera per vomitum ſeri, bilis, putridi humoris; Alvi dejectio ſincera, liquida, fœtida, non levans, valde debilitans, fibras, carunculas, membranas ſecum ferens; Urina valde tenuis, rubra, ſpumoſa, parca, ſæpe reddita; Sudor frigidus, viſcoſus, guttatus, circa caput & collum, non levans, fœtens; Pulſus celer, debilis, durus, inæqualis, intermittens; Reſpiratio citata, anheloſa, impedita, tuſſiculoſa, dolens, ſublimis; mentis alienatio, delirium, furor, inſenſilitas; Somnus nullus, turbatus, non levans, laborem faciens, aut perpetuus; Sanguinis excreatio; ejus Mictus; aut per Alvum exitus; ſtillæ ſanguineæ paucæ, atræ, ex Naribus; tremores inſoliti linguæ, labiorum, manuum; convulſiones validæ; anxietas; membrorum, capitiſve, aſſidua jactatio; decubitus ſupinus; propendentia pedum a lecto quaſi neglectim, ut & non percepta ægro nuditas horum; oculi ſponte lachrymoſi, triſtes, vagi, fixi, ſicci, pulverulenti; inſciis exeuntia excrementa; collectiones floccorum, atque palpationes ſollicitæ, laborioſæ; maculæ purpureæ; criſes nec integræ, nec levantes; mutationes in inſolita quæque.

919. *Malignitatis*] Malignitatem voco unice mortis periculum. Mors vero eſt cordis quies. Ergo adgnoſcetur malignitas in morbis ex omnibus ſignis, quibus periculum mortis demonſtratur. Hanc vocem expunctam voluit SYDENHAMUS, non ex inani ſcrupulo, ſed quia videbat vulgus *medicorum*, ad auditam vocem *malignitatis*, continuo venenum ſupponere, atque contra imaginarium malum ſudoriferis & alexipharmacis, funeſto plerumque effectu pugnare.

Venena] Arſenicalis ſuffocatio peſſima eſt.

Ignis] Fulmen unico ictu oculi necat.

Epidemici) In definito genere animalium, nam alias ſuilla peſtis graſſatur, alias ovilla, aut humana denique, neque fere unquam omnia genera animalium eodem tempore laborant. Hæc obſervatio neceſſaria eſt, quia in maligniſſima peſte ſæpe *nullum* malignitatis ſignum adeſt, ſed ægri ſubito concidunt: & omnes humores ſubito coagulari videntur. Hinc periculum, non ex ſolis ſignis præſentibus, ſed ex collata conſideratione dominantis morbi æſtimari debet

Temperie) Ευμεταβλητῳ corpori, facile mutabili. Peſtes non alia corpora citius deſtruit, quam plethorica, rareſcibilia, juvat eadem melancholicos.

Remediorum] Quando medicamenta effectum ſuum non edunt, quando purgantia non purgant, neque clyſteres alvum ſubducunt, ſignum eſt malignitatis, & virium vitæ maxime proſtratarum, pene funeſtum.

Symptomatibus malis] Qui medici juniores eſtis, audietis ſæpe ſenes practicos, vobiſcum vocatos, pronunciare, hic adeſt malignitas. Nolite valde admirari hanc ſapientiam, nihilo plus norunt de natura morbi, quam vos ipſi; ſed experti frequentes funeſtos effectus ſimilis morbi, audent pronunciare. A poſteriori norunt, quid ſit malignitas a priori quid ſit, vobiſcum ignorant.

Sitis) Ut ad crepaturam corpus repleatur aquoſis, neque ideo ſitis placetur. Talem excitat ægyptius ille ſerpens Dipſas, ubi ſumma ſpes ſanationis eſt a potus abſtinentia.

Cruſtis] Hæ ex ſe ipſis non occidunt, ſed tamquam ſignum; indicant enim humores in vaſis minimis ſtagnare. Sed non in ore ſolo ſtagnabunt, verum & in inteſtinis, quibus fere eadem cum faucibus fabrica eſt, & in hepate, & in pulmone, & in cerebro, unde mortem ſequi neceſſe eſt.

Vomitum) HIPPOCRATES non aliud ſymptoma magis extimuit, quem αχρηστα rejecta, quando ſola bilis, aut ſanguis, aut lympha rejicitur. Id demonſtrat reliqua omnia clauſa eſſe, hancque viam ſolam patere.

Sudor) Sudorem vulgus amat, & inter bona ſigna refert: verum meminiſſe oportet, ægros, quibus per biduum cutis aridiſſima fuit, tribus ante mortem horis ſudore diffluere, non critico, ſed ex laxatis paralyticis vaſis minimis elabente, tenaci, & cohærente.

Somnus] Signum cerebri inflammati, quod vitium lethale eſt, ſi in cerebellum ſe diffuderit.

Exſcreatio] SYDENHAMUS fatetur, neminem ſe ſanare potuiſſe, qui in morbo acuto ſanguinem ex pulmone ejecerit. (1732. unicum exemplum ſanati cum hoc ſymptomate ægri SYDENHAMUS habet.

Mi-

Mictus] In acutis a violentia morbi ſemper funeſtus eſt, neque vidi, qui cum hoc ſymptomate mortem effugerit.

Naribus] Signum eſt ſanguinis craſſi, inflammatorii, qui vi urgetur, ut vaſa rumpere poſſit, ita tamen tenax eſt, ut vaſis etiam ruptis nequeat effluere. Hinc has ſtillationes ubique damnat HIPPOCRATES.

Anxietas] Quæ fit a ſanguinis ad cor aut hepar collectione.

Membrorum] Periculoſiſſimum ſignum eſt, ne tantillo tempore poſſe pedibus inſiſtere.

Pedum] Et in virginibus, & in honeſtis viris ſæpe obſervavi, ſemper funeſtum, etiam quando mente conſtabant, & moniti, MIHI reſpondebant, ſe animum non advertiſſe. Nempe ſignum eſt, muſculos ab anima non regi, adeoque commercium inter ſuperiora & inferiora interruptum eſſe, & inſenſibilitatem inde ortam. Idem de hoc ſymptomate HIPPOCRATIS & SYDENHAMI judicium eſt.

Vagi] Sive ægri perpetuo huc & illuc circumſpiciant, ſive fixi ad unum angulum reſpiciant, perinde funeſtum eſt. Si roges, quid agant, ajunt ſe neſcire.

Pulverulenti] Peſſimum ſignum, nempe vel palpebras alias adeo ſenſibiles, nunc a pulveribus non adfici, vel lemoſum humorem glandularum ciliarium, non amplius a motu palpebrarum extra oculum pelli.

Excrementi) Niſi cauſa manifeſta adfluerit, v. g. paralyſis ſphincteris.

Floccorum) Captant aliquid in aere, & rogati reſpondent ſe neſcire. Exemplum in ſe ipſo GALENUS narrat. Cum decumberet, advocati medici ſubmiſſe ſibi adſuſurrabant, nonne vides CLAUDIUM noſtrum floccos legere. Ille, exaudito ſermone exclamavit, an capto floccos? ergo ſervate me ab imminente phrenitide. Signum eſt mentis alienatæ.

Maculæ) Stigmatum ab aqua forti ſimiles, ſemper etiam abſque aliis malis ſignis funeſtæ, teſte HIPPOCRATE, SYDENHAMO, DIEMERBROECKIO. Sunt enim eroſiones vaſorum minimorum: quales etiam in viſceribus eſſe merito judicatur; in chronicis vero morbis, ut ſcorbuto, vix quidquam mali portendunt. In iiſdem morbis acutis ſanguinem ex pulmonibus ejectum ſemper lethalem expertus eſt SYDENHAMUS.

Inſolitæ] Sive in motibus, ſive in ſudore, alvi fluxu, corporis motu, a ſolito vitæ genere receſſerit, ſemper malum eſt. Quando homo, qui ſanus de amittendis bonis liberis, uxore, ſolicitus fuerat, nunc negligit omnia, neque ad ſe quidquam pertinere cogitat, ſed mortis veluti conſcius, deſerenda bona adſpernatur: ſemper funeſtum eſt, ut etiam vulgus has *ante mortem mutationes* in proverbium receperit. Signum eſt, cerebrum vix agere vel ſentire: (1. GESN. demonſtrat ſtatum cerebri a priori quam diverſiſſimum, hinc morti proximum. Hæc omnia ſigna malignitatem denotant, eo majorem, quo plura in uno ægro conjuncta ſunt, minorem viciſſim, quo adſunt minor & pauciora.

Cruditas] Hæc tractatio longe in arte tota pulcherrima eſt, & eadem proprie medicum rationalem ab empirico ſeparat: eamque ab HIPPOCRATE & inchoatam & perfectam accepimus: Conſideravit ILLE, neſcire nos omnino, quid agatur intra corpus vivi homi-

minis, ſive ſanus fuerit, ſive æger, eas vero unice mutationes cognoſcere, quæ in morbo adparent, diverſæ ab iis phænomenis, quæ in ſanitate adeſſe conſueverunt. Hæc phænomena ſunt effectus vitæ ſuperſtitis: cauſa vero effectus morboſos ſuſcitans, eſt id abſconditum, quod cauſam morbi dicimus. Nemo mortalium poteſt reſolvere, aut ſubpurare, aut materiem pleuriticam eliminare; ſed verus medicus obſervat omnia phænomena vitæ, ſanitatis, morbi, & naturæ ſe mutantis, quæ a cauſa ignota oriuntur. Nihil equidem cognovit HIPPOCRATES, quod nobis ignotum ſit; id vero proprium habet, quod accuratiſſime phænomena & eventus cujusvis morbi obſervaverit. Adeo hæc ſimplicia ſunt, & alphabetaria! & tamen quamprimum ſimplicitatem aufers, nihil ultra verum eſt. Ita mire aberrarunt, qui in HIPPOCRATE myſterioſum aliquid quæſiverunt.

920. Morbi Acuti ſuperabiles natura, vel arte, judicantur ex abſentia horum ſignorum (919.); & contra.

921. Cruditas, coctio, criſis, eventus in ſalutem, alium morbum, vel in mortem, ſunt objecta, & ſigna, Prognoſios in morbis.

922. Materia morbi prædita ea mole, figura, cohæſione, mobilitate, inertia, ut faciat, vel augeat, morbum, appellatur Cruda.

922. *Materies*] Quando morbus adeſt cum materie. Dantur enim, qui abſque materie ſunt, ut velociſſimus motus muſculorum ad mortem uſque continuatus. Iidem morbi neque coctionem adgnoſcunt, neque criſin, neque huc pertinent.

Faciat] Hæc duorum generum eſt: 1. Ea quæ in corpore latens, morbum facit. 2. Quæ naſcitur ex morbo aliunde orto. Prioris exemplum eſt ſanguis phlogiſticus, unde pleuritis generatur: poſterioris, pus ex pleuritide natum.

Morbum] VETERES nihil aliud per vocem cruditatis intellexerunt, niſi generalem hunc conceptum: ſed ejuſdem cruditatis poſſunt innumerabiles eſſe cauſæ, quæ totidem crudæ materiæ ſunt, vel fluidæ, vel ſolidæ. Quando enim nimia ſtrictura in ſolidis partibus oritur, hæc ipſa materies morbi erit, & tamdiu dicetur ſtatus cruditatis, quamdiu hæc ſtrictura ſupereſt. Medici juniores vocem cruditatis ſæpe ita intelligunt, ac ſi naturam ſingularem morbi definiret: verum longe abeſt: poſſunt enim infinitæ cauſæ eſſe, ut fluida acria, craſſa, aquoſa, vel uti HIPPOCRATES loquitur, nimis dulce, nimis amarum, nimis ſalſum, nimis acidum: neque poteſt natura cruditatis generatim deter-

terminari, niſi per hanc ſolam notam, quod morbum faciat, quæcunque demum ſit. Ipſe optimus ſanguis morbum faciet, & crudus erit, ſi eum in venas hominis a morbo debilitati dimiſeris. Nihil ſubtile per ſuam cruditatem intelexit HIPPOCRATES; voluit unice uno vocabulo omne morboſum deſignare, & uſus eſt voce a fructibus horæis deſumta, quos crudos vocamus, quamdiu debitam indolem nondum induerunt.

923. Ille autem ſtatus morbi, in quo hæc ita ſe habet, dicitur Cruditas morbi; quod obtinet æque in morbis, ubi tota maſſa humorum infecta eſt, quam in iis, ubi una modo pars tali materie obſeſſa habetur.

923. *Cruditas*] Quamdiu ea phænomena adparent, quæ a morbo pendent.

Solidis] In vulnere cruditas eſt, quamdiu vulneris labra a fibris diſtrahuntur; coctum, quando receſſit omnis inflammatio.

Vigore] In Pleuritide tamdiu cruda materies eſt, quamdiu morbus & ſymptomata augentur.

924. Quod idem de ſolidis, quatenus vitio humorum ægrotant, verum eſt.

925. Cruditas illa (922. 923. 924.) *cognoſcitur* 1. ex vigore morbi durante, vel increſcente. 2. ex augmento aſſiduo ſymptomatum. 3. ab exercitio functionum adhuc valde læſo. 4. omnium optime ex receſſu humorum circulantium, ſecretorum, excretorum, & excrementorum, a ſtatu ſano, quoad copiam, vel qualitates; unde in ſudore, lachrymis, muco, ſaliva, ſputo, redditis per vomitum, bile, fœce alvi, urina, ichore, pure, ſanguine, menſtruis, lochiis, lacte, abſceſſu, aphthis, &c. indicatur.

925. *Excretorum*) Diarrhœa cruda eſt, quamdiu nimia.

Qualitates] Cognitas habemus qualitates & quantitatem recrementorum & excrementorum, quæ ſanitati conveniunt. Si aliquod horum aliter, quam in ſanitate ſe habuerit, jam morbum adeſſe cognoſcitur. Inde facile deducitur, eo crudiorem morbum eſſe, quo magis omnes qualitates morbi a ſanitate recedunt.

926. Si autem materia morbi prius cruda (922.), per actiones vitæ, aut propriam indolem, vel per medicamenta apta, ſic mutata eſt quoad molem, figuram, cohæſionem, mobilitatem, inertiam, ut minus recedat à ſtatu ſalubri, minus lædat, adeoque impetum morbi imminuat, Cocta jam appellatur.

926. *Actiones vitæ*] Hæc enim ſupereſt, & agit in morbi materiam, & ſi nullæ ſupereſſent vitæ *vires*, corpus cadaver eſſet.

Indolem] Cruda ex ſua indole mutantur. Sanguis fluidus, extra vaſa effuſus, tenax redditur, idemque in leni calore, longe fluidior fit, quam prius erat. Coctam vero materiam vocamus, non eam, quæ per calorem maturatur, ſed unice reſpectu functionis læſæ dicitur cocta, quando functio læſa reſtituitur. Non plura de natura coctionis ipſe intellexit HIPPOCRATES: niſi cruda cocta eſſe, quando qualitates illas amittunt, ob quas cruda vocantur, faciuntque morbum.

927. Status autem morbi ille, in quo hæc (926.) ita fiunt, appellatur Coctio, Maturatio, vel πεπασμός.

927. Πέψις],, Concoctio ſive aſſimilatio crudi, non naturalis, in coctum, ſive naturam noſtram: quando adeo omnia, quæ in odore, colore, tenuitate, craſſitie &c. a natura receſſerant, nunc rurſus ſanis adſimilata ſunt. Materia cruda eſt ens creatum, & æque legibus naturæ obedit, quam ulla alia creatura, vel quam ipſum pomum matureſcens.

928. Cognoſcitur ille ſtatus morbi (927.), & materiæ (926.) 1. ex quiete morbi, ejuſdemque decremento, viribus vitæ interim conſtantibus, vel & increſcentibus. 2. a ſedatione, imminutioneque, ſymptomatum, concomitante vitæ robore. 3. a reſtitutione functionum in integrum. 4. ex ſimilitudine humorum circulantium, ſecretorum, excretorum, excrementorumque, cum naturalibus, confer (919.)

928.

928. *Conſtantibus*) Alias morbi diminutio poteſt mortis eſſe vicinia: Verum quando & morbus minuitur, & vires creſcunt, tunc nunquam te fallet ſpes tua.

Similitudine) v. g. in ophthalmia adnatæ tunicæ inflammatio eſt cruditas HIPPOCRATICA, unde acres aquulæ effluunt de oculo, & excoriant. Coctio vero tunc dicitur, quando lemæ molles, lenes, & tenaces generari incipiunt, nam id indicium coctionis eſt, morbum nempe ſanitati proximum eſſe. In coryza ſtatus cruditatis dicitur, quamdiu liquor aquoſus ſalſus per nares exſtillat: coctio vero facta eſſe dicitur, quando nunc poſt eam aquam magna copia muci albicantis & tenacis effluit.

929. Cauſa mutans Cruda (922.) in Cocta (926.) eſt actio Vitæ ſuperſtes, immutatio ſpontanea materiæ morboſæ, virtus medicamentorum auxilians.

929. *Auxiliaris*) Non oportet unquam te negotio immiſcere, niſi ubi opera tua neceſſaria eſt. Ita SYDENHAMUS exemplum habet ſponte reſoluti humoris: in quo ægri a morbo caput petente per totos quatuordecim dies fatui fiebant omnes, morituri, ſi quid molirentur medicus. Quando vero ſibi ipſis relinquebantur, & curabantur moderato calore, tenuique diæta, convaleſcebant omnes, abſque medicamento. Ergo per medicamenta oportet unice moderari morbum, ne motus vel nimis validus, aut nimis parcus fiat.

930. Materia morbi eouſque cocta per cauſas ſuas, ut evaſerit ſalubri ſimillima, appellabitur Reſoluta; hæc actio dicetur Reſolutio, quæ erit ſanatio perfectiſſima, abſque ulla evacuatione contingens; ſupponens materiem benignam, optimam naturam, bona medicamenta.

930. *Sanatio*) Hæc ſola hoc nomen meretur: eamque plerique veſtrum experti ſunt; quando obruti torpore aliquo, languore quodam omnium functionum & anxietate laboraviſtis; deinde thea epota, carne omiſſa, quiete acta, morbus ſponte abiit. Tunc materies ita cocta eſt, ut nihil a ſtatu ſanitatis *ejus* indoles differat. Requirit autem optimam naturam: eademque nulla evacuatione indiget.

931. In morbis Acutis, qui in humoribus conſiſtunt, diſponitur ut plurimum certo tempore materies morbi ita, ut fiat ſubita mutatio morbi in Sani-

ſa-

tatem, vel in Mortem, quæ permutatio Criſis appellatur; atque ipſa materies ita diſpoſita Critica dicitur.

931. Materies morbi, quæ a materie naturali aliena eſt, incipit mutari, & vel *melior* fit, vel pejor: Inde *nova ſymptomata* oriuntur, quæ *certo* & in quovis morbo definito *tempore* adparere incipiunt. Tunc *criſin* vocamus, eum nempe ſtatum morbi, in quo magna mutatio contingit, ex qua morbus ſubito abit vel in ſanitatem, vel in mortem, vel in morbum, a priori diverſum. Hanc *criſin* plerumque valde imperite cum evacuatione critica confundunt. HIPPOCRATES conſiderabat naturam & morbum tanquam hoſtes, qui pugnarent acriter, ut non diu æquilibrium ſupereſſe poſſit, ſed alterum vinci fit neceſſe, eumque ſtatum pugnæ criſin dixit, ex quo brevi oporteret patere, ad utrum hoſtium victoria vergeret: in eo ſtatu videbat, facili momento, dum res in dubio eſt, victoriam huc inpelli vel illuc.

932. Cauſa talis motus eſt vis Vitæ ſuperſtes irritata a materie morbi variis conditionibus prædita, ut evacuetur, ut tranſmigret, vel ut occidat.

933. Si ad evacuationem, vel mutationem loci, apta eſt materia, nondum tamen ſimilis ſalubri, parit mutationem in motu humorum diverſam ab ea conditione, qua in corporibus ſanis fieri ſolet, vocatur Perturbatio Critica.

933. *Perturbatio critica*) Quando materies ſubacta, neque tamen adhuc ſanæ ſimilis, quæ hactenus quieverat, nunc ſubito movetur: Non ideo ſanitas fit, morbo tamen melior eſt. Ita v. g. quando bilis atra in febre movetur, omnia ſymptomata anomala redduntur, & magna perturbatio oritur, in pejus itura, niſi a prudente medico probe diſtincta & in ordinem redacta fuerit.

934. Illæ autem Permutationes, quæ a vi Vitæ incipiente movere, circumducere, miſcere, ſeparare, materiem criticam, oriuntur, ſi fiunt ſenſibiles, appellantur Symptomata Critica, ſuntque ſigna Criſios jam natæ, aut mox futuræ. Horum diſtinctio difficilis, ignoratio damni, & periculi, pleniſſima.

934.

934. *Symptomata critica*] Mutationes ſenſibiles, quæ a vi vitæ oriuntur.

Quando materies φλογιστικη ita mutata eſt, ut non faciat inflammationem, ſed ſemiſoluta in venas rapiatur, tunc oritur in toto corpore rigor & frigus, ut ignari mortem proxime inſtare credant, magno errore, nam hæc perturbatio a vi vitæ contingit, tanto ſalubrior futura, quo deterius æger habere viſus eſt. Tunc enim rigor fit, quando ſanguis, qui ad fines arteriarum ſtagnaverat, in fines venarum recipitur, atque adeo deplet arterias, tollit obſtructionem arterioſi ſyſtematis, & adtritum minuit. Si contra hoc frigus, tamquam febrem, medicamentis pugnares, enormis certe error eſſet.

Difficilis) Illi, qui functiones corporis humani perſpectas non habet, neque ex ſignis judicare didicit, gnaro facilis eadem, & manifeſta.

Periculi) Qui in morbo turbat, neque quid intus agatur, novit, is forte ſanat, forte nocet, neque firmus incedit unquam. Quando labia in αναβασει febris acutæ tremunt, fere ſemper prævidentur inſtantes diræ convulſiones. Quando vero in febre ardente, die tertio, poſt ſigna coctionis, labia tremunt, ſequetur poſt dimidiam horam ſalutaris vomitus. Hæc diverſitas pendet a tempore, a prægreſſis ſignis &c. Medicus hiſpanus elegantem libellum ſcripſit, cui titulum fecit conſultationis medicæ. Ibi variarum ſectarum medici advocati multum ſudant in ægroto, diſſentiunt, modo hoc, modo aliud commendant; tandem venit HIPPOCRATES & unica voce omnia ſedat. Quieſcat æger, inquit, cras erit ſudor per fluxum narium, & ſanabitur.

935. *Sæpius enim confunduntur cum ſymptomatibus a cauſa morbi, morbo, vel cruda materie morbi ortis; unde plerumque ſequitur infauſtiſſima medendi Methodus.*

935. *Confunduntur*] Aeger adeſt, qui pleuritide laborat. Materia cruda facit anxietates, dolores &c. Natura, & medicina coquunt hanc materiam, & expellunt biliоſum ſanguinem. Ignarus veræ medicinæ homo poterit pro hæmoptoe habere, & venam ſecare, ſic jugulare ægrum, cum ſapientior alter, ſalutare naturæ beneficium exoſculetur. Ergo optime debent ſeparari phænomena, quæ a morbo oriuntur, ab iis, quæ vitæ ſuperſtitis effectus ſunt.

936. Signa vero, quibus internoſcuntur ſymptomata Critica a Morboſis ſunt primaria hæc: 1. *ſymptomata* illa oriuntur a vi Vitæ ſuperante vim *Morbi*, hæc autem a vi Morbi prævalente ipſi facultati Vitali. 2. illa fiunt prægreſſa Coctione ſuis ſignis manifeſta, & bona-

na reperta, hæc in Cruditate comperta. 3. illa fiunt circa tempus proprium crisi, hæc omni morbi tempore, maxime in augmento. 4. Illa brevi levant, hæc cito nocent.

936. *Critica fiunt*) Symptomata vehementia ante prægressam coctionem omnia pessima ominantur: optimum vero signum præstant, quando coctionem sequuntur, etiam si eo ipso tempore lædunt, quo fiunt.

937. Primaria illa symptomata Critica, & signa, sunt hæc, quæ crisin evacuantem præcedunt: post coctionem, tempore critico, subito, sive nova manifesta morbi causa, oriens stupor, somnolentia, sopor, vigiliæ, delirium, anxietas, dyspnœa, nox molesta; rigor; dolor, rubor, titillatio, punctura, gravitas, densitas in parte; tenebræ, splendor, lux, lachrymæ spontaneæ, in oculis; nausea; æstus; sitis; retractio hypochondriorum, tremula agitatio labii inferioris.

937. Hæc symptomatum in diverso tempore diversa indoles, bene intellecta, magnam partem sapientiæ HIPPOCRATICÆ absolvit, & cum maximo damno ignoratur. *Sine nova*) Nam si morbus novus adcesserit, omnia incerta erunt. *Æstus*] Maxime circa præcordia.

938. Evacuationis Criticæ præsentis signa habentur, & producta sunt, si post animadversa prius (936. 937.) deinde conspicitur vomitus; salivatio; muci excretio; excreatio sputorum; alvi fluor; urina; hæmorrhagia; ex naribus, utero, hæmorrhoidibus; sudor; abscessus; pustulæ; tumores; bubo; parotis; aphthæ; humorum ex loco in locum translatio.

938. Hæ evacuationes criticæ humorem de loco in locum derivant; & vel extra corpus expellunt; vel in aliam partem corporis deferunt: tunc μεταστασις dicitur materiæ morbosæ, quæ bona erit, quando ex no-

nobiliori parte materia in minus nobilem deponitur, & viciſſim. Et etiam in priori caſu morbus equidem eo reducitur, ut minus noceat, non tamen integre tollitur. Hunc abſceſſum vocamus, non quod ulcus ſit, ſed quia eſt materiæ morboſæ de ſanguine ſeceſſio.

939. Cognoſcuntur hæc (938.) critica ſalubria, nec per artis ſollicitudinem turbanda eſſe, ſi prægreſſa fuerint (936. 937.) jam dicta: coctio prægreſſa; morbi ſtatus; vis vitæ bonæ; excrementa ſimilia naturalibus, convenientia morbo, parti affectæ, vitæ, victui, ætati, ſexui, temperiei; tempus; locus; levamen poſt hæc tam quoad morbum, quam quoad ſymptomata; color, calor, robur, pulſus, reſpiratio, actiones omnes, ſtatim reſtituta, vel incipientia multum reſtitui; tum conſtantia criticæ evacuationis uſque ad finem morbi: ſi enim omnia hæc, vel pleraque, ſigna adſunt, tum perfecta erit ſeparatio morboſi a ſano; diciturque Criſis perfecta evacuans, vel ſeparans.

939. *Coctio*] Æger vomit, quæritur an hic vomitus criticus ſit, an ſymptomaticus. Ergo adtendendum, quo tempore æger vomuerit. Si in deſcenſu morbi, poſt coctionis ſigna, bona criſis eſt. Si in adſcenſu morbi, omnis evacuatio mala eſt.

Status) In morbis acutis hæc plerumque ſcala eſt. Morbus adſcendit per dies quatuor, hactenus cruditas eſt; ακμη vero adeſt die quinto, ſexto, & ſequentibus ad nonum uſque decreſcit morbus, hic ſtatus coctionis eſt. Nona dies æque differet ab acme, ac prima dies; hic ſtatus eſt, & ſi tunc aliqua evacuatio fieri contingit, ea ſalutaris eſt.

Excrementa) Quando morbus in pituitaria membrana eſt, excretum mucum oportet craſſum eſſe, & albicantem. Quando in ſanguine morbus hæret, urina debet craſſa & ſtrangurioſa eſſe.

Parti) Quando morbus in pulmone eſt, debet exſcreatio per ſuperiora fieri, alioquin metaſtaſin fieri neceſſe eſt.

Victui] Si æger in febre ardente butyrum adſumſerit, & poſt aliquot horas amaram viridem materiem vomuerit, hæc excretio neque critica erit, neque ſymptomatica, quia a victu unice eſt.

Locus] Quando vitium in primis viis eſt, vomitus criticus erit & bonus: ſi in ſanguine malum ſedet, vomitus neque criticus eſt, neque bonus, quia non ducit per locum convenientem. Viciſſim *in febre* ardente hæmorrhagia *narium optima* eſt, ſputum ſanguinis *peſſimum*.

Conſtantia) Quando æger continuo ſecundo die ſanguinolenta exſpuit, & poſt quatuor horas alba, malum ſignum eſt, & coctio præcocior juſto, ſignumque materiam cru-

crudam nonniſi ſuperficiarie ſubactam fuiſſe. Hoc totum opus fit fere ſolius NATURÆ beneficio, per vim vitæ, & materiæ morboſæ ſpontaneam mutationem, vix tertiam partem medicus ſibi vindicare poteſt.

940. Si autem illa ſigna (939.) abſint, aut horum contraria eveniant, tum apparet hæc eſſe ſymptomata Morbi, non autem Vitæ triumphantis: adeoque tunc mala ſunt, atque curanda ut morbi ipſi; ſi vero omnia hæc non adſint, ſed tantum quædam, eaque nec perfecta, tum cognoſcitur materiem male criticam vagam huc, illuc, ferendam, parituram varia phænomena, quæ Criſis μεταστατικὴ appellatur.

940. *Morbi ſymptomata*) Hæc non rari debent ſibi permitti, ſed uti ipſe morbus cu-

941. Unde axiomata in diagnoſticis, & in prognoſticis, hæc recepta ſunt, & alia ſimilia:

Evacuatio Critica poſt Coctionem ſemper bona.

Eadem die Critico bona.

Eſt autem varia quoad tempus, & quoad materiem, pro ratione ætatis, temperiei, ſexus, regionis, tempeſtatis anni, morbi, epidemicæ conſtitutionis.

Erit illa ante Coctionem mala.

Coctio autem ipſa ſemper bona.

Quo Coctio citior, eo melior; non autem Criſis.

941. *Varia*] Alia criſis eſt, quæ in Norvvegia contingit, alia in Græcia, alia in femina, in viro alia, & alia in puero, alia in adulto, alia in tertiana febre, alia in ardente. In una peſte quatuor generum eſt, nempe nulla in peſſima ſpecie peſtis, quæ ſubito abſque criſi occidit, 2. funeſta per maculas, 3. funeſta per anthraces, 4. benigna per bonos bubones, eademque ſanabilis. Hæc omnia accurate dignoſci oportet, quia medicus nunquam purgare debet, niſi quando materia turget, ſive ſanguis a vi vitæ adeo violente movetur, ut ea methodo Natura materiem morbi nequeat ſuperare, ſed ipſam vitam deſtruat, tunc audacter natura invertenda eſt. In pleuritide materies inflammatoria & vaſorum intercoſtalium ſtrictura, faciunt cauſam morbi prægumenen: procatarctica vero febris eſt, quæ materiam coagulat. Indę ſequun-

quuntur mutatæ functiones. Qui nunc cognitum habet, re naturæ commissa morbum aut in gangrænam abire, aut in suppurationem, utrumque vero eventum malum esse; is non auscultat naturæ, neque crisin exspectat, exitialem futuram, sed vires tollit, ut nequeant generare febrim, & tum demum materiem solvere conatur.

Tempus) In peste ante tertium diem crisis fit: in febre pessima, die tertio.

Ætatis] In senibus evacuationes criticæ fere per totam reliquam vitam manent: in junioribus intra paucos dies absolvuntur.

Crisis] Nempe evacuans: nam hæc debet sequi coctionem, ut bona esse possit.

942. Prænotio designans eventum morbi fundatur præcipue in cognitis, & comparatis inter se, causis, a quibus pendet vita adhuc præsens, & superstes, in ægro, atque unde oritur morbus etiam in illo præsens; etenim ex hisce sic explorate perspectis nascitur præsagium de exitu morbi in vitam, sanitatem, alium morbum, mortem; quin etiam ex iisdem intelliguntur tempora, & permutationes, quæ hic accidunt.

942. Medico clinico nihil magis necessarium est, quam scire prædicere de eventu morbi: nam perpetuas de ea re interrogationes patitur. Hanc doctrinam tradidit & perfecit PROSPER ALPINUS in l. *de præsagienda vita & morte*. Utinam possideremus ejusdem auctoris l. *de variis permutationibus morborum*! quam doctrinam interim ex HIPPOCRATE & practica anatome desumere oportet. Vita est certa conditio corporis humani; morbus est ejusdem corporis conditio, diversa ab ea, quæ sanitatem facit, & contra vitam faciens; morbi vero finis mors est. Verum conditio hæc morbi mutat corpus aliter, ac requireretur, ut sanum sit, & adeo corpus mutatur a se ipso, quale in sanitate fuerat. Medicus conparat vitæ copias, viresque morbi, & ex ea conparatione judicat, num mors sit superatura, aut vita futura potiòr.

Major) Sanitas est præsentia omnium functionum, vitalium, animalium, naturalium. Pone centum esse, & deficere unicam: morbus erit, sed cum 99. superstites manserint, sanitatem cito reducem exspectare poteris. Si vero 99. destructæ fuerint, & superstes unica, mortem præsagire oportet.

943. Virtus causæ, qua Vita adhuc durat, cognoscitur ex functione qualibet superstite, primario Vitali, Animali dein, atque etiam Naturali: quæ qui-

dem ſolent enunciari binis his axiomatibus : quo functiones plures magis ſimiles ſunt iiſdem functionibus in ſanitate fieri conſuetis , eo vis Vitæ major , & melior , eoque plus ſpei ad ſanitatem perfectam recuperandam. Quo autem ſalubrior eſt in ægro functio illa , a qua plurimæ aliæ pendent , ut a ſua cauſa , eo pariter res ægri magis in vado. Et contra concluditur ex contrariis.

943. *Aliæ pendent*] Quamdiu pulſus fortis & æqualis eſt, æger nondum morti propinquus eſt: niſi forte cauſa aliqua potentiſſima per accidens acceſſerit. Nam pulſus hujus modi ponit cor validum, pulmones meabiles, cerebellum vitaliter agens; ſed ab iſtis viſceribus reliqua omnia pendent; & quamdiu hæ principes functiones vigent, res adhuc in vado eſt: eoque meliora omnia, quo integriora ſunt.

944. Functio autem ſcitur ſimilis eſſe illi , quæ in ſanitate aderat , ſi effectus ab illa bona functione inſeparabiles , ſenſibiles , & in phyſiologicis enarrati , deprehenduntur eſſe tales , ut ibi explicati ſunt : inprimis vero inde diſcimus bonitatem ejus , ſi cauſa , materia , effectus , morbi per ipſas functiones ſuperſtites convertuntur in ſanitatem , adeoque præcipue ex bona coctione materiæ morboſæ , & ex bona excretione.

944. *Functiones ſuperſtites*) Medicus, qui ad ægrum tertiana laborantem vocatur , & ægrum reperit in paroxyſmo, invenit pulſum turbatum , & urinam , & reſpirationem, & putat eſſe maximum periculum. Sed redit idem poſt aliquot horas, omnia videt pacata eſſe; redit ſecunda die, adhuc mitiora ſunt, facile inde concludit, nullum ſubeſſe periculum.

945. Coctio quidem optima cenſetur illa , qua cruditas citiſſime, & perfectiſſime , fit ſimilis humori naturali . Unde axioma : quo Coctio melior , eo plus ſpei pro Vita & Sanitate habetur.

945.

945. *Coctio*] Crudum eſt, quod a ſanitate aberrat. Coctio eſt cruditatis ad ſanitatem reductio. Optima eſt, quando crudus humor perfectiſſime naturalis humoris ſimilis fit.

946. Atque ſcitur, humores redire in conditionem ſalubrem, atque etiam partes ſolidas reſtitui, ſi actiones quæcunque, tempore Cruditatis læſæ, reſtituuntur in integras; ſique excreta omnia induunt ſimilitudinem cum ſalubribus. Undé axiomata: quo actiones magis mutantur in ſanas, eo melior Coctio: rurſumque, quo excrementa omnia ſimiliora naturalibus, eo Coctio perfectior & contra.

947. Tandem etiam cognoſcitur robur cauſæ vitalis ex ætate, ſexu, temperie, vita, natione, familia, ipſius Ægri.

947. *Robur*] In ſenibus exiguum eſt, in feminis etiam quam in viris minus.

Familia] In quibuſdam familiis aliqui morbi lethales ſunt, quos alii homines non difficulter ſuperant.

948. Atque ex his omnibus (942. ad 948.) Medicus colligit vitale robur in Ægro, cauſæque illius magnitudinem.

948. Hæc roboris vitalis cognitio ſuppeditat præcipuam prognoſin, & deſumitur ab iis, quæ in ægro de ſanitate ſuperſunt. Si æqualia fuerunt, quæ amiſit, & quæ retinuit de ſanitate, res in ambiguo eſt, ſi huc vel illuc præponderat numerus, ſpes aut metus prævalebit. Hic cautiſſimum eſſe oportet, ne graviſſimum morbum pro levi habendo famam decoquas, aut levem pro gravi venditando agyrtam imiteris, vel, uti olim CELSUS ajebat, hiſtrionem.

949. Cognoſcitur autem vis & magnitudo cauſæ morbum parientis 1. ex notis cauſis ejus magnis, malignis, pertinacibus. 2. ex genio noto morbi per cognitam conſtitutionem epidemicam. 3. ex copia, magnitudine, vehementia ſymptomatum. 4. ex cruditate.

te . 5. ex mutatione magna qualitatum ſenſibilium , quoad figuram , molem , colorem , conſiſtentiam . 6. ab excretis valde recedentibus a ſanis.

949. *Malignis*] Ita malum medici judicium de podagra eſt, aut lue venerea peſſima .

Symptomatum] Quando morbus per duos dies velociſſime auctus, & tertio die jam in ακμη eſt, certum eſt morbum velociſſime finem facturum, quicunque demum eventus fuerit .

Mutatione magna) Quando homo ſubito colorem, odorem, ſaporem, formam antiquam, amittit, peſſimum ſignum eſt ; demonſtrat enim maximam vim naturæ illatam eſſe .

Excretis] Noſtis ex phyſiologicis, quale in homine ſano, matutino tempore, oporteat ſputum eſſe, nempe mucoſum, album, pellucens, quod in aqua dilui poſſit, & pulmonem liberet excretum . Sed in peripneumonia ſputum flavum eſſe oportet, cum ſtriis ſanguinis, & tale coctum dicitur , quando cum eo in dies ſymptomata minuuntur.

950. Cauſis his (948. 949.) examuſſim cognitis, atque accurate comparatis inter ſe , fit prædictio per hæc axiomata :

Si cauſa vitæ in Ægro longe efficacior quam cauſa morbi , tum Æger , brevi , integre , ſanabitur.

Si cauſæ vitæ & morbi æquales efficacia , præſagitur diſcrimen , duratio , alius morbus.

Si cauſa morbi longe efficacior cauſa vitæ , ſequetur mors vel totius , vel partis.

951. Magnitudo periculi in morbis ſpectatur etiam exceſſu magno , quo cauſa morbi ſuperat cauſam vitæ.

952. Duratio illius menſuratur ex tarditate , qua morbus tendit in ακμην ; ex debilitate vitæ ; ex pertinacia , & tenacitate , materiæ.

952. *Tarditate*] Morbi acuti vulgares terminantur intra diem decimum quartum; adſcendunt iidem per dies ſeptem , ſtant octavo in acme , ab eo die deſcendunt , & die decimo quarto ſanati ſunt. Quando nunc ακμη tardius procedit , ſcias morbum ſemper in eadem menſura ab acme in ſanitatem iturum , qua a ſanitate ad ακμην adſcenderat . Has mutationes medicus clinicus accurate debet obſervare , & notare omni hora , an morbus auctus fuerit , ſive vita fuerit

rit minuta. Quando nunc a primo die morbi, quavis hora, ſymptomata graviora fieri videmus, altero vero die jam ſtat, certum eſt cito finitum iri. Si adſcenſus duorum dierum fuerit, ſtatus vero die tertio, morbus ſexto die finietur. Hæc HIPPOCRATIS doctrina eſt, qui dicit „ Primus dies eſt index tertii, quartus ſeptimi, quintus noni. Hæc non fallunt, quamdiu naturæ morbum committis, neque te immiſces curationi.

953. Alius morbus futurus ſcitur exinde, quod vis morbi, & ſymptomata ejus, remittunt abſque coctione, atque abſque bona, ſufficiente, critica evacuatione, idque in morbo cum materia.

953. *Alius morbus*] Futurus prævidetur, quando, in morbo cum materia, vis morbi, & ſymptomata remittunt, abſque bona ratione aut coctione ſufficiente. Quæ tunc poſt criſin inperfectam relinquuntur, ſemper recidivam prioris morbi, aut novum morbum pariunt.

954. Morbus autem ille ſuccedens ſæpe eſt pejor priore, & diuturnior, pro diverſitate partis læſæ, quam novus ille morbus occupat, aut pro diverſitate mutatæ jam materiæ morboſæ vel ſola mora temporis.

954. *Pejor*] Sæpe optat æger, ut a dolore aliquo liberetur, & eo pervenire omni modo laborat: Si finem obtinuerit, ſæpe in pejus malum, ipſamque mortem incidit. Ita, ſi dolor in pleuritide ſubito remiſerit, oritur peſſimum & plerumque funeſtum empyema: ulcus enim auferre non poſſum, cum poſſem inflammationem.

955. Sed & poteſt cognoſci locus, quem materies male cocta morbi occupabit, ex pruritu, titillatione, rubore, dolore, calore, tumore, ſtupore, pulſatione, agitatione, moleſtia perpetua, partis alicujus in ægro, tum ex genio, & idea, vel ex epidemica conditione, morbi.

956. Quin etiam ſi cernitur, quod ars, *vel* caſus, in parte quadam corporis produxit ea, quæ modo dicta (955.), tum etiam prævidetur materiem morbi in eam partem colligendam eſſe.

956. *Ars*] Quando in morbo acuto, in quo materies vaga in sanguine hæret, curo, ut locus aliquis laxus, mollis, & minus resistens fiat, ut caleat, & doleat, certus spero, materiam morbi eo secessuram, & ibi facturam abscessum. Ita nemo medicorum variolas confluentes pessimas sanare potest, nisi fecerit, ut pedes pene gangrænosi fiant, per balnea & epispastica, quibus eos maceravit. Ego soleo pultam ex lacte cum farina, vel pane albo, pedibus adplicare, eamque die nocteque renovare, ita tument pedes, dolent, & miros morbos patiuntur; sed interim malum a pectore & capite remotum est. Sed olim SYDENHAMUS observavit, in variolis confluentibus periculum ex numero exanthematum æstimari, quæ in capite erumpunt. Contraria ratione, si in acuta febre fecerim, ut pedes frigeant, & caput calidis foverim, tunc phrenitis orietur, ex artis potius effectu, quam ex morbi ingenio.

957. Ex omnibus his (921. ad 957.) constat nobis, quod cognitio Coctionis, & Crisios, maxime sit habenda, ut fiat debitum præsagium in morbis; sed & patet hanc fere tantum acquiri cognita functione Vitali, ut ejus præcipua causa; hæc autem maxime æstimatur Pulsu, & Respiratione; hinc ergo de his primo erit hic agendum: quum vero & Urina sit recrementum ex tota massa sanguinis, omnibusque partibus, vi vitæ egestum, & hæc postulat considerationem accuratam.

DE PULSU ARTERIARUM UT SIGNO.

958. PUlsus arteriarum (217. 218. 219.), quum nuncient conditionem definitam cordis nostri, ut motoris primi; tum indolem, copiam, motum, humoris nostri universalis, unde reliqui omnes; tum & statum varium arteriæ, vasis fere primarii omnium partium corporis; patet in arte Signorum multum valere doctrinam de Pulsibus.

958. C*Ordis*] Absque ullo subtili raticinio intelligitur, pulsum in semeiotice multum valere, quia demonstrat naturam & san-

ſanguinis, quo uno liquore reliqui in corpore humano continentur omnes, & cordis, & arteriarum, quæ non ſunt, niſi ipſum cor contractum, & proprie omnia in corpore humano faciunt.

959. Pulſus igitur Fortis notat 1. vim validam cordis contracti muſcularem; adeoque etiam valorem cauſæ contrahentis, id eſt 2. validum, ſatiſque copioſum, influxum humoris nervoſi, cerebelloſi, in villos cordis. 3. copiam cruoris. 4. circuitum, & ſecretionem, humorum optime procedere. Eſt ergo talis pulſus boni præſagii, ſi toto corpore, in omnibus ejus partibus, talis. Fallit ſæpe in morbis apoplecticis, & aliis quibuſdam, ubi libero itinere a corde in cerebellum, ab hoc in cor, reliqua valde obſtructa, inprimis in viſceribus.

959. *Optime*] Numquam pulſus fortis erit, niſi cor ſanguinem multum fortiter expulerit. Verum non alium habet ſanguinem, niſi quem ex pulmonibus accepit: hi a venis habent, venæ ab arteriis. Ergo demonſtratur ex pulſu forti, cor bonum eſſe, pulmonem meabilem, venarum cum arteriis commercium liberum, & totam ſanguinis circulationem rite peragi. In ſola apoplexia hoc ſignum fallit, in qua pulſus ad mortem uſque bonus eſt, & fortiſſimus, quia ſolum cerebrum adficitur, corde & cerebello illæſis. Sed & aliter fallere poteſt. Qui ægrum pulſum tangentem decipere voluerit, conſtringat ejus manus, quam tangit, venas ſua manu conprehenſas, ita ſanguis ante manum accumulatus majori vi arterias dilatat. Prudentiæ ergo eſt, pulſum non in uno, ſed pluribus locis explorare, in carpo, carotide &c.

960. Debilis notat omnia contraria prioribus (959.), ſed aliquando fallit in iis, qui valde obeſi.

960. *Obeſi*] Hi 1. habent inſtratam vaſis pinguedinem, quæ abſorbeat ictus vehementiam: 2. quo plus pinguedinis, eo minus ſanguinis habent; verum robur pulſuum a ſanguinis copia *pendet*, hinc in obeſo pulſus *debilis minus* mali portendit.

961. Pulſus Magnus notat 1. copiam cruoris. 2. vim cordis. 3. arteriam liberam, & contractilem. 4. Circulationem, & ſecretionem, bonam. Parvus deſignat con-

contraria . Plenus inde , & Vacuus , intelligi poſſunt , quatenus vere obſervantur.

961. *Plenus*] Non differt a magno , niſi forte , quod *in* diaſtole valde magnus , *in* ſyſtole valde parvus ſit . Neque enim medici de eo pulſu *dicunt* , qui in morbis inflammatoriis nunquam deſinit plenus eſſe , ortus a ſanguine denſo , qui promoveri nequit : Sed medici fere plenum & magnum confundunt .

962. Durus autem adeo famoſus varia quidem ſignificat , ut 1. membranam arteriæ ſicciorem naturali ; adeoque 2. obſtructiones in vaſculis minimis membranas arteriarum contexentibus . 3. arterias plenas ; ſed 4. ad fines capillares inflammatoria tenacitate obſtructas . 5. cruorem denſum valde & compactum ; hinc 6. circulationes , ſecretiones , excretiones , læſas . 7. omnia , eaque ſane numeroſiſſima , quæ ex omnibus his ſequuntur . Mollis autem ſignificat omnia contraria , ſed tamen in Peripneumonia acuta fallit maxime.

962. Durus) Quando medicus , qui arteriam tangit , quaſi ligneum canalem ſeu pennæ calamum durum percipit , neque conſtringentem ſe , neque fere dilatantem , ſed conſtanter æqualiter extenſum .

Membranas) Tunc arteria non ſui ſanguinis , ſed corporis vitio durum micat : cum repletæ ultra modum & inflammatæ RUYSCHIANÆ arteriæ tumeant , diſtendantur , & digito reſiſtant : uti veſica ab aqua inpleta dureſcit .

Plenas] Uti medicus ille Allobrox apud BONNETUM obſervat in febre acuta inflammatoria fieri , ut ſanguis in arteriis plurimus & craſſus , in venis paucus , & ſolutus reperiatur .

Mala] Omne fluidius in vaſa lateralia feceſſurum , ſanguinem denſatum iri &c.

Mollis] Is in omni morbo inflammatorio bonum ſignum eſt , excepta peripneumonia , in qua pulſus mollis malus , & durus bonus eſt . In eo enim morbo mollities pulſus oritur a ſanguine , qui per arterias non tranſit , aut certe parciſſime , ob pulmonum obſtructionem .

963. Pulſus Rarus intra datum tempus notat 1. tardiores contractiones cordis ; adeoque 2. tardiores influ-

fluxus humoris cerebelloſi per nervos in villos cordis. 3. circulum ſanguinis ſæpe expeditum, & æquabilem. 4. humorum per omnia vaſa circuitum facilem. Si autem talis eſt ex debilitate, malus habetur & periculoſus. Pulſus autem Frequentior deſignat contraria; ut & acria irritantia; ſpiritus agitatos; febres, phrenitidem.

963. *Expeditum*] Homo perfecte ſanus ſemper calet, & eo calidior eſt, quo perfectiori ſanitate fruitur. Verum calor pendet a ſanguinis per arterias tranſmiſſi quantitate, hinc ſaniſſimus quiſque maxime calet. Atqui ſano homini pulſus etiam rarus eſt, quo demonſtratur, cor in uno tempore perfecte repleri, in altero perfecte evacuari. Quando vero pulſus creber eſt, tunc poſt depletionem aliquid in corde manet, & cor irritatur, ut celerrime quidem ſe moveat, neque tamen ſanguinem promoveat. Hinc adparet, quare in pulſu crebro fere ſemper ſimul ſit inæqualitas. Hac ratione ſe pulſus in moribundis habet, quibus ſemper creberrimus eſt. Quando vero cor ſe perfecte evacuat, & una pulſus creber redditur, tunc a nimio adtritu mors ipſa brevi ſequitur. [1732. Celeritas plerumque indicat obſtructionem magnæ partis arteriarum. Si vero pars tertia ſyſtematis obſtructa fuerit, ſanguinem una tertia parte celerius per liberam corporis partem circumire oportet.

964. Pulſus æqualis roboris, & frequentiæ, vitæ conſtantiam declarans, bonus eſt: inæqualis ideo malus.

965. Intermittens, vitæ vim labilem deſignans, pernicioſus.

965. *Intermittens*) Signum eſt vitam de morte participare, ſive cor ſubinde quieſcere: ſi vero tamdiu cor non egerit, donec ſanguis omnis ex arteriis in venas tranſierit, & arteriæ inanes factæ ſint, tunc ſyncope & mors ipſa ſequitur.

966. Fortis, magnus, æqualis, tarduſque ſimul, omnium optimus. Fortis & magnus; fortis & tardus; magnus & tardus, ſimul, boni ſunt. Debilis, parvus, durus, inæqualis, intermittens, frequens ſimul,

eſt peſſimus omnium. Atque eo quidem pejor, quo plures tales notæ concurrunt ſimul, & contra.

966. *Debilis, tardus* &c.] Qui pulſus has malignitatis notas omnes conjunctas habet, certum lethi ſignum eſt, neque talem hominem evaſiſſe exemplum exſtat. Uti viciſſim vix crediderim, cum magno, forti, tardo, conſtante, pulſu ullum ægrum periiſſe.

967. Myuri, ſerrati, caprizantes, dicroti, hinc etiam facile intelliguntur.

967. *Myuri*) Medici in diſtinguendis abſque utilitate pulſibus nimis ſubtiles fuerunt. Harum variationum cauſæ præcipuæ ſunt arteriæ aneuryſma, aut tumor, aut ex loco proprio diſceſſio. Myurum vero vocamus, qui ex pleno paulatim in nullum abit, uti cauda muris ſenſim gracileſcit eundo. Hic pulſus fit, quando cor arterias non replet ad fines extremos.

Serratus) Quando una pars pulſus bona, altera mala eſt. (1732. Quando pulſus in uno loco adeſt, in alio minime. Dubitari poteſt, an unquam vere detur: Si adeſt, videtur in aneuryſmate, aut oſſibus fractis reperiri.

Caprizans] Qui & in ſuprema, & in ima parte ſenſibilis eſt, in medio vix percipitur. Ab aneuryſmate &c. (1732. Quaſi ſubſilit, & hic fit, ibi nullus fit.

Dicroti) Qui in ſyſtole repulſant, ſignum eſt maximæ inflammationis, arteriæ pleniſſimæ, & cordis valide ſanguinem inpellentis. Ex duri pulſus genere eſt. [1732. Quando medicus pulſum in utroque brachio tentat, & intra datum tempus hic unum, ibi duos reperit: hi duo pulſus poſſunt ab aneuryſmate fieri, repercutiente ſanguinem ſui brachii.

968. Ex doctrina Pulſuum itidem comprehendimus quid ſignificet Calor, quippe qui effectus pulſus: etenim notat vas arctatum, humorem denſum, propulſionem humorum validam, reſiſtentias magnas circa fines vaſorum; unde & imminutus calor contraria ſignificat: & æſtus, & frigus, quoad diagnoſin & prognoſin, ſciuntur.

968. *Attritus*) In loco inflammato calor percipitur, quia vaſa obſtructa ſanguini reſiſtunt, dum ſanguis celerius movetur, & a corde validius urgetur. Calor non oritur a fermentatione. Nam ſi homo partem aliquam maxime inflammatam habuerit, quam primum animo linqui-

quitur, nihilo minus friget, quam alius quiſcunque: &, ſi mortuus fuerit, locus ille, qui in inflammatione quaſi candebat, frigidus redditur, quale reliquum totum corpus eſt. Ergo calor ab humorum per vaſa motorum adtritu ad vaſa oritur, quem pulſus indicat, adeoque actuo pulſu calor augetur, & viciſſim.

969. Tamen oportet meminiſſe, quod natura arteriæ ſingularis, ætas, ſexus, animi affectus, ſex res nonnaturales, habitus corporis, temperies propria, regio, tempeſtas, mirifice hæc omnia mutare queant. Et quod multum interſit, quo ordine pulſus diverſi ſe invicem excipiant.

969. *Mutare*] Quando pulſus numeramus ad horologium, quod minuta ſecunda horæ indicat, in homine jejuno ante prandium inveniuntur una tertia parte debiliores & rariores, quam in eodem homine una hora, poſtquam paſtus eſt. Si deinde pulſus hominis quieſcentis, cum pulſibus hominis iracundi, aut per ambulationem calefacti conparaveris, ingentem reperies diverſitatem. Ita neque duorum hominum ſaniſſimorum pulſus eumdem numerum obſervant. Ergo oportet, ut medicus hic famæ ſuæ caveat.

Ordine] Pulſus fortis poſt debilem ſemper bonus eſt, & debilis poſt fortem ſemper malus.

970. Sed & accuratiſſime eſt obſervandus Pulſus; quatenus eſt index materiæ morboſæ movendæ, motæ, excretioni paratæ, & jam incipientis ſecerni: nam ibi demonſtrat egregie tempus agendo aptum præter cætera.

970. *Motæ*] Sæpe morbi acuti ab optimis medicis pro deſperatis habentur eo tempore, quo in via ad ſalutem verſantur: quando nempe ſubacta a vitæ viribus materies critica fluere incipit, tunc pulſus turbatur, & in tremulum, aut intermittentem, omnique modo malum degenerat; & facit, ut hominem credas periturum eſſe, qui intra breve tempus perfecte convaleſcet. (Hæc explicat 1732. de atra bile ab uſu fructuum horæorum æſtivo tempore ſoluta, ſanguini reddita, & in pulmones infecta.]

In muliere pariente & nutriente pulſuum mirabiles varietates fiunt, medicum in capitales errores ſeducturæ, ſi ab iſtis pulſibus

ſo-

folis prognoſin deſumſerit. Neque horror ſemper mali ominis eſt: poteſt enim indicio eſſe, peregrinum, ingratum, horridum a natura oppugnari, vinci.

DE RESPIRATIONE, UT SIGNO.

971. REſpiratio facilis, non dolens, conſtans, in morbis deſignat organa omnia reſpirationi ſervientia rite valere; pulmones facile explicari; ſanguinem commode tranſmitti; adeoque eum aptum eſſe fluere per vaſa omnia corporis; hinc optimi eſt ſemper præſagii. Difficilis omnia contraria deſignat; adeoque præſagii ſemper eſt peſſimi.

971. HOC ſignum in primis conſideravit HIPPOCRATES, & de reſpiratione plurima, de pulſu pauciſſima ſcripta reliquit.

Omnia fluere] Pulmo totum corpus humanum quaſi exemplar exponit, & tot habet vaſorum ſeries, quot totum corpus. Ergo ſanguis, qui per pulmonis vaſa fluere poteſt, liberum itidem iter per totum corpus inveniet. Viciſſim, quando reſpiratio difficilis eſt, humor omnis, qui per arterias expellitur, & antequam cor ſiniſtrum adtingere poſſit, per pulmones tranſire cogitur, moram ibi patitur, ut totum corpus inde turbari neceſſe ſit.

972. Quæ autem reſpiratio ſimul valde dolet, hæc ut plurimum notat aliquid inflammationis internæ; hinc peſſimi ſemper auſpicii.

972. *Dolet*] Semper eſt ſignum inflammationis in organo aliquo reſpirationis, neque unquam negligi debet, nam inflammatio in his partibus maximum malum eſt, & ſubito ex parvo in maximum increſcit. Uno verbo, parvus ſuſpectus eſt, magnus fere lethalis.

973. Reſpiratio Magna ſemper notat pectus per ſe bene dilatabile, diaphragma mobile, explicabile abdomen, pulmonem, cruorem facile meabilem, & vires bonas; adeoque bona quæque in morbis portendit.

974. Reſpiratio Parva ſignificat contraria quæque priorum (973.) ; maxime autem deſignat pulmonem vel cruore , vel alia materie , non meabili , rigidum; fiſtulamve pulmonalem tumore quodam , aut aliqua materie ſic obſeſſam, ut aer vix queat immitti : hinc eſt peſſimi ominis.

973. *Magna*] Quæ in una inſpiratione plurimum aerem admittit. Parva aliquando oritur a robore muſculorum meſochondriacorum nimio, & aeri prævalente.

975. Reſpiratio Lenta demonſtrat pulmonem eſſe æquabiliter liberum , explicabilem ; ſanguinem penetrabilem , & æquabiliter pulſum ; hinc optimi vaticinii , ſi moleſtia abeſt , & deſipientia.

975. *Moleſtia*] Ita nempe , ut ægri lente reſpirent præ dolorum vehementia , & ſuffocari malint , quam celerius reſpirare . Præter hos caſus reſpiratio lenta ſemper bonum ſignum eſt , & inter bona optimum.

Deſipientia] Quando mens non adtendit ad moleſtiam , neque pro nata neceſſitate celerius reſpirat : tunc ſæpe fallitur medicus , & pro bono ſigno habet , quod mortem proximam præcedit . Ergo in febribus ardentibus reſpiratio lenta & magnum inter exſpirationem & inſpirationem intervallum abſque criſi aut bonis ſignis orta , ſuſpecta eſt : ſolent enim poſtera die aut convelli , aut deſipere , & cito mori.

976. Reſpiratio Celeris declarat organa reſpirationis læſa ; pulmones obſtructos , rigidos , ſiccos ; cruorem ineptum tranſſluere ; ideoque ſemper apportat aliquid metuendi.

976. *Celeris*] Pulmo majorem ſanguinis quantitatem reſpirationis ope tranſmittit , quam ſi quieſceret . Quando nunc intra idem tempus plus ſanguinis per pulmonem movetur , neceſſe eſt reſpirationem citatiorem fieri , ut hæc major copia tranſire poſſit : Et viciſſim , ſi, manente eodem ſanguinis *impetu* , reſpiratio duplo minor *fit* , *tunc* oportet duplo celeriorem eſſe ; niſi id fiat , ſanguinis pars dimidia in pulmone ſtagnabit , quæ denuo aerea vaſa magis conprimet , & integre opprimet , mortemque faciet , niſi cito tollatur.

977.

977. Reſpiratio Æqualis prædicit bonum pulmonem; bona organa ; bene coctum cruorem ; hinc bona vaticinatur ; inæqualis vero declarat cauſas vitæ proximas periclitari ; adeoque ſemper mala eſt.

978. Reſpiratio Suffocativa , quæ creat ægro ſenſum ſuffocationis , eloquitur pulmonem inflammatum, obſtructum , plenum , rigidum , ſiccum ; cruorem autem immeabilem ; hinc brevi lethalis eſt , niſi talis fuerit ex cauſa ſpaſmodica leviore in hyſtericis , hypochondriacis , aut conſueta plane , ut in aſthmaticis.

978. *Plenum*] Hæc mors plerumque morbos acutos terminat : nempe pulmo in parte ſua ſanguinea ita infarcitur arterioſo ſanguine, ut nihil ad venas & cor ſiniſtrum venire poſſit, hinc pulſus deficit , ſudores erumpunt algidi , & a morte pulmo reperitur ponderoſus, niger, ſanguine *pleniſſimus* in arterioſo ſyſtemate, dum venoſum vacuum eſt, cum ſani hominis pulmo leviſſimus ſit.

Hyſtericis) Hæ feminæ , & hypochondriaci viri , & aſthmatici maxime, reſpirationem habent perfecte lethalem : ſed quando nunc mori videntur, ſubito ſolent liberari; debilitate enim ſumma nata ſolvitur ſpaſmus, qui reſpirationem ſuppreſſerat. Talis etiam ſtrangulatio oritur a ſulfuris vapore , quo inſpiratio ſupprimitur , excitata convulſione muſculorum meſochondriacorum.

979. Reſpiratio in ſuprema parte thoracis exercitata deſignans conditionem peſſimam pulmonis impleti , adeoque & periculum vitæ , fere eſt lethalis.

979. *Pulmonis*] Tunc ſtagnat in pulmone materies, ad cujus per pulmones tranſitum promovendum vulgaris reſpiratio non ſufficit: hinc natura varia tentat, & corpus miris modis agitat, ut ſanguinis paulo plus per obſtructa vaſa transpellat. [1727. Incipimus mori ab inferioribus ſurſum, ſuperiora diutius vivunt. Hoc ergo ſignum demonſtrat, partes inferiores ſanguinem non tranſmittere , & pene mortuas eſſe , hinc ſanguinem ad ſuperiora vergere omnem , atque ſummo conatu NATURAM uti , ut vitam pauliſper conſervet, elevato pectore toto, uti in feminis elevari videmus . A curſu etiam valido oritur, ſed cum quiete evaneſcit. Hæc eſt reſpiratio μετεωρος, quam adeo frequenter damnat HIPPOCRATES.

980.

980. Sublimis, quæ fit cum claviculis elevatis, ſterno agitato, motis ſcapulis, narium pinnis anheloſis, coſtis inferioribus, & abdomine, ſimul valide agitatis, mortifera eſt; nam ſignificat difficillimum motum cruoris per pulmones, atque ſimul deficientes vires.

980. *Sublimis*] Hæc ſemper ante ευθανασια exſtinguatur.
mortem adeſt, niſi homo perfecta

981. Facilis, magna, lenta, æqualis, reficiens, peracta ſolo, leni, motu muſculorum intercoſtalium, diaphragmatis, & muſculorum abdominalium, eſt quammaxime ſalutaris. Illa autem, quæ plurimas harum conditionum implet, bonitate optimam ſequitur.

981. *Facilis*, &c. *Magna*] Cum non evaſiſſe morbum. Ita dudum
his ſignis neminem unquam credo edixit GALENUS.

982. Difficilis, dolens, parva, celeris, anheloſa, inæqualis, ſuffocativa, ſublimis, exercita omni molimine muſculorum coſtis adnatorum, indubitato lethalis. Sed ea, quæ habet plurima horum vitiorum, eo eſt pejor, quo plura eorum ſecum gerit.

983. Frigida lethalis; utpote fere ſemper nuncia gangrænæ viſcerum, & vaſorum, interiorum.

983. *Frigida*] Quando aer exhalatus dorſo manus acceptus, æque frigidus eſt, ac ille, qui inſpiratur: ſignum eſt, pulmonem, ipſumque ſanguinem ad temperiem atmoſphæræ reductum eſſe, adeoque hominem jam pene mortuum eſſe, (alioquin caleſceret ob copioſi ſanguinis trajectum) & abſque ulla exceptione mortem præſagit.

984. Parva cum ſibilo ſtertoroſo, atque fervente quaſi pulmone & gutture, cito lethalis, ſi reliqua

ſigna mala adſunt : ſignificat enim fere ſemper humorem vitalem immeabilem in pulmones congeri:

984. *Ferv*ente) Hac voce Europæi fere per omnia idiomata utuntur : Eſt ſtrepitus, quaſi bullientis in lebete aquæ, & fit, quando vaſa ſanguinea pulmonum ita infarta ſunt, ut vaſa aerea a ſanguineis preſſa elidantur : tunc enim aer admiſſus cum renixu irruens ad vaſa conpreſſa & reſiſtentia adteritur. Solent tunc amici ægros admonere, ut moleſtum phlegma ejiciant : Verum malum in ſanguineo pulmone eſt, non in bronchiis, ſolet autem mortem fere ſemper præcedere, & aliquando biduo aut triduo mortem prægredi, ſemper autem lethalis eſt.

985. Magna, & celeris, ſæpe ſalutaris ; ſignum, & cauſa, bonæ coctionis, & criſios.

986. Magna, & rara, denunciat cerebrum obſtructum, atque morbos inde factos, futuroſve; ut ſunt coma, lethargus, deliria, &c.

987. Interim bene conſiderandum eſt, reſpirationem mire turbari, & variari, in diverſis hominibus, pro nativa conſtitutione ; formatione varia thoracis, pulmonum, diaphragmatis, abdominis ; diverſitate ætatis ; ſexus ; graviditatis ; affectus animi ; habitus corporis ; regionis ; tempeſtatis anni & cœli ; atque ſimilium.

987. *Diverſis*) Vix decem mortales ſunt inter centum, quibus numerus reſpirationum intra datum tempus, v. g. horam, perfecte æqualis ſit.

Sexus] Femina etiam ſaniſſima multo citius reſpirat, quam vir integræ valetudinis : & ſcapulas adtollit, quæ reſpiratio in viro mortem indicaret ; maxime vero gravidæ, quibus intumeſcens uterus pectus arctat.

Cœli] Non datur thermometrum cane ſentientius. Nam hoc animal ſudorem ſuum omnem per rictum aperti oris exhalat. KEILIUS conparavit aream pulmonis cum area totius corporis. Deinde conſideravit pulmonis laxitatem, calorem, vim proximi cordis, & inde concluſit, incredibilem copiam eſſe, quam pulmo exhalet. Vides nunc, quare canis a calore aucto ſtatim anhelet.

988. Varius quidem ordo , quo variant ſe mutuò excipientes mutationes reſpirationis , multum affundit lucis diagnoſi , & prognoſi : nam ex mala in bonam optima , & ex bona in malam peſſima , permutatio eſt.

988. *Mutationes*] Quando æger in morbo acuto cum morte hactenus luctatus ſubito nunc fortiter anhelat , & valide crebroque reſpirat, bonum ſignum eſt; nam id , quod in arteriis obſtructis ſtagnavit, nunc in venas ruit, & auxit copiam liquidorum , quæ pulmones tranſmittere debent. Reſpiratio fortis tempore criſeos bonum ſignum eſt. HIPPOCRATES.

989. Quæ autem tempore criſios inſurgit , optima.

990. Quia ergo una reſpiratio nobis deſignat conditionem præſentem cordis , pulmonum , cruoris , liquidi cerebelloſi , pleuræ , thoracis , diaphragmatis , abdominis , patet obſervationem accuratam eſſe ejus ſummi momenti in omni , maxime in acuto , morbo ad fidam *prognoſin* , atque *diagnoſin* , *firmandam*.

990. Fac experimentum , pulmonem ſume , infla per aſperam arteriam , reple totum aere , videbis amplitudinem aereæ areæ , quæ in pulmone eſt. Verum pulmo in thorace calido ſuſpenſus plus aeris admittit , quam frigidus & exemtus ex pectore. Ergo pone duplo plus in vivo continere. Nunc pone augeri vaſa ſanguinea arterioſa & venoſa , neque augeri aeream pulmonis partem : neceſſe eſt hanc diminui , ut cedat dilatatis vaſis rubris. Si viciſſim aerea pars pulmonis increverit , neque arterie & venæ ſimul increverint , ſanguineam oportebit minui .. Quo major autem pars aerea *eſt* , eo melius homo valet : eo plus enim aeris intra unicam inſpirationem adſumitur , eo plus adeo ſanguinis in una reſpiratione per pulmones transmittitur. Ergo reſpiratio libera ſimul lenta eſt. E contrario , quo area ſanguinea major eſt , eo minus aeris poteſt intra unicam inſpirationem pulmone recipi , per priora : ſed maſſa ſanguinis promovendi interim etiam major eſt. Ex *duplicata* adeo ratione oportet *celerius* reſpirari. Ex *his experimentis* appareret quomodo medicus ex reſpiratione præſagia ſumere poſſit.

DE URINA UT SIGNO.

991. EX conſpectu Urinæ, judicaturus de ſtatu corporis ſciat 1. Lotium ſani hominis in eo ipſo, & in aliis illi comparatis, varium eſſe pro varietate ætatis, ſexus, temperiei, tempeſtatis anni, ſex rerum non naturalium, medicamentorum. 2. hinc ergo in ferendo judicio de urina ſimul accuratiſſime attendendum ad reliqua ſigna in morbis apparentia: aut aliter artem hanc ubique fallaciæ eſſe pleniſſimam.

991. HÆC præſagia apud prudentem medicum certiſſima ſunt, inſana vero & ridicula apud illos, qui iſtis nimium tribuunt.

Ætatis] Infantum urina ſemper ſeri lactis ſimilis eſt, dulcis, & inodora: cum ætate eadem ſenſim acrior editur, acerrima in ſenibus & fætidiſſima; tunc enim veſica rugoſa vix unquam penitus evacuatur, hinc urina retinetur, & per moram acris fit.

Sexus] Urina, quæ in homine ſano, agricultura corpus exercente, ſanitatem denotat, eadem a puella delicata, ſedentaria, reddita, morbum peſſimum & lethalem indicaret. Huic enim etiam ſaniſſimæ minus rubra, minus fætida, minus ſpumoſa eſt, quam mari.

Anni] Æſtivo tempore ab omnibus hominibus urinæ coloratiores redduntur.

Non naturalium] Etiam peritiſſimo medico inponi poteſt, ut ex urina male præſagiat, ſi æger aſparagos cœnaverit, deinde noctu caſſiæ unciam cum theo ſumſerit, ita enim lotium reddet nigrum, & fætidiſſimum, & medicus peritus, ſed ignarus hujus diætæ, edicet urinam hominis eſſe brevi ex gangræna partium internarum morituri, qui altera die ſaniſſimus medicum deridebit. Imo, ſi flavam, viridem, rubram urinam volueris reddere, talem ſolis innoxiis ſimplicibus medicamentis efficere poteris. Curcuma adſumta lotium ictericium dabit, crocus urinam febris ardentis urinæ ſimilem &c. His artibus explosos vidi duos Profeſſores hujus academiæ, qui urina probe conſiderata, ex artis regulis pronunciaverant, nihil contra artem peccantes, ſed ignari eorum, quæ æger adſumſerat.

Fallaciæ] Mirum eſt, homines ignariſſimos quoſque ex urina præſagia audere edere. Hujus farinæ tres prophetæ in hac ipſa urbe [Leida] vivunt. Eorum unus ne proprium quidem nomen ſcit, adeo mente ſtupet, & tres quatuorve formulas præſagiendi didicit, quæ ſymptomata continent omnibus fere morbis communia. Hæc di-

dictat in omni morbo, neque enim literas pingere didicit. Alter paulo plus ſapientiæ poſſidet, ad novem enim uſque formulas habet, quæ ſemper aliquid veri continent.

Urina hominis ex ardente febre morituri, ad tres libras reddita, decolor, vix ſpumoſa, refert perfecte lotium hyſtericum, ſed enormis error eſſet, hyſtericam pronunciare, quæ nunc in primis cum morte luctatur.

992. In urina examinanda ad uſum medicum pro diagnoſi, vel prognoſi, conſideratur copia, color, odor, ſapor, fluiditas, & contenta illi inhærentia.

993. Copia urinæ aucta ultra ſolitum deſignat aliquid horum ſequentium, vel quædam, aut omnia ſimul. 1. abundantiam potus aquoſi. 2. laxitatem ſingularem fiſtularum renalium. 3. perſpirationem, ſudorem, ſalivam, imminui. 4. diuretica aſſumta. 5. cruoris miſcelam imperfectam, qua aquoſa facile ſecedant a reliquis. 6. affectus nervoſos, temperiem hyſtericam, vel morbum hypochondriacum.

993. Salivam) Hypochondriaci perpetui ſputatores ſunt, ſi ſputum forte ſubſtiterit, mingunt aquoſa, & peſſime habent. Quando ſputum redit, minuuntur urinæ.

Minui) HIPPOCRATES dicit medicum fuiſſe, qui in Græcia tantam ſibi famam pepererit, ut fere pro deo habitus ſit. Illum aliquando juxta domum ægri tranſeuntem, ſervum offendiſſe, urinam domini ferentem: continuo medicum in domum introiiſſe, & edixiſſe ægro, non potaſti, non dormiviſti, & teneſmum paſſus es, ut mejeres.

Imperfectam) Aqua efficit fere novem decimas partes maſſæ ſanguineæ: & tamen in ſano homine cum reliquo ſanguine miſta manet, ut neque ſudet, neque mingat multum: quando vero per morbum a ſanguinis reliqua maſſa ſecedit, urinæ egeruntur copioſiſſimæ, ſeri lactis ſimiles, quod a caſeo ſeceſſit. Tales ſunt urinæ feminarum hyſtericarum: effectus vero harum urinarum peſſimi ſunt, major melancholia, aut ipſa tabes, ſiccitas, ſitis perpetua, & defectus nutritionis.

994. Præſagit talis urina (993) 1. craſſitiem remanentis. 2. acrimoniam ejus. 3. ſitim. 4. anxietates. 5. obſtructiones, harumque effectus. 6. tabem ex diabete; quæ ſiticuloſa, ſicca, æſtuans.

994.

994. *Craſſitiem*) Diſſipato enim liquidiori ſanguis & craſſior fit, & diluente amiſſo ſalſior.

995. Urina Parcior longe ſolito procedens ſignificat 1. potus penuriam, vel nimiam in eo abundantiam ſpirituum fermentatione productorum. 2. vaſa obſtructa, vel ſpaſmo contracta. 3. augmentum aliarum quarumcunque excretionum. Si autem integre intercipitur denotat iſchuriam, ejuſque cauſas varias (821.).

995. *Fermentatione*] Omnia vina eo minus diuretica ſunt, quo plus alcoholis continent, hæc enim caput potius, quam renes petunt. Acida vero, & oligophora, ad matulam ducunt. Qui ſtrenue potarunt, ea nocte nihil mingunt, ſed luctantur cum interno æſtu, quia ſpiritus vini in vaſis manſerunt.

Augmentum] Qui ſudat, aut diarrhœa laborat, continuo videbit diarrhœam minui, quamprimum ſtranguria adparet.

Excretionum] Omnis homo ſanus parum mingit, parum ſudat, parum fæcum egerit, ſed perſpirat plurimum. In morbo vero acuto, ſi poſt ſquallidam cutem urina ſupreſſa fuerit, lethale eſt.

996. *Præſagit* talis ſecretio urinæ (995.) futuras repletiones, gravitatem, torporem, ſoporem, tremorem convulſivum, mortem apoplecticam inprimis, ſi oritur ex cauſa ſecunda (995.).

996. *Apoplecticam*] Quos perfecta iſchuria occidit, ii non prius pereunt, quam morbus caput infeſtaverit.

997. Urina Tenuis, quaſi aqua, limpida, excolor, inſipida, inodora, copioſa exeuns, denunciat 1. copiam aquæ, vel potus aquoſi ingeſtam. 2. vaſa renalia admodum conſtricta, dum interim humores valide agitantur. 3. arctam cohæſionem olei, ſalis, & terræ, in ipſa urina, horum tenacitatem, ſimulque difficilem aquoſi cum his permiſtionem. 4. affectus animi enormes, inſultus hypochondriacos, aut hyſtericos, pallorem virginum, partum modo antegreſſum.

5. vi-

5. viſcera coctioni imparia, cruditates, pituitam, frigus. 6. obſtructiones vaſorum & viſcerum. 7. in acutis vero morbis impedimenta notat coctionis, & criſios, atque hinc materiæ morboſæ depulſum in partes interiores corporis.

997. *Conſtricta*] In ſpaſmodicis adfectibus ſemper talis urina adparet, vaſa enim renalia ſimul a ſpaſmo conſtricta arctiora ſunt, & tamen urget vis liquores agitans, multa adeo, ſed ob anguſta vaſa tenuis excernitur. His cauſis concurrentibus talis urinæ excretio oritur.

Inodora] In morbis acutis ſanguis craſſus repellit aquam, & ſi poſſes ſanguinem diluere, ſanaſſes totum morbum. Id ſæpe teſtatus ſum in conſiliis medicis „ nullum morbum acutum lethalem futurum, ſi remedium haberemus, quo poſſemus aquam cum ſanguine miſcere. Verum, quantumcunque aquæ adfuderis, perinde repellitur omnis, ac ſi in chartam oleo madentem aut in picem infunderes: ſanguis enim adeo tenax eſt, ut aqua epota præterlabatur & ad veſicam properet. In variolis peſſimis inundavi ægros potu tenui, bibebant avidi, ſed exibat aqua per urinas inſipida, inodora, inſulſa, pellucida, neque potui obtinere, ut cum tali potu urina flammea, acris & odorata prodiret.

Partum) Quando lochia ſupprimuntur, aquæ per lotium pluvia non minus claræ redduntur. Hic ſpaſmum ſubeſſe neceſſe eſt.

Cruditates] Sanguis conſtat ex elementis diverſæ naturæ, ita inter ſe miſtis, ut certo gradu cohæreant. Quando non accurate miſcentur, ſecedit aliqua pars fluidior, relinquit terram immobilem, & continuo perit ſanitas.

Acutis] HIPPOCRATES dicit, lethale eſſe, quando poſt urinas ſtranguriosas, flammeas, inodoræ ſuccedit, & limpida: *his ægris cerebrum laborat, cito mortem illaturum*. Id enim, *quod urinam tingit*, & acrem facit eſſe, id ſal eſt, ſemivolatilis redditus, & oleum rancidum. Hæc agitata, & deſtituta vehiculo aqueo, petunt cerebrum ex natura volatili, & corrumpunt, dum ſola innocua aqua in matulam exit.

998. Urina talis (997.) portendit eadem fere ac (994.); in morbis autem acutis, & inflammatoriis, prædicit peſſimam conditionem viſcerum, deliria, *phrenitides*, convulſiones, mortem, nata ex *acri retento* gangræna.

999. Urina *Rubra*, abſque *ſedimento*, in morbis acutis, docet 1. motum validum attritus inter partes humorem conſtituentes, inter vaſa & humores. 2. in-

timam,

timam, & tenacem, permiſtionem, olei, ſalis, terræ, aquæ, in humoribus. 3. hinc ergo cruditatem magnam morbi. 4. longam futuram durationem ejus. 5. & magnum in eo periculum.

999. *Abſque*) Quamprimum ſedimentum ponit, ſignum coctionis eſt.

Vaſa & Adtritus] Quanto urina coloratior quam ſana eſt, tanto auctus eſt adtritus in maſſa humorum, ſuper gradum ſanitati idoneum. Nam oleum ſolum colorem, & ſaporem, & odorem, urinæ præſtat, uti in Chemicis demonſtravi: terra enim oleo orbata albiſſima eſt, ſal albus, aqua depurata limpida. Verum oleum illud in urina copioſius eſſe non poteſt, niſi adtritu aucto ſolutum fuerit, & per calorem ex albo, & dulci, flavum, nigrum, amarum factum eſſet. Ita lac candidiſſimum combuſtum primo flavum, deinde nigrum fit.

Vaſa & humores] Quando urina a cauſa interna coloratior fit, ſemper febricula aliqua, & inflammabilitas adeſt: neque unquam febre etiam levicula quiſquam tentatur, quin ſignum in urina adpareat.

1000. Urina autem hæc (999.) præſagit 1. deſtructiones gangrænoſas vaſculorum minimorum, maxime in cerebro & cerebello; atque inde mortem. 2. coctionem difficilem. 3. criſin tardam, eamque valde ambiguam. Patet autem omnia hæc (999. 1000.) eo pejora, quo magis rubra, ſimulque ſine ſedimento, urina.

1000. *Minimorum*] Quando liquoris blandi inpetus moderatus adeſt, eum vaſa facile ferunt. Quando idem liquor & acrior factus eſt, & movetur vehementius, non manet in vaſis majoribus, ſed tranſit in minora, ibi auget plenitudinem, aucta humoris eo pulſi & copia & velocitate. Verum minima in corpore vaſa in cerebro ſunt, adeoque hoc ipſum ex hoc liquore acri laborabit. (1732. addit pulmones.

Sine ſedimento] Urina flammea, quæ repoſita nullum ſedimentum ponit, neque pinguem nebulam, indicat ægrum difficillime evaſurum.

1001. Hinc urina flammea, tenuis, ſine ullo ſedimento, notat quidem eadem, ſed violentiora, unde & præſagium idem, ſed longe adhuc periculoſius.

1001. *Flammea*] Omnia eadem, ſed violentiora præſagit . Ita lac, cremor , butyrum , oleum , coctum , flaveſcit rubeſcit , nigrum fit, amarum & acre. Similia ſunt, quæ oleo noſtro a febrili calore contingunt.

1002. Rubra una cum ſedimento copioſo , gravi , lateri rubro contrito , aut bolo rubræ , ſimili , deſignat 1. antegreſſum eſſe motum attritus vehementem. 2. vaſa laxa . 3. cruorem acrem , ſalinum, ſolutum, nutritioni ineptum . 4. febres intermittentes valido paroxyſmo defunctas . 5. in oris ſeptentrionalibus his ſcorbutum.

1002. *Antegreſſum*] Talis urina , dum mingitur , opaca eſt ; quando vero ſtetit, ſuperne ruberrima fit, inferne craſſum ſedimentum ponit.

Intermittentes] Ante paroxyſmum nulla unquam hujuſmodi urina reperitur . Quando urina ſuperius pellucet, inferius rubra eſt, & ad latera pelliculam pinguem habet , in fundo vero maſſa furfuracea eſt, tunc audacter præſagiri poteſt, ſcorbutum ſubeſſe, aut intermittentem febrem. Sed ſcorbutus vera febris continua eſt, etſi debilior, & ſcorbuticis pulſus ſemper febrilis eſt.

1003. Præſagit 1. *longitudinem morbi* . 2. *vaſculorum* attritionem , debilitationem , deſtructionem . 3. ſudores , urinas , ſalivam, diarrhœas, colliquativas. 4. ἀτροφίαν . 5. hydropes quoſcunque.

1003. *Atrophiam*] Sanguis nutrire nequit, ex quo hujuſmodi lotium provenit. Hoc præſagium certum eſt, nam neque hi morbi abſque tali urina , neque talis urina abſque hujuſmodi morbis eſt.

1004. Si in tali Urina (1002.) ſedimentum eſt *furfuraceum* , ſquammoſumve , deſignat eadem quidem , ſed pejora.

1004. *Furfuraceum*] Quaſi ex parvis ſquamulis factum. Demonſtrat violentiorem adtritum.

1005. Si autem urina eſt colore croceo, immiſſa tingente, aut vitrum ſic colorante, ſimulque habet ſedimenta ut in priori (1002. 1004.), deſignat icterum, atque certa ejus ſymptomata in cute, alvo, hypochondriis, toto corpore; unde & præſagia clara ex hiſtoria ejus morbi petenda.

1005. *Croceo*) Hæc urina facile diſtinguitur; nam oleum ex flavo viride refert, & ſemper denotat icterum, eaque viſa edici poteſt, hominem anxietates & tormina ad præcordia paſſum eſſe, poſtea per totum corpus flavum colorem ſe diffudiſſe.

1006. Viridis colore Urina una cum ſedimento craſſo ſignificat 1. temperiem atrabilariam. 2. ejuſque materiem jam ſolutam excerni. 3. adeoque anxietates ad præcordia, perturbationes alvi, dolores iliacos & colicos.

1007. Præſagit talis urina materiem atrabilariam ſolutam, motamque, raptum iri in cruorem, & viſcera; unde infinita, & acuta, ſæpe mala, quæ ex hiſtoria atræ bilis ſic diſpoſitæ peti debent. Quin etiam ex his noſcitur, quid ſentiendum ſit de urina nigra, utpote ejuſdem, at pejoris, naturæ (788. 789.).

1007. *Solutam*] Ad hujus bilis atræ determinationem animum tunc advertere oportet, raro tamen determinatur. Si tamen determinata fuerit ad ventriculum, nauſeas faciet & vomitum: Si ad inteſtina, tormina & diarrhoea exſpectanda. Alias gangrænam renum denotat. Ab utraque cauſa fere lethalis eſt.

Nigra] Talis reddi ſolet in quarto gradu atræ bilis. Aliquando in corpore melancholico poſt magnos animi adfectus obſervata eſt. Ex caſſiæ etiam uſu hujuſmodi urina editur.

1008. Sanguis, pus, carunculæ, filamenta, pili, anguillulæ, grumi, arenulæ, partes calculi, mucus in fundo, deſignant vitia renum, ureterum, veſicæ, teſtium, veſicularum ſeminalium, proſtatarum, glandularum Covvperi, urethræ.

1008.

1008. *Sanguis*) Hæc multum aucta ſunt, poſt tempora HIPPOCRATIS, qui dixerat, talia non venire, niſi a rene aut fellea veſicula. Sed novus morbus luis Venereæ omnia mutavit.

Teſtium] Quando corruptam materiem continent, propellitur ea vi muſculi cremaſteris hactenus integri, ad epididymidem, & vas deferens, ſeminales veſiculas, & urethram. Si enim ſemen eo pervenire poteſt, cur non morboſus tenuis corrupti teſtis ichor? Hic morbus hodie obſervatur, poſt diros, quos prius excitavit, dolores, dum corruptum ſemen per excoriatas partes urethræ tranſiit. Sed rarus eſt.

Veſicularum] Hæc ultima, & peſſima ſpecies Gonorrhææ eſt, quæ per ipſum anum cuniculos agit, & in eroſam urethram liquorem ſuum deſtillat : ſed morbus rarus eſt. Hæc vero omnia, quando in morbi præſentis cauſam inquiritur, ſub oculis habenda ſunt.

Proſtatarum] Frequens morbus, non ignotus GALENO.

COWPERI & MORGAGNI) Hæc prima & frequentiſſima Gonorrhoeæ ſedes eſt. Quando v. g. poſt diuturnos obtuſos ad lumborum alterum dolores, & aliquando poſt equitationem ſanguis cum urina redditus eſt, deinde purulenta materia, & mali in veſica hærentis nullum ſignum adeſt, certum eſt, malum in rene eſſe. Quando vero cum recente effluvio materiæ ſeminalis ſimul pus de urethra fluit, tunc fere Gonorrhœa virulenta eſt.

1009. Quænam vero ſit natura mali deſignati per dicta ſymptomata, ut & quis locus ſit affectus, docere debent ſigna ſimul concurrentia, & obſervata, in eo morbo, ubi dicta prodeunt.

1010. Pinguis apparens Urina plerumque gerit arenulas minimas viſcido quodam nexas, & ſic effingentes ſpeciem membranulæ oleoſæ ; tum notat abundantiam terræ, & ſalis hebetioris, in ſanguine ; præſagit hinc ſcorbutum, calculos, & ſimilia.

1010. *Scorbutum*] Quando urina poſt quietem in matula, innatantem quaſi telam pinguedinoſam habet, aranearum telis ſimilem, quæ vitro inclinato ad latera vitri adhæret, adſunt fere arenulæ cum oleo tenaci inviſcatæ, quas ipſo microſcopio ſæpe vidi, non aliter ac ſales, in calida aqua ſoluti, ea inſpiſſata, aut addito frigore, ſuperiora petunt, & pelliculam primo faciunt, deinde cryſtallos. Quando tali materiæ urina adfunditur, calculus intra breve tempus circum eam adcreſcit.

1011. Urina autem vere pinguis & oleosa, rarior certe, si observaretur unquam, notaret 1. vasa attrita per majorem motum, hinc soluta, cruori mista, & cum urina excreta pinguia. 2. humores acres. Et ideo minabitur phthisin, & atrophiam.

1011. *Pinguis*) Experimentum RUYSCHIUS solus habet, & ante eum veterinarii, qui dicere solent, quoties equum obesum a subito & validiori motu exstinctum vident, *de reusel is gesmolten in 't ligham*, verissima phrasi usi. Nam RUYSCHIUS vidit omnino effusam ad aliquot libras in cavitatem abdominis solutamque pinguedinem. Simile quid vidi post oleosum clysma diutius retentum. Talis pinguedo omnino resorberi potest in venas, & per arterias cum urina expelli. IPSE ego urinam vidi, quæ strigmenta oleosa in urinali traxit, qualia in aqua nascuntur, priusquam adfusum alcohol probe cum ea mistum fuerit.

Si observaretur) Nam fabula est. Dedi bibendum hominibus oleum, non ideo per renes cum urina quidquam transivit: si transiret, etiam chylum cum urina effluere necesse esset, qui oleo meabilior est.

1012. Urina, quæ conquassata spumam diu retinet, notat olea & sales in lixivium saponaceum mista, atque soluta, adeoque 1. tenacitatem miscelæ arctæ. 2. coctionem difficilem, & crisin. 3. morbos fere pulmonicos, aut catarrhosos in capite.

1012. *Retinet*] Numquam vidi me fefelliſſe præsagium. Quando prius urina spumam retinet, uti aqua in qua sapo dissolutus est, tunc tenaciter adhuc olea & salia sibi adhærent. Quando vero die septimo, urina concussa, bulla inde orta mox sponte dissilit, certum est, ægrum in vado esse.

1013. Urina fœtida sponte, notat sales & olea attenuata, soluta, fere putrefacta; hinc discrimen summum, tam in chronicis, quam in acutis, nec facilem sanationem.

1014. Urina in morbis colorata apparens, sed plane insulsa, clamat effœtas naturæ vires, mortemque propinquam.

1014. *Inſulſa*] Amſtelodami vixit ex urina propheta, qui nihil prædicebat, niſi, eventum ad ſalutem aut ad mortem. Sedulo rogabat, num urina diu retenta fuiſſet, & jejuno ſtomacho tempore matutino reddita. Deinde quando adfirmatum erat, in angulo guſtabat lotium. Quando ſapor inerat, reſpondebat, nondum mortis horam adeſſe: quamprimum vero inſipidam invenerat, præſagiebat inſtantem mortem: hac ſola arte divitias ſibi paravit. Prudenter utique: nam vitæ vires ex omni adſumto cibo vel potu, & ex ipſo lactis ſero parant ſalſam urinam, quod in ME IPSO expertus ſum. Quando nunc nullus ſal in urina ſupereſt, & aqua haud immutata per urinas tranſit, ſignum eſt, nullas vires vitæ ſupereſſe.

1015. Pallida, tenuis, cum ſedimento mucoſo, tenaci, ſalſamenta putrida ſpirans, fere ſemper notat calculum veſicæ.

1016. In febribus autem acutis inprimis conſulitur Urina, utpote ſatis certa prænuncia: nam 1. Urina, quæ habet ſedimentum album, leve, læve, æquale, cito ſubſidens, turbinatum, vix odorum, toto morbi tempore uſque ad criſin, eſt optimi indicii, & præſagii. 2. urina multa, alba, ſtrangurioſa, cum ſedimento copioſo, alboque, critico tempore emiſſa, ſanat, & abſceſſus tollit. 3. urina die indice critici copioſior, cum ſedimento albo, vel rubello, copioſo, levante, notat die critico ſanationem fore integra criſi. 4. urina tenuis & rufa non ſubſidens; alba, tenuis, aquoſa; aurea tenuis, conſtans, non turbata; turbida perpetuo nec ſubſidens; notat in morbis valde acutis coctionem impeditam, cruditatem magnam, criſin difficilem, morbi longitudinem, ſummum vitæ periculum; ſed in acutiſſimis inflammatoriis fere certam portendit mortem; denique in acutis moderatis deſignat longum, moleſtumque, morbum; deinde abſceſſum fore varium; *aut μεταβάσιν* mali variam.

1016. *Turbinatum*] Quod conum facit in urinam adſurgentem. Signum eſt, ſedimentum leve eſſe, & in aqua ſuſtineri, adeoque coctum eſſe: Optimum, & raro fallax ſignum in morbis acutis. Quando

do vero ſedimentum planum eſt, demonſtratur nimis ponderoſum eſſe, & coctionem difficilem futuram.

Stranguriosa) Quando materies craſſa, & obſtruens iter per laxa renalia vaſa nunc *liberum invenit*, nullam amplius viam quæret, quæ magis *reſiſteret*, neque adeo apoſtaſin faciet. Hac ratione in critico die fere omnes morbi inflammatorii ſanantur. Si vero jam natus fuerit abſceſſus, per eamdem viam purgari ſpes eſt.

Indice] Hæc pulcherrima doctrina ſolius HIPPOCRATIS inventum eſt, neque ab ullo aliorum medicorum exculta fuit, cum tamen medicum fere ad Deos elevet. Quando morbus acutiſſimus eſt, ex iis, qui intra quintum diem judicantur, tunc tertius quinti index eſt: & ſi tertio die urina bona fuerit, morbus quinto ſolvetur: in morbo vero intra novem dies ad finem decurrente, tertius ſeptimi index eſt: vel in acuta febre vulgari, ſeptimus decimi quarti, tuncque urina, quæ per ſeptem dies limpida fuit, octavo dabit ſedimentum, & æger die decimo quarto ſalvus eſt. Quando enim die tertio, quinto, ſeptimo, ante acmen, materies jam cocta eſt, ſperari poteſt, die critico, poſt acmen, materiem expulſum iri, vera criſi, corpuſque ſanitatem recuperaturum eſſe. Neque unquam fallet præſagium, quando ſeptimo die urina dotes hic recenſitas habet, die decimoquarto ſanitatem reſtitutum iri; & poteſt abſque omni temeritate promitti.

Rufa] Nempe aquoſa, alba, in qua aliquid ſubrutilum pellucet, uti in achate, vel bufonio lapide, & quibuſdam ſpeciebus carneoli: Hæc peſſima eſt, & multo deterior, quam flammea urina.

Lactea) Quæ nullum ſedimentum deponit, pernicioſa eſt, & demonſtrat nullam criſin fieri, neque morboſa elementa de ſanguine decedere.

1017. Urina igitur declarat nobis vere 1. ſanguinis indolem, impetum, ſymptomata. 2. morbi ſtatum, & coctionis. 3. ſtatum ſecretionis, & criſios. 4. morbos renum, ureterum, veſicæ, teſtium quodammodo, vaſorum deferentium, veſicularum ſeminalium, proſtatarum, glandularum Covvperi, urethræ. 5. aliquas ægritudines in bile natas. Cætera, ſi ſola ex ſola urina conjiciuntur, admodum incerta, & ridicula fere, ſunt.

1017. *Incerta*] Nihil ultra ea ſperandum eſt, quæ dixi, & monendus eſt medicus, cum vulgus velit ex urina ſibi præſagia fieri, ut ſemper addat, ſe ex aliis ſignis morbum ſatis dignoſcere, neque urinam neceſſariam eſſe: neque aliis præſagiis ſe immiſceat. Certiſſimum eſt, nullum mortalium ex lotio dignoſcere poſſe, an femina minxerit,

rit, an ſexus maſculi æger, niſi forte ſemen, aut anguillula a gonorrhœa ſuperſtes ſexum virilem prodiderit. Multo minus definiri poterit, num virgo, num viro uſa, num gravida ſit, cujus lotium offertur, neque hæc niſi riſum merentur. Vidi ante multos annos duos Profeſſores Leidenſes cum ſua συροσκοπια turpiſſime deluſos, cum ex artis regulis nobiliſſimæ matronæ graviditatem negarent: infans autem in lucem prodeuns prophetis ſilentium inponeret. Præcipuos in hac republica uroſcopos novi tantos, & tam turpes erraſſe errores, ut merito ſe abſcondiſſent, ſi pudor quiſquam ineſſet miſeris. Cæterum de tota hac diſciplina, legendus eſt HIPPOCRATES, & DURETUS, & PROSPER ALPINUS, qui fere ſoli medice de urina ſcripſerunt.

Teſtium] Sæpius & vidi, & vos monui, poſſe ab inflammatione circa veſiculas ſeminales orta vas deferens conprimi, ne ſemen iter ſuum perſequi poſſit, ita ſtagnare ſemen, & teſtem urgere, hancque cauſam tumidi teſtis adeo frequentem eſſe, ut inter centum ægros nonaginta novem ex hac cauſa laborent. Hi ægri vix curantur niſi largiſſima venæ ſectione; qui hæc ignorat, & fomentis utitur, cogit ſuppurare & deſtruit teſtem.

ΥΓΙΕΙΝΗ.

1018. TRia ſunt munera Artis tuendæ Valetudini ſanæ; nempe conſervare Sanitatem præſentem; Morbos in temperie ut in ſemine *latentes*, & facile excitandos, præcavere; Vitam *diſponere* ad longævitatem.

1018. *Latentes*) Uti plethora, quæ nondum morbus eſt, ſed ex leviſſima cauſa poteſt in morbum abire.

Longævitatem] Hoc caput neglexiſſe medicos, jam VERULAMIUS adnotavit, primuſque hanc diſciplinam excoluit.

1019. Sanitas enim, quum ſit aptitudo in corpore ad excercendas actiones, & quum hæc conſiſtat in determinata mobilitate partium tam firmarum, *quam* fluidarum, neceſſario hæc ipſa, inquam, *Sanitas*, ſi ſemel ponitur perfecta, deteret ex ſua *natura* partes firmas, conſumet fluidas, corrumpit *utraſque*, adeoque ſe ipſam deſtruit.

1019. *Deteret*] Et quidem eo citius, quo vita ipſa melior eſt, & fortior; eo magis enim corpus adteretur, cum ſanitas ſtatus ſit corporis humani actuoſiſſimus, & conſiſtat in poſſibilitate exercitii omnium actionum : Fiet adeo adtritus humorum omnium ad vaſorum omnia genera, & viciſſim, ſicque adterentur & deſtruentur omnes partes corporis tum fluidæ tum firmæ. Cachecticus homo facile tridui inediam fert, uti vulgo notum eſt, ſolent dicere morbum ſe ipſum alere : cum ſaniſſimus homo poſt viginti & quatuor horas animo linquatur.

1020. Proinde Sanitas conſervatur jugiter reſtituendo eandem copiam, & qualitatem, partium omnium in corpore, quales ante deſcriptam deſtructionem (1019.) in corpore erant in firmis, fluidiſque, partibus.

1020. *Æamdem copiam*] Si homo ipſum merum ſanguinem biberet, ſanguis tamen in ventriculo mutari deberet, & in alium ſtatum transformari : ovaque ipſa mutari, ſi iis uteretur. Ergo per cruda quidem reſtitui debent, quæ amiſſa ſunt, ſed per cruda ſubacta ab actionibus corporis individualibus.

1021. Reſtitutioni huic (1020.) materiem præbent, cibus, potus, forte & aer : hanc præparant, & aptant, geſta in corpore per actiones vitales, naturales, animales : præparatam applicant locis requiſitis, & reparandis, eadem geſta : denique & per ea liberatur a ſuperfluis, crudis, nocituris.

1021. *Aer* (Procul dubio : nam chaos eſt omnium rerum, adeoque & nutritiarum particularum, ſed volatilium, & adtenuatarum. In Britannia demonſtratum eſt, hominem de ſola materie extus per fomenta &c. adplicata tantum ſibi ſumere, ut vitam utcunque ſuſtinere poſſit. Ergo & ab aere aliquid alimenti recipere poterit.

Requiſitis] Homo, qui ſolum lac maternum pro omni alimento adſumit, conſervatur hujus lactis ope, dum illud præparat, coquit, & adplicat : pars vero cruda, craſſa, ad nutritionem inepta, ex corpore eliminatur, ſtercoris ſpecie. Nam etiam puriſſima alimenta, & lac ipſum excrementitiam partem continent, quam ſeparari neceſſe eſt : cum lac puriſſimum infuſum in venas vivum animal occidat.

1022. Quamobrem patet, totam hanc artem Sanitatis tuendæ abſolvi deſcriptione legum, quæ definiunt illum definitum uſum claſſium recenſitarum (744.), vel (745.), quo ſatisfiat illi ſcopo jam deſcripto (1020.).

1023. Tamen difficile eſt ita promulgare has leges, ut obſervatio earum omni homini æqualiter profit.

1024. Cujus difficultatis cauſa in *ἰδιοσυγκρασίᾳ* ut plurimum hæret; ideoque operatur ſæpe effectus oppoſitos in hominibus, qui tamen eandem normam vivendi ſequuntur.

1024. Ἰδιοσυγκρασια] Hæc ponitur in proportione inter ſolida & fluida, & facit, ut actiones unius hominis differant ab actionibus alterius, pariter ſani. Sed actiones iſtæ faciunt, ut adſumta alimenta in humores humanos mutentur, adeoque ex iiſdem cibis non fiunt iidem humores, quando a diverſis hominibus adſumuntur. Sunt, qui aqua pura, & pomis herbiſque vivunt. Alii omne rerum genus ingerunt, ſani tamen omnes. Date horum uni poma priorum, ægrotabit; & ille ſobrius perinde ab hujus lautitia offendetur. Ergo non poteſt de ullo cibo generaliter dici, bonum eſſe, ſed cuivis homini propria & peculiaris victus ratio unice convenit.

1025. Ita quidem, ut unicuique ſervetur ſæpe ſua, & integra, Sanitas, licet utantur homines non tantum vario, ſed & plane oppoſito, uſu ſex rerum nonnaturalium; quum contra, ſi vivendi rationem permutaverint viciſſim inter ſe, mox utrique alieno more fruentes ægrotent, qui ſuo morigeri bene valebant.

1026. Ipſa quoque conſuetudo, quam non male alteram naturam, vel *ἰδιοσυγκρασίαν*, appellant, fert vix credenda; ſive ſpectaveris effectus aeris, cibi, potus, motus, medicamenti, veneni, ſive conſideraveris reliqua.

1027. Quamobrem mutatio ſubita a conſuetis in nova eſt ubique, & ſemper, quam maxime periculo-

ATENEO VENETO VENEZIA

ſa ; licet ex malis vulgo habitis in bona putata tranſiverit.

1028. Sed, ſenſim mutando, ſæpe variare vitam quotidianam, egregium eſt auxilium tuendæ Sanitati.

1028. *Variare*) Hoc CELSI conſilium eſt [L. I. c. 1.] ſanus homo, qui ſuæ ſpontis eſt, nullis debet ſe obligare legibus, . . & varium habere vitæ genus; modo in urbe vivere, ſæpius in agro, modo plus juſto, modo non amplius adſumere . . . Sic vivere, ut nunquam idem diu obtineat. Qui nimis æquabile vitæ genus ſequuntur, ſanitate gaudent perfectiori, verum iidem συμεταβλητοι ne minimam mutationem abſque morbo ferunt, qui vivere nequeant, niſi in doliis ſuis cum DIOGENE latuerint. Medicus erat, qui ſecundum SANCTORII ſtaticas regulas vitam ordinaverat, vivebatque puſillam, ſed ſanam hactenus vitam. Leviſſimo vero contactu aeris minus ſalubris perculſus idem prædixit ſe moriturum, ſtetitque promiſſis, malo leviſſimo, quod adſuetum hominem non læſiſſet.

1029. Aer maxime gravis, adeoque ſimul, ut fere ſemper eſt, ſerenus & ſiccus, ſuo cuique loco ſaluberrimus habetur.

1029. *Gravis*] Paradoxum hoc vulgo videtur, cum ante inventum barometrum omnes homines tunc aerem gravem eſſe dixerint, quando corpus ad ſenſum ponderoſius videbatur, & contraria ex ratione levem. Verum nunc ſatis demonſtratum eſt, aſtro ſpirante & zephyro, quando graves languent artus, levem eſſe aerem, eumdemque graviſſimum eſſe ſereniſſimo cœlo, & ſpirante borea, quo tempore corpora ad ſenſum leviora percipimus: Et in univerſum, nebulis exceptis, aer gravis ſerenus eſt.

Cuique loco) Boreas nobis ſaluberrimus eſt, in aliis vero regionibus ille ſemper ventus, qui ſuper maximum terræ continentis tractum ſpirat, adeoque minime particulis de mari exhalantibus inprægnatur : talis nobis boreas eſt. Cæterum in univerſum venti ſalubres ſunt, & ſola quiete aer peſtilens redditur.

1030. Aeris effectus varii; ejus favens, vel nocens, natura ; deſcripta habentur, ubi de cauſis Sanitatis (1060.) & Morborum (746. ad 754.) in aere latentibus actum eſt ; unde proinde peti debent.

1031.

1031. Qualitates etiam aeris, exceſſu ſuo producentes morbos, emendari poſſunt oppoſitis inductis: frigidus enim, & humidus, poterit mutari in calidum, & ſiccum, ope ignis accenſi, per ligna ficciora, & aromatica, nutriti; halitu aromatum calidiorum ſponte, vel igne, fragrantium; vento calido admiſſo, vel arte excitato; ſi vero calore, & ſiccitate aer peccat, emendatur exhalatione diſperſæ frigidæ; vento artificiali; vel eſpiratu halituum aquoſorum ex plantis frigidis aquæ immiſſis, ut ſunt ſalix, populus, roſa, ſambucus, opulus, morus, &c.

1031. *Accenſi*] Poteſt obtineri, ut in conclavi aer ſemper ſerenus adſit, etſi ubique regnet humiditas. Faciam rimas inter caminum & proximum hypocauſtum communicantes, aliaſque porro in parte a camino averſa in aliam cameram patentes. Deinde caminum inſtruam ligno juniperino, abiegno, & ſuccino, ita omni alio aditu clauſo aer admittitur non alius, quam qui ſuper ignem excitato vento advenit, atque per alias rimas iterum aufugit, ſicque perpetuo novus ſibi ſuccedit & aquam ſuam deponit: teſtes ſunt ſales chemicorum, qui in tali aere vix deliqueſcunt, cum ab aere eoſdem facillime diſſolvi notum ſit. Etiam ſpongia explorari poteſt, quæ in aere humido intumeſcit, ſicco contrahitur.

Frigidis) Aqua ſola non multum exhalat, hujus modi vero plantæ in aquam dimiſſæ, incredibilem perſpirant aquæ copiam, uti maximam hauriunt, & totum aerem, *in quo hærent, humidum* reddunt. *Hæc per recentiſſima experimenta, hoc anno Londini edita, nunc demonſtrata habentur.* a] Excellunt autem ubertate perſpirationis Salix, Roſa, Populus, Sambucus, Morus & plantæ aquaticæ. Poteſt etiam refrigerari ope ſalis ammoniaci. a]

1032. Aer igitur ſerenus, gravis, temperate calidus & ſiccus, a mediterraneis puris, & a fluminibus, ſpirans, leni agitatus vento, ſubitarum & magnarum *mutationum* expers, apricus & ruralis, ab exhalationibus ſalinis, oleoſiſque defœcatus, optimus eſt in genere Sanitati tuendæ.

[a] HALES *veget. ſtatiks.*

1032. *Optimus*] In aere hujus modi oportet aulas principum & domus venatorias ædificare, & deceret archiatros, si in regno loca aere purissimo beata inquirerent.

1033. Cibus autem censetur optimus ille, qui simplicissimus, parum *fœculentus*, acrimonia omni carens, haud præditus magna mobilitate suarum partium, sano *nostro corpori* simillimus, aut illi facillime assimilandus *per vires* nostras coctrices, tum in acquisitionem prædictarum dotium arte culinaria præparatus, est.

1033. *Mobilitate*) Cibus optimus est, qui corpori nostro simillimus, & omni acrimonia vel magno odore aut sapore destituitur. Id VERULAMIUS dudum vidit. Hoc alimentum constans est, neque dissipabile. Quod volatile est, & fragrantia excellit, idem inconstans est, neque bonos facit succos. Omnes cibi, quos natura nobis subpeditat, blandi sunt, & *molles*, sive carnes fuerint, sive cerealia, aut fructus horæi maturi. Potus naturales itidem blandissimi sunt, nam fermentatos non dedit natura. Verum hæc omnia pariter minus mobilia sunt. Ex musto fermentato virtus ita non avolat, ut meracius fiat, etiam quando ad unam decimam coctione redactum est: quamprimum fermentavit, & nunc vinum est, si unam centesimam partem ponderis exhalaverit, reliqua moles inutilis est, nulliusque frugis.

1034. Qualis habetur omnis quidem, qui deligitur 1. ex seminibus frumentaceis, farinosis, bene maturis, puris, moderate siccatis, satis recentibus, Tritici, Zeæ, Secalis, Hordei, Avenæ, Oryzæ, Fagopyri, Mays, Milii, Panici, Phalaridis; atque tritu, subactu, fermentatione, coctione, præparatur ita, ut sapore, & odore, gratissimo, se commendet nomine Panis. 2. ex leguminosis tam corticibus tenerioribus, quam seminibus adhuc viridibus, aut maturis, Fabarum, Phaseolorum, Pisorum, Lentium, Cicerum, Viciarum; dum maceratione, coctione, tritu, sæpe levissima tostione præmissa, parantur. 3. ex oleribus recentibus, viridibus, aut colligando folia crescentia leni-

leniter utcunque ſuffocatis, Lactucæ, Intybi, Cichorei, Portulacæ, Apii, Hippoſelini, Braſſicæ, Malvæ, Betæ; maxime, ſi levi coctione in proprio ſucco moriuntur. 4. Ex fructibus tam ſolidioribus, ut cinaræ, nuces, amygdalæ, aut bulbis raporum, vel radicibus Dauci, Paſtinacæ, Raphani, Betæ, & Similibus; quam mollioribus, ut poma arborea, vel plantarum ſcandentium annuarum; pyra; baccæ; pruna, ceraſa. 5. ex ſucco, & corpore, animalis ſani, junioris, non nimis pinguis; ſive fuerit quadrupes, avis, piſcis, ſive & inſectum, vel cruſtaceum; ſi elixatione, aſſatione, frixatione, ſuffocatione, præparantur, quo & lac & ova referuntur.

1034. *Farinoſis*] Hæc debent prius fermentationem pati, ut deponant flatulentiam, ſive facultatem generandi aeris elaſtici, mirabilem illam, a BOYLEO detectam. Qui ſolis cerealibus vixerunt, plerumque longævissimi fuerunt: exemplum eſt in gymnoſophiſtis, antiquiſſimis inter philoſophos, qui nihil comedebant, quod animam habuiſſet, neque quidquam quod ſub terra adoleviſſet; ſed unice vegetabilibus vivebant, quæ de terra adſcendiſſent, ſoliſque ſenſiſſent radios. Adeo ſani, adeo longævi fiebant, ut pertæſi vitæ mortem ſibi conſciſcerent, vivoſque ſe comburerent: quod ſpectaculum CALANUS ALEXANDRO dedit.

Panis] Hic cibus acceptiſſimus eſt humano generi, & ubique terrarum fundamentum eſt totius nutritionis. In Europa ex tritico paratur, in Aſia ex oryza, in America ex Mahiz. Certum eſt, in mari mediterraneo remiges illos catenatos in duriſſimis laboribus perdurare ſanos forteſque, cum ſolo pane biſcocto & aqua vivant, niſi forte æſtuoſus aer, aut epidemici morbi corpora eorum labefactaverint. Eadem obſervatio vera eſt de hominibus ad tranſtra damnatis, qui per infortunium abſque ſua culpa eo devenerunt.

Coctione) Veteres pro cibo placidiſſimo frumento toſto utebantur, quod farinam ſuam in aquam depoſuerat. In ſcriptura ſacra hic cibus legitur, & HIPPOCRATES ipſe pro leviſſimo alimento commendat orobos toſtos, & per noctem in aqua maceratos. Fabis gravior farina eſt, quam tritico, hinc conveniunt corporibus robuſtioribus.

Oleribus) Cum pauciſſimo jure carnium coquere, & tota adſumere oportet, coqui vero male ſuccum abjiciunt, in quo tota vis plantæ reſidet, & convivis ſceleton atque cadaver plantæ offerunt.

Lactucæ) Itali ſolent dicere, in paradiſo non aliam herbam ad vi-

tam

tam producendam aptiorem fuiſſe.

Junioribus] Quale ovum eſt, quod longe præſtantius eſſet crudum, quam coctum. Idem verum eſt de mytulis, & de oſtreis; quæ cocta duriora fiunt, & deteriora, & abſque ulla mutatione in ſubſtantiam corporis *noſtri* tranſire queunt. Etiam alia cruda nonnullis hominibus *non* nocent. Princeps *CONDEUS* aliquamdiu hominem ſola cruda carne aluit: vixit robuſtiſſimus, ſed ferox & beſtiæ ſimilis evaſit, & voraciſſimus canina fame ita incitatus, ut vix ſibi temperaret, quin in proximum, quem forte viderat, bovem impetum faceret, ſimul perpetua diarrhœa aderat. VERULAMIUS homines σαρκοφαγους σιτοφαγοις putat ſalubrius vivere.

1035. Alimenta dura, ſicca, craſſa, ponderoſa, fœculenta, proſunt his, quibus ſunt valida viſcera, celeris digeſtio, motus muſcularis ingens, humores moti valde in ſanitate. Mollia, humida, tenuja, levia, defœcata, his obſunt, vel perpetuam fere menſam imperant.

1035. *Ingens*] Ως ὁ πονος, ἐξι καὶ ἡ τροφὴ. Si aratori aut meſſori homini jus carnium cum ſucco citri dederis, poſt horam æque famelicus erit, atque prius fuerat, & animo fere linquetur. Da lardum, cum pane nigro; ita bene habebit, vireſque reparabit.

1036. Illis vero, quibus viſcera debilia, difficilis digeſtio, vita quieta, ſedentaria, otioſa, proſunt cibi arte, vel natura, ſimillimi chylo diluto.

1036. *Chylo*) Eruditi viri nolunt gulæ temperare, & audent eadem edere quæ ruſtici, & tamen cum plena cibis alvo ſomnolenti ad labores ſedere. Verum non ferunt non naturalem victum: optent, aut feriari a ſtudiis, aut a duris cibis. Optionem multis ſapientibus viris propoſui. Durus enim cibus in non adſuetis, capitis dolorem & ſomnum turbulentum facit, CELSO teſte.

1037. In temperie alcaleſcente conducunt aceſcentia (1034. 1. 2. 3. 4.); in aceſcente proſunt alcaleſcentia (1034. 5.).

1037. *Alcaleſcentia*) Æſtuante ætate homo, qui corpus valide exercuit, carnes aſſas oblatas repudiabit, niſi acidulæ ſint, aut ſalſæ.

ſæ. Viciſſim homini, in quo acidum dominatur, alcaleſcentia alimenta conveniunt, ut jus cancrorum fluviatilium, olim ab HIPPOCRATE laudatum. Similis fere gelatina eſt, ex carne viperina parata, maxime alcalina, quam Itali laudant. Si vero tales cibos in morbo alcalino præparaveris, ægrum utique occides. 1732. PECQUETUS ille invento, poſt EUSTACHII in equo obſervationem, thoracico ductu nobilis, incidit in mirificam ſententiam, non debere ciborum coctionem exercitatione corporis promoveri, ſed unice ſpirituoſis: ergo dabat ſpiritum vini moderate bibendum, & ipſe exemplo præivit. Aliquamdiu bene habuit, ſenſim vero ventriculus, & inteſtina ita ſe contraxerunt, ut ſolum ſpiritum vini tranſmitterent, donec in ipſo munere publico defecerit ultimo, & exſpiraverit. Hujuſmodi ſpirituoſa poſſunt per aliquot dies alere, uti panis vapor DEMOCRITUM ſuſtentavit, ſed conſuetudine vires amittunt.

1038. Ex quibus paucis tota ratio delectus, copiæ, præparationis, alimentorum peti poteſt; ſi modo prius cognoveris uſuri viſcera, humores, temperiem, ætatem, ſexum, vitæ genus, ſtudia.

1039. Copia cibi optima cuique, quam ſequitur ſenſus refectionis, non torporis. Tutior ſobrietas, ſed debilibus: exceſſus melior, ſed robuſtis.

1039. *Torporis*) Qui ſomnolentus de menſa ſurgit, nimium ingeſſit ciborum: tunc vero optima proportio ciborum ad labores eſt, quando corpus a paſtu leve ſentitur & agile.

Sobrietas] Hæc robuſto homini minus convenit, qui ſe ipſum conſumeret, ſi diætam tenuem ſequeretur. Qui ad longævitatem perveniunt, raro leguntur jure carnium aut ſimilibus vixiſſe, ſed lardo, aliſque durioribus cibis. Fames inter morbos excellit, quod acutiſſima ſit. Si offa non offeratur fami, corpus adrodet; omnia aſperiora fient, bilis acerrima fiet, ſanguis incaleſcet, fiet febris, extenuatio &c.

1040. Condimenta autem ex acidis, ſale, aromatibuſve, petita, nocent ſanis acrimonia ſua noxia, vaſcula tenuiſſima lædunt, & falſo appetitu per ſtimulum excitato corpus gravant plus, quam nutriunt.

1040. *Acidis*) Divites, qui in juventute voraces fuerunt, & appetitum perpetuo ſtimularunt, ut luxuriæ ſufficeret, cito ſeneſcunt; nam vaſa ab acribus corrumpuntur, ventriculi ultra modum repleti

ti vis contractilis perit &c. Adjuvant se, aut gulam suam, quantum possunt, sumunt absinthiata vina, sed ita corpus depravatur, ut nihil ferat ultimo, & ad omnem cibum ægrotet. Hic inprimis condemnandi sunt illi pernicioſi *ragouts*, ipsis debilibus non nisi raro utiles. Confer BERNHARDI SWALWE *de querelis ventriculi*, utilem libellum, gravis, & nobilissimi auctoris.

1041. *Quin* & ex iisdem regulis intelligitur bonitas potus (1035. ad 1041.); si enim ille requiritur tantum ad emendandam sitim, siccitatem, crassitiem humorum, vel eorum acrimoniam, tum aqua frigida, limpida, levissima, inodora, insulsa, cursu exercitata per flumina pura, est potus optimus homini robusto.

1041. *Aqua*] Vino certe salubrior est. Omnes sanorum hominum morbi oriri solent a motu nimio; & acuti esse, chronici vero tum demum nascuntur, quando vires deficiunt, & vixante quinquagesimum annum robustus homo aliunde, *nisi a nimio impetu ægrotaverit*. *Si nunc idem homo potum stimulantem adsumserit*, augebit equidem manifesto morbum suum, aut accerset adsimilem. Solent equidem respondere, incertum esse, an unquam ad ætatem debitam sint perventuri, adsumturos se interim quæ placent. Sed ita in periculum excæcati ruunt. Frigida vero aqua blanda & lenis est, roborat viscera, & omnia depurat, hinc a Græcis & Romanis fere pro panacea habita est. Si ea vellent contenti esse sani juvenes, vix unquam in acutos morbos inciderent. Quoties siccitas peccat, aut bilis, aut acidum abundat, aqua optimum medicamentum est; & frigida quidem melior calida, quæ sensim, parco hausu in corpus prius refrigeratum ingeri debet.

Cursu exercitata] HERODOTUS causam maximæ longævitatis æthiopum *μακροβίων* videtur ponere in aqua, quam adeo levem bibunt, ut in ea ligna fundum petant. Utrumque etiam nostro ævo verum est.

1042. Si vero potus requiritur simul eo scopo, ut calefaciat, in motus stimulet, & attenuet, tum prosunt cerevisiæ coctæ, fermentatæ, ad defœcationem usque tantum asservatæ, ut & vina limpida, fragrantia, grata. Sed & illorum delectus, copia, usus, determinatur per conditiones assumturi.

1042. *Stimulet*] In gaudiis publicis. Ipſe ſolebat ſubinde gaudia curis miſcere SOCRATES, neque *ſympoſia* detrectabat. Hæc omnia neceſſaria ſunt ſcitu, ſæpe enim Magnates quærunt ex medico, quid filio meo ſuades, quid filiæ, pro valetudine gubernanda, ex conſilio tuo pendebunt. Tum ſemper ſimplicia præſcribere oportet.

Cereviſiæ) Quæ in hydrope & leucophlegmatia ipſi vino præſtat, meraciſſima nempe, ut ale Anglorum, ejuſque ſimiles.

1043. Cibi minime pingues, & potus aquæ, firmiſſima reddunt & fortiſſima corpora.

1044. Corporis Motus ad primum uſque exortum leniſſimi ſudoris, vel uſque ad ſenſum incipientis laſſitudinis, poſt initia coctionis, cum ſenſu levitatis, optimus eſt. Unde & Quietis regula pendet.

1044. *Motus*) Robuſtiſſimi milites gregarii ſaluberrimam vitam vivunt, atro ſuo pane (ammunitions-brodt) contenti, & fluminum lympha, nam ex tribus quatuorve aſſibus non laute vivitur. Homines vero lautiori vitæ adſueti hos labores minus tolerant, anhelant continuo & deficiunt. Sed omnes pariter mortales a nimiis laboribus exhauriuntur, & pereunt ante diem. Ex mille ruſticis, qui manu ſua victum quærunt per duriſſimos labores, pauci omnino ſexageſimum annum adtingunt, dudum fracti nimio labore. Literati vero homines, qui contrario modo deficiunt, nunquam deberent ad menſam ſe conponere, quin per horam antea corpus exercuiſſent, & expurgaſſent, ſecuti LEONIDÆ conſilium. Sed quieſcunt & ſedent perpetuo, & rariſſime ad magnam ætatem perveniunt, uti ex diariis conſtat.

Initia coctionis] Quando ventriculus nimis plenus eſt, tumet, & poſt aliquot horas etiam magis tumet; tunc motus major nocet.

1045. Somni tempus, quando corpus ſanum torpet. Optima ejus menſura agilitas corpori, dum evigilat, nata.

1045. Somnus diuturnior continuo caput adgravat. An admitti debeat a cibo, quæritur. Vulgo negant, ſed receptam opinionem pridem ſuo exemplo refutavit FELIX PLATERUS; cum Princeps Badenſis in colloquio medicorum interrogaret, an præſtaret ſomnum poſt prandium capere? an *ante* cibum ſalubrius dormiretur? Omnes medici cum ſchola ſalernitana ſomnum pomeridianum damnabant. Solus PLATERUS, tunc ſeptuaginta annos natus, pro ſomni a cibo innocentia ſe ipſum teſtem dedit, qui per tot annos abſque mor-

bo vixiſſet, cum tamen nullam diem abſque ſomno meridiano clauſiſſet. Ipſa natura docet, quæ ſomnolentiam poſt cibum in omnibus animalibus facit: Qui legere volunt, nictitant, obdormiſcunt, neque quidquam boni faciunt; præſtat quartam horæ partem ſomno dare, tunc reddita alacritate ad labores redire.

1046. *Omnia* medicamenta, vel evacuantia, vel acria, *cujuſcunque* tituli, vitanda omnino ſunt.

1046. Medicamenta non debent adhiberi a ſano homine, qui medico non egeat. Si vero Princeps a medico ad umbram morbi remedium petierit, non credunt reſponderi poſſe, eum medico non egere, timent ſe gratia exciſuros: ergo habeant rcana magniſona, quæ nihil juvent, & ne noceant quidem.

1047. Sed purgationes cutis externæ per frictiones, loturas, balnea, fomenta, natationes, deterſiones, egregie proſunt.

1048. Animi autem affectus, non ſunt omnino ſupprimendi; ſed neque excitandi nimis: torpor enim oritur, *vel circulationis perverſio*. Spes, & deſideria, corpori ſaluberrima deprehenſa ſunt.

1048. *Supprimendi*) Ita enim vita abſque igne eſt & ſale. Nimis vero vitam conſumunt, & liquidum nerveum diſſipant.

Spes] Exſpectatio boni deſiderati, cum ſpe certiſſima, eſt dulciſſimus omnium adfectuum, & ipſa poſſeſſione amabilior. VERULAMIUS monet, nunquam ſibi plene ſatisfaciendum eſſe, ſed relinquendum aliquid, quod optes. Senes eruditi inſtar lapidum vivunt, quando ab objectis ſtimulari deſierunt.

ΠΡΟΦΥΛΑΞΙΣ.

1049. PRæcaventur morbi, dum, ſimulac adfuturorum ſigna deprehenduntur prima, ſtatim occurritur eorum cauſis.

1050. Primaria vero remedia prophylactica morborum brevi orıturorum ſunt profecto hæc; abſtinentia, quies,

quies, potus aquæ calidæ, deinde blandus & aliquamdiu continuatus motus uſque ad initia lenis ſudoris, tum poſtea ſomnus largior corpore bene tecto : his enim craſſa diluuntur, laxantur vaſa, excernuntur noxia.

1050. *Abſtinentia*] Non ab omni cibo, ſed ab eo, qui notatu dignas mutationes infert aeri, aut duro. Sæpe abſtinentia, modico motu, dilutione, morbi interni graviſſimi præoccupantur, qui poſtea curari nequeunt. Aquoſa corpus laxant, levi exercitio mobile fit, maxime ſi levis ſudor acceſſerit, deinde ſomno pacatur. Hæc conveniunt, quoties corpus nobis gravius videtur, atque inde ſcitur, perſpirationem Sanctorianam deficere. Cave vero des tunc vomitorium, vel venam ſeces *par precaution*, neſcis enim quid agas, & materiem expellis nondum coctam, naturam vero turbas & debilitas.

1051. Neque eſt aliud, quod plus defendit corpora contra vim cauſarum externarum, quam ſiquis verno tempore tarde minuat veſtimenta hyberna, rurſumque cito augeat æſtivas veſtes autumnali tempore.

1051. *Veſtes*] SYDENHAMUS obſervat, inter centum homines, qui morbis autumnalibus [pleuritide, peripneumonia, catarrhis] corripiuntur, pauciſſimos eſſe, qui morbum non debeant veſtium mutationi, iiſque nimis frigidis, nunquam juſto calidioribus. Caute HORATIUS,

Matutina parum cautos nunc frigora mordent.

1052. Eodem etiam facit quam plurimum moderamen diætæ ſimplicibus deſcriptum & paucis regulis his: æſtate conducit victus levis, mollis, laxans, humidus, lenis, ex oleribus, fructibus, lacte, *juſculis*; cum potu copioſo aquoſo, vel admodum diluto; & cum motu corporis leniore, vitato omni violentiore.

Hyeme prodeſt victus gravis, durus, ſiccus, aromate vel ſale acrior, caro aſſa, panis plus coctus; cum

potu parciore vini meraci; & cum motu corporis validiore plus exercitato.

Vere, & Autumno, victus moderandus media quasi inter æstivum & hybernum temperie; considerando simul, in quodnam horum temporum plus, minusve, inclinaverit.

1052. *Moderamen*] Nullus admitti debet cibus qui facile putrescat, multum bibere oportet vini aqua diluti. Hyeme vero paucior & meracior potus convenit.

Laxans] Natura providens videtur hanc dietam ipsa nobis præscripsisse: dum æstate carnes jussit citissime putrescere, ne adeo frequenter iisdem uteremur, fructus vero horæos uberrime provenire voluit, eosque replevit tum aqua, quæ æstum temperaret, tum acido sale, qui putredini resisteret.

Hyeme) Has regulas HIPPOCRATES sanxit, tum DIOCLES in epistola ad ANTIGONUM.

DIÆTA AD LONGÆVITATEM.

1053. CORpus bene sanum per actiones a vita sana inseparabiles sensim ita mutatur, ut fibræ minimæ rigidissimæ fiant, vascula autem tenuissima concrescant in fibras concretas, & humoribus non pervias, vasa majora durescant, arctenturque, omnia autem simul contrahantur, compingantur, concrescant sibi invicem, unde siccitas, immobilitas, imminutio senilis. Hinc vasculorum minimorum munera destruuntur, humores in iis stagnant, lentescunt, coalescunt inter se, & cum canalibus propriis, adeoque subtilissimi deficiunt, coctio debilitatur, reparatio deficit, crassiores per sola majora vasa lenti decurrunt, & vitam solam absque animalibus actionibus sustentant, unde tandem mors senilis per has mutationes accidit inevitabilis, & ex ipsa Sanitate sequens.

1053. R*igidissima*) Saniissimus homo, quo diutius vivit, eo fit rigidior.

Tenuissima] In infantibus recens natis nullus humor magis abundat, quam nerveus, neque ullus

lus in ſenibus magis deficit : his autem venæ turgent ad oculum, ex abundantia humorum craſſiorum.

Contrahantur] Senes rugoſi fiunt, neque cutis extenditur ſuper carnes, gracileſcunt iidem & tenues fiunt; hic maraſmus ſenilis eſt.

Imminutio) Qui in juventute proceriſſimum corpus extulerunt, nunc maxime minores ſe ipſis & curvi redduntur: quod olim HIPPOCRATES vidit. Homo octogenarius fere una tertia parte minor fit ſe ipſo, quando quinquageſimum annum nondum ſuperaverat. Cauſa eſt in deſtructione ſpatiorum inter vertebras mediorum, a DUVERNEYO obſervata, & in coalitu earumdem vertebrarum immediato, unde ſpina tota incurvatur.

Animalibus] Hæ enim peraguntur per vaſa ſubtiliſſima, quæ omnium prima occalleſcunt. Inde illæ querelæ BARSILLAI, cum a DAVIDE ad regiam menſam invitaretur. Inſpice ſenum oculos, adtende ad auditus organa, vide quam omnia debilia ſint.

1054. Quæ igitur citior accidet, ſi actiones vitæ ſanæ violentiores fuerint; tardior, ſi moderatiores. Atque in moderamine juſtæ hic mediocritatis videtur promitti longævitas poſſibilis arti, maxime ſi hygieine & prophylaxis conſpirant ita in ſuos effectus, ut non turbent huncce ſcopum; cuncta fere huc redeunt, ſi collecta erunt.

1054. *Motus nimius*) Et a teneris adſuetus, frangit corpus & præcocem facit ſenectam; hinc doleo quando infantes ante tempus a parentibus ad labores video cogi. Motus vero juſto parcior cruda adgerit, ut copia humorum non motorum corpus inundet. Ergo menſura obſervari debet, ut ſatis moveamur, ne cruda colligantur, non vero adeo, ut diſſipentur cocta. Hanc mediocritatem ſcimus nos obſervare, quando corpus per plures annos manet æque grave. Quando ponderoſius fit, tunc motus deficit: quando levius, tunc excedit.

1055. Debent corpori conciliari omnes illæ conditiones, quæ explicatæ ſunt (885.), quantum ulla arte id obtineri poterit. Actiones corporis ita inſtituendæ, ut reparatio perditi, aſſimilatio aſſumti, incrementi requiſiti terminus, fœcis expulſio, blande, lente, aſſiduo, fiant: unde labor moderatus, aſſiduus, ad initia leviſſimæ laſſitudinis prodeſt; in pueritia levior,

ſen-

ſenſim increſcens cum aucto robore corporis, rurſumque cum ſenio diminuendus ſemper. Vita interim varia omni fere ratione; præprimis in agricultura.

1055. *Aſſumti*) Non debet plus nutrimenti adponi, quam perditum eſt, neque minus.

Expulſio] Non opus eſt purgatione, nam homines octogenarii reperiuntur, qui nunquam alvum medicamento duxerunt, neque ideo fæces congeſſerunt. Si vero neceſſe habueris alvum mollire, id efficere poteris aucto potu, diminuto cibo, vel omiſſo prandio, & motu ante paſtum paulo majori. Hæc naturalis eſt purgatio.

Robore) Ita poteſt corpus ad annum quinquageſimum uſque robuſtum conſervari. Tunc neceſſe eſt minuere labores, niſi corpus velis exhaurire, ut quondam in amico ſuaviſſimo vidi. Obliviſcatur curarum ſenex, fruatur innocente voluptate, & corpus moderate exerceat.

1056. Animæ operationes eligendæ illæ, quæ ſingulari genio uniuſcujuſque maxime ſponte placent, hæ autem ipſæ ita dirigendæ, ut, moderatione ſervata, ſpiritus nec torpeant quiete, nec diſſipentur, aut rodant, per nimios motus. In pueritia animi contentio acrior prohibenda, ſenſim plus exercenda, in ſenio ſenſim magis, magiſque, moderanda. Occupationes ſæpe variatæ.

1056. *Genio*] Viſi ſunt aliqui quaſi reviviſcere, quando poſt exoſum aliquod ſtudium, ad quod coacti acceſſerant, ad aliud ſibi acceptius, & naturæ ſuæ adfinius dimittebantur.

Variatæ] Idem objectum frangit animum: varietas recreat. Ergo ab exquiſitiſſimis contemplationibus mathematicis oportet ad poeſeos delicias tranſire, & a medicis meditationibus ad hiſtoriæ flores deſcendere. Optime VERULAMIUS „ſpiritus non debent cum vaſis per quietem concreſcere, ſed neque diſſipari, neque denique vaſa adrodere.

Acrior] Vidi puerum pene omniſcium, monſtrum eruditionis: ſed vix ad annum decimum quintum pervenit. Vidi doctiſſimum juvenem, qui diu noctuque ſtudiis incumbebat: anno ætatis decimo nono abſque morbo conſumtus occidit.

1057. Cibi ſimplices, ſicci, duri, tenaces, difficilius putrefaciundi, non acres; ex Vegetantibus panis, ra-

radices, fructus auſteriuſculi; ex Animalibus carnes macilentiores ſalitæ, aut piſces ſic præparati, maxime annoſiores, ſe probaverunt. In pueritia lac, ſenſim panis, dein reliqua danda eo firmiora, quo plus crevit robuſta ætas, in ſenio ſenſim redeundum ad victum pueritiæ.

1057. *Pueritia*] Hoc nemo melius docuit, quam proprio exemplo ALOYSIUS CORNARUS.

Senſim] Pueri naſcuntur abſque ullo dente, ne ubera matris lædant; poſtea dentes naſcuntur, ſed minime firmi, ut unice mordere panem & ſenſim adſueſcere poſſint. Deinde & hi dentes decidunt, renaſcuntur firmiores alii, poſtremi vero firmiſſimi prodeunt, ut anno 25. dura quæque ſubigi queant.

1058. Potus aquæ bonæ, frigidæ, parcus, ſoli ſiti, dilutioni, temperiei inſerviens, maximis laudatur effectuum exemplis; cereviſia, & vinum, matura, pura, blanda, admittuntur moderato uſu, nimia valde nocent. *In pueritia lac, ſenſim dilutius, deinde aqua in robore ætatis, in ſenectute vinum molle, edentulum.*

1058. *Robore*) Præmaturam mortem, in ipſo ætatis flore, non marti, ſed vino, & certamini bacchico debuit ALEXANDER

Edentulum] Non acre, neque meracum, uti vulgo ſolent commendare, nam corpora ſenilia aliunde ſiccantur, hinc lente irrigari debent, non obrui. Sapienter SOCRATES, quando pincernæ inperabat, ut parum ſibi infunderet, ſed quoties luberet: nam imbres deſtruunt, ros reficit.

1059. Interim abſtinentia ſumma, diætæ accuratiſſimæ, exſiccantes, emaciantes, rariſſime *interpoſitæ*, mirifici uſus.

1059. *Abſtinentia*) Quando lues venerea Hiſpanis & Italis primum incubuit, nondum nota efficacia argenti vivi, adhibebant medici exſiccantem diætam, ex pane bis cocto, uvis paſſis, & copioſiſſimo decocto ligni guajaci. Ita omnem in toto corpore pinguedinem conſume-

mebant, luemque ſanabant, cujus in pinguedine ſedes eſt. Hæc ipſa curatio nunc mercurio optime & excitata ſalivatione obtinetur, qua præterea totum corpus quaſi rejuvenaſcit. Melancholicus homo, ex primaria ſtirpe ortus, perſuaſerat ſibi, adhærere ſibi aliquod veſtigium peccatorum juventutis, neque patiebatur ſibi hanc opinionem eripi. Incepit interpellare medicos de ſalivatione excitanda, invenit ultimo, qui inprudentibus votis adnuerent, expertus eſt ſemel iterumque vim mercurii, & ſanata lue imaginaria, ſaniſſimus ad octogeſimum annum ætatis ſupervixit, cum ex minime longæva familia natus eſſet. Hac enim operatione fundunitur omnes humores, & profligatur, quod maligni ineſt, exeuntque de corpore, adjuvante bona diæta. Quando vero in corpus exhauſtum continuo nimia vis cibi ingeritur, tunc in locum humorum expulſorum renaſcuntur alii pejores, & toti corpori nocetur. Primus VERULAMIUS obſervavit, ad longævitatem facere medicamenta, quæ omnes humores conſumunt: ſed oportet viſcera adeo fortia eſſe, ut ex ingeſtis cibis bonos humores facere poſſint. 1732. Purgare corpora, quibus vides expurgatis humores eliminari, imprudentis eſt. Cum malis enim humoribus vivere poſſunt, cum nullis non poſſunt.

* 1059. Increſcente ſenio introductio nutrimenti per appoſita externa, halitu, fotu, balneo, clyſmate, unguento, fiet.

* 1059. *Fotu*) DAVIDIS exemplo, qui vigore omni per ſenium exſtincto, nulla ratione calefieri poterat. Ergo ſuaſerunt medici, ut virginem pulcherrimam & ſaniſſimam, concubinam haberet, cujus conſortio reficeretur: & videtur conſilio eventum reſpondiſſe. Potuerant foco ſtructo Regem calefacere, ſed prudentiores medici vapores ſanæ virginis in uſus emarcidi corporis adhibuerunt, abſque ullo metu, decrepitaturorum iniculorum, quos antiqui cineres dudum obruerant. Vidit SYDENHAMUS, ſanari horrendos dolores iliacos, ſolis canibus vivis junioribus ſuper nudum ægri abdomen inpoſitis. Ita enim ex ſano corpore exhalantes maxime volatiles particulæ in corpus ægrum ſe inſinuant: ſed in ſomno maxime, quo tempore corpus laxiſſimum promtius inbibit.

Unguento) Quando oleum jaſmini, ligni rhodii, roſarum & ſimilia ſub ægri nares offeruntur, ut benigno vapore vires deſtructæ cerebri perpetuo refocillentur. Fama vetus eſt de DEMOCRITO, quem ſoror per triduum ſolo recentis panis vapore ſuſtentavit, ne inter ſolemnium ceremoniarum tempus exſtingueretur.

1060. Aer purus, campeſtris, montanus, ut & umbroſus in ſylvis, tum quoque inſulanus, frigidior, laudatur hic præ cæteris.

1060.

1060. *Montanus*) DAVID juſtis hominibus promittit habitationem in monte Domini. Hanc phraſin interpretatur HELMONTIUS, longævos victuros in monte optimo, qualem Orientales montem DEI vocaſſe poterant. Certum eſt in præalto monte promontorii bonæ ſpei ædiculam ſibi ſtruxiſſe batavum hominem, ibique ſupra totius coloniæ memoriam vixiſſe in viridiſſimo ſenio. Etiam campeſtris aer laudatur, ventis nempe libere perflatur.

Umbroſus] Homines in ſylvæ hercyniæ duriſſimis & nudiſſimis montibus, cum aſperrimo victu, vivunt ad annum centeſimum quinquageſimum.

1061. Excretio craſſi circa ſenectutem tutiſſimis juvanda, iis nempe, quæ magis excitent fibras, & ſolvant fœces; ubi crocus, ſal, gummi aromatica, præcipua ſunt cum melle, & molliori vino.

1061. *Excretio*] Talia exhibere oportet, quæ fæces educant, corpus non ſolvant; vires enim naturales excernentes roborandæ ſunt non frangendæ.

1062. Mutationes fere radicales humorum per reſolventia, horum dein excretiones ſuccedentes, ut ſunt receptæ curationes per virtutem argenti vivi, aut per decocta attenuantia, exſiccantia, ſudorifera, ſæpe diſponunt corpus quam optime ad expulſum veteraſcentis, & inſtaurationem novæ vitalis materiæ, unde prudens Ars per has ad vitam longam ducit.

1062. *Inſtaurationem*] Quando vir toroſus, cujus corpus centum libras pendet, obeſum corpus mercurii ope conſumſit, tunc lactea diæta, paulatim, intra non multas ſeptimanas vires recipit, & corpus ſuum ad longævitatem efficaciter præparat.

1063. Vapores, fotus, inunctiones, balnea, clyſmata, ex odoratis ſuavibus, lenibus, lacte, jure carnium, oleo, animalibus vivis, ariditatis ſenilis egregia remedia, mortis remoræ, vitæ longæ auxilia, in juventute nocent.

1063. *Lenibus*] F. HOFMANNUS demonſtrat, ex acidulis, leni calore adhibito, exhalare limpidam aquam nullo fere odore, aut ſapore, aut colore conſpicuam, ſed concentratam habentem aquæ medicatæ potentiam, & adeo ad augendas vires efficacem, ut nihil ſit ſupra. *Hujuſmodi* lenis, ſed gratiſſima ſimul & reficiens facultas in lacte eſt.

Vivis] Tyranni aliqui regionum barbararum ſæpe ſibi vitam prorogaverunt, lepramque ſanaverunt adhibitis balneis ex ſanguine ſaniſſimorum juvenum. Mitius remedii genus paratur ex lacte humano recenter mulcto.

Remoræ) Poſt quinquageſimum annum jam declinant corpora, ergo cavendum, ne præſidia juventutis in viridi ætate conſumas per potus ſpirituoſos, venæ ſectionem. Ex quinquaginta hominibus, qui ſpirituoſis abutuntur, vix unus eſt, qui quinquageſimum annum ſuperet.

1064. Sed tamen ex dictis (1053. ad 1064.) conſtat illa, quæ corpus vaſtum, durum, conſtans, ætatis patiens, reddunt, & morbos validos arcent, plerumque vividiſſimæ mentis aciem per rudiora organa hebetare, impedire. Nec ideo auxilia perfectiſſimam ſanitatem generantia cauſæ ſunt, vel auxilia, procurandæ longævitati.

1064. *Perfectiſſimam*] Summa enim mobilitas, quæ ad perfectiſſimam ſanitatem requiritur, nimis cito corpus deterit.

Rudiora] Qui corpus nimium curant, hebetant mentem: qui vero nimium ſtudiis incumbunt, corpus invalidum reddunt. Vividæ illæ agitationes mentis & corporis non permittunt corpori, ut duret. Hæc confirmantur per hiſtorias hominum longævorum.

1065. Vaniſſimæ autem jactantiæ, nulla vera ratione, nec experimentorum fide, firma promiſſa ſunt, quæ in hunc ſcopum commendantur; ſcilicet uſus Entis primi Cedrini Helmontiani; Elixiris proprietatis *Paracelſi*; Tincturæ Phyſicorum Adeptis laudatæ; Entis primi ex metallis, foſſilibus, animalibus, vegetantibus; Purgationis repetitæ per Hellebori nigri folia; Spiritus ſulphuris per campanam; Spiritus florum roriſmarini; Virtutis attrahentis Spiritus ex ſano corpore Juvenis ut in Artephio; animalium longævorum,

aut

aut ſæpe iterum renovantium partes ; ſigillatorum planetarum vitam producentium.

1065. *Cedrini*] Adepti plurima commentati ſunt de longævitate, & tradiderunt tales ſententias, quas ægre aliquis chemiæ non peritus refutaverit. Dicebant, ex vegetabilibus, ex animalibus [ſed hoc minimi pretii eſſe] & ex metallis pariter educi poſſe *Ens primum* ſive ſpiritum Rectorem. Inter vegetabilia annoſiſſima eſt illa Larix, quam Cedrum Libani vocant, neque enim vermes timet, neque cariem, vaſta arbor, quæ in Chelſejano horto (I. G. ſheldoniano oxonienſi] quinquaginta paſſuum ambitum umbra ſua protegit, & continuo creſcit. Hanc nunc arborem ſolam ex arboribus Paradiſi ſupereſſe credebat HELMONTIUS, neque ullam noviter naſci, [quod falſum eſt, prodit enim ex ſemine ſato], ſed totidem hodie ſupereſſe, quot ante diluvium creatæ fuerunt [& ex iisdem & arcam NOÆ & arcam fœderis factam fuiſſe 1732.) Hujus Cedri ens primum, eductum ope *τοῦ alchaeſt*, & in liquorem lactiformem præparatum, dicebant corpus humanum uſu ſuo æque longævum in ſua ſpecie facere, quam inter arbores cedrus eſt. Verum hæc cedri longævitas facultas eſt ſemini a creatore inſita, neque habitat in humore cedri aut ſpiritu. Nos vero Cedrum non fecimus ſed factam accepimus, neque poſſumus ex ea vim eximere, quæ in idioſyncraſia fundata latet, tam in ſolidis, quam in fluidis partibus.

Proprietatis] Quod proprietatem producendæ vitæ poſſideat. Hoc medicamento fretus, promittebat PARACELSUS, ſe ad annos Methuſalemi victurum, tunc vero deliberaturum, an placeret diutius in vivis manere. Verum non video illos adeptos longævos eſſe. Ipſe PARACELSUS anno ætatis quadrageſimo ſeptimo exſtinctus eſt, HELMONTIUS ſexageſimo ſeptimo, ad eam vero ætatem plebs etiam inter conpotationes pervenit. Solus LULLIUS ſupra octoginta annos natus dicitur a barbaris occiſus fuiſſe, dum religionem Chriſtianam promulgat.

Metallis] Dicebant Chemici, cauſam eſſe, quare aurum ſimpliciſſimum, & idem conſtantiſſimum ſit inter corpora, & a pauciſſimis corporibus erodatur, poſſes vocare ens primum; aut ſpiritum rectorem auri. Hanc cauſam fixitatis concentratam, volebant educere per diſſolutionem auri, deinde ad corpus humanum adplicare, & ſociabilem reddere naturæ noſtræ, & elementis tenuiſſimis radicalibus corporis eamdem inſpirare conſtantiam, quæ in auro eſt, ita corpus vel immortale reddere, vel certe longæviſſimum. Inde illæ laudes auri potabilis. Cauſa erroris eſt, quod omnem formarum ſedem unice in humoribus ponerent : verum cauſa firmitatis auri, eſt in conſtructione ſolidorum elementorum auri. Neque quidquam ſapientius conſilium dederunt, quam ille, qui leporum carnes adſumeret, ut velox fieret curſor.

Juvenis) ARTEPHIUS aliquot exiguos libellos reliquit *de lapide philoſophorum*, egregios certe, quos chemici pro oraculis venerantur,

quia non intelligunt. De hoc viro narrant, eum inveniſſe magnetem ſpiritus humani, tunc eduxiſſe ſpiritum vitæ ex juvene, cui ad hunc finem mori neceſſe fuerit: deinde, cum in provectiſſimum ſenium vixiſſet, vitæ pertæſum hanc tincturam modice volatilem lagenulæ incluſiſſe, ipſum vero ſe in ſepulchrum abdidiſſe, ibi ſubinde aliquid de tinctura vitali naribus haurire, tantum, ut ad vivendum ſatis ſit, ita jam ſupra mille annos vixiſſe. Hoc utique certum eſt, vim ſani corporis poſſe tranſire in corpus effetum. Nam virgines, quæ cum aniculis dormiunt, certum eſt conſumi, vetulas vero melius inde habere.

Animalium] Qualis cervus eſſe creditur : verum carnes cervinæ duriſſimæ ſunt, & nocere potius videntur, quam ad longævitatem præparare.

Hellebori) Hanc plantam *Dauram* vocavit PARACELSUS, quod ad ſcopum n. 1062. idonea ſit, corpus enim ab omni labe purgatum ſperabat longæviſſimum fore. Prudenter hic HELMONTIUS, contra chemicos ſtetit. Nempe oportet artem noſſe, qua corpus exhauſtum novis boniſque humoribus repleas: Ita MEDEA ÆSONEM quidem vetuſtis ſuccis detractis juventuti reddidit, PELIAS autem male periit, quem exhauſtum ſibi ipſi reliquit.

Sigillatorum) Adepti dicebant, in omni creatura CREATOREM feciſſe marem, feminam, & ſemen. In eo ſemine ſcintillulam minimam latere, quæ totam molem dirigat, & faciat, ut hoc ens, neque aliud ex ſemine naſcatur. Hanc ſcintillam a NATURA obſignatam eſſe, tanto firmius, quanto conſtantiorem oporteret vitam eſſe entis, quod ex eo ſemine naſceretur, omnium ergo firmiſſime in auro obſignatam eſſe. Ergo oportere arte chemica ens primum reſolvere, per idem ens, unde concreverit, v. g. ſpiritum rectorem cinnamoni per aquam, tuncque ſperabant medicamentum ſe habiturum, eamdem cum homine firmitatem communicaturum, quæ in auro eſt, cujus ens primum præparaſſent. Ego vero credo, ſi auri firmitas homini conciliari poſſet, æternum quidem fore, ſed perinde uti aurum immobilem. Statuam facerent ex machina.

1066. Neque methodo tamen vel optima vitam in numeroſos adeo annos protrahi poſſe, ut Chemici Adepti ſpem faciunt, ullo modo veriſimile fit : imo ſuis redarguuntur ubique omnes hi experimentis.

1066. *Adeo*] Perpetuum mobile durat, quamdiu ipſa materia ſupereſt, ſe ipſum tamen agendo adterit. Corpus humanum autem ita factum eſt, ut ſe reficiat eodem tempore, quo deteritur : id vero nulla poteſt machina, neque poterit unquam. Verum & ipſum corpus humanum ultimo ſe ipſum deſtruit, omnia enim, quæ in rerum natura novimus, corpora habent principium ſuum, & faſtigium, & declinationem, neque naturæ curſum licet invertere. In Britannia viſus

eſt

eſt homo provectiſſimæ ætatis, qui centeſimum & quinquageſimum annum ſuperavit vivendo, neque nota ſunt certa exempla hominum, qui noſtro ſeculo ad majorem ætatem pervenerint. Sumatra & Java dicuntur ſenes alere ducentorum annorum. (130. 149. 1732.) Caroli M. armiger, cui nomen faciunt Johanni de Temporibus, dicitur tercentis annis vixiſſe, & intus melle extus oleo corpus conſervaſſe: Hæc tamen hiſtoria fabulam ſapit, quis enim teſtis fidem fecerit de remotis ſeculis? neque enim ulli ſodales tali ſeni ſuperſunt: & non ſine magno labore a CAROLO II. Britanniæ R. effectum eſt, ut illius ſeſquiſecularis ſenis, nomen PARRY, ætas adſereretur, neque forte effectum fuiſſet, niſi certo anno in archivis teſtem fuiſſe repertum eſſet, cum ex legibus Regni notum ſit, ante definitum annorum numerum non potuiſſe pro teſte admitti. Hic Leidæ homo vixit, qui ſeculum decimum ſeptimum naſci viderat, & finiri, ſemper ſaniſſimus: Interrogatus, quibus artibus ad tantam ætatem perveniſſet, ſolebat reſpondere, ea methodo, quam nolis imitari, moderatione & ſobrietate.

ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

1067. ULtima hæc pars Inſtitutionum Medicarum docet præcepta generalia, quæ tradunt quomodo in ipſa curatione ægrorum Medicus abſolvere queat quatuor hæc munera: 1. conſervare vitam. 2. tollere cauſas morbi. 3. auferre ipſum morbum. 4. abigere effectus morbi præſentes.

1067. HÆC ars docet regulas, quarum uſu medicus prudens detegit, quid ſit faciendum, ut vitam conſervet, morborum cauſas inertes reddat, & morbum, ejuſque effectus tollat. Et de hac parte artis medicæ voluerunt Academiæ fundatores, ut in examine candidati rigidiſſime explorarentur.

1068. Ut quatuor hæc (1067.) perficiantur, corpus ægri arte mutari debet; quare requiruntur *inſtrumenta*, quorum applicatorum efficacia *mutationes* neceſſariæ his peragendis excitentur; *illa autem* vocantur Auxilia, Remedia Juvantia, vel Medicamenta.

1068. *Medicamenta*) Sunt inſtrumenta ſive corpora phyſica, per quæ adplicata corpori, medicus corpus ita mutat, ut ſanum fiat ex ægro.

1069.

1069. Hæc autem remedia ſunt applicanda unicuique ægroto ſinguſari ita, ut in eo fiat mutatio neceſſaria (1068.); quare Medicus ſcire debet primo quidnam in eo debeat mutare, atque deinde quibus auxiliis ad hæc uti; ideoque & noſſe debet effectus, qui ab applicatis *his* in hoc ægro ſequuntur; quæ ambo tantum *poteſt* diſcere ex iis, quæ in hoc ægrotante ipſi *innoteſcunt* ita certo per ſenſus, aut per accuratum ratiocinium, ut inde perſpiciat actionem quæſitam, & auxilia.

1069. *Applicanda*] Medicus ſcire debet, quid mutare oporteat, & per quænam media, & qua methodo. Debet noſſe effectum medicamentorum, nihil enim auderet moliri, niſi prævideret, quid ex curatione ſua ſecuturum ſit. Ars enim tota verſatur circa futura, quod ipſum eam difficiliorem reddit.

Ægroto) Hæc ſigna debent ab ipſo præſente ægro peti, non ex generalibus inſtitutionibus medicis: nam iſtæ, quando ad ſingulares caſus adaptantur, fallunt ſæpe. Sit caſus, qui indicet emeticum, poterit fieri ut datum hominem occidat, ſi medicus ad idioſyncraſiam peculiarem ægri animum non adverterit. Dantur enim, qui a vomitorio medicamento continuo convelluntur.

1070. Ipſum illud, quidcunque demum ſit, quod ſic deprehenſum in Ægro mentem Medici ita inſtruit (1069.), vocatur Indicans; ſed intellectus Indicantis in Medico natus appellatur Indicatio; Id vero, quod cognoſcitur agendum, dici ſolet Indicatum.

1070. *Indicans*] Eſt conditio phyſica in corpore humano præſens præterita, futura, ex qua diſco, quid in præſente caſu agere oporteat vel nunc maxime vel in futurum.

Indicatio] Notitia indicantis, ſive eorum cognitio, quæ ex cognitione indicantis, & nunc & in futurum agere oportet.

Indicatum) Id quod ſecundum leges artis, ex notitia indicantis, & indicationis, agere nunc oportet, & deinde oportebit.

1071. Indicans (1070.) proinde poterit eſſe omne id, quod cognoſcitur in Ægro, vel circa eum, præſens,

ſens, præteritum, futurum, ita, ut hanc cognitionem (1069.) pariat; quare id ipſum multiplex invenitur.

1071. *Circa*] Non tantum in ipſo ægro, quod methodicorum non bonum conſilium fuit. Nam indicatio petitur ex omni, quod ſcitur poſſe in ægrum aliquid agere. Sit æger, qui ex variolis decumbat, & pone me ſcire poſſe ex aſtrologicis aut phyſicis, craſtino die ingentem æſtum futurum, deberem utique ex hac obſervatione, utcunque aliunde petita, diſcere quid agendum ſit, ut prævertatur noxa, quæ alioquin ex hoc æſtu ægro imminet.

Præteritum] Si noverim ægrum alcohol copioſe adſumſiſſe, inde diſco, quid mihi faciendum ſit.

1072. Tamen omne id (1071.) revocari poteſt 1. ad vitam in Ægro ſuperſtitem, ejus cauſas, naturam, ſequelas, gradus. 2. ad morbum in eo præſentem, ejus cauſas, indolem, ſequelas, ſymptomata.

1073. Etenim ex omnibus his (1072.) diſcit Medicus 1. quid ſit agendum, ut ſervetur vita præſens; ut reficiatur labefactata; ut illa tollantur, quæ vitam deſtruere, vel imminuere, poſſent. 2. quænam ſint eligenda huic operi inſtrumenta, quomodo hæc adaptari, applicari, certo ordine, & tempore, debeant.

1074. Illa tandem pars Therapeutices, quæ tradit regulas, quarum demonſtratione deteguntur Indicantia (1070.), & Indicata (1073.), vocatur Methodus Medendi. Cujus jam ſequitur breviſſimum compendium.

METHODUS MEDENDI.

1075. IN omni Ægro vita ſupereſt, tum cauſa vitæ, ejuſque effectus; vocantur hæ Res Naturales, res ſecundum Naturam, & ſæpe Natura ipſa.

1075. ÆGri Vita perfectiſſima eſt facultas omnium actionum naturæ : vita vero morboſa eſt facultas exercendi aliquas functiones humanas, quæ in ægro homine ſupereſt.

1076. Quum vero vita ſemper agat, erunt in Ægro ſuperſtites aliquæ actiones, quæ & ſanitatem prius comitabantur, & ideo poſſunt cenſeri reliquiæ ſanitatis prioris, effectuſque vitæ præſentis, quæ nomine Virium donari poſſunt.

1076. *Agat*] Morbus ſemper ſeipſum ſanat. Nam morbus eſt illa vita inperfecta, quæ de perfecta ſupereſt. Hanc ipſam *naturam* vocavit HIPPOCRATES, alii vires, nempe potentias generandi motus.

1077. Quæ rite examinatæ deprehenduntur pendere a motu humorum per vaſa ſuperſtite; qualiſcunque ille fuerit.

1078. Ille autem reductus ad minima poſſibilia, ſaltem adhuc ponit circularem motum humorum per cor, pulmones, cerebellum; in quo conſiſtit ergo vis minima vitæ; quæ etiam variis gradibus augeri inde poteſt.

1078. Hinc intelligitur vita minima. Homo in ſyncope jacet, vix perficitur ſanguinis circulatio, cor tamen hactenus palpitat, nondum adeo mors eſt. Adſpergite faciem frigida, augebitur elaſticitas vaſorum, hinc ſuſcitatur ſanguinis motus & æger ad ſe redit. Vita vero maxima eſt calor auctus, a violento motu, aut in febrili pulſu.

1079. Patet quidem evidentiſſime hæc (1075. ad 1079.) Medico deprehenſa, & cognita, in ægro, requirere ſui conſervationem, atque reſtitutionem in integrum. Quæ cognitio etiam appellatur Indicatio Vitalis, vel Conſervatoria.

1080. Cauſa cognita morbi indicat correctionem, vel ablationem, ſui. Cenſetur cauſa prior effecto, ideo-

ideoque indicatio hæc vocatur προφυλακτικὴ, vel Præſervatoria, utpote eradicatione cauſæ morbum futurum prævertens.

1080. *Cauſa*] Tunc non quidem ipſum morbum curo, nam cauſa, certe ordine cogitandi, effectu prior eſt. Sed prævideo, quid eventurum ſit, ex iis, quæ nunc præſentia adſunt, & noxam inde orituram occupo. Hoc vocamus præcavere morbum.

1081. Morbus vero ipſe perſpectus indicat ſublationem ſui. Quæ indicatio vocatur Curatoria, vel θεραπευτικὴ.

1082. Symptomata denique cognita, ſi dant plus periculi, vel moleſtiæ, quam ut curatio eorum queat differri eouſque, donec morbus, unde pendent, ſanatus ſit, indicant ſui mitigationem, & curationem ſingularem; diciturque hæc Indicatio Urgens, vel Mitigatoria, aut Palliativa.

1082. *Palliativa*] Curanda eſt febris ardens: ago in ipſam cauſam morbi, ſive adtritum nimium, ex quo ſecuturam gangrænam prævideo. Hæc ſanatio poteſt pro prophylactica haberi. Quando vitam victu ſuſtineo, dicitur curatio conſervatoria. Si vero inde tanta hæmorrhagia oriretur, ut mortem inde metuerem, deberem tunc omnia relinquere, & admovere vitriolum, ut effluxus ſanguinis reprimeretur.

1083. Unde jam conſtat non poſſe indicari bene agenda, & actura, niſi cognita prius Vita, hujus cauſa, ſtatu, viribus, effectis; tum & perſpecto prius morbo, ejus cauſa, ſtatu, viribus, effectis.

1083. *Vita*] Si nihil medico agendum eſſet, quam addere aliquid, aut auferre, tota quidem ars per ludum diſceretur. Sed & apponendo noceri poteſt, & removendo: & in eodem morbo, diverſis temporibus, ægri ejuſdem vel eodem tempore ejuſdem morbi in diverſis hominibus alia & alia curatio requiritur. Ergo oportet diſtinguere, quid nunc noceat, quid nunc proſit. Nunquam quidem eo empiricus pervenit. Medicus, omnia ea doctus, quæ noſtro

ſtro ſeculo ſciri poſſunt, poteſt æque firmiter & confidenter de rebus a ſe geſtis reſpondere, ac juris conſultus rationem actionis ſuæ ex Digeſtis dare didicit. Vulgus autem medicorum, præ oſcitantia, vel ex oppreſſione nimiorum laborum, errant quotidie. Ita ipſe Ego, cum ſim homo occupatiſſimus, ſæpe video ex poſtliminio ME temere & negligenter egiſſe, idemque fatebuntur de ſe ipſis, quicunque curationes ſuas ſcripto conſignant.

1084. *Item indicari prius quid agendum ſit, deinde autem per quæ, qua doſi, conditione, tempore, ordine,* &c.

1085. Quum vero omnia hæc (1083.), ſingula ſint in uno, eodemque, ægro, ita ut ſingula quæque ſingulare quid indicent agendum, atque etiam dictent ſingularia auxilia adhibenda eſſe, accidit ſæpe, ut unum horum aliud quid indicet, quam quidem aliud, imo quandoque requirat contrarium quid agendum, aut oppoſitum remedium, quam quod requirebat alterum indicans. Hinc itaque nata eſt utilis illa, & celebris doctrina *Indicantis, contraindicantis; repugnantis, permittentis; coindicantis, correpugnantis;* quæ ſane ex dictis facillime intelligitur.

1085. *Repugnantis*) In peripneumonia notha indicat oppreſſio pulmonum, ſanguinis vim inpellentem & infarcientem, & brevi ſuffocaturam: hæ cauſæ indicant venæ ſectionem quæ revellat. Verum repugnat morbi natura lenta, quæ ſanguine ſubtracto augetur. In hujus modi bivio id ſemper præferendum eſt, quod ad vitam magis neceſſarium: Nempe hic mitti ſanguinem oportet, ut avertatur imminens ſuffocatio, & tempus acquiratur pro reſolvendo viſcido. In alio caſu homo vulneratus hæmorrhagiam paſſus, debiliſſimus eſt: medicus obvius commendabit forte potum boni vini, quo vires recuperet, ſed cautior alter monebit, non movendas eſſe guttulas illas ſanguinis, ne redeat hæmorrhagia, neque adeo vinum exhibendum. Tunc idem vulnus indicat contraria. Hoc in medicina maxime terribile eſt. Da vinum, æger ſanguinem omnem amittet: non da, peribit forte per animi deliquium: & tamen ex continuo petendum eſt conſilium, nam in morbis, præſertim acutis, nulla dilatio locum habet.

1086. Quando itaque contingit contraria hujuſmodi (1085.) ſimul occurrere Medico, præſto ſunt Axiomata Medica, quæ determinant quid eligendum ſit ex dubiis, itaque tollunt aliter hinc orituram difficultatem: primaria ſunt.

1. Quidquid indicat in ægro, id petit conſervationem, vel ablationem, ſui.

2. Quidquid in ægro deprehenditur ſecundum naturam, id conſervationem ſui ſemper requirit.

3. Quidquid in ægro deprehenditur contra naturam, id ablationem ſui jubet.

4. Conſtat iis, quibus nutritur, corpus.

5. Similibus conſervanda ſimilia.

6. Cauſa curans per remedia morbos eſt Vita ſuperſtes, & propria cuique temperies; illa deficiente iners medela.

7. Ergo ubi æque urget Indicatio vitalis, & ſimul alia quælibet, erit tum ſemper ſatisfaciendum priori.

8. Sed ubi Indicatio impar ſimul urget, tum ſemper erit ſatisfaciendum maximæ.

9. Juvantia, & nocentia, præcipue indicant:

10. Contraria tolluntur contrariis.

11. Natura gaudet conſuetis, ægre fert inſolita quæque.

12. In maximis malis cito, & ſemel, tentanda ſumma remedia.

13. In mitiori malo ſenſim, & repetendo, danda remedia leniora.

1086. *Naturam*] Maxime ſecundum naturam eſt vis vitæ, neque tamen ſemper conſervanda eſt: quam primum enim aliquid magis urgens contra indicat, minuenda eſt vis vitæ, ut in futurum reſtituatur. Exemplum in Pleuritide notum eſt.

Contra] Ut ſanguis *effluens* ex naribus ſiſti poſſit, vena in alio loco ſecanda eſt.

Nutritur) Id enim omne, quod vocamus nos ipſos, fuit aliud corpus, quod nunc in noſtram naturam *mutatum* eſt. Olim fuimus grano ſabuli minores.

Vita ſuperſtes] Ergo ars noſtra non in morbum operatur, ſed in vita : eam HELMONTIUS archeum dicebat, in eum adeo archeum medicina agit : pone enim liquida humana non fluere, ſubito omnis occaſio medendi ablata eſt. Quamprimum vita amiſſa eſt, nullum *ſupereſt* medicamentum, cum *nullum* in cadaver operetur. Ergo manifeſtum eſt, in contrariis indicantibus ea media oportere eligi, quibus vita conſervatur.

Simili] Sanguis reparatur ſanguine, lac lacte, blanda blandis, acria acribus.

Contraria] Non iis, quæ præſenti morbo contraria opponuntur, ſed iis medicamentis, quorum effectus in futurum cauſæ morbi contrarius eſt. Ergo male hoc dogma PARACELSUS irridet, & HELMONTIUS, quod v. g. homo congelatus occidatur, ſi continuo eum foco admoveris, & e contrario calor vitalis renovetur, ſi aqua frigida ablueris. Non conſiderant, frigus morboſum etiam in hoc caſu debere per calorem conſervari, & remedia, quæ calorem renaſci faciunt, quæcunque demum fuerint, tamen certe frigori contraria eſſe. Quando in febre ardente frigus naturale reſtituere oportet, non ideo aquam frigidam dare oportet, verum talia, ex quibus poſtea refrigeratio ſequatur.

Inſolita] Utinam hæc ubique præ oculis haberemus! In muſæo quidem gubernamus, non in craſi ægri : ex ægro tamen oportet docere, quæ ſint agenda : Non enim omne novum ſemper optimum eſt, ſed id quod naturæ congruit. Qui diu vino adſuevit, etiam in morbo vix poteſt vino integre carere. MITHRIDATES, dum inſidias novercæ timet, antidoto ſuo eam conſuetudinem acquiſivit, ut impune ferret omnia venena eo tempore cognita; quæ denique felicitas ipſi in calamitatem ceſſit, gladio enim ſe confodere coactus eſt, ut triumphum effugeret, nihil proficientibus venenis. Indica mulier ita adſueta fuerat veneno vehementiſſimo, ut exhalaret undique auram venenatam, & per concubitum occidere poſſet amantem, ipſa interim libera vigenſque : hanc occidendo ALEXANDRO deſtinaverunt.

Leniora] Nunquam in parva mole magna remedia adhibere oportet. Hac ratione conciliabantur duo celebres medici Amſtelædamenſes, quorum alter FABII inſtar cunctatoris, omnia timide agebat & ex propinquo : audacior alter urebat, ſecabat, tentabat extrema quælibet. Singuli adhibiti ſæpe negligebat alter, fata præcipitabat alter. Conjuncti vocati dabant optima conſilia, cum phlegma bilem temperaret.

INDICATIO VITALIS.

1087. VItæ conditio cognoſcitur perſpectis ejus Viribus.

1088. Hæ innoteſcunt per effecta in ægro edita.

1089. Quæ ſunt exercitationes ſuperſtites functionum adhuc permanentium.

1090.

1090. Hæ autem ſunt propulſiones humorum per vaſa, & viſcera.

1090. *Propulſio*] Integra vita eſt unice diſtributio æquabilis liquidi vitalis per vaſa omnia. Quando homo, omnibus conditionibus ad vitam conſervandam inſtructus, breviſſimo tempore ſub aqua demerſus tenetur, ſic ut omnia eadem maneant, motus vero cordis & pulmonum deſit, tunc & ſanitas & ipſa vita pereunt una.

1091. In quibus ergo requiritur copia debita humoris apti, & hujus per ipſa vaſa actio continuata.

1091. *Apti*] Ut nempe in humore ad cor ingreſſo ſint partes omnes, quæ requiruntur ad replenda omnia in corpore humano vaſa.

1092. Vaſorum actio unice pendet a contractione illa fibrarum, qua hæ ab humore transfluente diſtractæ, & in arcus diſtentæ, ſe accurtant, in lineas rectas diſponunt, verſus axin ſuæ cavitatis accedunt, humores propellunt contentos: adeoque hæ ſunt proprie vires vaſorum varie determinandæ pro figura illorum.

1092. *Contractilem*] Nequit iſta ſubſiſtere, abſque humorum motu, neque motus humorum abſque elaſticitate vaſorum. Hæc nihil aliud eſt, quam conatus, ut reddant ſe minora, inde vero neceſſe eſt humores promoveri. Neque unum abſque altero poteſt fuiſſe, ſed utrumque neceſſe eſt factum eſse ab EA cauſa, quæ omnia ſimul prævidit: Adeoque corpus humanum non mechanice fabricatum, ſed ab ENTE omnipotente, ſimul omnia faciente, conſtructum eſt.

1093. Patet autem has requirere vim elaſticam, & contractilem, fibræ, quæ renitatur ſuæ *diſtractioni*.

1093. *Fibræ*] LEEUWENHOECKIUS & RUYSCHIUS demonſtrant, vaſa majora conſtare membranis, has habere ſua vaſa, & hanc progreſſionem pergere, donec veniatur ad vas ultimum inter cognita, nempe nervulum.

1094.

1094. Atque ſimul exigunt in majorum vaſorum membranis vaſculoſis influxum humoris tenuiſſimi acti in vaſcula minima nervoſa, & in alia, alterne ad pulſum humorum craſſiorum per vaſa maxima.

1094. *Scopus eſt, ut liquor adlit,* ea copia, & ea qualitate, quæ requiritur ad motus omnes perficiendos: & ut vas elaſticum ſit, motumque, qualis requiritur, liquido inprimat.

CARDIACA, ET DIÆTA ÆGROTI.

1095. QUum vero Cor ſit cauſa princeps omnium illorum motuum, unde Vires Vitales æſtimantur, hinc auxilia indicationi vitali ſatisfacientia jure quodam vocantur Cardiaca, licet ſoli cordi proxime non inſerviant.

1095. HOc nomen datum eſt, non quod in cor immediate agant, ſed ob effectum oblique cordis vires augentem & vitam conſervantem. Latini cardiacæ nomine morbum ſtomachi intelligunt. *Horatius* de avaro, qui præ turpi ſorditie nolebat edere, ait,

Non eſt cardiacus.

1096. Varia quidem hæc eſſe invenies, ſed tamen reduci poſſe, & debere, ad aliquas claſſes; nempe 1. nonnulla reſtituunt in corpore copiam requiſitam humoris ſani, vel illi quam proximi (1091.). 2. alia autem infundunt fibroſæ compagi vires roboratas, atque conciliant iis requiſitam elaſticitatem (1092. 1093.). 3. & quædam augent copiam, & motum humoris nervoſi, ut repletis vaſculis minimis roborentur vaſa tam majora, quam minora (1094.). 4. denique ultima ſtimulant fibras motrices, atque ſic movent vaſa inertia, & humores ſtagnantes.

1096. *Reſtituant*) Homo per vulnus amiſit ſanguinem omnem : morietur utique , niſi ex ſuppeditato alimento novum ſanguinem ſimillimum prioris fecerit.

Vires roborantes) Si humores quidem boni fuerint, defecerit autem elater in corde & arteriis , quieſcent utique humores, & æger vel animo linquetur, vel peribit.

Stimulando] Vis in noſtro corpore inſita eſt inexplicabilis, ut ad applicationem alicujus acrimoniæ ſe contrahant omnia. Si fortiſſimus homo, dum, cum truculentiſſimo hoſte dimicat, guttulam aceti oculo illapſum percipit , neque vitæ certe cupido, nec robur impediet , quin oculum claudat invitus.

Stagnantes) Homo ſub aquis merſus illico extrahatur ; ſi tunc vim adplicuerim, quæ faciat , ut diaphragma contrahatur, redibit ad vitam, qui mortuus videtur. Concutere oportet hominem quam fortiſſime, aerem vero valide per os & nares inpellere, more Afrorum, uti ex M. S. didici, & experimento HOOKIANI ſimili.

1097. Ad primam ergo horum claſſem (1096. 1.). refero liquores, qui ſunt 1. præditi facultate nutriendi corpus ipſius ægri . Et 2. ita præparati prius , ut non indigeant iis motibus manducationis , digeſtionis gaſtricæ , atque inteſtinalis , qui in ægris debilibus , & exhauſtis , vel deficiunt , vel nimis tarde operantur . 3. ex tali materie conſtent , quæ ſponte ſua non putreſcat facile , dum ſcilicet deficit vis expellens ſatis cito, quia debiles jam ſunt actiones viſcerum; aut dum in corpore aſſumtis admiſcetur aliquid humoris morboſi & ſæpe putrefacti , ſaliva , bilis , aliudve quodcunque fuerit . 4. & denique ne ſint talis indolis , quæ ſimilis humoribus in ægroto corpore forte morboſis , eorum malignitatem , ſicque cauſam ſæpe morbi foveat , augeat , ejuſve ſymptomata excitet.

1097. *Non indigeant*] Sæpe actiones adeo debiles ſunt , ut adſumta neque expellant, neque ſubigant, vel humores adeo corrupti, ut etiam cibos inficiant . Si bilis putrida in ventriculo hæſerit, tunc ova, carneſque non convenient, quæ ex contactu putridi putreſcunt. In nidoroſis ructibus obeſorum , ab oleo abſtinere oportet &c. Ea vero danda, quæ recto curſu per meſenterium & vaſa lactea ſanguinem adeant , & abſque præparatione per anguſta vaſa pulmonum tranſire poſſint . Ergo , quando indicatio vitalis urget , percurrere oportet has cauſas, & videndum, quæ nam ſpecies cardiacorum conveniat.

1098.

1098. Tale Cardiacum (1097.) indicatur dandum a defectu virium una cum ſignis exinanitorum vaſorum quibuſcunque.

1098. Sæpe vero *debilitas a ſola plethora eſt : tunc inanitio ipſa* pro cardiaco eſt.

1099. Materies autem ſingularis in hoc Cardiaco requiſita cognoſcitur , ſi Medicus primo noverit accurate indolem propriam humoris vitioſi , qui in ægro prædominans peccat ; tum enim eligenda eſt ea materies Cardiaci , quæ oppoſita ſit illi detecto vitio : hæc autem doctrina jam tradita habetur in Semejoticis (909. ad 920.).

1099. *Vitio*] Prouti ſal, vel oleum, vel bilis , vel alcali, vel acidum peccaverint , ſemper contraria eorum exhibenda ſunt. Signa vero, ex quibus naturam dominantis vitii diſcas, ſupra in ſemejoticis dicta ſunt.

1100. Ergo , ubi humores vergunt in naturam alcalinam (725. 757. 911.) , tum materies cardiaca hæc (1096. 1. 1097.) optime petitur 1. ex decocto bene maturato ſeminum frumentaceorum leniſſime prius quodammodo toſtorum , cum aqua pura longa coctione præparatorum , ut fiat inde ptiſana levior , flos meracior , vel cremor paulo ſpiſſior , aut puls craſſior , Græcorum ; aut ex ſimilibus præparatis ex mica panis cum aqua , ut ſunt panadæ , vel panatellæ , Italorum , varia pariter ſpiſſitate differentes ; vel Britannorum , & Germanorum , talia facta ex avena celeberrimo uſu laudatiſſima : inſerviunt his omnia ſemina frumentacea , & leguminoſa , ſic præparata (1034. 1. 2. & 53. parte priore .) , & emulſa , vel decocta , amygdalarum , piſtachiorum , papaverini ſeminis &c. 2. Ex fructibus bene maturis , gratis , acidodulcibus , maxime

ſucculentis, recentibus, aut in ſaccharo conditis, vel in gelatinam verſis, cum aqua coctis, & cum pauxillo panis incocti deinde præparatis: talia hic apta ſunt poma acidula, vinoſa; Cydonia matura; Aurantia Indiæ occidentalis, & Luſitaniæ; pyra acidula, vinoſa; Perſica; Armeniaca; pruna matura, ſiccata, Gallica, Hiſpanica, Damaſcena, acidodulcia; Ceraſa; Mora; Uvæ; Uvæ paſſæ; Ribeſia; Rubi fructus; Baccæ vitis Ideæ, Sambuci, Ebuli; Fraga; &c. 3. ex fructibus, pulpoſis, mollibus, ſimiliter diuturna coctione in aqua reſolutis, atque deinde condimento ſapidiore gratioribus redditis; cui apta cenſentur operi poma, Cucurbitæ, Melones & Cinaræ capita. 4. ex oleribus lacteis, blandis, acidulis; Braſſica rubra; Rapa; Intyba; Cichorea; Portulacæ; Acetoſæ; Scorzoneræ, Tragopogona; Siſara; huc ſpectant. 5. Lac animalium ſolis herbis paſtorum; ejus ſerum; lac ebutyratum; & ſimilia.

1100. *Cremor*] In Pleuritide, quando æger debiliſſimus eſt, ut vix ſpirare poſſit, acuta vero febris pergit ſævire, nihil poteſt cardiacorum exhiberi, neque dabat quidquam HIPPOCRATES, præter aquam, in qua toſtum hordeum coctum ſit, ut tamen ſero lactis non eſſet craſſior. Deinde craſſius exhiberi poteſt, quam ſerum lactis recens, & ſic adſcendi, aucta paulatim meracitate alimenti, donec veram pultem propinare liceat. Eadem tenuiora, aut craſſiora, pro ægri diverſa indole concedebat HIPPOCRATES.

Panis] Itali loco hordei panem decoquunt, qui flatus non generet.

Avena] Britanni fere ſolis carnibus vivunt, eorum juventus floridiſſima eſt, *iis nihil pene magis ſalubre eſt*, quam avenæ decoctum, quod facillime aceſcit, alcali ſubigit, & ſanguinem diluit, neque putreſcit unquam. Talia ipſa NATURA commendare videtur: offeratur homini acute febricitanti avicula delicatiſſima, horrebit ad odorem: Sed offer nunc ceraſa cum lacte ebutyrato, aut ceraſorum ſuccum, cum ſucco aurantii, aqua dilutum, devorabit avide, & optime inde habebit. Avenam inter hæc commendo, quod in morbo acuto id præſtet, *cujus natura eſt citiſſime aceſcere*: nam avena hoc mane cocta, hora duodecima jam acida eſt, aceti ſimilis. Cæterum etiam hordeum, oryza, & alia cerealia hic adhiberi poſſunt.

Fructibus] Omnia bona ſunt, dum

dum ita cocta ſint, ut aer exeat, deinde panis micula, & nitrum & ſaccharum addatur. Sæpiſſime dedi in variis morbis acutis: & gratiſſima ſunt ægris. Fructibus horæis non aliud præſtantius alimentum eſt in regionibus fervidis, Gallia citeriore, Hiſpania &c. Ibi homines in alcalinam indolem vergunt: his NATURA dedit medicamenti loco fructus horæos, in regione minus ardente non proventuros, ibi vero ſemper maturitatem perfectiorem adepturos, ubi cælum maxime ardet. Hos fructus homines non hyeme, ſed æſtate appetunt; quando corpora putredini maxime obnoxia ſunt. Videtis naturam hic pro medico eſſe, dare hominibus quæ proſint, & facere ut appetant, quando egent, nec appetant, quando iis carere poſſint.

Pulpoſis) Hi aceſcunt, fermentant, & humores mitigant. Nihil credo ad temperandam bilem, & in ardentibus morbis præſtabilius dari poſſe, quam cucumeres, quos non video cur adeo valde vituperent ægri.

Lac] Et lac facile aceſcit, ſerum lactis etiam magis, lac vero ebutyratum jam acidum eſt. Hujus ſerum per manicam colatum, inter ſera ſubtiliſſimum eſt. In febre ardente, peripneumonia, morbillis, variolis, nihil pulchrius eſt, quam hydrogala, ſive lac triplici pondere aquæ temperatum, vel lactis ſerum cum ſaccharo, ne aceſcat.

1101. Quorum quidem omnium (1100.) delectus, præparatio, condimentum, copia, occaſio adhibendi, ordo offerendi, indicantur ab ætate, ſexu, temperie, victu conſueto, cauſa, morbo ipſo, ſtatu morbi, duratione ejus præterita & futura, ſymptomatibus, anni tempore, cœlo, & ſimilibus, quæ circa ægrum adſunt.

1101. *Ordo offerendi*) Nihil hic doceri poteſt, quod in omni cauſa conveniat. . . . Cruda vix ſoleo dare, quod flatus faciant, coctio vero expellit aerem. Ergo coquam poma in aqua, addam vini paulum, aut citri ſuccum cum ſaccharo, & in putridiſſimis morbis avenam cum ſero lactis acidulo coctam.

1102. Si autem indoles acida (912. 760. 725.) deprehenditur prædominari, tum Cardiaca hæc (1096. 1097.) petenda ſunt ex familia animalium (1034. 5.) quorumcunque ſalubrium: quorum tum partes firmiores diuturna, ſed levi, coctione cum aqua reſolvuntur in jus tenue, meracius, gelatinam, conſumma-

tum

tum, vario gradu tenacitatis differentia : ova eo referuntur : & quæ ex his binis varia compoſitione nata habentur. Optima hic quæ aliis animalibus paſcuntur,

1102. *Animalium*] Inprimis avium, quæ vermiculis paſcuntur, & quarum carnem luxurioſam vocant. Inter omnia, quæ acido potentiſſime reſiſtunt, ova ſunt, nihil enim citius putreſcit : deinde aves rapaces, perdices, attagenes, piſces, & eorum ova.

Gelatinam] Cave tamen, ne talia debili ventriculo offeras : Nam magna demum vi vitæ ſuperantur, & niſi hæc adſit, in gluten abeunt. Vulgi error eſt, hæc eo magis roborare, quo meraciora ſunt, & certum eſt, debili ventriculo magis profutura eſſe, ſi decupla aqua dilueris.

1103. In uſu eorum (1102.) obſervanda iterum omnia, quæ modo recenſita (1101.).

1104. Si muriatica acrimonia præeſt (913. 760.), conveniunt deſcripta (1000. 1102.) ſalis condimento orba.

1104. *Muriatica*) Utatur fructibus, aut recentibus carnibus.

1105. Ubi autem peccat oleoſum acre (761. 762. 765.), eadem (1104.) dempto oleo, & pinguibus, dilutiora proſunt.

1105. *Dilutio*] Qualis fit ex aqua, cum ſucco preſſo ceraſorum maturorum & pauco ſaccharo. Eadem decocti avenæ natura eſt. Neſcio unde in mentem venerit mortalium, ſaccharum & mel bilioſa eſſe : utrumque certe ſolo calore in acetum acerrimum abit. Non ignoro mel in Aſia certis locis nigrum & venenatum gigni. Sed hoc tribui debet plantis, ex quibus apes mel colligunt.

1106. Quin etiam facile apparet quibus utendum ſit in temperie nimis fluida, aut craſſa, humorum: quum præſto ſit materies in recenſitis modo (1100. 1101. 1102. 1103.) ad hoſce caſus apta.

1106. *Fluida*] Si nimis fluida, poma ſubauſtera vel pira darem. Si nimis craſſa, ſolo ſucco recenter preſſo uvarum maturarum omnia in aquam diſſolvam.

1107. Ad *claſſem* alteram Cardiacorum (1096. 2.) cenſentur *pertinere illa*, quæ 1. fibrillis nimis flaccidis *vaſorum* applicant partes illas, quæ adhæreſcentes iis, eas rigidiores reddunt: qualia ſunt omnia, in quibus moderata virtus adſtringens laudatur; quæ ſunt *in*primis poma, & pyra, auſteriuſcula, Cydonia, Punica; fructus leniter acerbi, corni, arbuti, meſpili, omnis Myrobalani, glans quercina, Berberis, Myrti, Acaciæ, Roſæ, Sorbi, Hypocyſtidis; Herbæ, Pentaphylla, Tormentillæ, Lapatha, Plantago, Portulaca, Pimpinella, Biſtorta, &c.; Flores Granatorum, Roſarum; Cortices Granatorum, Peruviani, Tamariſci, Radicum Capparidis, Myrobalanorum; Succi Acaciæ, Pruni Sylveſtris. Omphacii, Maſtiche, Tus, *ſanguis Draconis*, Lacca, vina Auſtera; Terreſtria, *vel Metallica*, Boli, Rubricæ, Cretæ, Alumina, Vitriola, Chalybs. 2. quæ fibras corporis reſolutas a ſe mutuo vi auſtera compingunt in unam molem; qualia ſunt omnia præcedentia, ſed inprimis quæ valde acerba deprehenduntur; ut ſunt vegetantia; foſſilia auſteriſſima; fructus immaturi; vitriola calcinata, oſſa acriter calcinata. Inprimis ſi juventur illa motu frictionis, &c.

1107. *In unum*) Ita ſuccus cydoniorum intra unicum momentum os mane ſaliva totum humidum exſiccat, dum vaſa conſtringit, ſalivam adeo arcet adplicatione partium medicatarum, quæ fibras admotæ cogunt, ut fortius contrahantur. Ita ab uvis maturis diarrhœa producitur. Deinde vaſa roborantur, quia fibræ corporis ſolutæ, & diſtantes, in unam molem coguntur. Terra tabacaria, quæ porcellana paulo craſſior eſt, humentibus labiis adhæret, ut vix ſeparari poſſit, quin membranulam detrahat, extracto enim liquido fibræ vaſorum propius ad ſe invicem accedunt. Idem facit ferrum frigi-

frigidiſſimum, puerili experimento linguæ adplicatum. Sed hæc omnia prudenter adhibere oportet, cum valde nocere poſſint.

1108. Indicantur talia (1107.) neceſſaria eſſe tum, quando adeſt magna debilitas in toto corpore, una cum pallore, frigiditate, torpore, colluvie ſeroſa, flacciditate corporis notabili.

1109. Sed in exhibendis iis prudens requiritur cautela petenda maxime ex jam dictis (1101.); ſed præcipue tamen ex conſideratione certi experimenti hujus, quo ſcimus auſtera in primas vias nimis, in interiores difficulter, agere.

1109. *Prudens*) Nam optima medicamenta inprudenti uſu noxia fiunt. Vulgo laudatur in leucophlegmaticis auſterorum uſus, qui tamen reſorbentia vaſa & ventriculi & inteſtinorum conſtringit, neque ad ſanguinem pervenit, adeoque unice in primis viis operatur, & ſi in ſanguinem perveniret, moraretur ſanguinis per minima vaſa tranſitum. Præſtat motus muſcularis & frictio, quæ elaterem fibrarum languentem ſupplent, & in humores ea ratione agunt, qua vaſa ſana. Hæc methodus merito a GALENO tot laudes accepit, qui integrum de frictionibus librum reliquit.

1110. Claſſis autem tertia Cardiacorum (1096. 3.) videtur conſiſtere inprimis in ſubtiliſſima parte animalium ſanorum, juniorum, vegetorum, derivata copioſe in corpus debile ex defectu hujus: fieri id videtur 1. inſpirando exhalationes ex iis emanantes, dum fomenti inſtar applicantur corpori ægro. 2. ſugendo lac ex ipſis uberibus. 3. primo jure decocti carnis clauſo vaſe parati aſſumendo. 4. vaporibus odoratis, blandis, ut Croci, Jaſmini, Citrii, Aurantii, Meliſſæ, & ſimilium. 5. vino fragranti, limpido, ſuavi, ſatis volatili, & mobili.

1110. *Sanorum*] Homines debiliſſimi melius reſpirant in conſortio multorum ſanorum juvenum, quam ubi ſoli degunt.

Uberibus] Tunc ipſa femina ſanum humorem pro lactente præpa rat,

parat, neque lac fugitur, quale bibitur, ſed plenum eo ſpiritu, quem ſolet exhalando amittere. Hoc remedio CAPIVACCIUS contabeſcentem Principem COLUMNAM, unicum nobilis ſtirpis, conſervavit, jubendo ut delectæ feminæ, certo victu utentes, eum lactarent, conſilio adeo felici, ut nunc poſt duo ſecula ſtirps antiqua ſuperſtes floreat.

Vaſa] Machina nempe PAPINI, ne ſpiritus avolent.

Mobili] Quando vinum maturum optimum in latam patinam effunditur, ſpargit odorem volatilem, diverſum ab odore ejuſdem vini, dum bibitur, quo exhalato reliquum vappa eſt. Oportet tamen cautius haurire, nam odor vini Rhenani, Jaſmini, Mari, diutius hauſti ſpiritus noſtros veluti figere videntur.

1111. Cardiaca hæc neceſſaria ſciuntur, quando cognoſcuntur vires deficere, ſimulque apparent evidentia ſigna languoris ad omnes motus muſculares, ſimulque valde impediuntur exercitia ſenſuum, inprimis vero ſi tum ſimul cernuntur ſigna clara humorum craſſiorum per reliqua vaſa. Hinc & alia intelliguntur.

1111. *Deficere*) In febre ardente, ubi humores alioquin nimis celeriter circulum obeunt, hæc omnia nocent; tunc vero adhibere oportet, quando nervorum languor adeſt. Qui ex viſo vulnere pallet, & animo linquitur, ei tamen vaſa fortia ſunt, & humorum abunde, & ſpirituum, ſolus motus deeſt. Sufficit ergo adſpergere frigida, aut ſpiritum vini naribus offerre. Qui aqua ſubmerſi extracti ſunt, reviviſcunt etiam poſt ſeptimanæ ſub aqua tranſactæ tempus, ſi ſpina dorſi fricetur, rotetur corpus, & aer infletur in os & anum, teſte PECHLINO.

1112. Ultima tandem claſſis Cardiacorum (1096.4.) multiplex profecto admodum invenitur, quæ ideo in varias ſubdividi debet doctrinæ facilioris ergo. 1. itaque ſunt Succi recentes omnium illorum fructuum, in quibus gratus, acidulus, penetrans, ſapor; atque reficiens, ſuavis, fragrans, odor, ineſt, ſimulque aliqua vis nutriendi. Primarii ſunt Aurantiorum tam acidorum, quam dulcium, inprimis Curaſſavicorum; Granatorum maturorum; Pomorum fragrantium vinoſorum; Ananas; Melonum; Ceraſorum ſapidiſſimorum;

Fra-

Fragorum ; Mororum ; Baccarum Rubi Idęi ; Uvę odoratę ; Ribesiorum nigrorum ; Prunorum acidulorum ; malorum Armeniacorum , Persicorum ; & multa similia : quę in sicca , calida , debilitate sunt optima stimulantia . 2. huc spectant odores diffusi vegetantium odoratorum , quorum *suaveolentia est α.* lenis, & fere unicuique tolerabilis , ut habentur Cortices Arantiorum , Citriorum , Limoniorum ; *Flores* Borraginis , Betonicę , Botryos , Buglossi , Croci , Jasmini , Liliorum , Ladani , Melissę , Melissophylli , Myrti , Philadelphiæ , Sambuci , Sassafras , Hyacinthi tuberosi , Radicis Rhodiæ , &c. vel *β.* acrior & calidior , ut in Abrotano , Absinthio , Amomo , Agallocho , Anetho , Angelica , Aniso , Artemisia , Acoro , Cypero , Calamintha , Chamæpiti , Cumino , Chærophyllo , Caro , Coriandro , Caryophyllis , Cinnamomo , Cardamomo , Dictamno , Galanga , Hyssopo , Imperatoria , Junipero , Lavendula , Lauro , Macere , Mentha , Majorana , Maro , *Mastichina* , nuce Myristica , Ocymo , Pulegio , *Ruta* , *Sabina* , *Salvia* , Serpillo , Thymo , Zingiberi &c. quo & Gummi Ferulacea , & alia , reducuntur , Ammoniacum , Bdellium , Elemi , Galbanum , Myrrha , Opopanax , Sagapenum , Asa fœtida , Camphora , Styrax , Liquidambar . 3. odores quidem plane singulares in multis mirificas stimulationes producentes , ut inveniuntur in Ambaro , Benzoino , Castoreo , Moscho , Styrace tam sicca quam liquida , Zibetha . 4. ex his omnibus intra corpus receptis , ibique agentibus . 5. numerosa hic est series *eorum*, quæ volatili , tenui , acri , stimulante , *vi prædita* nervos mire afficiunt , & reduci queunt *α.* ad *acida* , ut sunt vina , & aceta , tam simplicia , quam aromatica facta . *β.* ad spirituosa dicta , ut sunt omnes Spiritus vegetabiles fermentatione parati simplices , vel Aroma-

tum

tum odoribus repleti. γ. Spiritus Alcalinos volatiles ſimplices, aut unitos Alcoholi, aut & oleis Aromatum. δ. olea aromatum ſtillatitia, vel preſſa. ε. denique compoſita ex his innumerabilia pro arbitrio artificis, quo epithemata, linimenta, potus medicati, ſuffimenta pertinent: ut & huc referas aquas ſtillatitias aromaticas ſimplices, compoſitas; balſama odorata arte facta ſimplicia, compoſita; Elæo-ſacchara varia; Confectiones cardiacas nomen a primario accipientes; Spiritus aromaticos, oleoſos, compoſitos, cardiacos; Sales, volatiles oleoſos, aromaticos, ſpirituoſos, admodum varios; Tincturas cum alcohole paratas ex fragrantiſſimis quibuſque aromatibus: & multa ſimilia pro cujuſque genio inventa.

1112. *Curaſſavicum*) Nunquam a pedra delporco, neque a bezoar adeo felicem effectum expertus ſum, atque ab hoc pomo, cum ſucco expreſſo exhibito. Si recens tale pomum animo delinquenti ſub nares obtuleris, ſubito vires recuperabit.

Odores lenes] Volatiles, quibus exhalantibus brevi omnis efficacia perit. Inter hæc, ſuaveolentia intenſiora, ut Hyacinthus tuberoſus indicus, nocent fere hyſtericis & viris debilioribus, his enim non languidum, ſed nimis mobile eſt nervorum ſyſtema: fætida vero proſunt, neque aliud pulchrius eſt, quam aſa fætida, in pilulas formata, & ter quotidie exhibita. Magnum medicum novi, cui pilulæ pro arcano erant, ex aſa fætida factæ, cum pauxillo camphoræ, & caſtoreo, multo maſtiche, & aliqua vi terebinthinæ. Quando femina inter conventus amicarum animo defecerat, dabat talem pilulam, granorum quinque ad quindecim uſque, felici eventu, ſtimulus enim erat, idemque tenax & diuturnus. Eædem proficuæ erant oratoribus alta voce ad populum dicturis.

Calidiori) Inprimis angelica: omnia vero vaporem volatilem exhalant, & tamdiu vires habent, quamdiu hic vapor præſens adeſt.

Singulares] Viri moſchum tolerant, feminæ minime, etiam ſanæ. Zibethum mirum eſt excrementi genus: vidi Amſtelodami cameras, ubi hoc animal adſervatur, fere inebriatur, qui primum eas ſubit, femina vero tenerior certe animo linquitur. Idem de ambra verum eſt.

Vina] Rhenana, moſellana.

Huc pertinet doctrina Adeptorum, qui docent naturam ſpiritus admirabili efficacia præditos in quolibet corpore, maxime vegetabili po-

poſuiſſe, minimo volumine conprehenſos, qui ſuſcepti noſtros ſpiritus ſtimulent. Verum iidem, monentibus Adeptis, nimia copia adſumti ſuffocant noſtros, uti lux ſolis candelæ lumen exſtingit.

Aceta] Ad deliquia animi ex prima graviditate, nihil pulchrius novi, quam acetum calefactum ſub nares poſitum. Tutum eſt, & certo reficit.

1113. In uſu horum omnium (1112.) maxima cautela opus: data enim in corpore, ubi humores hærent in vaſis non diſpoſitis ad facilem liquidorum tranſmiſſionem, excitant motum, qui tendit in deſtructionem citam. Itaque iterum attendendum ad omnes cautelas datas (1101.).

1113. *Deſtructionem*] In adultis ſæpe maximum medicamentum cardiacum eſt ipſa debilitatio, quod ſæpe, neque unquam ſatis moneo. Homo juvenis, ſanus, plethoricus, vino plenus, maxime ſi ſpirituoſum fuerit, incidit in tantam debilitatem, ut pedibus ſuis ſe ſuſtinere nequeat. Si dederis cardiaca jam recenſita, augebis debilitatem. Si vero ſanguinem miſeris ad duas vel tres libras, continuo vires redibunt. Hæc enim debilitas orta eſt ex maximo ſpirituum motu. Uti duæ contrariæ procellæ ſe ſuſtinent, & tranquillitatem faciunt in contraria urgendo, coguntque barometrum, ut ante tempeſtates altum ſit. Quamprimum vero boreas auſtrum vicit, mox in regionem adverſarii aer ſumma vi irruit.

1114. Indicatur hoc genus Cardiacorum (1112.) a defectu motus circularis liquidorum orto ex ſola inertia fibrarum una cum humoribus blandis, vaſiſque tranſmittendo aptis; quænam vero ſingularis ſpecies eligenda ſit, docemur conſiderata indole mali peccantis, & Cardiaci adhibendi.

1115. Quin etiam patet ſimul jam actum eſſe de victu ægri ad curationem morbi requiſito (1097 ad 1115.).

ΠΡΟΦΥΛΑΞΙΣ ΘΕΡΑΠΕΥΤΙΚΗ.

1116. MOrborum cauſæ (797. ad 801.) accurate cognitæ per ſua ſigna (871. ad 1012.) indi-

ATENEO VENETO VENEZIA

cant ſui ablationem, ſi ergo in partibus firmis hærere conſiderantur, requirunt ablationem deſtruentis, vel lædentis, externi, aut unionem partium morboſe ſeparatarum, vel ſeparationem partium morboſe unitarum, aut ablationem ſuperflui, vel denique ſupplementum deficientis.

1117. Indicantia hæc (1116.) occurrentia in partibus majoribus, & ſenſilibus, requirunt Chirurgiam, quæ toto occupatur, ut per ſuas operationes manu artifice peractas, vel per ſua remedia applicata, hæc quinque dicta peragat. Ut videri poteſt apud optimos in his Auctores, Paræum, Hildanum, Solingen, Dionis, &c.

1117. TAlis inprimis elegantiſſima machina habetur depicta apud FABRICIUM ab AQUAPENDENTE, ὁπλομοχλιον vocat, in qua totum corpus humanum, per omnes articulationes artificioſa machina expreſſum habetur. Cæterum hæc omnia ex Chirurgia oportet repetere, quæ aut manus, aut medicamentorum ope mala externa ſanat, male unita ſeparat, ſeparata conjungit, ſupplet quod deficit, & aufert ſuperflua.

1118. Si vero in interioribus hæſerint eadem (1116.), aliis remediis, licet in operatione ultima ſimilibus, ſunt oppugnanda: inter quæ quum Venena ſint primaria, primo de his agendum erit.

1118. *Interioribus*) Vulnus muſculo Pſoæ inflictum, vel idem, ſi in cavum corporis humani penetraverit, non differt in propria indole: diſcrimen vero facit, quod extus pus ſalutare, intus malum ſit. Quid ergo faciam? emplaſtrum in externo vulnere adplicarem, quod labia ſibi adplicata retineret, nunc non poſſum, vix ipſum ſanguinem ſiſtere licet. Sed ipſa natura facit, quod ſolent emplaſtra, roridum nempe ſpargit humorem, qualem per emplaſtra accerſere ſolemus, arcet aerem & frigus, & efficit, ut non diſturbata in ſanando vulnere laborare poſſit.

ANTIAOTA.

1119. VEnena velocia (796.) ingesta, vel applicata (744. 1. 4.), causæ morborum factæ vi propria, vel corruptione prius inducta partibus infectis, indicant 1. causæ venenatæ ablationem. 2. veneni jam suscepti, vel inevitabiliter suscipiendi, correctionem. 3. aut ejus expulsionem ex corpore. 4. mitigationem symptomatum. 5. munitionem corporis contra vim ingerendi, vel applicandi, Veneni.

1119. V*enena*] Multum laborem hic toleravi, legi scriptores omnes, qui in quacunque lingua de venenis scripsere, excerpsi experimenta, disposui sub sequentibus classibus, & exiguum de venenis tractatum conpilavi. Et si certe in hoc libro pretium aliquod est, hic in hac tractatione de veneno esse credo. Multa didici ex Botanicis, dum venenatas plantas volo cognoscere. Multa addere nolui, cum melius sit ea ignorari, quibus notis generi humano forte plus mali, quam emolumenti inde veniret. Novi autem venena, quæ hominem absque ullo nuncio mali, uno ictu oculi citius mortuum prosternunt. Sed in universum, Venenum dico omne illud, quod ingestum vel applicatum corpori talem in corpore humano mutationem excitat, quæ per ipsam eam mutationem non superatur. Medicamentum præterea in eo differt, quod ipsa, quam facit, mutatio in sanitatem tendat, venenum vero corpus mutet, ut ex sano ægrum fiat, aut cadaver. Vitrum antimonii parva dosi datum purgat sursum & deorsum, & ægrum restituit, est medicamentum: idem nimia copia exhibitum occidere potest, tanto vomitu excitato, ut per solam mortem finiatur. *Adparet multa corpora eadem & medicamenta & venena esse.*

Velocia] Possunt arte venefica talia parari venena, ut ad nutum propinantis agant, & vix ulla arte præcaveri queant. Sub LUDOVICI XIV. imperio nobilis femina hujus modi pulverem invenerat, quo plurimi alienas opes heredibus exstinctis involabant, ab effectu dixerunt *poudre de succession*. Sed conplices *camera ardens* ad eam rem constituta exstinxit. Occasionem ab hac tragœdia sumsi, ut adtento animo in hæc corpora inquirerem.

1120. Causa venenum spargens, atque communicans corpori, vel athmosphæræ immiscens miasmata, vel corpori jam applicata illi miasmata inspirans, si sensibi-

lis eſt & cognita, facile aufertur. 1. α. tollendo rem venenatam, & quidem inprimis eam flammis vivis, magniſque, comburendo. β. Aerem corrigendo, qui miaſmata defert; quod fere optime fit vaporibus denſis rerum accenſarum, vel calefactarum, quæ oppoſitam habent vim veneno cognito. Ut in peſte, cauſticis, alcalicis, halitibus putridis, conducunt fumi aceti, ſpiritus ſalis, pulveris pyrii: in acidis exhalationibus venenatis, ſparſi odores ſpirituum alcalinorum oleoſorum. γ. aerem mutando, diſſipando, renovando, per ventum arte factum; inprimis ſi ſimul per ignes magnos accenſos tranſmitti queat arte Hippocratica. δ. eum fugiendo, vel ad alteram partem montium altorum tranſeundo. 2. Tollendo, vel corrigendo, id materiæ venenatæ, quod corpori jam ingeſtum, vel & applicatum, eſt.

1120. *Senſibilis*] Si ſenſibus perciperetur, continuo contrariis exhalationibus deſtrui poſſet.

Flamma] Græci in Trojano bello, cum peſtilentiam iratus immiſiſſet APOLLO, rogis excitatis omnia cadavera conbuſſerunt. Omne enim notum venenum vim ſuam in igne amittit, adeoque etiam venenatus aer miaſmata deponit, quando per flammam ducitur. Ergo recte veteres PHOEBUM αλεξικακον ſ. venenorum domitorem dixerunt. Et inde forte orta eſt conſuetudo antiquiſſima comburendi cadavera, quæ in Aſia obtinet, efficaciter procul dubio cautura, ne de peſtilente fomite aliquid reliquum fiat. Verum præterea omnes veſtes & inſtrumenta igne delenda ſunt, quibus homines peſte exſtincti uſi fuerant: vapor enim peſtilentium rerum exuſtarum non nocet. Non ita vapor arſenici conbuſti, qui per os ingreſſus certo necat.

Putridis] Hujus modi vapores reperiuntur in quibuſdam ſpeluncis Italiæ: & EGO ſimilia paſſus ſum a vapore urinæ diu putrefactæ.

Aceti] Quando venenum peſtis per aerem obvolitans, ejus naturæ eſt, ut gangrænas excitet, ſpargendum per ædes acetum, & ſpongiæ aceto ebriæ ſub naribus tenendæ: ita nullus aer hauritur, niſi conditus acidis vaporibus. Hinc etiam pyrius pulvis accenſus hic valet, dum enim deflagrat, parantur ſubito volatiles acidiſſimi, ſpiritus nitri & ſulphuris, qui totum aerem late replent. Novi familias præſervatas fuiſſe in peſtilentia, dum aliquoties quotidie drachmam pyrii pulveris in teſta clauſis feneſtris foribuſque incenderunt. Puteus, qui multos operarios Pariſiis necaverat, injecta ſphæra pyria [*handgranate*] pur-

purificatus fuit. Et camera, in qua ſulfur ea copia conbuſtum fuit, ut tuſſi mota non noceat, certo tutos in peſte præſtat . Merito ergo in peſte nomen ſuum του Θειου meretur ſulfur, quo ab HIPPOCRATE ornatur.

Alcalina) Aliquando ſpiritum vitrioli ſumma vi ignis extorquebam prodibat jam ſiccus quaſi & cœruleus phoſphorus , acceſſi adeo, ut ex HELMONTII conſilio vas removerem . Sed halitum in eo labore excepi , qui forte ME unico momento ſuffocaſſet , conſtrictis pulmonibus, niſi ſpiritus ſalis ammoniaci ad manus fuiſſet.

Hippocratica] HIPPOCRATES rogos ingentes per mœnia urbium ſtruxit , ut per ignem iret omnis aer, quem venti ad civitatem ferrent , certus purum futurum eum omnem aerem, qui per ignem tranſiiſſet. [1732. *obſtrui juſſit aditus per montes illyricos , qui peſtem potuiſſent in Græciam admittere , bene gnarus , vapores peſtilentes non alte de terra adſcendere. Deinde focos &c.*

1121. Venenum ipſum præſens cognitum corrigitur applicatione talium , quæ valent inertes reddere illas ejus qualitates , quibus nocet corpori.

1121. *Vix noſcuntur*] Corpus venenatum ordinario non totum venenum eſt, ſed pars ſpirituoſa corporis , quæ ſola veneni naturam habet. Talis in mercurio & arſenico vapor eſt, quo ſublato arſenici pars reliqua innoxium corpus eſt.

Inertes) Venenum viperæ iners redditur a viribus ventriculi humani & primarum viarum. Nam integra uncia veneni viperini per os ingeſta *non nocet : cum tamen* in eodem veneno *intincta* acicula, cui forte centeſima pars guttulæ adhæſit, adacta in ſanguineum vas vivi animalis, illud pene certo occidat.

1122. Quæ 1. in multis venenis hactenus vix noſcuntur niſi deleteria tantum facultate vix patente niſi per ſolam mortem infecti ; 2. in aliis deprehenduntur per mirabilia , & vix explicanda , effecta ; 3. in nonnullis per effecta in aliis notis morbis occurrentia ; 4. *denique* in quibuſdam intelliguntur a priori , *quod ajunt* , dum cognita veneni natura facillime prævidentur.

1122. *Cognitis*) Vipera apud academicos Hetruſcos, irritata mordet ad nares robuſtiſſimum taurum moritur continuo , & ſecatur ab accuratiſſimis anatomicis, nihil in toto corpore tauri vel in ſolidis , vel

vel in fluidis partibus mutatum reperitur. Aer ex peſtilente labe infectus adlabitur ad nares hominis ſaniſſimi, concidit continuo, & ſubito exſpirat, uti in mercatorum eccleſia Londini viſum eſt. Lardum inficitur *tabo peſtifero* hominis ex *peſtilentia defuncti*, & admovetur *cuti ſani* hominis, occidit *ſubito*, *uti* exempla Viennæ *docuerunt*, cum ſceleſtiſſimi veſpillones hac fraude mortes patrarent, quos in ultionem ſceleris ſepelierunt vivos. Literæ venenatæ ſcriptæ ſunt, inbutæ veneno, quod per chartas non penetraret, ſed apertis literis adflarctur legentis faciei, ſubitoque eum necaret.

Mirabilibus] Ita ſeps hominis, quem momordit, adipoſum panniculum totum ante mortem putrefacit: uti ex Aſia, & Africa mihi relatum eſt, ubi hoc animalium genus noſtro ſeculo adhuc invenitur.

Aliis] Mercurius ſublimatus, arſenicum producunt dolores, inflammationes, gangrænas.

Priori] Quæ ex ipſa fabrica intelliguntur machinam deſtruere, uti pulvis adamantum, qui inteſtina erodit.

1123. Priora (1122. 1.) dicta nocere toti ſubſtantiæ hactenus indicant accurate oppoſita remedia, æque parum intellecta, ac illa venena quoad ſcientiam effectus. Hæc proprie vocantur ἀντίδοτα, ἀντίδοτοι, ἀλεξίπαπα, ἀλεξιφάρμαπα, ἀλεξιθήρια, θηριαπά. Quæ ſola experientia cognita ex hiſtoria Venenorum peti debent.

1123. *Toti*] VETERES dicebant ſubſtantiam horum corporum toti ſubſtantiæ hominis contrariam eſſe, ita nihil quidem explicabant neque tamen vellem eos ideo improbare. Difficile ergo videtur remedium invenire, cum venenorum effectus, neque ſymptomatibus, neque cauſa, cum ullo notorum corporum conveniat. Invenienda ſunt quæ tota ſubſtantia ſua toti morbo reſiſtant. Ita vipera trita, & inpoſita in vulnus, quod ipſa inflixit: aut ſcorpius, vulneri a propria cauda illato admotus, ſanare dicuntur, & ſemper, & ſola. Lithuani & alii ſcribunt maximum peſtis antidotum bufonem eſſe, ſi vivus captus, exſiccatus, in paſtillos redactus corpori adpendatur.

1124. Secunda (1122. 2.) dicta obeſſe qualitate occulta ſimiliter exigunt remedia mira, Specifica dicta, vix niſi mero caſu invenienda, in hiſtoriam Venenorum referenda, inde petenda.

1124. *Occulta*] Quæ per mirifica alexipharmaca ſanantur, de quibus nihil intelligitur præter ſucceſſum experiendo confirmatum.

Ita

Ita ſerpens ille ἀιμορρους & olim, & nunc in Africa reperitur, qui morſu facit, ut pulmo ſanguinem merum pluat. Hujus vim nemo niſi ab experientia cognoſcit, nemo etiam niſi experiundo medicamentum inveniet.

1125. Tertia (1122. 3.) antequam interimant, dum effectus prius morboſos producunt, quibus ita corrumpitur fabrica corporis, ut in certis morbis cognitis, requirunt ut adhibeantur illa remedia, quæ Medicina obſervavit valere in ſanatione talium morborum, qui ſimilibus effectis ſe diſtinguebant.

1125. *Cognitis*) Διψας perimit hominem per ſitim, nulla arte humana ſanabilem. Non ignoro, quid in aliis morbis ſitim faciat, & quibus mediis ſedari queat. Ergo propinabo acidiſſimam poſcam, Quando vero Σιψ hominem momordit, adplicabo toti corpori ſpiritum vitrioli in aqua dilutum, magna copia, & multum mirabor, niſi utrumque ſanatum viderim.

1126. Si cognoſcuntur venena (1122. 4.) applicata, vel applicanda corpori, tum vero opus erit illa medicamenta adhibere, quæ habeant præſentem promptam, vim enervandæ malignitati illi cognitæ; hæc autem ſunt quamplurimum oppoſita malignitate valida, ideoque nocitura corpori omnino, niſi illud prius venenum adeſſet.

1126. *Promtum*] Sæpe enim venena valde celeriter agunt, & ilico auxilium poſcunt.

Adeſſet] Homo deglutivit mercurii ſublimati unciam unam vel ſpiritum vitrioli, ſcio mala ab acido concentratiſſimo oritura. Continuo diſſolvam in pinta aquæ olei tartari uncias duas, & propinabo omnem: ita alcali meum ex ſublimato mercurio faciet non ſublimatum, ſed præcipitatum flavum innoxium. Niſi prius mercurium ſublimatum adſumſiſſet, periiſſet homo ab ea doſi olei tartari, quæ gangrænam in ventriculo feciſſet; nunc, cum adſumſerit, peribit, niſi idem biberit.

1127. Unde cernimus veneni indolem cognoſci quidem ex hiſtoria Phyſica, & Medica venenorum; ut &

ex

ex ſcientia Mechanica ; tum ex Chemica ; denique etiam ex Anatomica effecta exhibente . Atque Scientia hinc nata hic Indicat .

1127. *Phyſica*] Male medici plerumque venena ad unam claſſem ſolent *reducere*. Nam alia agunt *in primis* viis vi nota, erodente, mechanica, uti pulvis adamantum, alia operantur in ſpiritus, alia in pulmones, uti vapor ſpiritus vitrioli. Longe melius NICANDER, qui venena in claſſes diviſit ; eorum alia explicata dedit, cum ſymptomata deſcribat, in aliis nihil notavit , præter funeſtum eventum. In primis illuſtravit hanc hiſtoriam DIOSCORIDES , qui, cum miles eſſet , pene per totum orbem terrarum cognitum ſtipendia meruit, ut materiam medicam perfectius cognoſceret. Hic fere omnia antidota recenſet.

Mechanica) Adamas operatur unice acumine & duritie glebularum, quæ omnes partes noſtras diſcindunt ; neque certe ob frigus nocet, quæ VETERUM ſententia fuit, ſed operatur ad modum innumerabilium minutarum lanceolarum . Satis adfinis eſt efficacia pilorum ex naſo tigridis, quos conciſos propinant , cum enim rigidi ſint, inſinuant ſe in inteſtinorum carnem , & exulcerant , ſic per languorem necant, neque medicamentum inveniri poteſt, cum nullum norimus , quod pilos diſſolvat.

Anatomia] Sed plurima nos latent : quis enim dixerit , quales ſint veneni peſtiferi particulæ? Effectum novimus , modum operandi ignoramus.

1128. Atque ex illa habita indicatione (1127.) ſcitur remedi correcturi materies , præparatio , doſis , applicatio , moderamen.

1129. Primaria autem , & fere communia , contra omnia ferme venena , Antidota , quæ ideoque ſummi ſunt uſus ubi cognoſcitur venenum datum , ſed ignoratur ſingularis ejus natura , ſunt hæc præcipue : Aqua ſincera , calidior paululum ſanguine noſtro ſalubri, affatim , ſubito , diu , ingeſta , injecta ; applicata ; tum lixivium leve ex aqua communi & ſapone veneto , ſimili copia , modo , tempore , uſurpata ; aut aqua ſimplex ſaponacea facta cum oxymelle ſimili uſu adhibita ; olea blanda , recentia , preſſa ex lenibus , pinguibus & farinaceis , ſeminibus, ſtatim, multum, diu hauſta , injecta , applicata , vel ſimilia ex oleo animalium

lium recentium cum multa aqua subito decocta ; tum plerumque in multis celeribus Acetum ; denique & Opium . Generale autem antitoxicon prophylacticum nullum omnino cognoscitur hactenus , quin & repugnat tale esse.

1129. *Ignorata*] Quando ex symptomatibus anomalis cognovi , hominem ex veneno laborare , neque vero novi , quale venenum sumserit , neque adeo remedium proprium novi , urgens vero malum multam meditationem non admittit , utendum est communibus , ergo propino continuo libras aquæ tepidæ viginti aut triginta , ita submergo acerrimum salem in copia liquoris diluentis. Pulcherrimum exemplum extat , apud SYDENHAMUM , in famulo Pharmacopolæ , qui sublimato mercurio devorato , aqua affatim hausta , balneis , fomentis , clysmatibus aquosis sanatus est. Neque desistendum ab infundenda aqua etiam per muliebria , donec certus fueris venenum satis dilutum esse , ut nequeat nocere. Argenti vivi sublimati drachma una lethalis est , eadem in viginti quinque aquæ libris diluta innoxie adsumitur. Nam aqua omnia venena enervat , quæ cum aqua misceri possunt ; alia vero aquam respuunt , cedunt que oleo , uti arsenicum.

Lixivium) Uncia una saponis veneti , in libra aquæ soluta.

Olea) Butyrum præsens remedium est ad omne genus venenorum : itidemque oleum recens , dulce , ea copia adsumtum , ut intestina resolvantur : maxime vero valet contra arsenicum . Expertus est eam vim empiricus , qui cum adversario de præstantia orvietani sui certabat , ergo plurimum butyrum ante venenum inglutivit , sic nihil ab arsenico noxæ passus est. Alter in siccum corpus arsenicum recepit , suo fisus orvietano & misere perit . Post adsumtos pilos tigridis & adamantis fragmenta oleum etiam prodesset laxando.

Animalium] Uti lactis cremor.

Opium) Non debellat quidem ullum venenum , sed spasmodicos motus , suscitatos a veneno sopit. Hinc ab ipso DIOSCORIDE laudatum legitur. Nempe nullum venenum ex se ipso venenum est , neque noceret , nisi a vi vitæ in actum deduceretur. *Quando mille lanceolas manu teneo laxas , immobiles , nihil nocent : quamprimum musculos agitavero , vulnerabunt undique.* Ergo opium antidotum esse poterit , dum vires vitæ sopit , ne venenum actuosum reddatur.

Generale] Ridiculum est remedium quærere , quod & contra spiritum vitrioli faciat , & contra tartari oleum , & contra viperæ morsum , & contra adtritos adamantes . Orvietanum , *mithridatium &c. pro alexipharmacis universalibus vendi solent* : sed ea fere ad morsus venenatos prosunt , contra contusos adamantes nihil effectura.

1130. In dandis antidotis ſingularibus ſumma prudentia opus : quum enim hæc polleant ſingulari virtute corrigendi hujus, illiuſve veneni tantum, habent ut plurimum violentiam æque magnam, vel majorem, ac eſt illa, quam debellant. Ideoque hæc ſimul concurrentia in corpore, ſe mutuo deſtruunt, inertia evadunt, nec multum nocent : ſi vero adſunt ſolitaria æque noxia ſæpe deprehenduntur, ac ipſa venena, quibus domandis exhibentur.

1130. *Nocent*) Aliqua conpoſita proſunt, quæ ſeorſim data veneni loco forent. Ita oleum vitrioli, & pariter tartari oleum, ſeorſim data ventriculum exurunt, miſta eadem innocentem, & efficacem in chronicis malis vitriolatum tartarum conſtituunt.

1131. Antidota autem hæc omnia ſive univerſalia (1129.), ſive ſingularia (1130.), fuerint, poſſunt, & debent, ita præparari, applicari, dirigi, ut apta ſint cito, perpetuo, intactis ſuis viribus, pervadere ad illa loca, in quibus hæret virus, atque ibi illud domare : debet ergo intelligentiæ Medici ſemper præſto eſſe claſſis, quæ complectitur omnes diverſitates applicationum, quæ primariæ ſunt aeris ſuffumigium ; vapor ſiccus, vel humidus, ad pulmones ; Hauſtus ; Clyſma ; Epithema ; Balneum, Fomentum ; Injecta in uterum, aut in veſicam, fauces, &c.

1131. *Hæret*] Remedia ſemper oportet per eamdem viam adplicare, per quam venena ſubierunt. Si halitu ſuo cerebrum occupaverint, antidotus naribus admovenda. Si per os adſumſerit æger, etiam alexipharmaca deglutiat.

Domare] Omnia acida, ſolo aceto excepto, venis infuſa in vivo animale, cogunt ſanguinem, faciunt peripneumoniam, mortem. Si ergo noſſem acidum venenum ſe in venas inſinuaſſe, [v. g. ſi ad hæmorrhagiam ſiſtendam oleum vitrioli nimia copia extus admotum fuiſſet) tunc tutiſſima antidotus foret ligare venam ſupra locum, ubi venenum infuſum eſt, ne virus continuo ad cor veniret, deinde educere aperta vena ſanguinem proximum. Nihil hic antacida facerent, quæ per os ſumerentur,

rentur, nimis enim diu morarentur in corpore prius, quam ad locum deſtinatum venirent.

Claſſis] Si noverim arſenicum adſumtum eſſe, interrogabo qua hora? Reſpondetur, ante ſex horas; ergo nihil moliar, nam morbus omni medicamento potentior eſt. Si vero ante aliquot horæ minuta infortunium acciderit, continuo vulgaris olei libras aliquot infundam, poſt oleum vero bonam doſin vitrioli albi; ſi vero poſt dimidiam horam vocatus venerim, & tormina ventris atque inflatio umbilici indicaverint malum jam in inteſtinis ſævire, tunc per clyſmata inmanem vim olei jubebo infundi.

1132. Venenum ſuſceptum expellitur ex corpore r. minuendo reſiſtentiam eo loco, per quem tutiſſime expediri queat, ubi minus nocet, ubi exitui proximum habetur, ubi viſcera vitalia minus lædit; tum enim vi Vitæ, vel Medicamentorum, eo pelletur, ibi expelletur. Id fiebat olim mirabili tum habito, jam induſtria Rhedi facile intellecto, ſuctu Marſorum, & Pſyllorum; hodie per cucurbitas magnas, validas, cum multa flamma applicatas, ſæpe renovatas; per fomenta tepida & valde emollientia; per hirudines; ſcarificationes; frictiones; calores; *Emplaſtra*. 2. *Attractione magnetica*, qua corpus vi ſingulari trahens venenum, ægrum liberat, ut de carne venenatæ beſtiæ, de lapide Ceraſtis, calculo ſerpentum, & ſimilibus, narratur. 3. omni medicamento validiſſime diluente, & movente; qualia ſunt vomitoria cita, purgantia celeria, fortiſſima ſudorifera, & forte diluentia diuretica. Unde Diaſcordia, Mithridatia, Theriacæ, Orvietana, Confectiones opiatæ, proſunt, quibus tamen minus tuto fides adhibetur ut univerſalibus *vel* Therapeuticis, vel Prophylacticis, *antidotis*. 4. *partem toxico affectam quam ocyſſime auferendo, ne ſincera trahat*, quod cauſtico ex ferro ignito optime fit.

1132. *Suſceptum*] Id ſemper fit per venas, arteriæ enim nimis reſiſtunt ingreſſuris corporibus.

Marſorum] Exercitus Romanorum & Græcorum in Africam delati occurrebant legionibus animalium

lium lethiferorum, & plures milites amittebant ab his peſtibus, quam ab ipſo hoſte. Vocabant ergo Pſyllos, Marſoſque dictos populos, & conducebant ſtipendio: hi ſugebant partem læſam, donec protuberaret tumida, & ita fere ſemper ſanabatur æger, certo periturus, ſi hæc opes abeſſet. Ergo his gentibus vim inſitam antidotariam adtribuerunt, cum perſuaſi eſſent, venena morſu nocentia etiam per os adſumta interimere. Sed CATO, cum milites de fonte non auderent bibere, territi metu beſtiarum in aquis forte latentium, inclamavit ſapientior, & Marſorum experimento confirmatus:

Morſus virus habent, & fatum dente minantur,
Pocula morte carent. LUCAN.

& primus, quod minime ſolebat, aquam hauſtam ex galea bibit. Confirmavit CATONIS judicium experimentum JACOBI COZZI, qui in aula hetruſca integram drachmam venenatiſſimi ſucci ex ore viperæ expreſſi, intrepidus abligurivit, cum una centeſima pars grani certo occidat, ſi in ſanguinem non mutata venerit.

Magnetica] Sunt, qui hæc omnia refutent, ſed in Italia, ubi magna vis ſcorpiorum eſt, nemo ſubit diverſorium, quin hoſpes ei lagenam oleo ſcorpiorum plenam indicet, quod vulneri, ſi quod ei beſtiola inflixerit, continuo inungat, ſic mortis evitaturus periculum. IPSE poſſideo lapillum exiguum ex India adlatum; qui eum miſerunt, addiderunt, ſi vipera illa teterrima *cobra de capello* [*brillslang*] hominem momorderit, hunc lapillum vulneri inponi, & adhærere, & venenum omne exſugere, ſaturum vero ſponte cadere, tunc venenum in lac recenter mulctum deponere, iterumque inproſitum ſugere, donec hominem omni periculo immunem reddiderit; Cuti vero hominis non demorſi minime adhærere. Ita bufo venenum peſtilentiæ per ſympathiam aliquam adtrahit. Voces mutare nihil adtinet, poſſemus commutare deterioribus.

Beſtiæ] Caro viperæ, & axungia, & theriaca Andromachi, quam caro viperarum ingreditur.

Diaſcordia] Hæc valent, quando mobile & volatile venenum a centro corporis ad peripheriam pelli, & ea via, excitata febre eliminari debet. Ad venena mineralia, fixa, ineptiſſime adhibentur, cum a medicamento fixum venenum etiam mobilius & ferocius reddatur.

Auferendo] Ad morſum animalis aut venenati, aut rabidi, nihil præſentius eſt, quam ilico ferro candente, ab HIPPOCRATE adeo laudato (ad morbum iſchiadicum] aut ſpiritum vitrioli partem læſam adurere, aut reſcindere denique, niſi venenum omnino velociſſimum & ſuperlativum fuerit. Tale rex Indus poſſidebat, cujus inſigne experimentum edidit, ut Hiſpanis demonſtraret, quam periculoſus hoſtis eſſe poſſet: Saniſſimo juveni extremum pedis digitum ſagitta leviſſime læſit, juſſit præſentes chirurgos tibiam continuo ad genu amputare, & demonſtravit legatis, non ideo venenum domatum eſſe, cum miſerum continuo exſpirare viderent.

1133. Symptomata ſæva, venenorum effectus jam ſenſibiles, juxta doctrinam pathologicam non difficulter reducuntur in ſuas claſſes; tumque poterunt curari ac ſi eſſent morbi quidam ſingulares; de quibus poſtea agetur.

1134. Corpus munitur contra venena applicanda inprimis 1. uſurpando largiter antidota generalia, & ſingularia, quæ modo tuta ſint, ſi prius cognoſcitur indoles ejus toxici, quod prævidetur applicandum. 2. partem corporis, cui metuitur, inungendo iis, quæ leniter oleoſa. 3. omnes partes corporis retinendo in perſpiratione æquabili: ſed nullum tutum hic univerſale cognoſci jam dictum (1129.), licet jactentur plura.

1134. *Generalia*] Quando in eum locum tibi eundum eſt, ubi ſuſpicio adeſt venenum tibi offerre poſſe, bibe prius tantam vim hydromeli, ut pene hydropicus fias.

Oleoſa] Hæc ad alcali potentia ſunt. Peſtis tempore ægros viſitaturus non melius ſibi cavebit, quam ſi prius nudus ad focum ſe inunxerit, aerem vero ſpiraverit per ſpongiam aceto vini ebriam. Ita & pori clauſi erunt, & acceſſus putridi aeris occupatus. Cibum vero prophylacticum vix ullum novi, & crediderim, venenum facilius ex vacuo ventriculo eliminari.

Æquabili) In peſtilentia nihil firmius morbum avertit, quam ſi corpus totum cum ſale, aceto, & aqua perfricueris, & in perpetua ad ſudorem diatheſi conſervaveris. SYLVIUS tres peſtilentias expertus eſt, ſalvuſque manſit in omnibus, quod os mane aceto elueret, & ſpongiam aceto madidam ſub naribus geſtaret: (utile fuerit etiam induſia aceto inbuere ex DIEMERBROECKII conſilio), unica vero vice oblitus aceti, peſte correptus eſt, uti ipſe narrat.

Univerſale] MITHRIDATES, cujus ſeculo arſenicum nondum notum erat, facile medicamenta invenit ad venena animalia, quæ ſola timebat. Sed eadem alexipharmaca contra mercurium ſublimatum, arſenicum, aut tartari ſalem uſurpata malum potius augerent. Hæc acida alcalicis aut figillatis terris deſtruuntur, alcalina vero acidis exhibitis.

1135. Quæ autem de venenis hactenus. (1119. ad 1135.) dicta, ſimiliter intelligenda ſunt etiam de peſte, contagio, & aliis. Videntur autem optime dicta in-

intelligi ex ſubſequenti præcipuorum toxicorum & antidotorum forte non inepto compendio.

1136. Enim vero 1. nonnulla Venena poſſunt referri ad acria manifeſto, ſed ita ut acrimonia ſingularis ſit, & tamen phlogiſtica, cauſtica, gangrænam creans, putrefaciens: talia ſunt primaria. Cobaltum. Arſenicum Citrinum. Arſenicum rubrum. Arſenicum album ſublimatum. Realgar. Lapis Armenus. Lapis Lazuli, Hæc applicata interne, externe, inflammant, erodunt, dolores, ardores, ſiccitates, primo in primis locis læſis, mox in toto corpore, excitant; hinc ori, faucibus, œſophago, ventriculo, inteſtinis, morbos acutiſſimos inflammatorios creant; nauſeas, vomitus, dyſenterias, choleram, Ileum, inflant; palliditatem lividam producunt; inde vertigines, convulſiones, mortem, aut hac evitata, pallorem, paralyſin, contracturam. Indicant Aquæ tepidæ, acidiuſculæ, mellitæ, copioſum, diuturnum, bibendo, injiciendo, balneando, uſum promptiſſimum. Si vomitu, & alvo, rejici poteſt, eo melius, & magis repetendum. Jura pinguia, lac, olea, oleoſa, butyrum, proſunt. Deinde requirunt uſum diuturnum laxantium, mollium, pinguium, acidulorum, tam ingerendo, quam balneo.

1136. *Lazuli*] Hunc lapidem video in libello ſub nomine meo edito horrendo errore ad integram drachmam præſcribi, ad expurgandam melancholiam, quem EGO certe cautiſſime, neque ſupra grani dimidium adhiberi docueram. Cæterum hujus §. venena Italus aliquis venena Germanica vocitabat, quæ ſymptomata excitarent, ex quibus monitus medicus quid ageret diſcere poſſet, & tempus præterea concederent reſiſtendi: nam inflammant guttur, œſophagum, ventriculum, inteſtina, & cuti applicata eſcharam inurunt; Italis ſuis alia, multo potentiora nota eſſe innuebat, volatilia, *ſuperlativa*.

Lividam] Arſenicum maxime lividum circulum circa os & oculos facere ſolet.

Copioſum] Si ad hominem vocarer, qui arſenicum devoraſſet, indeque jam liveret, juberem per triduum quotidie duodecim libras tepidæ mellitæ bibere. Similia per clyſma injicere oportet. Niſi hæc fiant,

fiant, morbus per totam reliquam vitam ægro fixus adhærebit. Superato vero mortis periculo, ſi morbus reliquus fuerit, hunc curare oportet. Solet autem hæc acrimonia varios relinquere effectus, prouti hoc, aut aliud viſcus aggreſſa fuerit.

Vomitu] Vitrioli albi drachma ſemis exhibenda, & aqua ſuperbibenda, ita vomet æger, deinde continuo novam aquam ſuperingerat.

Hæc methodus certa eſt, neque fallit unquam, & abſque hac nemo ſervari poteſt, Nam theriaca, & omnia alexipharmaca hactenus cognita ad hos morbos meræ nugæ ſunt.

1137. Ex vegetantibus ſimilia (1136.) fere ſunt, Aconita. Anacardium. Anemone. Apium riſus. Apocynum. Arum. Azedarach. Cataputia. Chamælæa tricoccos. Chamæleon niger. Clematitis. Colchicum. Corona Imperialis. Cyclaminum. Dracontium. Elaterium. Eſula. Euphorbium. Flos Africanus. Grana Nubiæ. Helleborus albus, niger, viridis. Hermodactyli. Hyacinthi. Laureola. Mezeræum. Mel venenatum. Napellus. Nigella Sylveſtris. Oleander. Ranunculi. Ricinus. Scammoneum. Semina oleoſa, diuturna corruptione acriter rancida facta. Tithymali. Thapſia. Horum effectus fere ſimiles ac modo dicta (1136.); quin & indicatio perfecte eadem.

1137. *Aconita*] Hæc omnia ſolvunt ſanguinem per intima, ſolida vero inflammant. Aconitum in faucibus anginam facit, in ventriculo vero phlegmonem, quæ plerumque in funeſtam gangrænam terminatur.

Mel] Hoc Saccharum eſt, lectum de floribus. Si de Apocyno ſyriaco, quod muſcas necare ſolet, apes mella parаverint, vis ipſa terrifica in mel tranſibit, recens nimirum, nam in annoſo melle evaneſcit, cum totum venenum volatile ſit.

1138. 2. Alia violenta quidem ſunt & acria venena, ita tamen ut ſimul quaſi viſcoſa, in ventriculo hærentia, & ſingulari modo cerebrum, nervoſque, inde afficientia: ut ſunt Chryſomela. Cicuta major, minor Petroſielino ſimilis, aquatica Geſneri. Huc ob

aliam

aliam cauſam refer Crocum . Datyra . Hyoſcyamus . Nux vomica . Œnanthe apii folio , ſucco viroſo . Opium . Solanum Melanoceraſos . Hinc vertigines , ſcotomiæ , deliria , furores , nauſeæ , vomitus , dyſenteriæ , convulſiones horrendæ , apoplexia , mors . Indicant præſentiſſimum uſum promptiſſimi vomitorii ; aquoſa oleoſa , mellita , acidula , ingenti copia ilico ingerenda , aſſidue repetenda , per clyſmata , balnea , potus . Sedato morbo ſudorem per Theriacalia fortem , & ſæpe repetitum . Tum diætam mollem , & tenuem .

1138. Hæc mirifica venena ſunt. Quando homo fortiſſimus, & ſapientiſſimus , a quali viro ſæpe integrorum inperiorum felicitas unice pendet, pauxillum veneni adſumſit, mox convelletur , per totum ſyſtema nervoſum , quamprimum virus ventriculum adtigit, & nullus morbus anomalus eſt, quem aliqua venena non faciant .

Furores) Inde ſolanum manicum nomen habet .

Cicuta] Vidi octo pueros cicutam devoraſſe, angebantur , delirabant, vomituriebant , convellebantur omnes . Propinavi vitriolum album, ſervati ſunt qui vomuerunt omnes. Quando vero homines ita convulſi ſunt, ut nihil deglutiant , debet præſto eſſe canalis metallicus flexilis, qui ſupra linguam , ad membranam , quæ vertebras anterior ſuccingit , hinc in ventriculum detrudatur : per eum medicamenta injicere oportet. Quam primum vomuerunt , ſolent ſenſim ad ſe ipſos redire , nam malum in ventriculo eſt , etſi phænomena videantur capitis morbum indicare .

1139. 3. Sunt venena acria manifeſta aciditate ; ut nempe α. Spiritus Salis . Spiritus Nitri . Aqua regia . Aqua fortis . Spiritus ſulphuris . Spiritus vitrioli . β. eadem acida unita metallicis corporibus , & hinc validiſſima , ut ſunt ſolutio Auri , atque ejus Cryſtalli . Solutio Argenti , & ejus vitriolum , lapiſque infernalis . Solutio Cupri , atque inde ſal . Solutio argenti vivi in Spiritu nitri , ſalis , Aqua forti , Aqua regia , aut ejus calcinatio cum oleo vitrioli ; & hinc natus Mercurius præcipitatus ruber , albus , viridis ; ſubli-

ma-

matus corrosivus & dulcis ; calx , turbith . Impræ-gnatio antimonii cum aqua regia , & hinc calx eſcha-rotica . Ab his naſcuntur ſapores horrendi , fœtores acidi , inflammationes , eroſiones , eſcharæ gangræno-ſæ , nauſeæ , vomitus , dyſenteriæ , choleræ , tormi-na atrociſſima , cardialgia , Iliaca , colica , tumores ad glandulas , cadaveroſus fœter , ſalivatio , ſyncopæ , mors . Petunt hæc dilutionem per aquea ; obtuſionem per olea ; inverſionem per lixivia ſaponacea , vel le-viter alcalica ; abſorbentia fortiſſima acidorum ; dein-de vero , impetu ſedato , frequentem uſum olei , ju-ris pinguis , & ſimiliſium emulſionum .

1139. *Natæ*] Hæc omnia fiunt ab acido in metallis concentrato. Metalla per ſe ipſa pleraque inno-xia ſunt, cum acidis vero in te-tra venena abeunt : uti argentum totum mite, cum ſpiritu nitri in lapidem infernalem abit , qui ad-motus humano corpori , omnia ad oſſa uſque erodit . Singularia ta-men a ſingulo metallo , a mercu-rio ſalivatio, a cupro vomitus, ab argento (1. GESN. *auripigmento*] diarrhœa colliquativa.

Aqua) Sola calida adfuſa oleum aut butyrum antimonii, quod ve-nenum atrociſſimum eſt , in cal-cem mutatur , & humorem aci-dum innocentem .

Alcalica] Quæ acidum de me-tallico corpore excutiant.

Abſorbentia] Hæc ſedant pro-greſſum mali : *tunc vero ſupereſt*, ut inflammationem a *veneno* ex-citatam cures.

Olea] Ut eſcharæ inuſtæ ſanen-tur . Hæc enim adeo acria ſunt , ut citiſſime eſcharam inurant.

1140. Tum 4. alia venena acria manifeſto alcalina cognoſcuntur ; ſuntque cineres uſtorum vegetantium . Alcali inde factum ; idem cum calce ſaxi uſti igneum redditum . Ova , humores , caro , omnino putrefacta ; ſales inde ſeparati ; iidem ignei facti per ſublimationem ab alcali fixo , calce , lapide calaminari , creta , ferro, &c. hæc autem creant citiſſimam , violentiſſimam , igneam , inflammationem , eroſionem , gangrænam , dolores urentiſſimos ubique , ſitim immanem , convul-ſiones , febres acutiſſimas , fœtorem cadaveroſum , diſ-

ſolutionem intimam humorum, putrefactionem horum & viſcerum, mortem. Petunt autem ad curationem dilutionem per aquoſa laxantia; obtuſionem per oleoſa, pinguia, terreſtria pinguia; inverſionem per acida diluta, volatilia, facile mobilia; deinde diætam diuturnam ex acidulis, oleoſis, emollientibus.

1140. *Igneum redditum*) Alcali ex lignis conbuſtis cum calce ſaxorum conbinatum, erodit etiam cadaver, ſi in eos ſales id projeceris. Venetiis homo in lixivium calcis vivæ cum ſale fixo incidit, & dum extrahunt, ſolum ſceleton extraxerunt, adeo cito omnes partes molles per totum corpus eroſ rat. Sceleratos homines fuiſſe novi, qui, ut occulto occiderent, miſeris clyſteres ex oleo cauſtico ſalis tartari injecerunt.

1141. Et 5. quædam habentur acrimonia ſingulari ſæpe lethalia, ita tamen ut illa acrimonia vix ſe manifeſtet alio, quam deleterio in homine, effectu. Æs. Æris calx uſta. Æris calx per corroſiva. Æris flos. Ejus ſquamma. Antimonii crocus. Ejus calx uſtulando parata. Ut & vitrum hinc factum. Flos Antimonii ſincerus ſolo igne, aut & ope ſalis ammoniaci factus, dein ablutus. Hæc aſſumta nauſeas, vomitus, dyſenterias, choleras, hypercatharſes, dolores atroces viſcerum, ſpaſmos, tetanos, ſyncopas, anxietates horrendas, mortem, creant. Exigunt pro curatione, diluentia; emollientia; obtundentia; acida; mellita; ſuperne, inferne, externe, ſtatim, diu, uſurpata; deinde opiata, & oleoſa.

1141. *Æris flos*] Hujus uſus diutius continuatus certo necat.

Diluta] HOMBERGIUS dedit nobis proportiones acidi ad alcali, & expreſſit, quantum acidi adhibendum ſit ad ſubigendum alcali.

Antimonii] Crocus mettallorum oculum aut vulnus non lædit. Sed ventriculum, etiam medii grani pondere ſumtus, cum miſero cruciatu ſubvertit, equi vero etiam unciam tolerant. Vitrum antimonii ad grana quatuor ſumtum occidit. In his malis nihil præſtantius eſt oxycraro, aſſiduo & abundantiſſime ingeſto.

Di-

Diluentia) Aqua universale naturæ medicamentum est, quo hæc venena omnia inertia redduntur:

1142. Quin etiam numerantur 6. Venena acria mere mechanica, Adamas. Crystallus montana. Limatura ferri. Limatura æris. Alumen plumosum. Vitrum contusum. Et similia. Hæc pungunt nervos, vulnerant vasa, convulsiones, hæmorrhagias, excitant, inde ulcera, & similia mala. Indicant usum olei, butyri, citum, copiosum.

1142. *Ferri*) Veneni loco est, si acidum in ventriculo non invenerit: discindit enim tenera intestinorum vasa, nudosque nervos. Quando vero integra fragmenta ferri quis devoravit, tunc conveniunt acida. IPSE puellum sanavi, qui aciculam deglutiverat, solo aceto aqua temperato, nam acetum cuspidem ferri adrodit & obtundit: & alio tempore ancillam pariter servavi, quæ magnam acum in ventriculum dimiserat. Non timendum est in his casibus acetum, etsi forte paulum noceat. Si cuprea fuerit acus, eadem prosunt.

Vitrum] Cum non in alia, quam acuta, fragmenta dissiliat, intestina & ventriculum discindit, quibus ex necessitate motus peristaltici adfricatur. Oleo mergere oportet.

Ulcera] Interna fere insanabilia. Nollem fere quidquam adhibere in hujusmodi ulcere a pulvere adamantis, quod ad spinæ modum in ventriculum & œsophagum se infixit.

1143. 7. Sunt toxica quæ constringendo, incrassando, obstruendo, exsiccando, cita vel lenta morte perimunt. Calx viva, & extincta forte huc spectat. Gypsum. Plumbi minera, limatura, squamma, calx, cerussa, minium, vitrum, lithargyrium. Cinis stanni usti. Synopis. Psyllii semen. Cynosbati spongia. Fungi. Agaricus. Viscum. Hæc conglutinant, constringunt, præfocant, miserrimos hinc morbos, & sæpe, post omnem miserabilitatem languorum toleratorum, mortem creant. Demonstrant necessitatem usus vomitoriorum, purgantium, diluentium, acidorum spirituosorum, alcalium oleosorum spirituosorum,

ſaponaceorum omnium ; quæ cito & diu continuato , vel repetito , uſu adhibenda.

1143. *Gypſum*] Nihil magis funeſtum eſt. Odore, & ſapore deſtituitur , *idemque in farinæ modum in aqua coctum non nocet , quamdiu fluit*; quamprimum vero quietum reſidet , lapideo pondere *ventriculum* deſtruit, tum liquida exſugendo , tum obturando vaſa reſorbentia . Hac fraude periit exercitus CONRADI Imp. Manuelis Byzantini ſcelere. Poſſet reſolvi adſumto acido, ſed vix poteſt ſciri adſumtum eſſe.

Plumbi) Hæc venena ſucceſſive exhiberi poſſunt, & ſemper ex nutu agunt, & vix dignoſci poſſunt a miſero , cui offeruntur, ita languor ad dies & annos a ſceleſtiſſimis veneficis definiri poteſt. Qui ceruſſam præparant, & qui plumbum effodiunt, pereunt fere intra primum annum. Morbi vero, quos plumbum facit, lenti ſunt , & ægerrime dignoſcuntur . Mulier erat, quæ Delphis figulo ſerviebat, qui lateres plumbo obducebat, ea per totam vitam miſerrimas ærumnas paſſa eſt, languorem, dolores, aſthma. Dabam acida, merumque acetum, ita levabatur, & ſolvebatur pulvis plumbeus , qui interiora obliniebat undique; neque curabam, quando ægri ab acidorum uſu expalleſcebant . Adparet, quam pernicioſo more medici ſaccharum ſaturni in vulgus præſcribere ſoleant . Adeo certe venenatum reddi poteſt, ut canes & feles anxios , & rabioſos reddat, & occidat.

1144. Octavo denique habentur venena heteroclita, toti vitæ adverſa , nec , explicato effectu vel virtute , hactenus bene nota , quæ aſſumtu , applicatu , aut ictu , mortem inducunt . Cantharides . Aranæ . Tarantula . Aſpis . Vipera . Ceraſtes . Preſter . Seps . Scorpius . Canis rabidus . Bufo . Bupreſtis . Stellio . Salamandra . Lepus marinus . Paſtinaca marina; & ſimilia . Hæc varios , miros , vix explicabiles, effectus edunt , dein necant . Indicatio in his , ſi interne aſſumta ſunt , ſtatim evacuare per vomitum ; ſummopere diluere per aquoſum, maxime emollire per laxantia , emollientia , oleoſa ; putrefactioni reſiſtere per acida ſpirituoſa , & ſalina . Si externo ictu , morſu , applicatu , agunt ; tum indicatur veneni eductio per locum contagii , ſugendo , ſcarificando , urendo , emolliendo, fovendo ; tum ſudorem fortiter eliciendo per antidota

pene-

penetrantia, diluta, putrefactioni adverſa; Veneni enervatio per acida, ſalina, vel per ſpecifica antidota.

1144. *Explicatio*] Hæc omnia animalia mirabili veneno pleni ſunt, quod ab ira exacerbatum, adfuſum alterius animalis ſanguini, certos & pro varietate mordentis animalis diverſos effectus producit. Aſpis ſomnum ciet, Ceraſtes tetanum facit, Bufo tumores ut homo pene crepet, & convulſiones, Vipera icterum, Seps grangrænam, Scorpius febrem acutam & convulſiones, Lepus marinus tabem pulmonalem, Paſtinaca marina hepar infeſtat, Dipſas œſophagum, ſitimque facit perpetuam, Cantharides, utcunque corpori adfricatæ fuerint, vias urinæ infeſtant, quarum vires a ſale volatili explicare voluerunt, quo omnino plenæ ſunt & ad numeros & pondera hanc acrimoniam reduxerunt. Sed cur nobis nocet hic ſal volatilis, non animali ipſi adeo tenero? nonne inde demonſtratur hunc ſalem relativum ad hominem venenum eſſe: & omnia in univerſum animalia venenata cum ſuis funeſtis ſuccis ſana vivunt: MIHI quidem hæc non videntur explicationem admittere.

1145. Ultimo ſunt quædam uno momento ſpecie halitus ſuffocantia, ut carbonis clauſi vapor. Aer ſubterraneus diu recluſus. *Halitus vini fermentantis*. *Farina* volatilis fungi pernicioſi. *Fumus ſulphuris*. *Et ſimilia* multa potius tacenda. Hæc ex præcedentibus intelliguntur pulmoni, nerviſve, applicata, aut vix ſanari queunt.

1145. *Carbonis*] Lignum ignitum & ſubito ſuffocatum, vel ceſpes in loco clauſo & anguſto ex adfuſa aqua exſtinctus, occideret nos omnes abſque ullo ſenſu. Quam potens venenum ſit, demonſtrat miſerabilis hiſtoria Ienenſis. Huc fumi metallici pertinent, adverſis inſpirati pectoribus, qui meſochondriacos muſculos conſtringunt, & celerrimam peripneumoniam faciunt, maxime ſulphuris fumus, quem domat ſpiritus ſalis ammoniaci.

1146. Cauſæ autem remotiores morborum, ſenſu cognitæ, facile mutantur, aut tolluntur: nam indicant mutationem in ſex rebus nonnaturalibus.

1147. Si autem eædem (1146.) magis tectæ ſunt;

tamen

tamen cognitæ per ſua effecta ſenſibilia, indicant per hæc ſua phænomena remedia apta.

1147. *Magis tectæ*) Et tamen per ſua phænomena cognitæ, indicant remedia ad hæc phænomena apta. Neſcio, quid ſit venenum variolarum, methodum tamen ex ipſis effectibus deduco. Si omnes effectus cauſæ alicujus incognitæ tollerem, utique etiam cauſam rederem inertem. Ita ſi æger calculo laboraverit, & ego fecerim, ut nullum effectum edat, æger quidem hactenus ſanus erit, & medicus liberavit ſe promiſſis artis.

1148. Decurſus etiam horum phænomenon (1147.) rite obſervatus docet nos, quo auxilio, tempore, ordine, modo, & via, utendum ſit, ut cauſa morbi proxima in corpore humano corrigi, vel expelli, queat.

1149. Quin etiam docet nos accurata obſervatio eorundem, quid deficiat, & quæ ſupplementa adhibenda ſint.

1149. *Deficiat*] HIPPOCRATES, etſi circulum ſanguinis ignoraret, obſervabat effectus morbi, quem pro ente incognito habebat: notabat naturæ conamina, quibus ad ſanitatem tendit, & alia, quæ ad mortem ducunt, ex his obſervatis deducebat methodum, nempe priora conamina adjuvabat, illis reſiſtebat, & ita HIPPOCRATES ignarus cauſæ morborum æque bene curabat ac nos, poſt tot inventa. Non negandum eſt, hac ratione primos quoſque ægros perire in novo morbo, uti ipſe fatetur SYDENHAMUS.

1150. Ut & qui motus excitandi, ſuſtinendi, ſopiendi, minuendi, ſint in eundem ſcopum.

1151. Ordinata igitur in his, & exacta, cognitio effectuum docet egregie correctionem, & ablationem, cauſæ.

1152. Unde etiam cognoſcitur, quod hactenus duplex via ſit cognita, qua itur in cognitionem cauſæ, nempe methodica, vel ſpecifica dicta.

1153. Methodica quidem ut cognoſcat cauſam pro-

xi-

ximam, & tollat, utitur his auxiliis, & viis. 1. accuratiſſime explorat & ordinat phænomena (1147 ad 1152.), obſervatque ſollicite naturæ decurſum. 2. ſi videt vitam labaſcere in iis agendis, quæ ad expugnationem cauſæ morbi requiruntur, illi ſuccurrit per cardiaca (1095 ad 1116.) adminiſtrata, vel per ablationem impedimentorum, quo evacuantia mali præternaturalis ducunt. 3. ubi autem cernit actiones vitæ nimis inſurgere, adeoque cauſam morbi magis intricare, quam extricare, tum adhibet moderamen, ut reducantur ad eum gradum impetus, qui hic requiritur; quod efficit per aquoſa diluentia, blanda laxantia, mollia glutinoſa, evacuantia cauſam materialem virium, opiata, anodyna. 4. nihil omnino agendo, vel mutando, niſi quod evidentiſſime cognoſcitur faciendum ex indicatione clariſſima.

1153. *Sollicite*] Morbus adeſt perfecte incognitus. Sed noto conatus naturæ, in hoc morbo obvios, deinde quantum pulſus, & functio pulmonis, & viſcerum omnium a ſanitate declinet: hæc adnoto & in claſſes ſecundum morbi tempora digero. [Hæc cardiaca pro diverſa cauſa debilitatis alia eſſe oportet & alia. Ita in peſte acetum, aut limonum ſuccus, aut vinum Rhenanum pro roborante dari poteſt.

Cardiaca] Febris non debet tolli, ſed ea cauſa, quæ febrem ſuſcitat: alias, uti ſapienter LOCKIUS in carmine, quod SYDENHAMI operi præfixit, æger cum ipſa febre exſtinguetur. Oportet autem tantum de febre relinquere, quantum ad morbum coquendum ſufficit, demere vero de febre, quodcunque abundaverit.

Agendum) Promitto, nullum morbum adeo tenebroſum eſſe, quin ex his regulis aliquid videri queat. Sed retinendum eſt, non omnes morbos ſanabiles eſſe, moderationem tamen a medico aliquam admittere: ita in febre cum maxima ariditate, & æſtu ſummo dabo oxycratum, rob ſambuci, mella & ſimilia, certus, ita ardorem temperari.

1154. Specifica autem dicta tollit cauſam morbi ſimpliciter applicando tale quid, quod ſolo uſu novit eo valere, non attendens ad illa quatuor modo dicta (1153.). Quærit ergo nomen mali, & remedium; ut in cura febris intermittentis per corticem peruvianum,

num, doloris per opium, veneni ſingularis cujuſque per cognita ſua ſingularia, propria, corrigentia, vel attrahentia, aut expellentia antidota.

1154. *Solo uſu*) Vetuſtus in batavia medicus de hydrophobia dicit.„ *Si quis* a cane rabido morſus eſt, *inpone* vulneri haleces ſa*litos*, & relinque per 24. horas. *Si* putruerint, applica alios recentes, & ſic ſanantur hydrophobi (vel certe non incidunt in aquæ metum.) Non noverat, quomodo hi haleces agerent, ſed viderat ſuccedere: hæc eſt natura ſpecifici.

Corticem] Hic febrem directe tollit, quatenus febris eſt, & in febre tertiana abſque alio humorum viſcerumve malo verum ſpecificum eſt, quale opium eſt in ratione nimiorum motuum, qui ab animali facultate pendent. Verum hæc methodus magnas requirit cautelas. Nam, ſi aliud cum febre malum conjunctum fuerit, id adeo non ſanat cortex, ut deterius reddat, ſive cacochymia fuerit, ſive viſcerum labes. Sed velox pigritia medicaſtrorum ad auditam vocem febris intermittentis, continuo quinquinam inclamat.

INDICATIO CURATORIA IN MORBIS SOLIDI.

1155. SI ipſe morbus hæret in parte ſolida ſimilari, cognitus facillime præbet indicationes ſuas.

1156 Etenim ſi eſt unitas ibi ſoluta requirit ad curationem 1. ablationem rei peregrinæ, vel mortuæ, interpoſitæ inter partes ſeparatas. 2. harum adductionem ad ſe mutuo uſque in ſitum naturalem. 3. quietem non turbatam in hac ipſa unione. 4. conſervationem in naturali ſua humiditate, calore, mollitie. 5. conglutinationem iterum naturalem ope advecti, applicati, moderati, ſani, liquidi nutritii.

1156. A *Blationem*) Nemo mortalium, qui vixerunt unquam, potuit facere, ut tibia fracta concreſcat; id unice in artis poteſtate eſt, removere impedimentum, quod obeſt coalitui, reliqua omnia facit natura. Si os luxatum fuerit, una pars ligamenti laxa eſt, altera tenſa, hinc impeditur humorum circulatio. Ergo chirurgus reponit articulum, & continuo deſinunt ſymptomata: adeo ſimplicia ſunt, quæ facimus.

1157.

1157. Tria priora efficit dextra Chirurgi; quarto conducunt balſama, unguenta, olea, mollia, blanda, putredini contraria. Balſami de Tolu, Peru, Palma, Copayva, Mecha, Terebinthina nativa, Butyrum, medulla; unguenta, balſamus Arcæi, Unguentum baſilicum; oleum preſſum olivarum, ſeminum lini, eadem cum floribus herbarum balſamicarum digeſta, ut oleum hyperici, verbaſci, altheæ, agrimoniæ, liliorum alborum. Et quæ ex his infinita alia. Quinto ſatisfit præſcriptione requiſitæ in ægro diætæ.

1157. *Chirurgi*] Dum aufert præternaturale, dum partem in ſitum naturalem reponit, & repoſitam ſervat.

Balſama) Quæ reſinam & acidum ſpiritum continent, & ea ipſa nota differunt ab oleis mere pinguibus.

Diæta) Ut boni humores ad loca vulnerata ferantur.

1158. Rigiditas nimia partium ſolidarum cognita indicat laxationem earundem: quæ obtinetur 1. fotu, balneo, potu, injectu, vapore, aquæ tepidæ. 2. iiſdem modis applicato decocto leni emollientium vegetabilium: Althea. Malva. Verbaſcum. Acanthus mollis. Parietaria. Mercurialis. Semen fœni Græci, Cicerum, Lini, Malvæ, Cydoniorum, Tritici, A. venæ, proſunt. 3. iiſdem modis applicato molli oleo. (1157. 4.). 4. moderato, ſæpe renovato, motu.

1158. *Rigiditas*] Nihil in his malis potentius eſt tepida, quæ ſub vaporis ſpecie ſe inſinuat. Sæpe felicem eventum vidii & ruſtici memini, cui genu anchyloſi coaluerat. Ego miſerum quotidie per duas horas in balneum vaporis poſui, deinde bene fricari curavi, & toties oleo perfundi. Ita aliquoties repetito remedio convaluit.

1159. Flacciditas nimia partium ſolidarum cognita indicat roborationem earundem: quæ obtinetur 1. Cardiacis iis, quæ deſcripta habentur (1107.). 2. majori motu corpori applicato per frictiones, vectiones, exercitia,

citia, ut callositas paululum densior concilietur parti. 3. calore sicco. 4. simili victu, & aere.

1159. *Sicco*) Quando æger intus calorem excitat, & simul per ventum siccum vehitur, facit ut partes nutrientes adplicentur.

1160. *Ex* quibus etiam patet, quid agendum sit in elasticitate aucta, vel imminuta; in debilitate nimia fibræ ultimæ; in fragilitate ejus; in nimia ejus contractione, vel distractione.

1161. Morbi partis solidæ organicæ hærentes in mole, situ, cohæsione, indicant quæ jam dicta (1116. 1117. 1118.).

1162. Reliqui autem morbi in partibus solidis præsentes, pendent inprimis a vitio fluidorum (vid. Ætiologiam totam Pathologiæ.); quare nos jam ducunt ad considerationem hujus.

1162. *Fluidorum*] Hypersarcosis, scirrhus, tumores, pro morbis solidorum habiti, non pendent ab auctis solidis, imo in iis solida sæpe imminuta sunt, sed ex fluido stagnante in glandula & speciem solidi induente, v. g. in scirrho. Neque στενοχωριαν aut θλιψιν huc refero, ne fluidorum tractationem cogar inmiscere.

INDICATIO CURATORIA IN MORBIS CORRIGENS FLUIDA.

1163. HUmores in morbo peccantes perspecti indicant sui immutationem, vel evacuationem; idque, vel in toto, vel in una parte affecta.

1163. *Vacuationem*) Ab his duabus indicationibus oritur divisio summa medicamentorum in alterantia & evacuantia, receptissima apud veteres.

1164. Vitium humoris in una parte singulari hærens semper ponit, vel tenacitatem liquidi, vel malam con-

conditionem ſolidi , & ideo indicat mutationem in meabilitatem , tam viæ , quam materiæ.

1164. *Singulari*] In corpore ſano non poteſt obſtructio naſci in uno loco, quin inpedimentum univerſale ſit. *

1165. Materies in loco nimis tenax mobilis, & meabilis , redditur 1. per diluentia aquoſa , tepida , ſpecie potus , fotus , vaporis , balnei , injecti , applicata eo modo, ut quam proxime loco obſeſſo adſint , ac fieri poteſt . 2. per ſalina reſolventia ſimiliter appoſita . Nitrum . Sal prunellæ . Sal polychreſtus . Nitrum ſtibiatum . Sal gemmæ . Sal marinus . Sal ammoniacus. Flos ſalis ammoniaci cum ſale alcali fixo . Sal Borax. Fel vitri . Sales vegetantium uſtulatorum . Sales alcalini fixi . Sales alcalini volatiles . Tartarus ſolubilis . Tartarus regeneratus ; ſunt præcipua . 3. per ſaponacea ex oleo preſſo & alcali fixo . Ex oleo ſtillatitio & alcali fixo . Ex oleo preſſo & alcali volatili . Ex oleo ſtillatitio & alcali volatili . Bilis animalium eo ſpectat . Et ſucci plantarum abſterſivi . Lactucæ . Chondrillæ . Sonchi . Hieracii . Taraxaci . Scorzoneræ . Tragoponi . Cichorei . Endiviæ . Saponariæ , hic præcipue , & egregiæ . 4. per illa , quæ cauſæ ſingulari coagulum facienti contraria ſunt . Ut in coagulo per acida facto uſu alcalium leniorum ; in coagulo glutinoſo & pingui uſu ſaponaceorum ; in coagulo a quiete uſu ſalium & ſaponaceorum ; in coagulo phlogiſtico , nitroſis , & ſaponaceis herbaceis; 5. per Cardiaca (1112.) , ſalina , aromatica , oleoſa, ſpirituoſa, quatenus ut ſtimulantia conſiderantur.

1165. *Reſolventia*] Sive ea, quæ per facultatem vitalem in actum deducta efficiunt, ut concreta, quæ olim ſoluta fuerant , in priſtinam fluiditatem redeant. [ut elementa ſanguinis non cohæreant 1732.

Saponacea] Maxime , quando gluten adeſt : Sed obſervandum ,

ATENEO VENETO VENEZIA

ne ſapo detur in putrefactione alcalina, tunc enim fructus horæi optimi ſunt.

Bilis] Quæ fere inter omnia eminet.

Succi] Nullus liquor chemicus, & vix ipſum argentum vivum ſanguinem æque potenter fundit, atque oxymel HIPPOCRATIS, vel ſuccus fumariæ cum lacte, ſufficiente & doſi, & conſtantia adhibitus.

Coagulo] Coagulum etiam per alcalia obtineri poteſt, exempla & in lacte exſtant, & in ſanguine: tunc reſolvuntur per acidum ſpiritum oleo obvolutum & quaſi ſaponaceum.

Cardiaca) Quæ motum augendo efficaciam ſaponaceorum adjuvant.

Stimulantia] Reſolventia, quæcunque fuerint, nihil agunt in ſanguinem, quamdiu quieſcunt; quando vero ad cor deducuntur, medicamenta in pulmonis arteriis actuoſa redduntur, & ſolvere incipiunt conpacta. Conquaſſatio mechanica facit reſolutionem, non medicamentum ſibi relictum.

1166. Via impedita redditur meabilis 1. aperiendo meatus potu, fotu, vapore, balneo; aquæ calidæ, emollientibus & ſalinis temperatis, medicatæ; calore moderato; frictione ſicca, vel humida, calida. 2. idem fit materiem impactam una cum vaſis oppletis *fovendo, molliendo, agitando, coercendo*, ut emollitio, *putrefactio*, *ſuppuratio*, totius loci affecti reſolutio in pus fluidum contingat. Huc faciunt Farinæ blandæ, lentæ, tritici, ſecalis, avenæ, lini, fabarum, piſorum, lentis, orobi, fœni græci &c. tum Radices emollientes Malvæ, Biſmalvæ; liliorum alborum, ceparum aſſarum; Flores Altheæ, Verbaſci, Meliloti; Folia Malvæ, Biſmalvæ, Acanthi, Mercurialis, Parietariæ; Ficus; Vitelli ovorum; Gummi aromatica acria, Ammoniacum, Galbanum, Opopanax, Sagapenum; Butyrum recens; tum quæ ex his forma cataplaſmatis, unguenti, emplaſtri, componuntur. 3. materiæ ſic præparatæ viam aperiendo per ſectionem ſcalpello factam, vel per cauſtica applicata.

1166. *Emollitio*] Non alius modus exſtat, quo vaſa dilatari queant.

Suppuratio) Hæc vulgaris methodus eſt, qua Natura ſe deputat: vas nempe obſtructum liquore

re porro ad circulandum inutili, (1732. quando vasa cum materie obstruente coaluerunt,] abrumpit supra obstructionis sedem, & in puris speciem conterit: pars autem vasis superstes integra manet, & ea vitæ viribus elongata fere in priorem formam extenditur. Male adeo PARACELSUS & chemici, omnem subpurationem malam esse. Qui dissipare tentant, quæ subpurare cœperunt, ii dissipant partem liquidiorem, exsiccant reliqua, & scirrhum, aut cancrum & aliquando gangrænam faciunt.

Scalpello) Quam primum pus album homogeneum adest, scalpello tumorem aperiri oportet.

1167. Humorum vitia in tota massa eorum peccantia cognita prius juxta doctrinam Semeiotices (910. ad 918.) indicant sua remedia contraria.

1168. Nempe fluiditas nimia requirit inspissationem; quæ adquiritur 1. victu gelatinoso ex animalibus, & vegetantibus. 2. potu aquoso farinoso non fermentato. 3. aucta actione viscerum per ea, quæ præmemorata (1159.). 4. usu idoneo Cardiacorum (1107).

1168. *Fluiditas*) Omnia alimenta nostra, quando in chylum præparata sunt, sanguine sunt leviora: densitatem vero habent ab actione conprimente viscerum. Hinc non sanatur consumtio, nisi denfato per motum solidorum sanguine. Hæc autem motus in liquida est efficacia, ut minor equidem, quando simul materies tenuis subministratur, eadem resolvat, major autem diu continuata denset & consolidet.

1169. Spissitudo autem, si peccat, exigit attenuationem: hæc procuratur 1. victu ex cibis inprimis fluidis, & levibus; jura carnium cocta cum oleribus moderate attenuantibus, Endivia, Cichoreo, Chærophyllo, Apio, Brassica, & panis optime fermentatus, conducunt. 2. Condimentis acrioribus, Sinapi, Erysimo, Eruca, Sisymbrio aquatico, Nasturtio, *Raphano hortensi* & rusticano, Lepidio, Cochlearia, Capsico condito, cepis, porris, aliis, aromatibus orientalis & occidentalis Indiæ. &c. 3. potu acriore, fermentato, vetustiore, spirituoso, aromatico, cerevisia, vino, hydromelle, vino in spiritus conversо. 4. diluendo potu,

fotu,

fotu, balneo, injectu, aquoſorum, adjutorum per calorem, vel & motum curſus, exercitii, frictionis, equitationis, vectionis. 5. per valida ſtimulantia ſudorifera, diuretica, purgantia, vomitoria, epiſpaſtica, mercurialia, aromatica de quibus poſtea (1189. 5.). 6. per valida reſolventia, ut ſunt alcalini fixi, volatiles, ſaponacei (1165. 2. 3. 4.) ſales, atque ea, quæ ex his componendo fiunt.

1169. *Spiſſitudo*) Aliquando in tota maſſa humorum diatheſis craſſa dominatur, tunc fere ſapo cum ſaccharo, vel melle, ſunt medicamenti univerſalis loco, quod fere omnia diſſolvunt. Diu vero continuare oportet ad ſummam debilitatem, donec ſentiat æger ſe moveri, & diarrhœa aut temporaria diabetes accedat. EGO ſolo illo HIPPOCRATICO melle morbos abdominis pertinaciſſimos vici, ſed adeo copioſe, adeo conſtanter dato, ut laxitas & ſolutio ſuccederet, & per omnia emunctoria humores exirent. Succus recens uvarum eadem facit: datus enim homini non adſueto nimis largiter, facile efficiet, ut abſque ſenſu fæces inprudenti erumpant, adeo laxat omnia. In Gallia jocus eſt, quo extraneos ludunt.

Acrioribus] Optima equidem & multo uſu conprobata, nam motum augent, & primo effectu adtenuant, poſtea vero conſolidant: neque diu oporteret iis uti, ſanguinem alioquin denſaturis.

Spirituoſo] Mumma adſumta diſponit corpus ut per aliquot horas frigus toleret, quod vix alia ratione ferri poſſet. Talia ergo in uſum revocari poſſunt, quoties frigus adtenuationi humorum obeſt.

Aquoſorum) Nihil coacta potentius reſolvit, quam aqua lapſu in motum acta, & calida, quæ in partem morboſam deſtillat, ἐμβροχὴν vocant, ſi præterea frictiones adhibueris, dum tepet aqua. Aquiſgrani celeberrima antlia eſt, ex qua a definita altitudine, in partem obſtructam dimittitur calida, quæ & a calore, & a lapſu mire mobilis omnia reſolvit, & ipſum quidem ſcirrhum, uti fidi obſervatores teſtantur. Inde mirabiles illæ curationes, quæ non in his ſolis thermis laudarentur, niſi ibi mallent ſanari ægri, & curationi ſe integrius traderent.

1170. Motus vero nimius humorum quorumcunque per vaſa circumducendis, ſecernendis, excernendis, humoribus dicata, indicat ſedationem ejus, quæ fit 1. ablato illo ſingulari ſtimulo, qui fibras irritans motum illum excitat; aut & correctione ejus per ſua con-

contraria; cognoſcitur inprimis indagine acris, & correctione ejus ſtatim ſecutura (1172. ad 1178.) 2. imminutione totius maſſæ fluidorum. 3. quiete inducta per opiata, & anodyna.

1170. *Minuitur*) Quando diarrhœa a cauſa acida adeſt, facillime ſubprimitur dato bolo armena. In diarrhœa infantili ſoleo fæces inſpicere: ſi virides fuerint, cauſa eſt ab acido, ergo drachmam cretæ cum aqua tritæ exhibeo, & ſimilia per clyſmata jubeo injici: continuo debellatum eſt. Ergo unice quærendum, quænam mali ſpecies in his morbis adſit.

Stimulo) In morbillis & variolis febris vix ſanatur niſi educto prius mirifico illo, & ignoto ſtimulo. Quidquid inſuetum adſumſimus, febrem facit, adſuetum minime.

Fluidorum) Hoc remedium aliquando ſuccedit. Alias viſum eſt, poſt quadraginta venæ ſectiones febrem pejorem factam eſſe: exemplum exſtat in principe Hiſpano.

Quiete] Ne motus, conatus, vociferatio fiat, plurimum nocitura curationi deſtinatæ.

1171. Idem ille motus nimium imminutus exigit excitationem majoris impetus, qui produci poteſt 1. ablato impedimento per remedia corrigentia, vel auferentia. 2. ope Attenuantium (1169.) & Cardiacorum (1095. ad 1115.).

1171. *Aquæ*] Nihil natura dedit magis oppoſitum acrimoniæ: nulla enim arte mutatur, nunquam acris fit, & omne acre domat, ſi metallicam forte & arſenicalem acrimoniam exceperis [& adamantes & vitra, atque mechanica acria 1732.]

1172. Acrimonia humorum in genere cognita (910.) etiam in genere indicat reductionem acrimoniæ ad inertiam majorem; hæc autem efficitur 1. victu aſſiduo ex iis alimentis, quæ fere inſipida, *farinacea*, gelatinoſa, blande oleoſa, qualia ſunt *lac* cum pane & paucis acidum prohibentibus. *Jus carnis recentis*, junioris, coctione, vel expreſſione, paratum. Carnes, piſceſque, recentes. Panis triticeus bene fermentatus, perfecte coctus. Amygdalæ bonæ, recentes. Nux Cocos

utriuſque

utriuſque Indiæ cum ſuo lacte. Piſtachia. Fructus horæi ſuaves perfecte maturi. 2. potu aquæ. 3. quiete animi, & corporis. 4. diluentibus aquoſis, lenientibus farinoſis, & ſuboleoſis, emollientibus blandis; quæ fiunt ſpecie ptiſanæ, emulſionis, fomenti, balnei, hauſtus, clyſmatis, injecti. 5. Opiatis & anodynis.

1173. At acrimonia Acida (912.) petit correctoria ſua; ut ſunt 1. victus ex ovis, carnibus, piſcibus, ſuboleoſis, una cum condimentis humores in alcaleſcens determinantibus (1169. 2.). 2. potus aqueus, vel oleoſus pinguis, ut ex Cereviſiis, inprimis Brunſvicenſis Mumma; ex Vinis, Malvaticum, Canarienſe, Hiſpanicum, hydromel merum & vetus. 3. quies primo, quamdiu acor ingens prædominatur, poſtea motus ſenſim auctus, & tandem ſatis magnus; animi hilaritas. 4. medicamenta acidum α. abſorbentia, lapis cancrorum, chelæ cancrorum, oſſa piſcium, oſtracodermata quælibet, conchæ, margaritæ, corallia, creta, terræ pingues, armenæ, lemniæ, ſigillatæ, lapis hæmatites, ſanguis draconis, limatura ferri, ſtannum, & ſimilia, igne, atque tritu, potentiora. β. acidum convertentia in ſalem compoſitum blandum & facile meabilem, ut ſunt ſales alcalini volatiles, fixi, ſaponacei. γ. obtundentia idem blanda oleoſa virtute (1157. 1158. 2. 3.) emollientia. δ. diluentia aquoſa mollia (1172. 2. 4.)

1173. *Mumma*] Cereviſiæ, & vinorum ſpecies, quæ ob olei abundantiam vires ſub ipſo æquatore conſervant: Huc mumma pertinet, & vinum hiſpanicum, & canarienſe: hæc omnia ob olei copiam vix unquam aceſcunt.

Quiete primo) Quia ipſe motus vim acidi augeret, domita vero prius acrimonia, motus malum funditus tollit.

Pinguis] Veteres in morbis acutis peſſimis & putridis laudabant has terras, quæ acrimoniam oleo quodam inviſcarent, & GALENUS in Lemnum profectus eſt, unice ut celebrem bolum videret, quæ in ea inſula effoditur. Ex eadem cauſa, poſt multa ſecula, PARACELSUS inſulas maris mediterranei peragravit. Cauſa, quare in ore deliqueſcant, eſt in ſulphu-

phurea molli ſuaviſſima pinguitudine, quam conjunctam habent, omnia acria inbibentem.

1174. Rurſum detecta acrimonia Alcalina (911.) exigit 1. diætam ex lacte animalis herbis mollibus paſti, ejus ſero, lacte deflorato, lacte ebutyrato; ex fructibus horæis; ex farinoſis acidis, vel facile aceſcentibus (1100.). 2. potum aquoſum, farinoſum, ſubacidum, vel fermentatum leviorem. 3. quietem, frigus moderatum. 4. Medicamenta quæ alcali α. deſtruendo illud in ſalem compoſitum blandum, & facile meabilem convertunt, ut ſunt acida fere omnia; ex Animalibus ſerum lactis acidum, lac ebutyratum, lac acidum factum; ex Vegetabilibus, acetoſa, acetoſella, oxys trifoliata, ceraſa acida, ribeſia, baccæ ſambuci, berberis fructus, ſuccus Aurantii, Citrii, Limonii, Omphacium, vinum Rhenanum, Moſellanum, Acetum, Aceti Spiritus, Aceti fœx, Tartarus Rhenanus, ejus cremor, ejus cryſtalli, Tamarindi, Acaciæ ſuccus. &c. ex Foſſilibus ſpiritus ſulphuris, vitrioli, ſalis, nitri, tam puri, quam dulces, aut congeſti in aliquod corpus, ut nitrum nitratum, ſal marinus acidus redditus, &c. β. quæ illud obtundunt inſorbendo, ut ſunt multa, Trochiſci V. C. de viperis, terræ omnes pingues, molles, antitoxicæ habitæ, Melitenſis, Armena, Lemnia, &c. vel obvolvendo, ut omnia olea lenia, recentia, preſſa, ſulphura viva, & depurata, horumque flores. γ. diluentia aquoſa mollia (1172. 2. 4.).

1175. Acrimonia Muriatica inventa (913.) indicat 1. diætam perfecte inſulſam. 2. potum aquoſum leviſſime acidulum ſpirituoſum. 3. Medicamenta emollientia, farinoſa, diluentia, tum quoque lixivioſa ex calce viva. 4. generalia illa, quæ expugnando acri in genere apta (1172.).

1175. *Calce*) Caro ſalita, quæ ſalſedinem neque tertia coctione deponit, & lardum, quod etiam 24. horarum maceratione minime ſalem deponit, ſemel omnino in lixivio calcis vivæ cocta dulceſcit. Hinc ſcorbutus, muriaticum illud malum, ortum a ſale marino cum oleis noſtris tenaciter conjuncto, non facilius, quam per lixivia calcis vivæ ſanatur.

1176. *Acrimonia* Oleoſa, aromatica, bilioſa, exuſta, putrida, rancida, exigit 1. victum ex inſipidis, inſulſis, farinoſis, oleribus, fructibus acidulis, cibis leniſſime acidulis. 2. potum ex aqua & oxymelle diluti ſſimo, vel decocto fructuum. 3. quietem & frigus moderatum. 4. medicamenta ſaponacea, ſed leniter acescentia, mel, manna, caſſia, ſaccharum, ſucci recens preſſi fructuum horæorum maturorum (1100. 2.), aut olerum quorundam (1165. 3.), oxymel, ſapo, talia fere ſunt. 5. generalia contra-acria (1172.).

1176. *Aqua*) Verum aqua oleum præterlabitur, neque ſolvit: ergo mel miſceatur, aut acidum, ſi adfuerit putredo. Hinc in acutis morbis ubique oxymel ſuum præſcripſit HIPPOCRATES.

Rancida] Qualis ab uſu ſalmonum ſuccedit, & aliorum piſcium pinguiorum. Hic ſapones acidi cum aqua proſunt.

1177. Acrimonia tandem acida auſtera indicat medelam (1173.) & (1169.).

1177. *Auſtera*) Saponacea antacida hic juvant, maxime ſapo aut venetus, aut ſtarkejanus: hi enim reſolvunt vi ſaponacea, alcalina vero acidum frangunt.

1178. Quicunque bene intellexit fundamenta hactenus jacta in hac methodo medendi, ſimulque curate expendit Hippocratica opera, atque Galeni in illa eruditas curas, ille profecto cognoſcet remedia requiſita ad coctionem, & criſin, in morbis Acutis, & Chronicis, excitandam, promovendam, gubernandam, abſolvendam.

1178.

1178. *Coctionem*] Hoc videtur difficile esse, cum coctiones nihilo minus variæ sint, quam cruditates ipsæ, & istæ æque variæ, atque causæ proximæ. Inde infinita illa in methodis diversitas. (Et tamen hic maxima simplicitas est). Tota natura facit coquendo, ut spissum adtenuet, acre obtundat, rigidum laxet &c. Sed natura nimis mobilis est, ergo sedanda, inflammatorium spissum peccat, ergo laxanda vasa & adtenuandum spissum, ut transire possit.

1179. Etenim consistunt hæc tantum in attenuatione spissi (1169.), in lenimine acris (1172. ad 1178.), in apertura viarum obstructarum (1166.), in roboratione laxi (1159.), in laxatione rigidi (1158.), moderamine motus (1170. 1171.), ut evolventi placita Veterum liquido constabit.

1179. *Spissi*] In coryza tenue inspissandum est, in pleuritide laxanda vasa, & materies adtenuanda, & moderandæ vires vitæ, ut movere possint, urgere nequeant.

1180. Quin etiam ex iisdem definiri potest, quid sentiendum sit de jactata omni quidem tempore, & inprimis per primarios Chemicorum, Panacea, *si prius* attente considerantur hæc axiomata:

1. Panacea non agit sua virtute in cadaver.

2. Sed requirit actionem vitæ superstitis, ut in exercitium suæ potestatis excitetur.

3. Non etiam agit in partem corporis perfecte mortuam, adhuc toti cohærentem, sive in pus conversa sit, vel in ichorem, vel in sphacelum.

4. Sed terminatur extensio virtutis ejus in solo vitali adhuc.

5. Non restituit per se liquida vitalia *perdita*.

6. Nec eadem exquisite corrupta *reducit in indolem* naturalem, ex. gr. pus, ichorem, putidam saniem, liquamen cancri.

7. Non restituit partes solidas extirpatas, aut consumta plane, vasorum, viscerum, artuum.

8. Multi, admodumque varii morbi poſſunt oriri ab una, eadem, ſimplici, materiali, & efficiente, cauſa, ſi illa variis modis diverſis partibus corporis applicatur.

9. Equidem a ſolo motu ſpirituum animalium variato plurimi certe morbi oriri, foveri, creſcere, poſſunt.

10. Ut & a ſolis obſtructionibus ſuperſtite vita natis.

11. Tandem a ſolis ſpaſmis, flatibus, ſtimulis exiguis, veneniſque.

1180. *Panacea*] Hoc nomine veniunt medicamenta, quæ unico momento tollunt morbos omnes. Talia exſtare Chemici, & olim inter veteres jactatores aliqui adfirmaverunt. Verum ex ipſis PARACELSI & HELMONTII ſcriptis ſatis EGO inveni argumentorum, ut nullam panaceam dare evincere poſſim. PARACELSUS enim in Chirurgia, quam paulo ante mortem ſcripſit, fatetur infinitos morbos dari, ne quidem panacea ſua ſanabiles: HELMONTIUS vero PATER neminem, etiamſi omnia arcana poſſideret, poſſe omnes morbos curare. Videtis ſapientiores fuiſſe ſuis lectoribus.

Vitæ] HELMONTIUS ait Butleri lapidem ſolo adtactu ad linguam multos morbos ſanare. Non repugno, & aliquid ſimile vidi. Sed tamen etiam tunc agit vi vitæ.

Mortuam] Nemo dixit unquam poſſe pus converti in ea vaſa ex quibus deſtructis natum eſt. Si parti ſphacelatæ medicamentum adplicueris, aget utique ad limites uſque partis vivæ, & ſeparationem, mortuæ promovebit, nihil vero ultra faciet.

Cancri] PARACELSUS promiſit ſe per arſenicalia medicamenta cancrum ſanaturum eſſe. Sed beata ſecula! quæ veros effectus viderint.

Solidas] Novi hoc adſertum fuiſſe a VIRO CLARO veſania chemica percito, & ex eo experimento confirmatum eſſe, quod etiam cancris chelæ renaſcantur; ſæpe enim reperiuntur cancri altera chela magna, altera minima. Verum certioribus experimentis conſtat, cancros certis anni temporibus latebras ſibi eligere, in quibus oſſeam cruſtam exuant, & molles adeo nudoſque eſſe, donec iterato incruſtentur. Cutis adeo cancris renaſcitur, non chelæ: uti nobis cuticula renovatur, artus vero ablati non regenerantur.

Cauſa] Ita ſanguis intra vaſa debita motus, & coercitus, vitam facit; perfecte quieſcens, mortem: Si idem in arteria dilatata ſtagnaverit, aneuryſma facit, in vena varicem, ſub cute ſugillationem; ſi effuſus fuerit ex vaſis, in naribus hæmorrhagiam facit ſalutarem, in vaſis vero cerebri apoplexiam, in vaſis pulmonis hæmoptoen, in cavitatem pectoris demum ejectus empyema. Si idem optimus ſanguis loco tantum mutatus fuerit, in-

innumerabiles morbos facit: & cum ab uno humore oriantur omnes, posset concedi Chemicis, omnes etiam uno medicamento sanari posse. Qui hausto medicamento inflammationem in digito sanare posset, posset etiam nephritidem & pleuritidem, & alias inflammationes internas sanare.

Spirituum] Spiritus dirigunt in corpore omnes sphincteres vasorum: hinc, a perturbatione spirituum morbi: Hystericæ feminæ ex levi animi motu paralyticæ fiunt, & apoplecticæ. Hos omnes morbos, cum in eodem liquido sint, medici opio sanant, non bene vero inde concluserunt, omnes per opium morbos sanari: Spirituum quidem domitor est, non ideo continuo panacea vocari meretur, uti solebat panaceam vocare D. PHELIPO Principis Condei Medicus.

Obstructiones] Ab obstructionibus oriuntur morbi chronici plerique. Sed obstructiones, quatenus obstructiones sunt, sanantur omnes mercurii viribus.

1181. Qui enim omnia dicta verissima quidem, ponderat, clare videbit, uno medicamento multos morbos sæpe tolli, nullo autem omnes.

1181. *Nullo*] Nugator fuerit, qui promittat se sanaturum arteriam Aortam in thorace ruptam, aut eodem medicamento susceperit sanationem & acidi, & alcalini morbi, & spissæ & fluidæ humorum degenerationis.

1182. Remedia autem maxime universalia nota hactenus, sunt aqua, ignis, argentum vivum, opium.

1182. *Aqua*] Non per propriam mobilitatem, sed per calorem sani hominis resolvit mirifice.

Mercurius] Is aqua est, sed quatuordecuplo ponderosior, & ad aliqua loca penetrat, quo aqua nunquam pervenit, idemque resolvit omnia, quæ hærent in arterioso & venoso systemate. Hinc solus sanat fere unam tertiam partem morborum pertinacissimorum, ulcera omnia & scabiem. Hoc solo CARPUS, cum desperata ulcera sanaret, famam tantam adquisivit, ut diceretur dæmonium habere.

Opium] Quod omnibus spirituum morbis medetur. Rex M. Britanniæ aliquando ad LOWERUM dixit „ Si tibi scalpellum tollerem, haberes aquam: si etiam aquam auferrem, supererit *opium*, opio vero sublato mercurius superest, post eum ignis.

1183. Et his quidem plurimum usurpatis, sed cautissime absconditis, nomen sibi maximum comparaverunt,

runt, qui Medicinam Universalem possediſſe vulgo creduntur.

1183. *Universalem*] HELMONTIUS medicinam universalem posuit in Archæi sedatione. Hoc arcanum *filius ejus* F. MERCURIUS Boyleo aperuit, erat opium cum succo cydoniorum fermentatum, *nihilo* potentius crudo opio. PARACELSUS ex laudani, nempe opii usu inclaruit, cum eo ævo medici non auderent exhibere; deinde mercurii usu, nondum in Germania cognito, quem turpethum vocavit, & in morbis denique variis elixire proprietatis. Qui in tantis seculi tenebris adeo valida medicamenta solus sub imperio habet, is quidem facile ÆSCULAPII famam adtingit. Ipse vero PARACELSUS pro primario medicamentorum suorum adgnoscit turpethum minerale in spiritu vini lotum, in libello *das kleine Spitalbuch*.

1184. Iterumque inde constat, quænam correctoria medicamenta in morbis dicantur, & an sint ulla universalia.

INDICATIO CURATORIA IN FLUIDIS EVACUANS.

1185. MOrbi materia, vel id, quod ad levamen ejus educendum ars indicat, evacuatur equidem per duplicem viam: 1. per naturalia emunctoria, & spiracula, totius cutis externæ, narium, oris, faucium, œsophagi, ventriculi, intestinorum, vesicæ, urethræ. 2. per artificialia in vasis sanguiferis per phlebotomiam, arteriotomen, scarificationes, hirudines; in vasis lymphaticis per caustica, & vesicatoria; in utrisque per fonticulos, setacea, ulcera, fistulas.

1185. ARtificialia) Hæc vel agunt in vasa sanguinea, educendo purum sanguinem, vel in lymphatica, educuntque lympham.

1186. Hinc prima distinctio Evacuantium habetur a di-

a diverſitate Emunctorii, per quod educunt materiem morboſam.

1186. *Emunctorii*) Quando materies evacuanda per vaſa ſalivalia ducitur, evacuans dicitur ſialogogum, quando ſurſum ex ventriculo, vomitorium, quando deorſum per anum ducit, purgans eſt.

1187. Altera autem petitur a diverſitate materiæ, quæ per ſingulas quaſque partes educitur.

SUDORIFERA.

1188. PRimo itaque per cutim educitur ex corpore Sudor, & materia Perſpirabilis; medicamenta quæ priorem eliminant vocantur Hydragoga, vel Sudorifera; quæ alteram educunt, appellantur Diaphoretica; quorum quidem non adeo magna differentia, utpote ſolo gradu actionis diverſa. Sunt autem talia 1. omnia, quæ humores validius movent per totum corpus (1171.); 2. illa, quæ interim ſimul imminuunt reſiſtentiam in vaſis exhalantibus circa cutim.

1188. *Diaphoretica*] Quæ a ſudoriferis ſolo gradu diſtant, quod nempe ea exhalatio, quam movent, viſu minime percipiantur.

Imminuunt] Homo perfecte ſanus ſudabit, quando corpus extrinſecus tepida laxatur.

1189. Prius illud efficitur inprimis. 1. potu copioſe aquæ valde calidæ. 2. Acidis fermentatis, acetoſis, maxime ſtillatitiis, vegetabilium, aut & valde attenuatis foſſilium, iteratis deſtillationibus *ſubtiliorum* (1174. 4 *α*.), inprimis ſi hæc aquæ *calidæ miſta* bibuntur. 3. Alcalicis volatilibus, & fixis, aqua calida dilutis. 4. Salibus omnibus compoſitis dictis. (1165. 2.) aqua ſolutis; quo & ſapones referendi (1165. 3.); item cryſtalli ex metallicis, vel ſales iis juncti, aut ipſæ par-

partes metallicæ valde attenuatæ, nec fortiter acres, ut ſtibium diaphoreticum vulgare, ſtibium diaphoreticum Helmontii, ſulphur ſtibii fixatum Tachenianum, Bezoardicum minerale, Mercurius diaphoreticus, Aurum diaphoreticum Crollii, Cinnabaris, & plura ſimilia, quæ examinata deprehenduntur vel nihil agere, tumque diaphoretica dici, vel acrimonia ſalina adhærente operari, tumque ſudorem ſæpe exprimere. 5. aromatibus acri, ſubtili, acrimonia prædítis, ut ſunt præcipue Abſinthium, Abrotanum, Ageratum. Apium. Aſparagus. Aniſum. Angelica. Aſarum diu coctum. Aſclepias. Acorus. Ariſtolochia. Ammoniacum gummi. Bardana. Becabunga. Betonica. Carlina. Carduus benedictus. Calamintha. Caltha. Cardiaca. Caryophyllata. Carum. Caryophylli. Centaurium minus. Cinnamomum. Crocus. Chamæmelum. Capilli veneris. Chinà. Dictamnus creticus. Dictamnus albus. Eupatorium. Eryſimum. Eruca. Galanga. Gentiana. Hyſſopus. Laurus. Leviſticum. Marrubium. Matricaria. Meliſſa. Mentha. Naſturtia. Origanum. Porrum. Pulegium. Roſmarinus. Ruta, Sabina. Salvia. Sanicula. Sarſaparilla. Saſſafras. Satureja. Scabioſa. Scolopendria. Scordium. Serpillum. Tanacetum. Thlaſpi. Thymus. Veronica. Virga aurea. Urtica. Zedoaria. Et compoſita ex his; Theriaca aucta. Theriaca diateſſaron. Mithridatium. Electuarium de Ovo. Diaſcordium. Orvietanum. Et plurima ſimilia, ut ſua cuique placent.

1189. *Fermentatis*] Vinum rhenanum cum calida eſt certum ſudoriferum.

Acetoſis] Non aliud ſudoriferum potentius eſt aceti uncia una, cum aquæ viginti unciis epoti.

Salibus] Pleraque, quando in aqua ſolvuntur, ut corpus permeare poſſint, ſudorem movent, ſtimulant enim vaſa, neque contrahunt.

Stibium diaphoreticum] Hæc omnia non agunt alia vi, quam vomitoria diminuta, ſi calida ſuperinge-

ingeſta fuerit. Nam omne emeticum minerale debilius anxietates, & ſudores movet, ſi aquam ſuperbiberis. Neque theriacæ drachma ſudorem movebit, niſi aquæ uncias viginti conjunxeris.

Aurum diaphoreticum] Auri fulminantis ſpecies eſt, quod paulo majori copia datum venenum eſt, HOFMANNO teſte, tormina enim facit &c.

Salina] Hoc forte de cinnabari dici poterit.

Diateſſaron] Tanti fecerunt, ut μοσηρια vocarent, deinde alii medici alias conpoſitiones excogitarunt. Sed revelata vileſcunt.

1190. Poſterius (1188. 2.) vero efficitur 1. mundatione accurata totius cutis per vapores, lotiones, balnea, frictiones. 2. laxatione omnium vaſculorum cutaneorum, & ſubcutaneorum, quæ feliciſſime impetratur vapore aquæ calidæ toti cuti, excepta capitis, applicato. 3. aucto calore externo circa corpus nudum tepore lecti, balnei vaporis, ſpiritus vini accenſi. His ipſis (1189. 1190.) lenius agentibus promovetur Perſpiratio inſenſilis, Diaphoreſis dicta.

1190. *Aquæ*) Quando ſudor nullo remedio cieri poteſt, corpus nudum ſolo pallio tectum oportet in vapore calidæ ponere, ita brevi totum diffluet, ex ſola laxatione vaſorum cutis. Neque majus diaphoreticum datur, quam calidæ vapor.

Spiritus) In lue venerea, quæ in ipſa oſſa radices egit, non alia curatio ſupereſt, quam replere corpus decocto ligni guajaci, ut fere hydropicum ſit, deinde ægrum ciſtæ includere, ut ſolum caput emineat, ſub ciſta vero ſpiritum vini accendere, ut adſcendens vapor corpus feriat, totum in ſudoris ſpeciem *liquefacturus*. *Quando cum hac curatione copioſus potus* conjungitur, poteſt adeo profuſus ſudor cieri, ut viderim cruſtas craſſiſſimas intra duas horas de fronte cecidiſſe ſeparatas, & potum omnem abſque mora per cutim exiiſſe. Sed hic vapor alcoholis, ut in chemicis demonſtravi, nil niſi aqua eſt, ſi alembico acceperis, periit autem forte pars ſedecima, quæ forte aliquid ſalini eſt. Ergo & ipſum alcohol hic operatur per aquam, in quam vertitur, elementarem.

1191. Præparatur corpus ad faciliorem ejus exercitationem, ſi id requiritur, 1. attenuatione (1169.), & dilutione humorum. 2. vaſculorum laxatione (1158.) & apertura (1166.).

1191. *Laxatione*) In ſanandis ſiphilicis jubeo corpus prius aſperis & calidis pannis perfricari, deinde corpus decocto repleo.

1192. Sudor & Diaphoreſis indicantur in morbis:

1. A præſentia *incipientis* ſudoris Critici ſolventis, vel levantis, morbum.

2. A tenuitate materiæ morboſæ diſperſæ, vel diſpergendæ, per omnia vaſa. Ut in peſte, morſu venenato, lue Gallica ſubtiliori, nec fixata hactenus.

3. A temperie ſingulari ipſius Ægri.

4. A conſtitutione Epidemica cognita.

5. Ab obſtructionibus variis, & ubique in toto corpore hærentibus, reſolvendis; maxime in morbis ſubcutaneis, ſcabie, pſora fera, lepra, lue Gallica ulceroſa.

1192. *Critici*) Hinc ſudor qui in morbi initiis funeſtus foret, idem verſus finem ſalutaris eſt.

Gallica) Quando homo ulcera, & tumores venereos ſub cute habet, quæro an ad oſſa dolorem ſentiat, an ad pubem: ſi negat, * video materiem ad exteriora vergere, & facilius per ſudores quam per ſalivationem ſanari. Ergo ſudorem urgebo.

Morboſæ] In primis initiis peſtis credo ægros ſanari poſſe, ſi in ciſta ſudarent ſuppoſito incenſo alcohole; dum copioſiſſimas ptiſanas acidas bibunt. Peſtem enim per ſudorem ſanari, omnes conſentiunt, facile vero ſudorem elici negant. Sed nulla alia validior methodus eſt ciendi ſudoris.

Ægri) Dantur enim corpora, ex quibus ſudor difficillime elicitur.

Lepra] Hac methodo ſanavi aliquando nobilem puellam perfecte leproſam. Etiam alios ægros levari vidi, ita tamen, ut malum rediret.

APOPHLEGMATIZONTA.

1193. IN Nares ſe evacuant omnes partes membranæ pituitariæ Schneideri, quæ ingens, & per varia cava diſtributa eſt (494.), & ſecernit mucum (497.), falſo pro pituita cerebri habitum; huc & materia humida oculorum tam naturalis, quam lachry-

moſa

mosa (513.); tum materies liquida in coryza, crassior in catarrho pituitoso; adeoque ingens hic copia humorum evacuari tam vi naturæ in morbis, quam & per medicamenta, potest.

1193. Φλεγμα) Hic dicimus mucum, narium, œsophagi, ventriculi, intestinorum, faucium.

Cerebri] Quod levatur ab hac muci excretione, quia divertit ex arteriæ carotidis externæ ramis.

1194. Indicatur hæc evacuatio instituenda:

1. A gravedine, coryza, catarrho, sternutatorio morbo, pure per nares destillante, morbis oculorum lachrymosis.

2. A temperie ægri multum levamen capientis ab hujusmodi evacuatione.

3. A revulsione faciunda a pulmonibus in brancho, peripneumonia, phthisi, gravedine pulmonali.

1194. *Temperie*] Corpora enim reperiuntur, quæ fere per solum mucum se repurgant, his adeo laudabilis ejus excretio est, ut coryza morbos ingruentes aliquando avertant. Sunt qui nunquam ex morbo decumbunt, singulis vero mensibus coryzam patiuntur. Iis hanc evacuationem solicite conservare oportet.

Peripneumonia] HIPPOCRATES *jussit in morbis pulmonalibus*, quando a muco salso tabem secuturam metus erat, revulsionem facere, & ad catarrhos materiam ducere: & ipse sperarem, Phthisin me sanaturum, si membranam Schneiderianam satis laxam efficere possem.

1195. Excitatur fotu, vapore, vel decocto per nares attracto, 1. aquæ calidæ cum emollientibus diu coctæ. 2. Ejusdem melle aut saccharo *paulo acrioris* redditæ. 3. decocto mellito ex *betonica*, *lavendula*, majorana, pulegio, roremarino, ruta. 4. ipsis his herbis viridibus contortis, sicque in nares inditis. 5. omni stimulo acriori, ut saccharo, sale, sale Ammoniaco, pulvere antimonii, aut semicaustico ex taba-

co, nigella ſylveſtri, Helleboro, Euphorbio. Hæc Errhina, & Ptarmica.

1195. *Calidæ*] Nihil pulchrius eſt aqua cum *malva* cocta, ex manu per nares adtracta alterne & per os *emiſſa*. Hæc laxat totum ſyſtema pituitoſum, neque unquam *dolorem* capitis facit, uti illa acriora ſolent. Ipſa ozæna hac ratione ſanatur. Hydromel acrius eſt, & partes irritat, ut fere lacrumentur. Adeo enim ſenſibiles hi nervi ſunt, ut a multis rebus adficiantur, quas alii nervi non ſentiunt, odoribus nempe & fœtoribus.

Acriori) Saccharum in pollinem tritum & naribus hauſtum facit ſternutationem, & hanc evacuationem promovet.

Euphorbio) Hujuſmodi medicamentorum tanta vis eſt, ut BOYLEUS in *l. de utilitate philoſ. experimentalis* teſtetur hac ratione bis cataractas in utroque oculo ſublatas eſſe ab eodem empirico: & in altero quidem experimentorum turbith minerale cum ſaccharo in nares juſſit adtrahi, unde mox & ſaliva, & urina, & alvus, & vomitus ita mota ſunt, ut omnes ſtuperent. Fere ſimilis curatio ſolet a veterinariis ad farciminalem equorum vermem curandum adhiberi: Incidunt in parte ſatis nervoſa cutem, & helleborum infigunt, ita malum abigunt WILLISIO teſte [1. GESN. cranium perforare & inſerere helleborum in vertiginoſo morbo]. Nam, quæ huic membranæ adplicantur, eorum vis ad nudum fere cerebrum admovetur.

1196. Siſtitur ſi nimia ſit, maxime ſi fortis ſternutatio comitatur, & deſtillatio acris:

1. Lacte recenti, tepido, malvaceo, naribus attracto.

2. Suffumigiis blandis ex vapore accenſi Benzoini, maſtiches, olibani, ſuccini, thuris; aut leniorum aromatum, ut ſunt majorana, maſtichina, pulegium.

Cæterum, ſi nimis exercetur hæc evacuatio, damnoſa conſuetudine huc derivat aſſiduo humores.

1196. *Siſtitur*) Nam ſternutatio diu continuata ipſam fere epilepſiam accerſit.

Lacte) Erat ludi magiſter roſarum amantiſſimus, huic petulantes pueri roſas helleboro contaminaverunt, inde tantas convulſiones paſſus eſt miſer, ut periiſſet procul dubio, niſi lacte cum malva cocto eum ſervaſſem. Certe irritatis plumula

mula naribus ſenſus ad plantas pedis continuatur. Hodie hæc vulgo negliguntur, veteres autem magno cum fructu his evacuationibus utebantur.

Deſtillatio] Lympha in coryza ita acris fit, ut labia excoriet, & pulmonem erodere poſſit. Juvat fumum accenſi ſuccini per tria quatuorve horæ minuta naribus hauire. Cauto tamen opus eſt, nam aliquando nimium ſiccat & dolorem capitis facit.

Damnoſa) His hominibus huc deponuntur omnium etiam leviſſimarum mutationum effectus, unde perpetuus & incommodus muci fluxus oritur.

1197. Quum vero per os, & in illud, ſe evacuent nares (1193.), ductus ſalivoſi (65.), tonſillæ & membrana Schneideri (65. 5.), hinc primo hic eſt Indicatio, medela, remedia, cautela, ut (1194. 1195. 1196.): quare & hic Apophlegmatiſmi, & Gargariſmata.

1197. *Gargariſmate*) Ita vocamus elutionem oris per aquam aliquamdiu retentam. A prioribus vix differunt, nam ad eamdem Schneideri membranam adplicantur, quæ eadem œſophagum, nares, aſperam arteriam & fauces oriſque poſteriora obducit.

SIALOGOGA.

1198. Evacuatio Salivæ magna, & artificialis; indicatur:

1. A criſi tali.

2. A ſingulari natura morbi hærente inprimis ad glandulas, & ad membranas adipoſas, inprimis autem in cura Luis Gallicæ.

3. A natura morbi Epidemici.

1198. *Glandulas*] Lues venerea non ideo ſanatur, quia ſaliva copioſe per os excernitur, ſputatores enim melancholici, ſi lue venerea laboraverint, nihil ab his ſputis juvantur: Sed ideo, quia mercurius eadem ratione in omnibus glandulis viam expedit, & ſanguinem in putrilaginem liquefacit, uti in glandulis ſalivalibus fieri videmus. Hanc autem putrilaginem prudenter ad os deduci-

mus,

mus, quod eo absque graviori malo deponatur. Audio de alio medicamento Londinensi, quo absque salivatione luem celticam sanant: sed ego quidem nullam talem methodum novi.

1199. Corpus eo præparatur quam optime usu largo, aliquamdiu *continuato*, præmisso decoctorum attenuantium, *diluentium*, lenientium, actu calidorum; Scabiosa, Parietaria, Bardana, China, Sarsaparilla. Sassafras, Santalum, hic præcipua.

1199. *Præparatur*) Quando salivationem inpero, jubeo corpus prius per septimanam decocto bardanæ ita repleri, ut pene hydropicum fiat.

1200. Excitatur:

1. Collutionibus oris (1197.).

2. Masticatione lenta, continua, materiæ tenacis, ut Mastiches, Ceræ, Myrrhæ, maxime si his acria permista, ut Pyrethrum. Leucanthemum Canariense sapore Pyrethri, Zingiber, Piper, &c.

3. *Hauriendo* vapores acres, irritantes, ut Tabaci, Salviæ, Rorismarini, Majoranæ, Thymi, Serpilli, &c.

4. Inprimis & egregie actione medicamentorum, quæ levem quidem, sed diuturnam, nauseam creant, ut est stibium non penitus fixatum, nec tamen plane emeticum, parum Vitrioli vulgaris simul sumtum, &c.

5. Iis quæ omnes partes sanguinis penitus dissolvunt, in lympham vertunt, in ptyalismum convertunt: ut sunt argentum vivum crudum, cinnabaris, solutio argenti vivi in aqua forti, præcipitatus albus, ruber, Turbith minerale, Mercurius sublimatus solutus, &c. priorum autem primum, una cum calido fotu capitis, cervicis, colli, faciei, eam actionem promovet.

1200. His remediis poteſt ſaliva exprimi ad eam menſuram, quæ medico placuerit: juvat autem in leucophlegmatia maxime, ubi tenue ſerum per hanc viam ducere oportet.

Maſticatione] Gummi maſtiches hic princeps eſt, maxime quando adduntur aromata: ſingulare vero in illa eſt, quod etiam per octo horas inter dentes volutata naturam retineat, pergatque ſalivam ciere.

Plane emeticum) Omnia corpora metallica, quæ leviori acrimonia nauſeam excitant, ea etiam obſtructiones potenter ſolvunt, & ſalivam cient. Nam etiam vomiturienti ſaliva effluit, & HIPPOCRATES dixit, ſalivam in os effluentem vomitum portendere: & hæc remedia ad obſtructiones adhibita raro fallunt.

Lympham] Mercurius diſſolvit globulos rubros in flavos, hos in lympham, ut nullus fere ſanguis reliquus fiat, omneſque humores in putridum liquamen abeant. Agit autem ſola vi vitæ actus, neque vermes occidit quietus, uti in Anglia ajunt, vermes in arboribus occidere.

1201. Nimia ſalivatio minuitur, vel ſiſtitur, aut ſaltem emollitur:

1. Largo, aſſiduo, uſu, potus tepidi blandiſſimi, ut decocti Malvæ, & Glycyrrhizæ, in hydrogalacte.

2. Sedando impetum per emulſiones blandas, oleoſas, anodynas, addito prudenter diacodio, vel opio.

3. Revellendo in alias partes per evacuationem quamcunque magnam, inprimis hydragogam alvinam. Ubi tamen ſumma prudentia opus eſt, ne impetus motæ, & hic ſemper acris, materiæ, ruat in alias partes majori cum periculo, quare qui hic bene dividit, is tuto imperat.

1201. *Decocto*] Homo ſalivatione utens etiam bene procedente, eſt in magno periculo, aliquando tanta mala patitur, ut ipſam mortem cominus videat. Tunc oportet ſalivationem moderari ope hujuſmodi decocti, quod primo impetu eam augeat, ultimo vero effectu minuat. Nihil hic hydrogala pulchrius, cum malva decocto & copioſiſſime hauſto.

Revellendo] Cauto opus eſt, nam lympha putrida dolores iliacos in inteſtinis facit, irritatis nervis inteſtinalibus, ipſamque mortem, quando eo vergit; ſi ad cerebrum vero fluxerit, mirabiles & Venenis pares effectus edit.

Opio

Opio) Hoc cœleſte & certum medicamentum eſt in ſalivatione nimia. Purgantia non commendo, etſi vulgo laudent, mortem enim accelerant, quando acris illa materia ad inteſtina vergit.

EMETICA.

1202. VOmitoria indicantur:

1. A fœditate matutina oris, ejus amarore, ructu, nauſea, morſu ventriculi, appetitu lente ablato, ſine febre concomitante, vel cauſa.

2. A ſpontaneo vomitu una cum magna ejus facilitate:

3. A natura materiæ cognitæ; ut mobilis, vel immobilis.

4. A loco affecto repletione; & obſtructione, infra diaphragma, maxime ſi ea affectio primaria, nec aliud repugnat.

5. A natura generali morbi; vel epidemica.

6. A conſtitutione anni.

1202. *Oeditate*) Monente HIPPOCRATE.

Vomitu] Cave tamen, ne oriatur a cancro, aut ventriculi ſcirrho.

Facilitate] Hos homines HIPPOCRATES ευεμετας dixit, quod facillime ventriculum per vomitum evacuarent. Obeſis vero a vomitu caput dolet, & arteriæ rumpi poſſunt.

Febre) Tunc poterit inflammatio ſubeſſe & vomitus nocere: ſi vero abfuerit inflammatio, plerumque prodeſt.

Immobilis] Emetica non expellunt ſolum, ſed ſolvunt. In locis circa diaphragma, vel in thorace, vel in abdomine obſtructis, ſæpe ſolus vomitus viſcera liberat, ſed oportet ſana eſſe, necdum debilitata.

Anni) Qua homines alioquin magis fluxiles ſunt, v. g. æſtate. HIPPOCRATES ait Æſtas & autumnus inclinant in vomitum; minime hyems.

1203. Vetantur a contrariis horum (1202.).

1203. *Vetantur*] Maxime, quando ſanguis aut per alvum, aut per vomitum redditus fuit: Tunc a majori periculo. Apoplectici omnium

nium certissime excitantur hausto vitriolo albo ; verum cauto opus est , nam eo ipso vomitu sanguis magis ad cerebrum congeritur, & nova effusio sequi potest.

1204. Præparatur corpus ægri ad faciliorem , tutumque , *Vomitum*.

1. *Reddendo* materiem mobilem , *diluendo* , attenuando , resolvendo (1169. 1165).

2. *Vias* laxando, lubricando, per emollientia, oleosa , blanda.

3. Prius mittendo sanguinem , si corpus est plethoricum , aut nimis forte , simulque validissime agitatum.

1204. *Laxando*] Donec ventriculus & intestina fere paralytica facta sint, hoc fit maxime per blanda oleosa. Totam hanc artem caute vomitum movendi , tradidit HIPPOCRATES in l. *de Helleborismo*, quem OTTO HEURNIUS nobis conservavit.

Mittendo] Sæpe certe ex neglecta hac ipsa cautela homines plethorici inter vomendum perierunt apoplectici , adparet ex catalogo *martyrum antimonii* quem PATINUS edidit . In ipso enim nixu vomendi sanguis omnis ad cerebrum determinatur, id lacrumæ demonstrant obortæ, & vertigo: sed tunc quam facile rumpuntur tenerrimæ arteriarum ? Prudenter adeo monet SYDENHAMUS , *in omni morbo, quando & emetico & venæ sectione opus est , istam oportere præmittere*.

1205. Excitatur:

1. Irritando spiritus oblata idea maximam nauseam producente ; aut agitatione quadam non consueta , in mari &c.

2. Irritando fibras faucium & pharyngis penna oleo madida , aut simili quadam re.

3. Copia magna ingesta aquæ insulsæ *cum oleo*, *melle* , saccharo , & similibus , tepidis.

4. Omni acri valde , & simul *viscoso* ; Anethi flore, & semine . Asari foliis . Atriplicis radice & semine . Aut violentioribus iisdem , Cataputia . Esula . Cyclaminis radice . Flore , succo , cortice , Ebuli . Floribus,

ſeminibus, radice Geniſtæ. Helleboro utroque. Semine Naſturtii, Ricini, Thymelææ, Cnici, radice Bryoniæ, Iridis, Tithymali. Gratiola. Nicotiana.

5. Antimoniatis. Croco. Vitro. Floribus. Regulo in ſubſtantia, *in infuſo*, ſapa, ſyrupus, vinum emeticum. *Mercurius vitæ*. Tartarus Emeticus. Et ſimilia; *quæ vario gradu violentiæ varia effecta præſtant.*

6. *Mercurio acri facto per acida, in quo etiam varia* admodum diſtingui poſſunt, prout acidum copioſius, & apertius illi adhæret, vel parcius & tectius.

1205. *Inſulſæ*] Arbor naſcitur in *Paraguai*, cujus mollia folia Americanis in copioſiſſimo uſu ſunt, ut theiformi decocto ſibi vomitum moveant. Indigenas HISPANI imitati ſunt, & EGO novi juvenes olim ſe invicem ad *theam de Paragay* invitaſſe, inque communem magnam patinam vomuiſſe, uti olim in tota Europa *emeticam* agere *receptum fuit*. Intermiſſum vero eſt, quod nimis ventriculum debilitet. Leniſſima methodus eſt, & certiſſima, quando fauces etiam plumula irritantur.

Nicotiana] Aqua, in qua tabacum maceratum eſt, continuo vomitum movet.

Antimoniatis) Hæc unica virtus eſt antimoniatorum, quam arſenicali cuidam ſulphuri HOFMANNUS tribuit; video tamen ex magna parte a præparatione & adplicatione pendere. Vitrum antimonii oculum non lædit admotum, niſi forte ſcabricie mechanica. Sed idem ad medium granum per os adſumtum, facit horrendos vomitus, quam primum ad ventriculum venit.

Mercurio] Hujus efficacia pendet unice ab acri corpore, quod mercurio adhæſerit. Nam integra crudi mercurii libra, quale pondus ſæpe ægri in volvulo devoraverunt, nihil mutat, unicum vero granum cum acido aliquo quaſi ſubactum validiſſimum emeticum eſt. Convenit in craſſa pituita.

1206. Horum quidem delectus, doſis, formula, tempeſtivitas, indicantur ab ætate, ſexu, temperie, anni tempeſtate, idea morbi & materiæ educendæ.

1207. Promovetur potu copioſo leni, aquoſo, mellito, tepido, poſt ſingulos quoſque vomituum paroxyſmos affatim ingeſto, rejecto, repetito.

1207. *Affatim*] Ingerendo paulo plus aquæ mulſæ quam evomuit, idque faciendo poſt ſingulum vomitum. Hæc regula pulcherrima eſt. Si corpus pituitoſum fuerit, poterit modicus ſal marinus adjici. Hac methodo obtinetur, ut vomitus nunquam noceat, ne ipſis quidem infantibus; centies autem infantibus rachiticis bimulis vomitoria dedi. Tunc enim fere nocent, quando ventriculus, dum convellitur ab irritante acri, ſiccus eſt.

1208. Sedatur iiſdem (1207.); hauſto oleo blando; opiatis; aromatibus; acidis gratis, corroborantibus, ingeſtis, aut externe applicatis.

1208. *Sedatur*] Oleum recens amygdalarum hic præſens auxilium præſtat. Opium vero cum aceto vix unquam fallit. Si nihil profuerit, magnas cucurbitulas oportet adfigere. Si neque iſtæ juverint, ſignum eſt convulſiones totam jam ſanguinis miſtionem turbaſſe, & malum lethale futurum, quod HIPPOCRATIS de ſpaſmo ex Helleboro præſagium eſt.

PURGANTIA.

1209. IN Inteſtina plurima evacuari queunt, adeoque hac via educi queunt ex corpore, ſaliva, mucus, oris, faucium, œſophagi, ventriculi, bilis duplex, pancreatica lympha, humor inteſtinorum dilutus vel mucoſus, materies atrabilaria cruoris, viſcerumque hypochondriacorum, materies ſanguinis ſeroſa, tum purulentia quælibet ex abſceſſu quocunque critico, ſymptomatico, morboſo.

1209. *Queunt*] Magnus error eſt, purgantia medicamenta non agere, niſi in ventriculum & inteſtina. Imo vero prius, quam in primas vias agant, turbarunt ſanguinem, & febrim fecerunt, tunc vero effectum hujus febris ad alvum determinant. Hinc intelligitur, quare aliqui homines non ab aliis quam a fortiſſimis catarthicis adficiantur.

1210. Indicatur hæc Evacuatio:
1. A fluxu alvi non colliquativo.

2. A materia peccante, ejuſque loco.
3. A loco repleto, vel obſtructo ſub diaphragmate.
4. A natura ſingulari, generali, epidemica, morbi.
5. A revulſione.
6. A *ſignis coctionis*.
7. A ſtatu ægri.

1210. *Colliquativo*] Nam iſtam diarrhœam potius opio ſupprimere, quam promovere, decet.

Loco) Hepate, Liene, Ventriculo, fellis veſicula.

Obſtructo] Nam purgantium effectus perinde eſt ſolvere, & educere.

Morbi] Dyſenteriæ epidemicæ aliquando ſanantur fere per purgationes. In omni morbo videndum, an eo materia vergat, & an morbus hoc ferat.

Coctionis] HIPPOCRATES vetat purgare in ſtatu cruditatis.

Ægri] Alii purgationes facile, alii ægerrime ferunt, ut animo linquantur.

1211. Vetatur a contrariis.

1211. *Contrariis*] In primis facili *ventriculi & inteſtinorum irritabilitate*, aut *inflammabilitate*, aut ſcirrho cancrove ad loca eadem ſedentibus. Si hos homines purgaveris, & Tu dolebis & æger Tuus.

1212. Materies movenda præparatur, ſi opus eſt, iiſdem ad Vomitum (1204.).

1213. Excitatur:

1. Diluentibus, ſimulque leniter ſtimulantibus, magna copia, jejuno corpore, in frigore modico, hauſtis. Aquæ, minerales dictæ, tam ferratæ, ſulphureæ, quam ſalinæ, tales ſunt; ſerum lactis; ſucci horæorum maturi, recenteſque.

2. Lubricantibus ſimulque acrimonia facili ſtimulantibus utcunque. Olea blanda, recentia, preſſa. Jura pinguia. Decocta emollientia, horumve extracta. Saccharum. Mel. Caſſia. Manna. Terebinthina. Roſæ pallidæ. Syrupus roſarum ſolutivus. Roſarum pallidarum ſuccus. Gummi Ammoniacum, Galbanum, Myr-

Myrra , Opopanax , Sagapenum , mediocri doſi ſumtum.

3. Leniter acribus , ſimulque paululum craſſioribus , ideoque inprimis in primas viaş agentibus . Pruna acidodulcia . Ficus recentes . Uvæ corinthiacæ . Rheum . Tamarindi . Myrobalani . Tartarus . Aloe . Mercurius dulcis rudius tritus . Polypodium.

4. Acribus . Aſarum . Carthami ſemen . Agaricus . Mechoacanna . Jalappa . Turpethum . Hermodactyli . Senna . Soldanella . Turiones Sambuci , & Ebuli . Scammoneum . Diagrycium . Flores Perſicæ.

5. Acerrimis fere cauſticis . Helleborus niger . Veratrum . Iris . Gummi Gotte . Eſula . Gratiola . Elaterium . Lapis Lazuli . Euphorbium . Mezeræon . Cryſtalli argenti , Mercurius præcipitatus , albus , ruber , flavus.

6. Variis ex his , & vix enumerabilibus , compoſitis, forma pilularum, Electuarii , vini medicati , &c.

1213. *Diluentibus*] Hæc omnium leniſſima ſunt , ut & in ipſo vulnere a oculo ferri poſſunt: uti thermæ Aquiſgranenſes , poma cocta , malvæ . Solo ſero lactis dato magna copia , donec relaxatis inteſtinis alvus moveatur , diuturni, & deſperati morbi ſanantur . HIPPOCRATES in morbis chronicis lacte aſinino purgabat . Quando ſolum non operatur , poteſt ſale medio aliquo vis augeri .

Leniter acribus) Quæ conſpicuo ſunt & odore & ſapore , & nervos nudos , aut oculos adplicata irritant .

Acribus) Quæ cutem exulcerant, & adrodunt nervos ventriculi .

1214. Horum delectus , doſis , formula , præparatio , oportunitas indicantur , ut de vomitoriis dictum eſt (1206.); inprimis vero ex indole materiæ *educendæ* . Unde varias appellationes nacta ſunt ; ut ἐκκοπροτικά . Purgantia per ἐπίκρασιν . Minorativa . Laxantia . Cholagoga . Phlegmagoga . Hydragoga . Melanogoga . Panchymagoga . Quorum nominum origo intellectu facilis .

1214.

1214. Εκκοπρωτικα) Quæ ſtercus durum educunt, & corpus repurgant, neque ſolvunt. Ita ERASMUS ad PARACELSUM, purgationem fero, ſed quæ corpus non ſolvat: nempe neque humorẽs fundat, neque vires frangat.

Minorativa] Quæ tantum educunt, quantum mobile præſto eſt, neque quidquam mutant in ſanis corporis humoribus.

Cholagoga] Non electiva quidem, ſed diſtincta ſunt. Bilis enim, cum mobiliſſima ſit, per lenia facile expellitur, mannam v. g. caſſiam, tamarindos, ſuccumve roſarum. Hydragoga vero ſunt, quæ ſanguinem liquefaciunt. Melanagoga totum corpus evertunt, hinc eadem etiam panchymagoga ſunt, eadem detergent mucum inteſtinorum, & teneſmos faciunt.

1215. Promovetur juſculo ſalito, pingui, butyrato, ſero lactis recenti, & ſimilibus.

1215. *Salito*] Ita caventur triſtitia ſymptomata: ſi corpus non ſiccum reliqueris, ſed omni hora, dum remedium operatur, duas, aut tres uncias ſuccolatæ ſanguini ſuppeditaveris [1732. juſculi carnium vaſculum poſt ſingulam purgationem exhibendum, ita nunquam purgatio deliquium animi faciet.

1216. Siſtitur potu olei, oleoſis blandis; acidis; adſtringentibus, opiatis; ſpirituoſis; revulſione in alias partes quaſcunque.

1216. *Acidis*] Helleborus ipſe cum ſpiritu ſalis marini datus non purgat. Scammoneum fumo ſulphuris admiſſo caſtratur, ut vim purgandi fere amittat. Adeo reſiſtunt acida purgationi.

Revulſione] Quæ tentari debet per cucurbitulas epigaſtrio inpoſitas, & ſimilia. Maxime hic iderem clyſmati ex theriaca, dum eadem in emplaſtrum formata toti abdomini inponitur.

1217. Fit & evacuatio alvi per Clyſmata: indicantur hæc:

1. A loco affecto.

2. A materie educenda.

3. A viribus attritis ægri, ejuſve temperie, ſimulque urgente neceſſitate evacuationis.

4. A ſiccitate, calore, motu nimio humorum in acutis.

5. A con-

5. A concilianda revulsione, & lenimine requisito in fibris, & humoribus acribus.

1217. *Acutis*] HIPPOCRATES jubet in morbis exustis omni quarta hora clysma alvum diluens subdere. Experimentum curiose cepi; injeci per anum diluentia & oleosa, & maximam partem prius in totum corpus vidi abire per venas mesentericas, & lacteas, ad sanguinem. Ergo clysmata ad plura prosunt, etiam præter purgandi scopum.

Revulsione] Solis clysmatibus repetitis possumus lenem & salubrem diarrhœam artificialem ciere.

1218. Clysmata itaque varia sunt:

1. Diluentia ex aqua, sero lactis, cerevisia dulci.

2. Emollientia & lenientia simul ex jure pingui, oleo, farinosis decoctis, decoctis emollientibus, lacte, saccharo, sapone, syrupis.

3. Stimulantia leviora, aqua salsa, nitrosa, decocta purgantium leniorum (1213. 2. 3.), urina.

4. Acria, ex decoctis purgantium acrium & acerrimorum (1213. 4. 5.).

5. Certissima fere ex fumo injecto Tabaci.

Atque hinc suppositoria monentia, stimulantia, acria, intelliguntur. Mel coctu spissum. Saccharum durum. Sapo. Præbent cum acribus hæc cuncta.

1218. *Purgantium*) Omnia medicamenta per anum injecta, sed triplici dosi, idem efficiunt, quod simplici, & per os adsumta. Idem de ipso peruviano cortice verum est, & in aula gallica & meis frequentibus in infantibus experimentis confirmatum, uncias quatuor ante paroxysmum febrem per anum subditum tollere. Ipse SYDENHAMUS gonorrhœas clysmatibus sanabat. Nullum ergo dubium est, quin vices purgantium clysmata subire possint, quoties pueri vel delicati homines vim & saporem ingratum purgantium aversantur.

Tabaci) Quando naturam, in morbis languidis quasi sopitam, suscitare oportet, fumus tabaci per fistulam in anum *mitti potest: ita* etiam ferrea alvus solvetur.

Suppositoria) Aloetica, quæ in hypochondriacis hæmorrhoides solvunt, sed alvo prius laxata.

1219. In his iterum obſervanda eadem ac in vomitu, & in purgatione (1206. 1214.).

DIURETICA.

1220. EVacuatio per vias Urinæ indicatur:
1. A ſignis coctionis.
2. A fluxu critico materiæ morboſæ per renes.
3. A materie peccante ſalina, ſaponacea, terreſtri ſubtili, ſcorbutica, purulenta.
4. A loco affecto.
5. A conſtitutione Epidemica.
6. A temperie ægri auſcultante huic evacuationi, vel aſſueta.

1220. *Salina*] Quando materia peccans in latice aquoſo hæret, *tunc ſolent ii ſales per renes expurgari*. Nam, uti inteſtina viſcerum chylopojeticorum, ita renes hæmatopojeticorum cloaca ſunt.

Epidemica] Sæpe enim multi ſanantur reddita ipſo critico die urina ſtrangurioſa: (1732. fere ſemper id in epidemicis contingere.

1221. Vetatur a contrariis.
1222. Excitatur uſu:
1. Aquæ copioſæ, vel aquoſorum.
2. Salibus alcalinis fixis, volatilibus, ſimplicibus, vel compoſitis.
3. Salibus fixis neutris compoſitis, marino, gemmæ, nitro, borace, alumine, Tartaro, Tartaro Tartarizato, oſtracodermatis ſolutis cum acido in corpore noſtro, vel extra illud; eo ſuccus conchyliorum, & oſtreorum, ſpectat. Et Ammoniacus.
4. Aceſcente humore animali, ſero lactis acido, lacte acido, eove ebutyrato.
5. Acidis levibus vegetabilibus Arantii, Citrii, Limo-

monii, Ribesiorum, Sambuci, vino tenui Mosellano, Rhenano.

6. Spiritibus acidis aceti, nitri, salis, sulphuris, aluminis, vitrioli, simplicibus, compositis; sale succini.

7. Apium, Asarum coctum, Asparagi, Amygdalæ amaræ, Chærophyllum, Daucus, Eryngium, Eupatorium, Milium solis, nuclei Persicorum, Ononis, Petroselinum, Pimpinella, Ruscus, Saxifragia, idem præstant.

8. Quæcunque ex omnibus his composita.

1222. *Aquosorum*] Determinatorum ad urinæ vias, per modicum frigus, quo sudor inpediatur. Nullum enim diureticum agit, nisi determinatum: & aqua forte unicum verum diureticum est. Si præterea eam armaveris salis gemmæ vel tartari vitriolati drachma addita, pellet ad urinam, ut plus per matulam abeat, quam epotum est, neque credo facile melius diureticum repertum iri.

Acido] Nihil præstantius est subtilissimo sero lactis, quod ex lacte ebutyrato per manicam hipp. separatur. Succus limonum recenter pressus cum Rhenano vino est etiam ex diureticis.

1223. Diuretica juvantur vacuo stomacho; coctione prægressa; motu corporis leni; aere frigidiusculo, calidis interim lumbis, hypogastrio, pube, perinæo.

1223. *Motu*) Motu musculari in aere frigido, dum interim calida lumbis & hypogastriis adplicantur. Frigus enim ad reliquum corpus, calorem circa renes oportet excitare.

Calidis] Huc inprimis facit clysma non purgans, & diutius retentum.

1224. Sistitur, aut sedatur, usu:

1. Emulsionis viscidioris gelatinosæ.

2. Adstringentium, & roborantium simul (1107. 1159.).

3. Opiatis.

4. Determinatione in alia loca: inprimis autem sudore per motum, aut sudorifera, excitato, & aliquamdiu continuato.

1224. *Alia loca*] Qui diabete laborant, non ſanantur, niſi ſudore per balneum ſiccum excitato.

MENAGOGA ET ARISTOLOCHICA.

1225. EVacuatio ſanguinis menſtrui, vel puerperii, per uterum indicatur:

1. *Ab* ætate.
2. A plethora.
3. A morbo quocunque hinc pendente, ejuſque ſymptomatibus; ut inprimis in puerperio.

1226. Exercetur:

1. Determinantibus ad uterum; fomentis, balneis, pedum, crurumque; frictionibus ſæpe exercitatis in pedibus, cruribus, femoribus, hypogaſtrio; cucurbitis ad femora, & crura ſuperiora, applicatis, ſæpe renovatis; miſſione ſanguinis ex venis pedum; Emplaſtris ex gummi fœtidis, umbilico, femoribus, cruribus, *datis*.

2. *Aperientibus in loca uterina* & vaſa per vapores, balnea, fomenta, injecta; ſimiliaque interne aſſumta; Ariſtolochia. Artemiſia. Calamintha. Cardiaca. Chamædrys. Dictamnus. Leviſticum. Majorana. Marrubium album. Matricaria. Mentha. Pulegium. Roſ. marinus. Ruta. Sabina. Satureja. Tanacetum. Gummi fœtida. Aloe. Myrrha. Crocus. Borax. Chalybs. Succinum. Sal alcalinus volatilis. Olea ſtillatitia aromatica &c. ſunt præcipua.

3. Remediis Chirurgicis, Diæteticis, Pharmaceuticis, *quæ contraria* ſunt impedimento ſingulari evacuationis; quæ tantum inveniri poſſunt ſingularibus ſignis in qualibet ſpecie propriis.

1226. *Ariſtolochica*] Quæ tamen periculo non carent in feminis ſiccioribus.

Determinantibus] Fomentis, balneis pedum præmiſſis, ſæpe renovatis, donec turgeant venæ inferio-

riores . Optime etiam ad pedum plantas & poplites applicatur emplaſtrum de galbano.

Borax] Qui inter uterina excellit virtute ſua.

Diæteticis] Quando ab uſu acidorum menſes ſupprimuntur, tunc per alcalia abſorbentia revocantur.

In genere uterina non alia habemus, niſi ſudorifera determinata ad uterum, & menſes fere ſubprimuntur, ex deficiente laxitate in vaſis uteri . Quando etiam in præparato corpore operari nolunt, tunc aquam calidam corpori muliebri ſupponere oportet, & in eam projicere ſalem ammoniacum , ita vapor penetrantiſſimus aſcendit , quem mulier , ex antiqua HIPPOCRATIS obſervatione, naribus percipit , & hac ratione , ſi unquam, menſes ſolventur . [1732. balneum ex iiſdem commendat mane & veſperi, & poſt ſemihoram fricari partes interiores pedum, ad genua uſque, cum aſperis pannis; tunc in plenilunio ſive inſtante menſium tempore venam ſaphenam ſecari.

1227. Siſtitur , ſi nimia fuerit:

1. Revulſione.
2. Adſtrictu vaſorum (1107. 1159.).
3. Opiatis.

1227. *Revulſione*] Nimium uteri fluxum ſedant cucurbitulæ mammis admotæ , uti nimiam mammarum inflationem cucurbitulæ ſedant, ſed femoribus adplicatæ. In hoc caſu venæ ſectio revulſoria inbelle auxilium eſt, vix enim clauduntur tenerrima vaſa; quamdiu vero aperta ſunt , pergit ſanguis omnis effluere. Neque adſtringentia valent, ſed annoſæ mulieres , quæ hos fluxus nimios patiuntur, pereunt plerumque . De ligaturis artuum conf. *Aphoriſmorum Practicorum* n. 219.

Opiatis] In lochiis puerperarum nimiis opium ſolum excellit , & abſque eo nihil fere ſolidæ medelæ eſt, quod adhibeas.

PHLEBOTOME.

1228. Miſſio ſanguinis intra terminum , quo *vires* non minuuntur:

1. Copiam minuit humorum arterioſorum & venoſorum.

2. Ergo reſiſtentiam movendorum reddit minorem.

3. Adeoque & plenitudinem vaſorum , ut & horum ad ſe mutuo compreſſionem.

4. Hinc vasis nimis distentis contractionis, id est elasticitatis, exercitium reddit.
5. Rarefacit liquida.
6. Solvit eadem.
7. Resolvit.
8. Obstructa expedit.
9. Circuitum, secretionem, excretionem, promovet.
10. Revellit.
11. Refrigerat.

1228. *Terminum*] Quàmdiu vires corporis non mutantur. Si vero hos terminos excesserit, venæ sectio nocet.

Rarefacit] Liquida laxantur, quando vires conprimentes minuuntur. Sed evacuatis vasis primi generis reliqua omnia laxantur.

Eadem] Si a nimia conpressione ultra modum densata fuerint.

Obstructa] Quando obstructio fit ab expansione vasorum majorum, quæ minora conprimunt.

Refrigerat] Imo si modum excedat, primo summum frigus facit, nempe animi deliquium; deinde perpetuum frigus sive mortem.

1229. Hinc morbos quam plurimos, eosque varios admodum, tollit; simul tamen mutationes miras profert.

1229. *Miras*) Hinc medicus, quando prima vice venam homini jubet secare, non debet rem chirurgo soli committere, sed adesse præsens, & cautus omnia phænomena observare. Dantur enim homines, qui vix uncia sanguinis emissa animo linquuntur, & sæpe malum a phlebotome augeri experiuntur. Vides, dum sanguis ex vena fluit, oculos collabi, faciem pallescere, tunc animo linqui, & sanguinem per arterias ad cor redire. Alii magnam jacturam ferunt.

1230. Indicatur:
1. A copia nimia.
2. A resistentia nimia cordi nata per humores.
3. A motu suffocato per nimium tumorem a copia, vel a rarefactione, natum in arteriis.

4. A mo-

4. A motu ſuffocari incipiente per nimiam extenſionem vaſorum, qua ipſa vaſorum elaſticitas deſtruitur.
5. A ſanguine nimium denſato.
6. Ab eodem nimis coeunte.
7. Aut nimium inſpiſſato.
8. Ab iis, quæ ſunt ſigna obſtructionis inflammatoriæ, & magnæ, deprehenſis ubique in corpore; primaria quidem deprehenduntur talia eſſe, dolor, tumor, rubor, æſtus, anxietas; dum interim ſudor, ſputum, urina, admodum ſupprimuntur.
9. A motu nimio humorum per vaſa; aut etiam a motu tardiori eorundem orto ex dictis (1. 3. 4. 5. 6. 7. 8. hujus.).
10. A calore nimio per omnia vaſa.
11. A nimio impetu ſanguinis moti in unam partem, ut in hæmorrhagiis & fluxionibus.
12. Ab epidemicis cognitis.
13. Ab ætate, ſexu, victu, temperie.
14. A cacochymia.
15. A conciliando ingreſſu medicamentorum in vaſa, horumque ſimul admiſtione procuranda, tum & excitanda vi eorundem, in magnis curationibus perficiundis.

1230. *Nimia*) Quam cor nequeat propellere; cognoſcitur palpitatione, & venis turgidiſſimis.

Expanſionem] Quando arteriam ſub digito video extendi, neque remitti.

Inflammatoriæ] In hoc caſu nunquam prætermitti debet, ne inflammatio in ſuppurationem abeat vel gangrænam. Quando vero alia evacuatio major ſe prodit, naturæ vires exſpectare oportet, num forte ſe ſit ipſa liberatura.

Ætate] Homo adultus venæ ſectionem commodius tolerat: & femina ipſo viro melius. Qui pleno victu utuntur, facilius ferunt, quam ſobrii. Melancholicis & phlegmaticis plerumque nocet.

Cacochymia] Tunc nunquam majori copia mittere oportet.

Hæmorrhagiis) Quando v. g. in pulmone arteria rupta eſt, liga brachia & pedes, mitte ſanguinem, ut ad cor veniat tantilla copia, quæ arteriam pulmonis nequeat diſtendere.

dere. Ita labia vulneris, latera vasis vulnerati collabi poterunt, & se conprehendere.

1231. Optima fit:
1. Lato *vulnere*, secando inflicto.
2. In *vena* libera, magna, facile detegenda, remota ab arteriis, nervis, tendine.
3. Accelerando velocitatem sanguinis, dum fluit, respiratione forti.
4. Motu musculorum circa venam apertam.
5. Jacenti ægro.

1231. *Secando*) Non directe corpus acutum in venam demergere oportet, uti instrumento elastico veteres solebant, & in Germaniæ aliqua parte moris est: ita enim facile uterque venæ paries pertunditur, & ipse vidi, ex eo modo secandi sanguinem in panniculum adiposum late diffundi. Hoc evitatur secando.

Libera) Vena hepatica difficulter secatur, quia arteriam & nervum comites habet: in manu facilius est, sed expeditius in malleolo, ubi venæ liberæ sunt, & nulla major arteria est, quæ facile lædi queat.

Sanguinis) Parcior sanguis, sed qui uno saltu profiliat, plus juvat quam duplo plus sanguinis stillatim elabentis. Nam major revulsio fit, & arteriæ ipsæ subito in venas mutantur.

Respiratione) Quando præ dolore respirare detrectant, uti pleuritici solent, tunc pro cardiaco acetum sub nares offerre oportet, inde enim tussiunt, & acceleratur sanguis, adeoque uberius per venam effluit. Ita tres unciæ plus boni facient, quam decem unciæ pacati sanguinis.

Musculari] Chirurgi, dum ex vena secta sanguis effluit, solent ægro baculum in manum dare, quem in gyrum circumagat. Motu musculorum sanguinem venosum norunt exprimi.

Jacenti) BELLINUS demonstravit, in homine decumbente duplo plus sanguinis emitti posse absque syncopes metu, quam in homine stante. Nam in stante homine musculos oportet sustineri.

1232. Præparatio fit ad feliciorem ejus administrationem.
1. Frictione.
2. Fomento.

1232.

1232. *Frictione*) Mulieribus, quibus ſaphenam tundere oportet, prius pedes in calidam demittere, & perfricare juvat.

1233. Vetatur:

1. A plurimis Chronicis, in quibus plurima obſtructa, paucuſque admodum fluidus cruor vaſis reſtat.

2. A ſenio.

3. A temperie.

4. A cognita natura Epidemici, vel Endemici, morbi.

5. A criſi jam facta alibi.

6. A paucitate cruoris rubri, & debilibus hinc viribus.

7. A recenti ſtatu puerperii.

1233. *Senio*] Peſſimo more receptum eſt, ut ſanguinem ſenibus qui ſexageſimum annum exceſſerunt, medici mittant, cauſati plethoram. Ea certe ætate ſanguinis rubri parca copia eſt: deinde plethora augetur ſecta vena, quando lauta diæta ſuccedit, & vaſorum elater diminutus eſt. Demonſtrat LISTERUS, vitulos, quibus ſubinde ſanguis mittitur, evadere obeſiſſimos, atque ipſum crudum chylum poſtremo per vaſa fluere. Ergo ſenibus venam non oportet ſecare, niſi urſerit neceſſitas.

Paucitate] BOTALLUS in ipſo hydrope venam ſecari jubet, ſed neſcio, quomodo potuerit rationi adeo contrarius obniti.

Debilibus] Sæpe pallidæ virgines volunt venam ſibi ſecari. Sed prius & arterias obſervare oportet, & venàs, neque convenit phlebotome, niſi tumeant ſanguine vaſa pulſentque. *Solent enim in arteriis minimum ſanguinis habere*, dum venæ corrupto humore diſtenduntur. Magnus error eſt, omnes morbos puellares a defectu menſium venire: cum contrario ordine ideo deficiant menſes, quia morbus adeſt: tolle morbum, redibunt menſtrua. Vidi ſæpe incongrua curatione puellas in phthiſin incidiſſe.

Puerperii) Morbi enim, qui tunc infeſtant, ii fere ex inanitione oriuntur.

1234. Unde patet quanto humani generis damno hoc remedium vel ſemper, vel nunquam, adhibendum cenſeatur, ut in doctrina Johannis Baptiſtæ Helmontii, & Leonharti Botalli videri poteſt.

1235.

1234. *Nunquam*] HELMONTIUS clamat, omnem venæ sectionem carnificinam esse. BOTALLUS e diverso, eam etiam in ipso hydrope convenire. Uter insanior? Medio tutissimus ibis.

1235. Sanguis educendus ex vasis Hæmorrhoidalibus indicatur:

1. A temperie atrabilaria.

2. A morbis cum phantasia læsa.

3. A consueto fluxu eorum vasorum jam suppresso.

4. Ab eruptione sanguinis per novas jam vias, qui olim felicius per hæmorrhoides evacuabatur.

1136. Elicitur:

1. Emolliendo hæc vasa fomento molli, calido, ex aqua, oleo, melle, emollientibus, specie clysmatis, vaporis, fomenti, applicatis.

2. Aperiendo per frictum cum asperis, aut per hirudines.

3. Usu Aloeticorum.

1236. *Aloeticorum*) Omni mane, sed parca copia sumtorum. 1. GESNER. in globulis applicatorum, & 1732. glandem ex sex granis pilularum Rufi aliquoties de die immissam. Ita nuper hæmorrhoides elicui intra paucos dies, in ægro, qui animo sibi fixerat: nullam extra hæmorrhoides salutem sibi supereſſe. EGO vero prædixeram nihil profuturas, sed ciere tamen malui, ut morem gererem.

SCARIFICATIO.

1237. Scarificationes agunt stimulando, & evacuando.

1237. *Carificatio*] „ Eductio sanguinis, & humorum tenuiorum ex vasis cutaneis. Possumus certe multum sanguinis hac via educere, & orientales omnes, Sinenses, Japanenses, Ægyptii, Græci, aliique Asiatici loco venæ sectionis unice scarificatione utuntur: addunt rationem non malam, ducere se ex arteriis, neque incommoda experiri, quæ magnæ arteriæ læsionem sequuntur: vulnusque facile sanari, quod ab arteriotome difficulter coit.

1238.

1238. Hirudinum actio & hinc bene intelligitur.

1238. *Hirudinum*] Eas adplicamus, ut partes ſtimulent & evacuent. Faciunt fere, quæ ſcarificatio, & poſſunt iiſdem loci admoveri, ſub axillis, poſt aures, ad anum.

1239. Setacea autem & fonticuli dolore leniore ſtimulant, genus nervoſum concutiunt, ſerum evacuant, nimiæ repletioni exitum dant.

1239. *Setacea*) Fila per cutem ducuntur, retinentur in vulneribus, & ſubinde trahuntur, ita obtinetur, ut tenuis cum dolore exſtillet ichor. Prodeſt, quando revellere oportet acrem humorem in partes tenerrimas illapſum, ut in morbis oculorum. Dudum HIPPOCRATES, omnis locus, qui tumet, calet, dolet, plus quam alia loca, adtrahit ſanguinem ex aliis partibus minus dolentibus, calentibus, rubentibus. Raro tamen indicantur. Fonticuli vero ad phthiſin maxime aut hæmoptœn faciunt, ut noxia humorum abundantia derivetur in naturalia ulcera.

1240. Unde & liquet, ubi, & quando, indicentur.

1241. Stimulantia, dolorem, calorem, rubedinem, creantia medicamenta, motu nervis conciliato, & determinatione in loca imperata agunt.

1242. Unde infinita certe, eaque ſæpe exoptatiſſima, effecta præſtant, quorum etiam cognita neceſſitate indicantur.

1242. Per hæc ſtimulantia poſſumus totum genus nerveum mutare & mobile reddere.

1243. Revocari vulgo hæc ſolent in doctrina Medica 1. ad Dropaces valide adhærentes ſimulque penetrantes forma Emplaſtri calide applicati iterumque avulſi repetito opere donec rubeat, tumeat, caleat, pars affecta. Materies his : Pix. Oleum. *Bitumen*. Caſtoreum. Cinis ſarmentorum. *Galbanum*. Piper. Pyrethrum. Sal gemmæ. Sal Ammoniacus. 2. ad Sinapiſmos lenes, phœnigmos dictos, forma cataplaſmatis applicitos, relictoſque, donec rubor, calor, pruritus, tumor, appareant. Materies : Sinapi. Bryonia,

yonia . Allia . Cepæ . Naſturtium . Scilla . Euphorbium . Ranunculi . Thapſia . 3. ad Veſicatoria ; quæ ſinapiſmi fortiores , forma eadem , violentiore effectu . Materies eadem . Diverſitas in doſi aucta acris. E. G. ficus ad p. III. acris p. I. miſtæ dant phœnigmum . Ficuum p. I. acris . p. I. dat veſicatorium . Ficuum p. I. Acris p. III. Dat veſicatorium forte . 4. ad Cauſticum potentiale , forma ſingulari pultis , & cum linteo carpto applicatum . Materies : Ranunculi . Eſula . Tithymalus . Sal alcali fixus . Lapis infernalis . Mercurius ſublimatus . Spiritus , & ſal , alcalinus , volatilis . Effectus , inflammatio , eſchara . 4. ad Cauſticum actuale dictum ex ferro ignito.

1243. *Dropaces*] Hoc nomen dederunt veteres pici ſuper alutam extenſæ, & cuti calide adplicatæ , unaque cum cute elevatæ; id repetebant ſæpiuſcule, ſic cutis dolebat & rudebat. Scabiem, lepram, paralyſin hac irritatione ſanare volebant.

Sinapiſmos] Forma cataplaſmatis adplicatos, ex ſinapi ſemine & panis paſta , donec cutis inflammata puniceum colorem indueretur.

Veſicatoria] Hæc ſolvunt epidermidem a ſubjecta cute, ad ignis lenioris modum. Adhibentur in peſte, & variolis , & cantharidibus fere excitantur . Olim utebantur ranunculis, tithymalis, euphorbio.

Hæc omnia febrem faciunt, conſervant, augent , proſunt adeo in morbis lentis, a pituita ortis.

Potentiale] Ita vocamus , quod actu frigidum cuti adplicatur , ſed effectus tamen ignis edit.

Actuale] Ferrum vehementius urit, quam ullum aliud corpus nobis cognitum, plus enim ignis requirit , ut deliqueſcat , & tamen innoxium eſt, cum cuprum corpori adplicatum ſemper aliquid malignitatis exſerat.

CURATIO PALLIATIVA.

1244. Mitigando ſymptomata, ſemper etiam aliquid de morbo primario tollitur.

1244. *De morbo*] Cauſa phyſica morbi minime differt a conplexu effectuum omnium, & effectus omnes conjuncti æquivalent cauſæ : tolle omnes , tolletur & cauſa: tolle aliquid, aliquid de cauſa abſtuliſti.

1245. Unde omnia ſanans ſymptomata ſimul , totum fere morbum ſanat.

1246.

1246. Primaria autem hic considerata sunt sitis, dolor, vigiliæ nimiæ, & lipothymiæ.

1247. Sitis a siccitate totius corporis sedatur potu largo, continuato, calido, aquoso, farinoso, paucis acidis admistis grato. Decocta hordei, avenæ, panis, dilutiora; serum lactis, hydrogala, zythogala; decoctum tenue, insulsum, vitulinum absque pingui, prosunt; ut & ex fermentatis Cerevisia tenuis non aromatica. Balnea. Fomenta. Clysmata, hic etiam in usum vocata prosunt.

1248. Sitis a siccitate partis singularis, ut oris, linguæ, faucium, œsophagi, levatur: 1. usu præcedentium (1247.). 2. colluendo, & gargarizando, sæpe per eadem. 3. aperiendo glandulas, & meatus, salivales, per epithemata, & fomenta, ex laxantibus, humectantibus, aperientibusque. Ubi posca cum mica panis egregii usus est.

1248. *Singularis*) Uti lingua in hydrope arida est, dum totum corpus intra aquam sepultum latet. Ibi adeo aquosa ipsi linguæ adplicare oportet. *Nempe* os oportet eluere, & *continuo* panem *bis* coctum manducare, ut saliva adliciatur, sitim sedatura.

1249. Sitis a sale acri lixivioso, vel & ab acri aromatico, orta tollitur iisdem omnibus (1247. 1248.), utpote diluentibus; maxime vero, si his admiscentur acida, & nitrosa. Unde & scitur, quomodo sedanda illa, quæ a sale muriatico, utpote solis egente aquosis.

1249. *Acri lixivioso*) Solvitur spiritu sulfuris per campanam.

1250. Si vero oritur sitis a materie inepta *tranare* per canales, tum diluentibus, & *resolventibus*, tollitur.

1250. *Inepta*) Natura nunquam desinit monere, ut potus exhibeatur, quamdiu aliqua bibendi necessitas supereſt. Ergo, licet copiose bibas, nisi sanguis adtenuetur, non sanabitur sitis: quamdiu vero sanguis dilutus est, jam quiescit sitis. Huc inprimis faciunt recentes fructuum horæorum succi, aqua diluti, ribesiorum maxime, aut oxymel cum aqua.

R. ISTITUTO VENETO
VENEZIA

1251. Dolor, ut ſymptoma, ſedatur:

1. Acre diluendo: quod fit aqua calida, farinoſa, applicata per potum, fotum, clyſma, balneum (1172.).

2. Obſtruens *diluendo*, reſolvendo, per ſimilia, & per reſolventia (1160.).

3. *Vaſcula* nervoſa laxando, potu, fotu, balneo, *injectis*, humectantium, laxantium, anodynorum, *blande* aperientium (1158. 1166.).

4. Acre ipſum corrigendo ſuis remediis (1172. 1173. 1174. 1175. 1176. 1177.).

5. Obſtruens, acre, obſtructumque, liberando a nimia preſſione humoris vitalis (1170.).

6. Obſtruens, acre, obſtructumque, emolliendo, ſuppurando, depurando (1166. 2.).

7. Senſum obtundendo ſtupore inducto per narcotica interne exhibita, vel applicata externe. Talia ſunt: 1. levia, flores papaveris Rhœados, ſemina ejuſdem; *Flores & ſemina Papaveris ſativi*; Lactuca ſativa capitata æſtivo tempore lacte prægnans. 2. fortia, capita papaveris hortenſis matura, exploſo ſemine, ante ariditatem collecta; lac ex papavere Europæo, fere maturo, læſo, ſtillans. 3. fortiora, Opium Thebanum, vel Orientale. 4. fortiſſima, mandragora; ſolanum maniacum, Cicuta aquatica Geſneri, Stramonium, Hyoſcyamus, Petum, & ſimilia non aſſuetis venena. Ex quibus omnibus fiunt externe fomenta, litus, emplaſtra; interne vero, aquæ, tincturæ; ſyrupi, pulveres, pilulæ, condita, confectiones magnæ opiatæ, ut diaſcordium Fracaſtorii, diaſcordium Sylvii, Theriacæ, Veneta, Andromachi, & aliorum, Mithridatium, Philonium variorum, Trypheræ Perſarum vel Arabum, requies Nicolai, Orvietanum, & multa ſimilia.

1251. *Diluendo*) Dolor pleuriticus aufertur ablata inflammatione. Summum medicamentum doloris calida eſt, externe & interne

ne adplicata, pota, clyſmate injecta, adſperſa, in fomento admota.

Laxando] Vitrum nequit flecti, nam frangitur, ad primos conatus: ſed idem ducitur in filamenta tenuiſſima, quæ in anulum torqueri poſſunt, neque franguntur. Dum enim particulæ corporum ex cohæſione mutua ſolvuntur, naſcitur facilitas totum abſque diſtractione, & adeo abſque dolore diſtrahendi. Nam dolor eſt ſtatus nervi, in quo diſruptioni proximus eſt. Quando carnifex in tortura artus diſtrahit, immanis dolor eſt, ceſſat idem, quamprimum remittit. Quando locus inflammatus, tenſus, oleo nutrito inungitur, pars dolens laxatur, & dolor evaneſcit.

Confectiones) Has Deorum manus veteres dixerunt. Agunt unice tollendo impetum nimium doloris.

1252. Vigiliæ nimiæ ex malo, quod ipſum cerebrum infeſtat, ortæ difficulter admodum ſopiuntur; & vix, niſi extirpato prius morbo hoc cephalico; id in phrenitide, comate vigili, melancholia, mania, &c. patet.

1252. *Phrenitide*] Opium non omnia feceris, quæ cauſam mali tollunt. convenit phreniticis, niſi prius

1253. Si oriuntur a ſiccitate nimia, compeſcuntur, victu, potu, fotu, balneo, injectis, ex aquoſis, farinoſis, emollientibus, laxantibus, multum, diuque uſurpatis. Althea, malva, violaria, lactuca, cichorea, hic præ cæteris probata.

1254. Si oriuntur ab acri quocunque, curatione acris (1251. 4.) tolluntur.

1255. Si vero inde fiunt, quod humores moventur validius, aut rapiuntur nimis in cerebrum, curatio abſolvitur 1. Sedantibus (1170.). 2. Derivantibus, quæ fomenta, balnea, epiſpaſtica, applicata inferioribus; hæc ex emollientibus, acribuſque ſimul componuntur, unde herbæ emollientes, farinoſæ, cum ſale, aceto, fermento acri, aromatibus fortiſſimis, cepis puta, alliis &c., hic laudatiſſimæ; etiam piſces, carnes, recentes eo commendantur. 3. Repercutientibus ſimul ad ſuperiora applicatis; quæ memorantur acetum ſimplex, Sambucinum, Roſaceum, Violaceum, Oxycratum; unguentum Populeon, Roſaceum; olea anodyna ſolani, violarum, papaveris, hyoſcyami.

1255.

1255. *Ad caput*) In eo morbo solebant veteres pedes quidem calefacere fovendo, caput vero frigida conspergere, aut aceto. In variolis, ad insuperabiles vigilias, pediluvium subeat æger, caput vero lavetur & embamma ex aceto cum.. adplicetur: ita dormiet (1732.

1256. Opiatis internis, hoc in casu, vix utendum, nisi constet malum consistere in solo nimio motu spirituum.

1257. Quo casu, præmissis primo evacuantibus, & diluentibus, tum demum prodest.

1258. Excretiones autem nimiæ sedantur per ea, quæ in pertractatione evacuantium nimis agentium dicta sunt. (1188. ad 1228.)

1259. Nimia excretio cruoris per læsas arterias, venasve majores, sedatur compressu, ligatura, combustione vasis, inspissatione fluidi, contractione solidi. Ubi Alcohol vini, spiritus æthereus terebinthinæ, primaria.

1259. *Alcohol*] Hæc omnia chirurgum oportet ubique secum gerere.

1260. Lipothymiæ ortæ a stagnante humore, & ab anxietate spasmodica, sanantur diluendo, laxando. Si autem a vitio spirituum torpidorum, tum omni stimulo Cardiaco (1112.). Si ab evacuatione, per replentia curantur (1097. ad 1107). Si a suffocatione hysterica, tum per fœtida Anthysterica.

1260. *Spirituum*) Ea sensum morbi tollunt, non ipsum morbum, & obtundunt custodem, qui medicum de periculo monebat. Ergo non oportet uti narcoticis, nisi certo notum sit, morbum a solis spiritibus pendere, uti in literatis meditabundis hominibus solent, quibus humores ad caput feruntur, & vigilias faciunt. Tunc asa fætida, camphora, & similia adhiberi possunt.

Diluendo] SYDENHAMIUS observat, homines nonnullos morbis acutis ad summam debilitatem redactos fuisse; cum tamen omnia signa demonstrarent, causam mali esse in vasis conpressis. In eo casu rarefacientia, & calida, auxissent malum; sed ipsa venæ sectio, quæ vires diminuit, deliquium animi tollebat, quia cerebrum conpressum liberabat.

INDEX TOTIUS OPERIS.

Litteræ e. & f. notant Tomi V. Partem I. & II. littera g. Tomum VI. Numeri paginam.

A

Abdominis vapor c. 51. vis in viſcera ſua a. 205. in iſpiratione dilatatio e. 51. muſculi a. 165. 169. illorum actio *ib.* vis c. 20. muſculi organon exſpirationis e. 63. viſcerum motus in reſpiratione e. 33. anulus ovalis vid. Anulus oval. abd. Ligatura poſt partum f. 200. viſcera in embryone de corpore propendent f. 255.

Abortus quid f. 109. a fluxu menſtruo f. 120. 121. 130. poſt *illum* hæmorrhagia funeſta f. 131. illorum mature editorum & vivorum exempla f. 249.

Accelerator muſculus e. 230. 238.

Acidum an ad concoctionem requiratur a. 175. ſeq.

Aquiſitus morbus g. 55.

Acrimonia humorum a repetito circulo c. 350.

Acrimoniæ aromaticæ effectus in C. H. g. 81. fermentantis effectus g. 83. ſpirituoſæ effectus *ibid.*

Acron empiricus agrigentinus a. 10.

Actio corporis quid g. 3.

Actiones quænam in ſomno ceſſent d. 285.

Adeps c. 4. 52. 55. 269.

Adipoſus panniculus c. 265.

Adfectus animi d. 236. cur cuique ætati ſingulares d. 237. *eorum* effectus in corpore *ibid.* & 239. ſedes d. 239.

Adpendix vermiformis cœci a. 264.

Adpendices omentoſæ coli a. 271.

Adpetitus interdum invenit auxilia morborum a. 6. ſq.

Adtentio d. 250. 252.

Aditritus in C. H. b. 132. 141. 144. 152. 155. an faciat ad concoctionem a. 156. &c.

Ægyptii quomodo medicinam excoluerint a. 9. ſq. illorum reges in cadaveribus mortis cauſas inquirebant *ibid.* cuivis particulæ corporis proprium medicum adſignabant *ibid.* illorum medicis quænam leges præſcriptæ a. 13.

Aer ejus vis elaſtica a. 104. in thorace quantitas b. 91. quouſque in reſpiratione in pulmones prematur e. 65. ſanguini impulſus nocet b. 114. in ore cibis miſcetur a. 104. concoctionem adjuvat a. 146. ad fermentationem requiritur a. 102. an ſanguini motum oſcillatorium impertiat b. 112.

Aeris ad vitam neceſſitas a. 2. ejus loco cur non ducamus aquam in pulmones f. 239.

Aeris præcalidi effectus in C. H. b. 100. e. 88. g. 65. 66. nimium gelidi effectus a. 2. g. 67. 69. nimis gravis effectus e. 87. g. 70. nimis humidi effectus e. 88. g. 69. ſq. nimis levis effectus e. 87. g. 71. nocturni vis a. 2. non renovati effectus eorumque ratio b. 119. 120. e. 88. 90. in pulmones admiſſi mutatio & effectus b. 100. hyberni ſalubritas a. 3. verni inſalubritas *ib.*

Aer rarefactus magis vitæ noxius ac compreſſus e. 8. cibis admiſtus gravitat a. 104. an per pulmones in ſanguinem recipiatur b. 110. 116. latens in corporibus a. 103. ſq. *externus* frigidior ſanguine e. 86. ſq. in corpus delatum expanditur a. 104. an reſiſtat ſanguinis motui b. 143.

Æſcu-

Æſculapius ejuſque filii a. 11.
Agrigentina ſchola medica a. 10.
Albinus, ejus merita in faucium muſculos a. 109.
Alkali an in corpore a. 142. quomodo ibi oriatur c. 151.
Alcmaeon anatomicus agrigentinus a. 10.
Allantoidea membrana. ejus hiſtoria f. 187. 189. ejus liquoris natûra f. 183. quantitas f. 184.
Alvus ſicca in gravidis unde f. 283. ſeq.
Amauroſis g. 153.
Αμβλυωπια g. 150.
Ambulandi impotentia in gravidis unde f. 283.
Amnios involucrum fetus ejus deſcriptio f. 172. ejus *liquoris* fontes f. 172. 174. 177. indoles f. 174. 177. 184. an nutrimentum fetus f. 180. in geminis duplex, raro unica f. 281. una gemellorum amnios cur rara *ibid.*
Αναισθησια quid g. 163. cur meditabundo d. 256.
Analogia quomodo medicinam promoverit a. 13.
Anaſarca c. 5.
Anaſtomoſis morbus quomodo fiat g. 20. 96.
Androgyna animalia quædam ſunt f. 260.
Aneuryſma verum g. 50. ſpurium *ibid.*
Anhelitus in gravidis unde f. 283.
Anima an principium motus in corpore c. 178. d. 308. 310. *ejus* ſedes ubi d. 240. doloris impatiens ipſa quærit remedia a. 5. 6.
Animalia diſparibus conjugiis orta ſterilia ſunt f. 260. 261. omnia in primordiis vermes fuerunt f. 271.
Animalis facultatis ſedes in cerebro d. 261.
Animalcula ſpermatica: inventionis hiſtoria e. 186. quibus locis & animalibus reperiantur e. 187. 190. quomodo ſpectentur e. 188. illorum figura *ibid.* vita & mors e. 189. magnitudo e. 190. liquor cui innatant *ibid.* an primordia ſint naſcentis hominis e. 190. 198. f. 96. ſeq. 246. an omnia viſcera naſcentis hominis habeant f. 251. 252. poſtea evoluta f. 252. 257. cur in teſte virili non excreſcant f. 95. illorum habitus in gonorrhœa adfectis e. 191. & in ſenibus *ibid.* illorum defectus ſterilitatis cauſa e. 191. f. 258.
Antagoniſmus quid e. 80. non ubivis requirit influxum liquidi alternum e. 81.
Anthelix d. 169.
Antra Higmori d. 23.
Anulus ovalis abdominis e. 153.
Aorta b. 182. c. 7. 16. 17. *ejus* actio in ventriculum a. 162. vaſa propria b. 5. capacitas b. 15. 17. c. 110. valvulæ ſemilunares b. 150. luminis ratio ad ramorum lumina b. 162.
Απνοια g. 140.
Aponeuroſis c. 198.
Apoplexia a riſu e. 124.
Aquæ poſteriores ante partum erumpentes quid f. 190.
Aquæductus Sylvii b. 286. Fallopii d. 208. 209.
Aquis ſubmerſi quomodo ſuſcitandi b. 12. ſeq. illorum mors b. 120.
Arachnoidea tunica cerebri b. 189. 199. 276.
Archæus a. 257. ejus imperium in actiones corporis incredibile eſt. d. 309. 310.
Aromata ab illorum odore mors d. 274.
Arteria quid b. 2. ubivis in corpore eſt b. 137. 138. ſemper eſt plena b. 135. 136. quouſque contrahatur b. 136. aqua repleta motum reſuſcitat c. 215. ſecta quantum ſanguinis effluat b. 18. 19.
Arteriarum tunicæ b. 5. 6. harum vaſa b. 137. 147. an glandulas habeant b. 6.
Arteriarum ortus varius b. 4. minimarum ſectio an circularis b. 133. extremitatum varia forma b. 7. 8. 215. celluloſam fabricam apertura c. 193. in muſculos diſtributio c. 193. 194. contractio b. 148. elaſticitas b. 134. 138. 143. expanſio b. 3. 134. vires b. 6. c. 177. vires quomodo pereant

pereant b. 163. ſeq. actio in humores b. 130. ſeqq. vis in ſomno creſcit d. 288. ad cerebrum euntium indoles c. 178. 195.

Arteriæ valvulis deſtituuntur b. 4. an ſint canales conoidei convergentes b. 3. 140. 214. ligatarum phænomena b. 20. 21. arteria ligata perit ſenſus & motus c. 210. arteriæ oſſcæ b. 132.

Arterioſus ductus vid. Ductus arterioſ.

Arteria aſpera b. 83. 87. *ejus* vulnera non ſunt lethalia b. 81. ſegmenta cartilaginea b. 83. 87. fibræ muſculoſæ b. 84. e. 3. membrana interna b. 84. ſeq. hujus glandulæ *ibid.* & mucus b. 85.

Arteriopituitoſa vaſa a. 106.

Articulationis requiſita a. 75.

Articulorum axungia b. 255.

Artus quo tempore in fetu formari incipiant f. 272.

Arytænoideæ cartilagines b. 80. 83. e. 100. glandulæ a. 120. b. 80.

Arytænoidei muſculi obliqui a. 119. recti *ibid.*

Arytæno-Epiglottidei muſculi b. 82.

Ἀσθμα g. 51.

Atrophia quid & unde oriarur g. 28. ejus effectus c. 200.

Aſcites g. 51.

Ἀσφυξία g. 140.

Aſthma ſiccum g. 141. a calculo pulmonum g. 143.

Auditiva interna arteria b. 188.

Auditorii meatus ſtructura d. 174. 175. cur obliquus d. 178. quomodo claudatur d. 180. ejus membrana inveſtiens d. 175. 176. ſeq. glandulæ d. 176. pili eorumque uſus d. 176. 184. quomodo ſonum augeat d. 176. 178. finis conicus d. 182. ſtructura in fetu d. 178.

Auditorius nervus d. 207. 211. an in cerebrum redeat d. 218. ejus ſcyphus d. 213.

Auditus quid d. 155. 171. 211. ejus verum organum quidnam d. 215. 216.

Auditorium organon duplex admonens & diſcernens d. 215. quas partes contineat d. 217. ejus diviſio d. 171.

Auditus officula rariora d. 195. illorum ligamenta d. 196. moventium muſculorum actio qualis d. 198.

Auditus per tubam Euſtachii augetur d. 203. 222. auctus manu cava auriculæ adplicata d. 220. imminutus auricula abſciſſa *ibid.* auctus ore aperto *ibid.* imminutus flanti, acute loquenti & canenti *ibidem* ſeq.

Auris: de illa & auditu ſcriptores d. 223. 224. cartilagineæ & oſſeæ nexus d. 222. aures duæ cur homini *ibid.* auribus binis cur unus nec confuſus ſonus d. 223. 224. externæ partes vid. auricula. Cerumen vid. cerumen aurium.

Auricula brutorum d. 169. fetus *ibidem* quibuſnam mobilis d. 170. ejus partes d. 171. muſculi d. 172. 173. nervi d. 209. membrana d. 166. glandulæ *ibidem* unguen *ibidem* cutis & pinguedo d. 167. ligamenta *ibidem* ſtructuræ ratio d. 168. eminentiæ d. 169. cartilago *ibidem* cavitates d. 170. figuræ utilitas d. 168. 170.

Auriculæ cordis b. 16. 24. 26. 30. an ſucceſſio ſit in repletione illarum & ſinuum b. 24. illarum & cordis contracti an ſint diſtincta tempora b. 25. 34. dextræ & ſiniſtræ motus an ſynchronus b. 31. earum motus ſuperſtes ceſſante cordis motu e. 86.

Automaton quid a. 4. Automaticus motus corporis quid *ibid.* ejus in C. H. exiſtentia a. 4. 5.

Azyga vena c. 10. 13. 97.

Azygos musculus Morgagni a. 112. 122.

B

Βάρυνσις g. 155.

Baſilaris arteria. b. 187.

Baſioglosſus muſculus Cowperi a. 87.

Baſiopharyngæus muſculus. a. 125.

Biceps muſculus cubiti. c. 181.

Bilis actio a. 216. acrimonia a. 227.

a. 227. ſeqq. ex omenti oleo paratur c. 52. an in hepate ſecernatur a. 218. an duplex flava & atra a. 240. ſq. ejus analyſis chemica a. 226. an acida a. 222. 225. an alkalina a. 224. cito putreſcit a. 222. an reſina a. 228. ejus inflammabile principium a. 227. ſq. ejus ſal *ibidem* virtus ſaponacea & abſtergens a. 223. 227. 228. c. 100. coagulata dividit. a. 229. ejus utilitas a. 241. c. 103. aceſcentibus reſiſtit a. 222. ſq. adpetitum excitat a. 229. an fermentum a. 230. an ad egeſtionem ſtimulet a. 228. in ſanguinem retroacta quid efficiat a. 90. 91. an excrementum a. 241. c. 102. a lympha pancreatica mutatur a. 239. qua ratione in inteſtina urgeatur a. 217. ſq. 221. c. 99. an ex hepate in duodenum fluat. a. 220. an omnis per veſiculam ad duodenum fluat. c. 84. 85. ejus adfluxum impedientes cauſæ c. 83. bile deficiente abdomen tumidum g. 94. in ventriculo poſt inediam reperitur a. 179. 215. 216. 230. ejus mutatio in veſica a. 231. c. 90. ejus variæ ſpecies morboſæ g. 108. in fetu quantitas & qualitas f. 181. ſq.

Bilis cyſtica an duplex. c. 91. ad duodenum fluit c. 87. an aſſiduo fluat a. 217. ejus origo c. 90. amarities a. 216. ſapor balſamicus *ib.* & c. 87.

Bilis hepatica aſſiduo ad inteſtina fluit a. 217. non eſt amara a. 220. c. 76. & cyſtica an duplicis mereantur nomen a. 218. ejus quantitas a. 221. 222. 249. c. 76. ſq. ejus fluxus in veſiculam c. 87. 88. ejus & cyſticæ differentia a. 218.

Biliarii pori c. 74.

Biliarius cyſticus ductus a. 217. c. 75.

Biventer muſculus maxillæ inferioris a. 76. c. 246. ejus actio *ib.* ejus trochlea *ibid.*

Brachia quo tempore in fetu formari incipiant f. 271. ſq.

Brachii oſſium motus c. 132.

Βραδυπεψια quid g. 124.

Bronchia b. 87. illorum extrema *ib.* vaſa ſanguifera b. 91. 93. c. 11. 12. cartilagines c. 3. fibræ *ib.* glandulæ b. 87.

Bronchotomè adminiſtrata b. 81.

Bubonocele quid g. 31.

Buccales glandulæ a. 106.

Buccarum cavea a. 109.

Buccinator muſculus a. 85. 121.

Burſæ tendinibus ſubpoſitæ c. 251.

C

Cachinnus quid e. 123.

Calamus ſcriptorius b. 286.

Calculus: ejus definitio materies, origo c. 173. ſq. felleus c. 99. pulmonum g. 143. veſicæ urinariæ vid. Urinariæ veſicæ. Calculus in variis C. H. partibus repertus c. 173. ſq.

Calloſum corpus cerebri b. 272.

Callus quid d. 7.

Calor corporis unde b. 146. 158. quomodo innoteſcat b. 158. nimis auctus vel inminutus nocet *ibid.* ejus explicatio Helmontiana a. 242. ſuperat calorem aeris externi a. 104. 133. ejus effectus a. 306. an juvet concoctionem a. 146. 175. 194. an in corde major b. 47. an cauſa cur ſanguis ex corde expellatur b. 51. craſſa reddit fluida c. 358.

Canalis: illorum in C. H. differentiæ b. 132. compoſiti morbi g. 15. minimi morbi. *ibid.* ſemicirculares auris d. 210.

Cancer quid g. 191. an ſit nervorum morbus b. 213.

Cantus variæ ſpecies e. 119. ejus a loquela differentia *ibid.* varietas & gratia unde e. 120. quorundam cur ſuavis, ſermo vero aſper *ibid.*

Caput: ejus converſio quibus muſculis fiat e. 130. quo tempore & quanam forma in fetu adpareat f. 272.

Capſula Gliſſonii c. 62. 68.

Caries g. 36.

Caro bene clauſa non verminat f. 259.

Carotis arteria: ejus nomen unde b. 181. ortus ex aorta b. 182. diviſio in internam & externam b. 357. nullos edit ramos b. 183. illarum lumina b. 206.

— *interna* ad cerebrum euns dilatatur b. 142. ejus flexus prius quam cana-

canalem ſubeat b. 184. tranſitus per canalem oſſeum *ibid.* canalem tranſgreſſæ via ad cerebrum *ibid.* & ſq. ejus rami cranium intrando emiſſi b. 185. rami anteriores & poſteriores *ibid.*

Carotidis externæ rami b. 183. & internæ ſanguis an diverſæ indolis *ibid.*

Carpus (Jac.) mercurio uſus eſt in lue venerea a. 26. inſtaurator anatomiæ *ibid.*

Carpi oſſium articulationes & motus e. 132.

Cartilagines oſſium perioſteum obducit c. 2.

Caruncula lacrumalis vid. Lacrum. caruncula.

Caſſerius quid circa aurem & auditum præſtiterit d. 223.

Cataracta: ejus variæ ſpecies d. 100. 105. 70. g. 148. veræ & ſpuriæ diverſitas d. 100. ejus cauſa an pellicula an vero lens opaca d. 105. 106. quomodo deponenda d. 90. de illa lis inter Heiſter. & Woolh. quomodo componenda d. 100.

Catoptrica quid d. 115.

Cava vena an ramos ab inteſtinis recipiat a 192. c. 57. ejus ſinus b. 16. capacitas b. 17. valvulæ tricuſpidales b 26. pulſus ratio ad contractionem auriculæ b. 34. motus a morte ſuperſtes *ib.* & ſq. conſtrictio ope fibrarum tranſverſarum *ib.* diſtributio per hepar c. 69. 70.

Cauda equina b. 277.

Cauſa proxima unde cognoſcatur a. 1.

Celluloſa fabrica a. 151. 152. 200. 201. b. 354. ſq. c. 53. 266. 268. 270.

Centrum ovale cerebri b. 272.

Cephalopharyngæus muſculus a. 121.

Ceratogloſſi muſculi a. 87.

Ceratoſtaphylinus muſculus a. 111.

Cerebellum b. 205. 274. ſq. ejus arteriæ d. 315. falx b. 274. 349. tentoria b. 272. 349. proceſſus ſ. vermes b. 274. a cerebro diverſitas d. 310. 315. ſeq. fibræ cum cerebri fibris commiſtæ b. 288.

Cerebrum quid b. 272. ejus incrementum b 292 pondus b. 206. humanum an brutino majus b. 206. d. 305. 314. an magnitudo ejus pro ratione ingenii & fortitudinis varia *ib.* cur abſque muſculis & pinguedine b. 347. cur oſſibus munitum *ib.* an moveatur b. 195. 198. 206. 207. qualem accipiat ſanguinem b. 193. 352. ſq. ejus ſanguis an ſæpius circulationem perficiat b. 352. cerebri læſi phænomena b. 314. c. 207. 214. d. 278. 279. ſq. 311. 316. ejus abſentia, & quando tolerabilis b. 328. ſqq. an ex illo partes embryonis b. 355. ſecernitur in illo liquidum nerveum b. 291. 294. ejus arteriarum conjunctiones b. 189. ſq. 198. fabrica ſecundum Malpighium b. 263. ejus commiſſuræ b. 274. corpus calloſum b. 273.

Cerebri cortex b. 199. ſqq. 263. ſqq. ratio poſitionis & molis b. 284. ratio figuræ *ibid.* ejus craſſities b. 268. ſubſtantia an glanduloſa b. 263. 266. eſt vaſculoſa b. 200. 202. an rubrum contineat ſanguinem b. 201. 202. 270. 347. an venas habeat b. 207. 270. an inter ultima ejus vaſa & medullarium fibrarum initia folliculi ſint b. 297. in quibuſdam cerebri partibus interne hæreat b. 269. ejus parte læſa cur non lædantur functiones b. 198.

Cerebri gyri b. 200. lobi b. 272.

Cerebri medulla b. 272. continua cortici b. 268. a cortice diſtincta eſt b. 203. 278. 281. ejus vaſa rubra b. 279. *fibræ:* illarum exiguitas & figura b. 272. decurſus b. 281. 284. non ſunt cœcæ b. 291.

Cerebri ſanguis qua velocitate per carotidem cerebrum adeat b. 193. ſq. valvula magna b. 275. — *vapor* b. 292. 343. 346. 349. an ex glandulis b 343. quomodo reſorbeatur b. 344. — *vaſa* lymphatica b. 346. *venæ* b. 336. 348. cur diſtinctæ ab arteriis incedant b. 347. — *ventriculi:* eorum uſus b. 285. non ſunt clauſi b. 284. majores b. 285. tertius b. 274. 286. quartus b. 286. hujus communicatio cum medulla ſpinali c. 210.

Cervicalis deſcendens muſculus e. 70.

Cerumen aurium b. 223. d. 176.
Chemicæ ſcholæ placita de ſanguine b. 177. 179.
Chiron botanicus a. 11.
Chirurgia : ejus ortus a. 3. curtorum c. 325.
Choledochus ductus a. 213. 230. c. 75. illo obſtructo quales in infantibus fæces a. 223.
Cholera quid g. 124. 126.
Chondrogloſſus muſculus a. 87.
Chondropharyngæus muſculus a. 125.
Chordarum vires c. 203.
Chorion tunica fetus f. 135. quomodo per eam ſanguis viam ſibi facere poſſit f. 136. ejus vaſa villoſa f. 116. ejus pars placentam ambiens f. 135.
Choroidea tunica oculi d. 79.
Choroideus plexus b. 236.
Chylificatio quid a. 256. ejus varia ſyſtemata 254.
Chylopoea viſcera quænam c. 17. illorum ab aliis diverſitas a. 283.
Chylus : ejus natura a. 308. b. 48. ei admiſcetur lympha a. 306. & ſaliva a. 249. in ductu thoracico velociter movetur a. 304. ex diverſo alimento an differat a. 172. b. 157. quibus locis reſorbeatur a. 247. an effervescentia reſorbtionis cauſa a. 248. an venas meſeraicas ſubeat a. 250. 256. ejus propulſio in vaſa lactea a. 244. ſqq. figura a. 298. 299. 308. defæcatio a. 306. mutatio in glandulis meſenterii a 189. 290. & in pulmone b. 103. 105. 121. 126. in ſomno in tenuiores liquores mutatur d. 294.
Cibus : cur manducandus a. 89. illorum maceratio in ventriculo a. 187. an in ventriculo fermenteſcant a. 134. ſq 144. 147. 175. aceſcant a. 134. ſq. 175. alcaleſcant a. 135. ranceſcant *ib.* illorum mutatio in glutinoſam materiem *ibid.* color in ore & ventriculo a. 169. reliquiæ an concoctionis cauſa a. 179. cibi quomodo tollant famem a. 179. illorum mutatio in inteſtinis a. 206. 207. an volatiles fiant in inteſtinis a. 207. illorum mora in inteſtinis a. 210. novorum neceſſitas c. 349. ab illis abſtinentia arcet ſomnum d. 279. ciborum abſurdorum adpetitus in gravidis exempla & unde hoc f. 283. 284.
Cilia eorumque uſus d. 49.
Ciliaria ligamenta eorumque motus d. 84. 87.
Circulatio humorum quotuplex ſit c. 376. ejus effectus in vaſa c. 350. 353. 378. æquabilior in ſomno ac in vigilia d. 286.
Circulatio ſanguinis b. 17. ſqq. c. 1. ſqq. ex mente veterum b. 2. 36. hiſtoria inventæ circulationis b. 37. per vaſa coronaria cordis b. 28. duplex in meſenterio & inteſtinis c. 57. qualis in ſomno d. 266. 267. 268. 286. 295. quo tempore totus ſanguis per cor moveatur c. 376. ſeqq.
Ciſterna lumbaris a. 291. vis diaphragmatis & aortæ in eam. a. 299.
Claviculæ : quibuſnam animalibus datæ & cur c. 1. ſq. c. 49. ſq.
Cnidiorum medicina qualis fuerit a. 11. ſq.
Coccygis oſſis motus c. 131.
Cochlea auris d. 212. 214. quid ad auditum faciat d. 214. 217.
Cæcum inteſtinum a. 211. 262. habitus f. 181. adpendix vermiformis a. 264.
Cœliacæ adfectionis cauſa g. 128.
Cœliaca arteria a. 138. 190. c. 17. 22.
Cohæſionis ratio c. 337. 338.
Colica arteria a. 190. vena a. 192. c. 45. 46.
Colica bilioſa Sydenhami c. 88.
Colicæ inflationes in gravidis unde f. 283.
Collectio materiæ morboſæ quid g. 114.
Collum ejus converſio quibus muſculis fiat c. 130.
Colon inteſtinum a. 211. 269. ejus ligamenta a. 268. valvulæ conniventes a. 269. fibræ muſculares a. 270. adpendices omentoſæ a. 271.
Color quid d. 217. illorum varietas d. 118. 119.
Coloſtrum quid f. 219.
Conceptus quid f. 49. ubinam fiat f. 97. 99. 263. quo tempore fiat f. 95. 120. abſque viri conſuetudine impoſſi-

possibilis in femina humana f. 259. in quibusdam animalibus absque coitu fit f. 260. sq. an illi locus certus assignari queat 263. sq. de ejus causa duplex est opinio f. *ib.* fieri potest magno fetu in utero hærente f. 276. sq. illum non impedivit pessarium in utero hærens *ibid.*

Concha auris externa d. 170. sq. interna d. 199.

Concoctionis causæ a. 133. 279.

Consonantium litterarum descriptio, divisio & formatio e. 113. sq.

Constantinus Africanus Arabes interpretatur Salerni a. 25.

Constrictor pharyngis medius a. 125. inferior a. 126.

Contagiosus morbus quis g 56.

Contusio quid g. 36.

Cor ejus fabrica, vis, actio b. 53. sqq. ejus situs, figura & regiones b. 56. 58. potentia motrix b. 73 78. 131. 145. diastole naturalis cordi b. 77. fibræ musculares b. 65. 70. an sit verus musculus b. 71. vis an ad venas perveniat b. 123. 259. ejus superficies interna b. 66. sq. ejus ostia ambientes tendines b. 65. pinguedo b. 61. a maceratione mutatio c. 199. liberum est nec pressum b. 53. 58. an reliquo corpore calidius b. 47. ejus actio an voluntaria e. 81. quare contractum sibi causa sit insequentis relaxationis & contra b. 68. cur non in centro gravitatis corporis positum sit b. 58. quo tempore magnitudinem perfectam adtingat c. 358. inter ejus & pulmonis actionem an constans rhythmus e. 82. 83. an in illo glandulæ b. 25. vermes in eo reperti b. 77. ejus vulnera b. 328. fatigati & morientis phænomena b. 38. ordo repletionis & depletionis ventriculorum, auricularum & sinuum cordis b. 31. 33. an brevius fiat in systole b. 71. ejus systole an violentia b. 72. ejus proclivitas ad motum b. 72. 76. quo tempore primum in fetu adpareat f. 273. mutatio paulatina in embryone f. 254. 273.

Cordis motus in somno augetur d. 288. qualis in senio c. 365. post mortem superstes e. 86. cessat ligatis nervis octavi paris b. 75. alterni ratio c. 231. 233. d. 316. 320.

Cordis ventriculi an simul repleantur b. 32. 33. illorum capacitas b. 17. 70. 78. 149. sinister an septum ad illum solum pertinent b. 70.

Cordis vasa propria b. 59. 63. 124. 150. 153.

— vasa lymphatica c. 195. nervi b. 68. nervi motorii a cerebello d. 316.

Caracohyoideus musculus a. 124.

Cornea tunica oculi d. 76. 146. ejus figura d. 127. focus *ibid.* efficacia in refringenda luce d. 126.

Coronaria vasa cordis vid. Cordis vasa propria.

— arteria ventriculi a. 139.

— venæ ventriculi a 140. c. 43. sq. 45.

Corpus humanum quomodo struatur f. 252. 258. an ab anima aut plastica aliqua potentia f. 252. 257. 258. an ex miscela seminis muliebris & virilis f. 262. an ex semine iconem modulo expressam induente f. 252. 258. an evolutione primi staminis paulatina f. 251. 257. corporis partes in utero paulatim aliam formam induunt f. 254. 255. duplex est machina d. 263. ejus structuræ ratio c. 322. actio quomodo explicanda g. 2. an totum vasculosum c. 134. ejus flexilitas unde pendeat c. 322. sq. quantum veteris materiei decedat ei c. 349. ejus status c. 365. mutatio in senibus c. 365. 366. erectio quomodo fiat e. 129. *ejus partes* quædam an inutiles a. 244. quædam destructæ renascuntur c. 367. 372. siccæ coalescunt c. 323. majores ex minoribus quomodo componantur c. 329. 331. continuo destruuntur c. 325. sq. maxime ex fluidis constant c. 331. 332. solidæ ex fluidis fiunt c. 333. 336.

Corpus callosum cerebri b. 272.

Corpora striata *ibid.*

Corrosio quid g. 36.

Corrugator musculus frontis & superciliorum d. 51.

Costæ earum fabrica e. 38. 43. motus

tus e. 44. 47. motus in inſpiratione e. 28. 30. 31. qua ratione thoracem dilatent e. 51. illarum articulatio cum ſterno cur cartilaginea e. 53. qua ratione a muſculis extra ſua intervalla poſitis moveri queant e. 68. quo tempore in fetu adpareant f. 273.

Coſtohyoideus muſculus a. 135.

Couperi merita in faucium muſculos a. 109.

Crampus c. 248. 264. g. 35. 169.

Cranii diploe b. 358. ſulci b. 359. ſuturæ b. 360.

Cricoarytænoidei muſculi poſtici & laterales b. 82. ſeq.

Cricoidea cartilago b. 83. e. 102.

Cricopharyngæus muſculus a. 125.

Cremaſter muſculus e. 156. 157.

Croci vis interna d. 274.

Cruditas quid g. 177.

Cteſias medicus Cnidianus a. 11.

Curſus quid e. 138.

Cutis: ejus functio c. 264. ſeqq. deſcriptio c. 271. humor unctuoſus & glandulæ c. 285. 289. 294. glandularum valvulæ c. 295. 319.

Cyſtica arteria c. 67. vena 44.

Cyſticus ductus c. 75. ejus & hepatici conjunctio c. 82.

D

DArtos ejuſque ligamentum e. 153. 154.

Deferens vas ſeminis e. 170.

Deglutitio a. 106. ſeqq. 126. ejus ratio difficilis a 132.

Delirii exempla & cauſæ d. 256. 258.

Deltoides muſculus c. 181. 251.

Dentes a. 80. illorum oſſificatio *ibidem*.

Depreſſor labii ſuperioris propius a. 85. ſupercilliorum d. 51.

Deuteropathicus morbus g. 54.

Diabetes c. 132. g. 98. 137. lacteus c. 161.

Διακρισις quid g. 21.

Diæta qualis lactenti præſcribenda f. 229. ſeq.

Διαιρεσις quid g. 21.

Διαιωδησις quid *ibid.*

Diaphragma a. 164. c. 14. ejus vis in œſophagum a. 131. vaſa c. 10. 14. e. 56. foramen pro vena Cava c. 70. ejus nervi e. 56. eſt organon inſpirationis e. 35. motus in inſpiratione e. 32. 34. an organon exſpirationis e. 63. ejus preſſio in thoracis cavum e. 8. 17.

Διαφθορα quid g. 124.

Diarrhœæ & dyſenteriæ differentia g. 129. ſeq. cruenta a mercurio g. 42.

Diatheſis inflammatoria quid g. 104.

Digeſtionis ſyſtema Helmontianum a. 142. 256.

Dilaceratio quid g. 36.

Dilatator poſticus urethræ e. 231. 238.

Dilatatores muſculi narium a. 110.

Δινος g. 168.

Dioptrica quid d. 115.

Diſtorſio quid g. 30.

Diuretica medicamenta c. 162. 163.

Dorſales glandulæ a. 130.

Douglaſſii merita in faucium muſculos a. 109.

Ductus arterioſus inter arter. pulm. & aortam f. 168. ejus valvulæ f. 169. ſanguinis per illum via in fetu f. 167. 169. ſeq. quomodo claudatur f. 233. 235. ſeq. & quando f. 236. 237.

Ductus venoſus: ejus ſitus in hepate c. 60. f. 155. ratio ad venam umbilicalem & portarum ſinum ibid. ſeq. quantum ſanguinis ex vena umbilicali ad cavam ferat *ibid.* quando claudatur f. 240. ſeq. cur claudatur f. 242. ſeq.

— teſtis Highmorianus e. 166. 168.

Duodenum inteſtinum a. 202. 211. ejus glandulæ a. 212.

Duodena arteria a. 190. venæ a. 191. c. 43. ſq.

Dura mater b. 358. ſqq. ejus adhæſio b. 196. motus b. 194. medullam ſpinalem ambit 276. ejus proceſſus b. 349. propago b. 360. arteriæ b. 190. 358. hæ an ſanguinem in ſinus deponant b. 244.

Duverney quid circa auditum præſtiterit d. 224.

E

EBrietatis tres gradus d. 296.
Ebriosi cur dormiant d. 296.
Ebullitio an in corde fiat b. 49.
Ἐκχυμωσις g. 28. 50.
Effervescentia an in corde fiat b. 50. 51.
Elevator propius labii superioris a. 85. labii inferioris *ibid.* communis labiorum *ibid.*
Empedocles medicus agrigentinus a. 10.
Emphraxis g. 23. 40.
Ἐμφυτημα g. 52.
Ἐμπροσθοτονος g. 170.
Emulgentes arteriæ: earum descriptio c. 110. rami & distributio per renes c. 110. 112. earum continuitas in fistulas urinarias c. 117. mensura c. 110. 111. quantum sanguinis admittant c. 110. in rene membranam extimam deponunt *ib.*
— venæ: earum descriptio c. 110. spermaticas venas edunt *ibid.* ramus pro adipe renali c. 107. ramus ad renem succenturiatum c. 109. valvulæ c. 111. continuæ sunt arteriis emulgentibus c. 112. communicant cum lumbalibus & ramo splenico c. 111. mensura *ib.*
Encephali arteriæ duorum generum sunt b. 190. humor venosus b. 337.
Ἐγκεφαλωτος quid g. 27.
Enterocele quid c. 152. g. 32.
Entero-omphalo-cele g. 32.
Epidaurium templum historiis medicis repletum a. 13.
Epidermis c. 289. 294. ejus origo c. 290. an continuetur in ventriculum & intestina a. 182.
Epididymis c. 168. 170. 178.
Epigrastica arteria a. 138. f. 39. ejus anastomosis cum mammaria f. 39. sq.
Epiglottis: a. 113. 119. b. 81. 83. ejus cryptæ mucosæ b. 81. glandulæ a 119. c. 104. ligamenta c. 93. an vocis organon c. 94.
Epilepsia g. 168.
Epiphyses c. 249.
Epiplocele quid c. 152. g. 32.
Epiploicæ venæ c. 46. seqq.
Epiplo-omphalo-cele g. 32.
Epithelium Ruyschii a. 137. 182. c. 239.
Erectio corporis quomodo fiat c. 129.
Erectores musculi penis c. 226.
Erythoides tunica c. 156.
Ethmoideæ cellulæ d. 24.
Ethmoideum os d. 32. an aliquid ad nares deponat d. 32. 47.
Eventus non prævisi quomodo medicinæ fandamenta jecerint a. 12.
Evigilationis causæ & phænomena d. 269. 272.
Eunuchi quid in coitu valeant c. 183. 184. 200.
Eustachii tabulæ c. 138. merita in faucium musculos a. 109. de organo auditus d. 223.
Excretoria vasa b. 8.
Exhalatio in pulmone b. 116.
Exostosis quid g. 27.
Exfoliatio g. 36.
Exspirationis causæ c. 62. 64. maximæ æstimatio b. 98. cur actio ultima in respiratione c. 86.
Extensio quid c. 130.

F

FAbæ florum vis stupefaciens d. 274.
Fabricius ab Aquap. de motu locomotivo c. 138. de aure d. 223.
Fæces intestinales: illarum materies & expulsio a. 261. sqq. acrimonia egerendi necessitatem imponit a. 187. in intestinis tenuibus non reperiuntur a. 206. illarum mutatio in morbosis a. 223. sunt ciborum partes crassiores a 261. exsuccæ sunt *ib.* qua ratione per intestina propellantur a. 262. illarum fætor a. 267. putrefactio a. 270. color unde a. 276. duricies quid denotet a. 278. c. 313. illarum & urinæ excretio simultanea unde a. 280. in partu ex utero egestæ quid significent f. 181. 243. illarum nimius fætor quomodo corrigendus g. 172. Fæces fetus vid. Meconium.
Fætor ubinam reperiatur in corpore

re g. 172. quid significet *ibid.* quomodo corrigendus *ib.* & *sq.*

Falciformis processus durae matris b. 349.

Fallopius: ejus merita in faucium musculos a. 108. & in aurem d. 224.

Fames quid a. 144. a *dolore* differt a. 178. ejus usus *ibid.* & *sq.* causae *ibid.* quomodo tollatur a. 179. an ad sensus referri debeat d. 252.

Fascia lata femoris c. 244.

Faucium cavea a. 109. 113. arcus a. 109. 120. cryptae mucosae a. 106. 110. strictor isthmi faucium a. 111. auctores qui musculos faucium descripserunt a. 108. sqq.

Febris ardens: ab illa convalescentibus omnis cibus salsus, & cur. g. 159.

Fecundatio quid sit f. 268. absque viro fieri nequit f. 259.

Fellea vesicula: ejus figura, nexus & situs c. 80. a quanam causa emulgeatur a. 217. *sq.* ejus membranae a. 218. c. 80. vasa c. 81. 96. capacitas c. 81. cervix rugosa *ibid.* quandonam plena c. 83. an glandulas habeat c. 90.

Femina in quibus conveniat cum mare e. 139. ejus differentia a mare respectu claviculae & thoracis e. 76. f. 3. coccygis e. 131. pelvis f. 1. vesicae f. 3. vasorum ac quantitatis sanguinis f. 4. 6. status incrementi f. 7. cur minus procera viro f. 8. thoracem ante gestationem arctiorem post partum autem latiorem habet f. 7.

Femorum ossis articulatio cum acetabulo, motus & morbi e. 133. 135. virilium & muliebrum ratio ad scapulas respectu distantiae f. 2. tumores in gravidis unde f. 283.

Fenestra ovalis d. 205. ejus membrana unde cum membrana tympani aequabilitas tendatur d. 197. rotundo d. 205.

Fermentatio in quo conveniat cum putrefactione a. 114. num in ventriculo fiat a. 99. num in sanguine b. 50. seq. an sit causa secretionis b. 247. 248.

Fernelius a. 25.

Fetus: quandonam ad placentam per funiculum adfigatur f. 122. quamprimum sit vitalis in utero f. 249. 198. Fetus in tuba reperti f. 59. 60. in abdomine f. 80. 89. in ovario f. 79. ejus viscera abdominalia primis diebus propendent f. 255. forma an in utero mutabilis f. 263. 268. ejus cor agit f. 157. seq. vagitus uterinus f. 150. seq. an ante nonum mensem ita perfectus edatur, ut supervivere queat f. 249. ejus in utero mortui signa f. 275. os in utero hiat f. 179. an nervos a matre habeat f. 156. ejus membranae unde oriantur f. 268. ejus involucrum sive membrana *media* f. 136. situs in utero f. 194. facies in partu quonam spectet f. 196. post nonum mensem editus an legitimus f. 250. ex funiculo pendens placenta in utero relicta vivit f. 240. capitis ejus magnitudo f. 195. ejus partium ad se invicem ratio f. 183. fetus femina quinto mense in utero adparet masculus e. 139. quo tempore in utero formari incipiat f. 271. quomodo urinam excernat post partum f. 244. 245. Fetus inversio in utero quandonam fiat f. 195. interdum matri similis interdum patri & unde hoc f. 245. 249. ejus membra & viscera quo ordine prodeant f. 271. 274. quando primum moveat artus in utero f. 249. eo velocior increscit quo tenerior est & origini propior f. 113. seq. quomodo uterum distendat c. 359. an in utero respiret f. 149. 151. excluſus ex utero cur primum respiret f 231. in membranis integris, ex matre exemtus, & sub aquis mersus non perit & cur f. 236. 239. cur alvum non deponat in utero. f. 274. ejus morbi varii a matre f. 132. ejus ratio ad ovum f. 123. seq. ejus partes paulatim aliam formam induunt in utero f. 254. 255. cur mortua matre in utero vivat f. 284. fetuum a morte matris editorum exempla f. 193. de ejus incremento paulatino observationes f. 103. 105. seq. an rubrum sanguinem a matre accipiat f. 127. seq. ejus faeces

vid. Meconium foramen ovale cordis vid. Foramen ovale, ejus ventriculus & inteſtina liquore & caſeoſis ſtrigmentis plena f. 175. ſeq. ejus materia nutricia, in utero præparata hujuſque viæ ad ovi cavum f. 171. 173. quibus viis nutrimentum accipiat f. 127. &c. an per os alatur f. 175. 180. ejus nutritio per cutim ſuam f. 270. cur & ſanguine & liquore amnii nutriatur f. 177. ejus nutrimentum vario tempore varium f. 270. vaſa lactea chylo repleta ſunt f. 176. an deglutire poſſit f. 177. 179. in utero ſugit f. 175. an proprias mammas in utero ſugat f. 226. totus turget muco f. 181. ejus cutis proprio muco oblinitus eſt f. 173. vitioſi an ex culpa matris mutati f. 264. ſeq. ejus in utero ſomnus perpetuus & cur d. 303. ſeq.

Fetuum oſſibus fractis & membris mutilis natorum hiſtoriæ f. 267. 268. capite amputato collo cruento natorum hiſtoriæ f. 268. ſeq. plurium ſimul in utero contentorum exempla f. 264. 279. ovis incluſorum exempla f. 100. ſeq. & 103. inæquali perfectione editorum exempla f. 277. 278. abdomine aperto natorum exempla f. 255. vivorum pro mortuis habitorum & in utero laniatorum exempla f. 275. plurium ſimul in utero contentorum placentæ & funes non communicant f. 264. 281. concretorum hiſtoriæ & unde hoc f. 282. ore impervio natorum exempla f. 131. ſeq. & 178.

Fibra prima in fetu cujus naturæ c. 340. qua ratione in animali primum formata ſit explicatu difficile eſt *ib.* quomodo creſcat & inſtauretur c. 340. 342. ſimplex an in ventriculo reſolvi poſſit a. 169. 170. ejus elementum unicum nullum morbum patitur g. 13. ejus elementa conjuncta patiuntur morbos a nexu pendentes *ib.* minimæ morbi *ib.* fibra diſtracta an robuſtior fiat c. 340. eo robuſtior quo magis compoſita eſt c. 339. 361. 364. fibræ muſcularis circularis contractio a. 153. muſcularis minima maximo muſculo ſimilis eſt c. 181. 183. de fibra muſculari vid. pl. ſub voce *Muſcularis fibra*.

Firmatio corporis quomodo fiat c. 130.

Fiſſura quid g. 36. quomodo fiat *ibid.*

Fiſtulæ lacrimalis, vide *Lacrumalis fiſtula*.

Fletus natura c. 125.

Flexibilitas in C. H. unde pendeat c. 322. ſeq. non impedit cohæſionem c. 323. eo major eſt, quo tenuiores partes *ibid.* & ſeq. ejus in C. H. neceſſitas c. 322.

Flexile quidnam dicatur *ibid.*

Flexio corporis quid c. 130. fit imprimis ubi ginglymi ſunt *ib.* differentia a mobilitate in omnes partes *ibid.*

Fluida: ex illis quomodo fiant ſolida c. 339.

Fluiditas liquidorum quomodo in corpore conſervetur b. 105. 111. 157. nimia corpori nocet & quid g. 104. corrigitur denſato ſanguine per motum ſolidorum g. 197. 309. cum vita magna conjuncta macilentiam, cum debilitate hydropem facit g. 198.

Fluxio materiæ morboſæ quid g. 114.

Foeſius a. 25.

Folliculi quorundam animalium olidiſſimorum c. 237.

Fonticuli in phthiſi & hæmoptoe conveniunt g. 345.

Foramen ovale: ejus in fetu deſcriptio f. 158. 163. ſanguinis per illud in fetu iter f. 157. quænam ſanguinis portio ad illud veniat *ibidem* quomodo in fetu poſt reſpirationem claudatur f. 233. 236. quandonam claudatur f. 236. an ii quibus foramen ovale apertum ſub aquis perdurare poſſint f. 238. 239.

Formulæ medicæ olim templis erant inſcriptæ a. 13.

Fornix cerebri b. 272. ejus crura b. 273.

Fortuitus caſus medicinæ fundamentum a. 11. ſeq.

Foſſa Sylvii in cerebro b. 272.
Fractura quid g. 36.
Fricſio vid. Adtritus.
Frigus ſomnum inducit, lethalem & cur d. 276.
Frontis corrugator muſculus d. 51.
Frontales ſinus: illorum dercriptio & uſus d. 22. ſeq. illis deſtituti olfactu carent *ib.* g. 158.
Frontales muſculi d. 50.
Fumus an per aſperam arteriam ex pulmone expellatur b. 116.
Functio corporis quid g. 3. animalis g. 5. ſeq. naturalis *ibid.* publica g. 3. privata *ibid.* vitalis *ibid.* vitalis an in dormiente validior d. 267.
Funiculus umbilicalis vid. Umbilicalis funiculus.

G

Galenus a. 20. propriam vitam exponit *ib.* ejus ætas *ib.* ſyſtema a. 20. 21. quid boni quid mali arti medicæ adtulerit a. 21. ſeq. ejus libri in latinum translati ſæculo XIII. a. 25. ab Aldo editus *ib.*
Galenicorum placita de ſanguine b. 176.
Gaſtrica ſuperior arteria a. 139. ſiniſtra vena a. 140. gaſtricæ glandulæ a. 130.
Gaſtrocolia vena c. 44. 46.
Gaſtroepiploicæ arteriæ a. 139. 140. venæ a. 140. 192. c. 46. 47.
Gemelli: illorum cauſa quænam f. 279. duplicem placentam habent f. 278. 281. in duobus amniis continentur raro in uno f. 281. exempla gemellorum quorum alter in utero periit, alter vitali partu editus eſt f. 275. ſeq. 279. ſeq. inæquali perfectione editorum exempla f. 277. concretorum hiſtoriæ & unde hoc f. 282.
Genalis glandula a. 90.
Genalium muſculorum actio in manducatione a. 86.
Generatio quid mas ad eam facit, quid femina e. 234. f. 246. ſeq. 252. ſeq. ejus tempus quibusdam animalibus definitum eſt f. 57. æquivocanum detur f. 259. ſeq. animalium triplex eſt g. 111. ſeq.
Genioglofſi muſculi a. 86.
Geniohyoideus muſculus a. 117.
Geniopharyngæus muſculus a. 86. 122.
Genitales partes quo tempore in fetu adpareant f. 273. illarum calor & inflammatio coitus tempore f. 90. morbi a coitu cum femina menſtruata oriri poſſunt f. 261. nervi e. 220. vaſa lymphatica *ib.* vaſa ſanguifera e. 214. 222.
Glandula ejus diverſa fabrica b. 207. ſeq. definitio b. 209. 210. ſeq. ſpecies variæ b. 208. 210. varia arteriarum in illis diſtributio hujusque ratio b. 215. ſeq. 217. Keilii, Michelotti, Pitcarnii & Peyeri quidnam ſit b. 227.
— — *ſimpliciſſima* quid b. 209. ejus exempla *ibid.* & 232. qualem ſecernat materiam b. 227. 232.
— — *ſimplex* quid b. 209. illarum exempla b. *ib.* & 226. ſeq. fabrica b. 226. ſeq. a conglobata differt b. 208.
— — *conglobata* quid b. 208. ejus deſcriptio b. 211. illarum exempla *ib.* illarum membrana exterior *ib.* ſeq. membrana interior b. 24. ſeq. fabrica muſcularis *ib.* an ex meris fiat vaſis b. 212. ſeq. arterias multas, membranas externas deponentes recipit *ibid.* ſeq. an ſanguis ruber ad illius interiora deferatur b. 213. illius venæ *ibid.* quantam nervorum copiam accipiant & cur *ibid.*
— — conglomerata quid b. 208. ſq. ejus fabrica b. 249. 253. de hac lis inter Malpighium & Ruyſchium b. 210.
Glandulæ Haverſii b. 224. 255.
— — Peyeri a. 193. ſq. qua ratione emulgeantur a. 195.
— — ſebaceæ b. 233.
Glandulæ ad latera cartilaginum guttalium a. 119.
Glanduloſa lympha an detur b. 228. pars cancro obnoxia eſt, & cur b. 213.
Glans penis quomodo oriatur e. 204. 205. quandonam tumeat e. 222. reſecta, renata eſt & unde hoc e. 204.

cur

cur in lue venerea interdum reliquo pene illæsa delabatur e. 205.
Glaucoma unde cognoscatur d. 104. quando adsit *ib.* & sq.
Glossopalatinus musculus a. 111.
Glossopharyngæus musculus a. 122.
Glossostaphylinus musculus a. 111.
Glottis ejus historia a. 113. b. 85. sq. e. 101. amplitudo *ibid.* & seq. quibus organis claudatur a. 120. sq. 122. b. 85. e. 101. quousque claudi possit e. 102. quibus organis dilatetur *ibid.* musculorum illam claudentium & dilatantium vis b. 87. sq.
Gluten partes terreas corporis connectens g. 13.
Gonorrhœa: ejus diversa sedes e. 200. 206. 208. in illa adfectis quomodo se habeant animalcula spermatica e. 191. f. 258.
Gravidarum morbi varii unde f. 282. 284.
Gressus quomodo fiat e. 136. quibus velocissimus e. 138.
Gula vide *Oesophagus*.
Gustatorii nervi origo b. 277. 302. 303. descriptio d. 35. 36. tertii rami surculi d. 11.
Gustatrices papillæ d. 14. 15. muco obducuntur in catharri initiis g. 159.
Gustus objecta d. 15. in quibus linguæ partibus fiat d. 14. superstes lingua destructa *ibid.* an fiat in palato & genis *ibid.* & *sq.* frigida an gustentur d. 16. sq. perit aere per os solum hausto g. 159.
Gutta serena quid d. 96.
Guttalium cartilaginum glandulæ a. 119.

H

Hæmoptoe: ad eam commendantur fonticuli g. 159.
Hæmorrhagiæ renalis historiæ, causæ & medela c. 165. 167.
Hæmorrhoidalis arteria externa e. 216. media e. 217.
Hæmorrhoidalis vena externa a. 279. interna c. 44.
Hæmorrhoides: quinam illis obnoxii a. 278. cur litteratis familiares a. 280. cur in robustis frequentes a. 279. sq. g. 95. in gravidis unde a. 280. sq. f. 283. siccæ & fluentes quænam dicantur a. 280. salutares sunt a. 278. sq. suppressæ morbos faciunt a. 279. eliciuntur per aloetica g. 344. hæmorrhoidum periodicarum exempla f. 35.
Harvejus an circulationem sanguinis invenerit b. 38. sq. medicinæ certa fundamenta jecit a. 26. sq. b. 38.
Hemeralopiæ natura g. 149. sq.
Helix d. 169.
Helmontius a. 26. omnem venæ sectionem rejicit g. 344.
Hepar ejus actio c. 60. sqq. descriptio c. 60. 61. pondus a. 217. c. 23. 60. ligamenta c. 63. membranæ *ibid.* portæ c. 61. lobulus Spigelii c. 61. substantia cellulosa vasa ejus sequitur *ibid.* & *sq.* carnis plus a vena portarum quam a cava habet c. 66. 70. sq. fabrica an glandulosa c. 72. 74. acini morbosi in illo reperti b. 251. quo tempore in fetu adpareat f. 273. cur magnum in fetu f. 155. ejus nervi c. 79. vasa lymphatica c. 95. 97. venæ propriæ *ibid.* morbi c. 98. 100. 101. an officina sanguinis c. 101. est viscus chylopojeticum *ibid.* & 103. ejus sanguis venosus absolvit iter sanguinis arteriosi, & quomodo huic itineri aptus fiat c. 36. sqq. arteriæ variis partibus accedentes c. 68. ejus & lienis mala conjuncta sunt c. 100.
Hepatica arteria: ejus distributio per hepar c. 67. ejus usus c. 93. 95.
Hepaticus ductus s. porus c. 74. 75.
Hepatico cysticus ductus c. 91. 93.
Hereditarius morbus g. 54.
Hernia ejusque variæ species g. 31. 33. sq. illarum in feminis ratio f. 20.
Hernioси an steriles e. 152.
Herophilus a. 19.
Hertzwasser quidnam dicatur a. 141.
Heurnius a. 25.
Highmorianus testis ductus e. 166. 168. 182.
Hippocrates: an templum Cnidium cremaverit a. 11. citavit scholæ Cnidiæ methodum medendi deque illa librum scripsit a. 11. 16. ex tabulis templi Coi ea quæ ad victus rationem per-

pertinent exſcripſit a. 13. cuinam philoſophorum ſectæ addictus fuerit a. 16. ſq. ejus itinera a. 16. ex Æſculapii proſapia natus eſt *ibid.* an ſuo ſumtu navem armaverit *ibid.* an corpora humana ſecuerit a. 17. chirurgus fuit inſignis *ibid.* morborum hiſtorias optimas ſcripſit *ibid.* an medicinæ dogmaticæ fundator a. 18. ejus libros Aldus edidit a. 25. an illi circulatio ſanguinis cognita fuerit b. 36.

Hippocratica ſecta in Gallia oritur ſæc. XVI. a. 24.

Hirudines: cur & ubi adplicandæ g. 345.

Hollerius a. 24.

Homo ex ſolo ſemine virili an produci queat f. 259. ex furtiva venere natus præfertur ex officio genito g. 180.

Hormini vis ſomnifera d. 274.

Horrores in gravidis unde f. 283.

Horus quiſnam fuerit a. 8.

Humeri oſſis articulatio cum ſcapula e. 131. ſq.

Humor poſt jejunium ex faucibus adſcendens a. 177. illorum permiſtio a. 285. adtenuatio a. 286. illorum nimia fluiditas & ſpiſſitudo quomodo tollenda g. 310.

Hybrides ſpeciem propagare nequeunt f. 261.

Hydatis quid c. 6. in regione uterina frequentes ſunt f. 144. 145.

Hydrocele quid e. 152. quomodo curanda g. 32.

Hydrophobiæ cura per haleces ſalitos g. 304.

Hydrops: ejus ſedes non in ſolis vaſis lymphaticis eſt c. 6. interdum a lymphaticis turgentibus, ſcirris glandularum & ſteatomate meſenterii a. 297. hydropis abdominis varia ſpecies g. 51. thoracis *ibid.* uteri *ibid.* κατὰ & ὑπὸ σαρκα c. 269. g. 51. a fluiditate nimia humorum cum debilitate cordis conjuncta oritur g. 197. ſq. in hydrope venam ſecari jubet Botallus g. 343. quomodo poſt hæmorrhagiam oriatur b. 260. cur omento ſano non oriatur c. 51.

Hygeieine g. 239. ſqq.

Hyoceratopharingæus muſculus a. 125.

Hyopharyngæus muſculus *ibid.*

Hyothyroideus muſculus a. 118. b. 83.

Hypercatharſis quando oriatur g. 45.

Hyperoopharyngæus muſculus a. 110. 111.

Hyperſarcoſis quid g. 26. ſq. non pendet ab auctis ſolidis g. 306.

Hypochondriacum malum an ſemper cum malo lienis conjunctum c. 21. ejus eſſentia quænam *ibid.* ejus ſymptomata c. 39. ejus cauſa quomodo a vita litteraria augeatur c. 260.

Hypochyma quid g. 148.

Hypogaſtrica arteria e. 214.

Hypomochlium quid c. 247. illorum ratio in corpore *ib.* & 249.

Hypotheſium noxæ in medicina a. 259.

I

Iacotius a. 25.

Ictterus in omnibus recens natis naſcitur, hujus cauſa & quomodo tollendus c. 88. in illo fæces albæ *ib.* & a. 223.

Idea diſtincta unde d. 240. vivida unde d. 241. ſeq. una quomodo alteram adfinem producat d. 243. 245. illarum convenientia cum ſignis arbitrariis d. 252. 255.

Idiopathicus morbus quid g. 54.

Ἰδιοσυγκρασια quid g. 61. 184. ejus effectus g. 241.

Jejuni inteſtini limites a. 202. 211. ſeq. 214.

Ilei inteſtini limites a. 202. 214. inſertio in colon a. 262.

Ileocolica arteria a. 191. vena c. 45.

Ilei morbi natura g. 130.

Iliaca arteria c. 213.

Imaginatio prima d. 248. *ſecunda* d. 249. hæc non emendatur ratiocinio ſed motu violento d. 256. 257. tertia d. 249. ejus vitia unde explicanda d. 242. imaginationis vitiatæ exempla & cauſæ d. 256. 257. matris an aliquid valeat in mutando fetu in utero f. 263. ſeq. 268. ſeq.

Inciſivus ductus Stenonianus a. 95.

Inci-

Inciſivus muſculus inferior a. 85. lateralis *ibid.*

Incrementum corporis in longitudinem quomodo fiat. c. 350. 353. in adultis cur rarum c. 341. eo majus quo animal propius origini c. 358. quando citum, cita ſequitur mors c. 374. fetus quare increſcat adultus vero non c. 362. 364.

Incubatio ovi in avibus quo tempore abſolvatur f. 251.

Incudis ſtructura & nexus d. 193.

Incontinentia urinæ quandonam oriatur g. 136.

Inedia quamdiu ferri poſſit c. 328. 350. arcet ſomnum d. 279. 280.

Infracoſtales muſculi c. 44. 46.

Infundibuli in cerebro deſcriptio & uſus b. 344. 345.

Infuſionis hiſtoria b. 38. ſq.

Ingeſta: vid. *Cibus & potus.*

Ingluvies cur & quibuſnam adſit animalibus a. 144. 145.

Injectio ceracea a quibus inventa & exculta b. 14. ſeq. 133. optime fit quando viſcus replendum in vacuo eſt b. 139.

Innominata glandula oculi d. 59. ejus ductus d. 60.

Innominatorum oſſium foraminis neceſſitas c. 250.

Inſomniorum cauſa d. 297.

Inſpiratio vitalis: ejus cauſæ c. 35. 36. 38. organa c. 55. phænomena 28. 34. alternæ reiterationis cauſa c. 65. ſeq. in illa thorax & abdomen ſimul dilatantur c. 33. cur actio prima reſpirationis c. 86.

— — *violenta:* ejus muſculi c. 73.

Inſtinctus naturalis auxilia morborum quærens duplex a. 12.

Intercoſtales muſculi: illorum actio c. 8. 41. an organa reſpirationis c. 50. 51. nullos antagoniſtas habent c. 80. externorum deſcriptio c. 43. internorum deſcriptio c. 44. nervi c. 56. vaſa *ibid.*

— — accefſorii c. 70.

Intercoſtalis nervus b. 304. 305.

Intercoſtales arteriæ c. 8. venæ *ib.* & 10.

Inteſtina: illorum actio in ingeſta a. 181. ſeq. coalitorum exempla a. 198. conſtrictio ab acri ingeſto hujuſque uſus a. 187. 188. diameter in vivis pene nulla a. 206. diviſio a. 211. copia humorum omnium quos inteſtina recipiunt a. 254. *humor arterioſus* ſive *ſuccus inteſtinalis* a. 183. ſeq. hujus copia & unde hæc æſtimanda a. 206. 249. inflammatio cur cito letalis a. 186. illorum *juga*, ſive *valvulæ conniventes Kerkringii* a. 184. harum uſus a. 185. ſeq. 197.

Inteſtina eorum *longitudo* a. 201. varia eſt in variis animalibus & cur a. 210. 211. in fetu longiora ſunt f. 180.

— eorum *motus periſtalticus* nunquam in vivo ceſſat & poſt mortem ſuperſtes eſt a. 185. 196. 198. 206. d. 320. 321. ejus uſus a. 198. 247. ſeq. 260. illum etiam inteſtina craſſa habent a. 260. 271. an diaſtolicus & ſyſtolicus ut in corde a. 256. motus *antiperiſtalticus* a. 197. ſeq.

— — mucus glanduloſus ejusque uſus a. 185. 261.

— — *nervi* a. 193. 194. an liquidum deponant in inteſtina a. 194.

— — *pori* Ruyſchiani a. 183. *ſagacitas* in dignoſcendis ſibi inimicis unde a. 186. ſeq. *ſenſus* acutus unde *ibid.*

Inteſtinarum tunica cellulosa a. 183. glanduloſa a. 184. *muſculoſa* a. 195. 196. hujus fibræ circulares a. 196. ſeq. longitudinales a. 199. 244. nervea a. 189. ſeq. vaſculoſa a. 184. *villoſa* a. 181. ſeq. 186. 189. hujus papillæ a. 181. color a. 183. tunicarum longitudo a. 184.

— *vaſa* innumera accipiunt a. 188. horum diſtributiones in inteſtinis a. 189. 192. arteriæ a. 190. 191. venæ a. 191. 192. arteriarum & venarum anaſtomoſis a. 193.

— cur non concreſcant a. 198. ab illis ad meſenterii venas via libera eſt a. 251.

— *craſſa*: illorum vaſa lymphatica a. 267. an in illis fiat reſorbtio a. 268. glandulæ a. 271. pinguedo a. 227.

— *in-*

— *inteſtina tenuja* illorum diviſio & limites a. 202.
Inventor quiſnam dicendus b. 38.
Iris oculi vide *Uvea* oculi.
Iſchiadica arteria e. 216.
Iſchuria quamdiu ferri poſſit c. 153. 167. ejus ſymptomata *ibid.* medicamenta quid in illam valeant. *ibid.* cur lethalis c. 153. cur ſæpe lethalis 167. altero rene obſtructo g. 133. ſeq. ſæpe cum febre ardente conjuncta eſt *ibid.* veræ & ſpuriæ ſedes g. 99.
Iſthmus Vieuſſenii f. 158.
Judicium d. 258. 259.
Jugulares venæ illarumque rami & valvulæ b. 342. 343.

K

Κατοχυμις quid g. 12. 39. 62.
Κωφος g. 163.
Κεφαλαγγεια quid g. 12. 28.
Keratopharyngæus major a. 125. minor *ibid.*

L

Labialis arteria b. 183.
Labiorum muſculus depreſſor communis a. 85. elevator communis *ibid.* orbicularis a. 84. orbicularis tertius ordo Santorini a. 86.
Labii inferioris depreſſor proprius a. 85. elevator propius *ib.* obliquus *ib.* productor Santorini a. 86.
Labii ſuperioris elevator proprius a. 85. & alarum naſi levator *ib.* naſalis a. 86.
Labyrinthus venoſus Santorini ſupra proſtatam e. 221.
Lac: interdum alieno loco effluit f. 210. vaſa illud ad mammas deferentia *ibid.* ejus ad mammas determinatio 209. 211. ex mammis ad ſanguinem redire poteſt f. 214. ſq. in quibuſdam valde copioſum eſt f. 217. ejus in recenti puerpera præſtantia *ibid.* & *ſq.* ejus ſal eſſentiale f. 218. albedo & dulcedo unde *ibid.* oleum f. 217. an ſpiritus ardentes det f. 218. in variis animalibus varium eſt f. 219. coquendo depravatur f. 220. eſt in gravidarum mammis & cur f. 221. ſq. cur ſponte vix effluat, facta vero ſuctione cum ſaltu proſiliat f. 223. interdum in virorum mammis continetur, & unde hoc *ibid.* & 224. in virginum & feminarum non gravidarum nec puerperarum mammis repertum f. 224. 225. in fetus recens nati mammis unde & cui uſui *ibid.* 226. ejus indoles in nutricibus quomodo dijudicanda f. 230. vario tempore varium eſt & cur f. 227. vim aſſumptorum continet, & infanti communicat *ib.* & 229. aliquot a paſtu horis optimum eſt f. 229. in diu jejuninantibus peſſimum eſt *ibid.* ejus ſerum: vide *ſerum lactis*.
Lacrumarum indoles b. 223. ſtagnatio & coacervatio in lacu Petitiano d. 62. via ad nares d. 64. ſq.
Lacrumalis canalis d. 63. ſq.
— — *caruncula* deſcriptio & uſus d. 62. ſq. g. 146.
— — *fiſtula* quid *ibidem* ejus variæ ſpecies d. 65. ſq. g. 146. curatio methodo Anelliana, Petitiana & vulgari d. 66. g. 147.
— — *ſaccus* d. 64.
Lacrumulia puncta d. 62. 63.
Lactantes menſes vix patiuntur f. 223.
Lactea vaſa illorum oſcula nemo vidit a. 183. in duodeno numerus a. 214. inventores a. 246. deſcriptio *ibid.* ſq. 285. ſq. iter per inteſtinorum tunicas & meſenterii duplicaturam a. 246. 284. in craſſis reperiuntur a. 247. cito evaneſcunt, in ſtrangulatis vero diu conſpicua manent *ibid.* an quædam animalia illis careant & cur a. 254. ſq. illorum inſertio obliqua in inteſtina a. 281. coarctatio ope ſphincterulorum nerveorum a. 283. valvulæ a. 284. ſq. diſtinctio in tria genera a. 287. iter per glandulas meſenterii a. 288. lacteorum ſecundi, vel tertii generis deſcriptio & iter in ciſternam a. 293. lymphæ vehendæ æque inſerviunt ac chylo a. 310. 311. illorum meabilitas non perit in diuturna inedia a. 311.

Lactiferi ductus mammarum, eorum descriptio f. 213. 215. cum vasis mammarum sanguiferis communicatio f. 214.

Lactucæ sylvestris vis opii similis d. 254.

Lapsus cur facilis in gravidis f. 284.

Larynx ejus descriptio b. 83. usus b. 80. mucus b. 81. ligamenta e. 91. 93. seq. sinus, sive ventriculi e. 91. seq. figura an in voce edenda mutetur e. 94. tremit dum sonum edimus e. 95. in senio ossescit *ib.* ejus nervi e. 96. glandulæ e. 103.

Lassitudo cur a meditatione d. 256. somnum facit d. 275.

Lateralis nasi musculus a. 85.

Latissimus dorsi musculus c. 244.

Lemæ oculorum quid & quomodo oriantur d. 63.

Lens crystallina oculi d. 89. 91. 102. ejus mutatio paulatina d. 103. ejus motus d. 85. 86. capsula d. 89. 92. lamellæ d. 103. figura *ibid.* 128. pondus specificum d. 104. plena vasis est *ibid.* quomodo radios lucidos refrangat d. 128. 138.

Lepra arabum quid c. 7.

Lethargi causa g. 163.

Levatores musculi ani a. 275. costarum c. 69. prostatæ e. 229. scapulæ e. 71. labiorum, vide *Labiorum musculi*.

Leucophlegmatia quomodo oriatur c. 269.

Lien ejus actio c. 20. seq. situs, hujusque ratio *ibid.* 36. ligamenta c. 20. seq. premitur ab ambientibus & cur *ibid.* 21. lienum induratorum exempla absque malo hypochondriaco *ibid.* quantum sanguinis transmittat c. 23. ejus pondus *ibid.* membrana c. 24. an glanduloſus c. 23. 25. 31. 32. seq. an vasculosus c. 25. an secretio in illo fiat c. 26. 33. emissario destituitur *ib.* & 35. ejus vasa lymphatica c. 27. an usus ejus lympham ex sanguine ducere c. 28. humanus an differat a brutino c. 29. an cellulosus c. 30. 31. 33. an doleat c. 32. sq. ejus sanguis fluidissimus est c. 34. 35. an sanguinem adtenuet c. 34. 35. an vasa propria habeat c. 36. uni inservit hepati *ibid.* exsecti phænomena c. 38. 39. ejus usus falsus c. 40. 43. ejus & hepatis mala conjuncta sunt c. 89. ejus nervi c. 32. hi an sanguini spiritus adfundant c. 32. 34.

Lienalia vasa vide *Splenica art. & vena.*

Lienteriæ definitio & causa g. 128.

Lingua ejus utilitas in manducando a. 86. fabrica musculosa a. 87. sq. foramen cæcum a. 93. glandulæ *ib.* an revolvatur in deglutiendo a. 113. integumenta & papillæ d. 9. 10. ejus mutatio in morbis acutis b. 116. sq. vasa & nervi d. 11. 14.

Lingualis nervus b. 278. d. 12.

— — arteria b. 183. d. 12.

Lipopsychia quid g. 140.

Lipothymia quid *ibid.*

Liquida aquea arcent somnum & cur d. 279.

Liquorum classes diversæ b. 222. cur alii aliis crassiores b. 259. 261. crassiores quomodo fiant tenues b. 295. alibiles facile fibras adfectant c. 341.

Litterati cur diuturnis morbis obnoxii c. 260.

Lochia: eorum fluxus f. 207. 208. retentorum mala & causæ f. 208. largiora sunt in non lactantibus puerperis & contra f. 223.

Longævitas unde pendeat g. 178. præcipue in homines cadit, & in quosnam præcipue c. 152. 373. seq.

Longissimus dorsi musculus e. 75.

Loquela quomodo edatur e. 111. 118. ejus vitia e. 117. illam surdi edocti sunt & quomodo e. 116. 117. musculorum ad eam pertinentium velox motus b. 72.

Lucta quomodo fiat e. 138.

Lucidi radii, eorum nimis oblique incidentium mutationes d. 128. an ex oculo emanent d. 150. 151. seq. quando reflectantur d. 121. reflexorum anguli d. 123. reflexibilitatis diversitas d. 122. refrangibilitatis diversitas d. 121. refractorum lex d. 125. & causa d. 126. seq. sunt subtilissimi d. 117. compositi d. 116. an recti

recti d. 119. velociſſime moventur d. 120.

Lumborum tenſio in gravidis unde f. 283.

Lutea corpora ovarii, Vide *Ovarii lutea corpora*.

Lux ejus proprietates d. 116. origo d. 124. radios quaquaverſum emittit d. 117. punctum radians & reflectens quid d. 125. conf. *Lucidi radii*.

Luxatio quid g. 30. ſq.

Lympha glanduloſa b. 224. vaſculoſa b. 230. an ſit acida b. 48. abdominis & artuum inferiorum a. 292. ſeq. 298.

Lymphatica vaſa b. 218. 225. 230. eorum valvulæ a. 296. uſus c. 28. ductui thoracico inſerta a. 301. abdominis & artuum inferiorum a. 293. 298. plerumque per glandulas tranſeunt prius quam receptaculum adeant b. 214. quomodo adminiſtranda a. 296. c. 5.

M

Macies non depaſcitur id quod muſculoſum eſt in corpore c. 199.

Malleus auris: ejus deſcriptio d. 188. 189. articulatio cum incude qualis *ib.* proceſſus longiſſimi natura d. 191. manubrium includitur a duplicatura membranæ tympani, hancque & tendere & laxare poteſt d. 188. ejus muſculi d. 189. 191. 205.

Mammæ earum deſcriptio f. 212. illarum & uteri conſenſus f. 29. 38. 41. in fetu turgent f. 181. ſq. earum glandula conglomerata f. 212. poſt paſtum cita repletio f. 216. tumor graviditatis ſignum f. 221. ſq. nervi f. 215. papillæ ſtructura & areola circa hanc *ibid.* & ſq. ductus lactiferi, vide *Lactiferi ductus*.

Mammaria arteria & vena f. 38. 39.

Mammillares proceſſus oſſis temporum d. 200. hujus cellulæ, & an ad auditum faciant *ib. & ſeq.* cerebri, vide *Olfactorius nervus*.

Mandragoræ vis narcotica d. 275.

Manducatio a. 73. *ſeq.* ejus neceſſitas a. 105. 169.

Manus utilitas c. 1. ſtructura c. 242.

Mas quid ad generationem faciat c. 234.

Maſſeteres muſculi a. 79.

Mater quid generandæ proli faciat f. 247. ſeq. 251. quid in mutando embryone valeat f. 263. 268. ſeq. hanc ei adſcriptam vim non explicat anima Stahlii f. 264. nec communio nervorum *ib.* nec impetus ſanguinis materni *ib.*

Maxilla inferior in fetu duplex, in adulto ſimplex a. 74. motus ejus varius eſt *ibidem* ejus articulatio *ibid.* cartilago interarticularis a. 75. quantum a ſuperiori diduci poſſit *ibid.* a quibus moveatur muſculis 78. ſeq. quanta vi ad ſuperiorem trahatur a. 79.

Maxilla ſuperior an ad os aperiendum conferat a. 77. ſeq.

Maxillaris interna arteria b. 184.

— — *glandula* externa a. 96. interna ejuſque arteriæ *ib.*

Meconium f. 180. 181. unde oriatur *ibid.* quandonam oriatur f. 180. interdum in tenuibus & in ventriculo repertum f. 181. nonnumquam in utero reperitur *ibid.* in partu egeſtum quid ſignificet *ibid.* & 243. 274. ſeq. ejus color an a bile f. 181. ſeq. ejus ſtimulus eſt partus cauſa f. 192. 193. 243. ejus poſt partum excretio f. 243.

Media membrana fetus f. 188.

Mediaſtinum b. 57. ejus vaſa c. 8. 10.

Medica praxis quid a. 1. medicæ *inſtitutiones* quid comprehendant *ib.*

Medicamenta illorum vires quomodo a Galeno explicatæ a. 21. diviſionis in alterantia & evacuantia fundamentum g. 2. 4.

Medicina naturalis numquam defuit mortalibus a 7. artificialibus quando & ubinam orta a. 7. ſeq.

— — *ejus facies antiqua apud* Chaldæos a. 8. 9. Ægyptios a. 9. 10. Cyrenæos a. 10. Crotoniatos *ibid.* Græcos *ibid.* 11.

— — ſuperſtitioſa veterum a. 14. per

per sectiones animalium vivorum promota est a. 15. dogmatica an ab Hippocrate fundata a. 18. primum in systema redacta ab Aretæo Cappadoce a. 19. Galenica ejusque laudes & vituperia a. 20. 22. Arabum ejusque laudes & vituperia a. 23. 24. dogmatica renata sæculo XVI. a. 25. a chemicis aucta est *ib.* & seq. ejus facies mutata ab invento sanguinis circulo Harvejano a. 27. quænam ex illa expellenda a. 33. num scientia num ars melius vocetur a. 34. 35. ejus utilitas & nobilitas *ibid.* seq. ejus objectum est corpus a. 34. & mors *ib.*

Medicus prius quam medicinam faciat imbutus sit idea morbi a. 1. quid addiscere debeat, & quo ordine *ib.* quatenus in mentem agat g. 7.

Meditabundus cur sensus externos sopiat d. 256. ei cur κινησθησια *ib.*

Meditatio cur lassitudinem inducat d. 256.

Medulla cerebri: vid. *Cerebrum*.

— — *ossium* b. 224. 359. c. 3.

— — *oblongata* b. 275. 283.

— — *spinalis* b. 276. 283. ejus nervi b. 306. venæ b. 340. læsæ phænomena c. 209. d. 212. seq. cur corticem in medio habeat b. 204. ex ea & cerebro an formentur partes embryonis b. 355.

Melampus medicus Græcus a. 10. usum hellebori nigri ab ovibus didicit a. 5. 10.

Meliceris g. 51.

Membrana ejus structura c. 4. reticula vasculosa b. 215. contextæ & minimæ morbi g. 14.

— — *pituitaria* Schneideri: ejus descriptio a. 93. seq. d. 28. 30. glandulæ mucosæ b. 231. d. 30. villi d. 33. morbi a. 93.

Memoria ejus necessitas d. 245. 247. a corpore pendet d. 246. 248.

Meningea arteria anterior b. 190. posterior b. 188.

Menstrua illorum origo & causa f. 27. 29. 30. 34. ea augentes & minuentes causæ f. 28. eorum tempore uterus tumet & mulier ad venerem proclivis est f. 29. seq. eorum symptomata *ibid.* 30. periodi ratio *ib.* 31. 34. 36. prima eruptio varia f. 42. intervalla varia f. 43. terminus ultimus f. 34. 45. 47. virorum hæmorrhoidalia f. 35. num per uterum, num per vaginam effluant f. 36. 38. varia in variis copia f. 41. 42. illorum periodi duratio varia *ibid.* eorum cum morbis quibusdam consensus f. 42. 45. viæ minus naturales c. 28. f. 42 45. sanguinis menstrui indoles f. 45. 46. 261. 262. cur viri & bruta non patiantur f. 47. seq. interdum mulieres non patiuntur quamvis concipiant f. 48. graviditatis tempore in nutrimentum fetus abeunt *ib.* post conceptionem fluentia f. 121. in calidis regionibus in vagina putrida f. 261. ratio Mosaicæ legis de coitu cum menstruata *ib.*

Menti transversus musculus a. 86.

Mesenterium ejus descriptio a. 203. 212. 282. cellulositas s. substantia propria & pinguedo inter utramque ejus laminam a. 200. ejus actio in chylum a. 281. seq. morbi a. 309. glandulæ a. 286. hæ in fetu majores sunt f. 181. seq.

Mesenterica arteria superior a. 190. inferior a. 191.

Mesentericæ venæ a. 191. 193. 252. c. 44. earum via libera ad intestina a. 250. seq.

— — *sanguis:* ejus indoles a. 253. an chylo permixtus *ib.* hepate obstructo in arterias redire potest c. 100.

Mesentericus plexus nervorum maximus a. 242. inferior *ib.* & *seq.*

Mesenterii nervorum usus a. 290. illorum vulnera lethalia sunt g. 130.

Mesochondriacæ fibræ b. 85.

Metacarpi motus c. 132.

Microscopiorum usus in confirmando sanguinis circuitu b. 41.

Mictus cruentus a dilatatis vasis urinæ renalibus c. 165.

Molares glandulæ a. 93.

Monstrorum concretorum historiæ & unde hoc f. 282. seq.

Morbus quid g. 7. eorum hiſtoriæ magna induſtria a veteribus ſcriptæ ſunt a. 14. cognoſci nequit niſi partium fabrica perſpecta e. 238. eorum a matre in fetum propagatorum exempla f. 132. morbus ejuſque cauſa ſunt idem & ſimul g. 57. 58. illum cognoſcere quid g. 9. 10. præcavere quid g. 265. in ejus cauſam quomodo inquirendum g. 63.

Morbi cauſa interna & externa quænam ſint & quid lædant g. 59. remota g. 60. prædiſponens ſive προηγουμενη. g. 61. procatarctica g. 62. proxima, vide *Cauſa proxima*.

Morgagni merita in faucium muſculos a. 108.

Morientium puerorum ratio ad ſenes c. 326.

Mors ſine morbo ſive ſenilis c. 367. ſeq. animalitatis & vitalitatis d. 263. a riſu e. 123.

Morſus quid a. 74. canis rabidi cura per haleces ſalitos g. 304.

Motus in corpore principium an anima c. 178. 179. a muſculo eſt c. 177. ſeq. voluntarius perit deſtructo cerebro & *vitalis deſtructo cerebello* c. 256. principium ſuum in cerebro habet & fit ope liquidi nervei b. 314. &c. effectus ejus in corpore c. 259. 263. 269. optimus eſt ante cibum non vero poſt eum d. 298. ſeq. in variis corporis partibus poſt mortem ſuperſtes eſt & cur. d. 321. muſcularis, vid. Muſcularis motus.

— *locomotivus* exponitur e. 128. quid ad eum explicandum requiratur e. 135. ſcriptores de eo e. 138.

Mucus: ejus definitio a. 94. neceſſitas a. 103. ſeq. b. 232. quibuſnam in partibus reperiatur a. 9. in variis partibus varius eſt b. 231. recens ſubtilis eſt, mora vero craſſus fit a. 93. ſeq. b. 223. d. 34. *narium* facile in lemas & tophos concreſcit d. 35. hujus abſterſio quomodo fiat d. 38. ſeq.

Mulæ raro pariunt f. 261.

Mundini anatome & Carpi in eam commentarius a. 26.

Muſculus quid a. 148. 196. c. 176. 189. ejus actio ſingularis unde cognoſcatur c. 254. 256. an agat vi inſita. c. 256. ejuſdem non ſemper eadem eſt actio c. 254. ſeq. in minores partes majori ſimiles diviſibilis eſt c. 180. 183. 188. omnis antagoniſtam habet c. 205. hujus antagoniſtæ actio c. 214. eſt inſtrumentum motus c. 177. muſculis adeps interpoſita eſt c. 191. eorum exſilitio g. 35. faſciæ c. 244. 245. puncta fixa c. 181. renitente voluntate flexus induit ſtatum contractionis vitalis c. 217. eorum involucra c. 189. 193. 250. rubedo unde c. 199. omnis eſt in ſtatu violento c. 204. nimis diu tenſus, quid & cur patiatur c. 258. eorum *vaſa* ſanguifera c. 193. 195. lymphatica *ib.* & 196. nervorum ad eos acceſſio inque illis diſtributio c. 186. nervi interdum ex eis iterum prodeunt *ibid.* tendines, vide *Tendo*.

Muſculi vitales cur non quieſcant in ſomno d. 305. 313. *voluntarii* in vigilia ſemper agentes in ſomno quieſcunt d. 285. horum ſtatus naturalis c. 218. actio pendet a cerebro c. 256. ex conſuetudine agere poſſunt c. 218.

Muſculorum vis unde definiatur c. 228. 238. quomodo per nervos dari queat c. 239. quomodo augeatur & dirigatur c. 241. 254. a cerebro adveniens major eſt naturali illorum elatere c. 212. d. 311.

Muſculus agens tumet, brevior & durior fit c. 179. 211. 212, hujus brevitatis explicatio c. 222. plus trahit partem minus reſiſtentem. c. 212. non agentis phænomena & reſtitutionis cauſa. c. 213. 214.

— ejus *contractilitas naturalis* c. 202. 203. differt a vitali c. 213.

— *contractus* ſuccos ſuos expellit c. 204. contracti moles an augeatur c. 215. 217. actio in interpoſita vaſa c. 224. 225.

Muſcularis fibra: ejus deſcriptio c. 181. diviſibilitas *ibid.* & 183. involucra c. 190. 250. 269. magnitudo c. 176. 182. 188. non eſt arteria nec vena. c. 183. nec ex veſiculis compoſita. *ibid.*

ibid. seq. 186. an nervus c. 186. 187. 333. vivi animalis irritata, continuo contrahitur d. 308.

— — *motus* differentia c. 178. duplex principium c. 207. quomodo producatur c. 205. 206. non pendet a repletione vasorum sanguiferorum c. 210. an successive fiat c. 215. ejus causæ proprietates c. 219. 221. causa in nervis quærenda c. 221. præsertim in inæquabili spirituum influxu c. 221. 224. motum faciens spiritus quid tandem patiatur c. 225. seq. ejus causæ fictitiæ c. 227. 230. 257. unde post vitam superstes c. 256. sq. ejus effectus in sanguinem c. 259.

Myloglossus musculus a. 87. 117.

Mylohyoideus musculus a. 117.

Mylopharyngæus musculus a. 121. b. 82.

Myopia: quid sit, ejusque ratio d. 132. 134. g. 151. sq. quomodo emendetur d. 135. 136. g. 151. sq.

N

Narcoticorum actio d. 273.

Narium fabrica d. 25. 27. alæ d. 20. figura *ibid.* sq. mobilium musculi d. 20. 21. vasa d. 29. 30. 33. periosteum & perichondrium d. 30. polypus quomodo fiat d. 35. glandulæ mucosæ b. 231. dilatatores musculi a. 110. mucus d. 30. 33. 35. conf. *Mucus.*

Nasalis ductus d. 64. musculus labii superioris a. 86.

Nates cerebri 274.

Natura Hippocratis a. 4. c. 84.

Naturknabe quid dicatur a. 257.

Naturalium sex rerum effectus in vires animæ d. 257.

Naturalis corporis status quid c. 204.

Naturales functiones quænam dicantur g. 5.

Nausea: ejus origo g. 125. in gravidis unde f. 283. sqq.

Nervi: nervorum *capitis* origines b. 277. par primum, vide *Olfactorii nervi*; par secundum, vide *Opticus nervus*, par tertium, vide *Oculorum motorius nervus*, par quartum, vide *Patheticus nervus*, par quintum, vide *Gustatorius nervus*, par sextum sive abducens b. 278. d. 73. par septimum, vide *Auditorius nervus*, par octavum vide *Vagus nervus*; par nonum, vide *Lingualis nervus*, par decimum Willisianum, vide *Occipitalis nervus.*

Nervi fibras & a cerebro & a cerebello habent b. 287. 289. d. 312. omnes mire conjunguntur d. 182. an constituant partes solidas C. H. b. 354. 356. eorum in musculos introitus & distributio c. 186. 188. ubi agunt molles sunt c. 187. continui sunt medullæ, non vero productiones meningum b. 280. involucra a dura & pia matre habent b. 308. 309. quando in muneris sui sedem pervenerunt, involucra iterum deponunt b. 310. 313. c. 187. 188. dissecti convexi fiunt b. 310. eorum propria substantia est medulla mollis b. 309. sq. eorum morbi deuteropathici ubinam sedem habeant b. 311. sensum & motum non perficiunt nisi liberam continuitatem habeant cum cerebro b. 317. ligati sensum & motum amittunt infra ligaturam, non vero supra eam b. 317. 319. in origine & fine mollissimi sunt b. 312. 313. irritati motus producunt in musculis qui ab illis ramos habent c. 208. gangliorum fabrica, usus & quibusnam nervis dati sint b. 309. nervorum succus, a spiritibus diversus, an nutriat c. 342. nervi sunt fasciculi lacertorum nerveorum b. 306. eorum vasa b. 311. tunica cellulosa vasa cingens *ibidem* non agunt ut chordæ b. 317. c. 257. læsorum phænomena b. 317. 318. c. 208. 209. 374. sunt instrumenta motus ac sensus, & ideo quia a liquido perfluuntur b. 319. 330. eorum fibrillæ an cavæ b. 327. 330. eorum finis quotuplex a. 141. b. 335. c. 188. eorum totum systema non ab unico puncto, aut a glandula pineali oritur b. 351. eorum propago b. 354. sqq. papillæ, vide *Papillæ nerveæ.*

Newtoni theoria coloris & lucis d. 115.

Numeri excedentis vel deficientis morbi organici g. 25.

Nutritio: ejus neceſſitas c. 327. diverſitas *ib.* 355. partium fluidarum quomodo fiat c. 328. hujus & repletionis diverſitas *ibid.* fit in vaſis c. 342. 343. in ſomno *major* eſt d. 268. 294. priores actiones *rite* ſe habere ſubponit c. 345. an fiat ope ſucci nervei a ſpiritibus diverſi c. 342. fibrarum celluloſarum quomodo fiat *ibid.* ejus *materies* ſubtiliſſima eſt c. 343. 344.

Nutriens materia: ejus natura c. 348. ſq. non eſt chylus c. 345. an ſerum c. 347. 348. non eſt aqua c. 348.

Nutrix: quomodo lactis proprietates in illa inveſtigandæ f. 230.

Nyctalopia d. 150.

O

Obeſitas quomodo oriatur c. 371. ſeqq. ejus a macilentia differentia & noxæ c. 372. d. 277. *obeſis* venæ ſectio nocet *ibid.* ſomno ac apoplexiæ obnoxii ſunt & cur *ibid.* obeſitatis remedia *ibid.*

Obliquus muſculus abdominis deſcendens ſive major a. 165. e. 74. adſcendens ſive minor a. 166. e. 74.

— labii inferioris a 85.

— *oculi* ſuperior d. 112. 113. inferior d. 113. eorum actio ſimultanea d. 114.

Oblongata medulla, vide *Medulla oblongata*.

Obſervationum medicarum diverſitas unde g. 119.

Obturatrix arteria e. 217.

Occipitalis arteria b. 183.

— *Nervus*: ejus origo & diſtributio b. 306. an nervis capitis an vero cervicalibus adnumerandus *ibid.*

— *muſculus* d. 50.

Oculus: eorum anguli d. 62. lordes d. 63. cum tubis opticis comparatio d. 67. magnitudo *ibid.* nervi d. 71. 74. pinguedo d. 75. quænam ejus camera major d. 97. in fetu opacus eſt d. 101. in infantibus maxime ſphæricus eſt d. 132. eorum ſtructura in variis animalibus varia d. 109. 114. quantum radiorum numerum admittat d. 130. ſeq. planior cur proxima confuſa videat *ibid.* unum tantum videt objectum eodem tempore, quamvis multa ſimul videre autumet d. 139. eorum ſuffuſio g. 148. quandonam acu medendus g. 150. cur calidus tota facie frigente d. 54 ſq. ejus defenſio per cilia, ſupercilia & palpebras d. 49. 57. ejus irroratio unde & quos in uſus d. 58. 61. tunicæ & cavitates d. 108. humores d. 147. interni inflammatio quomodo diſtinguantur ab inflammatione palpebrarum g. 149. unius mala cur facile in alterum tranſeant d. 73. binis oculis cur objecta ſingularia videamus d. 69. quomodo aperiatur & claudatur d. 57.

Oculi tunica ſclerotica, vide *ſclerotica* tun. oc.

— *choroidea*, vide *Choroidea* tun. oculi.

— *uvea* V. *uvea*.

— *retina* V. *Retina* tun. oc.

— *adnata* ſ. *conjunctiva* d. 107. ex illa morbi cognoſcuntur d. 108.

— *humor aqueus*: a morte exhalat d. 97. ejus natura d. *ibid.* cito renaſcitur *ibidem* 99. ejus fontes d. 98. 100. 101. fontes non ſunt ductus Nuckianus & Hovianus d. 101. ejus uſus d. 99. 102. quomodo abſorbeatur d. 100. ſq.

— *cryſtallinus* V. *Lens cryſtallina*.

Oculi humor vitreus: ejus fabrica d. 89. 106. tunicæ d. 85. 88. vaſcula *ibidem* & 106. uſus d. 106. ſq. 138. refractio lucis in eo d. 129. 138.

— *muſculus* brutorum d. 114. muſculi obliqui V. *Obliqui oculorum*. recti V. *Recti oculorum*.

— pigmentum nigrum ejusque uſus d. 87. 129.

— motorius nervus b. 277. d. 71. ſeq.

Octogeminorum exempla f. 279.

Odor: ejus materies d. 37. 38. hujus materiei ſubtilitas d. *ibid.* cur vitam inſtauret d. 42. cur vim medicaminis & veneni exerceat d. 42. 44. ejusdem varii effectus d. 44. ſeq. cur interdum diu retineatur d. 47. quorun-

rundam animalium a glandulis ſcroti & perinæi e. 237. augetur ex miſcela variorum d. 40.

OEdema: ejus definitio, cauſa & ſpecies g. 51. in gravidis unde f. 283.

OEſophagæus muſculus a. 125. ſeq.

OEſophagæa arteria a. 128. c. 14.

OEſophagus, ejus ſitus a. 128. arteriæ a. *ibid.* morbi a. 129. 132. ſenſus acutus a papillis nerveis a. 128. liquor ſalivoſus a. *ibid.* an hic liquor digeſtivus ſit a. 146. liquor glandulofus a. 129. utriusque liquoris copia a. 249.

— ejus *tunica* villoſa a. 127. 128. glanduloſa *ibid.* muſculoſa a. 129. 130. cellulofa a. 129. ſq.

Oleoſitatis nimiæ ciborum effectus g. 86.

Oleum: in ſanguine interdum obſervatur b. 224. quomodo differat a balſamo g. 305.

Olfactorii nervi: eorum origo & diſtributio b. 203. d. 31. cur proceſſus mammillares dicti b. 204. cavitatem nullam habent *ib.* & ſeq. in naribus pulpoſi ſunt b. 312. d. 33. ibidemque in membranæ formam expanduntur d. 31. 33. ſunt veri odoratus nervi d. 32.

Olfactus: ejus organa proxima videntur eſſe oſſa turbinata d. 45. ejus objecta d. 37. 38. acutiſſimus eſt in avibus d. 46. perit abſciſſo larynge d. 38. non niſi in inſpiratione eſt d. 39. quomodo augeatur *ibid.* & ſeq. ejus & guſtus adfinitas d. 41. ſeq. cur quibusdam acutior d. 45. 46. Confer *Odor*.

Olivaria corpora Vieuſſenii b. 275.

Omentum: ejus actio c. 43. ſqq. majoris & minoris deſcriptio a. 203. ſq. c. 48. ſq. cur ventriculo adnexum a. 180. ejus oleum a. 205. c. 50. impedit adtritum c. 48. an ductus adipoſi in eo c. 49. ſq. ejus pori a. 205. c. 51. tenuitas c. 49. glandulæ c. 51. ejus pinguedo dat materiem bilis c. 52. ejus moles c. 53. vaſa ſanguifera c. 49. vaſa lymphatica c. 51. an reſorbeat vaporem abdominis *ibidem* eo exſecto inteſtina cum peritonæo connaſcuntur a. 204. ejus pinguedo adtenuata exhalat a. 205. locus, quo illud flatus ſubit a. 204. inflatum, aerem retinet a. 205. c. 49. morboſi & adnati hiſtoriæ a. 205. ſeq. plerumque non deſcendit infra umbilicum & cur. c. 49.

Omohyoideus muſculus a. 125.

Ophthalmia ab inflammatione uveæ & iridis g. 149.

Opiſthotonus quomodo oriatur c. 215. g. 170.

Opii actio & effectus d. 273. ſeq. g. 161.

Optica quid d. 115.

Opticus nervus, ejus origo & progreſſus ad oculi bulbum b. 277. d. 68. eorum conjunctio ſuper ſellam turcicam & an ibi decuſſentur *ibid.* ſq. in piſcibus quibuſdam non conjunguntur d. 69. membranæ tres c. 188. d. 92. arteriæ ei circumpoſitæ b. 311. d. 71. ejus foramen internum d. 70. 92. ſq. arteria in medullæ medio b. 311. d. 70. 93. hujus arteriæ uſus d. 70. ejus fabrica interna *ibid.* locus ingreſſus in oculi bulbum & hujus ratio d. 94. 144. ejus mutatio in retinam d. 93.

Orbiculare officulum auris d. 195.

Orbicularis labiorum muſculus a. 84. tertius ordo Santorini a. 86.

Orbita oculi: ejus deſcriptio d. 74. ſq. cur ex pluribus oſſibus conpoſita *ib. & ſq.*

Orgaſmus quid g. 177.

Oris caveæ diverſæ a. 108. 110. ſq.

Orthopnoea quid g. 142.

Oſcitatio: ejus natura & effectus d. 303. c. 127. 128.

Ορχεοκηλη quid g. 31.

Oſſa an ſolvantur in ventriculo? a. 171. quibuſnam *locis* perioſteo obducantur? c. 2. eorum fabrica *ibid.* ſq. vaſa c. 2. 3. circulus ſanguinis in eis c. 3. a morbo emollitorum exempla c. 204. eorum inæqualitates unde & cur adſint c. 249. an omnia fuerint cartilaginea? c. 336. eorum diverſus color quid denotet g. 171. ſq. eorum medulla vide *Medulla oſſium*, *Oſſi-*

Ossificatarum partium mollium C. H. historiæ hujusque rei ratio c. 262. 263. 367.

Ovale foramen, vide *Foramen ovale.*

Ovaria: eorum ligamentum f. 9. vasa lymphatica f. 19. via ex eis ad uterum f. 52. 53. eorum mutatio ad conceptus tempora f. 57. 59. eorum descriptio f. 62. 64. eis exlectis perit libido & conceptus f. 64. sq. eorum mobilitas f. 10. 63. magnitudo f. 63. fabrica f. 66. mutatio in vetulis f. 75. eorum cicatriculæ f. 78. 79. an semen generent f. 87.

— *oviparorum* f. 81.

— *Nabothiana* f. 106.

Ovariorum *corpora lutea* f. 67. 70. an vesiculas tamquam calyces comprehendant f. 71. eorum incrementum & decrementum successivum *ibid.* & 72. numerus f. 72.

Ovula testium muliebrium f. 64 sq. 67. illorum magnitudo f. 74. quomodo ex ovario exeant f. 76. 77. viviparorum & oviparorum discrimen f. 81. 84. an omnia animalia ex ovo generentur f. 81. 86. quomodo propellantur per tubam f. 88. ovum totum an de ovario migret *ibid.* in tubis repertorum exempla f. 88. 97. an in ovario fecundentur f. 97. seq. de utero excussorum historiæ f. 100. quomodo de utero excuti possint f. 103. conceptu intus ditatorum exempla f. 100. 103. quo tempore utero adhæreat ovum f. 109. 112. ovi in utero nondum radicabilis nutritio f. 109. seq. qua ratione utero adhæreat f. 114. 118. humor inter ovi superficiem & uterum f. 114. ovi ratio ad fetum f. 123. seq. ovorum subventaneorum a feminis egestorum exempla f. 75. 100. ovulum verum genitale quidnam sit f. 73. 74.

Ovi incubati historia b. 295. seq. incubatio quo tempore absolvatur f. 251. ovorum duobus vitellis præditorum exempla & unde hoc f. 281. seq. ex talibus gemelli nascuntur & cur f. 282.

Οξυκοιΐας natura g. 155.

P.

P*Alatum*, quid ad vocem faciat e. 99. seq. ejus glandulæ a. 93.

— ejus *musculus* circumflexus a. 112. mollis levator *ibid.* hic an cum circumflexo simul agat? *ib.*

Palatina arteria b. 184.

Palliativæ sanationis exemplum g. 265.

Palpebræ, earum descriptio d. 52. membranæ *ibidem* vasa d. 53. seq. papillæ nerveæ, harumque usus d. 53. 54. liquor duplex, hujusque usus *ibid.* glandulæ & ductus Meibomiani d. 58. 59. cartilagines sive tarsi d. 54. 58. 62. earum paralysis quomodo operatione sananda d. 56. earum utilitas d. 52. 55. cur continuo nictitent d. 55. illarum adcretio ad oculum vid. Συμβλεφαρωσις.

— earum *musculus* orbicularis sive ciliaris d. 56. 57. superioris elevator d. 55. inferioris depressor d. 56.

Palpitatio cordis ejusque causæ g. 137. 138.

Pampiniforme corpus vasorum seminalium e. 158. 161.

Panacea quid, & an detur g. 316.

Pancreas, nominis ratio a. 134. veteribus notum fuit *ib.* per ductum suum repleri potest a. 233. ejus situs a. 232. substantia qualis *ibid.* pondus *ib.* 235. magnitudo a. 233. vasa sanguifera, lymphatica & nervi a. 233. c. 46. an eo tuto careat animal a. 243. in fetu majus est f. 181. sapor ejus dulcis & blandus est a. 284. in salivatione dolet a. 237.

Pancreaticus ductus, inventi historia a. 213. 233. ejus descriptio a. 213. 232. a. 235. ejus loco in piscibus sunt intestinula a. 214. insertio in duodenum a. 213. 214. 233. 238. in quibusdam animalibus remota sede a choledocho inseritur a. 239. cur plerumque choledocho vicinus inseratur *ib.* ductuum duplicium & plurium historiæ a. 213. duplex in famelico a. 179.

Pancreatica lympha, ejus actio a. 183. *sqq.* ejus sapor qualis a. 234. an acida

acida a. 236. 237. an alcalina a. *ib.* salivæ similis est *ib.* an effervescat cum bile *ib.* & 239. ejus virtus diluens a. 239. 240. circulatio a. 240. qua copia secernatur a. 235. an famis causa a. 179. in avibus rapacibus videtur vice potus esse a. 239.

Pandiculatio quomodo & cur fiat c. 128.

Panniculus adiposus c. 265. carnosus a. 86. c. 265. d. 50.

Papilla mammaria, vide *Mammæ*.

Papillæ nerveæ, earum descriptio c. 273. 274. omnes mollissimæ sunt b. 312. 313.

Paracelsus, ejus ætas & locus natalis a. 25. novæ sectæ auctor *ibid.* famam & opes unde nactus fuerit *ibid.*

Paralysis quid a. 2. g. 167.

Paraplegia quid g. 167.

Parastata varicosus, vide *Pampiniforme* corpus.

Parotis glandula, ejus situs a. 89. seq. fabrica b. 249. vasa & nervi a. 90. qualis sanguis ad eam adferatur *ib.* est sedes criseos malignæ in acutis a. 91. glandulæ conglobatæ, lympham expellentes, parotidis comites a. 90. ductus excretorius, vide *Salivalis ductus Stenonianus*.

Partus naturalis quomodo fiat f. 195. seq. ovi integri est maxime naturalis f. 198. instantis signa f. 195. seq. eum præcedentes nixus matris f. 197. seq. ejus tempus quidnam legitimum f. 250. interdum a morte matris fit f. 11. 12. ejus causæ a fetu pendentes f. 192. 194. & a matre f. 203. seq.

Patellæ necessitas c. 247.

Pater quid ad generandam prolem faciat f. 246. seq.

Pathologiæ definitio & partes g. 11.

Patheticus nervus, b. 277. d. 72.

Pelles an subigantur in ventriculo a. 208. seq. cibi loco adsumtæ sunt *ib.*

Pelvis quarta cavitas corporis c. 138. ejus differentia in viro & femina f. 1. 3. ejus ossa an sursum trahi possint c. 131.

— — *renum* vid. *Renes*.

Penis, ejus ligamentum suspensorium c. 208. integumenta *ibid.* distorsio unde c. 211. vena in ejus dorso c. 222. ejus musculi erectores c. 226. erectio quando perfecta c. 223. causæ hujus erectionis *ibid.* & 223. ejus tensio partialis, sive chorda c. 211. 212. 223. ejus glandulæ circa præputium, coronam & cervicem glandis hærentes c. 210. nervi c. 220. ejus corpora cavernosa & septum medium c. 212. 213. arteria corporis cavernosi c. 221. corpus hoc cur raro adficiatur in morbis venereis c. 227.

— — glans vide *Glans penis*.

Perforans & perforatus musculus, fabricæ ratio c. 247. eorum icones ubinam reperiantur? *ibid.*

Pericardium, ejus descriptio & nexus b. 54. 56. an quibusdam defuerit b. 53. seq. magnitudinis ratio ad cor b. 54. pori in facie ejus interna b. 53. interdum cum corde connascitur b. 56. cohæsionis cum diaphragmate ratio falsa b. 57. ejus vasa & glandulæ b. 55. c. 8. 10.

— — ejus *liquor*, an semper adsit b. 54. seq. ejus indoles *ibid.* fontes b. 55. usus b. 56. continuo resorbetur & cur b. 55. non resorbtus facit hydropem pericardii *ib.*

Perinæi glandulæ olidæ in quibusdam animalibus c. 237.

Periosteum externum oritur a dura matre b. 360. ejus fabrica *ibid.* c. 2. seq. *internum* c. 3.

Peristalticus modus intestinorum, vide *Intestinorum modus peristalticus*.

Peritonæum, ejus descriptio a. 163. vasa *ibid.* nexus cum visceribus pelvis c. 139. cum utero, vagina & ovariis f. 8. sq. an vasa spermatica extra abdomen comitetur c. 150. 151.

Perspirabile Sanctorianum, quidnam sit b. 222. emissariorum illud transmittentium numerus c. 300. & tenuitas c. 303. varia perspirabilis quantitas est, pro varia cœli temperie *ib.* & pro varia ingestorum indole c. 312. ejus subtilitas c. 303. ratio optima ad sani-

ſanitatem *ibid.* & 307. ex quanam materie oriatur c. 314. 315. uſus & effectus 315. 316.

Perſpiratio ſanctoriana quid ſit c. 299. differt ab exhalatione inorganica *ibid.* a vapore & ſudore c. 301. Hippocrati & Galeno nota fuit *ibid.* a Sanctorio ad calculum redacta eſt *ibid.* fit in omni corporis ſuperficie c. 302. cauſæ illam juvantes c. 308. 313. 315. 318. a purgationibus & aliis excretionibus nimiis impeditur c. 313. 314. 316. cur diu & ſtatim a paſtu minima c. 320. qualis in ſomno d. 268. 299. tempore matutino major eſt d. 294. per inſomnia augetur *ib.*

Pes, illorum tumor in ſedentibus unde d. 290. ſtupores in gravidis unde f. 283.

— hippocampi b. 273.

Petroſum os, vide *Temporum oſſa*.

Petropharyngæus muſculus a. 121. 125.

Phantaſia, vide *Imaginatio*.

Phantaſma quid d 248.

Pharmacia Galenica & Chemica quomodo differant a. 49.

Pharyngis deſcriptio a. 120.

— *conſtrictores muſculi* ſuperiores a. 122. inferiores a. 126. medius a. 125.

Pharyngea arteria ſuperior b. 184.

Pharyngopalatinus muſculus a. 111.

Pharyngoſtaphilinus muſculus a. 110.

Phlebotome, vide *Venæ ſectio*.

Φλεγμονωδες g. 51.

Phlyctæna c. 6.

Phœbus quiſnam fuerit a. 8.

Phoſphorus qua ratione paretur c. 165.

Phrenicus nervus c. 56.

Phthiſis quid g. 29. ſudor in illa unde b. 122. c. 319. ad eam commendantur fonticuli g. 345.

Phyſiologiæ finis g. 2.

Pia mater quidnam dicatur b. 189. ejus deſcriptio b. 200. medullam ſpinalem comitatur b. 276.

Pica in gravidis unde f. 283. ejus exempla f. 284.

Pietreus a. 25.

Pilorum hiſtoria c. 276. 277.

Πιμελη σαρκοειδης. g. 33.

Pinealis glandula b. 274. 352. an origo & finis nervorum in illa? b. 352. ſæpe morboſa eſt & lapillis referta *ib.*

Pinguitudo recens fluida eſt b. 225. confer *Adeps*.

Pinguedinoſæ burſæ tendinibus ſubpoſitæ c. 251.

Pituita quid g 101. inſipida *ibid.* acida *ibid.* ſalſa *ibid.* vitrea *ib.*

Pituitaria glandula b. 345.

— *membrana* Schneideri, vide *Membrana pituitaria*.

Placenta uterina: unde oriatur f. 175. quando oriatur ejuſque incrementa f. 114. 116. ejus nexus cum utero f. 111. tubercula 119. ſecedens hæmorrhagiam facit f. 130. in variis animalibus varia eſt f. 139. 142. in homine plerumque una f. 140. ejus figura & magnitudo f. 142. tota eſt vaſculoſa f. 143. 144. an glandulas habeat f. 143. hydatides in illa repertæ f. 144. 145. ejus membranæ f. 146. qualem ſanguinem ad fetum referat f. 148. ſq. an fetus ſanguinem, tamquam pulmo mutet *ibid.* & 151. quomodo extrahenda f. 201. *&c.* adhærens an extrahenda f. 203. quomodo comparata quando plures fetus ſimul adſunt f. 277. ſq. 281. venarum origo f. 151. ſq. vaſa lymphatica f. 245. ex ejus arteriis ſanguis redit in venas matris f. 151. 270. vaſorum involucra f. 151.

Platyſma myodes a. 86.

Plethora quid g. 38. 61. quomodo oriatur g. 38. quo tempore oriatur g. 103. ab Helmontio negatur g. 39. ad vaſa & ad vires quid g. 38. ſeq. facile morbus fit g. 39. 239. a truncatione artuum oritur g. 38.

Pleuritis quid a. 2. ejus ſedes, & ſputi in pleuriticis via c. 13. ejus cauſa, frigida ſanguini ingeſta a. 12.

Plexus venoſi circa partes genitales c. 220. ſeq. 222.

Plica polonica c. 279.

Pneumatocele quid g. 32.

Pneumato omphalo-cele quid *ib.*

Podagricorum fæces a. 223.

Polypus illi in mortuis frequenter reperiuntur & unde hoc b. 77. ſeq. c. 324.

c. 324. in vivis quomodo oriantur *ib.*
Polypus narium quomodo fiat d. 35.
— *animal aquaticum*: ejus hiſtoria f. 254.
Pondus proprio corpore gravius cur elevari nequeat c. 245. ſeq.
Pons Varolii b. 275.
Pororum materies b. 222.
Portæ hepatis, Vide *Hepar*.
Portarum vena: nominis ratio c. 60. 62. ejus deſcriptio c. 43. 47. 62. 65. ratio ad cavam, & arterias ſocias c. 47. 69. ejus natura arterioſa c. 65. 66. ſeq. anaſtomoſes variæ c. 97. 78. membrana c. 66.
— ejus *ſinus* c. 62. hujus ſimilitudo cum corde c. 101. neceſſitas c. 63.
Potus antiquiſſimus fuit aqua dein vinum & cereviſia a. 59. 70. 72. potus tenuis non mutat ingenium a. 64. optimus eſt aqua pura g. 247.
Pouſt Indoſtanorum ejusque effectus d. 258.
Præcipitatio an faciat chylum a. 258.
Præputium: ejus deſcriptio e. 209. caſtitatis inditium *ib.* cur reſecandum in fervidis regionibus f. 261.
Presbyopia quid g. 151. ejus ratio d. 132. 134.
Productor labii inferioris Santorini a. 86.
Proſtata glandula: nomen e. 198. 199. numerus e. 198. deſcriptio e. 198. ſeq. folliculi & ductus excretorii e. 199. membranæ e. 229. levator muſculus *ib.* in eis ſæpe gonorrhoeæ ſedes eſt e. 200.
— earum liquoris deſcriptio & uſus c. 201. an primum fetus alimentum *ibid.* f. 247. 270. ſæpe actione reddendi lotii aut deponendæ alvi exprimitur e. 199. ſeq. quibus inſtrumentis exprimatur e. 229. etiam in eunuchis profluit e. 200.
Protuberantia annularis b. 275.
Pruritus quomodo oriatur d. 6.
Pſallidoides corpus Galeni quidnam ſit b. 273.
Pſalterium Vieuſſenii in cerebro b. 273.
Pterygoidei muſculi externi a. 79. 120. interni a. 79.
Pterygoideus nervus b. 303.
Pterygopharyngæus muſculus a. 121.
Pubis oſſa an in partu diducantur e. 131.
Pudenda arteria communis e. 216. externa *ibid.*
Pulmo: dexter latior eſt, ſiniſter longior b. 87. eorum fabrica *ibid.* & 89. ab aere admiſſo mutatio b. 89. ſeq. magnitudo b. 90. an in pulmone fiat ſecretio b. 92. 102. qua vi dilatetur b. 98. omnes corporis humores perfecte miſcet b. 106. pulmonum exhalatio c. 302. ſanguis proprius b. 124. naturalis in contractionem nixus unde e. 2. 5. 8. 10. eorum ſtructura muſculoſa e. 4. in vacuo dilatatio e. 5. 6. compreſſio in vacuo e. 9. 10. dilatationis cauſæ e. 6. 7. 11. cur repleantur eo aere contra quem nituntur e. 8. inter eos & pleuram nullus eſt aer e. 10. 16. 17. 23. membrana extima an pertuſa poris e. 12. frequenter pleuræ cohærent e. 16. an ubivis pleuræ contigui e. 18. inflati plenarie evacuari nequeunt e. 19. eorum actio tota eſt in mutatione vaſorum aereorum e. 24. an vi inſita moveantur e. 26. eorum motus an a corde e. 27. qua vi ab aere premantur e. 36. quieſcentium effectus e. 57. &c. inter eorum & cordis actionem an conſtans rhythmus e. 82. 84. pulmonum actionis læſæ effectus g. 132. eorum aer non eſt in æquilibrio cum aere externo e. 17. eorum aerea vaſa quænam ſint e. 1. pulmonum *vaſa* omni momento figuram & actionem mutant e. 79. ſeq. horum mutatio in inſpiratione b. 97. in exſpiratione *ib.* pulmones omnes vaſorum ſeries habent b. 15. aluntur *ab arteria bronchiali* b. 72. quanta ſanguinis copia, & qua velocitate, per eos trajiciatur b. 125. 126. quantum ſanguinis ſimul contineant b. 126. quantum ſanguinis intra unius reſpirationis ſtadium tranſmittant e. 59.
— eorum vaſa lymphatica b. 92.
— nervi b. 93.

Pulmones fetus quantum ſanguinis admittant f. 167. 169. ſq. minores & plus conpacti ſunt quam in adulto f. 167. 232. eorum gravitas ſpecifica f. *ibidem* in aqua fundum petunt f. 167. 231. mutatio a reſpiratione f. 231. 236. quo tempore adpareant in fetu f. 273.

Pulmonalis arteria, ortus ex corde & iter ad pulmones b. 91. ejus ratio ad aortam, venam pulmonalem & Cavam in adulto b. 17. 93. ratio ad aortam in fetu b. 15. ſq. f. 164. ratio ramorum ad ſe invicem b. 92. ejus anaſtomoſis cum vena pulmonali b. 115. valvulæ ſemilunares b. 29.

— *vena* ejus diſtributio in pulmonibus b. 93. ejus ſinus b. 16. valvulæ mitrales b. 30.

Pulſus, quid ſit b. 151. quiſnam primus eo ut ſigno uſus fuerit *ibid.* quibuſnam locis maxime ſenſilis ſit b. 150. quantum ſanguinis quilibet pulſus ex corde expellat b. 78. quot fiant intra datum tempus b. 72. quot fiant intra unius reſpirationis ſtadium c. 68. 82. eorum numerus in febre c. 82. *pulſus nec in binis hominibus nec in eodem homine ſemper idem eſt* b. 152. c. 82. g. 221. velocior eſt in minoribus animalibus, lentior in majoribus b. 72. macilenti hominis cur fortior pulſu obeſi b. 148. debilis in obeſis minus mali portendit g. 217. qualis in ſomno ſit d. 266. 267. in venis cur naturaliter nullus, interdum vero præter naturam b. 147. in pluribus locis ſimul explorandus eſt g. 217. quinam bonus, quinam malus? g. 219. *fortis* quid indicet g. 220. poſt debilem bonus eſt, debilis poſt fortem malus g. 221. *durus* quid g. 218 hic interdum a vitio arteriæ eſt *ibid.* *Magnus* quid notet b. 151. *plenus* quid? *ib.* hic poteſt magnus & parvus eſſe *ib.* eum nonnulli refutant *ib.* *Celer* quid? *ib.* *Mollis* in inflammatoriis bonus eſt, excepta peripneumonia, & cur? g. 218. *frequens* quid b. 151. quid notet g. 219. *rarus* & *tardus* quid b. 151. rarus quid indicet g. 219. *intermittens* quale ſit ſignum g. 139. 219. *æqualis* quid ſit & quid notet b. 151. ſeq. *turbatus* non ſemper mali ominis eſt g. 222. *myurus* & *ſerratus* quid g. 220. *caprizans* & *dicrotus* quid g. 221.

Pulſifica vis arteriæ quid? b. 147.

Punctura quid g. 36.

Pupilla oculi quid ſit d. 78. ejus motus dilatatorius & conſtrictorius d. 79. 82. 129. 131. 148. copiæ radiorum pupillæ ratio ad corneæ radiorum copiam d. 128. noctu videntium animalium pupilla quomodo ſit conſtructa d. 131.

Puſtulæ quid ſint earumque ſpecies variæ g. 51.

Putredo quid? a. 134.

Pylorus, ejus anulus a. 153. ſinus, ſive antrum *ib.*

Pyramidales muſculis abdominis a. 167. c. 145.

Pyramidales corpus ſpermaticum, Vide *Pampiniforme corpus*.

Pyramidalia corpora cerebri b. 275.

Q

Qualitas quid ſit? g. 178.

Quadratus muſculus lumborum c. 76.

Quadrigeminorum exempla f. 278. ſeq.

Quies nimia fibras muſculares motui ineptas reddit g. 90. quomodo ſanguinem craſſum faciat *ibid.* producit concretiones calculoſas c. 106.

Quinquegeminorum exempla f. 278.

R

Radii lucidi, Vide *Lucidi radii*.

— — *ſonori*, Vide *Sonus*.

Ratiocinium d. 259.

Rectus muſculus abdominis: ejus deſcriptio & actio a. 168. c. 63.

Recti muſculi oculorum d. 111. 112.

Rectum inteſtinum: quomodo ſe a colo diſtinguat a. 211. ejus ſitus & nexus a. 271. ſeq. valvulæ a. 273. fibræ longitudinales & circulares a. 272.

272. motus retrogradus a. 273. lacunæ mucifluæ a. 275. pinguitudo *ibid.* vasa c. 56. prolapsus g. 33. sphincter, Vide *sphincter ani*.

Recurrens nervus, b. 303. c. 96. ejus integritas ad vocem requiritur b. 317. c. 95. 97. cur longinquo, retrogrado itinere laryngem adeat c. 97. eo ligato mors successit *ibid.*

Refectio subitanea a cibis assumtis unde oriatur a. 100.

Remedia, vide *Medicamenta*.

Renes, in omnibus animalibus reperiuntur c. 105. eorum situs, figura, nexus *ibid.* nunquam omnibus notis conveniunt c. 108. 132. non continentur in cavea abominis c. 107. materia ex iis effusa inter lumbos ac peritonæum colligitur c. 107. eorum fascia adiposa, sive membrana externa c. 107. hujus fasciæ vasa *ibid.* pinguedinisque in ea natura & usus c. 108. renum interiora an pinguedinem habeant *ibid.* exulceratorum exempla *ibid.* eorum sectio per dorsum administrata est *ibid.* eorum motus ab adjacentibus, hujusque usus c. 106. sinister in homine altior plerumque, & magis anterior ac brevior est dextro *ibid.* renum membranæ c. 111. eorum partis interioris, pelvim contingentis descriptio c. 113. corpora pyramidalia c. 114. 115. nervi *ibid.* adultorum differentia a renibus fetus c. 114. f. 183. corpuscula glandulosa Malpighii c. 116. glomeres vasculorum c. 117. renes an duplici modo urinam secernant c. 118. eorum vasa lymphatica c. 118. seq. renalium vasorum anastomoses c. 112. 119. 125. venarum renalium sanguis crassissimus est c. 119. ratio structuræ c. 127. 131. cur solum lotium per illos excernatur c. 127. an serum expurgent c. 118. omnes humores tenuiores urina transmittunt c. 131. crassiora in sanitate non transmittunt c. 161. 162. an aliquid faciant ad semen c. 172.

Renum pelvis c. 121.

Renalia vasa sanguinifera, Vide *Emulgentes arteriæ & venæ*.

Renalis calculus nascitur cessantibus motionibus corporis c. 106. 136. cur frequentius in rene sinistro quam dextro c. 106. ejus generationem quomodo adeps renalis adjuvet c. 108. ad figuram pelvis interdum fingitur e. 120. pelvim replentium & in medio perforatorum exempla c. 135. totius renis continuus in obeso repertus est c. 136. ejus materies est in ipsa urina *ibid.* potus tepidus an disponat ad calculum *ibid.* generatur in pelvi non in cortice renis c. 163. seq. varii varios habent colores c. 136. ejus prophylaxis *ibid.*

Renes succenturiati eorum situs & nexus c. 108. fabrica c. 132. nunquam desunt c. 109. 132. an sanguini venarum emulgentium fluiditatem restituant c. 109. 133. eorum arteriæ & venæ c. 109. nervi *ibid.* habitus in fetu c. 133. eorum usus *ib.* & seq. an ductus ex eis ad testes vel ovaria descendat c. 134. e 181.

Resistentia vasorum sanguinis, aeris, pulmonis, &c. quam sanguini ex aorta advenienti obponunt b. 139. 145.

Respiratio: quid sit? c. 1. quatuor habet periodos *ib.* est actio partium vitalis, partim animalis *ib.* cur perennet absque adjumento mentis, difficilis quæstio est *ib.* ratio aternæ perennitatis quæ in respiratione est e. 60. 62. ea cohibita homines se ipsos interimere possunt b. 82. e. 1. ejus ex cachinno mutatæ exemplum e. 2. cur difficilis in montibus b. 101. e. 9. num absque pulmonum motu possibilis b. 120. qualis in somno d. 267. ejus multiplicia organa e. 2. ejus explicatio cur difficilis. *ib.* non fit per vires pulmonis e. 26. ea cessante sanguis desinit per pulmones & cor moveri e. 58. 59. g. 140. concentus inter respirationem & pulsum e. 58. 81. 82. respirationi cuilibet quot pulsus respondeant e. 68. 82. absque ea quamdiu vivere possimus e. 60. 83. cujuslibet stadium quo tempore absolvatur. e. 68. hoc stadium in pauciffimis æquale est g. 226. vir ma-

maxime abdomine respirat, femina thorace & cur c. 74. femina citius respirat viro g. 226. respiratio eo major quo major est resistentia in pulmone c. 84. respiratio asthmaticorum, peripneumonicorum &c. maxime violenta est *ib.* ejus actio prima cur sit *inspiratio* c. 86. ex ea quomodo medicus præsagia sumere possit g 227. ea ut signo in primis Hippocrates usus est g. 222. *facilis & difficilis* quid notet *ib. dolens* quale signum *ib. magna & parva ibid. fortis* tempore criseos bonum signum est g. 227. *lenta* cur in sanis c. 85. *lenta* absque molestia & desipientia bonum signum est g. 223. *celeris* quomodo oriatur *ibid.* in suprema parte thoracis exercitata, sive *meteorica* quid designet. g. 224. *frigida* quid sit & quale signum g. 225. *fervida* quid significet *ib.* Conf. *Inspiratio & Expiratio*.

Respiratio violenta: ejus modus & organa c. 67. seq. 76. ejus musculi an fortiores musculis vitalis respirationis c. 77.

— *fetus* prima quomodo oriatur, ejusque effectus f. 231.

Reticulare corpus Malpighianum: ejus descriptio c. 274. 275. an vasis præditum c. 274. d. 3.

Retina tunica oculi: ejus ortus ex medulla nervi optici, situs & lamellæ d. 93. fibræ radiatæ d. 94. vasa sanguifera & lymphatica 93. 95. in ea objecta pinguntur d. 140. ejus morbi g. 169.

Rheumatismus a somno in gramine madido, nocturno tempore a. 2.

Rhodia schola medica a. 11.

Richter [Ge. Gottl.] de morte sine morbo laudatur c. 366.

Rigiditas nimia partium solidarum qua ratione optime tollatur g. 305.

Rinopriæ exempla g. 153.

Risus: est attributum homini proprium c. 116. moderatioris & vehementioris diversitas *ib.* & sq. ejus natura & organa c. 123. 124. cur fere in tussim desinat c. 34. ejus a tussi differentia c. 123. 126.

Roboris magni in corpore exempla & causæ c. 252. robur musculi eo majus, quo plures fibræ inter se coalescunt c. 253. 364.

Ros in cavea abdominis, vide *Abdominis vapor*.

Ructus natura & causæ g. 127.

Rufi pillulæ hæmorrhoides eliciunt g. 344.

S.

Sacra lateralis arteria c. 215.

Sacrolumbalis musculus c. 74.

Sal: non agit nisi solutus a. 99. in corpore unde a. 234. marinus non mutatur in corpore *ib.* b. 156.

Saliva, ejus & lymphæ differentia a. 90. non ejusdem est ingenii a. 95. ad ignem avolat *ib.* sani hominis insipida est, in morbosis varii saporis *ib.* spumam agit *ib.* ex sanguine puro secernitur a. 90. 95. quando copiosior a. 96. quando acris *ib.* vi detergente gaudet a. 96. an fermentum *ib.* 100. noxæ ex ejus nimia excretione a. 100. 101. g. 93. analysis chemica a. 98. a musculis exprimitur *ibid.* cibis adfunditur eo loco ubi primum solvuntur *ibid.* mutat cibos in naturam corporis a. 99. miscet oleosa cum aquosis a. 100. mutat saporem a. 99. excitat motum intestinum a. 100. cibos reddit sapidos *ib.* ejus necessitas *ib.* circulatione depuratur a. 101. quantitas ejus in corpore *ib.* & 146. copiosissima est in fetu f. 181. an exspuatur in salivatione & in crisi morborum a. 101. sq. juvat concoctionem a. 145. sq. 168. an famis causa a. 179.

Salivalis ductus Nuckianus a. 94.

— *Coschwizianus* a. 94. 100.

— *Stenonianus*: ejus descriptio a. 90. inventi historia a. 91. ejus ostium *ib. & seq.* qua ratione salivam excernat *ib.* resectus non coalescit *ib.*

— *Whartonianus*, a. 91. ejus emissaria a. 92. qua ratione salivam excernat *ib.* calculi *ib.* calculi in eo nascentes *ib.*

Salivatio, quomodo corpus ante eam præparandum g. 326. quomodo sede-

fedetur g. 327. ejus loco interdum oritur diarrhoea, & cur a. 237.
Salpingopharyngæus muſculus a. 120.
Saltus quomodo fiat 137.
Sanatio, quidnam proprie id nomen mereatur g. 205.
Sanitas: quid ſit g. 4. 7. 239. ejus varii ſunt gradus g. 178.
Sanctoriana perſpiratio, Vide *Perſpiratio*.
Sanguis: quidnam dicatur b. 165. ejus recrementa an per alvum deponantur a. 276. non in ſolis arteriis & venis reperitur b. 8. nullibi ſtagnat extra vaſa b. 9. fere omnis ex arteria inciſa velociſſime effluit b. 19. ejus velocitas b. 131. ſeq. 136. 141. 142. 144. 145. eum Cava ſuperior ex variis locis recipit b. 42. ſq. an omnis per aurem cor ingrediatur b. 43. ſinuum & auricularum cordis, quomodo ejus coagulatio impediatur *ibid.* ſanguinis cor ingreſſi phænomena b. 25. 44. ejus ab alcalinis, acidis & alcohole mutatio a. 41. nec acidus nec alcalinus eſt in corpore b. 45. ejus odor qualis b. 46. 167. frigidus qua ratione gravior ſit calido b. 167. cum impetu expellitur ex reſecto mucrone cordis b. 47. an in ipſo ſanguine ſit cauſa cur ex corde expellatur b. 25. quantum ejus unico pulſu ex corde exeat b. 78. qua ratione compingatur, & denſior fiat b. 93. 97. 155. ſq. in pulmonibus ad ſecretiones quaslibet aptus fit b. 127. cur ejus particulæ continuo in latera vaſorum inpingant b. 95. etiam is ſanguis, qui per axin aortæ fluit, inpingit b. 153. vorticoſa gyratio particularum unde oriatur b. 96. globoſa natura ſanguinis quomodo & ubi naſcatur b. 96. 102. ſq. 105. an ſanguis rarior intra vaſa, an vero in frigido aere? b. 97. an aer ſanguinem in vaſis oſcillatorio motu ſuccutiat b. 111. ſq. in pulmone eadem opera & fluidior & denſior fit b. 103. nec condenſatio hæc fluiditati repugnat b. 102. fluiditatis duplex cauſa eſt b. 127. ſanguinis in vena pulmonali diverſitas ab arteriæ ſanguine ratione coloris, & fluiditatis b. 106. ſeq. ejus ruber color unde & ubinam naſcatur b. 97. 117. 119. 159. an refrigeretur in pulmonibus b. 101. 216. an in pulmone incaleſcat b. 105. 106. ejus *dilutio* a liquore venarum ſeroſarum & flavarum b. 257. a ſpiritibus & liquore inhalante *ibid.* diluitionis neceſſitas ante quam ſanguis in arteriam pulmonalem veniat b. 258. ſanguis in animalibus duobus cordis ventriculis præditis calet, in reliquis friget b. 106. cur aeri in pulmone exponatur b. 116. 119. in vena pulmonali ſpumeſcit & cur b. 122. ſanguinis ex corde dextro in ſiniſtrum via b. 125. an velocius per pulmones trajiciatur *ib.* quanta ejus copia in corpore ſit b. 125. ſq. quantum in arterias coronarias cordis inpellatur b. 153. ſq. ex diverſo alimento cur idem b. 157. quomodo vaſculis omnibus accommodetur b. 159. quomodo in coagulum fiat b. 161. velocitas varia in variis vaſis b. 164. venoſus in abdomine tardius fluit c. 98. diverſitas in tenacitate motus b. 165. 166. 169. ſeq. 170. an fibroſus b. 167. ejus analyſis chemica b. 167. 177. ejus elementa per ignem chemicorum non innoteſcunt b. 177. 179. ſanguis effuſus multum exhalat b. 167. partium ſolidarum in ſanguine natura b. 168. partes rotundæ quid valeant b. 169. ſanguinis gravitas ſpecifica b. 168. f. 231. ſq. partes poroſæ quid efficiant b. 169. partes angulaſæ & viſcidæ *ibidem* ſanguinis venoſi & arterioſi diverſitas, & unde hæc b. 171. ſanguineorum globulorum ſeries, eorumque pondus ſpecificum b. 172. 174. ſanguis in corde ſiniſtro dilutiſſimus eſt, in fine arteriæ rubræ craſſiſſimus eſt, in fine arteriæ rubræ craſſiſſimus b. 203. craſſiorum *particularum* in ſanguine uſus b. 174. quinam humores ei proximi, quinam remoti b. 175. ſq. ſanguis artuum inferiorum cujusnam indolis c. 16. ejus in obeſis minor copia eſt c. 261. per cutim interdum exhalat b. 220. c. 282. 276. g. 231. ſq. ejus vis in vaſa c. 352. venoſus & vaſorum minimorum a quanam

quanam cauſa propellatur d. 289. ſq. ab ejus nimia evacuatione oritur ſomnus d. 277. & in inſpiratione & in exſpiratione per pulmones tranſit e. 65. ejus ratio ad aerem reſpectu caloris e. 86. veteres quatuor liquores peculiares in ſanguine ſtatuebant b. 176. ejus in fetu viæ peculiares per cor f. 157. 169. ſq. ejus perfectio non ponenda in ejus fluiditate maxima b. 259. g. 104. quomodo craſſeſcat a quiete nimia g. 90. ſq. ejus circulatio vide *Circulatio ſanguinis* ejus ſerum, Vide *Serum ſanguinis*.

Sapor ſalſus quinam d. 16. acidus & alcalinus *ib.* dulcis & vinoſus *ib.* amarus, aromaticus, acris, & auſterus d. 17. pro varietate ætatis, temperiei & morbi diverſus eſt d. *ib.* & ſeq. conf. *Guſtus*.

Sarcocele g. 32.

Sarcoma quid g. 27.

Sarpi [Fr. Paolo] an circulationem ſanguinis ſciverit b. 38.

Scabies quid ejusque cauſa c. 6. ſq. ſedes c. 287.

Scalenus muſculus e. 69.

Scapha auriculæ quid d. 171.

Scapulæ, earum articulatio cum humero e. 131. virilium & muliebrium ratio ad femora reſpectu diſtantiæ f. 2. ſq.

Scarificatio quid ejusque uſus g. 344.

Schneideriani libri de Catarrhis laudes & vituperia d. 48.

Schuyl (Flor.) defenſor Sylvianæ ſectæ a. 238.

Scirrhus quid g. 190. ſq. non pendet ab auctis ſolidis g. 306.

Sciſſura quid g. 36.

Sclerotica tunica oculi d. 76.

Scrotum, ejus ſeptum e. 153. & ſq. vapor *ib.* ejus glandulæ olidæ quorundam animalium e. 237.

Sebacea materia quænam dicatur & ubi excernatur b. 223. ejus variæ ſunt ſpecies b. 233. uſus b. 234.

Sebaceæ glandulæ b. 233. c. 286.

Secretio, quomodo differat a ſeparatione liquidi in arterias tenuiores b. 253. ejus duæ ſunt ſpecies b. 217. ad eam humores in pulmonibus apti fiunt b. 127. ſecretioni cuilibet, ſingularis vaſorum fabrica reſpondet b. 216. ſq. conditionum multitudo & diverſitas ad quamlibet ſecretionem neceſſariarum b. 243. 245.

Secretum liquidum: ejus diverſitas an a diſtantia arteriæ a corde b. 235. an a diverſo angulo originis arteriæ ex trunco *ibid.* an a diverſitate ponderis in particulis ſanguinis *ib.* an a diverſa conplicatione arteriæ extremæ *ib.* ſq. an a multipli in fine diviſione b. 236. an a diverſa velocitate motus *ib.* ſq. an a diverſa ratione rami ad truncum b. 237. an a diverſa vi exprimente externa b. 238. an a mora in cavo communi b. 239. an a diſtributione iterata in alia loca *ib.* an a diverſitate liquoris ex quo ſecretio fit b. 240. an ab admixtione ad liquorem ſecretum *ibid.* an inde quod diverſi generis arteriæ in folliculum conveniant *ib.* an ab adtractione ſingulari b. 241. an ab itinere inpedito ductus excretorii *ib.* an ab efficacia ſphincterum nerveorum *ib.* & *ſq.* an a diverſa gravitate ſpecifica b. 242. an a pororum & particularum certa figura b. 245. an a fermento b. 247. *ib.* & 249.

Secreta liquida variant pro diverſa conbinatione cauſarum b. 243. 245. quatenus in ſanguine præexiſtere dici poſſint b. 239. ſq.

Secundinæ retentæ an noceant f. 203.

Semina plantarum non radicantur niſi in faventes ſibi terram f. 269.

Semen virile, ejus elaboratio paulatina e. 177. ſq. 179. quænam conditiones ad ejus ſecretionem requirantur b. 244. ejus reſorbtio in ſanguinem, hujuſque effectus e. 173. ſq. 182. ejus color in variis locis varius eſt e. 179. ſq. in teſtibus an fecundum e. 183. ſq. magnam in epididymide retardationem patitur e. 182. veſiculas ſeminales ſubit *ibid.* & ſq. ſemen projicientes vires e. 233. ejus adſervatio in veſiculis ſeminalibus e. 182. ſeminis confectionem comitatur

barbæ

barbæ ortus vociſque mutatio & unde hoc e. 235. ſemen a natura ſpirituum differt e. 236. an ſale volatile ſcateat e. 237. 262. ſq. qua via ex teſte in epididymidem & veſiculas ſeminales veniat e. 165. ſq. 177. 179. ſq. an ad uterum, tubas, & ovaria veniat f. 92. 96. ejus ingreſſus in ovum f. 95. 97. an per ſanguinem feminæ ad ovum veniat f. 97. 98. 263. an ex eo ſolo homo produci queat f. 259. ejus vas deferens e. 170. ab ejus excretione nimia tabes dorſalis g. 98.

Semen muliebre an aliquid ad generationem conferat f. 262. hujus & maſculini miſcela an faciat corpus humanum f. 262.

Seminalis aura an & quomodo imprægnationem faciat f. 96.

Seminalia vermicula, vide *Animalcula ſpermatica*.

Seminalis arteria & vena, Vide *Spermatica arteria & vena*.

Semicirculares canales auris d. 210. ſq. eorum perioſteum d. 211.

Semiotices uſus g. 173.

Senſatio, ejus diverſitatis cauſa an in ipſo nervo lateat d. 231. an in diverſitate organorum præpoſitorum d. 232. an in diverſa origine nervi cuilibet ſenſui proprii *ibid.* an in vario gradu motus; quo objectum adplicatur *ibid.* & ſq. an in varia ſtructura partis ultimæ nervi d. 235.

— non eſt perceptio actionis vel paſſionis corporum extraneorum d. 232. 234. ſq.

Senſus, ejus a dolore diverſitas d. 228. quibus notis unum corpus ab alio diſtinguat d. 226. ſq. principium ſuum in cerebri medulla habet b. 314. &c. quilibet an loco diſtinctam provinciam in cerebro habeat d. 228. 232. organis impreſſi quomodo ad ſenſorium commune veniant d. 229. 231. ſenſus diſtantiæ, magnitudinis, motus, &c. quomodo ab organis pendeant d. 155. 156. ad ſentiendum non ſufficit mutatio organi ſenſorii d. 227. ſeq. quomodo ſentiens organum mutetur d. 225.

Senſus externi, an fames, ſitis &c. locum inter eos habeant d. 252. cur quinque nec plures *ibid.*

— *interni*, cur ceſſante motu voluntario vigeant d. 256. cur debilitent *ibid.* quomodo ab externis differant d. 236. ſeq.

Senſorium commune, quid & ubi ſit d. 227. 229. 239. 240.

Separatio liquorum ſubtiliſſimorum, an multis ſuccedentibus ſeriebus vaſorum minimorum fiat b. 217. 221.

Septimellorum exempla f. 279.

Septum medium, Vide *Diaphragma*.

Septum lucidum cerebri b. 273.

Serrati muſculi antici c. 212. e. 71. poſtici c. 244. e. 72. 73.

Serum lactis ejuſque vis nutriens f. 218. ſeq.

Serum ſanguinis: ejus ortus b. 102. ejus diverſitas a chylo c. 346.

Servetus: quidnam illi de circulatione ſanguinis notum fuerit b. 37.

Seſamoidea oſſicula c. 248.

Setaceorum uſus g. 345.

Sexgeminorum exempla f. 279.

Sexus uterque ineſt ſingulo animali in quibuſdam generibus f. 260.

Signum medicum quid g. 173.

— pathognomonicum g. 176.

Sinapiſmi g. 346.

Singultus g. 124.

Sinus venæ cavæ, vide *Cava vena*.

— *vena pulmonalis*, vide *Pulmonalis vena*.

— oſſis frontis & maxillaris b. 231.

— venoſi cerebri b. 337. ſeq. 341. 348. an pulſent b. 192. cavernoſi deſcriptio & uſus b. 164.

— venoſi medullæ ſpinalis b. 339. ſeq. 348.

Sitis; ejus finis, ſedes, neceſſitas & remedia a. 179. d. 252. g. 122. 347.

Socratis vena virtus d. 257.

Solidum quid g. 11. ſolida quomodo fiant ex fluidis c. 338. 339. ultima a fluidis vix differunt c. 354. eorum firmitas unde c. 359. 361. eorum ratio ad fluida in corpore humano

mano b. 140. c. 331. 332. eorum a fluidis differentia c. 337. 338. cur eorum fabrica non rapide diſſolvatur c. 273.

Solvens vis corporum an ab acrimonia pendeat a. 99.

Somnambulorum hiſtoriæ, hujuſque vitii cauſa d. 298.

Somnus quid d. 263. in fluidis & ſolidis *quando ib.* in illo cerebrum quieſcit d. 263. ejus phænomena & proprietates *ib.* & 269. ejus primus & ſecundus gradus d. 264. ejus effectus per omnes nervos animalitatis propagantur *ib.* an in eo coctio ventriculi, & humorum ex chylo melior d. 267. quanta in ſomno ſit perſpiratio d. 268. in illo nutritio melior d. 269. an ſponte deſinat d. 272. ejus cauſa proxima d. 281. 284. cauſæ procatarcticæ d. 259. ſeq. 270. impedimenta ejus d. 259. 281. effectus d. 255. 295. nimii noxæ d. 300. cur poſt paſtum d. 270. an admitti debeat a cibo g. 249. cur nullus capite calido, pedibus frigidis d. 295. ſomnus in quibuſdam animalibus diuturnus d. 270. *diu* protractus cur vitam ſine cibo ſuſtineat d. 300. 303. quomodo a Stahlianis explicatus ſit. d. 307.

Sonus: definitio d. 156. ejus medium an aer, an vero aqua d. *ibid.* & ſeq. eſt aeris motus tremulus & reciprocus d. 158. 159. 160. quomodo & quando ab illo tremore oriatur d. 158. ejus diverſi gradus *ibid.* requirit tremorem totius maſſæ ſonoræ d. 159. per lineas rectas propagatur d. 161. quomodo augeatur *ibid.* & 177. ejus celeritas d. 162. 165. ſonus unius corporis ſonori alteri imprimitur. d. 164. 165. eundo non tardeſcit *ib.* ſemper eſt compoſitus *ib.* cur ſimplex audiatur d. 179. ſonorum numerus definitus eſt d. 170. ſq. indiſtinctus quando percipiatur d. 214. nullus fit ab aere per aſperam arteriam excurrente c. 91. ſonantis campanæ mutatio d. 159. 160.

Sonorum centrum quid d. 160.

Spaſmus, ejuſque ſpecies g. 169. 170.

Specifici medicamenti natura g. 303. ſeq.

Spermatica vaſa: eorum vagina communis c. 147. an veris anaſtomoſibus confundantur *ibid.* & 149. deſcendunt ſupra muſculos pſoas, ſub peritonæo c. 203. eorum vagina extra abdomen c. 150. 153. cur e corpore educantur c. 154. quo remotiora ab origine, eo ampliora ſunt c. 158. eorum in feminis deſcriptio *ib.* & 216.

Spermaticæ arteriæ: earum origo c. 141. 144. ad acutum angulum ex aorta proveniunt c. 145. earum magnitudo *ibid.* quantum ſanguinis contineant *ibid.* qua velocitate ſanguis in eis moveatur c. 146. earum rami c. 157. 158. arteria minus ramoſa & flexa eſt, quam vena c. 158. conf. *ſperm. vaſa*.

Spermaticæ venæ: earum origo hujuſque ratio c. 146. 147. valvulæ c. 147. 172. rami vide *Pampiniforme corpus*.

Spermatopœa viſcera quænam c. 19.

Sphenoidæi ſinus d. 24.

Sphenomaxillaris arteria d. 26.

Sphenopalatinus muſculus a. 111.

Sphenopterygopalatinus muſculus a. 111.

Sphincteres muſculi ſemper aliquod punctum firmius habent d. 182.

Sphincter ani quomodo aperiatur a. 273. ſeq. ejus deſcriptio a. 274.

— *veſicæ urinariæ*, vide urinaria veſica.

Spina ventoſa quid g. 36.

Spinalis arteria b. 187.

— *medulla*, vide *Medulla ſpinalis*.

Spiritus nervei: hiſtoria controverſiæ de illis b. 290. eorum natura b. 294. 300. tenuitas b. 294. celeritas *ibid.* particulæ *ib.* an ſalia contineant b. 297. an ſulphur & ſpiritus b. 298. an elaſtici ſint b. 299. eorum copia b. 300. circulatio. b. 322. 334. 336. fluunt continuo, motu non vehemente b. 324. 354. an motu non interrupto fluant b. 326. argu-

argumenta illorum exiſtentiæ obpoſita refelluntur *ib.* & 332. argumenta falſa pro eorum exiſtentia adducta b. 332. diviſio eorum in vitales & animales b. 333. ſeq. cerebelli vitales an craſſiores ſpiritibus cerebri animalibus d. 319. ſeq. in ſomno non fluunt per muſculos voluntarios d. 285. an adfundantur liquoribus in glandulis ſecretis b. 213. & in inteſtina a. 194.

Spiſſitudo nimia humorum quomodo tollenda g. 310.

Splanchnici nervi c. 79.

Splenica arteria a. 138. c. 17. ejus menſura c. 22. lienem ſubeuns tunicam muſculoſam deponit c. 23. ejus duplex officium *ib.* diſtributio per lienem *ib.*

Splenica vena c. 44. rami ad colon a. 192.

Spongioſa oſſa narium d. 25. ſeq. 27.

Sputum triplicis generis eſt b. 224.

Stapes officulum auditus d. 194. ſeq. ejus muſculus d. 197.

Statio corporis quomodo fiat c. 135.

Steatoma quid g. 51.

Stenochoria quid g. 24.

Sterilitas in mare unde f. 258. in femina unde *ibid.* interdum a mutua quadam relatione pendet f. 259.

Sternocoſtales muſculi e. 62.

Sternohyoideus muſculus a. 124.

Sternothyroideus muſculus *ibid.* & b. 83.

Sternum; ejus fabrica e. 41. motus e. 47.

Sternutatio: ejus natura, effectus, & cauſæ d. 36. 47. 48. e 126.

Stomachus, vide *Oeſophagus*.

Strabiſmus g. 153.

Stranguria quid g. 135. unde ab alvi vitiis a. 281. a muco in veſica deterſa & læſa urethræ membrana c. 144.

Stultorum duo genera d. 247.

Styloceratohyoideus muſculus a. 117.

Styloglofſus muſculus a. 87.

Stylohyoideus muſculus a. 118.

Styloideus proceſſus oſſis temporum, Vide *Temporum os*.

Stylopharyngæus muſculus a. 120.

Stylothyroideus muſculus *ibid.*

Subclaviæ arteriæ b. 182. ſeq. c. 1.

Subclavius muſculus e. 49.

Subcutanei nervi c. 266. ſeq.

Subcutanea vaſa lymphatica c. 267.

Subcutaneæ glandulæ c. 286. 287.

Sublinguales glandulæ a. 92. earum ductus *ibid.* vaſa *ibidem* quiſnam eas invenerit *ibid.*

Subulxatio quid g. 30.

Subſtantiæ totius morbi quinam g. 17.

Sudor, triplicis generis eſt b. 222. ejus materies qualis c. 296. omnis eſt arterioſus c. 295. quo ſenſu dici poſſit glanduloſus c. 296. pro varietate cœli, ſoli, ſexus, &c. varius eſt *ibid.* & ſeq. in ſano homine nullus eſt c. 297. ſeq. quandonam bonus c. 297. 299. niſi criticus ſit, debilitat c. 319. a nimio æſtu maximus fit c. 318. morientium & phthiſicorum unde b. 122. c. 319. 320. interdum oleoſus eſt b. 222. 319. nimii mala c. 319. g. 99.

Sugillatio ejuſque cauſæ g. 50.

Συμβλεφαρωσις quomodo oriatur & ſanetur d. 54.

Συμφυσις ejuſque cauſæ g. 25.

Συνιζησις *ib.* & 40.

Superciliorum depreſſor & corrugator muſculus d. 51.

Superfetatio quid f. 275. an fieri poſſit *ibid.* facilius fit quando uterus duplex eſt f. 276. ejus exempla *ibid.* & ſeq. ejus ſigna *ibid.* non demonſtratur ex fetubus inæquali perfectione editis f. 277. ſeq.

Suppuratio quomodo fiat g. 308. eſt motus corporis automaticus a. 4.

Supercoſtales muſculi e. 69.

Surditas, ejus cauſæ multiplices d. 217. ab incraſſata membrana tympani d. 176. a defectu ceruminis *ibid.*

Surdus, cur ſtridorem corporis dentibus prehenſi percipiat d. 221. quinam artem, loquelam ſurdos docendi, calluerint e. 116. ratio hujus artis *ibid.* ſurdi nati loquela eſt abſque mente ſonus d. 255.
Suſpenſorum mors qualis b. 183. 348.
Suſpiriorum utilitas e. 85.
Suſurrus quomodo fiat e. 91.
Swalwæ a. 234.
Swamerdamius melancholicus d. 257. g. 187.
Sylvius hippocraticæ ſectæ auctor a. 25.
Sylviana ſecta unde actiones corporis explicaverit a. 27. 238. 242.
Sympathicus morbus quis g. 54.
— *nervus* medius Winslowi, Vid. *Vagus nervus*.
Syncope quid g. 140.

T

Tabes ſordalis a ſeminis excretione nimia g. 98.
Tabidorum mortis cauſa g. 52.
Tactus, ejus definitio d. 1. ſit in papillis d. 2. medulloſis *ibidem* humectatis *ibidem* epidermide tectis d. 2. in ſulcis poſitis *ibid.* emiſſilibus *ibid.* Tactus in quibuſdam valde diſtinctus d. 5. cur perit a callo? d. 7.
Tarſi palpebrarum, vide *Palpebræ*.
Temperamentum quidnam dicatur b. 179. ea veteres quatuor fecerunt *ibidem*.
Temperies quid dicatur *ibid.* & g. 61.
Templis olim hiſtoriæ morborum inſcriptæ ſunt a. 12. ſq.
Temporum oſſa, eorum pars petroſa d. 207. canali pro tranſitu carotidis b. 184. proceſſus ſtyloides an epiphyſis, hujuſque capſula a. 87.
Temporalis arteria b. 184.
— muſculus a 77. c. 181.
Tenacitas humorum quid g. 105. cum acrimonia conjuncta quid efficiat *ibid.* ejus cauſæ & remedia g. 198.
Tendo muſcularis, ejus ſtructura c. 196. 198. muſculi agentis an mutetur c. 211. eorum firmamenta c. 242. ſq. mucus c. 250. læſorum phœnomena c. 245. exſilitio g. 35. pinguedinoſæ burſæ illis ſubpoſitæ, vide *Burſæ*.
Tenebræ proprie nullæ dantur d. 151.
Teneſmus in ſtranguria a. 281.
Teſtis maſculinus, ejus figura e. 168. varius ſitus in variis animalibus e. 155. in fetu & interdum in adulto in abdomine eſt e. 154. ſeq. ejus fabrica e. 163. ſq. 168. 181. f. 66. ejus ſubſtantia an vaſa habeat rubra e. 159. 161. 181. ejus involucra e. 153. 162. tunica nervea, ſive albuginea e. 162. ejus corpus ſive ductus Highmorianus e. 166. 182. nervi e. 171. 172. 174. eorum ſenſibilitas e. 172. vaſa lymphatica *ibid.* hæc repleri poſſunt per vas deferens & arteriam teſtis b. 214. ejus vas ejaculatorium, ſive deferens e. 170. 173. an faciant ad generationem diverſi ſexus e. 144. non moritur ligatis vaſis ſpermaticis e. 175. ejus morbi e. 170. 172.
Teſtes muliebres, Vide *Ovaria*.
Teſtes cerebri b. 274.
Tetanus quid c. 258. g. 169. ſingularis & univerſalis quid *ib.*
Thalami nervorum opticorum b. 273.
Theæ potus arcet ſomnum d. 279.
Theophraſtes latine redditus a Theod. Gaza a. 25.
Thlipſis quid g. 25.
Thorax, figuræ ratio e. 48. virilis ad muliebrem ratio reſpectu latitudinis f. 2. totus repletus eſt e. 11. 16. ejus dilatatio in inſpiratione e. 30. 31. dilatatio compoſita explicatur e. 51. 52. ſeq. hujus dilatationis cauſa non eſt aer ingruens e. 29. thorax quomodo circumvertatur e. 130. ſeq.
Thoracicus ductus ejus hiſtoria & deſcri-

descriptio a. 299. seq. 301. valvulæ in ipso ductu a. 301. 303. seq. valvula ad insertionem in subclaviam a. 301. an a pulmonibus prematur a. 303. ejus vis propria a. 304. an chylo tantum inserviat a. 310.

Thymus glandula, ejus descriptio b. 254. an secernat liquorem quem fetus ore resorbeat f. 131. in adultis perit f. 226. an ductum habeat in oesophagum patentem *ib.*

Thyroidea arteria superior b. 183.

— — *cartilago* b. 83. c 102.

— — *glandula*, ejus descriptio b. 85. ductus & fabrica interna e. 121. usus b. 42. 85. e. 122. musculus eam tegens b. 86.

Thyreoarytænoidei musculi b. 82.

Thyreohyoideus musculus a. 118.

Thyreopalatinus musc. a. 110.

Thyreopharyngæus musculus a. 125.

Thyreostaphylinus musculus b. 82.

Titillatio quid d. 6.

Tonsillæ a. 106. earum vasa a. 108.

Tophus quid g. 27.

Torpor cur a pastu d. 304.

Tragus auriculæ d. 169.

Transfusionis historia b. 38. mali successus unde c. 328.

Transversalis parvus musculus colli e. 70.

Transversus musculus abdominis a. 167. menti e. 86. urethræ, Vide *Urethra*.

Triangularis musculus sterni e. 62.

Triceps musculus femoris c. 181.

Trichiasis quid c. 279. seq.

Triscupidales valvulæ V. Cavæ b. 26. 29.

Trigeminorum exempla f. 278.

Trochanterum usus c. 249.

Trochlearum in corpore utilitas c. 245.

Tubæ Eustachii, earum descriptio d. 201. 202. orificia intra cavum faucium patentia a. 110. aerem admittunt ad auditum necessarium d. 202. 203. cur deglutienda non admittant d. 206. valvulas nullas habent *ibid.* clausæ quid efficiant d. 192.

— — *Fallopii*, veteribus utcunque notæ fuerunt f. 52. earum descriptio f. 50. 51. fabrica f. 54. seq. sunt cavæ f. 51. earum valvulæ & plicæ *ibid.* flexio varia f. 54. earum numerus in diversis animalibus, hujusque ratio f. 56. earum emissaria in uterum f. 24. 25. 50. a coitu adplicatio ad ovarium f. 58. 59. 60. 86. versus abdomen apertæ sunt f. 51. seq. earum mucus & glandulæ f. 55. a venere mutatio f. 56. seq. 58.

Tubarii fetus f. 59. 60.

Tuberculum Lowerí f. 158.

Tumores: non pendent ab auctis solidis g. 306. quandonam scalpello aperiendi g. 309. distinctio in tumores a fluxione & a collectione g. 114.

Tussis quomodo fiat e. 125. cur augeat motum sanguinis e. 85. ab acribus ortæ usus e. 126. titillatoriæ natura & curatio *ib.*

Tympani chorda d. 197.

Tympani cavitas: ejus descriptio d. 199. vapor d. 192. periosteum internum d. 196. 203. expurgatio per tubam d. 203. foramina rariora *ibid.*

— *membrana*: ejus descriptio d. 181. lamella media an nervea d. 183. insertio *ib.* tensio varia *ib.* & 192. usus d. 184. 185. an perforata d. 184. læsa quomodo cognoscatur d. 183. 223. læsæ symptomata d. 185. 222.

Tympanites quid g. 51.

V

Vacuum animalis ei inclusi phænomena e. 9. sq. Torricellianum præfertur Boyleano e. *ib.*

Vagitus uterini exempla f. 150.

Vagus nervus: ejus origo b. 277. sq. rami b. 303. ramus in basin linguæ d. 12. eo ligato periit vox e. 97.

Valentius [Basil.] primus chemiam ad medicinam adplicavit a. 25.

Valsalva quid in faucium musculis

præſtiterit a. 108. quid in aure d. 223.

Valvula coli a. 265.

Vapores: an in venam pulmonalem recipiantur b. 114. quomodo noceant d. 272. ſq. a ſpirituoſis *cur* ſomnus d. 296.

Variolarum a matre in fetum propagatarum *hiſtoriæ* f. 132.

Varices quid g. 50. in gravidis unde f. 283. ſq.

Vaſa? eorum in corpore humano exilitas a. 3. c. 325. qua ratione optime cera repleantur b. 139. ſeq. eorum variæ ſpecies b. 218. 219. 225. an ſucceſſiva ſerie oriantur b. 220. eorum elongatio in fine maxima c. 355. ergo ibi minus cohærent c. 354. & a fluidis vix differunt c. 355. eorum numerus in ſenibus minuitur, inque iis in ligamenta mutantur c. 360. ſq. an habeant proprietates tubi communicantis d. 290. vaſa minima an fibrillæ nerveæ ſimilia b. 304.

— exhalantia & inhalantia a 173. b. 13. 257. ſq. c. 51. 283.

Vaſſeur [Ludov. le] quis ſub eo nomine lateat a. 237.

Velum palatinum: ejus deſcriptio a. 107. actio a. 117. vaſa a. 13. læſi noxæ a. 126.

Venæ: earum tunicæ b. 10. tunicarum ratio ad tunicas arteriarum b. 11. ratio diametrorum ad arterias b. 10. an plus vehant ſanguinis quam arteriæ *ib.* & *ſq.* arteriis ſunt numero majores *ib.* earum valvulæ. b. 12. 13. c. 16. venæ ligatæ & ſectæ phænomena b. 22. 24. 30. ſq. fabricæ ratio b. 236. cur non *pulſent* b. 147. præter naturam vero interdum *ib.* frictio in earum cavitate qualis ſit c. 352. in gravidis ruptarum exempla f. 45.

Vena ſine-pari. Vide *Azyga vena*.

Venæ ſectio: quando & unde innotuerit a. 5. varia de venæ ſectione g. 340. ſq.

Venoſi plexus circa partes genitales c. 220. ſq. 222.

Venoſus ductus in hepate. Vide *Ductus venoſus*:

Venenum quid, & quomodo differat a medicamento g. 283. eorum effectus in animam d. 285. varia antidota g. 293. ſq.

Ventriculus: ejus figura, ſitus & nexus a. 132. ſeq. motus periſtalticus a. 154. calor hujuſque efficacia in mutandis cibis a. 133. 161. 175. adtritus in eo a. 144. 156. 169. ejus efficacia non ad ſolam triturationem referri poteſt a. 154. ejus vis ad calculum redacta a. 157. digerens cur tumeſcat a. 180. nimis infarcti phænomena a. 157. 159. repletus an premat aortam d. 272. ejus preſſio in contenta a. 154. 163. 169. cur ipſe non conſumatur a. 171. ſq. mutat cibos in naturam corporis a. 147. 172. cur pauco cibo ſumto, cito evacuetur a. 157. ejus coctio an in ſomno aucta d. 267. qua ratione evacuetur a. 170. 172. liquida emittit; craſſiora retinet a. 170. quam primum evacuetur *ibid.* an integre evacuetur a. 153. 155. 180. quousque conſtringatur a. 153. an in eo reſorbtio fiat a. 140. actio ab arteriis circumpoſitis pendens a. 162. ventriculus avium granivororum a. 144.

— ejus *glandulæ* ſive cryptæ a. 137. 143.

— *rugæ* & cellulæ quadrangulares a. 137. 144. 154.

— *nervi* a. 140. an liquidum cibis adfundant *ib.* & 163.

— *ſenſus* acutus a. 141. 144. 187.

— *tunicæ* a. 136. 138. 140. 149. 153. 172. earum longitudo a. 143.

— — *humor* a. 141. ejus quantitas a. 146. an acris a. 142. 143. an acidus 142. an alcalinus *ib.*

— *vaſa ſanguifera* a. 138. 139. 140. 176. c. 46. 56. vaſorum ſtructura, ejuſque ratio c. 55.

— *vaſa lymphatica* a. 174. ſeq.

— *orificium* utrumque adcurate clauditur a. 169. ſuperius ſive ſiniſtrum a 131. inferius, Vide *Pylorus*.

Ventorum actio in corpus humanum g. 74. 75. seq.
Veneris aversio in gravidis unde f. 283.
Veretrum, Vide *Penis*.
Vermes intestinales; eorum origo, species & effectus g. 111. 113.
Vertebrales arteriæ b. 186. 188. 205. seq.
Vertebræ quomodo cohæreant in fetu c. 363. earum coalitio frequens est *ibid.*
Vertigo g. 169.
Vesalius: instaurator anatomes sec. XVI. a. 27. an vivum hominem secuerit b. 35.
Vesicatoria g. 346.
Vesiculæ seminales: e. 175. sq. 179. earum membrana, & ductus excretorius e. 177. 179.
Vestibulum auris d. 210.
Vigilia quid sit d. 267. ejus variæ causæ d. 279. 280. sq. effectus g. 89. in variolis quomodo tollatur g. 350. fluidorum & solidorum quid d. 263. sq.
Vinum: a quonam inventum sit a. 59. 72. invemendi causa a. 72. modus parandi *ib.*
Violentus status corporis quid c. 204.
Virium cita instauratio ab ingestis ore detentis unde a. 100. 175. d. 18. seq.
Virgines cum aniculis dormientes consumuntur, hæ melius inde habent g. 260.
Virsungus: an ob inventum ductum pancreaticum a sicariis occisus a. 233.
Viscositatis ciborum effectus g. 84.
Viscus quid c. 17. viscerum inversorum exempla c. 21.
Visio: ejus punctum d. 136. explicationes variæ d. 151. 153.
Visus: ejus verum organum quidnam sit d. 142. 145. luce ablata permanentis exempla, & unde hoc d. 150. 151. nocturni quorundam animalium ratio d. 182. bullulæ in aere visæ, scintillulæ in tenebris &c. quomodo oriantur d. 95. 66. 149. 150. seq. de qualitatibus corporum visu dignoscendis, quomodo fiat judicium d. 155. 156.
— — perfectio d. 145. morborum species d. 146. g. 144. perfectio & morbi pendentes ab oculi figura d. 146. pelluciditate *ibid.* & seq. fabrica solidorum *ibid.* elatere solidorum vario humorum colore d. 147. collectione radiorum *ibid.* mobilitate oculi interni d. 148. sensibilitate retinæ *ibid.* distantia objecti d. 154. variisque aliis causis g. 144. 154.
— — *objecta* cur erecta videamus d. 140. seq. unicum objectum cur videamus duobus oculis d. 141. interdum vero multiplicatum *ibid.* & 147.
Vita: quid ad eam requiratur g. 4. an prolongari possit c. 367. seq. *maxima* quid g. 4. 7. 264. 269. *morbosa* quid g. 264. *minima* g. 3. 264.
Vitales functiones quænam dicantur g. 3.
Vitalia organa cur non quiescant in somno d. 306. seq. 313.
Vitreum corpus oculi. Vide *Oculi humor vitreus*.
Ulcus quid g. 36.
Umbilici annulus f. 153.
Umbilicalis funiculus: ejus origo f. 122. 269. 270. fabrica f. 124. 125. involucra f. 153. perforatio tunicarum ovi f. 146. ratio ad fetum f. 123. quomodo ligandus f. 244. seq. ejus ligatura an necessaria *ib.* & sq. eo non ligato cur bruta non pereant ex hæmorrhagia *ib.* quo loco & tempore resecandus f. 200. sq. in gemellis quomodo comparatur f. 127. 130. funis coaliti vel alio modo læsi exempla f. 129. ejus *nervi* f. 156.
Umbilicalia vasa: eorum numerus f. 141. 142. in funiculo descriptio f. 146. 148. quomodo & cur coalescant f. 241. 243. quando coalescant f. 240. 242. abrupta an se retrahant f. 141. seq.
Umbilicalis arteria e. 214. 217. ejus in placenta distributio f. 148. quousque aperta in adulto e. 215. 241.

241. qualem ſanguinem vehant f. 149.

— *vena*: iter in abdomine f. 200. ſeq. an valvulas habeat f. 152. 153. ejus ratio ad arterias ſocias f. 152. ratio ad venam portarum in fetu f. 154. ejus adeps a. 180. venoſus ductus, Vide *Ductus venoſus*.

Unguium deſcriptio & uſus d. 4. 5.

Vocalium litterarum definitio, numerus, & formatio e. 111. ſeq.

Volatile quomodo oriatur in corpore b. 179. ſeq.

Voluntariæ actiones g. 6.

Vomitus: quomodo fiat a. 158. 165. in itineribus marinis unde a. 217. in gravidis unde f. 283. cruentus loco menſtruorum a. 137. f. 43. ſeq.

Vox: quomodo edatur e. 91. 97. in inſpiratione edi poteſt e. 91. ejus differentia a ſuſurro *ibid.* non fit ab aere per aſperam arteriam excurrente e. 92. ejus differentiæ unde e. 95. 96. 98. 108. ejus mutatio an a mutata aſpera arteria e. 105. quousque mutari poſſit e. 104. eroſo palato læditur e. 99. in feminis debilior ob minorem cavitatem palati e. 100. an detur vox homini naturalis e. 111. ejus vitia e. 117.

Urachi deſcriptio f. 184. ſeq. 187. 189.

Ureter, ad renem accedentis deſcriptio c. 121. ſeq. vaſa ſanguifera c. 122. ſeq. vaſa lymphatica c. 123. fibræ motrices *ibid.* lacunæ & an ex illis oleum c. 123. ſq. via a pelvi ad veſicam c. 123. ſeq. mutatio diametri in hac via c. 124. a calculo dilatati exempla *ibid.* valvulæ *ibid.* orificia in veſica *ibid.* ſeq. valvulæ ad hæc orificia nulla ſunt *ibid.* ſeq. uretere ligato nihil in veſicam venit c. 126. ejus morbi c. 122. ſeq. g. 133.

Urethra, quid ſit e. 202. ſq. locus exitus ex veſica c. 138. 144. hic exitus valvula deſtituitur c. 145. calculus ibi hærens quomodo expellendus e. 145. urethræ diameter & directio varia *ibid.* e. 148. ſq. 207. calculus in anguſtiis urethræ hærens quomodo educendus c. 145. urethræ membranæ e. 203. bulbus & corpus ſpongioſum *ibid.* & 205. ductus & glandulæ Cowperianæ & Littrianæ e. 205. 206. lacunæ e. 206. 207. muſculi e. 230. 234. 237. inflammatio poſt luem veneream g. 133. verrucæ & caruncullæ g. 134. exulceratæ & connatæ exemplum *ibid.* & ſeq.

Urina: ſecretionis ratio an adtractio, fermentum, præcipitatio c. 128. 129. an ſtercus admiſtum c. 130. ante ſecretionem in ſanguine exiſtit c. 128. ſecretionis uſus c. 167. an duplex & duplici via in renibus ſecernatur c. 171. copioſa quando ſecernatur, & quid denotet c. 163. copioſæ abſque potu exemplum & unde hoc c. 265. fluit ob preſſionem undæ ſequentis c. 120. ſeq. per renes in urethram venit c. 168. ſeq. an præter viam per renes aliæ peculiares ſint c. 169. 171. excretionis ratio c. 144. cur protinus a potu emingatur c. 171. excretio in ſenibus cur moleſta c. 147. ſeq. cur interdum cruenta c. 165. urinæ variæ ſpecies c. 147. 150. ejus ſapor varius c. 164. acrimonia unde c. 152. color unde c. 158. 163. unde fætor c. 152. 154. 155. 168. oleum ei innatans unde c. 123. ſpiſſitudo &c. unde c. 164. urina continet aquam c. 153. 155. oleum c. 154. 155. 158. terram c. 154. 160. ſalem a. 234. c. 150. 156. 158. non vero volatilem c. 154. non continet ſerum c. 160. nec lac c. 161. Urinæ ſtimulatio & ſuppreſſio in gravidis unde f. 197. 283. eam feminæ diutius retinent quam viri f. 3. incontinentia ejusque cauſæ g. 136. per umbilicum effluens an demonſtret urachum pervium f. 189. ſq.

— eam an *fetus* in utero emittat f. 184. quomodo eam excernat poſt partum f. 243. 245. ejus in fetu indoles f. 183. ſq. 191. ſq. quantitas f. 184.

Urinariæ fiſtulæ c. 112. 120.

Urinaria veſica: figura, ſitus, nexus,

xus, capacitas c. 138. 140. 141. neceſſitas c. 125. membrana externa c. 140. membrana media c. 141. fibræ ad inſertionem ureterum c. 124. vis contractilis c. 141. 142. membrana interna *ibid.* ſphincter c. 144. 147. quomodo depleatur *ibid.* & 145. glandulæ mucoſæ & mucus c. 142. vaſa c. 143. calculi *ibid.* 146. 155. 167. 172. 175. ſectionis calculi Franconianæ difficultas c. 117. ſeq. in viris minor quam in feminis f. 3. in fetu deſcriptio f. 183. ſeq.

Uropygium avium c. 106.

Uterus: humani & brutini diverſa fabrica f. 49. ejus ſitus & nexus f. 8. figura f. 15. varietas in ſitu & figura f. 12. 13. fere liber eſt f. 10. 12. cavitatis magnitudo f. 21. cavitas an ſepto diviſa f. 22. uteri cervix f. 108. membranæ f. 15. fibræ f. 16. 17. 19. muſculus Ruyſchianus f. 17. 18. valvulæ ſive rugæ f. 105. 106. veſiculæ f. 106. 107. vaſa lymphatica f. 19. nervi *ibid.* & ſeq. fabrica interna f. 22. 26. elaſticitas f. 11. 12. 16. 17. quomodo poſſit diſtendi quamvis cinctus ſit vaſis f. 11. qua vi a conceptu conſtringatur f. 103. quando primum poſt partum iterum imprægnari aptus fiat f. 208. menſes fundentis tumor & proclivitas mulieris ad venerem f. 29. uteri mucus os ejus in gravidis claudens f. 107. mucus veneris tempore fluens f. 91. uteri *gravidi* figura & ſitus f. 92. ejus dilatio f. 110. an adtenuetur an vero craſſeſcat & unde *ibid.* & 112. 120. quam primum a partu claudatur f. 171. ejus *os* in gravidis an hians, an vero clauſum f. 91. 95. 100. interdum præter naturam clauſum eſt *ibid.* mutatio inſtante partu f. 196. ſeq. lubricatio ante partum *ib.*

Uterus: ejus *ligamenta* teretia f. 9. 10. 20. lata f. 9. horum margo teres f. 53.

— *vagina:* ejus ſitus & nexus f. 8. rugæ f. 91. ſeq. ſphincter c. 218.

— *vaſa:* eorum flexus f. 19. anaſtomoſes f. 20. ſeq. capacitatem inſigniter augere poſſunt f. 21. 23. eorum & placentæ an immediatæ anaſtomoſes ſint f. 126. &c. conſenſus cum mammis f. 34. 41.

— *prolapſus* variæ ſpecies & cauſæ g. 34. ſq. quare evaneſcat in gravidis f. 110.

Uterinus fluor ex ſoluta placenta uteri f. 204. 206.

Uvea membrana oculi: ejus deſcriptio d. 80. 81. fibræ muſculares pupillam dilatantes & conſtringentes f. 81. 83. hujus contractionis & dilatationis uſus & leges d. 129. 131. ſeq. uveæ vaſa ſanguifera d. 83. 84. ejus niger color, hujuſque uſus in abſorbendis radiis d. 129. in quibuſdam animalibus vividi coloris eſt *ib.* ejus inflammatio quomodo ſananda g. 149.

Vulnus quid g. 36. quomodo a natura ſanetur g. 282. quid ars in eo ſanando valeat g. 304. ſeq.

Vulvæ labiorum inflationes in gravidis unde f. 283.

Uvula: ejus deſcriptio a. 107. vaſa ſanguifera a. 108. perditæ noxæ a. 113. e 99.

Z

Z*Onæ Valſalvianæ* d. 211.
Zygomatici muſculi a. 85.

FINIS.

41733 S

INDEX